UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Ecclesiasticae Pars ...

Historiae Ecclesiasticae Pars Secvnda, Qva Continentvr Socratis Scolastici Constantinopolitani lib. 7. Theodoriti Cyrensis episcopi lib. 5

Christopherson, John

[Köln], 1569

urn:nbn:de:hbz:466:1-12704

Visual Library

…orrates Nouatianus fuit teste Nicephoro
…b. ca. 37.

Th. 5250.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ex Legato Celmi Principis Ferdin:
Episcopi Paderb: et Monaster:
Anno 1683.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

HISTORIAE EC
CLESIASTICAE PARS SECVNDA, QVA CONTINENTVR

Socratis Scolastici Constantinopolitani lib. 7.
Theodoriti Cyrensis episcopi lib. 5.

Ioanne Christophorsono interprete.

Auxilium meum a Domino

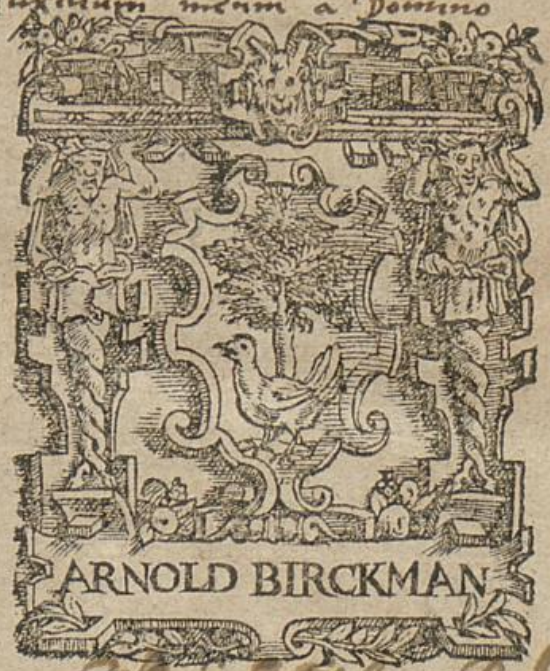

Collegij Soc. Jesu Paderb.

LOVANII,

Excudebat Seruatius Sassenus, sumptibus hæredum Arnoldi Birckmanni, Anno 1569.

Cum Priuilegio Cæs. M. ad decennium, & Christianissimi Galliarum Regis ad septennium.

INDEX IN SO-

CRATIS ET THEODORE-TI HISTORIAM ECCLESIASTICAM

in quo a. cuiuslibet paginæ anterioris partem dimidiam superiorem, b. inferiorem: c. posterioris paginæ partem superiorem: d. inferiorem designat.

In Theodoreto numerus foliorum corrigatur à 272. & deinceps vsque ad calcem.

A

ACacius Amidæ episcopus in Persas captiuos qua vsus benignitate. 175.b.c.

Acacius Berrææ episcopus, 290.c.307.d.

Acacius Constantium concitat in Cyrillum episc. Ierosol. 246.a.b. item epi scopos synodi Seleuciæ, ibid.

Acacius contra sententiam synodi Sardicen. occupat sedē Cæsareæ Palestinæ, 245.c. est infestus Cyrillo Ierosolymę Episcopo, ibid.d.

Accusatores vt audiendi, 223.c.

Arepsemas 60. annis solus degens, nulli loquitur, 285.d.

Acesius Nouatianus à Cōstantino ad synodum Nicenam vocatus, 20.a. abeodē vt perstrictus, ibi.b.

Adolescens sacerdotis gentilis filius, vt miro modo conuersus ad Christum, à patre dirè verberatus, eū quoque conuerterit, 257, d.&c.

Aētiani postea dicti Eunomiani, 65.d.

Aētius separat se ab Arianis, 65.b. dogma Arij propugnat, ibid. argutus sophista est, ibi. rudis diuinarum literarum, ibid.c. reijcit Clementem, Origenem, &c. ibid.d. dictus Atheus, ibi. à suis pro hęretico habitus, ibid.

Aētius Eunomij magister à quo factus Diaconus, 244.b. grauissimè accusatur, ibidem. à Diaconi

officio remouetur, ibid. apud Georgium Alexandri. epiſc. degit. 246. c. pòſt apud Eudoxium Antiochienũ, ibid. d. eſt aſſentator & ventris mancipium, ibid. à Conſtantio truditur in exilium, 247. a. etiam à ſymmyſtis ſuis condemnatur, ibid. d. epiſtola ab illis contra illum ſcripta, ibid. d. &c.

Agapetus Apameæ epiſcopus. 307. c.

Agapetus Macedonianorũ epiſcopus cõuertitur. 165. c. fit epiſcopus Synadorum. ibid. d.

Agelius Nouatianus epiſcopus. 107. b. moritur. 133. a. 137. d.

Alarichus ſubigit Illyricũ. 168. d. Romã populatur. ibid. multos necat. ibid. inuitum ſe impelli dicit ad vrbem vaſtandã. 169. a

Alexander epiſc. Alexandrinus Arcum & complices abdicat gradu presbyterij. 3. d. 191. c. d. 192. b. eius epiſtola ad epiſcopos omnes. ibid. item ad Alexandrum Conſtantinop. 192. c.

Alexander epiſcopus Antiochiæ. 168. c. 310. d. eius virtutes eximiæ. ibid. eccleſiam Antiochenã conciliat. ibid. Chryſoſtomi nomen tabulis eccleſiæ inſcribit. 311. a.

Alexander epiſc. Conſtantinopolis precibus pugnat contra Arium. 38 c. d. 210. d. dicit hæreſis inuentorẽ nullum in communionem recipiendum. ibid. c. moritur. 42. b.

Alexandrini immaniter inter ſe concurrunt. 134. d. &c.

Alexandrini per tumultum multos cædunt Chriſtianos & alios. 84. c.

Alexandrini ſub Lucij epiſcopi perſecutione quæ paſsi. 278. c. &c. eorũ inſignis cõſtantia. 280. c. d.

Ambroſius ab omnibus deſignatur epiſcopus Mediolanen. 122. b. recipit libens baptiſma, ſed repudiat epiſcopatum. ibid. c. Valẽtiniani iuſſu ab epiſcopis creatur epiſcopus. ibi. vexatur à Iuſtina. 123. c

Ambroſius necdum baptizatus, poſtulatur Mediolanen epiſcopus. 267. d. baptizatur & ordinatur. 268. a. liberè reprehẽdit paulò pòſt Valentianum Imper. ibid. cõtemnit Valentiniani iunioris vim. 297. d. offert ſe vltrò ad necem, potius quàm velit oues ſuas deſerere. ibid. qua libertate reprehẽderit Theo-

rit Theodosium. 299.c. d. item Ruffinũ pro Theodosio deprecantẽ. 300. a. & rursus Theodosium. ibid. b. imponit illi pœnitẽtiæ mulctam. c. d. non patitur eum manere intra sanctuarium. 301. a.
Ammonius Monachus. 117. b. 151. d. ne fiat episcopꝰ, dextram auriculam sibi amputat. 117. b.
Ammon monachus Aegyptius multũ auget Aegipti monasteria. 114. b. spõsam ad virginitatis vnã se cum tuendam integritatem inducit. ibi. c. ad Nitriam cum ea fugit. ibid. ab ea segregatus viuit, sicut & illa, continentissimè. ibid. d. eius animam vidit Antonius ferri in cœlum. ibid. eius sectatores. ibid. nunquam se nudum aspexit. 115. a.
Amphilochius episcopus vt persuaserit Theodosio, ne Arianorum conuentus toleraret. 298. c. d.
Anastasius presbyter blasphemus in matrem Dei. 182. a. defenditur à Nestorio. ibid. b.
Anastasius Rom. Pontifex. 168. c.
Andragathius dolo necat Gratianum. 132. d. se in flumen precipitat. 134. a.
Angeli prænuntiãt Romanis victoriam. 173. d.
Angelus Theodosij exercitum in forma pastoris ducit per stagnum. 177. c.
Anomæani hæretici. 79. c.
Anthemius pro Theodosio iuniore adhuc puero Rẽpub. administrat. 164. d. eius prudentia. ibid.
Antropomorphiani. 151. b. c. d. necem intentant Theophilo Alexandrino. 151. c.
Antiocheni catholici multis annis vt se gesserint sub Arianis Episcopis. 251. b. etiam inter se in quo dissenserint. 253. d. &c.
Antiocheni vt diuersè pronuntiarint, Gloria patri, &c. 243. d. &c. detestantur apostatam Iulianum. 264. a. b.
Antiocheni vt inter se diuisi fuerint, quique tum vtrique parti præfuerint, &c. 289. a. b. &c. 290. a.
Antiochia tres simul episcopos habet. 127. d.
Antiochus episc. Ptolemaidis. 155. a.
Antiochus presbyter dum consecratur episcopus, nõ fert sibi manum imponi à Iouiano quondam Ariano. 273. d. proscribitur. ibi-

tur.ibidem.
Antonius eremita, 28. b.
Antonius Monachus Alexandrinos in fide confirmat, 285.c.
Aphraates monachus sub Valente è cella sua vt catholicos confirmet egreditur, 784.c.eius sapienter dicta ad Valentem. ibidem.c.d. cubicularius Valentis dum illi minatur vt perierit, 285.a.
Apollinarij duo. 80.a.ab amicitia Epiphanij sophistæ dum iussi nolunt abstinere, ab episcopo excõmunicãtur, 80.b. hæresin effingunt,ibid. veteris & noui testamenti libros vt ediderint, 93.b.
Apollinaris Laodicen quæ impia dogmata asseruerit 289.b.quosdam catholicos euertit,ibid.c.qui errores ex eius doctrina pullularint,ibid. vt palam se sectę principem professus sit, 290.b.
Apoll. non potest respondere Iuliano ob martyrũ reliquias,256.b.eius delubrum & statua fulmine icta. 257.a.
Aqua sacrata fugat dæmonem, 303.d.
Arcadius declaratur Imperator,131.a.obtinet imperium Orientis,146.b. vt erga Gainam se gesserit, 149.c.d.150.a.b.&c.decedit è vita, 162. d. opinionem pietatis extrema ætate sua vt adeptus sit, ibidem.
Ardaburius vincit Persas, 173.d.capitur à Ioãne tyranno, 177.b.
Aristoteles cur elẽchos scripserit,65.b. reprehenditur ab Academicis, ibidem.c.
Ariminensis Synodus ab episcopis, qui illi subscripserant damnata, 110.a.
Argyropolis,suburbiũ Cõstantinopolis, 178.d.
Arriani ab Alexandro Ecclesia eiecti quæ flagitia designarint, 193.a. b. eorum dogma, ibidem. c. d.scripturas detorquent, ibidem. d. confutantur ab Alexandro, 194. a. b. à quibus hauserint suos errores, 196. a.eorum arrogantia & iactantia,ibidem. c. vt se antiquis etiam patribus prætulerint, ibidem. dum suum spargunt virus, horrendæ excitantur in Ecclesia contentiones, 200.b.
Arriani catholicos grauissimè diuexant,111.c.d.Ecclesijs Alexandrinis potiuntur,114. a. expelluntur à sede Constantinopol.

pol. 129.c.
Ariani Constantinopoli quas cantilenas cantillarint, 153.a. sunt contumelioſi in ijs in Catholicos, ibidem. b. concitato tumultu incurrunt in catholicos, ibidem. c. prohibentur hymnos ſuos palam canere, ibidem. eorum ſecta per quos refloruerit. 167.a.
Ariani ferre non poſſunt voces, ſubſtantiæ & cõſubſtantialis, 238.b. quid in ſynodo Arimineñ moliti ſint, & vt à ſynodo habiti, 239.a.b. &c. efficiũt vt multi epiſcopi inuiti Niceæ conueniant, 241. a. ab illis extorquent mutationẽ formulæ fidei, ib. nouamque ipſi illic edunt, ibidem.
Ariani dicti à Conſtantino Porphyriani. 16.b.
Arriani pellũtur ab eccleſijs 131.a. inter ſe diſerti, 133. b. 143.a. excitato tumultu ædes Nectarij inflammant. ibid. c.d.
Ariani leges omnes perſtringunt, 250.d. quo ſint nixi fundamento, ibidem. eorum crudelitas in catholicos, 277. &c. 783.c.
Ariani quæ mala intulerint catholicis, 227. d. 228.a. 236.a. cur in Sardicenſi cõcilio licet citati comparere noluerint, 227. c. 228.b. 229.b.
Arius errorem de Chriſto ſerit Alexandriæ, 3. c. eius ſocij 4.b. eius errores ibidem.
Arius reuerſus Alexandriam nouas ciet turbas, 38. a. ſubſcribit formulæ fidei Nicenæ. 65.b.
Arius ſcripſit librum Thaliam, 15.a. ſimulat ſe ſentire idem cum Synodo Nicena, reditque Alexandriam, ſed non admittitur ab Athanaſio, 32. a. &c.
Arius ſtimulante inuidia hæreſin effinxit, 191. d. eam diſſeminat, ibidem. ab Alexandro deponitur, 3.d. 192.a. conuentus agit cum ſuis & quæ illic geſſerint, ibid. d. eorum actus nefarij, 193.a. b. aliquot Arij ſymmyſtæ cum illo anathemate plexi, 198 d. eius epiſtola ad Euſebium Nicomedieñ. 199. a. qui epiſcopi ipſi aſſenſerint, ibid. b. 201. c. damnatur à ſynodo Nicena, ibid. d. & 11.b.
Ariꝰ ſimulat ſe ſuũ reieciſſe erroré, 210.b. accitꝰ Conſtãti. iurat coram Cõſtãtino ſe rectè credere, et q̃dã alia, ib. c. & 38.a. petulãter ſe gerit,

se gerit, sed Deo iudicante, crepat medius. 211.a. 38.a.
Arsacius substituitur Chrysostomo exuli. 160. d. obit. 161.b.
Arsenius monachus. 115.a.
Artemius dux militum pro pietate à Iuliano necatur. 260.c.
Asia sub Arcadio vndecim habuit episcopatus. 307.d
Asterius Arianus. 37.b.
Athanaricus Gotthus cum omnib⁹ suis se dedit Theodosio. 131. a. moritur. ibidem.
Athanasius succedit Alexādro. 23.b. 220.a. quem ludum puer luserit. ibid. educatur ab Alexandro. ibid.c.
Athanasius mirè infestatur ab Eusebio Nicomedieñ. &c. 33. a. &c. in synodo Tyri egregiè se tuetur. 34 c. damnatur ab illa Synodo. 35.b.
Athanasius exulat Treuiri. 37.b. eius exilium acerbè fert populus Alexādriæ. 38. a. redit Alexandriam fretus literis Constantini iunioris. 41.d. fugit ad vrbem Romam. 43.b. redit Alexandriam. 46.c. irerū fugit. 47. d. reuocatur literis Constantij. 54.b.
Athanasius reuocatus à Cōstantio redit Alexādriam. 58.b. varias Aegypti synodos cogit. 59.b. defenditur in synodo Mediolaneñ. à Paulino, &c. 66. a. scripto irridet fidei formulam ab Vrsatio, &c. Arimini lectam. 67.c. redit Alexandriam. 86.a. 101. eius apologia. 87.c.
Athanasius persequēte eum Iuliano fugit. 92.b. persequentium manus miro modo euadit. ibid. à Iouiano restituitur. 101.a.
Athanasius latitat in paterno monumento. 111.a. restituitur functioni suæ. ibid.b.
Athanasius quæ scripserit de Arianorū in Synodo Nicena versutia. 202.c. &c. item de Arij morte. 210. c. Frumētium episcopum creat & mittit ad Indos conuertendos. 217. b. eius laudes, ibi. qualem se in Nicena Synodo prēsti terit. 9.d. ibid. ab Arianis per calumniam defertur apud Constātinum. ibid. b. à Constantino Constantinopolim accersitus se purgat, & suæ sedi, commendatus à Constātino, restituitur.
Athanasius rursus falsò ad Constātinum multorum criminū defertur. 220 d.

vocatur

vocatur ad conciliũ Cæsareæ Palestinæ, sed non venit. ibid. iubetur ire ad concilium Tyri. 221. a. eò venit, ibid. d. calumniam de Arsenij manu ipsi intentatã, item de mulierecula oppressa, mirè cõfutat. 222. a. b. c. & tamen vix necem euadit. ibid. c. eripitur manibus Arianorum. ibi. d abit ad Constantinum. ibid. Treueri exulare iubetur. 223. b. reuocatur, ibid. quãdiu latuerit Treueri. 224. a.

Athanasius Treueri redit Alexandriam. 41. d. 224. a. idq; cũ literis Cõstãtini iunioris egregijs. ibi. b. c. ab omnibus cupidè excipitur. ibid. c. it Romã ad Iulitũ pontif. 225. c. item ad Constantẽ Imper. ibi. d. à Constãtio reuocatur. 233. a. redit Alexandriam. ibid. b. iubetur occidi. 233 c. vt euaserit. ibid. d. &c. quæ scripserit ad Afros de cõcilio Ariminen. 242 d. restituitur à Iuliano. 253. c. ab eodem cædi iubetur. 256. a.

Athanasius Iuliani persecutionem nubẽ vocat. 256. a. mirabiliter cædẽ à Iuliano intẽtatã effugit. ibi. latitat Alexandriæ. ibid.

Athanasius cũ Synodo scribit Iouiano Imper. 265. b. c. eum de recta fide instituit. ibid. &c. migrat ad Dominũ. 113. c. 277. b

Atticus creatur Constãtinopolis episcopus. 161. b. eius prudentia. 165. a. studium. ibid. eius conciones quales fuerint. ibi. b.

Atticus episc. Constãtinop. Ioannis Chrysost. nomẽ in album episcoporũ refert. 178. a. eius liberalitas in egenos, ibid. eius disertitudo in nominibꝰ imponendis. ibid. c. tolerat conuentus Nouatianorum. 178. d. quid de Nouato & Nouatianis senserit. 179. a. mortem suam præsciuit. ibid. b. obit. ibid.

Audas episcopus apud Persas trucidatur. 312. d.

Audæus Syrus noua fingit dogmata. 270. c.

Audiani hęretici. 270. d. eorũ flagitia & errores ib. c. d.

Auxentius episc. Mediolanen. Arianus. 267. c. in multis Concilijs abdicatus. ibidem.

B

Babylæ martyris reliquiæ transferũtur. 95. b. 256. c.

Baptismus ab Eunomianis deprauatus. 144. a.

Baptizati qua olim veste induc-

induebantur. 253.c.
Barbas fit Arrianorum Constantinopoli episcopus. 167.a.
Bararanes Rex Persarū excruciat Christianos. 173. b. bellum gerit aduersus Romanos. ibid.c.d.
Barses episcopus Edessenus valde illustris. 274.a. eius præclarè gesta. ibid. Lectus eius miraculis claret, ibid.b.
Basilius Magnus contemnit Valentis impia iussa, 276 a. b. accersitur à Valente, ibid.c. concionatur corā illo in templo, ibid.d. irridet cocū Valentis, 276.d
Basilius magnus, eiusq; historia breuis, 119. b. &c. familiaris est Ioāni Chrysostomo, 147.c.
Bretamnion episcopus Scythiæ, Valentem & Arianos coarguit, 287.c.
Britannio tyrannus, 58.d. supplex fit Constantio & iubetur priuatus viuere, 61.a.
Bonifacius Rom. Pontifex, 169.b.
Buddas hæreticus, 28.d. perit, ibidem.
Burgundiones, omnes fabri lignarij, 181.b. infestātur ab Hunnis, ibid. credunt in Christum & Hunos superant, ibid.c.

C

Coelestinus Ro. Pontifex, 169.b. aufert ecclesias Nouatianis, ibidem.
Christiani, & in ijs sacerdotes & virgines, quæ horrenda mala ab ethnicis sub Iuliano perpessi sint, 254.c.d. 255.a.&c.
Chrysanthus creatur Nouatianorum episcopus, 167.b. qualis ante episcopatum fuerit, 169.c. inuitus fit episcopus, ibid. c. d. obit. ibid.
Chrysopolis, statio in capite Bosphori, 178.d.
Claui Christi partim in Constantini galea, partim in freno equi eius admiscentur, 213. d. 24.d.
Claui Christi inuenti, 24.d.
Cometa maximus visus Cō stantinopoli quid portenderit, 150.a.
Concilia multa ab Arianis contra Nicenum fabulis similia habita, 243. a. in ijs diuisæ fidei formulæ editæ, ibid.
Concilium ab Arianis Niceæ Bythiniæ indictum, admirabili terræmotu impeditur, 245.b.
Conci-

Concilium apud Niceam (aliàs, Nicam) Thraciæ, ab Arianis coactum, 241 a. vt ibi catholici episcopi dolo & vi circunuenti sint, ibid. quidam proscripti, ibid.d.
Concilium Antiochenum, 250.c. in eo quid abiurare coacti sint episcopi. ibidem.
Concilium Antiochenum, 295. d. libellus synodicus ibi editus, ibidem
Concilium Ariminense. 238.d. eius Epistola ad Constantinum. 239. b. item altera ad eundem, 240.d.
Concilium Ariminẽse quos episcopatu abdicarit, 243 a.b.
formula fidei illic edita à quibus non approbata, 242.c. episcopi catholici quæ illic deciderint, 243.b.
Concilium generale Constantinopolita. primum, 292.b. eius episcopi insignes, 292.c.
instituunt Nectarium Constantinopolis episcopum, ibid.d. quæ decreuerint. 293.a.
permulti ex ijs æstate proxima reuersi Constantinopolim quid scripserint ad Episcopos Romæ cõgregatos, ibidem. a.b. fidem suam exponunt. 294.c.
concilium in Illyrico habitum, 268.b. decreta & fidei expositio ibi edita, 269.a.b. item eius concilij libellus synodicus, siue epistola synodica de fide ad Asianos, 269. c.d.
concilium Mediolanense, 235.c.
concilium Romanum 90. episcoporum sub Damaso. 241.d. eius concilij epistola ad Illyricos episcopos de Synodo Ariminensi, & cætera. 242. a.
concilium Romanum sub Damaso. 293.a.
concilium Sardicense. 226 a. quot in eo episcopi, ibidem. c. Athanasius adest, sed eius accusatores se subducunt, ibidem. eius concilij epistola ad episcopos omnes, 227.a.
ea Ariani perstringuntur, Athanasius defenditur, ibidem. a. b. &cæt.
quos episcopos concilium deposuerit, 229. d. 230. a. fidei dogmata quæ explicuerit, vel exprompserit, 230. b. & cæt.

Concilium Seleuciæ habitum, 245.c.ab episcopis, 150.246.a.
Constans scribit Constãtio, vt restituat Athanasium, minis additis, 53.d.231.d exit è vita, 58.d.233.c
Constantia Constantini soror, vxor Licinij, 224.d cæso Licinio vt habita à Constantino, ibid. moriens Arianum presbyterum commendat Constãtino. 225.a.obit.31
Constantinopolis construitur, & secunda Roma dicitur. 23.c.d
Constantinopolis rebus omnibus abundat, 112.b
Constantinus iunior scribit pro Athanasio, 41.c.224 b.moritur. 42.a.225.d
Constantinus M. Imperator in Britãnia declaratur. 1.c.
Constantinus M. videt crucem in cælo. 2.a. Christus ei apparet, ibid. eius iussu effigiem crucis sibi adhibet cõtra hostes, 2.b. vincit Maxentium, ibid. eius pietas, ibid.
Constantinus M. extruit tẽpla, 2.c.25.b, delubra gẽtilium demolitur, ibid.d, ritus gentilium delet. 23.d.25.a.
Constantinus M. scribit Alexandro & Ario, 7.a
Constantinus Magnus quid de seruando paschate scripserit, 140.a
Constantinus M. quantum tribuerit patribus Nicenis, 15. d. quid de Ario senserit, ibid.c, eius epistola ad Alexandrinos, 15 b. iubet Arij libros cremari, 16.b, eorum celatores vult necari, ibid.c. scribit Ecclesijs, ibid.
Constantinus M. Eusebium Pamphili hortatur ad instauranda tẽpla, 18.a. scribit acriter contra Arium & Eusebium Nicomediensem, ibid.d
Constantinus M. deuincit Sarmatas & Gotthos, 25 b. ecclesiã sibi cõfici vult plicatilem, ibid,d. scribit Ario. 31.d. minatur Athanasio. 32. d. eum amat & commẽdat Alexandrinis 33.a.b. vt filios crearit Cæsares. 39.a
Constantinus Magnus & eius liberi vt permiserint manere delubra gentilium. 302.d
Constantinus Magnus pacem præstat Ecclesiæ. 191 a. sancit leges, ibid. iubet honorari sacerdotes, ibid. cogit Synodum Niceæ, 9 a. 200.c. eius erga episcopos illos reuerentia, 10.a 201.a, interest Synodo, ibidẽ. eius ad Synodum oratio

oratio, ibid. eius ad episcopos de Synodi gestis epistola, 16. b. 205. b. quàm honorificè synodi episcopos tractarit. 206. d. vt eorum sit osculatus vulnera. 207. a. eius liberalitas in clerum, virgines & viduas, 207. a, episcoporum libellos accusatorios non lectos comburit ibid. b. eius insigne dictũ de episcoporum non propalandis criminibus, ibi. eius ad episcopos epistola de extruendis ecclesijs 211. c, item alia de sacris libris conscribendis, 18. a 311. d. rursus alia ad Macarium episcopum de templo supra Christi sepulchrum constructo, 212 c. illud templum vult reliqua omnia pulchritudine superare, 19. a, 213. a, eius epistola ad Nicamedienses contra Eusebium & Theognidem, 214. d

Constantinus Iberibus mittit episcopũ, 218. b, eius epistola pro christianis ad regem Persarum, ibid. c. signum crucis prædicat, ibid. item Deum, 219, a. b eius imperij amplitudo, & subditorũ erga ipsum beneuolẽtia, ibid. d. eius pro Athanasio ad Alexandrinos epistolæ fragmentum, 220. c. fraude Arianorum deceptus iubet Athanasium venire ad concilium Cæsareæ Palæstinæ, vt se purget, ibid. d. item ad Synodum Tyri. 221. a. eius epistola ad Synodum Tyri, ibid. a. templum Hierosolymis iubet ab episcopis illis dedicari celeberrimè, 223. a. deceptus ab Arianis, Athanasium Treuiris exulare iubet, ibid. b. 37. a

Constantinus Nicomediæ baptizatur, 39. b. 223. b. Athanasium ab exilio reuocat, ibidem. excusatur quòd fraude circũuentus Athanasium proscripsit, ibidem. c. eius obitus, 39 d. sui desiderium, honor corpori defuncti exhibitus, ibid. c, d, moriens testamentum suum Ariano presbytero tradit. 225. a

Constantius parum constanti animo, 225. b. 235. c 251. ab Ariano presbytero incitatur in Catholicos, ibid. item in Athanasium ab Eusebio, &c. 225 b eius epistola ad Athanasium, 233. a. iubet occidi Athanasium, ibid. c. amplissimum proponit præmium eius interfectoribus, 235. b. est Arianus 235. c. cogit Concilium Mediolanum,

Mediolani, ibid. ab episcopis catholicis coram obiurgatur, ibid. eos proscribit, ibid. vult Liberiũ & Felicẽ simul Romanã administrare Ecclesiã, sed deridetur à plebe clamante. Vnus Christus, vnus episcopus, 238.c.

Constantinus ab Arianis incitatus, episcopos Synodi Ariminensis vt tractasit, 240.c. 243.b.d, &c. cogit episcopos multos inuitos venire Niceam Thraciæ, 241. vult haberi Cõcilium Seleuciæ, 245 c. eius synodi decem primarios episcopos ad se euocat, 246.b. ex ijs quosdam ecclesijs eijcit, 247. c. obit in Cilicia multum dolens se fidem mutasse. 252.a. cognatos cur occiderit, ibid.d.

Constantius vt senserit de filio Dei, 253.b. non fert illum creaturam dici. ibi. eius erga pietatem studium, ibidem. pugnaturus contra Magnẽtium vt exercitum ad baptisma adhortatus sit, ibid. vt noluerit secum habere milites non baptizatos ibidem.c.

Constantinus multat Constantinopolitanos, 46.a extruit Sapientiæ ædem, 47.d. mittit episcopos ad Constantem contra Athanasium, 48.c. scribit Alexandrinis pro Athanasio, 56.d. 57.b.

Constantius Arianus catholicos episcopos persequitur. 59.a.b. 70.d. Arianismũ studet propagare, 70. d. iubet vastari ecclesias homousianorum, 72.a. iturus contra Iulianũ in bellum baptizatur & moritur, 80.d.

Consubstantialis dictione etiam ante Nicenam synodum patres vsi sunt. 13.a.

Cornelius pontifex scribit contra Nouatum. 121.a

Cruces argenteæ cũ lucernis cereis ad nocturnos hymnos adhibitæ, 153.b

Crux antecedit exercitum Theodosij, 306.a.

Crux Christi ab Helena inuenta, 213.c. internoscitur miraculo à latronum crucibus, ibid.d. pars illius in Constantini palatio locatur, reliquum in capsa argentea ceu salutis monimẽtum asseruatur, ibi.

Crux in cælo visa. 61.b.

Crux incisa lapidibus inuẽta in euerso Serapidis tẽplo, 133.b.c. ea re permoti gentiles multi dant Christo nomen, ibidem. c.d.

Cyril-

Cyrillus diaconus atrocissimè ab ethnicis cæsus, etiam eius errore gustato, 254.d, eam immanitatem vt Deus sit vltus. 255.a.
Cyrillus episc. Hierosolymæ. 80.a,245
Cum Acacio vt contenderit ibid.ab Acacio expellitur ibid.obit. 134.c.
Cyrillus fit episcopus Alexandriæ, 167.c. ipse et eius successores etiam rerum secularium obtinent principatum,ibid.claudit ecclesias Nouatianorum. ibid. Iudæos Alexandria eijcit,170.d: inter illum & Ioannē Antiochenum dissensio & pax 184.a
Cyrinus chalcedonensis episc. chrysostomum proscindit, 158.a. pedem eius Maruthas episcopus insciēs calcat. ibid.is pes putrescit atque post etiā alter, & vterq; abscinditur.160.d. fertur id perpessus ob iniuriam chrysostomo illatam, ibid.

D

DAmasus Ro. pontifex egregius288.d.&c. multum se illi opponit Vrsinus. 121.d.quæ scripserit contra Apollinarem,&c.295.c.episcopos orietales vocat filios, 296.a. eius libellus Synodicus vel confessio fidei ad Paulinum episcopum Thessalon, ibid.
Decreta conciliorum vt habenda, 206.c.
Demophilus ab Arrianis creatus episc. constantinopolis.111.c. expellitur à Theodosio.129.b. obit, 133.b.
Deus quæ amet,quæ detestetur in hominibus, 219.a b.vt tyrannos christianorum hostes punierit. ibidem.b.
Didymus Alexādrinus,286 a.à puero cæcus quas artes didicerit, &cæt. ibidem.b.
Didymus 90.annis viuit ab hominum consuetudine alienus,115.a.eius breuis historia,118.d.oppugnat Arrianos, 119,a.
Dij gentium quales.110.b.c
Diocletianus & Maximianus abdicant se Imperio, 1.c.
Diocletianus obit. 2.b.
Diodorus Tarsi episcopus, 147.c.290.b. quid sub Valente prestiterit Antiochenis, 283.d.
Dioscorus monachus, 151. d.&cæt.
Dorotheus fit ab Arrianis epūs cōstātinopolis.133.b

annos

annos natus, 119. moritur, 166.d.167.a

E

Ecebolius Sophista leuissimus. 92.d

Edesseni mirabili feruore ad templum conuolant, vbi à Valente iussi erant trucidari, 112.c.d

Edessenì à Valente iubentur diuexari. 274.b.episcopum qualem eis dederit, ibid.ex ijs relegati in exilium, honorificè excipiuntur. 275.a.ab inuicem separantur, ibid.b

Eleusius Cizici episcopus à Cõstantio pellitur, 247.c

Eleusius episcopus Macedonianus metu adactus assentit Arianis, 105. c. mox dolet, ibidem de ponitur, ibid.d

Elpidius Laodiceæ episcopus, 307.c

Enthusiastæ hæretici. 271. a.

Ephraim Syrus, 286.a, quæ scripserit Syriacè, ibidé eius cantilenæ in martyrum festis cantatæ, ibid.b

Epiphanius Deo humanam figuram tribuit, 154.b.coacto Cypri concilio vetat Originem legi, ibid. non vult ad Chrysostomũ diuertere, 156.b.157. a. instigatur ab æmulis Chrysostomi, & ab eo reprehensus abit & moritur, ibid.b,c

Episcopi aliquot eximij, quos Deus Arianis opposuit, 286.c.d

Episcopi Arianizantes simulatè subscribunt Niceno symbolo, 201.d, 262.a, defendunt errores Arij, 202 b. qua sint vsi vafricie in Synodo Nicæna. 202 c.d.&c.

Episcopi Ariofauentes, 199 b. 201.c. 292. a. fidei formulam offerunt synodo Nicenæ, sed mox discerpitur, ibid. territi excommunicant Arium, ibid.

Episcopi 5. dictionem ὁμοούσιον reijciunt, 11.b.

Episcopi in Arimiensi synodo lapsi, ad sanitatem redierunt. 110. a. Arianos detestantur, ibid. item formulam fidei eiusdem synodi. ibid.

Episcopi num trãsferri possint, 184. c. d. translatorum aliquot exẽpla, ibid. 185. a b. ea de re sententia Cælestini papæ. 187. b

Episcopi plures simul earundem ciuitatum, 103. d

Episcopi post Nicæam Synodum alij alios vt insectati. 30. b

Episcopi quot in Nicęna synodo adfuerint, 9.c. quorundam

rundam nomina, 22.b.
Episcopus qualis esse debeat. 267.c.
Epistola 5. Ioannis ab hæreticis deprauata. 182.d.
Epistola Nicenæ Synodi ad Alexandrinos, &c. 13.c.
Euagrius contra canones fit episcopus Antiochiæ, 305.a.c.
Euagrius fit episcop. Constantinopolis, 111.c. à Valente deportatur in exilium, ibidem.
Euagrius monachus, eiusq; scripta & facta, 115.d.116 a.&c.
Eudocia Augusta it Hierosolymam, 189.d. ecclesias multis locis ornat honorificè. ibid.
Eudoxia per Theophilum conuocat cõcilium contra Chrysostomum, 157. b. rursus aliud, 160.a. moritur, 161.a.
Eudoxius sibi vendicat sedẽ Antiochenam. 245.a. est palàm hæreticus, ibidem. ab Antiochia eijcitur ib. d. apud Constãtium accusatur, 246.b.c. doctrinam suam metu exilij inficiatur, 247. b. insilit in sedem Constantinopolitanã, 247.c. sede Antiochena pulsus est, 250. c. Valentem cũ vxore euertit. 272.a. quid à Valente dum baptizaretur exegerit, ibid. eius impia vox 78.c. moritur, 111.c.
Euchitæ hæretici, 271.a.
Eugenius occupat tyrãnicè imperiũ, 144. b. 305. d. pugnans contra Theodosiũ, à suis vinctus ad eum adducitur & necatur, 144 d. 306. d. 307. a.
Eulogius presbyter Edessenus, 274. d. eius cõstãtia, 275. a. exilium, ibid. b. vt in exilio se gesserit, ibid. &c. fit episc. Edessæ. ib. d.
Eunomiani inter se diuisi, 143. d. baptismum deprauarunt. 144. a.
Eunomius apud Somosatẽ intrusus, q̃ fuerit omnib⁹ illis inuisus, 273. b. ab illis discedit, ibidem.
Eunomius qualis vir fuerit, 106. a. expellitur à Cyzicenis, ibid. b. eius de Deo blasphemiæ, ibi. separat se ab Eudoxio, 111, mittitur à Theodosio in exilium, 137. c.
Eunomi⁹ intruditur in sedẽ Cyzicẽsem, 105. d. 247. c. idq; dãnans Aetiũ, quẽ in suis libris mirè extollit 248. c. celat suam impietatem fraudulẽter, ibi. d. palã suũ virus euomit, 249. a. accusatur idẽtidẽ apud Constantium, à Cyzicenisibus, ib. fugit Cyzico &

à suo nomine nouã condit sectam, ibid. b. dignitate episcopali nudatus, episcopos & bresbyteros ordinat; ibidem.
Eusebij Emeseni historia, 43 b. &c.
Eusebius Cęsareen Ario assentitur, 203. b. subscribit Concilio Niceno, ibid. eius fidem approbat, 10. d. 11. c.
Eusebius Cæsareensis è Nicea scribit epistolam ad suos, 11. c. 207. c. ea confutat Arianos. ibi. quæ fidei formulã ipse Synodo exhibuerit, ibi. d. quid cũ Arianis quibusdã episcopis egerit contra Eustachium Antiochię episcopum. 216. a. b.
Eusebius Cæsareen quam fidei formulam patribus Niceæ obtulerit, 11. d.
Eusebius episc. Samosaten. 272. b. 251. c. vtrãq; manũ offert trũcãdã potius, quã velit reddere decretũ de electione Meletij, ibi. d. eius prędara facinora, exiliũ, &c. ibid. b. c. d. Samosatensibus q̃ fuerit vnicè charus, 272. d. &c. obit martyr. 273. d. 290. d.
Eusebius Nicomedien fauet Ario, 199. b. eius exępla ad Paulinum Tyri episc. ibidem. c. d. literæ eius in Synodo Nicena discerptæ, 202. a. irrepit per ambitũ in sedẽ Constantinopolitanam, 42. d 114. c. vt priùs in Nicomediensem, ibid. perstringitur à Constantino ibi. d. 215. a. b. eius flagitia & fraudes, ibi. in exilium missus per dolos redit ad sedẽ suã, ibid. c. 22. c. 29. d. cum quibus episcopis Arianis Eustathiũ Antiochiæ episc. incredibili calumnia circumuẽtũ in exiliũ relegari curarit, 216. a b. eã calumniã aperit meretrix ab illis cõducta, 209 216. d. infestus est Athanasio, 225. b. 40. eũ accusat. 43. a.
Eusebius Nicomedien perstringitur, 4. a. irascitur Alexandro Alexandrino 6. a. reijcit ὁμοούσιον, 11. b. mox iussus exulare idẽ, recipit, ib. c. moritur, 45. b
Eusebius Pamphili renuit episcopatũ Antiochenum 31. a. moritur, 42. a. defenditur à Socrate. 52. a.
Eusebius Scholasticus heroico carmine scripsit Gainiam. 151. a.
Eusebius Vercellen episc. mittitur in exiliũ, 66. a. cum Athanasio Alexãdriæ habet synodum, 86. d. eccle sias orientis cõfirmat, 90. a redit in

redit in Italiam, ibid.
Eustathius episc. Antiochię 201.a. in Synodo Nicena laudibus ornat Constantinum, ibid.b. ab Arrianis pellitur per calumniam in exilium, 216.a.b.
Eustathius episcopus Sebastiæ praua serit dogmata, 78.a. deponitur in Gangrensi synodo, ibid.b.
Eutropius Eunuchus ab Imperatoribus vult legē ferri, ne quis ad ecclesias fugiat, &c. 148.d. Is ipse reus fugiens ad ecclesiā, à Chrysostomo reprehenditur, 149.a. securi percutitur, ibidem. nomen eius ex albo consulum deletur. ibidem.
Eutychiani monachi Nouatiani historia, 21.c.
Euzoius intruditur in sedē Antiochenā, 251.b. eum Alexander Episcopus cū Ario diaconatu abdicauerat, ibidem. moritur, 124.d.

F

FElix substituitur Liberio papę, 70.d. 238.c. vt se erga illū gesserint Romani, qualisque fuerit, ibidem. redeūti Liberio cedit & vrbe, ibid.d.
Festi dies martyrum iam olim quibus cantilenis celebrati, 286.b.
Flauianus Antiochię episcopus, 124.b. Damaso & Theophilo conciliatur, ibidem.c.
Flauianus obtinet sedē Antiochenam, 304.d. dissensio inter occidentales & Orientales propter illum nata, ibid. 305.a.b. iussus à Theodosio ire Romā, resignat illi episcopatum, ibi. sed iubetur redire ad sedem suam, ibid. opera Theodosij & Theophili epis. Alexand. cōciliatur epis. occidentis, ibi.c.d.
Flauianus sub Valente confirmat catholicos Antiochenos, 283.d. sub Gratiano quę gesserit, 289.d
Franci irrūpunt in fines Romanorū, 44.d. vincuntur à Constantio, 45.d.
Frumētius ab Athanasio Alexādrino creatur epi. 217 b. mittitur ad cōuertēdos Indos, ibidem. multos editis miraculis cōuertit, ibidem.c. 27.a.

G

GAinas fit dux militum, 149.c. rebus prosperis insolescit. ibid. subigit sibi Phrygiā, ibi.d. placatur ab Arcadio, ib. contra iusiurandū, pessima quæque molitur, 150.a.b. eius conatus angeli in humana spe-

na specie visi retardant, ibid. ex eius exercitu multi pereunt, 150. d. ipse interimitur, 151. a.
Gainas dux militum Arianus, etiam Imperatori formidabilis, 308. d. per se vnam petit Ecclesiam, ibi. Chrysostomus eum compescit, ibi. 309. a. exercet tyrannidem, ibid. b. excipit honorificè Chrysostomum ad se legatum, ibidem. c.
Gallus à Constantio declaratus Orientis Cæsar, 91. b. 252. d. qualis fuerit, ibidem.
Gallus Cæsar excindit Diocæsaream, 64. d. cæditur, ibidem.
Georgius Arianus episc. Alexandriæ cõtra Athanasium tumultus ciet, 46. c. 60. a. dirè persequitur catholicos, 60. a. b. 80. a. à gentibus dirè necatur, 84. c.
Georgius intruditur in sedẽ Alexandrinam, 234. b. eius crudelitas & flagitia, & quæ illo authore sint illata catholicis, ib. b. c. &c.
Germanicia vbi sita, 245. a.
Gloria patri, &c. vt quidam protulerint, 243. d. 244. a.
Gotthi victi à Constantino credunt in Christũ. 25. b.
Gotthi in duas distracti partes inter se confligunt, 123. d. &c. fiunt Arriani in gratiam Valentis, 124. a. ab Athanaricho propter Christianam religionem cæduntur multi, ibidem. b. expugnantur ab Hunnis, 124. b.
Gotthi se subdunt Valenti, & ab illo admittuntur in Thraciæ possessionem, 124. c. d. oppugnant Romanos in Thracia, ibid. d Constantinopolis suburbia vastant, 127. b. repelluntur à populo eius vrbis, ibidem. dedũt se Theodosio, 131. a.
Gotthi cædunt Valẽtis exercitum & illum comburunt, 287. d. à Valente vt Arianizent moniti, primò recusant, sed posteà ab Vlphila episcopo vt sint in errorem inducti, 288. a. b. cæduntur à Theodosio, 291. b.
Grando immanis Constantinopoli, 107. d.
Grando ingens Constantinopoli. 161. a. imputatur hoc iniquæ damnationi Chrysostomi, ibid.
Gratianus fit Imperator, 107 d. dãnat Valentis in Christianos crudelitatem permittitque religionis libertatem, 127. c.

Gratia-

Gratianus totũ Romanum imperium obtinet, 288. d. restituit exules pro fide episcopos, ibidẽ. quibus iusserit reddi Ecclesias, ibid. iubet Arianos ex ecclesijs eijci, 289. a. cæditur nullo relicto hærede, 297 b. 132. d.

Gregorius ab Arianis intruditur in sedem Alexãdrinam, 45. a. 225. c. ab ijsdem inde transfertur, 46 a. est lupus immanis, ibidem. cæditur, ibidem. d. 233. c.

Gregorius frater Basilij Magni, 120. b. explet Hexaëmeron Basilij, ibid.

Gregorius Nazianzenus, & eius historia breuis, 119. b. &c. quæ scripserit de Iuliano, 98. d.

Gregorius Nazianzenus obtinet sedem Constantinopolis, 292. b. 129. a. sua sponte redit, orans vt alius de se substituatur, ibid. d. 130. a.

Gregorius Neocæsarieñ, fit Origenis discipulus, 120. c. celebris est edẽdis miraculis, ibid. conuertit gentiles, ibid. scribit orationem in Origenis cõmendationem, ibid. d.

H

Haereses ne existãt precauendum, & vt ortæ extirpandæ, 242. a.

Hæresis Ariana sub Cõstantio increscit, 41. a.

Hæretici dum florent, iactãt suorum multitudinem: dum iacent, paucitatem, 132. b.

Helena imperatrix iam senex it Hierosolymã, 213. c. sepulchrum Domini & crucem inuenit, ibidem. 24. a. item cruces latronum duorum, ibid. quid de cruce & clauis Christi fecerit, ibidem. d. templa amplissima ædificat in terra sancta, 214. a. erga virgines vt ancillæ munus executa sit, ibidem.

Helena quæ sit crux Christi, miraculo agnoscit, 24 c. extruit illic templum, ibidem. crucis partem relinquit Ierosolymæ, partem Constantinus suę includit statuæ, 24. c. d. clauos Domini mittit Constantino, ibidẽ. item eius præclarè gesta & obitus, ibid. 214. b. eius corpus Constantinopolim trãslatum, 25 a.

Heliopolitani quos fœdos habuerint mores, 25. c. corriguntur à Constantino, ibidem.

Heraclides epi. Ephesi, 115. b

Hermogenes dux cæditur à populo Cõstãtinop. 45. d.

Hilarius Pictauorum episc. 90.b.
Honorius Theodosio nasci tur,133. a. Imperator declaratur, 144. c. obtinet occidentis imperiũ,146. b.excedit è vita, 177.a.eius mors à Theodosio celatur. ibidem.
Honorius tollit Romæ pugnas gladiatorias, 307.b.
Hunni expugnant Gotthos 124.b.
Hymni Dauidici quibus authoribus Antiochiæ primum alternatim in choro decantati, 153. c. 244.b.ac deinde toto orbe. ibidem.
Hypatia mulier longè doctissima,171.d. à quibusdam direè necatur, 172. a.

I

IAcobus Nisibis episcopus precibus vrbem Nisibin contra Persas tuetur, 249. d. insigne eius miraculum,ibidem.250. a.item aliud, ibidem.b.
Iberes captiua mulier trahit ad fidem,27.a.217.c.medicorum apud eam gentem penuria quanta,ibid. illorũ Regina ab eadem captiua curatur, ibidem. d. hortatur maritum Regem vt templum Christo extruat, 218. a. rex credit in Christum,atq; à Constantino Magno petit doctorem fidei & accipit, ibidem.b.
Ignatius instituit hymnos in Ecclesijs cantari,153.c.
Ignis Persarum Deus, 167. d.312.d.
Incẽdium ingens Constantinopolim vastat, 186.d.
India interior credit ĩ Christum. 26.b.
Innocentius fit Rom. Pontifex,168. c. eijcit Roma Nouatianos, ibidem.
Ioannis Baptistæ ossa comburuntur sub Iuliano, 254.d.
Ioannes Chrysostomus fit Constantinopolis episcopus,obsistente Theophilo Alexandrino, 146. d. 207.c.eius patria, parentes, præceptores, 147. b. condiscipuli, ibidem, c. diu cum Basilio versatur, ibidem.d. fit lector ecclesiæ Antiochenæ, & scribit cõtra Iudęos,ibidem. diaconus factus componit libros de Sacerdotio, &c.ibidem.
Ioannes Chrysost. viuit solitarius annos tres,147.d. fit sacerdos.eiusque ante episcopatum vita, ibid. &c.seuerior est in clerum 148.b.multos eijciens ab Ecclesia,ab illis ad populum traducitur, ibidem.

cum ne-

eum nemine cibũ capit, ibidem.b.c. est gratiosus ad plebem, ibid. c. habet illustres conciones, ibid.
Ioannes Chrysost. dum reprehendit magistratus, fit odiosior, 148.d.&c. itéq; ob palam reprehensum Eutropium, 149.a. Theophilus illi struit insidias, ibidem.b.
Ioannes Chrysost. Constantinopolis episcopus quã præclarè suo functus sit officio, ibi. d. dæmonum fana in Phœnice euertit, 308.a. vt multos Gothos ab Arianismo reuocarit, ibid. b. vt Scythas conuerterit, & Marcionistas insectatus sit, ibid. b. c. vt Gainum templũ petentem composuerit, 149 a. 308.d. 309.a. vt legatus ad eum adierit & honorificè acceptus sit, 309.b.c.
Ioan. Chrysostomus nocturnos vult hymnos cantari contra Arrianos, ibid.b. excipit honorificè quosdam à Theophilo eiectos 154. b. Nouatianis adimit ecclesias, 155.c. Seuerianum exigit Constantinopoli, ibid. d. Eudoxia agente ei conciliatur, ibi. 156.a. 164.a.
Ioan. Chrysost. reprehendit Epiphanium, 157. b. pro concione mulieres omnes, ibidé. d. multos episcopos deponit, ibidem. multi cõtra eum episcopi Cõstãtinopoli cõueniũt, ibid. & 158.a. absurdis calumnijs ab illis impetitur, ibid. b. condénatur quòd citatus nollet comparere, ibi. defenditur à populo, sed vltrò se hostibus offerens deportatur in exilium, ibi. b. c. 309.d. reducitur mox Constantinopolĩ, & à populo summa reuerẽtia ad eccleſiã ductꝰ cogitur sedẽ suã capessere. ibid. & 159.a. 309.d.
Ioãnes Chryso. nouis Theophili machinis appetitur, 159.b. inuehitur ĩ Eudoxiæ statuã argẽteã, ibi. d. & 160.a. itẽ in Eudoxiã ib. cogitur rursus cõtra ipsum cõciliũ, ib. accusatur, ib. dãnatur, ib. b. cessat ab ecclesiast. munere; 160.c. eiꝰ fautores Paschæ & cõcẽtus separatĩ celebrãt, dicũturq; Ioãnitæ, ib. abducitur in exilium, eiusq; amici dirè affligũtur, ib. b 310. a. exit è vita, 161. c. 310.b. eius iniuriam Europæ & alij pleriq; episcopi sunt detestati, ibi. eius reliquiæ transferũtur Constãtinopolim, 311.a. 188.d
Ioannes episcopus Apameę,

290 b.c.
Ioannes monachus prædicit Theodosio victoriã de Eugenio tyrãno, 305.d.&c.
Ioannes scriba arripit Romæ imperium, 177.b. interimitur magno Dei miraculo, ibid.c.
Iouianus inuitus capitur ad imperium, 97.c.264.d. restituit catholicos episcopos, 101.a.265.b. tẽpla gẽtilium claudit, ibidem. odit contentiones, ibid.c. supplicem libellum Acacianorum vt acceperit, 102.b. moritur, 102.d.
Iouiani pietas in Deum & aliæ virtutes, ibidem.c.d. recusat imperium, donec exercitus omnis se testatur Christianum, ibidem 265.a. Deo agente, pactis cum Persis indicijs, exercitum reducit, ibi.b. quibus Ecclesias suas restitui iusserit, ibidem. cupit ab Athanasio doceri de fide, ibidem.
Iouianus Imp. reddit Ecclesijs frumẽti congiarium, à Iuliano ablatum, 266. d. moritur magno sui relicto desiderio, 267.a.
Isauces monachus quæ prædixerit Valenti, &c. 287. b. c.
Ischyras impostor & calumniator, 228.d. Episcopus à sectarijs fit, cùm non esset presbyter, ibid. 229.a
Ischyras quæ flagitia designarit, 33.c.d.
Isdigerdes Persarum Rex persequitur Christianos, 312.d.
Isdigerdes Rex Persarum, 168.a. permittit Ecclesias Christianorum extrui, Magosque necat, ibidem.a. b. abit è vita, ibidem.
Isidorus monachus, 115.a.
Iudæi Cretenses à quodam Pseudomoyse mirè delusi, in Christum credunt, 186.b.c.
Iudæi Christianos trucidãt Alexandriæ, 170.d. inde expelluntur, ibidé. Christum & Christianos contumelia afficiunt, 172. b. puerum Christianum in cruce suspendunt, irridٍent, trucidant, ibidem. luunt pœnas, ibidem.
Iudæi iubente Iuliano dum extruunt templum Hierosolymæ, diuinitus impediuntur, 96.a.b.
Iudæus paralyticus dum baptizatur, reualescit, 166.a.
Iudæus quidam sæpius baptizatur simulatè, 172. c. d. tandem baptismi aqua bis euanescit, 173.a.

Iulianus à Constantio præficitur Occidenti, 73. b. vincit barbaros in Gallia 80. d. 82. d. eius genus, 81 b, studia literarum, ibid. c. simulat vitam monasticam, 82. a. fit Lector in ecclesia Nicomediensi, ibi. 252. d. renuntiatur cæsar 64. d. 182. c. ducit vxorẽ, ibid. à militibus Imperator declaratur. 82. d.

Iulianus contra constantium cogit exercitum, 252 a. capessit imperium, ibi. c. puer rectè in fide institutus est, ibid. templum martyrum ab illo extructum citò corruit, ibidẽ. consulit ariolos, 253. a. visis dæmonibus cruce se signat, & illi fugiunt, ibidem. ambitio eum facit apostatam, ibid. b.

Iulianus in constantium ingratus, 82. d. palam se prodit idololatram, 83. a. callidè omnium animos sibi conciliat, 83. b. reuocat episcopos ab exilio, ibid. 253. c. eijcit ex aula eunuchos, tonsores & coquos, ibid. c. cæsares omnes superiores libro edito proscindit, ibid. d

Iulianus ob cædem Georgij Ariani insimulat per epistolam Alexandrinos, 84 d. &cæt. leges promulgat contra Christianos, ibid. c. extorquet pecuniam ab illis, 92. a. illorum iniurias negligit, ibid. c. ab Antiochenis proscinditur. 94. d. quædã eius scripta, 99, c. d. 264. b.

Iulianus celat animo impietatem, 253. c. sub eo gentiles sua templa aperiunt & sacrificant, 254. b. c. christianos vexant & persequuntur atrociter, ibi. c. d. quæ horrenda mala ipso conueniẽte sint christianis illata, ibid. sacerdotibus abstulit congiaria à Constantino illis donata, 254. c.

Iulianus christianos vocat Galilæos, 255. c. 262. a. vetat ne philosophiam, &c. discant, & ne militẽt ibid. c. d. 91. b. supplèx consulit Apollinis oraculum. 256. b. is respondere nequit ob Babylæ reliquias, ibid. eas inde tolli iubet, ibid. c. sacra vasa confiscat. 257. b. sceleratis victimis, &c. vt contaminarit fontes & esculenta, 258. d. quibus fraudibus homines à christo abstrahere conatus sit, 259. d. quosdam se thura per fraudem posuisse palam deplorantes vt tractarit. 260. a. b. non vult cædi chri-

di Christianos, ne vt martyres celebrarentur. ibid. b. 91. b
Iulianus Iudæis mandat templum Ierosolymis extrue re. 261. a. sed Iudæi diuinitus mirabiliter impediuntur, & puniuntur. ibidē b. c. cōtra Persas Iulianus pugnaturus, consulit demones. 261. d. decipitur ab illis. ibidem. minatur Christianis. 95. c. 262. b. contemnitur à viris egregijs, ibidem. b. c. d. it contra Persas, sed incerto authore interficitur Christum blasphemans. 97. a. 263. b. post eius obitum nefanda eius flagitia deprehensa. ibid. d. 264. a.
Iulianus Iuliani apostatæ auunculus, præfectus Oriētis. 257. a. propter Apollinis delubrum fulmine ictum cruciant ædituos. ibidem. mingens ad sacrā mēsam diuinitus punitur. 257. b.
Iulianus monachus orans, discit cæsum Iulianum apostotam. 263. a.
Iulianus monachus egregius ab Arianis falso insimulatur tanquam ipsis faueat. 285. b. venit Antiochiam, edit multa miracula & catholicos cōfirmat, &c. ibidem.
Iulius Papa tuetur Athanasium, Paulum, &c. 46. b. iubet illis sedes suas restituti. ibidem. ab episcopis Arianis insimulatur. ibidem. c. illis acriter respōdet. 48. a. scribit Alexandrinis pro Athanasio. 55. a. moritur. 65. a.
Iustinus persequitur Ambrosium. 132. c.
Iustina corrumpit filium suum Valentinianū. 297. c.
Iustus Iustinæ Augustæ pater cur cæsus à Constantio. 123. b.
Iuuētinus & Maximianus insignes martyres. 259. a. b. eorum annua solennitas. ibidem. b.

L

Leontius Galatiæ episcopus. 307. d
Leontius occupat sedē Antiochenam. 59. c. 232. d. 243. d. qualis fuerit. 233. a. seipsum cur castrarit. 243. d. celat hæresin Arianam, qua infectus erat. ibidem. idque quare fecerit. 244. a. eius improbi mores & flagitia. 243. d. 244. a. &c. obit mortē. 66. b.
Libanius sophista quæ de Iuliano scripserit. 97. d. 100. a. 15. taxatur. 97. d. 100. a.

Liberius Rom.pontifex,65 a.236.c, eius & Constantij dialogus, ibi.&c.respicit pecuniam ab Imperatore,Imperatrice,Eusebio Eunucho oblatam,& abit in exilium,70.d.238.a. matronæ Romanæ à constantio eum sibi restitui petunt, ibidē. b. restituitur ibid.d.70.d

Liberius scribit orientis episcopis, 109.b.&c.

Libri Arij iussi cremari.16. b.eorum celatores iussi necari. ibid.c

Libri gentilium num legendi. 93.c.d

Licinius persequitur christianos,2.c. simulatè sibi Constantini conciliat amicitiam, ibid.d. capitur à Constantino.3.a. rebellans occiditur, ibid.

Longi fratres prædicantur, 151.d. inuiti in clerum à Theophilo alleguntur, 152.a. eo relicto redeunt ad solitudinem.ibid.a.b vix mortis discrimen,persequente eos Teophilo, effugiunt, ibid.d.

Lucifer episcopus Sardiniæ ab exilio reuocatur, 253, c.Paulinum creat Antiochiæ episcopum, vnde aucta est dissensio apud Antiochenos,254.a.nouum profert dogma, & ab eo dicti sunt Luciferiani.ibi.b

Luciferiani vnde, 90.a. 254.b.

Lucius ab Arrianis in Alexandrinam sedem intruditur. 113.d:277.c. sæuit atrociter in catholicos & monachos, 117.d.118.a.b 277.c.expellitur à catholicis. 125.c

Lucius Arianus Samosatensium fit episcopus, sed ab illis vitatur,273,c. pueri vt eum sint execrati. ibi. vt sæuierit in catholicos, ibid.c.d.

M

Macarij duo,eorumque virtutes eximiæ,115 c.d.116.b. relegantur ab Arrianis in exilium 118.b. eius insulæ homines conuertunt ad christum, ibid.b.c

Macarius episc. Hierosolymæ, 192.b.

Macedoniani ab Arrianis vexati mittunt legatos ad Liberium, 108. communicare eos iubent cū Ro. Ecclesia,ibid.illorum legatorum libellus Liberio datus, 108.c.& cæt. formula fidei eorum, 109.a recipiuntur à Liberio in communionem certa ratione, ibid. b. accipiunt literas ab episcopis Siciliæ ad suos, 110.c

Macedoniani crebros agunt conuentus, 90.b.cur Acacianos vitarint, ibid. c
sunt multi in Hellespon-to, 105.a
Macedoniani dum ab Eccle sia rursus se separare volunt, impediuntur, 128.a admittũtur spe resipiscentiæ ad Synodum Constãtinopolitanam primam, 129.d.sed nolentes resipiscere inde abscedunt, 130 a.inter se dissecti, 144.a
Macedoniani hortante Nestorio suis ecclesijs priuãtur, 181.d.cædunt Antonium episc. ibid.quidam ex ijs resipiscunt, 182.a
Macedonius fit episcopus Constantinop. ab Arianis, 45.a.226.b. à Constantio intruditur, 47.c. ab Arianis extruditur, 77 d.226.b. eius hæresis, ibid.79.b
Macedonius catholicos persequitur, itemq; Nouatianos, 59.c.71.b.72.a.&c. mysteria sacra inuitis in os ingerit, ibid.c.immania supplicia irrogat catholicis, ibid.c.d. transfert corpus Constantini cum multa hominum cæde.73.a, 79.b. multi se illi adiungunt, ibid.a.b
Macedonius sanctus monachus qua vsus libertate contra Theodosij edictũ 302.b. quæ mandauerit Theodosio, vtq; is illi obtemperarit, ibid.b.c
Magi multum possunt apud regem Persarum, 167.d eorum fallacia deprehenditur, multiq; necantur, 168.a.b
Magnentius Occidentis tyrannus, 235.b.cędit Constantem, 58.d.multa imperij occupat, ibid. trucidat multos Romæ, 64.b matrem, fratrem, seq; perimit, ibidem.c
Manichæi siue Manetis historia, 28.c.d.29.a. excoriatus perit, 29.b
Marcellus Ancyræ episcopus, deponitur, restituitur 37.d
Marcellus Apameorum episcopus delubra dæmonum demolitur, 303.b.c &c. adhibet ea in re contra dæmonis vim aquam sacratam, ibid.d.obit martyr, 304.a
Marcus insignis episc. Arethusiæ, immanissimis supplicijs excruciatur, 255.a b. vincit sua Constantia Arethusios gentiles, eosque conuertit, ibid.c
Marinus Arrianus à suis fit episcopus Cõstantinopolis, 133.b.obit, ibidem.
Maris episcopus reprehẽdit Iulianum

Iulianum apostatam, 91.b
Maruthas episc. Mesopotamiæ, ad regem Persarum legatus mittitur, 167. d. religionem Christianam valdè propagat apud Persas, 168.a
Mauia Saracenorum vel Ismaelitarum regina, 125.a cum Romanis post bellum fœdus ferit, 283. a. petit sibi episcopum Christianum mitti, ibidem
Maxétius filius Herculij Romæ fit Imperator. 1.c. ei Herculius necem molitur, ibid. eius tyrannis & flagitia, ibid. d. perit in flumine, 2.b.
Maximianus moritur, 1.c.
Maximianus sedem Constãtinopolitanam obtinet, 184.b. qualis is fuerit, ibid. b.c. exit è vita, 187.a
Maximus Cynicus Apollenarista intruditur in sedẽ Constantinopolis, 292.c sed à Concilio abdicatur 292.a
Maximus Ierosolymæ episcopus, 245.d
Maximus facit bellum Gratiano, 132.c. à Valentiniano inuito fit consors imperij. ibidem. d. traditur à suis vinctus Theodosio, 133.d.
Maximus occupat imperiũ Occidentis, 297.b. bellũ facit Valentiniano, 298 a. cæditur à Theodosio, ibid. b. 134.a
Maximus Seleuciæ episcopus, 307.d
Meletius Armeniæ antistes deserit pertinaces subditos suos, 250.c. omnium consensu & Arianorum & Catholicorum fit episcopus Antiochiæ, ibid. d. fraude Arianorum à Constantio expellitur, 251.b. 78.d. restituitur à Iuliano, 253.c
Meletius à Valente Antiochia expellitur, 272. b. 104.b.
Meletius auctor hæresis, 6.b deponitur ab episcopatu, 203.c. fauet Ario, 6.c. seditiones concitat contra episcopum Alexandrinũ, ibid. quid de eo sanxerit Nicena synodus, 14. a. 204.b.c. rursus tumultus ciet, 220.b.
Meletius sub Gratiano reuersus Antiochiam, vi à populo creatur episcopus, 128. b. ea seditio vt sedata sit, ibid.c
Meletius interest Synodo Cõstãtinopolitanę, 1. 292 b. quàm eum ante omnes complexus sit Theodosius Imper. ibid. moritur, ibid. c. 130.d
Meropius philosoph⁹. 26.b

Messa-

Messaliani hæretici, eorumque principes & dogmata, &c. 271. a. b. c. vt profligati, ibidem.
Milites Persarum, dicti immortales. 174. d. cædunt tur à Romanis, 175. a
Miracula monachorum parvipendunt Arriani, 118. a. propter ea monachi dirè vexantur, ibid.
Monachi aliquot insignes. 285. c. d.
Monachi Aegyptij ab Lucio episcopo Ariano relegantur in exilium, 277. d. &c. ethnicos eius loci ad Christum conuertunt 278. a. b. reuocantur ab exilio, ibid. b
Monachi Nitræ montis pugnant pro Cyrillo, 171. a vulnerant Orestim præfectum, ibid. b. ab Alexãdrinis fugantur, ibid.
Monachi quidam Samaritanorum & Iudæorum errorem secuti, 205. a
Monachi sub Valẽte in Aegypto mire vexantur & necantur, 114. b. 118. a
Monasteria Aegypti sub Valente diripiuntur & expugnantur, 114. b. 118. a
Monumentum christi vt ab ethnicis obrutum, 24. a
Moses petitus in episcopum, non vult sibi manus imponi ab Lucio Ariano 125. a. b. 283. a. Ismaelitas ad fidem conuertit, ibi. b
Mulier filium manu trahens properat ad locum, vbi à Valente iussi erant cædi catholici, 112. d

N

NArsæus Persarum dux vincitur ab Aidaburio, 173. c, d.
Nectarius fit episcopus Cõstantinopolitanus, 130. b tollit presbyterum pœnitentiarium, 137. a. b. abit è vita, 146. d.
Nepotianus affectans imperium cæditur, 58. d. & cætera.
Nestorius obtinet sedem Constantinopolitanam, 180. c. eius vox temeraria ibidẽ. d. multis infestum se præbet, 180. d. 181. a. fit odiosus, 181. d. pellitur ecclesia, 182. a. non vult B. Mariam dicendam Deiparam, ibid. b. qualis vir fuerit ex Socratis sententia, ibid. c. d. patrum scripta non vult legere, ibid. eius in Christum blasphema vox. 183. d. damnatur à Synodo Ephesina, ibid. ductus pœnitentia vocat Mariam Deiparam, at tamen multatur exilio ceu fictè pœnitens, ibidem.

Ni-

Nisibis obsidetur à Romanis, 174.a. soluitur obsidio, ibid.b
Nouatiani indicto suorum Concilio, de Paschate statuunt canonem indifferentem. 138.b. mirè inter se dissecti sunt, 142. d. 121.d
Nouatiani multas habent Romæ ecclesias, 169.b. ex illis auferuntur, 168. c. 169.b. at non Constantinopoli, 169.b. ob quæ peccata excludant etiam laicos à communione, 179.a.b
Nouatiani mutant paschatis tempus. 120.d. 121.c. cogunt suæ sectæ Concilium, ibid. à quibus potissimum habeant suæ sectę canones, ibid.d
Nouatus presbyter, 120. d cur ab Ecclesia Romana defecerit, ibidem. creatur episcopus à suis, 121.a non vult lapsos recipi, 121. a.

O

Occidens liber ab Ariana hæresi. 291.d
Oraculum lapidi incisum vt repertum, 106.c.d
Orestes Alexandriæ præfectus, 170. b. infensus Cyrillo, 170.d.&c.
Origenes à quibus reprehensus, 146.c.d. à Socrate defenditur. ibid.d
Osius episcopus Cordubæ summè charus Constantino, 7.a. mittitur constantino Alexandriam, ibid.
Osius episc. missus in exilium, Hermij vi adactus subscribit fidei formulis, 64.a
Osius episcopus comendatur, 227. c. interest Synodo Sardicensi, ibid. eius egregia encomia, 235.d
Osius mittitur in exilium, 235.d. in Niceno & Sardicensi concilio qualis fuerit. 236.b. vi adactus subscribit Sirmij fidei formulis, 64.a

P

Palladius monachusque scripserit, de monachis, 117.c
Palladius quidam celerrimè longissima itinera confecit, 174.c
Pambo monachus, eiusque quædã dicta & facta, 115.b
Paphnutius charus Constantino, 20.c. eius de sacerdotum coniugio sententia. ibidem.
Pascha die vno celebrãdum ab omnibus. 16.d.
Pascha & ritus quidã ecclesiastici vt olim nõ eodem modo abomnibus seruati iuxta Socratẽ, 138.d.&c.

Pa-

Pascha vt celebrandum decreuerit Nicena Synodus, 204. d. 205. c. 206. c
Patriarchæ constituuntur. 130. b.
Paulinus, Dionysius, Eusebius episcopi iubentur exulare. 66. a.
Paulus creatur episcopus Constantinopolis, 42. c eijcitur à Constantio, ibi. d. reducitur à populo. 45 b. rursus à Constantio eiectus abit Romam, 45. d &c. restituitur à Iulio, mittitur in exilium, 47. b
Paulus episc. Constantinopolis confugit ad Constantem, 48. c. rursus à Constantio exulare iussus strangulatur, 59. b. 226. a. b
Paulus Nouatianorum episcopus à Socrate Nouatiano mirè prædicatur, 172. c. d
Pelagius episc. Laodicensis, 272. b. sponsam mutat in sororem, ibid. à Valente proscribitur, ibid.
Persæ & Medi hyeme imbelles, 96. c.
Persecutiones num liceat fugere. 87. c.
Petrus frater Basilij Magni, 120. b.
Petrus monachus, 115. c
Petrus multa diu cum Athanasio perpessus, illi succedit, 113. c. 277. b. à præfecto iubetur abscedere, ibidem. eius epistola de Lucij Ariani crudelitate in catholicos, &c. 278. c. &c ab Arianis in custodiam traditur, ibid, d. è carcere fugiés, abit ad Damasum 114. a. restituitur sedi suę, & moritur, 125. c
Pilippus presbyter scripsit historiam Christianam, 179. c. d. de eo opere iudicium Socratis, 180. a
Philogonius episc. Antiochiæ, 192. a
Pholinus hæreticus existit 61. b. episcopatu priuatur ibidem. c. mittitur in exilium, 63. d.
Pior monachus ambulans cibum sumpsit. 115. a.
Placilla coniunx Theodosij pijssima. 301. b, eius mira humanitas erga morbidos &c. ibid. b. c. quàm sanctè Theodosium crebro admonuerit, ibid. c.
Pontifex Ro. quantæ authoritatis, 43. a. 46. b. 48. a.
Pontus vndecim habuit episcopatus. 307. d.
Porphyrius Antiochiæ episcopus, 168. c. 310. d
Porphyrius taxatur. 89. b cur à Christianissimo defecerit. 99. d.
Presbyteri pœnitentiarij vt insti-

institui & destituti iuxta Socratem, 136.d.
Proclus fit Cyzici Episcopus: at nõ recipitur à Cyzicenis, 180. b. in sede Constantinopolitana collocatur, 187. b. eius vita à puero, ibid. b. c. vt in episcopatu se gesserit, ibid. curat Chrysostomi corpus transferri Constantinopolim, 188. d.
Procopius tyrannus oppugnat Valentem, 104. c. horrendo supplicio afficitur, 105. b.
Protogenes à Valente proscriptus multos ethnicos vt ad Christum traduxerit. 275. b. c. d.
Psalmi Dauidici quãdo primum alternatim cantari cœpti. 244. b.
Publica fœmina nobilissima cum virginibus cantat hymnos Iuliano inuito, 260. d. iubetur cædi in maxillas, 261. a. ea verò hymnis cantandis pergit perstringere tyrannum, ibidem.

R

Ritus quidam ecclesiastici vt olim à diuersis diuersa ratione seruati iuxta Socratem, 138. d. &c.
Roma capitur ab Alaricho, 168. c.
Ruffinus in historia lapsus, 40. a.
Rumores & sæpè confinguntur. 133. c.

S

Sabbatius Nouatianus Iudaicus, 137. d. à Nouatianis defecerit, 166. b. c. qua arte multos sibi adiunxerit, ibid. quis inter eos tumultus extiterit, ib. d. multi ab eo deficiũt, ibid. se intrudunt Constantinopoli in Nouatianorum episcopatum, 169. d. 138. d.
Sabinus Macedonianꝰ quid scripserit de patribus Nicenis. 10. c.
Sabinus Macedonianus taxatur, 46. c. 58. b.
Sacerdotes gentilium quibus dolis homines Alexandriæ eluserint, 304. b.
Samosatenses exulatum eum tem Episcopũ suum Eusebium vt requisierint, 272. d. quę dona obtulerint abeunti, ibidẽ. quàm nihil voluerit habere cõmercij cum Eunomio pro Eusebio intruso, 273. a. b. item cum Lucio Ariano, similiter intruso, ibidem. b. c.
Sapores Rex Persarum obsedit Nisibin, 249. c. diuinitus punitus, cum ignominia discedit, 250. b.

Sareceni bellum faciunt Romanis,125.a.discedũt ab armis, ibidem.b.
Saraceni diuinitus territi dũ cõtra Romanos pugnãt, se in Euphratem demergunt. 174.a.b.
Sarmatæ victi à Constantino,credunt in Christum, 25.b.
Scriptores vt præstent pictoribus, 190.c.
Scythianus Saracenus duas asserit naturas, 28.d.
Sectarij iã olim vt rursus in alias sectas dissecti,142. d.
Sepulchrum Christi vt ab ethnicis prophanatũ, 212 b.vt à Constantino templum ibi construi iussum magnificentissimum,213. a. b. vt ab Helena repurgatum. ibidem. c.
Serapion Chrysostomi diaconus in causa fuit, vt is malè audiret, 148.b.
Serapion fit episcopus Heracleæ,159.d.eius laudes, 163.b. offendit grauiter Seuerianum, ibidem. c. dãnatur à Seueriano, sed à cõcilio absoluitur, ibidem.d.
Serapis fanum amplissimum &c. habet Alexandriæ, 304. c. eius immanis statua confringitur,ibidem.
Serui quidam fugitiui horrendũ edũt facinus,183.b
Seuerianus Gabalorum episcopus, 155.a.concionatur Constãtinopoli cum magna gratia, ibid.b.Serapionem arguens eo agente Constãtinopoli exigitur,155.d.164.a reuocatur ab Eudoxia,ibidẽ.palam inuehitur in Chrysostomũ exulem, 158.d. æmulatur Serapionẽ,163.c eum ab ecclesia expellit, ibid.d.& quædam alia.
Seuerus Cæsar cæditur, 1.d.
Siricius Rom.Pont. 168.c.
Sisinnius Nectario dat consiliũ,vt sit agẽdũ cũ hæreticis, 131. b. fit episcopus Nouatianorum, 146.c.
Sisinni⁹ presbyter liberalis. in pauperes,179. c. eligitur episc.Constãtinopolis, ibid.moritur, 180. b. eius encomion. ibidem.
Sisinnius scribit cõtra Chrysostomũ,161.c. qualis vir fuerit,ibid. d. eius victus, vestitus,ibi. bis quotidiè balneis vtitur,ib.eius acutè & facilè dicta iuxta Socratẽ,162.a.b.ob doctrinam charus & celebris est ibid.c. moritur, 167.b.
Spiridonis historia, 21.a.
Sthephanus Antiochię episc. Arianus immãne flagitiũ designat in duos catholicos episc.232.a.&c.abdicatur episcopatu, ibid. d.

Stepha-

Stephanus Germanicię episcopus. 290.c.
Syluanus monachus fit episcopus Philippolis, 185. c. eo episcopatu se abdicãs, posteà creatur episcopus Troadis, ibid. edit miraculum. ibid.d.
Syluanus Tarsi episcopus egregius à Constantino pellitur, 247.c.
Syluanus tyrannus profligatur. 64.c.
Sylueſter Ro.pont. 192.a.
Symbola quædam fidei, 48. c.49.a.
Symbola varia fidei, 77.b.
Symbolũ Nicenũ, 11.a.12.b
Symmachꝰ cõsularis à Theodosio absoluitur crimine. 134.a.b.
Synodus Alexandrina sub Athanasio celebris, 86. b.&c.
Synodus Antiochena, 30.c.
Synodus Antiochena, 42. d. fidei formulæ illic editæ, 44.a.b. alia synodus, 79.c.
Synodus Ariminẽsis à quibus damnata, 110.a.
Synodus Constantinopolitana prima, 150. Episcoporum, 129. d. quæ decreuerit, 130.b.
Synodus Ephesi contra Nestoriũ cogitur, 183.c. dãnat Nestorium. ibid.d.
Synodus Hierosolymitana, 58.a. recipit in cõmunionem Athanasium, ibid.b.
Synodus Lãpsacena, 104.d.
Synodus Mediolanen. 66.a
Synodus Nicena cogitur, 200.c. quot & quales ibi fuerint episcopi, ibidem, c.d. damnat Arium, 201.d. canones 20. conscribit. 203.b. eius Synodi literę ad ecclesiam Alexãdrinam de gestis in synodo, ibid, d.&c. 13.c. de celebrãdo Paschate quid decretum sit illic, 204, d 205.c. 206.c. formula fidei à synodo edita. 208.b.
Synodus Nicena quid de sacerdotum coniugio statuerit, 20.d. quo tempore fit habita, 22.b.
Synodum partim Arimini, partim Seleuciæ. 66.b. inter episcopos dissensio, ibid. illic gesta, ibid. &c. epistola synodi Ariminensis ad Constantium, 68.c.
Synodus Sardicensis, 51. b. restituit Athanasium, Paulum, Marcellum, ibid.d
Synodus Seleuciæ, 73. c. eius acta, ibid.&c.
Synodus Seleuciæ. 83.c. eius acta. ibid.&c.
Synodus Sirmij. 61. b. fidei formulæ illic conscriptæ, ibid. c.d.&c. 66.d.

Synodus Tyri, 34.a. b. eius episcopi Arium in communionem admittunt, 35 d. reprehenduntur à Constantino, 36.a. ab eodem vocatur Constantinopolim, ibidem.

T

TElemachus monachus Romæ cæditur. 307.b.

Templa prophanata aliquid portendunt mali. 183.b

Terentius dux eximius à Valente petit ecclesiam vnã pro catholicis, nec impetrat, &c. 286.d,

Terræmotus aliquot, 107. d. indicia sunt tumultus in Ecclesia, ibid.

Themistius coram Iouiano recitat orationẽ suã, 102.c

Themistius Philosophus lenit Valentis animum, ne seuiat in catholicos, 123.c

Theodorus adolescens sub Iuliano dirissimè torquetur, 256.c.d. ab angelo eius torméta leniũtur, ibi. dimittitur è carcere, ibid.

Theodorus confessor insignis, 95.c.

Theodorus episcopus Antiochenus, 312.c. Apollinaristas plerosque adiungit Ecclesiæ. ibid.

Theodorus Mopsuestiæ episcopus, 307.d

Theodosiolus patritius Hispanus cur necatus à Valente. 113.b.

Theodosius declaratur Imrator, 127.c. baptizatur Thessaloniæ cum prius interrogasset cuius fidei esset eius loci episcopus, 129.a. expellit Demophilum episcopum Arrianũ à constantinopoli, 129.b

Theodosius indicit Concilium omnium sectarum, 131.a.b. prudẽtissimè agit cũ sectarijs ex Sisinnij cõsilio, ibid. c.d. dãnat sectarios omnes, solis parcens Nouatianis, 132.a

Theodosius multa largitur vrbi Romæ, 134.a. duobus fœdissimis flagitijs eam liberat, ibid. a. b. c. permittit sectarijs ecclesias extra vrbes, 137.c

Theodosius à Gratiano mittitur contra Gotthos, 291 b. eos cædit: ibid. habet æmulos, ibid. c. creatur Imperator Orientis. ibi. d. diligenter ante omnia prospicit ecclesijs, ibid. d. in Concilio vt se gesserit erga Meletium, &c. 292 b. Maximum interfecit. 298.b. vetat fieri cõuentus ab hæreticis, ibidem. d. eius in Thessalonicenses immodica seueritas. 299.b. ab Ambrosio excommunicatus, libens

Quę hic desũt duę paginę require in fine post pag. 313.

libens illi obtẽperat, ibi. c.d.lamentis se afficit,ib. eius summa animi submissio ad agendam pœnitentiam,300.b.c.conscribit legem de sentẽtijs ante 30.dies nõ exequendis,ibid.d. absoluitur ab Ambrosio, ibidem.
Theodosius senior publicã agit pœnitentiam, 300. d. iussus ab Ambrosio vt à sanctuario exeat, libentissimè obtemperat, 301. a.quid de Ambrosio dixerit,ibidem.b. Antiochenos ob Placillæ statuam ignominia affectũ vt puniri iusserit,ibid.d.&c.vt eam pœnam condonauerit,302.c.d. iubet fana idolorum dirui, ibidẽ. d. pugnaturus contra Eugenium consulit Ioannem monachum, 305. d. orat tota nocte Deũ & visum videt,360.b.prẽsenti fretus Dei ope, cum paucis ingentes copias Eugenij profligat,ibidem. c. 144. d.ipsum necat,307.a.semper diuinum implorauit auxiliũ,ib.filijs suis distribuit imperium & migrat è corpore, ibid.145.b.
Theodosius iunior nascitur 151.b.imperat oriẽti,164 d. vincit Persas, 173. d. victor facit pacem cum Persis.175. b. eius victoria à multis, tum etiam ab Eudocia celebratur. 175. c. eius præclaræ virtutes. 175. d. 176. a. & ieiunat quarta & sexta ferijs.176. a eius aula similis monasterio,ibi. eius bibliotheca insignis.ibidem.
Theodosius iunior iniurias suas non vlciscitur. 176. b.nunquam visus iratus. ibid.clementissimus in reos,ibid. honorificè colit Dei sacerdotes,ibi. saccũ cuiusdã episcopi defuncti ex pietate induit. ibi.eius præcum efficacia. 176.d. 177.b.c.188. b.eius exercitus ab angelo per stagnum ducitur.177.c.eius pietas in Deũ, ibi.eximia mansuetudo.187. d. &c.
Theodosi⁹ iunior reliquias Chrysostimi trãsfert Cõstantinopolim.311.b.orat ad illas pro parentibus suis,ibi.eius in Deũ pietas, itẽque sororũ eius,311.b. eius sorores perpetuę virgines cum eo hymnos decantarunt, ibid.eius insignis clemencia,ibid. c. q̃ sit reueritus excõmunicationis sentẽtiã etiã temerè illatã, 311. c. reliquias sanorũ gentilium prorsus euertit, ibi d.vt Deus eũ miris modis ꝓtexerit,ib.

Theodosius Synadorũ episcopus, 165.b. persequitur Macedonianos. ibid. b, c. eius sedem ipso inuito obtinet Agapetus ab hæresi cõuersus, quę præcipuè persequebatur, ibidem d.

Theodulus, Macedonius & Talianus martyres, 92. d. 93. a.

Theophilus Alexandriæ fit episcopus, 133. b. 304. b. qualis fuerit, ibid. Alexandriam liberat cultu dæmonum, ibidem. fraudes sacerdotum gẽtilium aperit, ibid. idolorum delubra demolitur, 134. d.

Theophilus Alexandrinus insectatur Anthropomorphianos, 151. c. illis ipsi necem intentantibus blãditur. ibi. Longos fratres monachos amat plurimũ 152. a. ab illis dum studet auaritiæ deseritur, ibid. eos sequitur atrociter, ibi. b. monachos simplices in eos concitat, ibidem c. d. inter monachos grauem seditionẽ excitat ibid. d.

Theophilus Alexandrinus inflammatur ira in Petrum presbyterum, 153. d. item in Isidorum prius charissimum 154. a. atq; horum causa etiam in Chrysostomum. ibid. b. defendit sententiam Anthropomorphianorũ cõtra mentem suam, 152. c. d 154. c. coacto concilio damnat Origenis libros, ibid. d.

Theophilus Alexandrinus cõtra Chrysostomum cogit concilium Constantinopoli, 158. nemo ex clero illi procedit obuiam. ibid. insidiæ eius in Chrysostomũ patescunt, dum communicat Longis fratribus, quos ante damnarat, ibid. c. Chrysostomum restitutum rursus conatur deponere, 159. b. fiunt cædes & turba Constantinopoli, itaque fugit mox cum omnibus episcopis, ibid. fit omnibus odiosus, 159. b c. eo magis, quòd damnatos à se Origenis libros legit, ibid, c. obit. 167. b.

Theotimus episcopus non vult subscribere Epiphanio in librorum Origenis damnatione, 156. b

Thessalonica vrbs amplissima, 299. b.

Tigris fluuius, 262. a.

Timotheus fit episcopus Alexandriæ, 125. c. abit è vita, 133. b

Translatio corporis Pauli episcopi Constantinopolitani,

litani. 130.c
Troilus sophista, 164.d

V

VAlens asciscitur socius Imperij 103.b.267.b.est Arianus.ibid. sub Iuliano quàm constans in fide fuerit, ibid.c. persequitur catholicos 103.d.104.b.107.b. cur Chilcedonis murum destruxerit, 106.c
Valens 80. è Clero necari crudeliter iubet. 111.d.eã necem diuina vltio prosequitur, 112.a. catholicos expugnat,ibid.b. plurimos interimit.ibid.c. per præfectum à cæde Edessenorum catholicorum reuocatur, ibid.d
Valens aliquandiu fuit orthodoxus,271.d.à coniuge Ariana euertitur.272.a.item ab Eudoxio episcopo, ibid. catholicos episcopos expellit,ibid.b 274.a.b.276.a. erga Basilium Magnum vt se gesserit,276.a.b.&c. ei quæ donauerit 276.d.non potest subscribere proscriptioni Basilij, 277.a
Valés multos interficit,quos suspicabatur post se imperaturos. 113.a.b. viuente Athanasio nõ est infestus Alexandrię,&c.113.c.persequitur ï tota Aegypto Cõsubstantialis fidem tenentes, 114.a. monachos crudeliter enecat.ibid.b.
Valens permittit omnibus quos velint Deos,itemq; religionem colere,303.a.
Valens Gotthis attribuit Thraciæ partes quasdam in Reip.perniciem,124.c oppugnatus à Gotthis remittit catholicorum persecutionem, ibid. dicominatur dira Constantinopolitanis 126.a
Valens Imper.quę gentibus & Iudæis permiserit, solis catholicis infestus, 283.c.d. petit à fratre copias contra Gotthos, nec impetrat, 286.d. à Traiano duce magna libertate perstringitur, 287.a.b. item ab Isaace monacho, ibid.b. eius exercitus à Gotthis cæditur & ipse concrematur, ibid.d.126 c. non reliquit liberos, 288.d.
Valentinianus Iuliani tribunus cædit ædituum ob aquam prophanam ipsi aspersam, 259.c. à Iuliano propterea relegatur, sed paulo post fit Imperator, ibid.267.b.103.b. eius virtutes, ibid. præclarè dictum ad milites, ibid.non vult Mediolano dare episcopum, sed

episco

epiſcopis id relinquit, 267. d. reprehenſionem Ambroſij quàm æquo acceperit animo, 268.a.b.
Valentinianus duas ſimul habet vxores, 123.b.lege lata idem omnibus permittit, ibidem.
Valentem fratrem aſciſcit ſibi ſocium imperij, ibid. ſub Iuliano quàm conſtans in fide fuerit, ibid. c. naſcitur ei filius Valentinianus, 107.c
Valenti propter hæreſim negat ſubſidium contra Gothos, 286.d
Valentinianus & Valens ſcribunt literas ad Aſianos, 268.b. earum exemplar, ibid.c.ijs obiurgantur ſectarij epiſcopi. ibid.c.d.
Valentinianus Impe. immodico clamore ſe occidit, 122.d.
Valentinianus iunior fit Imperator, 123. a. moleſti id ferunt alij Imperatores, at tamen aſſentiuntur. ibidem.
Valentinianus iunior à matre corrumpitur, 297. c. non audit Ambroſium, ſed vim illi intentat, ibidem.d. fugit Maximum, 298.a. obiurgatur atque etiam ſanitati & imperio reſtituitur à Theodoſio, ibidem. moritur, 305.d
Valentinianus tertium Cæſar renunciatur. 177. d item imperator. 178.a. Eudoxiam Theodoſij filiam ducit vxorem, 188.c.d.
Varanes rex Perſarum, vide, Baranes,
Vaſa ſacra iubente Iuliano tolluntur è templo, ſed diuina vltio ferit ſacrilegos 257.b.c.
Victor Rom. pontifex excommunicauit paſcha celebrantes 14. die menſis, 139.c. reprehenſus eſt ea cauſa ab Irenæo, ibid.
Virgines perpetuam caſtimoniam iam olim profeſſæ, 260.d
Vitalius epiſc. Antiochiæ, 192.a.
Vlphilas Gotthorum epiſcopus literas Gotthicas inuenit, 124.a. ſcripturam ſacram Gotthicè redit. ibid.
Vlphilas Gotthorum epiſcopus, 288. a. Quantæ authoritatis apud illos fuerit, & vt ab Eudoxio deceptus, Gotthos in errorem induxerit, ibid a.b.
Vnus Deus, vnus Chriſtus, Epiſcopus, 238.c.
Vrſacius & Valens Iulio offerunt libellum pœnitentiæ. 58.b.
Vrſacius taxatur. 69, a.b. cõmouet

mouet Constantium contra catholicos episcopos, ibidem. d. episcopos persequitur, 70.d. Niceę cogit synodum & qua fraude illic vsus sit, 71.a.
Vrsinus Damasi competitor 121.d. clam se facit creari episcopum, 122.a. cõtendit de pontificatu fiuntq; hominum seditiones. ibi. à Maximino præfecto reprimitur, ibidem.

Y.

ὑπόστασις quid sit, 87.a.

Z

Zeugmatius monachus cæcus catholicos munit contra hæreticos, 285.d.
Zozimus Roman. pontifex, 169.b.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,

Liber Primus.

Libri Proœmium, & quomodo Constantinus Imperator ad Christianam fidem se contulerit. CAP. I.

RES in Ecclesia gestas, Eusebius cognomento Pamphilus decem omnino libris complexus, Historiam, ad tempora solum Constantini Imperatoris deduxit. Quibus quidem temporibus persecutionis flamma, quam Diocletianus contra Christianos incenderat, restincta est. Vitam etiam Constantini idem Author literis mandans, Arij facta leuiter admodum perstrinxit: quãdoquidem Imperatoris illius virtutes prædicare, atque adeo orationem, qua illum egregie laudaret, maiestate verborum exquisite illustratam, cõponere magis animo connitebatur, quàm res gestas accurate explicare. Nos igitur, quoniam apud animum proposuimus scriptis prodere ea, quæ ab illo tempore hactenus in ecclesia gesta accepimus, ex illis rebus, à quibus ab eo desitum est scribere, nostri operis exordiũ capiemus: neque genus dicendi insolens altiúsve exaggeratum consectari, sed solum ea, quæ vel inuenimus literarum monumentis tradita, vel ab illis, qui eadem ipsa oculis viderint, audiuimus, perspicue exponere animus est. Ac quoniam ad id, quod est nobis propositum, non parum adiumenti afferre videtur, si qua ratione Constantinus Imperator ad fidem Christianam se cõtulerit, commemoremus, de eo pro virili parte pauca dicemus, indeq; sermonis nostri sumemus initium.

tium. Cum Diocletianus,& Maximianus cognomẽto Herculius, consensu quodam animorum inter ipsos,deposuissent Imperium, priuatumq; viuendi genus sibi delegissent, & Maximianus, qui Galerius etiam dictus est,vnaque cum illis regnauerat,profectus in Italiam, duos designasset Cæsares,Maximinum,quem Orienti, & Seuerum,quem Italiæ præfecit,Constantinus,vt patri Constantio(qui primo anno ducentesimæ septuagesimæ primæ Olympiadis, octauo Calend. Augusti mortem obiit) succederet, Imperator in Britannia est palam declaratus. Romæ autem militum prætorianorum suffragiis Maxentius filius Maximiani Herculii,non ad gerendum imperium, sed ad tyrannidem potius exercendam elatus est. His rebus ita comparatis, Herculius dominandi libidine denuo inflammatus, Filium Maxentium è medio tollere aggreditur. Cæterum milites,quo minus hoc efficeret, illi fuere impedimento. Postea vero Tarsi,quæ est vrbs Ciliciæ, è vita migrauit. Cæsar autem Seuerus,qui Romam ad capiendum Maxentium erat à Galerio Maximiano missus, proditus à militibus, interfectus est. Ad extremum Maximianus Galerius summam rerum iam administrans, vt primum Licinnium, qui è Dacia oriundus,& societate militari iam pridem, & magna necessitudine fuerat cum eo coniunctus, Imperatorem creauisset, morte occubuit. Maxentius interea,Romanos misere affligit opprimitque: se tyrannum,non Imperatorem erga illos declarat: longe extra verecundiæ fines egrediens,hominum ingenuorum vxoribus stuprum infert: multos necidat: alia denique flagitia his similia designat. De quibus rebus Constantinus Imperator certior factus,omni cura & cogitatione sibi incumbendum statuit,vti Romanos seruitutis iugo oppressos in libertatem vindicaret: ac statim secum consilium inire cœpit, quo pacto tyranno vitam adimeret. Et dum in ista cogitatione versabatur,considerauit diligenter, quem Deum sibi adiutorem ad bellum gerendum inuocaret. Venit namque illi in mentem Diocletianum,qui toto pectore,vt dicitur,in deorum gentilium cultum incubuerat, nihil inde commodi cepisse: proq; certo comperit,suum ipsius patrem Constantium, qui se ab illorum deorum veneratione auocauerat, vitam multo beatiorem

tiorem traduxisse. Illi igitur in tam ancipiti deliberatione posito, & forte vna cum militibus iter nescio quo facienti, visio quædam, vt admirabilis spectatu, ita dictu plane incredibilis sese obtulit. Nam circiter meridiem, die aliquantulum iam in pomeridianum tempus inclinante, columnam lucis in cælo effigiem crucis radiis mire exprimentem vidit: in qua literæ inerant ista verba complectentes, IN HOC VINCE. Quod quidem signum iam visum sic imperatorem obstupefecit, vt suis ipsius oculis propemodum diffidens, ab illis, qui vna aderant, sciscitatus sit, num ipsi etiam fuissent eiusdem visionis facti participes. Quod cum vno ore omnes ad vnum affirmassent, fluctuans Imperatoris mens diuino illo & admirabili viso fuit admodum confirmata. Nocte vero sequenti, secundum quietem videt Christum, qui sic illum affatur: Crucis effigiem ad exemplar illius signi, quod tibi apparuerit, fabricare: eaque tanquam insigni quodam ad victoriam valde accommodato, contra hostes vtere. Huic ergo Christi oraculo obsequens, insigne crucis, quod adhuc custoditur in palatio, cõstruendum curat. Quo frœtus, maiore cum animi alacritate ad res gerendas se confert. Ante portas vrbis Romæ circiter pontem Miluium cum hoste confligens, victoriam (Maxentius enim in flumen demersus interiit) perfacile consequitur. Septimus iam imperii sui agebatur annus, cum à Maxentio victoriam reportauit. His confectis rebus, dum Licinnius, qui cum illo in imperij administratione cõiunctus fuit, & vir sororis suæ Constantiæ, factus, in oriente degeret, Constantinus tam ampla beneficia à Deo adeptus ea officia, quibus ei, qui tam benignus in ipsum extiterat, gratias ageret, sedulo obire cœpit. Quæ huius generis fuere: Liberare à persecutione Christianos: eos, qui patria exulauerant, domum reuocare: occlusos in carcere, dimittere liberos: His, quorum bona publicata erant, fortunas restituere: dirutas Ecclesias denuo erigere. quæ quidem omnia valde propenso studio & voluntate transegit. Interea temporis Diocletianus qui imperio se abdicauerat, Saloni, quæ est ciuitas Dalmatiæ, decedit de vita.

Quomodo Christianorũ res cum Constantinus amplificaret, Licinnius qui in imperio cõsors erat, Christianos insectatus est, atq; hinc ortum esse inter illos bellum. CAP. II.

COnstantinus verò Imperator, qui suas cogitationes in illis rebus, quæ ad Christi gloriam spectabant, penitus defixerat, omnia Christiani hominis officia exequi cœpit: ædificare de integro ecclesias: eas magnificis & illustribus monumentis exornare: Gentilium delubra occludere, eaq; demoliri: statuas in illis erectas publicare. Verum Licinnius, qui consors eius in imperio erat, Gentiliumq; opinione, quod ad religionem attinebat, imbutus, graue odium in Christianos exercebat: Qui tametsi verebatur eos palam persequi, (metuebat enim Imperatorem Constantinum) tamen ex occulto plures adortus est. Tempore autẽ progrediente, illos aperte vexare aggreditur: quæ persecutionis procella quibusdam in locis (vbi enim commorabatur Licinnius, ibi solum ingruebat) duntaxat excitata est. Cæterum cum non in his solum, sed in aliis suis facinoribus tyranni partes ageret Licinnius, eaque Constantinum cum resciuisse, tum propterea grauiter succensere intelligeret, se de eisdem ei purgare maturat: assentari illi: amicitiam simulate cum eo iungere: se astringere iureiurando, nunquam quicquam se moliturum, in quo aliqua tyrannidis significatio existeret. Atque certe non iurauit solum, verum etiam peierauit. Nam neque animum deposuit exercendæ tyrannidis, neque in Christianos persecutionis tempestates concitare destitit. Lege enim interdixit episcopis, ne in cõgressum colloquiumq; cum gentilibus aliquando venirẽt: eo videlicet consilio, vt religio Christiana inter eos nulla ex parte propagaretur. Eodem temporis momento, de persecutione & creber hominum sermo fuit quodammodo & mirum silentium. Nam tacita erat verbis, reipsa tamen omnibus patefacta: quandoquidem qui eius impetum subierant, tum corpore cruciatus intolerabiles, tũ fortunis iniuriam non ferendam perpessi sunt. Vnde Constantino Imperatori bilem commouit non mediocrem. Itaque rupto

simulatæ

simulatæ inter ipsos amicitiæ vinculo, capitali odio inter se dissiderunt. Non longo tempore post, bellum mutuo inter ipsos concitatur: atque multis præliis terra mariq; commissis, tandem apud Chrysopolim vrbem Bithyniæ (id est uauale Chalcedonis) Licinnius deuictus, Cõstãtino se dedidit. Eum igitur viuum capit, tractat humanitus, tantumq; aberat, vt illum trucidaret, vt etiam iuberet vrbem incolere Thessalonicam, seque ibi quiete & tranquille gerere. Qui quanquam ad aliquod temporis spatium conquieſcit, tamẽ non multo post Barbaris quibusdam hominibus coactis, inflictam sibi cladem, iterata pugna, sarcire contendit. Constantinus vbi illud intellexit, eum occidi iubet. Cuius mandato homo è medio tollitur. Itaque rerum potitus Constantinus, Imperatorq; & rex declaratus, ad religionẽ Christianam deinceps amplificãdam, omnem curam & studium contulit. Neq; illud vno modo laborauit, sed varia ac multiplici ratione præstare: Cuius opera, rebus Christianorum tranquilla pax allata est. Verum pacem illam bellum intestinum inter ipsos Christianos susceptum, extemplo subsequitur. At quale illud fuerit, vndeque ortum, pro viribus deinceps explicabo.

De Arij contra Alexandrum Episcopum contentione, & quòd ex ea Ecclesiæ dissentio nata sit, quodque Alexander Alexandriæ Episcopus Arium cum suis, presbyterij gradu abdicauerit. CAP. III.

ALexandriæ, post Petrum illius ecclesiæ Episcopum, qui Diocletiano regnante, martyrio occubuerat, Achyllas capesit episcopatum. Quo mortuo, Alexander tempore pacis supra commemoratæ, episcopus delectus est: qui animo securo & tranquillo vitam degens, ecclesiam in vnum conuocat. Et quodam tempore præsentibus presbyteris, qui sub ipso erant, reliquoque clero, curiosius aliquanto differit & subtilius de sancta Trinitate, vnitatemq; in Trinitate esse diuinitus philosophatur. Arius autem vnus ex presbyterorum numero, qui erant sub Alexandro in eo gradu locati, vir dialecticarum argutiarum minime

ignarus, quoniam episcopum suspicabatur errorem Sabellij Afri voluisse de integro in ecclesiam introducere, contentionis studio incensus, ad opinionem, quæ Afri opinioni penitus erat contraria, deflectit: acerbe aspereque, vt videbatur, illis quæ ab Episcopo dicta erant, occurrit: affirmatq;, si pater genuit filium, eum, qui genitus erat, suæ essentiæ habuisse principium: indeque perspicuum esse, tempus fuisse, quando non erat filius: necessarioq; sequi eum ex nihilo essentiam habuisse. Cum ista noua quadam & inaudita ratione concluisset, complures ad quærendum de eisdem incitauit: & ex scintilla perexigua ingens flamma incensa est. Nam pestifera ista Labes ab Ecclesia Alexandrina exorsa, per vniuersam AEgyptum, Lybiam, & superiorem Thebaidem peruasit: quinetiam per reliquas prouincias, & ciuitates est passim peruagata. Et quanquam multi alii peruersa Arij opinione & errore implicati tenebantur, Eusebius tamen (non Cæsarienſis ille, sed alter, qui antea fuerat ecclesiæ Berytiensis episcopus, Id temporis autem ad episcopatum Nicomediæ, vrbis Bithyniæ callide arrepserat) illi cum primis mordicus adhæsit. Quæ cum accepisset Alexander, resque gestas oculis cerneret, iracundia cœpit exardescere: ac concilio multorum episcoporum conuocato, Arium, & eius opinionis fautores, presbyterij gradu abdicat: qua de re ad episcopos cuiusque ciuitatis scripsit ad hunc modum.

Epistola Alexandri, Episcopi Alexandriæ.

Charissimis honoratissimisq; fratribus, qui vbique gentium sunt nobiscum in Ecclesiæ ministerio coniuncti, S.

Cùm in sacris literis sit vnum corpus Ecclesiæ catholicæ, nobis traditum, & præceptum, vt concordiæ ac pacis vinculum firmum teneamus, consentaneum est, vti per literas colloquamur inter nos, aliiq; alios mutuo de rebus, quæ apud singulos geruntur, certiores faciamus, quo siue vnum ex membris patitur, siue lætatur, nos inter nos vel patiamur vna, vel vna lætemur. In nostra quidem pro-

, prouincia prodierunt iam viri, qui leges rescindunt,
, Christum ipsum impugnant, animos hominum ad defe-
, ctionem (quæ quidem prænuntia & quasi præcursor An-
, tichristi non sine causa & existimari, & appellari possit)
, docere nituntur. Ac mihi certe in animo erat de illo
, facinore penitus reticuisse, vt eius labes, si quo modo
, fieri potuisset, inter illos solum, qui ab Ecclesia desci-
, uerant, deleri quiuisset, ne in alia loca euagata, simpli-
, cium quorundam oues suis sordibus inficeret. Verum
, quoniam Eusebius, qui nunc Nicomediæ Episcopus est,
, quique totum Ecclesiæ statum in sua manu positum ar-
, bitratur, cum à nemine quod ecclesiam Beryti deseruerit,
, rit, quodque oculos cupiditatis atque ambitionis suæ ad
, episcopatum Ecclesiæ Nicomedensis obtinendum adie-
, cerit, in se animaduersum esse videat, istorum etiam, qui
, ab Ecclesia defecerunt, patrocinium susciпit, & ad om-
, nes, qui sunt vbique gentium, Literas scribere conatur,
, eosque in eisdem commendat plurimum, quo imperi-
, tos quosdam in grauissimam hæresin, Christoque pe-
, nitus aduersariam rapiat, necesse habeo, idque senten-
, tia quadam, quæ in lege scripta est, inductus, silen-
, tium rumpere, remque vobis omnibus indicare, quo
, non modo eos, qui defecerunt à Christo, execrabi-
, liaque verba, quæ illorum hæresis vsurpat, cognosca-
, tis, verumetiam, si forte Eusebius literas scripserit, ad
, eas animos minime attendatis. Nam inueteratam suam
, maleuolentiam silentio ad tempus obrutam, iam per i-
, stos renouare studet: & licet simulatione quadam præ
, se ferat eorum causa literas scribere, re tamen ipsa de-
, clarat perspicue, se in rem suam serio istud ipsum a-
, gere. Qui autem defecerunt ab Ecclesia, sunt, Arius,
, Achillas, AEithales, Carpones, Arius alter, Sarma-
, tes, Euzoius, Lucius, Iulianus, Menas, Helladius,
, Gaius, Secundus item, & Theonas, qui dicti sunt o-
, lim episcopi. Quænam verò isti contra scripturas ex-
, cogitarint, temereque effutiuerint, Sic accipitote:
, Deum non semper patrem fuisse, sed tempus aliquan-
, do extitisse, cum Deus non esset pater: non ab æter-
, no Dei verbum fuisse, sed ex nihilo ortum esse.

Nam Deum,qui est, eum, cum nõ erat,ex eo,quod non est, procreasse : & propterea tempus fuisse aliquando,cum non esset. Creatum enim & factum esse filium: neque essentia patri similem, neque natura verum patris sermonem, neque veram eius sapientiam esse,sed per abusionem verbum & sapientiam dici. Ipsũm factum esse proprio Dei verbo, & sapientia,quæ in Deo est, per quam cum cætera omnia, tum illum ipsum fecit Deus. Et ob eam causam natura sua posse conuerti,& mutari, sicut animantia omnia ratione vtentia: Verbum esse peregrinum,alienum & seiunctum à sapientia Dei. Patrem à filio minime explicari posse. Nàm filium neque patrem plene & accurate cognoscere, neque exquisite cernere posse. Etenim suam ipsius essentiam, Vt est, filium non percipere: quippe filium nostra causa factum esse, vt Deus per ipsum,tanquam per instrumentum nos crearet: neque extitisse aliquando, nisi Deus nos creare in animum induxisset. Quæsitum est igitur ab illis, vtrum Dei sermo posset mutari,quemadmodum diabolus mutatus est:eos nõ esse veritos respondere : certe potest. Cum enim & gigni & mutari possit,eius naturam posse mutari. Ario igitur & eius fautoribus,qui ista asserunt,& de eisdẽ tam impudenti ore loquuntur, vna cum illis, qui eius opinioni assentiuntur, Nos cum aliis fere centum AEgypti, & Lybiæ episcopis in vnũ conuenientes,anathema denuntiauimus. Cæterum Eusebius, eos ad se admittit, operamq; sedulo dat, vt mendacium cum veritate, & cum pietate impietatem commisceat. Verum ad hoc præstandum non satis habet viriũ. Nam vincit veritas,& nulla est societas luci cum tenebris, nulla consensio Christo cum Belial. Quis enim vnquam talia audiuit? aut quis est, qui si iam audiret, non ea tanquam insolita & peregrina obstupesceret, auresq; obturaret,ne eiusmodi verborum sordes in audiendi sensum illaberentur? Aut quis est, qui, cum Ioannem audiat dicentem : IN PRINCIPIO ERAT VERBVM, Non istos condemnauerit dicentes : Erat tempus aliquando, cũ non esset? Aut quis est, qui cum audiat in Euangelio : Vnigenitus filius,& per ipsum facta sunt omnia, non istos odio habuerit, affirmantes filium vnam esse ex creaturis? Aut qui poterit ipse esse similis illarũ rerum,quæ per ipsum

Ioan. 1.

factæ

» factæ sunt? Aut quemadmodum vnigenitus, Si (vt illorũ
» fert opinio) cum aliis rebus vniuersis numeretur? Aut quo-
» modo ex nihilo factus est, cum pater dicat: Eructauit cor *Psal. 44.*
» meum verbum bonum: & ex vtero ante Luciferum genui *Psal. 109*
» te? Aut qua ratione essentia patri dispar ac dissimilis, cum
» sit perfecta imago & splendor patris, cumq; ipse dicat: Qui *Ioan. 14.*
» vidit me, vidit & patrem? Aut quo pacto, si verbum & sapi-
» entia sit Dei filius, erat tempus aliquando, cum non esset?
» Nam perinde est, ac si diceret, Deum aliquando & sermo-
» ne, & sapientia caruisse. Aut quo pacto conuerti mutarive
» potest, cum ita loquatur ipse de se: Ego in patre, & pater in *Ioan. 14.*
» me est: & ego & pater vnum sumus: & per prophetam etiã: *Ioan. 10*
» Videte me, quod ego sum Deus, & non mutor? Et quan- *Malach. 3*
» quam hoc dictum ad ipsum patrem referri potest, tamẽ ap-
» tius & magis proprie de filio verbo iam dicitur, quod, cum
» sit homo factus, non mutatus est, sed vt Apostolus ait: Iesus
» Christus heri & hodie idem ipse, & in secula. Quid igitur *Heb. 13.*
» illos in hanc perduxit sententiam, eum scilicet propter nos
» factum esse, Cum tamen Paulus scribat: Propter quem om- *1. Cor. 8.*
» nia, & per quem omnia? Quod autem falso calumniati sunt,
» filium non plene & perfecte patrem nouisse, nemini mirum
» videri debet. Nam cum semel statuissent, contra Christum
» bellum gerere, reiecerunt penitus voces ipsius Domini di-
» centis: Sicut cognoscit me pater, & ego cognosco patrem. *Ioan. 10*
» Quod si ex parte pater cognoscit filium, perspicuum est fi-
» lium etiam ex parte patrem cognoscere. Verum si hoc di-
» ctu nefas est, & pater plene filium cognoscit, constat, quod
» sicut pater cognoscit suum ipsius verbum, sic & verbũ suũ
» ipsius patrem cognoscit, cuius est verbum. Cæterum quan
» quam ista recensendo, atq; adeo sacras & diuinas scripturas
» aperte explanando, eos sepenumero conuicimus: Tamen
» illi rursus, velut Chameleontes, sese mutabant, Dictumque
» illud Sapientis in sua ipsorum capita torquere magnopere *Prou. 18.*
» contendebant, videlicet impium, cum in profundum ma-
» lorum venerit, cõtemnere. Ac tametsi complures certe hæ-
» reses ante illorum ætatem exortæ erant, quæ quidem extra
» modum audacia euagatæ, ad extremam dementiam sunt tan
» dem prolapsæ, Isti tamen, qui omni suo sermone verbi di-
» uinitatem tollere nituntur, vtpote ad Antichristi tempora

propius accedentes, illas hæreſes præ ſuorum errorum impietate iuſtas eſſe quodammodo declarant. Quapropter illis eccleſia interdictum eſt: atque adeo anathema denuntiatum. Et quamquam de eorum exitio permagnum animis dolorem capimus, & maxime, quod eccleſiæ inſtituta aliquando agnouerant, iamque ab illis exciderunt, de illis tamen non magnopere miramur. Idem namq; nō Hymenæo ſolum & Phileto contigerat, ſed Iudæ etiam ante illos, qui Seruatoris diſcipulus fuit, poſtea autē proditor & deſertor illius factus. Atque iſtarum rerum neutiquam ignari extitimus. Dominus enim prædixerat, Videte ne quis vos ſeducat. Nam multi venient in nomine meo, dicentes: Ego ſum: & tempus appropinquauit, & multos ſeducent, ne eatis poſt illos. Paulus etiam cum iſta à Seruatore didiciſſet, ſcripſit, quod nouiſsimis temporibus quidam deficerent à fide ſana, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum veritatem auerſantium. Iam vero, cum & Seruator noſter Ieſus Chriſtus hoc præceperit, & per Apoſtolum de eiuſmodi hominibus ſignificarit, nos certè, quoniam illorum impietatem noſtris ipſorum auribus accepimus, non ſine cauſa eius generis hominibus, ſicut ante diximus, Anathema denunciauimus, eosque ab eccleſia catholica, fideque alienos palam declarauimus: veſtramque pietatem fecimus certiorem, chariſsimi & honoratiſsimi fratres, qui eſtis nobiſcum in eccleſiæ miniſterio coniuncti, vt ſi forte quidam ex illis temeritate impulſi, ad vos venire non vereantur, ne eos admittatis, neue Euſebio, vel alteri cuipiam, qui eorum cauſa ad vos ſcribat, omnino attendatis. Nam par eſt, vt nos, qui ſumus Chriſtiani, omnes, qui contra Chriſtum loquantur, animoque ſint ab eo abalienato, tanquam Dei hoſtes, & corruptores animorum deuitemus, Neque id genus hominibus, ſicut præcepit beatus Ioannes, vel Aue dicamus, ne quando illorum peccatis communicemus. Salutate qui apud vos ſunt, fratres: qui mecum ſunt, vos itidem ſalutant. Cùm Alexander literas eiuſmodi ad epiſcopos paſsim in ſingulis ciuitatibus ſcripſiſſet, latius propterea ſerpebat malum, quod hi, qui erant de illis literis certiores facti, contentionis, & diſcordiæ incendiis inter ipſos conflagrare cœperunt.

Mat. 24.

2. Tim. 4

Ioan. 1.

Nam

Nam alij literis ſuffragari, ijſdemque ſubſcribere, alij penitus aduerſari. Maximè vero omnium Euſebius Nicomedenſis epiſcopus ad diſſenſionem incitari, quod Alexander eius nomen ſuis literis grauius perſtrinxerat.

Atque id temporis Euſebius plurimum poterat, quod tunc Nicomediæ (vbi Diocletianus paulo ante palatium ædificauerat) Imperator verſabatur. Ob quam cauſam multi epiſcopi Euſebij paruere ſententiæ: Is autem tametſi ad Alexandrum literas ſcribere non deſtitit, vt controuerſiam inter ipſos ortam miſſam faceret, Ariumque cum ſuis in eccleſiam reciperet, alios tamen, qui alias quasque ciuitates incolebant, cohortatus eſt, vt Alexandri voluntati prorſus refragarentur. Vnde tumultus ingens nuſquam non concitatus eſt. Nam videre licebat, non modo eccleſiarum præſides maledicis, & contumelioſis verbis, alium ab alio vexatos: verum etiam populi multitudinem in duas partes diremptam. quarum altera in horum, altera in illorum ſententiam inclinauit. Itaque res eſt eo ſceleris & turpitudinis prolapſa, vt Chriſtiana religio palam in ipſis theatris omnium irriſione luderetur. Ab his vero qui Alexandriæ habitabant, de ſummis religionis noſtræ dogmatis iuueniliter, & non abſque petulantia certatum eſt: ab eiſdem ad reliquos cuiuſque prouinciæ epiſcopos miſſa legatio. Iſti in alterutram partem diuiſi, non diſsimilem contentionem excitarunt. Commiſcebantur item Arianis Meletiani: qui non multo ante fuerant ab eccleſia ſegregati. Sed cuius generis fuerint iſti, dicendum arbitror. Meletius ciuitatis cuiuſdam in AEgypto epiſcopus à Petro Alexandrię epiſcopo (qui regnãte Diocletiano, mortẽ obierat martyrio) cũ multis alijs de cauſis, tũ maxime, quod tẽpore perſecutionis fidẽ inficiatus, idolis immolauerat, munere epiſcopatus abdicatus eſt. Qui cum eſſet abdicatus, compluresque haberet, qui erant ipſius dicto audientes, illis qui ab illo vſque tempore ad hodiernum diem in AEgypto Meletiani vocantur, ducem hæreſis ſe præbuit: & cum nullam iuſtam excuſationem cauſamue afferre poſſet, cur ſe ab eccleſia ſeparaſſet, verbo tantummodo affirmauit, ſibi eſſe factam iniuriam: Petrumque maledictis figere, conuitiisque lacerare cœpit.

Verum

Verum vt primum Petrus per martyrium, persecutione sæuiente, mortem oppetiuerat, probra sua & contumelias in Achillam, qui Petro in illo episcopatu succedebat, transtulit: ac postea denuo in Alexandrum, qui mortuo Achilla, eum dignitatis gradum adeptus est. Ac dum hi in hoc dissidio, & dissensione versabantur, Interea quæstio de Ario habetur: Meletius cum suis Ario subsidio fuit, cumque illo vna contra Episcopum conspirauit. Cæterùm quibus Arii opinio absurda videbatur, hi iudicium Alexandri de Ario datum approbarunt, rectamque & æquam sententiam contra eos, qui sic sentiebant, esse pronuntiatam existimarunt. At Eusebius Nicomedensis, & quotquot Arii opinionem amplexabantur, scripserunt ad Alexandrum, vt abdicationem, quæ erat antegressa, abrogaret, eosque quibus erat communione fidelium interdictum, in ecclesiam denuo admitteret, Ipsos namque nullam peruersam malámve opinionem tenere. Sic igitur cum literæ aduersariæ ad Alexandrum Alexandriæ Episcopum missæ essent, vtriusque partis literæ in vnum collectæ sunt. Nam Arius, eas quæ pro se faciebant, Alexander autem contrarias simul congessit. Ex quibus Arianorum, Eunomianorum & Macedonianorum sectæ, quæ hoc tépore vigere videntur, ansam ad suam doctrinam tuendam arripiunt. Etenim singuli propriæ ac suæ sectæ epistolas, testium loco vsurpant.

Quòd Imperator Constantinus propter Ecclesiarum perturbationem solicitus, Osium Hispanum Alexandriam miserit, Episcopum & Arium ad concordiam inuitans.

CAP. IIII.

DE his rebus cum certior factus esset Imperator, incredibilem animo hausit dolorem, perturbationemque illam, suam ipsius calamitatem esse censuit. Extemplo igitur illud discordiæ incendium, quo inter ipsos exardescebant, restinguere serio aggreditur: Literasque per virum spectatum & fidelem Osium nomine, Episcopum Cordubæ, quæ est ciuitas Hispaniæ (Hunc enim Imperator sin-

tor singulari amore complexus est, & honore summo prosecutus) ad Alexandrum & Arium mittit. Quarum literarum partem aliquam (Sunt namque integræ in libros Eusebii de vita Constantini illigatæ) hoc loco citare non incommodum existimaui.

Victor Constantinus, Maximus, Augusti. Alexandro, & Ario, S.

Inde præsentis controuersiæ fundamentum iactum intelligo, quod tu Alexander, à presbyteris de loco quodam in sacris literis scripto quærebas, Imo vero de inani quadã quæstionis particula scisciabaris, quid quisque illorum sentiret: tuque Arie istud, quod neque initio animo complecti, aut cum fuisses complexus, silentio præteriisse debebas, inconsiderate effutiuisti. Vnde discordia inter vos concitata, tum conuentus qui in ecclesia fieri solet, impeditus, tum populus sanctissimus varie in vtramque partem distractus, & ex consentiente totius corporis ecclesiæ quasi compage diuulsus est. Proinde vterque vestrum vicissim veniam alteri tribuens, illud approbet, ad quod vester conseruus vos non sine causa cohortatur. At quid istud est? vt de rebus eiusmodi nec omnino rogetis, nec ad rogatum respondeatis. Tales enim quæstiones, quales nulla lex canonue Ecclesiasticus necessario præscribit, sed inanis dissoluti otij certatio proponit, licet ad ingenij acumen exercendum instituantur, tamen interiore mentis cogitatione continere debemus, & neque in publicos populi conuentus temere efferre, neque vulgi auribus inconsulto concredere. Quotus enim quisque est, qui rerum tam grauium, tantaque obscuritate inuolutarum vim, vel satis accurate peruidere, vel pro dignitate explicare valeat? Quod si quisquam sit, qui istud se facile efficere & consequi posse confidat, quota quæso est illa multitudinis pars, quam possit efficere, vt idem ipsum intelligat? Aut quis tandem est, qui in curiosa quæstionum eiusmodi perueſtigatione, extra prolapsionis periculum possit consistere? Quocirca in talibus rebus loquacitas coercenda est, ne vel cum nos præ nostri ingenij imbecillitate, quod propositum est, explanare

planare non possumus, vel cum auditores inter docendum præintelligentiæ tarditate ad accuratam sermonis instituti comprehensionem peruenire non queant, ex re alterutra populus aut in blasphemiæ, aut in dissensionis necessitatem incurrat. Quare & interrogatio temeraria, & inconsulta responsio veniam vtrique vestrum ab altero vicissim impetrare debet. Neque enim de summo in sacris literis præcepto vobis ansa ad digladiandum oblata est, neque nouus vllus de religione diuina introductus error, sed vnam eandemque de fide tenetis sententiam, Ita vt ad ipsum communionis consensum facile posſitis venire. Nam non est profecto consentaneum, vt propter vestram mutuo de adeo paruis exiguisque rebus concertationem, tanta populi Dei multitudo vestra inscitia ad dissensionem rapiatur. Imo vero non modo non est consentaneum, sed omnino nefas esse existimatur. Verum, vt rem breuiter exemplo quodam animis vestris mecum recognoscatis, dicam. Non vos præterit, opinor, philosophos ipsos vnius quidem disciplinæ professione omnes inter se consentire, sæpe tamen in aliqua parte opinionum, quas assueratione affirmant, discrepare solere: qui licet disciplinæ causa, quam quisque illorum tuetur, dissentiant, tamen ob professionem, qua conspirare videntur, denuo inter ipsos in gratiam redeunt. Quod si ita se res habet, quid est cur non sit multo conuenientius, vt nos qui famuli præpotentis Dei constituti sumus, propter ipsum religionis institutum, quod profitemur, consentientibus animis inter nos ipsos concordemus. Cæterum accuratiore cogitatione consideremus, & mente attentiore, hoc quod iam à me dicetur, circumspicianus, num recte se habeat, vt propter leues, & inanes verborum contentiones fratres fratribus reluctentur, & eximia concordia, impia simultate per nos, qui de rebus tam exiguis, minimeque necessariis inter nos confligimus, misere discerpatur. Popularia quidem sunt ista, & puerili inscitiæ magis, quam sacerdotum, & prudentium hominum sapientiæ congruentia. Nostra sponte igitur tentationes diabolicas euitemus. Et quoniam Deus noster Optimus Maximus, conseruator omnium, communem suæ gratiæ lucem omnibus porrexit. Idcirco mihi

eius

, eius famulo, quæso, per vos liceat, vt illius prouidentiæ
, subsidio adiutus, meum conatum fœliciter ad exitum per-
, ducam: atque etiam vt ipsius populum, tum verbis compel-
, lando, tum ministerium diligenter erga eum præstãdo, tum
, acriter admonendo, ad mutuam concordiam traducam.
, Et cum vti dixi, vna sit vobis fides, vna professionis con-
, sensio, vnum denique legis ac disciplinæ institutum, quod
, quidem cum suis partibus vniuersum ecclesiæ corpus, con-
, sentiente animorum cõcordia & proposito, deuincit, istud,
, quod inter vos non mediocrem contentionem excitauit,
, quoniam nullam rem graué in totius nostrę religionis quasi
, ambitu comprehensam attingit, non est cur disiunctionem
, aliquam animorum, aut discordiam inter vos pariat. Atque
, hæc dico, non vt cogam vos in hac leuicula & stulta quæ-
, stione, qualiscunq; tandem illa fuerit, penitus eandem sen-
, tentiam sequi. Ac tametsi vos inter vos vicissim de re qua-
, piam minimi momenti dissentitis, (Siquidem neq; omnes
, de omnibus rebus idem sentimus, neq; vna eademq; in no-
, bis indoles, aut mens versatur) nihilominus tamen fieri po
, terit, vt eximia Concordia sincere inter vos integreq; serue
, tur, & vna inter omnes communio & consociatio custodia-
, tur. Verum de diuina prouidentia vna sit vobis omnino
, fides, vnus animorum consensus, vna de Deo sententia. At
, quæ de leuissimis istis quęstionibus inter vos argute & sub
, tiliter exquiritis, licet non in eandem sententiam tanquam
, pedibus eatis, ea tamen intra cogitationis vestræ quasi fines
, continere debetis, intimo mentis domicilio recondita.
, Communis autem amicitiæ bonum, vera fides, reuerentia
, erga Deum, & legis obseruationem, stabilis firmaque apud
, vos maneat. Redite in gratiam, & mutuam inter vos ne-
, cessitudinem colite, vniuersoque populo suos mutuos
, complexus reddite: atque vestris ipsorum animis conten-
, tionis labe purgatis, iterum amicè, ac beneuolè ipsi alter
, alterum excipite. Nam sæpenumero post inimicitias depo-
, sitas, amicitia iterũ reconciliata plus solet habere iucundita
, tis. Date igitur mihi dies tranquillos, & noctes curæ ac mo-
, lestiarũ expertes, vt voluptas, quæ ex sincera cõcordiæ luce
, & vita quieta capi solet, mihi integra in posterũ cõseruetur.
, Quod quidem si minus contingat, necesse est ingemiscere,

lachrymis

Lachrymis & mœrore omnino confici: nec fieri certe poteſt, vt vitæ curſum de reliquo tranquillè & ſedatè tranſigam. Nam quamdiu Dei populus (eum dico, qui communi mecum erga Deum obſequio fungitur) tam iniqua pernicioſaque contentione ab ſe mutuo diſſidet, quomodo fieri poteſt, vt ipſe deinceps animo tranquillo conſiſtam. Atque vt incredibilem huius doloris morſum intelligatis, ſic accipite. Non ita pridem ad Nicomedenſium ciuitatem aduentans, extemplo iter verſus orientem mature facere conſtituebam. Ac me quidem ad vos citato gradu properantem, cum maiorem itineris partem confeciſſem, vt iam prope vobiſcum eſſe viderer. Huius rei nuntius in contrariam cogitationem compulit, ne oculis ea videre cogerer, quæ ne auribus quidem tolerare me poſſe planè exiſtimabam, De reliquo igitur veſtra concordia patefacite mihi aditum, quem vos veſtris diſſidiis vltro citroq; ferentibus intercluſiſtis: & efficite breui, vt cum vos pariter, tum reliquum vniuerſum populum lęticia geſtientem cernam, & omnes vna pro communi omnium concordia, & libertate conſentientibus laudis præconiis debitas gratias Deo Opt. Max. agamus.

De Synodo in Bithynia apud Nicæam habita, ac de fide quæ ibidem edita erat.

CAPVT V.

QVamquam Imperatoris epiſtola ad res cum admirationis, tum ſapientiæ plenas eos adhortata eſt: tamen diſcordiæ malum adeo ſe firmauerat, vt nec Imperatoris ſolicitudine, nec authoritate illius, qui literas attulerat, vlla ex parte frangi, reprimiq; poſſet. Nam præterquam quod literæ Imperatoris, neque Alexandri, neque Arij animum mitigare ac mollire poterant, in ipſo populo præterea ingens contentio & tumultus erat: quem quidem alia diſſidij lues in certa ſolum loca euagata anteceſſerat: quæ ſane tranquillum Eccleſiarum ſtatum magnopere perturbauit: diſſenſio videlicet de tempore feſti paſchatis celebrandi exorta. Quæ per orientis partes ſolummodo peruadebat, dum alij ibi feſtum illud more Iudæorum celebrandum eſſe

contendebant:alij autem Christianorum vbiq; per orbem terrarum diffusorum consuetudinem in ea re prorsus imitandam censebant. Et dum ita de festo digladiantur, licet communione inter ipsos vti minime recusarent, festum tamen acerba animorum dissensione peragunt. Cum igitur Imperator videret his duabus contentionis tempestatibus ecclesiam vehementer iactari, generale concilium conuocat: atque episcopos vndiq; per literas accersit, vt Nicæam vrbem Bithiniæ se conferant. Itaque permulti certe episcopi, ex multis prouincijs & ciuitatibus eo aduentant: de quibus Eusebius cognomento Pamphilus in tertio libro de vita Constantini, ista ad verbum scribit. Ex omnibus ecclesijs, quæ frequentes vniuersam Europam, Lybiam, & Asiam occupabãt, Dei ministri, qui facilè primas ferre putabantur, in vnum conuocantur, vna etiam ædes sacra, velut Dei nutu adaucta intra parietes suos Syros pariter, & Cilices: Phœnices, Arabes, & Palæstinos: AEgyptios porro, Thebanos, Afros, aliosq; ex Mesopotamia profectos, recipit. Adest item in conuentu, Persidis episcopus: nec ab hoc choro abfuit Scytha. Pontus item, Galatia, Pamphilia, Cappadocia, Asia, & Phrygia, viros apud se lectissimos suppeditarunt. Quinetiã Thraces, Macedones, Achæi, Epirotæ, & quorum domicilia lõgissimo inde locorum interuallo aberant, eo aduentarũt. Ex ipsis Hispanis, vnus nominis & famæ celebritate insignis cum aliis multis in consessu illo adfuit. Vrbis vero illius, penes quam imperium est, episcopus, ingraueſcente ætate præpeditus, abfuit. Sed eius presbyteri, qui aderant, eius locum suppleuêre. Talem coronam solũ ex omni præteritæ ætatis memoria vnus Imperator Constantinus pacis vinculo ad Christi gloriam colligauit: & quo Seruatori suo gratias ageret, istud eximium pro victoria ab hostibus parta trophæum obtulit, effigie Chori apostolici pulchrè in hoc nostro conuentu expressa. Act. 1. Nam dicitur in sacris literis, illorum temporibus viros pios ex omni natione, quæ sub cælo est, in vnum conueniſſe. Inter quos erant, Parthi, Medi, Elamitæ, & qui incolunt Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadocæam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphiliam, Aegyptum & partes Lybiæ, quę est circa Cyrenen, & aduenæ Romani, Iudæi & Proselyti,

Cretes & Arabes. Verùm illis hoc defuit, quod omnes, qui eo conuenerant, ex Dei sacerdotum & ministrorum numero non erant: sed in hoc præsenti Choro fuit episcoporum multitudo ad numerum trecentorum & amplius: Presbyterorum autem, Diaconorum, Acoluthorum, & aliorum, qui istos comitabantur, turba ne enumerari quidem potest. Atq; ex his Dei ministris alij prudenter & diserte dicendo, alij vitæ grauitate, & constanti rerum arduarũ perpessione, nonnulli quasi media inter istos interiecta viuendi ratione eximij, præclara laudis insignia adepti sunt. Erant inter hos etiam non pauci, qui propter longinquum temporis spatiũ, quo vixerant, multum honoris & gloriæ collegerunt: Alij, qui in ipso ætatis flore propter ingeniorum acumen, sunt magnum splendorem consecuti. Quidam modo in ministerij, quasi cursum ingressi sunt. Quibus quidé vniuersis ci baria in singulos dies Imperator large, & liberaliter suppeditari præcepit. Atque Eusebius de illis, qui ibi in vnum conuenerant, hæc hactenus. Imperator festo, quod ob victoriam contra Licinium partam celebrabat, peracto, Nicæam concessit. Inter episcopos, qui aderant, Panphuntius superioris Thebaidis episcopus, & Spyridion episcopus Cypri, plurimum excelluere. Verùm cur istorum mentionem fecerim, dicam equidem postea. Aderant etiã vna laici complures disserendi scientia valde periti: qui erant ad patrocinium alterutrius partis suscipiendum parati. Cæterum Arij opinionem Eusebius Nicomedensis, vt supra dixi, & Theognis, & Maris propugnarunt: quorum Theognis Nicææ episcopus fuit, Maris autem Chalcedonis, vrbis Bythiniæ. Contra istos Athanasius, diaconus ecclesię Alexandrinę, strennue pugnauit. Istũ Alexander Episcopus in magno admodum honore habuit: & propterea (sicut post à me dicetur) grauis inuidia contra illum conflata est. Paulo ante, quàm Episcopi in vnum locum conuenerant, dialectici in quibusdam disputandi tanquam prolusionibus, aduersus plęrosque se exercuerunt. Ac cum nonnulli quasi illecebris ad disserendum traherentur, laicus quidam ex cõfessorum numero, simplici, ac syncero animo præditus, cũ dialecticis illis congreditur, sicque contra illos verba facit: Christum certe & Apostolos artem disserendi neutiquam nobis tradidisse,

didisse,neque inanes fallacias, sed mentem apertam & simplicem,quæ fide & bonis operibus integra seruari solet.

Quæ cum dixisset,Cum alij omnes qui aderant,& eum admirati sunt,& illius approbauere sententiam: tum dialectici,vt primum sincerum veritatis sermonem audiuerant, æquo animo ac placido conquieuere.Sic igitur tumultus ille ex disserendi facultate concitatus,tandem pœnitus repressus est.Postridie Episcopi omnes in vnũ locũ conueniunt: post illos accedit Imperator.Simulatque aduentauit,in media turba erectus,constitit, nec prius asidere voluit, quàm episcopi,vt ita faceret,innuissent:tãta enim reuerentia & pudor Imperatoris animo erga illos viros insedit. Sed postquam ab omnibus,vt temporis opportunitas postulabat, factum erat silentium,imperator ibi ex sella orationẽ hortatoriam habere cœpit,qua illos ad consensionẽ animorũ & cõcordiam cõmoueret.Inq; ea consiliũ dedit,vt quicquid offensionis menti cuiusquam priuatim contra alterum resideret,prorsus deponeretur.Etenim cõplures eorũ,alter alterũ accusauerant,multosq; supplices libellos, pro se singuli pridie eius diei imperatori obtulerant.Ipse autem vt ad propositum negocium, quo de conuocati erant, se totos conuerterent, sedulo hortatus est,& libellos illos comburi iussit: istamq; solum adiecit sententiam : Christum præcepisse, vt qui veniam impetrare contendat,fratri ipse veniam det.De concordia demum & pace,vbi vberius disseruerat,deinceps de religionis nostræ dogmatis accuratius disquirendi,illorum arbitrio permisit potestatem : quemadmodum ab eodẽ Eusebio in tertio libro de vita Constantini commemoratum est: Cuius verba audire non erit nobis incommodum.

» Sic ergo se habent. Cum multa essent ex vtraq; parte proposita, magnaq; controuersia in ipso disputationis ingressu » concitata, imperator toleranter ac placide omnibus animũ » attendit:studio acri prolatas sententias sensim excepit:Vicissim vtriq; disceptantiũ parti opem tulit:eos magna cum cõ » tentione digladiantes paulatim reconciliauit: cum singulis » comiter & benigne sermonem cõtulit: Græcè (nã ne huius » quidem linguæ ignarus fuit) sensa sua dicendo expressit, » suauis erat & dulcis,dum aliis persuadere,alios sermone le» nire, alios, qui diserte dixissent, collaudare instituebat:

omnes denique ad concordiam eatenus reducere conten- ›
dit,quoad eos in omnibus rebus, quæ in quæſtionem ali- ›
quando veniſſent, tum conſpirantes animis, tum opinio- ›
nibus conſentientes reddidiſſet: Ita vt non modo cõcors ›
fides inter eos vigeret, ſed etiam idem tempus ſalutaris fe- ›
ſti Paſchatis celebrandi ab omnibus concederetur. Iam ›
vero,quæ communi omnium ſententia decreta erant, cum ›
cuiuſque manu ſubſcripta eſſent,rata habebantur,& in cõ- ›
mentarios referebantur:Itaque ſicut de his rebus iſta com- ›
memorauit Euſebius,ſcriptisq; prodita poſteritati reliquit:
ſic nos hoc loco non incommode eadem citauimus, imo
vero eius verbis pro teſtibus vſi ſumus, huicq; attexuimus
hiſtoriæ,vt cum quidam forte Concilium in Nicæa habi-
tum, perinde ac ſi in fide lapſum fuiſſet, condemnauerint,
ne illis animum attendamus, neue Sabino Macedoniano
credamus,qui viros ibi congregatos,imperitos, & rudes ap
pellat. Nam iſte Sabinus Macedonianorũ,qui Heracleam
ciuitatem Thraciæ incolunt, epiſcopus, dum ea quæ varia
Epiſcoporum Concilia ſcriptis ediderant,in vnũ volumen
colligit Epiſcopos,qui Nicææ in vnum conuenerant,velut
indoctos & ignaros rerum omnium, probris afficit:oblitus
credo ſe ipſi Euſebio, qui ſua probatione eãdem fidem ad-
modum confirmaſſet,tanquam illiterato obtrectauiſſe.
Quinetiam nonnulla,dedita opera,prætermittit: quædam
etiam peruertit: quæ autem ad eum exitum,quem ſibi pro-
poſuerit,facere videbantur,omnia diligenter excerpit. Et
quanquam Euſebium Pamphilum, tãquam teſtem,cui me-
rito habeatur fides,laudat,præconiisq; effert Imperatorem,
vtpote,qui in inſtitutis religionis Chriſtianæ ſtabiliendis
multum præſtitiſſet,fidem tamen expoſitã in Concilio Ni-
cæno, perinde atque ab imperitis, & omnino inſciis tradi-
tam,grauiter reprehendit: & quem ſapientem nuncupat,&
teſtem veracem,eiuſdem teſtimonia de induſtria reijcit.
Nam eſt apud Euſebium,ex Dei miniſtris,qui aderant,alios
prudenter & diſerte dicendo, alios vitæ grauitate excellu-
iſſe:Quinetiam Imperatorem coram, ad cõcordiam omnes
reduxiſſe,effeciſſeq;,vt non modo animorum, ſed etiam o-
pinionum conſenſione conſpirarent. Verum de Sabino, ſi
quod tempus ad eam rem opportunum inciderit, plura di-
cemus.

cemus. Consentiens autem de fide doctrina, quæ Niceæ ab amplissimo concilio quasi clara omnium voce diuulgata erat, Hæc est.

» Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilium creatorem: & in vnum dominum Iesum Christum, filium Dei, genitum ex patre vnigenitum, hoc est ex substantia patris: Deũ de Deo, lumen de lumine, Deũ verũ de Deo vero: genitũ non factũ, consubstãtialẽ patri, per quẽ omnia facta sunt, & quæ in cælo sunt, & quæ in terra: qui propter nos homines, & propter nostrã salutem descẽdit, incarnatus est, homo factus est, passus est: resurrexit tertia die: ascendit ad cælos, vẽturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui vero dicunt, quod erat aliquando tempus, cum nõ esset, antequam genitus erat, vel quod ex nihilo ortus sit, vel quod ex altera essentia, quàm ex patris substantia genitus, vel quod filius Dei creatus sit, quodq; conuerti & mutari possit, istis Catholica & Apostolica Dei Ecclesia anathema denunciat.

Hanc fidem approbarunt trecenti decem & octo Episcopi, eiq; omnes assensi sunt: & vti scriptum est apud Eusebium, consentientibus animis, opinionibusque eidem subscripserunt, quinque solum exceptis, qui hanc vocem ὁμοούσιον, id est consubstantiale repudiarunt: Eusebio videlicet Nicomediæ episcopo, Theognide Niceæ, Mari Chalcedonis, Theona, Marmaricæ, Secundo Ptolomaidis. Nam ὁμοούσιον, id est consubstantiale, esse illud affirmarunt, quod est ex aliqua re ortum, vel partitione, vel deriuatione, vel productione. Productione, vt ex radicibus, germẽ: Deriuatione, vt liberi ex parentibus. Partitione, vt duo aut tria auri talenta, ex massa aurea. At filium Dei ad nullum istorum posse referri: & propterea se minimè fidei illi in concilio Nycæno confirmatæ velle assentiri, dixerunt.

Proinde & vocem illam ὁμοούσιον, id est consubstantiale vehementer irriserunt, & abdicationi Arij subscribere noluerunt. Ob quam causam consilium non solum Ario, & omnibus eius opinionis fautoribus, anathema denuntiauit, verumetiam vetuit, ne Alexãdriam ipse Arius omnino aduentaret. Edictum porro Imperatoris Arium, Eusebium, &

Theognidem in exilium ire mandauit. Vnde Eusebius, & Theognis paulo post, quàm exilio erant multati. Libellum quo se facti pœnituisse declararent, ediderũt, fideiq; de hac voce ὁμοσσίῳ, id est consubstantiali constabilitæ consenserunt: sicut deinceps in sermone sequenti ostẽdemus. Per idem tempus Eusebius cognomento Pamphilus, episcopus Cæsareæ Palæstinæ, in illo concilio, cum paulisper hæsitauisset, secumq; attenta cogitatione expendisset, num illam de fide decisionem deberet admittere, sic tandem vna cum reliquis vniuersis eam & approbauit, & subscriptione ratam fecit: & populo, cui ipse præerat, eandem scriptis proditam misit, vocemq; consubstãtialem, illi interpretatus est, ne cuiusquam animo de ipso inijceretur suspicio, quod in ea aliquantum hæsitauisset. Ista igitur ad verbum scripsit ad hunc modum. Etsi verisimile est, Fratres Charissimi, ea quæ de fide ecclesiastica in amplo & frequẽti Concilio Nicææ coacto, tractata sunt, ad vos ante hac prolata esse, præsertim cum fama ipsa accuratam rerum gestarum narrationẽ sua celeritate superare soleat, tamen ne veritas, si auditione solum ea acceperitis, contra ac se habeat, vobis nuntietur, Primum eam fidei formulam, quæ à nobis concilio proposita est, deinde alterã, quam episcopi vbi nostris verbis pauca adiecerant, ediderunt, ad vos mittere, necesse putauimus. Nostra vero formula, quæ tum corã Imperatore nostro sanctissimo perlecta est, tum recte se habere pro certo explorata, ad hũc modum se habet. Sicut ab episcopis, qui nos antegressi sunt, accepimus, Sicut cum fidei fundamenta in nostris animis primum iacta essent, cumq; lauacro baptismatis abluti essemus, audiuimus, sicut à diuinis scripturis didicimus, & sicut cum fungeremur presbyterio, & cum episcopatum obtineremus, credidimus & docuimus, sic etiam iam credentes, nostrã fidẽ vobis patefacimus: quæ eiusmodi est.

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, visibilium omnium & inuisibilium creatorem, & in vnum Dominum Iesum Christum, Dei verbum: Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita, filium vnigenitum, primogenitũ omnis creaturę, ante omnia secula ex Deo patre genitum, per quem etiam omnia facta sunt: qui propter nostram salutem incarnatus est, & inter homines versatus: qui

passus

» passus est, & resurrexit tertia die: ascendit ad patrem, &
» iterum venturus est iudicare viuos & mortuos. Credimus
» etiam in vnum Spiritum sanctum. Et istorum quemq; esse,
» & existere credimus: patrem verè patrem esse: filium verè
» filium: & spiritum sanctum verè spiritum sanctum: sicut Do
» minus noster, cum discipulos suos ad prædicandum mitte-
» ret, locutus est: Euntes, docete omnes gentes, baptizãtes eos *Matt. 28*
» in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. De quibus confir
» mamus nos hoc animo esse, sicq; sentire, & sic etiam sensisse,
» & ad mortem vsque sic sensuros esse, in hac perseueraturos
» fide, Anathemate impię hæresi cuiq; denuntiato. Atque de
» istis rebus omnibus nos sincere & ex animo ita sensisse, ex
» quo nosmet noscere poteramus, & iam etiam verè tum sen-
» tire, tum dicere, Deum omnipotentem, & dominum nostrũ
» Iesum Christum coram testamur: certaque demonstratione
» ostendere possumus, vobisq; ratione persuadere, nos tem-
» poribus præteritis ita credidisse: & huic fidei à nobis expo
» sitæ congruentia prædicasse, neminemq; posse nobis in hac
» re contradicere. Quinetiam Imperator noster sanctissimus
» hanc nostram fidem, veritatem in se complecti primus om-
» nium testificatus est: seque eodem animo esse constanter as-
» seruit: præcepitq;, vt omnes eidem assentirentur, decretis
» eiusdem subscriberent, congruerẽt cum eisdem, dummodo
» vna vox, Cõsubstantiale videlicet, asscriberetur: quam qui-
» dem ille ipse explicauit ad hunc modum: Consubstantia-
» le, de corporis affectionibus non posse intelligi: neque fi-
» lium Dei vel diuisione, vel desectione, vt ita dicam, ex pa-
» tre constare. Nam non posse fieri, vt natura, quæ materiæ
» expers est, quæ sola intelligentia percipitur, quæ corpore va
» cat, corpoream vllam affectionem in se excipiat: sed eius-
» modi res nos diuinis, & arcanis verbis debere complecti.
» Sapiẽtissimus quidem, & pius noster Imperator de his isto
» modo philosophatus est. Episcopi autem propter hanc vo
» cem, Consubstantialem, istam fidei formulam ediderunt.

Fidei formula in Concilio ædita.

» Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, o-
» mnium visibilium, & inuisibilium creatorem: & in vnum

Dominum Iesum Christum, filium Dei, genitum ex patre vnigenitum, hoc est ex substantia patris: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in cælo, & quæ in terra sunt: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit: incarnatus est: homo factus est: passus est: resurrexit tertia die: ascendit ad cælos: venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui vero dicunt, quod erat aliquando tẽpus, cum non esset, antequam genitus erat, vel quod ex nihilo ortus est, vel quod ex altera essentia substantiáve, quam ex patris genitus, vel quod filius Dei creatus, quodq; conuerti, & mutari potest, istis Catholica & Apostolica Dei Ecclesia anathema denunciat. Cum ista formula ab illis præscripta esset, illud, ex substantia patris esse: & illud, patri consubstantialem esse, quo modo essent intelligenda, ab eis diligenter quærere cœpimus. Vnde quæstiones & responsa nata sunt: rationeq; accurate peruestigatum, quæ illis verbis subiecta esset sententia. Fatebantur illi, ex substantia esse, idem significare, quod, ex patre esse: non tamen partem patris esse. Ista sane nobis videbantur pulchre consentire, cum piæ illius doctrinæ sententia, quæ docet filium ex patre esse, non tamen partem substantiæ illius esse. Quapropter huic sententiæ etiam à nobis assensum est: neque vocẽ Consubstantiale reiecimus, propterea quod pax, tanquam scopus ad intuendum, ante oculos nostros versabatur, & cautio erat à nobis adhibita, ne recta fidei sententia excideremus. Pari ratione, genitum, non factum approbauimus. Nam factum, verbum cum cæteris creaturis, quæ per filium factæ sunt, commune esse dixerunt: nec filium earum simile quicquam habere: ac propterea eum non esse creaturam illarum similem, quæ ab ipso factæ sunt, sed præstantioris esse substantiæ, quàm qua vlla creatura prædita sit: quam quidẽ ex patre genitam esse, sacræ literæ perdocent: quippe cũ modus eius generationis à nulla mortali natura, vel verbis exprimi, vel cogitatione comprehendi possit. Eodem modo etiam illud, filium patri consubstantialem esse, ratione & exquisitum est, & probatum, non more corporeo debere intelligi, neque quicquam habere simile cum mortalibus animan-

, mantibus. Nam neque diuisione substantiæ neq; defectio-
, ne, neque mutatione paternæ essentiæ & facultatis posse cõ
, stare. Ingenitam enim patris naturam ab his omnibus pror-
, sus alienam esse: & hoc, patri consubstantialem esse, nihil a-
, liud ostendere, quàm filium Dei ad reliquas creaturas nul-
, lam habere similitudinem: Sed vnius patris qui illum ge-
, nuit, omnino similem esse: neq; ex alia, quàm ex patris sub-
, stantia, & essentia genitum. Quod quidem sic expositum,
, rectum videbatur assensione approbare. Nam nonnullos
, veteres episcopos, & scriptores, viros sane disertos atque il-
, lustres, in patris & filii diuinitate explicanda, hoc verbo Cõ
, substantiali vsos fuisse cognouimus. Sed de fide in Conci-
, lio Nicæno exposita & diuulgata hæc hactenus: Cui quidẽ
, omnes ad vnum assensi sumus, non temere & inconsulto,
, sed secundum sententias coram ipso Sanctissimo Impera-
, tore propositas discussasq;, & communi omnium consensu
, propter causas, quæ supra commemoratæ sunt, approbatas.
, Quinetiam anathematis formulam, quæ post fidem expla-
, natam, ab illis proposita est, approbandã quoq; putauimus:
, propterea quod vetet, ne quisquam vocibus à scriptura ab-
, horrentibus (ex quibus in ecclesias omnis fere confusio &
, discordia inuecta est) omnino vtatur. Etenim cum nulla
, scriptura diuinitus inspirata his vocibus vsa sit, filiũ Dei ex
, nihilo ortum esse, & tempus fuisse aliquando, cum non es-
, set, & quæ sequuntur in eandem sententiam, minime con-
, sentaneum videbatur, eas vel proferre, vel docere. Cui sen-
, tentiæ tam præclare contra ipsas decretæ constitutæque nos
, consensimus: quandoquidem nunquam antehac eiusmodi
, verba vsurpare consueuimus. Ista ad vos, fratres charissimi,
, necessitate coacti misimus, non solum vti vobis decretum,
, quod nostram disquisitionem & assensionem secutum est,
, planum faceremus, verumetiam vt intelligeretis quod pri-
, mo dum ea quæ aliter ab aliis scripta erãt animum nostrum
, offendere videbantur, in vna, eademque sententia (sicut ra-
, tio postulabat) ad extremam vsque horam perstitimus.
, Verum postea, facile sane, & sine vlla contentione ea, quæ
, nullam habebant offensionem, tum demum amplexati su-
, mus, cum nobis verborum sensum, & sententiam, æquis ani
, mis disquirẽtibus, illa, quæ exposita erant, consentire vide-

rentur cum his quæ in fidei formula ante propoſita,à nobis conceſſa & probata fuerant. Iſta Euſebius Pamphilus ad Cæſaream,quod eſt oppidum Palæſtinæ,miſit.

Epiſtola Synodi, de rebus quas ipſa ſtatuerat, & de Arij & eorum qui eandem cum eo tuebantur opinionem abdicatione.

CAPVT VI.

IPſum verò Concilium,communi conſenſu ad eccleſiam Alexandrinam,& ad AEgypti, Lybiæ,& Pentapolis incolas,hæc quæ ſequuntur, conſcripſit.

Sanctæ eximiæq; Dei gratia Eccleſiæ Alexandrinæ, & dilectis fratribus AEgyptum, Libyam, & Pentapolim incolentibus, Epiſcopi Nicææ coacti, & ad amplum, ſanctumq; concilium conuocati in Domino Salutem.

QVoniam Dei gratia, & mandato ſanctiſsimi Imperatoris Conſtãtini, qui nos ex variis ciuitatibus & prouinciis in vnum congregauit,magnum & ſanctũ Concilium Nicænum coactum eſt,neceſſarium videtur, vt à toto ſacro concilio litteræ ad vos mittantur,ex quibus poſitis intelligere,cum ea quæ in controuerſiam adducta,& exquiſitè diſceptata ſunt,tum quæ decreta, & conſtabilita. Primum impia & peruerſa dogmata, Arij,eorumq;,qui eius ſectam ſequuntur,coram ſanctiſsimo Imperatore Conſtantino perquiſita ſunt: vndè placuit Concilio communibus ſuffragiis anathema denuntiare eius nefariæ opinioni, & verbis ſententiiſque execrabilibus, quibus vſus eſt ad filium Dei blaſphemiis afficiendum, nimirum eum ex nihilo ortum eſſe: nec fuiſſe antequam natus eſſet: fuiſſe tempus aliquando,cum non eſſet: filium Dei libera voluntate & arbitrio,vitij & virtutis capacem eſſe: creaturam eſſe: factum eſſe. Quibus omnibus ſanctum Concilium indicit Anathema: imo verò ne pati quidem poteſt, vt vel impia eius opinio, vel inſolens amentia,vel verba plena blaſphemiæ ad aures ipſius perueniant. Quinetiam ea,quę ad iſtum pertinent, quem exitum ſint conſecuta, omnino vos vel audi-

, audiuistis, vel saltem à nobis audietis, ne nos hominem, qui
, debitam mercedem suæ culpæ acceperit, temere & sine cau
, sa insectari videamur. Eousque certe eius prorupit impie-
, tas, vt Theonam, Marmaricæ Episcopum, & Secūdum Pto-
, lemaidis, ad exitium secum perduceret. Nam easdem cum
, illo pœnas ipsi luebant. Verum cum AEgyptus, non mo-
, do illa opinionis peruersitate, nequitia, & blasphemia, sed
, etiam certis hominibus, qui in populo vitam ante illud
, tempus, pacate & tranquille degente, seditionem & discor-
, diam concitare non veriti essent, Dei gratia penitus libe-
, rata esset, tamen adhuc pertinax inscitia tum Melitij, tum
, eorum, quibus honores ecclesiasticos detulerat, restabat:
, De qua re quid Concilium decreuerit, Fratres Charissimi,
, sic habetote. Concilium clemētius aliquanto in Melitium
, animatum (nam si accuratè in eum inquisitum fuisset, ni-
, hil certè commeruisset veniæ) decernit, vt in propria ac sua
, ciuitate remaneat, nullamque habeat potestatem, vel cui-
, quam manus imponendi, vel quenquam ad aliquod munus
, ecclesiasticum deligendi, vel in aliena regione ciuitatéve
, eius rei gratia commorandi, sed vt solum dignitatis, & of-
, ficij nomen retineat: Illi autem, qui ab eo presbyteri desi-
, gnati sunt, simulatque sanctiore ordinatione confirmati
, fuerint, hac conditione in Ecclesiæ communionem admit-
, tantur, nimirum vt Ecclesiasticæ dignitatis & ministerij
, gradum habeant illi quidem: sed tamen omnibus presby-
, teris in singulis prouinciis, & ecclesiis versantibus, qui
, sunt ab honoratissimo viro & Collega nostro Alexandro
, ordinati, sint omnino inferiores. Quinetiam vt nulla il-
, lis potestas sit eos ministros ecclesiæ designandi, qui ipso-
, rum probentur arbitrio, neque nominationem penes se ha-
, beant eorum, qui sint ad Ecclesiæ munera obeunda, deli-
, gendi, neque quicquam absq; consensu Episcoporum Ca-
, tholicæ & Apostolicę ecclesię, qui sub ipso Alexādro sunt,
, omnino transigant. Hi autem qui Dei gratia, & vestris pre-
, cibus adiuti, ad nullum schisma deflexisse comperti sint, sed
, se intra Catholicæ & Apostolicæ ecclesię fines, ab erroris la
, be vacuos continuerint, authoritatem habeant, tū ministros
, ordinandi, tum eos, qui Clero digni fuerint, nominandi, tū
, deniq; oīa ex lege & instituto ecclesiastico libere exequēdi.

Quod

Quòd si quispiam forte eorum,qui Ecclesiæ funguntur mu
neribus,diem suum obierit,tamen vnus ex illis, qui nuper
in ecclesiam asciti sunt, modo idoneus videatur, & popu.
lus illum eligat, episcopusque Alexandriæ ei suffragetur,
atque adeo populi electionem confirmet,in locum succe-
dat demortui. Atque sit istud aliis quidem omnibus con-
cessum : de Melitio autem nominatim aliter decisum est,vt
videlicet cum propter insolentem audaciam,qua antea Ec-
clesiæ statum perturbauerit,tum propter temeritatem,& mē
tis inscitiam,quam palam ostenderit,nulla potestas,autho-
ritásve ei tribuatur : quippe cum homo is sit, qui eandem
perturbationem in ecclesiam denuo possit inducere. Atq;
ista decreta ad AEgyptum,& sanctissimam ecclesiam Ale-
xandrinam proprie & separatim referuntur. Quod si aliud
præterea quippiam, dum honoratissimus dominus & Col-
lega, & frater noster Alexander vna adest, sancitum & sta-
tutum fuerit, Ipse vtpote qui rebus decisis cum præfuerit,
tum communicarit,vobis coram accuratius renuntiabit.
Quod autem ad omnium consensum de sacratissimo festo
Paschatis celebrando,attinet,scitote,quod vestris precibus
controuersia de ea re suscepta,prudenter & cōmode sedata
est:Ita vt omnes fratres,qui orientem incolunt, quique Iu-
dæorum consuetudinem ante in eo festo obseruando imi-
tari solent,iam Romanos,nos,& omnes vos,qui eundē mo
rem,quem nos, in illo recolendo à primis temporibus te-
nuistis,sunt consentientibus animis in eodem celebrando
deinceps sedulo secuturi. Quocirca vos cum ex his rebus
tam prospere gestis,tum ex pace & concordia communiter
inter omnes constituta, tum denique quod omnes hæreses
quasi fibræ penitus excisæ sunt,lætitiam capientes, maiore
honore, & amore ardentiore Alexandrum Collegam no-
strum,& vestrum Episcopum complectimini:Qui dum ad-
erat,nobis permagnę voluptati fuit,permultumque laboris,
vt in ea ætate suscepit,quo Ecclesię vestræ statū ad tranquil
litatem traduceret, Pro nobis omnibus etiam preces ad
Deum fundite, vt quæ rite constituta & decreta sint, ea ra-
ta,stabiliaq; permaneant, Dei patris omnipotentis, & Do-
mini nostri Iesu Christi auxilio, vnà cum Spiritus sancti
gratia, cui gloria in secula seculorum, Amen.

Ex hac

Ex hac Concilii epistola planum fit, eos non solum Ario, & eius sectæ fautoribus, verumetiam verbis ipsius peruersæ opinionis anathema denuntiauisse: quinetiam de paschate inter ipsos consensisse: Melitium hæresis cuiusdam principem recepisse quidem, eique dignitatis episcopalis retinendæ copiam dedisse: potestate tamen illius muneris exequendi, vt Episcopus solet, prorsus ademisse. Qua de causa arbitror Melitianos in Aegypto, ad hoc vsque tempus ab ecclesia propterea separatos fuisse, quod Concilium omne Melitio authoritatem abstulit. Intelligendum est præterea Arium, librum de sua ipsius opinione confeciſſe, quem Thaliam inscripsit. Est autem libri stilus & forma dicendi lasciuior paulo & dissolutior, Sotadeis Cantilenis, ceu carminibus persimilis. Quem librum id temporis Concilium etiam condemnauit. Neque Concilium solum de pace facta, ista scribenda curauit, verumetiam Imperator ipse per literas suas eadem Ecclesiæ Alexandrinæ significauit.

Imperatoris Epistola.

Constantinus Augustus Catholicæ Alexandrinorum Ecclesiæ.

SAluete plurimum fratres Charissimi. Permagnum certe & singulare beneficiũ à diuina prouidentia in nos collatum est, quod omni errore liberati, vnam eandéque fidem agnoscamus. Non est profecto diaboli insidiis contra nos intentatis de cætero quicquam loci relictum. Nam quicquid est per fraudem in nos molitus, illud funditus sublatum est: Dissensiones autem animorum, schismata, tumultus illos, & lethalia discordiarum, vt ita dicam, venena, veritatis splendor (iuxta Christi monitum) penitus obruit déleuitque. Vnum igitur Deum omnes, & nomine veneramur, & esse credimus. Vt autem istud Dei admonitione ad exitum perduceretur, magnam episcoporum turbam ad vrbem Nicæam accersiui: quibus cum ego (qui vnus ex vestrum numero sum, quique eidem obsequio vna vobiscũ lubentissime meipsum totum addico) operam dedi, vt veritas diligenter inuestigaretur. Proinde omnia, quæ aut cõtroúersiæ,

trouersiæ aut dissensionis materiam præbere videbãtur, accuratę excussa & exagitata sunt. Quanta & quam execrabilia probra (O bone Deus, sis nobis clemens & misericors) nonnulli in venerãdum nostrum seruatorem, in spem, & vitam nostram scelerate nefarieque iecerunt, & scripturis diuinitus inspiratis, fideique sacrosanctæ contraria, non modo impudenter effutiuerunt, sed se ita credere palam confessi sunt? Nam cum amplius trecẽti episcopi, viri propter animi modestiam, & solertiam admirabiles, vnam eandemque fidem (quæ & veritate, & exquisitis legis diuinæ testimoniis vera fides esse confirmatur) constabiliuissent, solus Arius inuentus est, qui vi ac fraude diabolica victus, ab ea penitus desciuerit: quique impia animi impulsione incitatus, hanc erroris labem primum apud vos, deinde apud alios sparserit. Quocirca eam, quam omnipotens pater nobis tradidit doctrinam amplexemur: ad fratres nostros charissimos, à quibus nequam & impudens diaboli minister nos segregauit, redeamus: ad commune corpus ecclesiæ, & ingenua nostra membra toto pectore, vt dicitur, reuertamur. Istud enim vestræ prudentiæ, fidei, & sanctitati in primis consentaneum est, vt errore illius, qui se hostem veritatis constituerit, penitus depulso, ad Dei gratiam, & voluntatem vos denuo recipiatis. Nam quod trecentis episcopis visum est, non est aliud putandum, quàm Dei sententiam, præsertim cum in talium, & tam præclarorũ virorũ mentibus sacer insideret spiritus, qui illis diuinam voluntatem aperuerit. Quapropter nemo vestrum hesitet, nemo moram interponat, sed omnes lubentibus animis ad viam veritatis redite, vt simul atque ipse ad vos aduentauero, debitas gratias Deo, qui omnia lustrat, vna vobiscum agam, quòd non modo fidem synceram nobis patefecerit, verum etiam Charitatem, quæ omnibus optanda erat, benigne largitus sit. Deus vos, fratres charissimi, diu seruet incolumes.

Ista Imperator ad populum Alexandrinũ perscripsit, plane que significauit illam de fide decisionem non temere & fortuito factam esse, sed permagna diligentia in veritate indaganda expendendaque adhibita, concilium eam edidisse, neq; quædam oratione explicata esse, alia silentio præterita, sed quæcunq; ad doctrinam fidei cõfirmandam dictu vide-

videbantur necessaria, omnia fuisse in medium adducta, neque inconsulto esse ante definita, quàm accurata inquisitione excussa fuissent: Vsq; adeo, vti omnia, quæ vel controuersiæ, vel discordiæ materiam suppeditare putabantur, prorsus è medio tollerentur. Verum vt summatim dicam, omnium qui ibi conuenerant voluntatem, Dei voluntatem appellat: nec dubitat, quin tanta episcoporum multitudo, diuino Spiritus sancti afflatu, in eadem mente & sententia consenserit. At Sabinus, qui hæresis Macedonianæ princeps est, dedita opera his refragatur: Imo verò eos, qui Nicææ coacti erant, imperitos & inscios vocat: neque veretur ipsi Eusebio Cæsarienſi ignorationis vitium falso obijcere, neque illud secum cogitat, eos qui aderant in Concilio, licet fuissent imperiti (vt ipse prædicat) animis tamé à Deo illustratos, & Spiritus sancti gratia imbutos, nullo modo à veritate aberrare potuisse. Verum audiamus, quid Imperator per alteras literas contra Arii dogmata, & eos, qui opinione cum eo conspirabant, statuerit, atque ad Episcopos populumq; cuiusque loci miserit.

Alia Epistola Constantini.

Victor Constantinus, Maximus, Augustus, Episcopis, & populo, S.

CVM Arius scelestorum & impiorum hominum consuetudinem imitetur, eandem cum illis ignominiæ & turpitudinis notam merito subire debet. Quemadmodum Porphyrius capitalis pietatis hostis, qui nefarios libros contra religionem Christianam nuper edebat, mercedem dignã laboribus recepit, & eiusmodi quidem, vt apud posteriora secula non ipse solum maximis probris vexatus fuerit, & turpissima infamiæ labe aspersus, verumetiam impia eius scripta deleta penitus & exstincta: Sic iam visum est, Arium & eius sectatores, Porphyrianos nuncupare, vt quorum secuti sint mores, eorum etiam nomen habeant: quinetiam si quod opus ab Ario conscriptum reperiatur, illud cremandũ esse, vti non modo execrabilis eius doctrina funditus tollatur, sed etiam nullũ monimentũ eiusdé

omnino

omnino relinquatur ad posteritatem. Illud etiam mandamus, vt si quis librum ab Ario compositum occultasse deprehensus sit, & eum non statim in medium adductum igne combusserit, morte mulctetur. Nam mox vt comprehensus fuerit, plectatur capite. Deus vos seruet incolumes.

Constantinus Augustus Ecclesiis, S.

CVM ex florenti & prospero Reip. statu, quanta sit diuinæ virtutis erga nos benignitas, compertum habere, istud omnium maxime mihi propositum putaui, vt in sanctissima catholicæ ecclesiæ multitudine, vna fides, syncera Charitas, & consentiens erga Deum omnipotentem religionis cultus seruaretur. Verum quoniam istud non poterat aliter in loco tuto, firmoque collocari, nisi vel omnes episcopi, vel maxima eorum pars in vnum conuenisset, singulique suum iudicium de rebus ad sacratissimam religionem pertinentibus interposuissent, eam ob causam, cum cætus, quantum fieri poterat, maximus coactus esset, Ipse tanquam vnus è vestrũ numero, vna adfui. Neque enim recusabam (ex qua re iam maximam capio lætitiam) me vobiscum in eo ministerio coniungere. Atque eousque de omnibus rebus accurate quæsitum est, quoad sententia Deo omnium contemplatori grata acceptaque, propter concordiam & animorum consensum, palam pronunciata esset, sic vt nihil quod vel ad discordiã vel fidei controuersiam spectaret, omnino in posterum reliquum fieret. Ibi cum de sanctissimo festo die Paschatis disceptaretur, communi omnium sententia rectum esse videbatur, vt omnes vbique vno, eodemque die illud celebrarent. Quid enim præstabilius, quidue Augustius esse poterat, quam vt hoc festum, per quod spem immortalitatis nobis ostentatam habemus, vno modo & ratione apud omnes continenter obseruaretur? Ac primum omnium indignum plane videbatur, vt sacratissimum istud festum, Iudæorum ritum, & consuetudinem imitantes, ageremus: qui quidem quoniam suas ipsorum manus detestabili scelere polluerunt, merito, vt scelestos decet, cœco animorum errore irretiti teuentur. In nostra enim situm est potestate, vt illorũ more reiecto, veriore

& ma-

, & magis sincero instituto (quod quidem vsq; à prima pas-
, sionis die hactenus recoluimus) huius festi celebrationem
, ad posterorum seculorum memoriam propagemus. Nihil
, igitur sit nobis commune cum Iudæorum turba, omnium
, odiosa maxime. Aliam enim viam, quam insistamus, à seruа-
, tore didicimus. Proponitur namq; sanctissimæ nostræ re-
, ligioni cursus quidam, & legitimus & decorus. Hunc igi-
, tur, consentientibus animis, mordicus tenentes, fratres ho-
, noratissimi, ab illa nefaria Iudæorum opinione nos ipsos
, remoueamus. Est enim reuera absurdissimum, vt illi inso-
, lenter se iactent, nos absque ipsorum disciplinæ subsidio,
, istas res nullo modo posse obseruare. Quid tandem est, de
, quo illi recte sentire queant, qui post necem domino illa-
, tam, post parricidium illud nefandum, ex mentis statu de-
, turbati, non ratione vlla, sed intolerabili animorum impe-
, tu, quocunque insita ipsis & innata insania rapiat, feruntur?
, Hinc etiam existit, quod ne in hac quidem parte veritatem
, perspiciant, quippe præ errore, extra exquisitam temporis
, in hoc festo celebrando obseruationem longissime euaga-
, ti, eodem anno alterum Pascha celebrãt. Proinde quid est
, cur istos imitemur, quos graui erroris morbo laborare con
, stat? Eodem namque anno idem festum denuo recolendo
, renouari non permittemus. Verum, quamuis ista non à me
, fuissent proposita, tamen vestræ solertiæ esset, cum diligen-
, tiam adhibere, tum precibus semper optare, vt nulla de cau-
, sa vestrorum animorum integritatem nequam hominũ mo-
, ribus admiscere cogamini. Porro illud etiam facile potest
, intelligi, maximum nefas esse, vti in tanto & tam solẽni re-
, ligionis nostræ festo regnet dissensio. Vnum enim liberta-
, tis nostræ diem festum, hoc est, sanctissimæ passionis, Ser-
, uator noster nobis tradidit, vnamq; ecclesiam catholicã esse
, voluit. Cuius quidem membra, tametsi in multa & varia lo-
, ca dispersa sint, tamen vno spiritu, hoc est, diuina voluntate
, & nutu coalescunt. Vestræ igitur sanctitatis prudentia accu
, ratè secum consideret, quàm graue, imo verò quàm indeco
, rum sit, vt iisdem diebus alij ieiuniis vacent, alij agitent cõ
, uiuia: ac post dies paschatis, alii in festis & animorum remis
, sione versentur, alij præscriptis ieiuniis se dedant. Qua-
, propter istud rectius instituendum est, & ad vnam formam,

ac modum redigendum. Hoc enim (ſicut omnes vos ſatis animaduertere exiſtimo) diuina prouidentia vult. Et quoniam iſtud ita via & ratione gerendum erat, vt nihil nobis cum conſuetudine parricidarum, & eorum, qui necis domini authores extiterunt, eſſet cõmune, & modus ille eximius decorusq; eſſet ſeruandus, quem omnes eccleſiæ, totius orbis partes, vel ad occidentem, vel ad meridiem, vel ad Septentriones incolentes ſeruant, ac nõnullæ quoq;, quæ in locis ad Orientem ſpectantibus habitant, Idcirco omnes in præſentia hoc recte ſe habere arbitrati ſunt. Ipſeq; etiam in me recepi veſtram ſapientiam facile aſſenſuram, vt quod in vrbe Roma, Italia, in Africa, in tota AEgypto, Hiſpania, Gallia & Britãnia, in Lybia & vniuerſa Græcia, in diocœſi Aſiatica & Pontica, in Cilicia deniq;, vna & conſentiente ſententia conſeruatur, hoc etiam à vobis quoq; lubentibus animis approbaretur: illud ſedulo reputantibus, non ſolum in locis, quæ modo citaui, maiorem eccleſiarum numerum exiſtere, ſed etiam ſanctiſsimum inſtitutũ eſſe, vt omnes cõmuni conſilio id ratum cupiant, quod accurata & recta ratio poſtulare videtur, quodq; nihil cum Iudæorũ periurio habet commercii. Verùm vt ſummam rei breuiter complectar, viſum eſt communi omnium iudicio, ſacratiſsimũ Paſchatis feſtum vno eodemq; die celebrandum eſſe. Neque enim in re tã ſancta & ſolenni, vlla diſſenſio debet exiſtere, imo hanc ſequi ſententiam, cui nullus à fide alienus error, nullumve vitium omnino admiſtum ſit, multo maximã habet commendationem. Quæ cum ita ſe habeant, lubentes hoc decretum, tanquam donum Dei, & mandatũ reuera cœlitus demiſſum amplexamini. Nam quicquid in ſanctis epiſcoporum conciliis decernitur, id vniuerſum diuinæ voluntati debet attribui. Quamobrem vos, vbi omnibus dilectis noſtris fratribus, in hoc concilio geſtas res, ſententiam iam decretam, & ſanctiſsimi feſti obſeruandi modum denuntiaueritis, eadem ipſi approbare, riteque diſponere debetis, vt ſimul atq; veſtram rectam omnium rerum diſpenſationem, iam pridem à me deſideratam, me plane perſpicere contigerit, vno eodemque die vobiſcum vnà ſacroſanctum feſtum recolere poſsim, & ſimul omnium cauſa permagnam animo capiam voluptatem: quod quidem fiet, cum intellexero

non

, non solum diabolicam crudelitatem per vestra recte facta,
, diuina virtute opem ferente, penitus profligatam esse: ve-
, rùm etiam fidem nostram, pace & concordia conciliata, v-
, bique egregie florere. Deus vos fratres charissimi seruet
, incolumes.

Alia Epistola ad Eusebium.

Victor Constantinus, Maximus, Augustus, Eusebio, S.

, QVemadmodum ad hoc vsque tempus, ob impiæ vo-
, luntatis institutum, & grauem tyrannidem seruos Dei
, ac seruatoris persequentem, pro certo cognoui, & mi-
, hiipsi satis persuasum habeo, omnium ecclesiarum ædificia
, vel negligentia corruisse, vel impẽdentis periculi metu mul
, to minus, quàm debuerant, refecta fuisse, frater charissime,
, sic nũc cum libertas omnibus restituta sit, & Draco ille, Dei
, Opt. Max. prouidentia, nostroque ministerio de communi
, Reip. administratione depulsus, virtutem ac potentiam di-
, uinam omnibus satis cõstare arbitror, & eos, qui vel timore
, vel infidelitate, vel aliis quibusdam peccatis lapsi sunt, cum
, illum, qui reuera Deus est, iam agnoscant, in veram & rectã
, viuendi viam redituros. Quibuscunque igitur ecclesiis, vel
, ipse præsis, vel aliis in locis alii episcopi, presbyteri, & dia-
, coni, quos nosti, preficiantur, omnibus per te admoneantur,
, vt earum ædificia sedulo accurentur: quo vel ea, quæ rema-
, nent, reficiantur, laxioraq; fiant, vel vbi necessitas postula-
, uerit noua de integro extruantur. Quæ verò res ad ædifica-
, tionem necessario requiruntur, eas quidem cum ipse, tum
, alij, tuo nomine à præfectis, & rectoribus prouinciarum pe-
, tent. His enim per literas à me significatum est, vt omni stu
, dio & propensione animi ea, quę fuerint à sanctitate tua prę
, scripta, subministrent. Deus te frater charissime diu floren
tem seruet. Ista de ecclesiis ædificandis ad episcopos cuiusque prouinciæ perscripsit Imperator: quæ autem de libris sacris parandis seperatim ad Eusebium Palæstinæ Cæsareæ Episcopum scripserit, ex his literis, quę sequuntur facile po test intelligi.

Victor Constantinus Max. Augusti. Eusebio Cæsareæ Episcopo, S.

CVM in vrbe, quæ nomen suum ex nostro nomine traxit, Dei patris, ac seruatoris nostri prouidentia iuuante, maxima sit hominum multitudo, quę se sanctissimę Ecclesiæ adiunxerit, quo omnia, quæ ad religionem pertinent, indies in eo loco magis magisq; crescant, videtur admodum operæprecium, vt plures ecclesiæ ibi extruantur. Proinde tu, quod nostræ voluntati visum est, alacri animo capesse. Tuæ enim prudentiæ significare consentaneum duximus, vt quinquaginta volumina in membranis parares, quæ sint tum ad legendum facilia, tum idonea ad vtendum, tum deniq; ad portandum, accommodata: eaq; à librariis, qui & scite norint scribere, & eam artem accurate teneant, describi præcipias. Atque eos libros sacræ scripturæ complectantur, quorum præparationem & vsum ad ecclesiam erudiendam maxime necessarium esse scis. Literæ vero à nostra Clementia ad generalem quæstorem datæ sunt, vt omnia, quæ ad istos libros parandos requiruntur, suppeditanda curet. Vt autem quam primum hæc descripta volumina comparentur, tuarum partium erit sedulo prouidere. Etenim duos publicos currus accipiendi, quibus eo conuehantur, ex istarum nostrarum literarum authoritate, tibi vt parerat potestatem fecimus. Nam ita illa, quæ concinne descripta sunt maxime, ad nos facillime comportabuntur: & eo certe facilius commodiusq;, si vnus ex ecclesiæ tuæ diaconis istud munus exequatur. Qui vbi ad nos accesserit, nostram benignitatem probe experietur. Deus te fiater charissime seruet incolumem.

Alia Epistola ad Macarium.

Victor Constantinus, Maximus, Augusti. Macario Hierosolymorum Episcopo, S.

TAnta seruatoris nostri erga nos benignitas declarata est, vt nulla tam accurata dicendi ratio & vis sit, quæ præsens miraculum pro dignitate explicare posse videatur. Nam vt insigne illud sanctissimæ illius passionis moni-

monimentum,quod terræ viſceribus iam pridem abditum, tot tamque multis annorum cõuerſionibus delituiſſet, tum illuceſceret ſeruis Dei, cum illi communi omnium hoſte deuicto,in libertatem eſſent vindicati,omnem profecto hominum admirationem longe ſuperat. Etenim ſi omnes, qui in vniuerſi orbis terrarum ambitu ſapientes videantur, in vnum locum congregati, aliquid pro rei dignitate dicere aggrederentur, ne minimæ eius parti oratione ex æquo ſatisfacere poſſent. Miraculi namque fides,tanto plus vniuerſum humanæ rationis & naturæ captum vincit, quanto res cæleſtes & diuinæ humanis ſunt valentiores. Quapropter hoc vnum mihi ſemper in primis propoſitum ſit ad dicendum, quod ſicut vera fides ſeipſa quotidie nouis miraculis patefacit, ſic noſtri omnium animi,omni modeſtia & concordi alacritate, ad ſanctas euangelij leges colendas attentiores fieri debent. Prẽterea illud,quod cuique perſpicuum eſſe arbitror,pro certo tibi cum primis perſuaſum velimus, hoc nobis præ cæteris rebus omnibus maximè curæ eſſe,vt locus ille ſacer,quem Dei iuſſu, turpiſsima ſimulachrorum mole,tãquam graui quodam onere impoſito, purgauimus, quemque & primis mundi temporibus ipſius Dei iudicio ſanctum habitum eſſe. & poſtea etiam ,quia fidem paſsionis ſeruatoris tanquam è tenebris in lucem euocarit, multo clariorem ſuæ ſanctitatis ſignificationẽ dediſſe cognouimus, magnifica ædificiorum ſtructura exornetur. Par eſt igitur,vt tua prudentia,ita opus diſponat, & res quaſque neceſſarias proinde accuret, quo non modo ſanctuarium templi reliquis omnibus,quæ vbique ſunt, pulchritudine antecellat, ſed etiam cæteræ eius partes tales ſint,vt omnia templa,quę in ſingulis ciuitatibus primas tenent, huius ædificij dignitate longe ſuperentur. Ac de erigendis parietibus,exquiſitoq; artificio perpoliendis, tum Draciliano amico noſtro, qui nonnullas aliarum prouinciarum partes adminiſtrat,tũ veſtræ etiam prouinciæ præfecto, ſcito curam à nobis eſſe impoſitam. A noſtra enim benignitate illis imperatum eſt, vt qui artifices,qui operarij,quæue res aliæ,fuerint ad illud ædificium neceſſariæ, à tua prudentia diſcant, ac ſtatim eorum prouiſione eo mittantur. Quod autem attinet ad columnas cæterásve partes ex marmore cõficiendas,quas ipſe

existimaueris, vel ad decus illustriores, vel accommodatiores ad diuturnitatem fore. Cum eas summatim tecum consideraueris, fac ad nos diligenter perscribas: vt cum ex literis tuis, quibus rebus opus fuerit, intellexerimus, vndique eædem illo comportari possint. Nam locus ille, qui totius orbis terrarũ facile primas tenet, omnibus ornamentis merito illustrandus est. Testudinem verò sanctuarij laqueatam ne facere, an alio quodam fabricæ genere extruere placeat, abs te certior fieri velim. Quòd si laqueata fiat, scite quoq; inaurari poterit. Restat igitur, vt tua sanctitas illis, quorum iudicio, vt supra dictum est, rem permisimus, quibus operariis, quibus artificibus, quibus denique sumptibus opus fuerit, quàm celerrimè significet: quinetiam nos non solum de columnis, aliisq; partibus ex marmore conficiendis, verùm etiam de testudinis laquearibus (si modo illud fabricæ genus pulchrius esse censeas) quàm primum certiores facias. Deus te frater charissime, diu seruet incolumem.

Alias quoque epistolas Imperator contra Arium, & eius opinionis fautores, magis populari ac fusa scribendi ratione composuit: quas quidem, quo eius amentiam salsius morderet, & lepida dissimulationis specie acrius pungeret, in singulis ciuitatibus passim diuulgãdas curauit. Literas præterea scripsit ad Nicomedenses, quibus in Eusebiũ & Theognidem grauiter inuectus est: Eusebium autem propter versutiam & improbitatem vehementer reprehendit, nimirum quod non solum Arianismi sordibus se infecisset, verum etiam, tum partibus Licinnij tyrãni antea fauisset, tum suis conatibus per insidias restitisset. Eos igitur hortabatur, vt alium episcopum pro eo deligerét. Verùm epistolas eius de hisce perscriptas, quoniam prolixiores sunt, hoc loco ponere superuacaneum esse iudicaui: præsertim cum illis, qui earum desiderio teneantur, pro arbitratu eas tum conquirendi, tum perlegendi copia sit. Atque hæc quidem hactenus.

Quòd Acesium nouatianorum Episcopum Imperator ad concilium vocauerat. CAP. VII.

IMperatoris verò studium, quo ad pacem tuẽdam tantopere incumbebat, me mouet, vt rei alterius eius concilio gestæ

gestæ mentionem faciam. Quoniam concordiæ ecclesiæ permagnam curam habebat, Acesium sectæ Nouatianorum episcopum, ad concilium accersiuit. Ac postquam decisio de fide à concilio, cum in commentarios relata, tum subscriptionibus confirmata erat, Imperator sciscitatur ab Acesio, vtrum ipse & eidem fidei, & decreto quoq; de festi Paschatis obseruatione constituto assentiretur. Tum ille, nihil noui, inquit, ô Imperator, concilium decreuit statuitq;. Nam antiquitus à primis ecclesiæ iactis fundamentis, & ab Apostolorum temporibus, eandem fidei decisionem deriuatam fuisse, & idem tempus festi Paschatis celebrandi obseruatũ accepi. Rursus cum Imperator quæreret, quid causæ esset, cur se à communione segregasset, Ille res regnante Decio gestas, & quæ persecutione ingruente acciderant, pro se citauit, exquisitamq; seueri cuiusdam Canonis obseruationẽ in medium adduxit: nimirum eos, qui post baptismum in illud peccati genus, quod sacrosanctæ scripturæ peccatum ad mortem appellãt, delapsi fuissent, non debere diuinorũ mysteriorum fieri participes, sed ad pœnitentiam cohortãdos, & remissionis spem, non à sacerdotibus, sed à Deo, qui & potest, & authoritatem habet peccata remittendi, exspectandam. Quæ cum dixisset Acesius, Imperator sic illum denuo affatus est: Erigito tibi scalam Acesi, & ad cælum solus ascendito. Istud factum, neque Eusebius cognomento Pamphilus, neq; quisquam alius scriptor aliquando literis prodidit: sed ipse à viro minime vano, qui ætate admodum prouecta erat, eaq;, quæ in concilio gesta ipse viderat, commemorabat, equidem accepi. Vnde etiam coniecturam facio, idem illis contigisse, qui hoc silentio prætermiserunt, quod alijs plerisq;, qui ad historiam scribendã omne suum studiũ & operam conferunt. Nam isti non pauca, missa faciunt, vel studio partium, quibus nimium fauẽt, adducti, vel vt certis hominibus gratificentur. Sed de Acesio satis multa.

De Paphnutio Episcopo, & Spyridione Cypriorum Episcopo. CAP. VIII.

QVoniam antea sum pollicitus me Paphnutij, & Spyridionis mentionẽ facturũ, hoc loco tẽpus opportunũ

se offert de illis pauca dicendi. Paphuntius ciuitatis cuiusdam in superiore Thebaide sitæ Episcopus fuit: Vir sane adeo sanctus ac pius, vt eximia cum primis miracula ab eo ederentur. Huic quidem, persecutionis tempore, oculus effossus est. Imperator igitur hominem in magno honore habuit: sæpissimè illum ad regiam suam accersiuit: oculum erutum exosculatus est. Tanta enim pietas & reuerétia aduersus sanctos viros in animo Imperatoris Constantini insidebat. Verum de vna re à Paphuntio gesta hactenus. Alteram etiam narrabo eius consilio confectam, quæ & ecclesiæ vtilitati, & omnibus, qui sacris sunt initiati, ornamento esse possit. Visum erat episcopis legem nouam in ecclesiam introducere, vt qui essent sacris initiati, sicut episcopi, presbyteri, & diaconi, cum vxoribus, quas cum erant laici in matrimonium duxissent, minime dormirent. Et quoniam illis erat propositum de hac re consilium inire, in medio eorum consessu surrexit Paphuntius: vehementer vociferatus est, non graue iugum ceruicibus illorum imponẽdum esse, qui erant sacris initiati: honorabile esse coniugiũ inter omnes, & torum immaculatum: videndum, ne nimis exquisita præscriptione ecclesiam graui incommodo afficerent. Omnes enim non posse ferre tam austeram disciplinam, tamque ab omni animi perturbatione vacuam: neque a singulorum vxoribus fortasse eam castimoniæ normam posse seruari. Viri autem cum vxore legittima concubitum, castimoniam appellauit: Illud satis esse, vt qui in Clerum ante ascripti erant, quàm duxissent vxores, hi secundum veterem ecclesiæ traditionem, deinceps à nuptiis se abstinerent: non tamen quemquam ab illa, quam iam pridem, cum laicus erat, vxorem duxisset, seiungi debere. Istam in Episcoporum conuentu orationem habuit Paphuntius, cum ipse non modo nuptias non expertus esset, sed etiam (vere dixerim) mulierem non aliquando attigisset. Nam à puero, in monasterio seipsum seuero vitæ disciplinæq; generi totum dedidisset: qui quidem propter singularem castimoniam, præ cæteris plane in magna famæ celebritate vixit. Itaque cum totus episcoporum, presbyterorum & diaconorum conuentus, verbis Paphuntij assensisset, controuersia de hac re exorta, penitus sedata est, potestasq; promissa cuique pro arbitratu ab

Sacerdotes vxores ducere nõ debent.

vxorum

vxorum consuetudine abstinendi. Sed abeamus à Paphuntio, & ad Spyridionem veniamus: qui tam sanctus erat, & religiosus pastor, vt dignus videretur, qui hominum pastor existeret. Hic ciuitatis cuiusdam in Cypro nomine Trimithuntis Episcopus fuit: qui quidem cùm episcopatus munere fungeretur, propter singularem animi modestiam oues etiam pauit. Et quanquam multa eius facta commemorata sunt, nos tamẽ vnum solum & alterum, ne ab eo quod propositum est, longius aberret oratio, in medio ponemus.

Fures quodam tempore, nocte concubia, clam in ouilia eius irruunt: oues inde surripere moliuntur. Sed Deus, qui pastorem seruauerat, seruabat & oues. Nam fures vi quadam, quæ oculis cerni non poterat, ad ouilia tenebantur astricti. Cum autem dies illuceseret, Spyridion ad oues venit. Vbi manus furum à tergo colligatas animaduertit, quod factum erat, cognouit. Deumq; precatus, eorum manus soluit: magnopere hortatur, admonetq;, vt non ex iniquis, sed ex iustis laboribus victum quærere contenderent. Arietem illis dat: & cum hoc facetè dicto (vobis istum dono, ne frustra vigilasse videamini) liberos dimisit. Sed de vno Spyridionis miraculo dictum sit. Alterum iam accipite. Filiam habuit virginem, paterna pietate & sanctimonia præditam, cui nomẽ erat Irene. Apud quam familiaris quidam & necessarius ornamentum valde precioſum deponit. Illa depositum quo magis in tuto collocaret, in terram ábdidit. Paulo post excedit è vita. Postea autem venit, qui illud deposuerat, & cum virginem mortuam offenderet, patrem illius eo cœpit implicare negocio: atque interdum eum insimulat, nonnunquam precibus causam agit. Senex quoniam damnum illius, qui hoc deposuerat, suum ipsius damnum dicebat, ad filiæ sepulchrum se confert. Deum obtestatur, vt resurrectionem promissam iam ipsi ante tempus ostẽdat. Quæ quidem spes illum neutiquam frustrata est. Nam virgo reuiuiscit, inq; patris conspectum venit: quæ simul ac locum indicasset, vbi ornamentum illud erat occultatum, rursus è vita migrauit. Eius generis homines, temporibus Cõstantini Imperatoris, in variis Ecclesiis floruerunt. Ista cum à multis Cypriis ipse auribus accepi, tum in quodam libro Ruffini presbyteri latino sermone conscripto legi: ex quo

quidem hæc ipsa aliaq; nonnulla, quæ post à me commemorabuntur, deprompsi.

De Eutychiano monacho. CAP. IX.

EVtychianum etiam, virum in primis pietatis studiosum, mihi narratū est, iisdem temporibus cū magna laude vixisse: qui tametsi de Nouatianorum ecclesia fuit, multas tamen res, his, quas recensuimus persimiles, non sine omnium admiratione gessit. Quisnam autem mihi eius facta memorarit, dicam accurate: neque illud, quamquam in nonnullorum offensionem videbor incurrere, omnino occultabo. Auxanon quidam, ecclesiæ Nouatianę presbyter, qui vitam longissimè propagauit, ad concilium Nicænum, cum admodum adolescens esset, accessit vna cum Acesio: eaq;, quæ de Acesio supra exposui, mihi narrauit. Qui vitam ex illis temporibus ad imperium vsq; Theodosij iunioris produxit: resque ab Eutychiano gestas mihi iam valde adolescenti percensuit. Et quamuis multa sane de diuina gratia, quæ in illius mente penitus insederat, percurreret, Vnum tamen memorabile, quod Imperatore Constantino regnante accidisset, narrauit, quod ita se habet: Quidam è numero satellitū, quos Imperator domesticos vocat, simul ac in suspicionem vocatus erat, scelera quædam tyrannica fuisse molitum, fugę se mandauit. Imperator ira in illum inflammatus, præcepit, vt vbicunq; reperiretur terrarum, neci daretur. Qui circiter Bithinum Olympum inuentus, in partibus Olympi grauissimis acerbissimisq; vinculis constrictus, carcere concluditur. In illis locis Eutychianus vitam exegit solitariā, multorumq; corporibus animisq; medicinam fecit. Versabatur cum eo iste Auxanon, adhuc admodum adolescens, qui vitam ad longissimum temporis spatium protraxit, monasticamq; viuendi rationem sub illo didicit. Ad Eutychianum veniunt multi oratum, vt vinctum liberet, Imperatoremq; (nam fama miraculorum ab Eutychiano editorum ad aures Imperatoris permanauerat) pro eo deprecetur. Qui prompto & parato animo pollicitus est se ad Imperatorem profecturum. Verum cum captiuus ille intolerabiles cruciatus, ex vinculis sibi impactis perpeteretur, eius deprecatores Eutychiano dixere, mortem propter vin-

vinculorum acerbitatem imminentem, cum ſupplicium ab Imperatore irrogandum, tum deprecationes pro illo facien das præoccupaturam. Eutychianus igitur ad carceris cuſtodes mittit: orat vt hominem dimittant. Sed vbi reſponderant, captiui illius liberationem ſibi vitæ periculum creaturā, Eutychianus ſimul cum Auxanonte ad carcerem recta ſe confert. Et cum cuſtodes carcerem aperire nollent, gratia quæ in animum Eutychiani incluſa erat, multo clariora ſui ipſius indicia oſtendit. Nam fores carceris ſua ſponte patuerunt, idque cum claues apud cuſtodes firme tenerentur. Cum autem Eutychianus vna cum Auxanōte ingreſſus eſſet, & omnes qui tum aderant, incredibilis admiratio cepiſſet, vincula captiuo ſua ſponte ceciderunt. Poſt iſta Eutychianus, & Auxanon vna, ad vrbem, quæ olim Byzantium, poſtea Conſtantinopolis appellata eſt, iter capiunt. Eutychianus in aulam Imperatoris recipitur: hominem morte liberat. Nam Imperator, quoniam Eutychianum in magno honore habebat, eius poſtulatum alacri & prompto animo conceſsit. Iſtud paulo poſt factum eſt, id tēporis epiſcopi, qui in concilio aderant, vt primum cum alia nonnulla, tum ea, quæ decreta ſiue canones appellare ſolent, in commentarios retulerant, ſinguli ad ſuas ipſorum ciuitates reuerterunt. Verùm arbitror operæprecium, nō ſolum nomina epiſcoporum Nicææ congregatorum, qui præter cæteros excellebant, (ea dico, quæ inueſtigando reperire poteramus) ſed etiam cuius quiſque prouinciæ & ciuitatis fuerit, tempus quoque, in quo conuenerant, hoc loco commemorare. Aderat in hoc concilio Oſius epiſcopus Cordubæ: Vito & Vincentius presbyteri: Alexander Epiſcopus AEgypti: Euſtathius magnæ Antiochiæ: Ieroſolymorum Macarius: Harpocration, Cynon, & alij: quorū nomina in libello Athanaſii Epiſcopi Alexandriæ, qui Synodicus inſcribitur, ſingillatim & accurate citantur. Quod autem ad tempus cō cilij attinet, coactum quidem fuit, ſicut ex Annalium commentariis conſtat, Paulino, & Iuliano Coſs. vndecimo Calend. Iunij anno ſexcēteſimo, trigeſimo ſexto poſt regnum Alexandri regis Macedonum. Iſto modo cōcilium ad exitum perductum accepimus: quo confecto, intelligendū eſt, Imperatorem ad partes verſus orientem perrexiſſe.

Quòd

Quòd Eusebius Nicomediensis & Theognis Nicæus, qui in exiliũ, propterea quòd in Arij sententiam discesserant, acti erant, cum tandem libello pœnitentiæ exhibito expositioni fidei assensissent, ad pristinas eorum sedes restituti sunt.

CAP. X.

EVsebius vero, & Theognis libellum, quo se facti pœnituisse ostenderent, præcipuis episcopis miserunt: & propterea Imperatoris mandato, non modo ab exilio reuocati sunt, sed etiam ad ecclesiarum suarum administrationem restituti, iiq;, qui in ipsorum loca suffecti erant, ab illo dignitatis gradu dimoti: Amphiõ scilicet ab Eusebio, & Chræstus à Theognide. Cuius libelli exemplar hic subiunximus. Tametsi cũ antea à vestra sanctitate essemus cõdemnati, nostrum fuisset, ea quæ erant à vobis sanctè & religiosè iudicata, tacitę & cum silentio tulisse, tamen quoniã absurdum erat, vt nos silentio nostro contra nos opinionem aliis afferremus, nos plane calumniatores esse, Idcirco vobis significauimus, nos fidei decisioni consensisse, atque vi & notione verbi consubstantialis diligenter ponderata, paci nos totos addixisse, atq; nullum errorem secutos esse, sed tum quo ecclesiarum securitati proinde consuleretur, ea quæ in nostram cogitationem venerant, vobis suggessisse, tum quo illos qui nostro concilio & sententia acquiescere deberent, certa persuasione confirmaremus, fidei illi subscripsisse. Anathemati autem Ario à concilio denunciato, non ob eam causam non subscripsisse, quod fidem illam incusaremus, sed quod minime crederemus, eum qui erat accusatus, hominem eius generis fuisse: præsertim cum ex illis, quæ priuatim ad nos ab eo, tum per epistolas relata erãt, tum per eius sermonem coram habitum declarata, pro certo essemus persuasi, ipsum longe alium esse. Quod si sanctũ vestrum concilium nostris verbis voluerit fidem adhibere, illa quæ vestro iudicio decreta sunt, nõ contradicendo impugnare, sed consentientibus animis confirmare decreuimus, & hoc libello consensum illum roboramus: non huc inducti, quod exilium grauiter & iniquo animo ferimus,

sed

, sed quod libenter cupimus hæresis vitare suspicionẽ. Nam
, si nos iam in vestrum conspectum venire permiseritis, com-
, perietis nos vestris decretis omnino suffragraturos. Et
, quoniam vestræ reuerentiæ visum est, illum qui rerum ista-
, rum reus agitur, humanitus excipere, ad vos accersere, est
, plane à ratione alienum, vt cum is, qui crimine tenetur
, implicatus, accersitus sit, illisq;, quæ ipsi obijciuntur respõ-
, derit, nos reticendo nosmetipsos culpæ conuincere videa-
, mur. Ne grauemini igitur, sicut vestram benignam decet
, reuerentiam, sanctissimum nostrum Imperatorem de nobis
, in memoriam redigere, nostra postulata illi exponere, & ma
, ture ea, quæ sunt prudentiæ vestrę consentanea, de nobis sta
tuere. Iste libellus fuit palinodiæ, siue retractationis Euse-
bij & Theognidis. Ex cuius libelli verbis coniecturam fa-
cio, tum istos, quamquam fidei in concilio decretæ subscri-
bebant, Abdicationi Arij suffragari noluisse, tum Arium
ante istos accersitum fuisse. Verum licet hoc ita se habere
videatur, tamen Ario interdictum esse, ne Alexandriam ac-
cederet. Quod plane constat, ex illis rebus, quas postea ex-
cogitauit, Vt per falsam & commẽtitiam pœnitentię speciẽ
(sicut loco à nobis dicetur idoneo) reditum sibi ad eccle-
siam, & vrbem Alexandriam patefaceret.

Quòd finita Synodo, cum Alexander mortuus esset, Athanasius delectus est Episcopus.

CAP. XI.

NON multo post, Alexandro Alexandriæ episcopo mortuo, illi ecclesiæ præficitur Athanasius. Ruffinus quidem narrat istum, cum adhuc puer esset, sacrũ quẽdam ludum cum aliis æqualibus lusisse. Qui eiusmodi fuit. In ipso ludo pueri sacerdotij effigiem exprimere, & delectũ eorum quæ ad sacra obeunda assumuntur, adumbrare conãtur: In quo quidem Athanasius episcopatus gradum ac sedem sortito capit. Ex cæteris autem pueris, singuli agũt vel præsbyteri partes, vel diaconi. Atque ad hunc modum à pueris lusum est, eo ipso die quo memoria Petri Episcopi & martyris celebrari solet. Eodem tempore Alexãder Alexandriæ Episcopus, forte prætergrediens, vniuersum ludendi modum

modum contemplatur. Pueros accersit ad se: rogat quem quisq; locum in eo ludo obtinuisset, ratus ex eo quod gestũ erat, aliquid singulis præsignificatum esse. Quo facto, eos in eccl. sia educari iubet, studiisq; doctrinæ erudiri: & maximè omnium Athanasium. Quem quidem, cum iam adoleuisset, diaconum ordinauit: secum duxit Nicæam, vt cũ concilium in vnum cogeretur, sibi esset in disputãdo subsidio. Ista Ruffinus de Athanasio in libris suis commemorat. Neque certe incredibile est ita accidisse. Nam multa sæpenumero eius generis contigisse liquido constat. Sed de Athanasio obiter ista differuimus.

Quòd Constantinus Imperator ciuitatem quæ antiquitus Byzantium vocabatur, amplians, eam nomine suo insigniuit. CAP. XII.

IMperator post confectum concilium, in magna lætitia ætatem degit. Et simul, vt festum solemne ad vigesimum annum imperij sui, vt assolet, celebrauerat, nulla interposita mora, ad ecclesias extruendas omne suum studium contulit: istudq; præstitit, cum in aliis vrbibus, tum in ea, cui nomen suum imposuerat: quam quidem superioribus temporibus Byzantium appellatam constat. Hanc vehementer auxit: amplis circundedit mœnibus: præclaris ædificiis exornauit: parem, & æqualem Romæ, ciuitati omniũ facile principi effecit: Constantinopolin nuncupauit: lege deniq; sanciuit, vt secunda Roma vocaretur: quæ lex est in columna lapidea incisa, atque adeo publicè apud prætorium propter ipsius Imperatoris statuam equestrem collocata. In ista vrbe binas ecclesias ædificauit: alteram pacis, alteram Apostolorum nomine appellatam. Et non modò, vt ante dixi, religionem auxit Christianam, sed omnes gentilium ritus penitus deleuit. Nam idolorum statuas ex delubris abripuit, & vt vrbi Constantinopoli ornaméto esse possent, sub dio in loco publico constituit: Tripodas delphicos in Circo palã locauit. Verum ista fortasse videntur parum necessaria ad commemorandum, præsertim cum ante hoc tempus ab omnibus, vel oculis visa, vel auribus percepta sint. Id temporis religio Christiana maximas sane fecit progressiones. Etenim temporibus Constantini Imperatoris, cum aliis rebus

quam-

quamplurimis,tum fidei in primis amplificādæ,diuina prouidentia prospectum est.Et quamquam eadem de huius imperatoris laudibus,amplo & graui dicendi genere, ab Eusebio cognomento Pamphilo pertractata sunt,nō incommodum tamen est,mea quidem sententia,si nos etiam pro virili nostra parte de eisdem pauca dixerimus: ac Primum de eius matre.

Quomodo mater Imperatoris Helena, Hierosolyma concedens, postquam perquisitam Christi crucem inuenerat,templū construxit. CAP. XIII.

HElena Imperatoris mater (cuius nomine Drepane Helenopolis vocatur,olim vicus, iam ciuitas ab Imperatore facta) in somniis diuinitus admonita,Hierosolymam iter capit. Et cum veterem illam Ierusalem desertam, tanquam pomorum custodiam, vt est apud prophetam, offenderet, Christi monumentum, in quo sepultus est, & ex quo resurrexit,diligenter perueſtigat:ac tandem,licet valde ægre,Deo tamen illi opem ferente,repperit. Causam autem quæ ei quęréti tantū attulerit difficultatis,breuiter exponā. Quemadmodū illi,qui Christi fidē amplexarentur,post tēpus illius passionis illud monumentū in magno honore habuerūt, sic qui ab eius religiōe abhorrerēt,loco illo aggere & ingēti terræ mole obruto,delubrū Veneris in eo extruxerūt:& loci illius memoria suppressa,idoli simulachrū erexerunt. At istud quidē iā olim ad hunc modū processisse accepimus. Verū cū Imperatoris mater de eo certior facta esset, simulachrū deturbat:locū effodit: colluuie purgat ac sordibus:tres cruces in monumēto offendit:vnā,beatam illā quidem,in qua Christus expassus fuit:alteras duas,quibus duo latrones suffixi,occubuerūt. Cum quibus vnà reperta est tabula Pilati:in qua variis variarū linguarū characteribus scripserat,palamq; declarauerat Christū crucifixū,regem fuisse Iudæorū. Sed quoniā incertū erat, quænā esset crux, quam quęrebāt,mater imperatoris nō mediocri dolore affecta est. Quę quidē nō lōgo tēpore post,Hierosolymorū episcopus noīe Macariꝰ sedauit: & quod erat anceps & ambiguū,fidei vi & virtute dissoluit. Nam petiit signū à Deo,cuius cōpos factus est.Signū aūt eiusmodi fuit:Mulieri cuidā indigenę, quam

Psal. 78

quam diuturnus morbus oppreſſerat,iam imminebat mors. Illi animam agenti ſingulas cruces apponit, pro certo perſuaſus eam ad integram valetudinem reſtitutam fore, ſi venerandam ſeruatoris crucem attingeret. Quæ ſpes illum minime fefellit. Nam cum duæ illæ cruces, quæ domini non erant, eſſent mulieri admotæ, illa nihilominus in mortis articulo conſtitit. Verum vt primum tertia, quæ fuit vera domini crux, adhibita erat, illa iam ferme moriens, extemplo conualuit, & è morbo penitus euaſit. Ad hunc modum lignum crucis Chriſti inuentum eſt. Mater Imperatoris ad locum monumenti magnificum & egregium templum, quod nouam Hieruſalem nuncupabat, è regione veteris illius & deſertæ Hieruſalem exædificat. Vnam crucis partem in theca argentea occluſam, pro monimento iis qui illius ſpectandi cupiditate ducerentur, ibi relinquit: alteram mittit Imperatori. Quam vbi is receperat, ratus ciuitatem, in quâ illa ſeruaretur, omnino ſaluam & incolumem fore, in ſuam ipſius incluſit ſtatuam, quæ Cõſtantinopoli in foro, quod à Conſtantino nomen traxit, ſupra columnam ingentem ex lapide Porphyrite confectam collocata eſt. Iſtud, quamquam ipſe auditione ſolum accipiens, ſcriptis mando: tamen omnes fere, qui Conſtantinopolim incolunt, verum eſſe affirmant. Quinetiam clauos, quibus Chriſti manus cruci affixæ erant, Conſtantinus aſſecutus (iſtos enim mater in ſeruatoris monumento reperiens, ad eum miſerat) in frena curat, & galeam fabricandos, illisq; in bello gerendo vtitur. Imperator porro omnem materiẽ, quæ erat ad eccleſias exſtruendas neceſſaria ſuppeditat, ſcribitq; ad Macariũ epiſcopũ, vt ædificia maturet. Mater Imperatoris ſimul ac templum, quod nouam Hieruſalem appellauerat, abſoluiſſet, apud Bethlehem, in antro illo, vbi Chriſtus natus erat, ſecundum carnem, alteram eccleſiam illo non inferiorem extruit: quin etiam alteram, in monte, vnde Chriſtus aſcẽderat. Præterea adeo pia fuit ac modeſta, vt in media plebeiarum mulierum turba præcaretur: Virgines etiam, quæ eccleſiaſticæ viuendi regulæ ſe conſecrauerant ad epulas inuitaret, ipſa illis miniſtraret, obſonia menſæ apponeret. Multa item eccleſiis & pauperibus donauit: omnem vitæ curſum ſancte & religioſe cõfecit: octogeſimo ſuæ ætatis anno mortẽ obiit.

Corpus

Corpus eius ad Constantinopolim, quę noua Roma appellata erat, deportatum, regali sepulchro conditum est.

Quonam pacto Imperator Constantinus vastatis gentilium delubris, multas multis in locis ecclesias erexerit. CAP. XIIII.

POstea Imperator ad religionem Christianam maiore cura ac studio cœpit incumbere. Gentilium ritus & cæremonias profligare: gladiatorum pugnas comprimere: suas ipsius imagines in idolorum templis statuere. Et cum gentiles affirmarent Serapidem esse, qui Nilum ad agros AEgypti irrigãdos introduceret, propterea quod vlna quędam, id est mensura aquæ inũdantis (quam πῆχυν vocãt) in templum Serapidis esset deportata, Imperator vlnam illam ad Ecclesiam Alexandrinam transferri iubet. Cum autem sermo percrebesceret, Nilum præ Serapidis ira deinceps minimè inundaturũ non modò flumen anno sequenti extra ripas vt solet diffluit, inq; posterum diffluxit, verũetiam indè reipsa planum factum est, Nilum non propter huiusmodi superstitiosam religionem, sed propter diuinæ prouidentiæ decreta inundare consueuisse. Eisdem temporibus, tametsi Sarmatæ Barbari & Gotthi in agros Romanos irruptionem facerent, tamen Imperatoris institutum in ecclesiis construendis, neutiquam propterea præpeditũ est: sed vtriq; negocio diligenter ac prouide ab eo prospectũ. Nam istos crucis vexillo, quod est Christianorum propriũ, in prælio frætus, tam fortiter deuicit, vt non solum tributũ, quod ab antiquis imperatoribus dari solet Barbaris, ipse illis penitus ademerit: sed illi etiam præ incredibili victoria obstupefacti, tunc primum Christianæ religioni colendæ, cuius præsidio Constantinus incolumis euaserat, se totos traderent. Constantinus verò denuo ad alias Ecclesias ædificandas se conuertit, atq; vnam propter quercum Mambre (subter quam sacra ostendunt eloquia, angelos ab Abrahamo hospitio exceptos) fabricauit. Nam cum certior factus esset, aras apud illam quercum erectas esse, gentilia sacrificia ibi peragi, per literas Eusebium Cæsareæ episcopum, quod eam rem neglexerat, grauiter reprehendit. Iubet igitur aras

disturbari, & templum prope quercum construi. Alteram verò ecclesiam in Heliopoli Phœniciæ ædificari mandat, idq; tali causa adductus. Heliopolitani, quem olim habuerint legislatorem non habeo quidem dicere, sed quomodo moratus ille fuerit, ipsi mores ciuitatis aperte declarant. Nam vxores apud illos communes esse, lex patria iubet: & propterea de liberis nihil certi posse sciri. Etenim parentũ, ac liberorum nulla distinctio est. Virgines etiam peregrinis, qui eo aduentant, constuprandas tradunt. Istud institutum iam apud illos inueteratum Imperator penitus abroga re laborauit. Nam sublato illo turpitudinis flagitio, lege quadam sacra & seuera sanciuit, vt genera ac familiæ, se inter ipsas agnoscerent. Ecclesiis denique exstructis, episcopum designandum, & sacrum clerum constituendum accurat. Sic ergo Heliopolitanorum status, malis illis perpurgatis, ad modestiam ab eo traductus est. Pari ratione templum Veneris in Aphacis, ad montem Libanum situm demolitus est: nefandos ritus, qui illic tam impudenter & inuerecundè gerebantur, radicitus extirpauit. Quid commemorem, quemadmodum dæmonem Pythonicum in Cilicia deturbarit, & delubrum, in cuius recessus se latenter abdidisset, funditus euerti præceperit. Porro tanto desiderio, ac studio erga religionem Christianam inflammatus erat, vt cum esset bellum contra Persas gesturus, tabernaculum quod ecclesiæ formam & effigiem exprimeret, Sicut Moyses in deserto fecerat, ex velamine variato confecerit: illudque secum portandum curarit, quo in locis etiam desertissimis ædem sacram ad orandum decore paratam haberet. Verùm id temporis bellum non vlterius processit. Nam quia Persæ Imperatorem extimescerẽt, ante fuit exstinctum. Quòd autem Imperator in condendis vrbibus multum studij posuerit, quòd ex nonnullis vicis ciuitates effecerit, vt Drepanem matris nomine appellarit, vt Constantiam sororis Constantiæ nomine nuncupatam in Palæstina ædificauit, literis in præsentia mandare minime opportunum arbitror. Nam non est nobis propositum, alias Imperatoris res gestas enumerare, præterquam eas, quæ ad Christianã religionem, imo verò quæ ad ecclesias solum spectare videantur. Quapropter cũ præclarè facta Imperatoris sint alterius in-

stituti

stituti, propriaq; ac separata tractatione egeant, aliis, qui de rebus eiusmodi rite scribere norint, omnino persequenda relinquo. Equidem ipse quoq;, si ecclesiæ concordia firma stabilisq; mansisset, penitus conticuissem. Nam vbi nullum argumentum suppetit ad dicendum, inanis solet esse & superuacanea dicentis oratio. Cæterùm quoniam differendi subtilitas, & vanæ fallaciarum argutiæ Apostolicam Christianæ religionis fidē eodem tempore perturbarūt, & quasi membratim discerpserunt, de illis aliquid scriptis prodendum putaui, quo res in ecclesiis gestæ ab obliuione vindicarentur. Nam earū noticia, cum apud alios plærosq; in magna laude ponitur, tum illum, qui eam habet multo plane efficit cautiorem. Etenim cum inanis aliqua de verbi significatione inciderit cōtrouersia, docet eum firmè animo consistere.

Quomodo Constantini temporibus, interiores Indorum gentes, Christianā fidem amplexati sunt.

CAP. XV.

DEinceps qua ratione Christiana religio temporibus huius imperatoris creuerit, latiusq; propagata sit, à nobis commemorandum est. Nam gentes, quæ interiorē Indiam & Iberiam incolebant, tunc primum Christi fidem receperunt. Quid verò causæ sit, cur interiorem Indiā adiunxerim, paucis explicabo. Cum Apostoli sortitò iter ad gentes suscepissent, Thomas Parthiam, in qua munere Apostolico perfungeretur, obtinuit: Matthæus, AEthiopiam: Bartholomæus, Indiam, quæ huic finitima est, sortitione cepit. India autem interior, quam permultæ gentes Barbaræ accolunt, linguis inter ipsas discrepantes, non ante tempora Constantini verbo Christi, & eius religione illustrata est. Quæ verò causa eos, ad Christi fidem amplectendam impulerit, iam dicturus venio. Meropius quidam Philosophus, genere Tyrius, studio Indorum regionem peruidendi incensus fuit: exemplo credo Metrodori Philosophi ad eam rem prouocatus, qui eandem regionem ante lustrauerat. Meropius igitur duobus pueris consanguineis secum deductis, qui linguæ

Græcè neutiquam ignari erant, conſcenſa naue, in eam regionem traijcit. Et cum ea, quæ videre deſiderabat, eſſet cõtemplatus, domumq; redire cuperet, rerum ad victum neceſſariarum inopia adductus, ad locum, in quo portus tutus & tranquillus erat, appulit: Accidit autem, vt eo ferè momento fœdera inter Romanos & Indos rumperentur. Indi igitur philoſophum, & eos qui cum eo nauigarant, comprænẽdunt, omnes, duobus illis pueris eius conſanguineis exceptis, interficiunt. Pueros autem, propter ætatem commiſerati, ſeruant incolumes, regi Indorum adductos, ei dono dãt. Ille puerorum aſpectu oblectatur, Alterum, nomine AEdeſium, pincernam, qui ſuæ ipſius menſæ pocula miniſtraret, conſtituit: Alteri, qui Frumentius appellatus eſt, regiorum Scriniorum curam commiſit. Non longo tempore poſt, rex excedit è vita: filio admodum tenero & vxori regni hæreditatem relinquit: AEdeſium & Frumentium libertate donat. Regina, cum filium valde paruulum ſibi relictum haberet, poſtulat ab his duobus, vt vſque eo curam eius ſuſciperent, quoad vir factus eſſet. Cui morem gerentes adoleſcentuli, regis fortunis ſedulo proſpiciunt: & quidem Frumentius vel maximè, qui ſummam rerum adminiſtrauit. Iſte magna cura ac ſtudio à Romanis mercatoribus, qui ad eam regionem cõmeabant, quæſiuit, num quis Chriſtianus inter eos eſſet. Cumq; aliquot repperiſſet, ipſiusq; & collegæ ſtatum eos docuiſſet, orabat, vt loca ſeparatim ſibi ſumerent, in quibus Chriſtianorum more preces Deo funderent. Tempore pedetentim progrediente, templum ad orandum exædificat Frumentius. Et Chriſtiani illi quoſdam ex Indis fidei principiis inſtituentes, ſibi adiungunt. Vbi autem filius regis ad perfectam ætatem peruenerat, Frumentius & AEdeſius fortunas regni à ſe probe adminiſtratas ei tradunt: petunt poteſtatem in patriam reuertendi. Cum autem Rex & mater obnixè obſecrarent eos, vt manerent, & neutiquam perſuaderi poſſent, illi patriæ reuiſendæ cupiditate incenſi redierunt. AEdeſius Tyrum contendit, vt parentes & cognatos viſceret. Frumentius Alexandriam aduentans, Athanaſio epiſcopo, qui nuper eum dignitatis gradum acquiſierat, omnem rem narrat: docet ſuæ profectionis euentum: ſpem bonam eſſe, Indos religionem Chriſtianam receptu-

ros

ros ostendit: orat, vt Episcopum & clerum vna eo mittat, & minimè eos, qui ad viam salutis deduci possent, negligat. Athanasius id, quod ad hoc negocium maximè accommodatum videretur, animo complexus, Ipsum Frumentium episcopum designauit: dixitq; se neminem habere ad illud munus eo aptiorem. Res ergo sic confecta est. Frumentius episcopatus honorem adeptus, ad Indorũ regionem reuertitur. Christi fidem prædicat: multas ecclesias extruit: atque diuina gratia donatus, multa miracula edit: multis hominũ cum corporibus medetur, tum animis. Ista Ruffinus ab ipso AEdesio, qui etiam postea Tyri sacerdotij dignitatem obtinuit, se audiuisse narrat.

Quomodo Iberes ad Christi fidem conuersi sunt.

CAP. XVI.

IAM tempus eo me vocat, vt quemadmodum Iberes eodem tempore Christi fidem amplexari cœperint, commemorem. Mulier quædam, quæ pium & castum viuendi genus excolebat, diuina prouidentia, ab Iberibus capta est. Iberes isti prope pontem Euxinum habitant. Suntq; Colonia deducta ab Iberibus, qui Hispaniam incolunt. Mulier ista captiua, cum inter Barbaros versaretur, pietatis studio se totam dicauit. Nam multa erat in castimoniæ disciplina exercenda: seueriſsima ieiunandi ratione vsa est: ardentibus precibus se totam addixit. Quod cum Barbari animaduerterent, peregrinum & nouum rei gestę modum admirantur. Accidit forte fortuna, vt regis filius, ætate admodum tenera, in grauem morbum delaberetur. Vxor autem regis, ad alias mulieres, vt patrius mos illic fert, puerum curandum mittit, si quid forte remedij experientia perdoctę ad morbũ sanandum scirent. Vbi autem puer à nutrice circumlatus, à nulla muliere sanari poterat, tandem ad captiuam deducitur. Illa multis mulieribus præsentibus, quamquam nullum remedium ex materia confectum adhibebat, (nullum enim didicerat) puerum tamen capit: Cilicio suo superponit: Hæc solum profert verba: Christus, qui multos sanauit, etiam hunc sanabit infantem. Post hęc verba, vbi precata esset, Deiq; opem imploraſſet, confestim conualuit puer, rectęq; deinceps se habuit. Fama rei gestæ inde ad omnes mu-

lieres Barbaras, atque adeo ad ipsam reginam permanat: nomenque etiam captiuæ fit illustrius. Non longo tempore post, etiam regina ipsa in morbum incidit: mulier captiua accersitur: Illa ire recusat, ne quid amplius, quàm sexus sineret, insolenter aggrederetur. Regina igitur ad eam defertur. Eadem facit, quæ in puero antea fecerat. Extemplo regina morbo liberata est: gratias agit mulieri, at illa, non est, inquit, hoc meum factum, sed Christi, qui est filius Dei, huius mundi fabricatoris. Hortatur vt eum inuocet: eum verum Deum agnoscat. Iberum rex morbum tam celeriter curatum esse, miratus percunctatusque, quis vxorem sanauisset, captiuam donis remunerari iubet. At illa, se diuitiarum minime indigere respondit: pietatem namque se habere pro diuitiis asserit: regemque munus amplissimum recepturum, si Deum, quem illa agnouit, vellet agnoscere. Hæc locuta, dona remittit. Rex ista verba in animo recondit. Postero autem die illi ad venandum egredienti, tale quiddam obtigit. Montium iuga, & saltus, vbi venabatur, obscura nebula, & crassa caligine circumfunduntur. venatio incerta & perplexa fit: via obstructa & impedita. Rex cum incertus esset animi, quid ageret, deorum auxilium, quos colebat, obnixe implorat. Verum vbi nihil profecit, captiuæ mulieris Deus illi in mentem venit: eum adiutorem inuocat. Ac simul atque erat precatus, nebula, caligoq; penitus discussa, & dissipata est. Factum admiratus, domum lætus redit: quod acciderat, vxori exponit. Ilico captiuam accersit: illa in eius conspectum venit: Sciscitatur ab illa, quis ille Deus esset, quem coleret: Illa sic regem Iberum erudit, vt Christi præconem efficiat: Nam huius piæ mulieris hortatu Christi fidem amplexus, omnes Iberes, qui ipsius parebant imperio, in vnum conuocat: illis verò ea, quæ de filij curatione, quæ de vxoris, quæ denique inter venandum illi ipsi acciderant, commemorat. Illos hortabatur, vt captiuæ Deum colerent. Vtrique Christum prædicant: rex viris, regina mulieribus. Vt primum formam, & effigiem ecclesiarum, quæ apud Romanos sunt, à captiua didicerat, templũ construi mandat: actutum ea præparari iubet, quæ ad eius ædificationem spectabant. Domus orationis erigitur. Simul

atque

atque columnas etiam erigere conabantur, in eo opere diuina prouidentia animas incolarum in fide ædificat, eosq; ad Christum attrahit. Vna ex columnis forte mansit immobilis, nec vlla machina poterat commoueri: rumpuntur funiculi, & machinamenta franguntur. Animum igitur despondentes operarij, discedunt. Tunc captiuæ fides sese palam ostendit. Nam noctu, cum nemo animaduerteret, illa ad locum aduentat: tota nocte in precibus defixa, aduigilat: diuina prouidentia columna erigitur: in aere sublimis supra basim, nullo supposita fundamento, quo niteretur, libratè suspensa hæret, dies illucescit: rex, qui homo attentus, & diligens erat, ad ædificium venit: columnam propria basi libratam, inque sublimi pendentem, cernit. Factum attonitus miratur: omnes qui aderant, obstupescunt. Paulo post, illis inspectantibus, columna sua sponte descendit: & in propria basi se firmat. Inde clamor ab hominibus excitatur: regis fides vera esse prædicatur: captiuæ Deus laudibus effertur. De cætero verò non hæsitant, sed alacri ac prompto animo reliquas columnas erigunt: exiguo temporis spatio opus absoluunt. Postea ad Constantinum mittuntur legati: postulant ab eo, vt de reliquo fœdera cum Romanis iungant, episcopum & sacrum clerum accipiant. In Christum enim se syncere, & ex animo credere affirmarunt. Hæc Ruffinus à Bacurio se didicisse ait: qui primum Iberum regulus fuit: deinde ad Romanos aduentans, tribunus militum, quos habebant in Palæstina, constituitur. Postea Imperatori Theodosio, in bello contra maximum tyrannum suscepto, maximo subsidio fuit. Ad hunc modum, temporibus Constantini, Iberes Christianam religionem receperunt.

De sancto & magno Antonio monacho, & Manete Manichæorum sectæ antesignano, & vnde originem traxerit.

CAP. XVII.

EIsdem temporibus Anthonius monachus in solitudine AEgypti vixit: vita ac moribus qualis ille fuerit, quomodo cum dæmonibus palam & apertè dimicarit,

illorum astutias, & callidas pugnas deprehenderit, multa prodigia & miracula ediderit, quoniã ab Athanasio Alexãdriæ Episcopo, in libro seperato de eius vita cõscripto, iam pridem expositum est, nobis plane superuacaneum videtur ad commemorandum. Tempora regni Constantini permagnam copiam virorum sic præclarè ad virtutem institutorũ effuderunt. Sed in bono tritico zizania etiam nasci solent, & sathanæ inuidia insidias bonis rebus tendere consueuit. Nam paulo ante tempora Constantini veræ religioni Christianæ, religio commentitia, gentilium ritus adumbrans, admixta est: non aliter, atque inter prophetas, pseudoprophetæ, inter Apostolos pseudoapostoli exoriuntur. Id temporis enim Manichæus Empedoclis gentilis philosophi dogma, in Christianam religionem ficta simulationis specie voluit introducere. De quo quidem Eusebius cognomento Pamphilus, in septimo libro historiæ ecclesiasticæ mentionem facit ille quidem, sed tamen non satis accuratè eius res gestas persequitur. Quocirca quod ab eo prætermissum est, à nobis, explendum arbitror necessariò. Ita enim tum qui fuerit Manichæus, tum qua ratione adductus, res eiusmodi tam temere aggredi non dubitarit, facillime intelligetur.

Scythianus quidam Saracenus, vxorem habuit captiuam, ex superiore Thebaide oriundam. Cuius gratia domicilio rerum suarum in AEgypto collocauit. Vbi autem disciplina AEgyptiorum erat institutus, Empedoclis & Pytagoræ opinionem in Christianam religionem introducere contẽdit. Duas esse naturas, vt Empedocles, Alteram bonam, alteram improbam asseruit: Improbam quidem, discordiam: bonam autem amicitiam nominauit. Istius Scythiani discipulus fuit Buddas, qui ante Terebynthus appellatus est: qui ad Babilonicam regionem, à Persis habitatam, profectus, multa prodigia de seipso falso commẽtus est, nimirũ quod ex virgine natus esset, quodq; in montibus educatus. Post ista quatuor libros conscripsit: quorum primum de misteriis, Secundum, Euangelium: Thesaurum, tertium: quartum denique, capita rerum inscripsit: qui quidem cum se quosdã ritus sacros exequi simularet, à maligno spiritu è sublimi in præceps deiectus est, sicq; misere perit. Mulier quædam, in cuius ædibus diuersabatur, illum sepeliuit: facultates eius

apud

apud se retinuit,quibus puerum natum annos septem, nomine Cubricum coemit. Illa,vbi istum in libertatem vindicasset,& literis instituisset,non multo post,è vita migrauit: eiq; cum omnes Terebinthi fortunas, tum libros quoque, quos à Scythiano edoctus,composuerat,post mortem reliquit. Quas res cum acquisiuisset libertus Cubricus, recta in Persidem se confert: nomen commutat: & pro Cubrico Manetem se vocat. Libros Buddæ, siue Terebinthi, tanquam à se æditos,illis,quos errore implicauerat, proponit. Ac librorum argumenta verbo Christianam religionem cõplecti præ se ferunt, ipsa tamẽ disciplina omnino olent gentilitatem. Etenim Manes,vtpote impius, homines ad multos deos colendos hortatur:solem adorandum docet: fatũ introducit: quod in nostra situm est potestate,tollit. Animorum ex vno corpore in aliud migrationem, manifesto tradit Empedoclis,Pythagoræ, & AEgyptiorum secutus opiniones. Christum natum esse non vult: illum spectrum fuisse dicit: legem, & prophetas abrogat: seipsum nuncupat paracletum. Quæ quidem omnia ab Orthodoxa ecclesiæ fide sunt penitus aliena. In epistolis suis se Apostolum appellare non veretur.Sed tam impudentis mendacii debitas pœnas luit,idq; talem ob causam. Filio regis Persarum in morbum delapso,pater omnem (vt dicitur) mouebat lapidem,quo filius è morbo recrearetur. Ac de Manete certior factus,& eius præstigias minime fucatas esse ratus, tanquam Apostolum accersit, spem animo concipiens, filium morbo per eum leuatum fore. Accedit ille bonus vir:commentitiis præstigiis filium regis aggreditur. Rex vt viderat puerum in manibus eius occubuisse,hominem in carcerem concludere conatur: debito supplicio afficere parat. Iste fugit in Mesopotamiam:sicq; vitæ consulit. Cum regi Persarum nuntiatum esset,illum in illis partibus versari,indę abripiendum curat: iubet viuum excoriari. pellem eius palea conferciri, ante portas ciuitatis appendi. Atq; ista quidem nos neutiquam confinximus,sed ex libro disputationis cuiusdam Archelai,Cascharum,vrbis Mesopotamiæ episcopi à nobis perlecta, excerpsimus. Ipse autem Archelaus, ait se cum eo coram disputasse. Atque ea,quæ erant antea de eius vita scriptis prodita,narrat. Bonis igitur rebus prospere suc-

cedentibus satanæ inuidia, vt dixi, insidias parare solet. Sed quid sit causæ, cur benignus noster Deus, istud fieri permittat, vtrum vt probam spectatamq; ecclesiæ doctrinam excutiat, & inanem ostentationem, quæ de fide in nonnullorum hominum animis ingenerari solet, penitus amputet, vel alia de causa, quæcunque tandem illa fuerit, accidat, sicut perdifficile est ad explicandum, sic certe paucis expediri non potest: Atque tempus opportunum ad illud indagãdum nobis in præsentia non suppetit. Neq; profecto est nobis propositum varias doctrinę & opinionum sententias exquisitè exagitare, neq; abstrusam & reconditã de prouidentia & iudicio Dei scientiã elicere, sed historiã rerum in ecclesia gestarũ pro virili nostra parte explicare. Quoniã autẽ à nobis commemoratũ est, qua ratione execrabilis Manichęorũ religio paulo ante Constantini tẽpora exorta sit, deinceps ad temporũ ordinẽ huic historiæ institutę propositũ redeam.

Quòd Eusebius Nicomedensis & Theognis Nicæus, resumptis animis, omne studium suum, ad euertendam fidem quæ Nicææ confirmata erat, conuertebant, excogitato in Athanasium dolo, & de coacta Antiochiæ Synodo, quæ Eustathium Antiochiæ Episcopum deposuit, propter quem exorta seditio, fere ciuitatẽ deleuit. CAP. XVIII.

EVsebius & Theognis ab exilio reuersi, ecclesiarum suarum administrationẽ denuo capessunt, illis (vti dixi) expulsis, qui erant in eorum loca suffecti: atque adeo ab Imperatore, qui illos propterea in magno honore habebat, quod se à deprauata, & peruersa opinione ad rectã synceramq; recepissent, libertatẽ nõ vulgarem illam quidẽ consequuntur. Isti vero data ipsis libertate abutentes, maiorem tumultum orbi terrarũ, quàm qui ante excitatus fuerat commouerunt, duobus nominibus ad eam rem impulsi: improba videlicet Arij opinione, quæ eorum animos ante implicatos tenuerat, & capitali odio, quo aduersus Athanasium flagrabant. Nam quoniam ille in concilio, dum erat de controuersiis disceptatum, strenue ac fortiter istis restiterat, primum ordinationem eius quasi ad episcopatum gerẽdum

parum

parum idonei,& à viris minimè probatis delecti, inuidiosè criminantur. Verùm vbi ille crimen sibi illatum penitus ab se depulerat, (eius namque spectata virtus eum in ecclesiæ Alexandrinæ episcopatu firme continuit) & pro fide in cõcilio Nicæno confirmata acriter decertabat, Eusebius tum toto pectore, vt dicitur, incubuit,vt Athanasiũ per insidias de eo dignitatis gradu dimoueret, & Arium Alexandriam reduceret. Nam eo pacto solum ratam de ὁμοουσίῳ, id est, consubstantiali fidem se posse ab ecclesia exturbare: & pestiferam Arij doctrinam introducere putauit. Eusebius igitur scripsit ad Athanasium,vt Arium & eius fautores in ecclesiam admitteret. Et sicut per literas eum obsecrauit, sic minis aliũde oppositis perterrefacere studuit. Ac cũ Athanasius nullo modo ad id faciendum adduci posset, imperatori persuadere conatur,vt Arium in eius conspectũ venire permitteret,illiq; faceret potestatem Alexandriam reuertẽdi. Sed quibus modis hãc rem valeret efficere, dicam equidem alio loco. Antequam istæ res gerebantur, alius in ecclesia tumultus ortus est. Nam tranquillum ecclesiæ statum sua ipsius membra perturbarunt. Itaque Eusebius cognomento Pamphilus ait,statim post confectum concilium, AEgyptũ seditionem intestinam conflasse: Causam tamen non adiũgit. Vnde in bilinguis opinionem apud plæroſq; venit. Nã causas reticere propterea putabatur, quod secum decreuerat,ea quæ in Concilio Nicæno constabilita erant,sua sententia neutiquam confirmare. Verùm sicut nos ex variis epistolis,quas post concilium episcopi,alter ad alterum scripserunt, perspicue deprehendimus, verbum Consubstantiale,nonnullorum animos vehementer cõturbauit: in quo quidem excutiendo,dum multum temporis ac studij consumebant,eiusq; vim tanquam ad viuum resecare curiosè nimirum moliebantur,intestinũ bellum inter ipsos excitarũt: atq; ea quę gerebantur,nihil à pugna nocturna discreparũt. Nam minimè omnino ab se mutuo videbatur intelligi,cur se inter ipsos maledictis concidere occepissent. Etenim qui vocem Consubstantiale repudiabant, illos qui eandem receperant, Sabellij & Montani opiñionem de integro introducere censuerunt, & ob eam causam eos blasphematores nuncuparunt,tanquam filij Dei essentiam tollere moliẽtes.

Qui

Qui autem contra, fidei consubstantialis firmè adhæresce-bant,alios multos deos inuehere arbitrati sunt,eosque tanquam gentilitatem inferentes auersati. Quinetiam Eustathius Antiochię episcopus,acriter perstringit Eusebiũ Pamphilum, vtpote fidem in concilio Nicæno roboratam deprauantem. Eusebius Pamphilus tum se fidem illam non omnino violare asserit,tum Eustathium, vt Sabellij opinionem inducentem grauiter insimulat. Et propterea singuli episcopi, velut in aduersarios,scriptis orationibus grauiter inuecti sunt. Cum autem vterque diceret filium Dei cum patre subsistere, & in patre esse, & in tribus personis vnum Deum confiteretur,inter ipsos, (qua de causa haud equidé scio) nequaquam consentire,& propterea nullo modo animis acquiescere,potuerunt. Concilium igitur Antiochiæ cogitur: Eustathius vtpote errori Sabellii magis, quàm decreto concilij Nicæni assentiens,episcopatu abdicatur. Verum quidam prędicant,alias causas parum honestas eius abdicationis extitisse: non tamen eas palam percensent. Est enim hoc Episcopis in more positum,vt eos,qui abdicãtur, accusent,impios pronuncient, causas tamen impietatis minime adiungant. Quod autem episcopi Eustathium,vt improbæ Sabellij doctrinæ deditum, dignitatis gradu dimouerant, Cyro Berrensi episcopo eum in crimen illud vocante,Georgius Laodiceæ,quę est in Syria episcopus,vnus ex eorum numero, qui Consubstantiale detestantur, se in laudatione Eusebij Emiseni dixisse, scribit. De isto Eusebio Emiseno alius erit mihi locus commemorandi. Georgius scribit Eustathium, vtpote Sabellij sectæ addictum, à Cyro accusatum:& rursus, Cyrum eiusdem erroris conuictum,de gradu deiectum,narrat. At qui fieri potest,vt Cyrus, cum labe erroris Sabelliani ipse aspersus esset, Eustathium vtpote eadem infectum, in iudicium adduceret?Proinde Eustathius,vt videtur, aliis de causis episcopatu abdicatus est. Eodem tempore, Antiochiæ grauis seditio de eius abdicatione orta. Ac postea sæpe de episcopo deligendo tanta contentionis flamma incendebatur, vt parum abesset,quin vniuersam ciuitatem euertisset,populo in duas factiones diuiso: quarum altera Eusebium cognomento Páphilum Cæsarea Palæstinæ Antiochiam transferre obnixè

con-

contendit: Altera Eustathium denuo reducere magnopere laborauit. Commune ciuitatis concilium, partim huic, partim illi factioni subsidio fuit. Militum præsidiariorum turba, ipsa contra se, tanquam contra hostes concitata est, adeo vt gladios in se mutuo distrinxissent, nisi Deus, & metus ab Imperatore illis iniectus, multitudinis impetum repressisset. Nam Imperator per literas tumultum exortum, & conflatas seditiones penitus sedauit. Eusebius autem eorum episcopus fieri renuit: ac propterea imperator illum magnopere commendauit. Qua de re literas ad illum scripsit, in quibus eius institutum admodum laudauit: beatum appellat, quod illum non vnius ciuitatis, sed totius fere orbis terrarum episcopatu dignum, omnes vno ore prædicarunt. Octo igitur annos cõtinuos sedes Antiochena dicitur episcopo caruisse. Sero tandem eorum studio & labore, qui fidem in Concilio Nicæno confirmatam euertere nitebantur, Euphronius episcopus designatus est. Sed de Concilio Antiochiæ propter Eustathium conuocato, satis multa diximus.

De presbytero qui Arium reuocare curauit, & quomodo Arius Imperatori libello pœnitentiæ oblato, fidem Nicæni concilij per simulationem calculo suo comprobauerit.

CAP. XIX.

STatim post, Eusebius, qui iam pridem episcopatum Beryti reliquerat, & id tẽporis ecclesiæ Nicomedensi præerat, vna cum suis fautoribus pro viribus laborauit, vt Arium Alexandriam reduceret. Verum qua ratione istud effecerint, & quo pacto Imperator persuasus sit, vt Arium, & Eusoium pariter in ipsius conspectum venire pateretur, hoc loco dicendum arbitror. Imperator sororem habuit nomine Constantiam. Ista vxor fuit Licinnij, qui primum cum Constantino Imperij particeps fuit: deinde tyrannidem exercuit: qua de causa ad extremum trucidatus est. Huic Constantiæ cum presbytero quodam sectæ Arianæ dedito magna intercedebat familiaritas: eum sibi intimum habuit. Ille tum Eusebij & necessariorum eius impulsu, sermonem

cum

cum muliere de Ario habuit: ei à Synodo iniuriam factam esse dicit: illum non ita sentire, sicut fama de eo loquebatur. Quæ cum audiuisset Constantia, presbytero fidem adhibuit illa quidem, sed Imperatori dicere neutiquam ausa est. Constantia forte fortuna in grauem morbum delabitur. Imperator percrebro eam ægrotantem inuisit. Cùm autem mulier morbo tam acerbè affligeretur, vt nihil præter mortem exspectaret, Imperatori commendat presbyterum, eius studiúm, pietatem, & beneuolentiam erga Imperium prædicat. Illam paulo post mors occupat. Presbyter in intimis Imperatoris habetur. Ac pedetentim plus authoritatis consecutus, eundem sermonem de Ario refert ad imperatorem, quem cum eius sorore antea contulerat: Arium scilicet, nõ in alia sententia esse, quàm quæ fuisset à Concilio confirmata: & si in eius conspectum venire permitteretur, concilij decretis plane assensurum, atque eum sine causa insimulatum fuisse. Noua admodum & peregrina videbantur Imperatori, quæ erant à presbytero commemorata. Ille igitur, si (inquit) Arius cum Concilio consentiat, & in eadem sententia sit, non modò eum in conspectum meum venire patiar, verùm etiam honorificè Alexandriam dimittam. Hæc locutus, confestim ad illum scripsit his verbis.

Epistola Constantini ad Arium.

Victor Constantinus, Maximus, Augustus.

IAmdudum tuæ grauitati significatum est, vt ad mea castra venires, quo posses nostro aspectu frui. Vnde vix satis mirari possumus, cur hoc abs te non extemplo factum fuerit. Iam igitur publico curru conscenso, nostra castra adire propera, vt nostram benignitatem & studium erga te expertus, in patriam redire queas. Deus te conseruet Charissime. Data, ad quintum Calend. Decembris. Istam quidem Imperator ad Arium scripsit epistolam. Me proinde incredibile studium & amorem, quo aduersus pietatem flagrabat Imperator, intuentem, permagna certe capit admiratio. Nam ex epistola videtur constare, Arium ab Impe-

Imperatore sæpissimè admonitum, vti resipisceret: & propterea ab illo iam reprehensum, quod crebro per eius literas prouocatus, ad veritatem ilico non rediisset. Arius igitur paulo postquam literas Imperatoris acceperat, Constantinopolim aduentat. Illum Euzoius (quem Alexander, cum esset diaconus, eodem tempore, quo cæteros Arianos abdicauerat, gradu deijciebat) eo comitatus est. Imperator illos suo dignatur aspectu: rogat, vtrùm fidei Concilij Nicæni assentirent. Cui cum ab se assensum esse responderent, Imperator iubet, vt absque mora fidem suam scriptis mandarent. Illi libellum conficiunt: afferunt Imperatori: qui quidem scriptus erat ad hunc modum.

» Religiosissimo, Sanctissimoq; domino nostro Imperatori Constantino, Arius & Euzoius. Nos quidem, sicut tua singularis erga Deum pietas, domine Imperator, in mandatis dedit, fidem nostram scriptis prodidimus, & de Deo cum ipsi, tum cæteri, qui nobiscum sunt, ita credere confitemur. Vt sequitur.

» Credimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem: & in Dominum Iesum Christum filium eius, ex ipso ante omnia secula genitum Deum verbum, per quem omnia facta sunt, cum quæ in cælis, tum quæ in terris: qui descendit & incarnatus est, & passus est, & resurrexit, & ascendit ad cælos, & iterum venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum, in carnis resurrectionem, in vitam futuri seculi, in regnum cælorum, in vnam Catholicam Ecclesiam Dei, ab vna orbis terrarum ora ad alteram vsque se porrigentem. Hanc fidem à sacrosanctis euangeliis accepimus, ipso Domino suis discipulis dicente: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: *Matt. 28* sicut vniuersa Catholica Ecclesia & scripturæ docent: quibus quidem omnino fidem adhibemus. Iudex noster Deus est, & in præsentia, & in futuro iudicio. Quapropter tuam pietatem obsecramus, Imperator sanctissime, vt quum viri ecclesiastici simus, & fidem, & sensum, cum Ecclesiæ, tum sacrarum scripturarum teneamus, nos pro tua sanctimonia, quæ & paci sedulo studere, & Deum augustè venerari solet omnibus controuersiis, & inanibus

argutiis

argutiis sublatis, matri nostræ, ecclesiæ scilicet, adiungas: ,
Vti & nos,& ecclesia tranquillè vitâ degentes inter nos mu ,
tuo, pro pacato & pio regni tui statu,& pro vniuerso homi ,
nũ genere,omnes communiter cõsuetas preces peragamus. ,

Arius Imperatoris mandato Alexandriam reuertitur, qui cum ab Athanasio non esset admissus, Eusebius eiusq; complices, varia contra eum crimina apud Imperatorem contexuerunt, propter quæ, Tyri, episcoporum Synodum iussit cõuocari.

CAP. XX.

AD eum modum, quem diximus, cum Arius Imperatori persuasisset, Alexandriã reuertitur. Sed tamen hoc commento veritatem, quam tacitus occultauerat, minime poterat obruere. Nam Athanasius eum Alexandriam reuersum in ecclesiam recipere noluit. Illum enim, vt scelus detestatus est, Arius nihilominus errorem suum ex occulto disseminans, Alexandriam ad seditionem concitare molitur. Quo quidem tempore Eusebius, cum ipse ad Athanasium scripsit, tum Imperatorem ad scribendum impulit, vt Arius cum suis reciperetur. Athanasius tamen eos in ecclesiam admittere omnino recusauit: Imperatoremq; per literas docuit, fieri non posse, vt illi, qui fidem irritam fecissent, quibusque Anathema esset ab ecclesia denuntiatum, tanquam postliminio redeuntes, gradum suum recuperarent. Imperator rem iniquo animo & grauiter ferens, per literas Athanasio interminatus est, his verbis. Cum concilij & vo ,
luntatis meæ rationem acceperis, fac omnibus in ecclesiam ,
ingredi cupientibus liberum aditum præbeas. Nam si intel ,
lexero quemquam, qui ecclesiæ particeps fieri cupiat, vel ,
impeditum abs te esse, vel introitu prohibitum, mittam illi- ,
co aliquem è meis, qui mãdato meo te de gradu dimoueat, ,
locumq; tuum alteri tribuat. Ista scripsit Imperator, cum vt ,
ecclesiæ commodo inseruiret, tum vt consilio prouideret, ne eius concordia dirimeretur. Proinde iam tum Eusebius graui odio aduersus Athanasium inflammatus, valde oppor tunum tempus sibi ad id quod conabatur, oblatum putabat (habuit enim offensum Imperatoris animum eius instituto

admo-

admodum inseruientem) & propterea, tumultuose laborabat, vt Athanasium de episcopatus dignitate deturbaret. Sic enim sperabat fore, si Athanasius de medio remoueretur, vt Arii regnaret opinio. Quare contra illum pariter, quasi aciem instruunt. Eusebius, episcopus Nicomediæ: Theognis, Nicææ: Maris, Chalcedonis. Vrsacius, Singidonis, vrbis superioris Pannoniæ: & Valens Mursorum, ciuitatis etiam Pannoniæ. Isti quosdam è secta Melitiana mercede conducunt, & varia cirmina Athanasio obijcienda curant. Ac primum per Eusionem, Eudemonem, & Callinicum, Melitianos, criminationem confingunt, quòd Athanasius præcepisset AEgyptiis, vt vestem lineam ecclesiæ Alexandrinæ pro tributo pensitarent. Sed hoc falsum crimen in Athanasium coniectum, Alypius & Macarius, presbyteri ecclesiæ Alexandrinæ, qui tum forte fortuna Nicomediæ erant, prorsus restinxerunt: Imperatoremq; docuerunt, ea, quæ contra Athanasium allata fuissent, perspicuè falsa esse. Quapropter Imperator per literas eius accusatores grauiter reprehendit: rogat Athanasium, vt ad se veniat. Verùm Eusebius cum suis prius quàm aduentarat, alterum crimen priori attexit, idq; priore multo grauius: Athanasium scilicet Imperatoris edictis per insidias obsistere molientem. Phylumeno cuidam Scrinium auro refertum misisse. Sed cum Imperator Psamathiæ (est quidem hoc Suburbiũ Nicomediæ) de isto crimine cognouisset, Athanasiumque innocentem comperisset, honorificè dimittit, atque adeo Ecclesiæ Alexandrinæ scribit, eorum episcopum falso in crimen fuisse vocatum. Cæterùm quæ criminum genera Eusebius cum suis contra Athanasium, postea commenti fuerint, honestum, rationiq; consentaneum arbitror, silétio præterire, ne Christi Ecclesia ab his, quorum animi à Christi fide & religione penitus auersi sunt, vlla labe notetur infamiæ. Nam quæ literis prodita sunt, omnibus perspecta & cognita esse solent, atque ob hanc causam verbis quàm paucissimis ea necessariò complectenda putaui, quæ separatam tractationem desiderant. Sed tamen ex quo fonte falsæ istæ criminationes profluxerint, & vnde initium sumpserint hi, qui easdem contexuere, breuiter à me dicendum censeo. Mareotes est regio Alexandriæ subiecta, sunt in illa pagi

permulti, multisq; hominibus frequentati: inq; eisdem cõplures sunt ecclesiæ, eæque illustres: quæ quidem episcopo obsequuntur Alexandriæ, & in illius ciuitatis ditione ac potestate sunt. In ista regione Ischyras quidam (sic enim appellatus est) facinus, quod multis mortis generibus mulctandum fuerat, ex occulto aggressus est. Nam cum nunquam sacris fuisset initiatus, presbyteri nomen ipse sibi imposuit, sacerdotisq; munera obire ausus est. In quo quidem facinore deprehensus, clam fugam capessit: & recta Nicomediam profectus, ad Eusebium, tanquam ad profugium se confert. Ille præodio, quo in Athanasium incendebatur, eum vt presbyterum recipit: ei episcopatus dignitatem, modò crimen Athanasio inferret, pollicetur: ea quæ ab Ischyra falso confingebantur, tanquam ansam arripit ad Athanasium calumniandum. Nam rumorem disipauit Ischyras, impetum clam in se factum esse, & nihil non contumeliarum perpessum, & Macarium in altare insultasse, mensam domini euertisse, poculum mysticum confregisse, sacrosanctos scripturæ libros combussisse. Mercedem igitur, vt dixi, accusationis, episcopatum promisit: pro certo persuasus, crimen contra Macarium allatum satis valere, non modò ad Macarium, qui accusabatur, sed etiam ad Athanasium, qui illum eo miserat, gradu penitus deijciendũ. Hæc criminatio paulò pòst illi intentata est. Antea verò alteram odio & maleuolentia refertissimam in eum commenta est factio Eusebiana: de qua hoc loco dicam. Manum hominis, vnde haud equidem scio, nacti sunt: hominem ne interfecerint, eiusq; amputarint manum, an manum mortui alicuius absciderint, Deus solum nouit, & authores facinoris: hanc tamen Arsenij nomine episcopi, ex secta Melitiana proferunt, eiusque manum esse prædicant: ipsam adducunt in medium, Arsenium occultant. Ista manu Athanasium ad magicas præstigias vsum fuisse dicunt. Et quanquam caput criminationis, quam hi calumniatores contra Athanasium confixerant, eiusmodi fuit, tamen vt in tali causa vsu venire solet, alij alia illi obiecere. Nam qui graui odio aduersus illum exardescebant, iam tum vel maximè illum insidiosè adorti sunt. Imperator de iis rebus certior factus, ad Censorem Dalmatium, sororis filium,

lium, id temporis Antiochiæ Syriæ commorantem literas dedit, vt eos, qui in crimen vocati essent, sistendos curaret: causam cognosceret: criminis conuictos, supplicio afficeret. Misit eo Eusebium & Theognidem, vt coram illis de Athanasio iudicium fieret. Iste, vt intellexerat se à Censore accersitum, mittit in AEgyptum quæsitum Arsenium. Acceperat enim illum in occulto latitare. Eum verò locum subinde commutantem comprehendere non poterat. Interea loci Imperator iudicium, quod de Athanasio coram Censore fieret, tali de causa sustulit. Concilium Episcoporum ad templum, quod Ierosolymis ædificauerat, consecrandum conuocat. Episcopis autem, qui erant antea Tyri coacti, mandatum dedit Imperator, vt iudicium de Athanasio obiter exercerent, quo ibi contentione prorsus iam ante è medio sublata, maiore cum animorum tranquillitate festum consecrandæ Ecclesiæ celebrarent, eamque Deo dedicarent. Trigesimus iam agebatur annus regni Constantini. Tyrum Episcopi numero sexaginta Dionysii viri consularis accersitu aduentauerant. Macarius presbyter Alexandria vinculis ferreis constrictus, à militibus eo adductus est. Athanasius autem Tyrum accedere noluit, non tam crimina obiecta veritus (nullius enim eorum, quæ ipsi erant illata, conscius fuit) quàm admodum reformidans, ne quid illic noui contra Concilii Nicæni decreta decideretur. Sed quoniam minaces literæ Imperatoris eius animo non parum timoris iniecerant (ad illum namque scripserat, si non sua sponte vellet accedere, vi eo deductum fore) ad Concilium aduentat necessariò.

De Arsenio & brachio eius, quod amputatum ferebatur, & quòd cum post accusationem Athanasius innocens inueniretur, accusatores eius in fugam se coniecerunt, quodq; in secunda Athanasij criminatione, cum defensionem eius episcopi non admitterent, ipse ad Imperatorem recurrebat, cum tamen Synodus nihilominus de deponendo illo sententiam tulerat.

CAPVT. XXI.

FActum est diuina prouidentia, vt Arsenius etiam Tyrũ aduentaret. Nam neglectis mandatis, quę calũniatores, qui ei pecunias largiti fuerant, dedissent, ex occulto ad res, quæ ibi gererentur, cognoscendas accedit. Euenit, vt famuli Archelai, viri consularis, in taberna ex quorũdam sermone intelligerent, Arsenium, quem rumor erat interfectum fuisse, illic in hominis cuiusdam ædibus clam delitescere. Quæ cum accepissent, eosq; qui narrabant, diligenter notassent, ea quæ audiuerant, ad dominum suum referunt. Ille extemplò, omni abiecta cunctatione, hominem conquirit, conquisitum inuenit, inuentum in loco tuto concludit. Athanasio significat, vt bono animo sit. Viuum enim Arsenium eo aduentasse. Arsenius igitur compræhensus, negat se esse, qui erat. Verùm Paulus, Tyri episcopus, qui eũ iam olim cognouerat, perspicuè Arsenium esse conuincit. His rebus diuina prouidentia rite, commodeq; constitutis, Athanasius non multo post à Concilio accersitur. Quo præsente, Calumniatores manum in medium afferunt: crimẽ illi obiectant. Ille causam suam agit sapiẽter. Nam tum alios qui aderant, tum ipsos accusatores rogat, si qui corum forte Arsenium noscerent. Cum plæriq; se eum noscere responderẽt Arsenium, manibus subter Pallium occultatis, introducendum curat. Tum ab illis denuo scisciatur: Estne hic Arsenius, qui manum amiserit? vnde ex illis qui aderant, solum exceptis iis, qui norant, vnde manus esset amputata, Alij propter incredibilem rei euentum obstupuerunt: Alij manum Arsenio reuera deesse putauerunt: exspectaruntque aliam rationem ab Athanasio allatã fore, qua se defenderet. At ille pallio Arsenij retro paululum depulso, ex altero latere hominis manum ostendit. Rursus. Cum quidam adhuc suspicarentur, eum altera manu orbatum, Primo Athanasius aliquantulum se retrahens, illorum animos suspensos reddidit. Deinde absque mora, altera pallij parte retro depulsa, alteram Arsenii manum ostendit: sicq; eos, qui aderant, affatur. Arsenius, vt videtis, duas manus habere cernitur: Locum autem vnde tertia amputata sit, accusatores nobis,

nobis,quæso,commonstrent. His rebus hoc modo de Arsenio confectis, qui dolum contexuerant, non habebant, quo se verterent. Achaab,qui alio nomine Iannes appellatus erat,accusator Athanasii foro iudiciali elapsus, in ipso tumultu clam se fugæ mandauit. Hoc pacto Athanasius, istam accusationem,nulla exceptione vsus,euitauit. Nam non dubitauit,quin sola Arsenii vita ita stupore esset calumniatores oppressura,vt prorsus succumberent. Verùm in calumniis contra Macarium illatis diluendis,exceptionibus,quas leges præscribunt,vsus est. Ac primum. Eusebiũ cum suis vt hostes reijcit:non debere iudicium ab aduersario exerceri ait. Deinde ostendi postulat, vtrum Ischyras accusator presbyteri gradum,ac dignitatem(nam ita in accusatione scriptum erat) verè obtinuisset. At à iudicibus istarum rerum nulla cura ducitur:Lis intenditur Macario. Verùm cum accusatorum vires fere langueſcerent, causæ cognitio differtur: eo quidem concilio, vt certi homines in Mareotem proficiscerentur,inq; eo loco, de rebus controuersis disceptarent. Athanasius autem, vt primum eos, quos reiecerat,missos vidit (mittebantur quidẽ Theognis, Maris,Theodorus,Macedonius,Valens,Vrsacius,)clamat causam fallaciis, & dolo malo agi: Iniquum enim esse, vt Macarius presbyter in vinculis teneretur constrictus, eius autem accusator cum iudicibus illi omnino infestis versaretur: idq; non alia de causa, quàm vt ex vna parte solum rerum in iudicio agendarum commentarii conficerentur. Cùm ista vociferatus fuisset Athanasius,& tum concilium conuocatum, tum Dionysium consularem esse contestatus, nemoq; esset, qui illi animum attenderet,se clam inde subduxit.Qui autem in Mareotem missi erant,ex vna parte solum commentarios conficiunt,earum rerum, quas accusator retulerat,quasi reuera gestæ fuissent. Vbi Athanasius inde profectus, recta ad Imperatorem se contulerat,primum à concilio indicta causa condemnatur.Deinde simul atque ea,quæ in Mareote gesta erant, cum his vna concurrerant abdicatio illi decernitur: multa probra in causis abdicationis referendis contumelioſè obijciuntur. De calumniatoribus,quo pacto inuidia adducti,illum falso accusauissent,tur piterq; essent conuicti,penitus siletur. Arse-

nius, qui è medio dicebatur sublatus, ab illis recipitur. Qui quidem antea Episcopus sectæ Melitianæ fuit: at iam tum Athanasii abdicationi, vt Episcopus Hypsepolitanorum subscripsit. Et quod dictu est prope incredibile, cui ab Athanasio ferebatur illata mors, hic viuus Athanasium abdicat.

Quomodo Synodus relicto Tyro Hierosolyma commigrauerit, vbi nouæ Hierusalem encenijs celebratis, Arij fautores in communionem admiserint, quodq; Imperator, Synodum ad se accersendam per Epistolam curauit, vt ipse quæ Athanasio obiectarentur, accuratius examinaret.

CAP. XXII.

POST has res gestas, extemplo literæ Imperatoris afferuntur, quæ significabant, vt concilium maturè se Ierosolymam reciperet. Itaque Episcopi nulla interposita mora, Tyro Hierosolymam propere iter faciunt. Solemne festum ob locorum illorum consecrationem celebratur. Arius, cum suis in ecclesiam recipitur. Nam dicebatur ab Episcopis, se in ea re literis Imperatoris obtemperasse, quibus illis significauerat se fidem Arij, & Eusoij penitus perspectam habere. Quinetiam ab Episcopis literæ Ecclesiæ Alexandriæ dabantur, vt omni inuidiæ flamma exstincta res suas pacatè & tranquillè administraret. Referebatur item Arium erroris sui se pœnituisse, veritatem agnouisse, de cætero Ecclesiæ velle adhærere: & propterea ab ipsis meritò receptum esse: Athanasium autem communi consensu relegatum. De eisdem rebus etiam ipsum Imperatorem certiorem faciunt. Dum hæc ab Episcopis geruntur, continuò aliæ literæ ab Imperatore ad illos missæ erant, quibus significabatur, Athanasium ad ipsum Imperatorem confugisse: illosq; eius causa Constantinopolim debere accedere necessario. Literæ Imperatoris quæ missæ erant, sic se habent.

Victor

Victor Constantinus, Maximus, Augustus, Episcopis qui Tyri conuenerant, S.

QVanquam equidem nescio, cuius generis sint ea, quæ à vestro Concilio, non sine tumultu, & magna contentionum procella decreta sunt: ipsa tamen veritas turbulenta quadam animorum vestrorum concitatione videtur quodammodo esse labefactata. Nam vos, dum simultatem, quam nullo modo vultis deponere, mutuò inter vos exercetis, ea quæ veritatem attingunt, quæque Deo grata acceptaque sunt, omnino negligitis. Verùm diuina prouidentia perfectum iri spero, vt tum huius contentionis lues perspicuè deprehensa prorsus dissipetur, tum nobis planum fiat, vos ne, qui ibi in vnum conueniistis, vllam veritatis curam duxeritis, deque rebus in disceptationem vocatis, neque gratia alicuius, neque odio adducti, sententiam pronunciaueritis. Quapropter opus est, vt omnes vos, ad me propere accedatis, quo ratio rerum à vobis gestarum per vos ipsos accuratè reddatur. Quid verò causæ sit, cur hæc ad vos scribenda putarim, vosque ad me per literas accersiuerim, ex illis quæ sequuntur, intelligetis.

Mihi quidem ad locum quendam vrbis Constantinopolis, quæ à meo nomine nomen accepit, quæque omnino beatissima patria est, proficiscenti (contigerat quidem id temporis me in equo vehi) Athanasius in media platea, cum quibusdam aliis, quos circa se habebat, adeò subitò & præter omnem exspectationem fit obuiam, vt ipse profecto propterea obstupescerem. Ac Deum testor, qui res contuetur vniuersas, me primo aspectu, quisnam esset, neutiquam potuisse cognoscere, nisi quidam ex nostro comitatu, tum quis esset, tum quam iniuriam accepisset, nobis vt par erat illis rebus, quas retulerunt, auscultantibus, manifesto declarassent. Ego tamen id temporis neq; sum cum illo locutus, neque sermonem contuli. Et cum ille rogabat, vt à me audiretur, egoque non modò recusabam, sed etiam parum aberat, quin eum acerbius tractatum, omnino abigendum præcepissem, ille vehemétius à nobis nihil postulabat,

quàm vt vos eo accederetis, quo nobis præsentibus de iniuria quam passus fuerat, necessitate coactus posset expostulare. Quod quidem cum & mihi consentaneum rationi videretur, & tempora idem ipsum postularent, non inuitus equidem ista ad vos perscribenda curaui, vt omnes, qui ad Concilium Tyri coactum conueniistis, è vestigio ad castra nostra maturaretis, req; ipsa vestrum iudicium æquũ, syncerumq; commonstraretis, me audiente, quem ingenuũ Dei famulum esse, vos ipsi non inficias iueritis. Nam mea religiosa erga Deũ obseruantia, pax vbique viget, et nomen Dei, ab ipsis Barbaris, qui ad hoc tempus vsque veritatẽ ignorarunt, sanctè ingenuéq; extollitur. Ac constat inter omnes, eum qui veritatem ignorat, ipsum Deum quoq; ignorare. Attamen Barbari mea opera, qui ingenuus scilicet Dei famulus sum, sicut ante dictũ est, ad Dei notitiam venerunt, eumq; sanctè colere didicerunt: quem quidẽ me in omnibus locis defendere, req; vera mihi benignè prouidere animaduertunt. Qua de causa, in primis Deum cognoscere cœperunt: quem etiam nostri Imperii metu inducti, religiose colunt illi quidem, sed nos, qui sancta ecclesiæ illius mysteria propugnare videri volumus, (non enim dicam obseruare) nos inquam, nullas alias res molimur, quàm eas quæ discordiam & odium pariant, & in summa, quæ ad exitium humani generis spectent. Sed facite ad nos celerrime, vt dixi, accedatis: hoc pro certo persuasum habentes, nos omnibus viribus laboraturos, vt quæ sacro Dei eloquio continentur, ea in primis integre, incorrupteque conseruentur. Quibus quidem, nulla ignominiæ infamiæve nota omnino inuri possit, disipatis, protritis, ac penitus extinctis religionis Christianæ hostibus, qui simulatione Sacrosancti Christi nominis, varias ac diuersas blasphemias in ecclesiam inuexerunt.

Quòd Synodus ad Imperatorem, cum non venisset, Eusebius ac reliqui eiusdem farinæ, calumniam Athanasio intentabant, quòd ipse frumentum quod ex vrbe Alexandrina Constantinopoli suppeditari consueuerat, auersurum se interminatus

natus sit: hinc ira percitus Imperator, iectum in exilium Athanasium, Gallias habitare mandauit. CAP. XXIII.

ISTæ literæ eos, qui aderant in Concilio, in graue certamẽ coniecerunt. Qua de re complureis ad suas ipsorum ciuitates reuerterunt: Sed Eusebius, Theognis, Maris, Patrophylus, Vrsacius, Valens, Constantinopolim veniunt: neque de poculo confracto, aut de mensa euersa, aut de Arsenio interfecto amplius quęri permittunt, sed ad aliud crimen confugiunt: Impetatorem docent, Athanasium minatum se vetiturum, quo minus frumentum, vt solet, Alexandria Constantinopolim vsque adueheretur: istaque Adamantium, Annubionem, Arbathionem, & Petrum episcopos, ex ipso Athanasio audiuisse. Verùm tum certe accusatio valere solet, cum accusator talis sit, quali meritò fides tribuatur. Imperator igitur hac re vehementer incitatus, & quasi graui iracundiæ flamma incensus, Athanasium eijcit in exilium: Galliam incolere iubet. Fertur à quibusdam, Imperatorem istud eo consilio effecisse, vti eccleśia ad concordiam reduceretur: quandoquidem Athanasius cum Arianis communicare omnino recusauit: qui exilio multatus, Triueri, vrbi galliæ ætatem ad tempus degit.

De Marcello Ancyræ episcopo, & Asterio sophista. CAP. XXIIII.

EPiscopi, qui id temporis Constantinopoli congregati erant, Marcellum etiam episcopum Ancyræ, vrbis quę est in parua Galatia, tali de causa episcopatu abdicarũt. Asterius quidam, qui in Cappadocia literas humaniores docuisset, illis derelictis, Christi fidem profiteri cœpit. Libros scribere aggressus est, qui ad hodiernum diem hominum habentur in manibus: illorum autem testimoniis Arij dogma confirmatur, Christum videlicet eodem modo virtutem Dei esse, sicut apud Moysen dicitur, locustam, & brucum virtutem Dei esse, & alia his similia. Assiduè cum episcopis, illisq; potissimum, à quibus Arij opinio minimè reiecta erat, versabatur Asterius, atque adeo ad eorum conuentus accedebat, magno desiderio flagrans, ad episcopatũ

alicuius ciuitatis arrependi. Cæterùm quoniam tempore persecutionis sacrificauerat idolis, ne ad sacerdotis quidem munus obeundum admissus est. Per vrbes Syriæ vndique vagatur, libros, quos confecerat, ostendit. Marcellus autem de his certior factus, dum Asterio ex aduerso se opponere volebat, in contrarium omnino errorem ipse delapsus est. Nam Christum, sicut Paulus Samosatenus, solùm hominem esse non dubitauit asserere. Quæ cum episcopi Hierosolymis conuocati intellexissent, Asterij nullam rationem duxerunt, quandoquidem in numerum sacerdotum non erat asscriptus, sed à Marcello, vtpote sacris initiato, libri ab eo conscripti rationem popoſcerunt. Vt primum compererant, eum eandem cum Paulo Samosateno opinionem tueri, præceperunt, vt mutaret sententiam. Ille ad pudendum inductus, librum se combusturum promittit. Vbi verò Concilium cum festinatione dimissum erat (Imperator enim Episcopos Constantinopolim accersiuerat) tandem de Marcelli causa Constantinopoli coram Eusebio, & aliis episcopis, qui cum eo erant, denuò disceptatum est. Simul atque verò Marcellus recusauerat, sicut erat ante pollicitus, librum illum tam inconsideratè scriptum comburere, episcopi qui aderant, eum de gradu episcopatus deijciunt. Basilium eius loco Ancyram mittunt. Quinetiam librum eius Eusebius tribus libris confutat, peruersamque eius coarguit opinionem. Marcellus postea in Concilio Sardicensi, cum librum à se æditum, neutiquam intellectum esse, & ob eam causam, se in suspicionem vocatum, quod cum Paulo Samosateno sentiret, episcopatum recuperauit. Sed quid nos de isto auguremur, dicemus suo loco.

Quòd Arius missio iam in exilium Athanasio, cum Alexandria ab Imperatore accerseretur, turbas aduersus Alexandrum Constantinopolis Episcopum concitauit, deq; fœdissima Arij morte.

CAPVT XXV.

Dum

DVM hæc geruntur, trigesimus annus regni Constantini ad exitum venit. Arius cum suis Alexandriam reuersus, eam ciuitatem vniuersam de integro in magnas turbas coniecit. Populus Alexandrinus acerbè & graiter tulit, tum quod Arius cum suis redierat, tum quod significatum erat, Athanasium suum Episcopum in exilium eiectum esse. Vbi autem Imperator acceperat de peruersa Arij mente & instituto, eum denuò Constantinopolim accersi iubet, rationem de tumultu & seditione, quam concitare aggressus erat, redditurum. Per idem tempus Alexander, qui iam pridem Metrophani in episcopatu Constantinopolitano successerat, illi Ecclesiæ adhuc præfuit. Iste in ea dimicatione tum contra Arium susceptа, se virum valde pium & religiosum ostendit. Nam cum Arius veniisset, & populus esset in duas factiones diuisus, tumultusque in vrbe exortus, dum alij fidem in Concilio Nicæno confirmatam, ratam stabilemque manere, Alij Arij opinionem rationi consentaneam congruentemque asseuerabant, Alexander in graue certamen deuenit: idque maximè, quod Eusebius, Nicomediæ Episcopus, sæpe & grauiter illi interminatus fuisset, se quamprimum eum episcopatu abdicaturum, si non Arium cum suis in communionem reciperet. At Alexander, non tantum de abdicatione laborabat, quantum de doctrina Concilij Nycæni, quam omni cura ac studio euertere contendebant. Nam cum se patronum decretorum illius Concilij duceret, omnibus viribus sibi enitendum censuit, ne illius formulæ & præscripta vllo modo labefactarentur. In hac igitur concertatione constitutus, dialecticæ argutias penitus missas facit, ad Dei auxilium confugit: in ieiuniis assiduis se attentè defigit, nullam præcandi formam prætermittit: tale denique obsequij genus studiosè amplexatur. Itaque in Ecclesiam, quæ pacis nomine nuncupata est, se solum occludens, ea quæ sibi videbantur conuenientia, peregit: ad altare progressus, humi coram sacra mensa se in faciem prostrauit: cum lachrymis Deum orauit: permultas noctes, diesq; continuas, in iis rebus versatus est. Nam à Deo opem postulauit: postulationis compos factus est.

Postu-

Postulatio autem talis fuit. O Deus inquit largire, vt si Arij opinio vera est, ipse diem disceptationi præstitutam neutiquam videam: sin autem fides, quam ego teneo, vera est, Arius omnium istorum malorum author, debitas suæ impietatis pœnas luat. Hoc modo precatus est Alexander. Imperator autem opinionis Arij periculum facere cupiens, illum ad palatium suum accersit: rogat, vtrùm concilij Nicæni decretis consentiret. Ille sine mora alacri, & prompto animo coram Imperatore subscribit, cum tamen ea, quæ in concilio de fide decisa erant, astutè & veteratoriè ludificatus sit. Imperator hoc admiratus, illum etiam ad iusiurandum adigit. Ille simulatè & fallaciter istud quoq; præstitit. Fucata verò ratio, qua ad fraudem in subscribendo vsus sit, sicut ipse audiui, eiusmodi fuit. Arius, suam ipsius opinionẽ in charta, quam habebat, conscribit: eam sub ala gestat. Iurat se vere, & ex animo sentire, quemadmodum scripserat. Istud ita factum esse, fama solum & auditione accipiens, literis mando. Verùm quod Iusiurandum subscriptioni adijciebat, perspicuè ex Imperatoris literis colligo. Imperator illi fidem adhibens, dat mandatum Alexandro Episcopo Constantinopolis, vt in communionem recipiatur. Erat tũ dies sabbati: postridie eius diei exspectabat Arius se in ecclesiæ conuentum & communionem receptum iri. Cæterũ in eius audaces, & perditos conatus, est illico vindicatum. Postquam enim aula Imperatoris egressus est, Eusebii fautoribus stipatus, magna cum celebritate & pompa, per mediam vrbem incedit. Simul atque forum Constantini (sic enim est appellatum) appropinquauerat, in quo columna ex Porphyrite locata est, timor ex conscientia sceleris exortus Arium opprimit. Cuius vi laxatur aluus: rogat, vtrùm latrinæ essent in proximo: cum pone forum Constantini vnas esse didicerat, recta eo se confert. Hominem igitur animi defectio occupat: ac simul cum excrementis anus subitò delabitur: magna sanguinis copia sequitur: Viscera tenuia pariter effluunt: Sanguis, cùm ipso splene, & iecore effunditur: mortem continuo oppetit. Latrinæ illæ ad hoc vsq; tempus Constantinopoli, pone forum, vti dixi, Constantini, & Macellum in porticu, cernuntur: omnesque qui illac transeunt, digitum ad locum intendunt, quo commemorabilem

bilem mortis rationem,qua Arius ibi occubuerit, demonstrent. Hac re gesta,ingens terror & exanimatio Eusebianæ factioni incussa est: fama rei non solum per totam ciuitatẽ, sed etiam per vniuersum prope dixerim,orbem terrarũ permanauit. Imperator verò hac ratione fidei Christianæ firmius adhæsit: fidem Concilij Nicæni authoritatẽ, & nutu diuino,re vera confirmatam asseruit: & propterea illo exitu Arij magnopere lætatus est. Porro autem,ex tribus filiis, summam animo percepit voluptatem, quos singulos ad decimum quemq; imperii sui annum Cæsares renunciauit. Ac maximum natu,quem suo ipsius nomine nuncupauerat Constantinum, decimo anno regni sui,partibus imperii in occidente sitis, præfecit: Secundum, quem aui nomine Constantium appellauerat, vigesimo anno partium imperij ad orientem spectantium Cæsarem declarauit: Tertium, qui minimus natu erat,nomine Cõstantem,trigesimo anno Cæsarem creauit.

De Imperatoris Constantini funere.
CAP. XXVI.

ANno post,Imperator Constantinus sexagesimũ quintum ætatis suæ annum ingressus, in morbum incidit, Constantinopoli decedens,Helenopolim traijcit,balneis aquarum natura calidarum, quæ ibi sunt in proximo, vsurus. Vbi verò morbo grauius afflictabatur, lauationem balnearum distulit. Helenopoli autem abscedens, Nycomediam recta proficiscitur. Illic in suburbio commoratus, lauacro baptismatis,quod est Christianorum proprium,tingitur. Quo vehementer exhilaratus,testamentum facit: in quo tres filios,hęredes imperij instituit,& illis hæreditates, sicut cum integra esset valetudine distribuit: multa præclara monimenta cum Romæ,tum Cõstantinopoli legat: presbytero illi,per quem Arius erat reuocatus (cuius paulo ante fecimus mentionem) testamentum concredit: cui mandat,vt nulli alii,quàm filio suo Constantio, quem Orienti præfecerat,illud in manus daret. Testamento autem composito,& vita ad aliquot dies propagata,mortem oppetit. Nemo ex filiis eius morti interfuit. Proinde nuncius in Orientem Constantio patris mortem significaturus, mittitur.

tur. Corpus Imperatoris, neceſſarii ac familiares in loculo aureo condunt: ad Conſtantinopolim deportant: ibi in palatio altius à terra collocant: magno proſequuntur honore, vſque eo, quoad vnus ex filiis aduentaret. Poſt Conſtantij ab Oriente aduentum, regio decoratur funere, inq; Eccleſia Apoſtolorum (ſic enim vocabatur) reponitur: quam quidem Eccleſiam ob eam ipſam cauſam Conſtantinus ædificauerat, ne Imperatores & ſacerdotes Apoſtolorum reliquiis aliquando deſtituerentur. Vixit Imperator Conſtantinus annos ſexaginta quinque: triginta vnum regnauit: mortem obiit, Feliciano, & Tatiano Coſs. Ad vndecimum Calend. Iunij: Anno ſecundo, Ducenteſimæ Septuageſimæ octauæ Olympiadis. Iſte liber ſpacium annorum triginta vnius complectitur.

Finis libri primi.

Deo ſemper & vbique gloria.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,

Liber Secundus.

Proœmium in quo declarat quare quæ in primo & secundo libro tractantur, altius repetiuerit.

CAPVT I.

VAnquam Ruffinus, qui historiam Ecclesiæ latinis literis mandabat, in temporum propterea aberrauit ordine, quod discrimina, in quæ deuenerat Athanasius, post mortem Imperatoris Constantini accidisse arbitratur. Ignarus nimirum cũ aliarum rerum complurium, quas pertulisset, tũ exilij, quod in Gallia perpessus esset: tamen nos eius opinionem & sententiam, quod ad rerum gestarum attinet narrationem antea secuti, Primum & Secundum historiæ nostræ librum conscripsimus. A tertio autem ad septimum vsque, nonnulla ex eiusdem Ruffini libris petendo, alia ex aliis diuersis scriptoribus excerpendo, quædam deniq; ex ipsis hominibus, quibus adhuc vita suppetit, audiendo, historiam omnibus suis partibus expleuimus. Postea tamen cum forte fortuna incideremus in eos Athanasii libros, in quibus tum de suis ipse miseriis conqueritur, tum qua ratione Eusebianæ factionis Calũnia in exilium missus fuisset, exponit, nobis pro certo persuasum videbatur, ei qui istis afflictatus fuisset, aliisq; qui res gestas ipse corã aspexissent, multo potius fidem adhibendã, quàm his qui nitebantur cõiectura, & ob eam causam in errorẽ incurrebant. Quinetiã varias nonnullorum epistolas, qui id tẽporis vixerint, sedulò perlegendo, veritatẽ, quãtum fieri poterat, inuestigauimus. Quapropter & res gestas in primo & secũdo nostræ historiæ li-

riæ libro cõmemoratas,altius coacti ſumus repetere,& eas, in quibus Ruffinus neutiquam à veritate deflexerit,adiecimus.Porro aũt illud intelligendũ eſt,nos in priore iſtorũ librorũ æditiõe,neq; abdicationẽ Arii,neq; imperatoris epiſtolas poſuiſſe,ſed ne hiſtoriæ lõgitudo legentiũ ſtudia vlla ex parte retardaret,res breuiter nullis orationis ornamentis adhibitis explicaſſe.Verùm quoniã hoc ob eam cauſam faciendum fuit,Theodore,ſacerdos Dei ſanctiſsime,vt videlicet cognoſci poſſent,tum epiſtolæ,quæ ab Imperatoribus totidem verbis perſcriptæ ſunt, tum ea,quæ Epiſcopi in variis conciliis,dum perfectiora de religione decreta pedetẽtim ſancire laborabant,in lucem æditerunt,idcirco in hanc poſteriorem noſtram æditionem ea,quæ ad illud inſtitutum accommodata putabamus,ſtudioſe coniecimus. Atq; iſtud quidem & in primo libro præſtitimus,& in ſecundo,quem iam habemus in manibus,ſedulò præſtare enitemur. Sed iam in hiſtoriam ingrediamur.

Quòd Euſebius Nicomedenſis cum ſuis, denuò Arij dogma reſuſcitare adnixus eſt, vnde motus in Eccleſia nati ſint,& quomodo Athanaſius literis Conſtantini iunioris cõmunitus Alexandriã redierit.

CAPVT II.

MOrtuo Imperatore Conſtantino,Euſebius Nicomedenſis,& Theognis Nicææ epiſcopus, tempus opportunum ſe nactos arbitrati, omnes ſuos neruos contenderunt,vt fidem de Conſubſtantiali confirmatam exturbarent ab eccleſia,Ariiq́ue opinionem in eius locum introducerent.Verùm hoc ſe minime conſequi,& efficere poſſe intellexerunt, ſi Athanaſius rediret Alexandriam. Iſta quidẽ callide aggreſsi ſunt ſubſidiis illius presbyteri, quem cauſam fuiſſe ante diximus, cur Arius eſſet reuocatus, adiuti, ſed quemadmodum res confecta ſit,dicendum arbitror.

Presbyter iſte teſtamentum & mandata,quæ ab Imperatore iam mortuo acceperat, Conſtantio Imperatoris filio defert. Ille,vt intellexerat,hoc ipſum in teſtamento ſcriptum eſſe,quod ſibi erat maximè in optatis (teſtamento enim partium imperij ad orientem ſpectãtium hæres inſtitutus fuit)

Preſ-

Presbyterum in magno honore habere: multũ illi tribuere cœpit libertatis: libere & audacter in regiam ingredi iubet. Quæ quidem libertas illi ab imperatore concessa, tum ad vxoris imperatoris, tum ad eunuchorum eius familiaritatẽ aditum cito patefecit. Eodem tempore eunuchus quidam, cui nomen erat Eusebius, primarius fuit Imperatoris cubicularius. Hic presbyteri suasu peruersę Arii opinioni assensit: reliquosq; eunuchos in eandem induxit sententiam. Quinetiam Imperatoris coniunx eunuchorum & presbyteri hortatu & Consilio, in Arii errorem prolapsa est. Paulo post Imperator ipse rem in quæstionem vocauit: pedetentim passim vagari cœpit. Ac primum inter satellites, qui palatium frequentabant: deinde per multitudinis animos, quæ vrbem incolebat, peruadere. De opinione illa in ipsa regia cubicularij Imperatoris cum mulierculis digladiantur: in singulis vrbis familiis litigiosa differendi pugna fuit. Mali igitur illius contagio ad alias prouincias & ciuitates celeriter permanauit: & controuersia, velut scintilla, ex paruis admodum initiis exorta, audientium animos ad discordiam concitauit. Nam cuique causam tumultus sciscitanti, ansa statim disceptandi oblata est: & quisq; non modo de ea rogare, verumetiam pugnaciter differere voluit. Ita contentionis procella tranquillus rerum status penitus labefactatus est & euersus. Atque istæ quidem concertationes vrbes solum ad orientem vergentes isto modo exagitarunt. Nam Illyrium & aliæ regiones versus occidentem, interea temporis pacatæ & quietæ fuerunt: quippe quæ concilij Nicæni decreta nullo modo perfringere voluerint. Postquam igitur contentionis flamma erat accensa, & indies magis magisq; exardescebat, factio Eusebiana multitudinis tumultum in lucro deputauit. Sic enim posse fieri sperabat, vt aliquis Alexandriæ Episcopus deligeretur, qui eandem tueretur opinionem. Verùm eodem temporis momento Athanasius literis Cæsaris Constantini iunioris scilicet, patris nomine nuncupati, quasi communitus Alexandriam reuertitur: eas quidem literas Imperator ipse ad populum Alexandrinum ab vrbe Treueri quæ est in Gallia miserat: quarum exemplar infra scriptum est.

Constantinus Cæsar populo Ecclesiæ Catholicæ Alexandrinæ, S.

VEstræ prudentiæ minimè obscurum arbitror, quid causæ fuerit, cur sacrosanctæ legis, & doctrinę euangelicæ interpres Athanasius, à patre meo in Galliam ad tempus relegatus sit: ne scilicet per nefariam improborum quorundam peruersitatem (nam agrestis infestorum & crudelium hostium immanitas eius capiti periculum intenderat) vulnera plane insanabilia sustinere coactus fuisset. Quocirca vt hanc nequam hominum malitiam effugeret, ex illorum quasi faucibus, qui ei struebant insidias, ereptus est, iussusq; vt sub mea ditione vitam degat, quo non aliter ac si in ea ciuitate versaretur, in qua ante hac vixerit, omnibus rebus ad vitam necessariis (licet eius eximia virtus diuina ope freta, graues asperioris fortunæ ærumnas pro nihilo putet) abundare circumfluereq; possit. Quamobrem cũ Dominus noster felicis memoriæ Constantinus Augustus, pater meus haberet in animo Episcopum illum ad propriam sedem locumq;, quem apud vos, viros gratissima erga Deũ pietate præstantes occupauerat, restituere & morte, vt sors humana fert, ante occupatus occumberet, quàm id, quod erat sibi in optatis, explere posset, Consentaneum certè existimaui, vt ipse institutum tam pii Imperatoris mihi exequendum susciperem. Quanta autem obseruantia & honore hominem complexus fuerim, ab eo ipso, simul atq; in vestrum conspectum venerit, facile intelligetis. Nec mirum sanè, me istud humanitatis officium erga illum declarasse. Nam cum quædam vestri desiderij quasi effigies, tum grauis hominis persona ante oculos mentis obuersata animum meum ad hoc ipsum commouit, vehementerque cohortata est. Deus vos, fratres mei Charissimi, sua prouidentia diu seruet incolumes. Istis literis confisus Athanasius, Alexandriam reuertitur: quem populus Alexandrinus animis lubentissimis recepit. Verùm qui in ea vrbe labe opinionis Arianæ erant aspersi, contra illum conspirarunt. Inde crebræ seditiones ortæ, quę factioni Eusebianæ ansam ad Athanasium apud Imperatorem falso accusandũ præbuerũt: eiq; crimini datum est, quod suo ipsius arbitrio, cũ communis

episco-

piscoporum conuentus illud minimè decidisset, ecclesię illius administrationem denuo occupasset. Adeò verò creuit calumnia, vt Imperator ira admodum accensus, eum Alexandria exturbaret. Sed qua ratione hoc factitatum sit, dicam equidem paulò post.

Quòd Eusebio Pāphili mortuo, Acacius Cæsariæ episcop⁹ creatus est, et de Cōstātini iunioris morte. CAP. III.

EOdem tempore, Eusebius cognomento Pamphilus Cæsariæ Palæstinæ episcopus, mortē obiit, & Acacius eius discipulus in illum succesit episcopatū: qui quidem cum alios complures libros, tum librum de vita præceptoris sui Eusebii conscripsit. Non longo tempore post Constantinus iunior, qui nomen à patre traxerat, frater Imperatoris Constantij in fines imperij Constantis fratris sui natu minoris irruptioné faciens, cū eius militibus manu cōfligit, ab eisdēq; interficitur, Acindyno & Proclo Cos.

Quòd Alexander cum è vita decederet, duos in episcopatum ipsius delegendos proposuit, Paulum & Macedonium. CAP. IIII.

PER idem tēpus in vrbe Constantinopoli, alius tumultus eas seditiones, quas ante posuimus, est continuò insecutus, qui quidē eiusmodi de causa excitatus est. Alexander illius ecclesiæ Episcopus, qui strennuè contra Ariū dimicauerat, cū viginti tres annos in episcopatus administratione contriuisset, annosq; vixisset nonaginta octo, excesit è vita: & quanquā neminē, qui in eius locum succederet, renuntiauerat, illis tamen penes quos erat episcopi diligendi potestas, in mandatis dedit, vt alterū è duobus, quos ille nominaret, deligerent. Atque si vellent hominem cū ad populū docendū aptū, tū vitæ & morū integritate probatū, ad illud munus assumere, Paulo, quē ipse presbyterū ordinauerat suffragarētur: qui vt ætate admodū iuuenis, ita prudē tia & cōsilio planè senex erat. Sin eum, quē illustris pietatis significatio solū cōmendabat, sibi dari optarēt, Macedonio eū honoris gradū deferrent: qui & diaconus illius ecclesiæ iam pridē fuisset, & nūc ætate valde prouectus. Vnde in episcopo deligēdo maior orta cōtentio, ecclesiaq; grauiꝫ exagitata est. Nā populꝰ fuit in duas factiōes diuisus: quarū altera

dogmati Ariano adhæsit mordicus: altera cum decisione concilij Nicæni penitus consensit. Ac dum Alexandro vita suppetebat, illi qui fidem de consubstantiali confirmatam amplexi sunt, ab Arianis, qui pro suo ipsorum dogmate pertinaciter disceptabãt, & in dies singulos acriter digladiabantur, superiores partes tulerunt. Verùm vt primũ ille ex hac luce migrauerat, populi dimicatio valde anceps fuit. Ob quam causam, qui fidem Consubstantialis tutabantur, Paulum creauerunt episcopum: qui autem fauebãt Arianismo, ad Macedonium deligendum omni studio incubuerunt. Atq; in ecclesia, quæ pacis nomen habet, quæq; in proximo sita est illi, quæ magna Ecclesia dicitur, sapientiæque nomine nuncupatur, Paulus deligitur Episcopus: inque eo deligendo demortui suffragium videbatur primas tulisse.

Quòd Constantius Imperator Paulum iam ordinatum episcopum extrudit, ac Eusebio quem Nicomedia reuocandum curauit, Constantinopolis episcopatum tradit, & quòd Eusebius alteram Synodum Antiochiæ vrbis Syriæ congregari fecit, ac inibi aliam fidei expositionem pronunciari.

CAPVT V.

NON multò pòst Imperatori Constantinopolim aduentanti electio Pauli episcopi, nõ mediocrem bilem mouit. Atque concilio episcoporum improbæ Arij opinioni deditorum in vnum conuocato, Paulum episcopatu abdicandum curat: Eusebiumq; Nicomedia eo traductum, Constantinopolis episcopum renuntiat. Quibus rebus confectis, Imperator Antiochiam iter capit. Eusebius acquiescere non potuit, sed omnem lapidem, vt in prouerbio est, mouit, Vti quod animo instituisset, ad exitum perduceret. Concilium igitur Antiochiæ, quæ est in Syria, cogit, ecclesiæ scilicet dedicandæ nomine, quam Constantinus istorum imperatorum Augustorum pater ibi ædificare cœperat. Post cuius mortem filius eius Constantius decimo anno post iacta illius fundamenta eam absoluit: idque si verum dicere volumus, vt fidem Consubstantialis prorsus

sus labefactaret euerteretque. In isto concilio episcopi nonaginta ex diuersis ciuitatibus conuenerunt. Verùm Maximus Hierosolymorum episcopus, qui Macario successerat, ad illud neutiquam accessit: ratus, si accessisset, se compulsum iri Athanasij abdicationi subscribere. Quinetiam Iulius Romanus episcopus, neutiquam aderat: neque quéquam, qui eius locum suppleret, eo misit, idq; cum Canon ecclesiasticus iubeat, non oportere absque sententia episcopi Romani decreta ecclesiis sancire. Cogitur itaque concilium Antiochiæ, præsente Imperatore Constantio, Marcello & Probino Cos. Quintus iam annus agebatur à morte Constantini istorum Cæsarum Augustorum patris. Id temporis Ecclesiæ Antiochenæ præfuit Placitus, qui Euphronio successerat. Factio verò Eusebiana ad Athanasiũ falso accusandum, operam suam ac studium potissimũ contulit: ac primum quod decretum, ab illis tum statutum, violasset, scilicet quod absque consensu & sententia communis concilij episcoporum, gradum sacerdotij denuo suscepisset. Nam illum ab exilio redeuntem, suo ipsius arbitrio ad ecclesiam regendam præcipitem ruisse querebantur. Deinde quod in eius reditu, tumultu oborto, multi in seditione interiissent: quodq; illius opera alij plagis cæsi, alii in iudicium adducti fuissent. Quinetiam ea, quæ Tyri contra Athanasium acta fuere, in medium proferunt.

De Eusebio Emiseno. CAP. VI.

INterea loci, dum ista falsa criminatio Athanasio illata est, Eusebium illum cognomento Emisenum, episcopum Alexandrię deligunt. Quisnam iste fuerit, docet Georgius Laodicęæ episcopus, qui tum in illo ipso concilio aderat. Etenim in libro illo, quem de eius vita ædiderat, narrat primum Eusebium ex viris primariis Edessæ, quæ est in Mesopotamia, oriundum: & ab ineunte ætate sacris literis institutum. Deinde humaniori literatura liberaliter à doctore, qui id temporis Edessæ habitabat, instructum. Postremò sacri eloquii intelligentiam ex Patrophilo & Eusebio, qui illud ei interpretabantur, didicisse: quorum hic Ecclesiæ Cæsarienses, ille Scythopolitanæ Episcopus fuit: Posthæc Antiochiam, vbi Eustatium à Cyro Beræensi forte for

tuna erroris Sabelliani accasatum, gradu deiectum esse contigerat demigrasse. Deinceps cũ Euphronio, qui Eustathio successerat, vna versatum, & quo sacerdotij munus vitaret, Alexandriam perrexisse: illic philosophiæ operam dedisse: postea Antiochiã reuersum, Placiti qui successerat Euphronio familiaritate vsum fuisse. Inde ab Eusebio Cõstantinopolis Episcopo ad Alexandriæ episcopatũ gerendum accersitum: Verùm propterea, quod Athanasius à populo Alexãdrino plurimum deligeretur, non eo profectum, sed missum ad vrbem Emisenorum. Vbi de eius electione magna ad populum Emisenum excitata discordia (insimulabatur enim disciplinam Mathematicam exercuisse) fugam cepisse: Laodiceam ad Georgium, qui de eo multa prædicarat, se contulisse. Georgius verò illum Antiochiam deduxit, & per Placitum & Narcissum Emisam reducendum curauit: eum denuò in crimen erroris Sabelliani vocatum. Atque ista de eius electione Georgius fusius disseruit. Ad extremum adiungit, tum Imperatorem ad Barbaros fortè profectum, Eusebium inde abduxisse: tum pro certo compertum esse portentosas quasdam præstigias ab eo æditas fuisse: sed de illis quæ sunt à Georgio de Eusebio Emiseno commemorata, hactenus.

Quòd qui conuenerant Antiochiæ Episcopi, cum Eusebius Emisenus Alexandriam recusaret, Gregorio pro eo suffecto, fidei Nicææ confirmatæ mutationem fieri curabant.

CAP. VII.

EOdem tempore cum Eusebius Antiochiæ esset Episcopus Alexandriæ delectus, & eo proficisci extimesceret, Gregorio illum episcopatus gradum deferũt. Quare confecta, fidem cõmutare laborant: qui tametsi nihil eorum, quæ in concilio Nicæno acta sunt, reprehendere volebant, reuera tamen fidem Consubstantialis per crebra concilia labefactare & euertere, & alias aliter de fide decidere aggressi sunt, vti paulatim homines ad Arij opinionem impellerent. Cæterùm qua ratione ista acta sint, sequenti sermone ostendemus.

Epi-

Epistola ab illis de fide literis prodita, hæc quidem est.

NOS neq; sumus Arij sectatores (qui namq; fieri potest, vt cum simus episcopi, Ario presbytero auscultemus) neq; aliam fidem, quàm quæ ab initio diuulgata sit, recipimus: sed, cùm in fidē eius studiosè inquirere, eāq; accuratè expendere niteremur, Arium potiùs ad nos reuertentem admisimus, quàm eius opinioni sumus ipsi obsecuti: idq; ex iis, quæ dicentur, facilè cognoscetis. Nam nos ab initio didicimus in vnum Deum totius vniuersitatis, omnium rerum, quæ tum mente, tum sensu percipiuntur, opificem & curatorē credere: & in vnum filium Dei vnigenitū, qui fuit ante omnia secula, & vna cū patre, qui eum genuerat, extitit: per quē omnia visibilia, & inuisibilia facta sunt. Qui in nouissimis diebus secundum patris beneplacitum descendit, & carnem de sancta virgine assumpsit. Qui omnē patris sui voluntatem expleuit: qui passus est, resurrexit, & ad cælos ascendit, & ad dexteram patris sedet. Et venturus est iudicare viuos & mortuos, & rex ac Deus in secula permansurus. Credimus etiam in spiritum sanctum. Et si quid amplius adiūgendum est: Credimus carnis resurrectionē, & vitam æternam. Ista cum in prima epistola scripsissent, ecclesiæ ministris cuiusque ciuitatis miserunt. At vbi paulò amplius Antiochiæ fuerant commorati, hanc fidei formulā quodammodo cōdemnantes, aliam de integro conscribendam curarunt, his ferè verbis. Credimus secundū euangelicam & apostolicam traditionem, in vnum Deum patrē omnipotētem, rerum vniuersarum opificem & fabricatorē. Et in vnū dominum Iesum Christū, filium eius vnigenitū, Deum, per quem omnia facta sunt: genitum ante omnia secula ex patre, Deum de Deo, totum ex toto, solum ex solo, perfectum ex perfecto, regem ex rege, dominū ex domino, verbum viuum, sapientiam, vitam, lucem veram, viam veritatis, resurrectionem, pastorem, ostium, eumq; nec conuerti, nec mutari posse, expressam diuinitatis, essentiæ, virtutis, cō filij, gloriæ patris imaginem, primogenitum omnis creaturæ: qui fuit in initio apud Deum, Deus verbum, sicut in Euangelio dictum est: & Deus erat verbum, per quem omnia facta sunt, & in quo omnia consistunt.

Qui in nouissimis diebus descēdit de cælis,& natus est ex virgine secundum scripturas,& homo factus,mediatorque Dei & hominum,Apostolus fidei nostræ,dux vitæ, & sicut ait ipse de se: descendi de cælo,non vt facerem voluntatē meam,sed voluntatem eius qui misit me. Qui passus est pro nobis,& resurrexit pro nobis tertia die, & ascendit ad cælos,& sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est cum gloria & virtute iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum,qui credentibus ad consolationem, sanctificationē, & perfectionem donatus est. Sicut etiam Dominus noster Iesus Christus præceperat discipulis suis,dicens: Euntes docete omnes gentes,baptizantes eos in nomine patris, & filii,& spiritus sancti: hoc est patris,qui verè pater est:& filii,qui verè filius est:& spiritus sancti,qui verè spiritus sanctus est:quæ nomina non sunt temerè aut ociosè posita,sed accuratè exprimunt, propriam personam, ordinem & gloriam cuiusque eorum,qui nominantur,vt sint personis tres, consensu autem vnus. Istam igitur fidem coram Deo patre, & filio suo Iesu Christo tenentes, omni tempore hæreticæ prauitati anathema denunciamus. Et si quis contra rectam ac sanam scripturarum fidem docuerit,vel tempus,vel secu lum esse,vel fuisse,& ante filium Dei factum esse,anathema esto. Si quis dixerit filium creaturam,tanquam vnam ex creaturis,aut germen, tanquam vnum ex germinibus, & non sicut sacræ scripturæ singula eorum,quæ supra diximus,tradiderunt,aut si quis aliud aut docuerit aut euangelizauerit,præter id, quod accepimus, anathema esto. Nos enim omnibus,quæ à scripturis diuinis,à prophetis,& Apostolis tradita sunt,verè & ingenuè credimus,eaque diligenter sequimur. Eiusmodi fuere fidei formulæ episcoporum,qui tum Antiochiæ conuenerant: quibus Gregorius, quanquam nondum Alexandriam aduentauerat,vt Alexandriæ tamen episcopus subscripsit. Concilium autem iam tum ibi congregatum cum istas res transegisset,aliasque nonnullas sanxisset, diuisum est. Eodem tempore rerum publ. status forte fortuna magnopere perturbatus fuit. Nam gens Francorum (sic enim appellantur) in Romanorum fines, qui Galliæ finitimi sunt, incursionem fecit. Per idem tempus etiam in oriente terræmotus grauissimi facti sunt,idq; Antiochiæ

Ioan. 6.

Matt. 28.

tiohiæ vel maximè, vbi ad annum integrum terra concussa & exagitata fuit.

Quomodo cum Gregorius deducentibus eum militibus Alexandriam venerat, Athanasius salutem sibi fuga quæsierat. CAP. VIII.

HIS rebus constitutis, Syrianus dux, & milites armati vna ad quinque milia, Gregorium Alexandriam deduxere. Ariani autem ibi illis venere subsidio. At qua ratione Athanasius ecclesia exturbatus, eorum manus effugerit, dicendum arbitror. Iam adueſperascebat: populus per totam noctem, quia communio futura erat, aduigilat. Accedit dux, militibus per phalanges dispositis, ecclesiam circumdat. Quæ cum animaduertisset Athanasius, omnē suam curam & cogitationem eo contulit, vt populus nihil damni ipsius causa caperet. Dat mandatum Diacono, vt preces populo prædicaret. Psalmum recitare iubet. Cum psalmus suauiter & cum concentu decantaretur, vniuersus populus per vnam portam ecclesiæ egreditur. Dum istud gerebatur milites absque tumultu acquiescunt: Athanasius autem in media canentiū turba euadit incolumis. Isto pacto, è periculo ereptus, Romam propere contendit. Tum Gregorius ecclesiam illam occupat. Populus Alexandrinus, quod factū erat iniquo animo ferens, ecclesiam, quæ est Dionysii nomine appellata, incendit. Sed de his satis multa.

Quomodo post mortem Eusebij populus Constantinopolitanus Paulum rursus in episcopali sede locauerat, & Ariani contra Macedoniū delegerint. CAP. IX.

EVsebius, simul atque ea, quæ volebat, confecerat, legatum ad Iulium Episcopum Romanum oratum misit, vt ipse in causa Athanasii iudex esse vellet, litisque diiudicationem ad se transferret. Verùm ea, quæ erant à Iulio de Athanasio iudicata, ad aures Eusebij neutiquam peruenerunt. Nam paulo post dimissum Concilium, exiuit è vita. Quapropter populus Constantinopolitanus Paulum in Ecclesiam denuo introducunt. Eodem temporis momento

Ariani in ecclesia diuo Paulo dicata Macedonium deligũt episcopum. Istud quidem ab illis actum est, qui iam pridem Eusebio vniuersum ecclesiæ statum perturbanti opem tulerant. Qui autem id temporis authoritate multum valebant, fuere isti: Theognis Nicææ episcopus, Maris Chalcedonis, Theodorus Heracleæ, quæ est in Thracia, Vrsacius Singidonis superioris Mysiæ, Valens Mursorum superioris Pannoniæ. Verùm Vrsacius & Valens postea resipiscere, libelloq; pœnitẽtiæ Iulio episcopo donato, fidei Cõsubstãtiali assentiri, cumq; ecclesia communicare cœperant. Per idem tempus, qui sectam Arianã ardenter tuebantur, bella valdè grauia contra ecclesias commouent: ex quibus vnũ Constãtinopoli per Macedonij fautores excitatur. Atq; ex isto intestino bello Christianorũ, crebræ in ea ciuitate seditiones conflantur, multiq; earum violentia protriti intereunt.

De Hermogenis ductorũ exercitus nece, & quomodo secundo ob hanc causam Paulus ecclesia pulsus sit, & quòd Ariani translato Alexandria Gregorio, Georgium pro illo substituerint. CAP. X.

FAma istarũ rerum ad aures Imperatoris Constantii, qui tum Antiochiæ cõmorabatur, permanauit. Mandatum igitur dat Hermogeni duci, qui erat in partes Thraciæ missus, vt ab instituto itinere paululum digressus, Paulũ ecclesia expelleret. Ille Constantinopolim profectus, vniuersam vrbem, dũ episcopũ vi conatur eijcere, vehemẽter conturbat. Statim nãq; populi tumultus insecutus est, paratiq; erant episcopũ defendere: vt verò instabat Hermogenes, copiisq; militaribus Paulũ exigere acriter nitebatur, multitudo bile percita, temerè & inconsulto, vt in huiusmodi seditionibus fieri solet, impetum in illum facit: ædes, in quibus erat, incendit: illum ipsum inde extractũ interimit. Ista acta sunt duobus Augustis Cos. ad tertiũ scilicet consulatum Constantij, ad secundum Constantis. Quo quidẽ tempore Constans gentẽ deuicit Francorum, eosq; fœderatos ac socios Romanis fecit. Constantius autem Imperator, de cæde Hermogenis certior factus, equo conscenso Antiochia decedens Constantinopolim rectè iter capit: Paulum eijcit è ciuitate: ipsam ciuitatem ablato frumenti congiario, super qua-

quadragies centena millia medimnorum, quod illi ab eius patre in dies singulos donatum erat, multauit. Nam ante illud tempus circiter octuagies centena millia medimnorum frumenti, quod Alexandria eo aduehi solet, illi vrbi erant suppeditata. Macedonium verò Imperator Episcopum eius ciuitatis renũciare distulit. Etenim in illum, non solũ quod de eius sententia & cõsilio neutiquam delectus fuisset, Verum etiã quod propter graues tumultus inter ipsum & Paulum excitatos, cum alij multi, tum dux eius Hermogenes trucidatus fuisset, iracundia admodum exarsit. Itaq; potesta te Macedonio conuentus in ea solum ecclesia celebrandi, in qua electus erat episcopus, permissa, Antiochiam reuertit. Interea temporis Ariani Gregorium vtpote à populo magnopere inuisum Alexandria transferunt: idq; nõ ea de causa solum, sed etiam cum propter templi incendium, tum propterea quod non satis videbatur ipsorum opinioni patrocinari. Georgium igitur accersunt, qui & ex Cappadocia oriundus, & opinione de religione, quam illi tuebãtur, imbutus fuit.

Vide Niceph. lib. 9. cap. 7.

Hic leg. Niceph. libro. 9. cap. 7.

Quòd Athanasius & Paulus Romam profecti, ac Iulij Pontificis literis nixi, proprias sedes rursus consequuti sunt. CAP. XI.

ATHanasius verò vix dum in Italiam traiecerat. Id tẽporis Constans, qui inter Cæsares minimus natu fuit, fratre suo Constantino, sicut iam antea diximus, à militibus interfecto, imperij partibus versus occidentem præfuit. Eodem tempore Paulus episcopus Constantinopolis, Asclepas Gazæ, Marcellus Ancyræ, vrbis minoris Galatiæ, & Lucius Adrianopolis, alius ob aliam causam, accusati, & ecclesiis suis eiecti, Romæ omnium ciuitatum facile principi versantes, Iulium episcopũ Romanũ de suo ipsorũ statu certiorẽ faciunt. Ille verò, quoniã Ecclesia Romana priuilegiũ præter cæteras obtinebat, literis suis ad episcopos oriẽtis liberi⁹ perscriptis, illorũ partes tueri studet: in orientẽ literas mittit, quo & suus cuiq; locus restitueretur, & eos qui illos temere abdicauerãt grauiter reprehẽderet. Illi decedũt Roma: literisq; Iulij episcopi cõsiũ, ad suas ipsorũ ecclesias redeunt: literas, ad quos scriptę erãt, mittũt. Hi, vbi eas acceperãt

Iulij

Iulii reprehensionem contumeliæ loco ducũt. Concilium Antiochiæ conuocant. Ibi, simul atque conuenerant, de cõmuni omnium sententia epistolam conscribunt, per quam Iulium contra acrius insimulant, ostenduntq;, si qui eorum arbitrio ecclesia forte exacti essent, rem ab eo non debere decerni. Nam quando ille Nouatum ecclesia exturbarat, ipsos minimè contradixisse. Ista episcopi orientis Iulio episco Romano per literas significarunt. Cæterùm quoniã, Athanasio Alexandriam ingresso, tumultus à Georgio Ariano excitatus est (fertur enim istius conatu turbas, cædesque hominum factas) & Ariani cum istos tumultus, tum eorum causas in Athanasium, tanquam earum authorẽ transtulere, propterea pauca mihi hoc loco de eisdem rebus dicenda sunt. Veras earum causas, & si Deus, qui est veritatis iudex, solus quidem intelligit: tamen quod eiusmodi res cum multitudo intestina seditione digladietur, maxima ex parte accidere soleant, prudentibus viris minimè obscurum est. Quare Athanasii accusatores temere & sine causa culpã in eum conferunt: & Sabinus vel maximè, erroris Macedoniani patronus: qui si, vel quanta & quàm grauia mala Ariani contra Athanasium, alioq; qui fidei Consubstantialis firmè adhæresebant, machinati fuissent, vel quas expostulationes concilia Athanasii causa coacta, de illo fecissent, vel quæ facinora hæreticorum princeps Macedonius contra omnes ecclesias molitus esset, secum diligenter considerasset, aut certe conticuisset, aut si cœpisset loqui, ea loqui debuisset, quæ ad istarum rerum vituperationẽ spectassent. Iam verò ista omnia silentio præterit: res autem ab Athanasio gestas falso criminatur. At de Macedonio hæreticorum Coryphæo, dum audaces & perditos eius conatus, quos tã tragicè parauerat, penitus occultare studet, nullam omnino fecit mentionem. Et quod multo plus habet admirationis, de Arianis quos ipse vitabat, non male loquitur. Quinetiã de electione Macedonii, quem secutus est, plane reticuit. Nam si illius mentionem feciisset, mẽtionem etiam suorum ipsius scelerum (sicut ea, quæ in illa ipsa electione acta sunt, satis perspicuè declarant) omnino facere necesse fuisset. Verùm de illo hactenus.

Quòd

Quòd Imperator Paulum per Philippum præfectum exturbari, atque in exilium mitti, ac Macedonium in sede eius collocari præceperit.

CAPVT XII.

COnstantius Imperator Antiochiæ commoratus, simul atque acceperat Paulum episcopatus Constantinopolitani sedem denuò occupasse, rem acerbè & graiter tulit. Philippo igitur præfecto, vtpote maiorem cæteris prouinciarum præsidibus potestatem consecuto (secundus namque ab Imperatore nuncupatus est) mandatũ scriptis proditum mittit, vt Paulum eijceret ecclesia, Macedoniumq; in eius locum introduceret. Præfectus verò Philippus, populi tumultũ veritus, Paulum astutè admodum aggreditur: Imperatoris voluntatem tacitus occultat. Atque simulata specie publicis ciuitatis rebus diligenter prouidẽdi, ad balneum publicũ, quod Zeuxippus dicitur recta pergit: mittitq; inde quendam, qui Paulum honorificè accerseret, diceretq; illum ad præfectũ venire debere necessariò. Postquam ille accitus venerat, prefectus absque mora Imperatoris mandatum ostendit. Episcopus sentẽtiam, licet iniquè contra eum pronuntiatam, æquo animo fert. Præfectus autem tum eos, qui circumsistebant, tum multitudinis impetum admodum reformidans (multi namque rumoris suspicione commoti, ad publicum illud balneum concurserant) vnam feneſtram balnei aperire iubet. Paulus per eam in natigium ad eam rem paratum demissus, cum festinatione in exilium mittitur. Cui in mãdatis dedit præfectus, vt Thessalonicam, primariam Macedoniæ ciuitatem, (in ea verò à maioribus suis oriundus erat) proficisceretur: inq; illa vitã degeret, libereq; & securo animo ciuitates etiam adiret Illyrij. Verùm ad partes versus orientem reuertendi nullam omnino ei facere voluit potestatem. Paulus igitur præter expectationem & ecclesia pariter & ciuitate eiectus, cum celeritate abducitur. Imperatoris præfectus Philippus, ex balneo publico ad ecclesiam maturat. Cum illo quasi composito factũ fuisset, aderat Macedonius: inque rheda pariter assidens omnium vndique oculis ostenditur. Militum manus cum

nus cum gladiis eos stipat. Inde multitudinis animis terror iniectus est. Omnes itaque ad ecclesias confluunt, & tã illi, qui fidem Consubstantialis, quàm qui Arij dogma tutaban tur, ad ecclesiam ire contendunt. Simul ac præfectus vna cũ Macedonio Ecclesiæ appropinquabat, ingens certè metus tum multitudinem, tum milites etiam ipsos percutit. Nam quoniam tanta aderat turba, vt nullus transitus præfecto Macedonium deducenti pateret, milites multitudinem violenter trudere cœperũt, atq; cũ multitudo ita coarctata esset, vt præ loci angustia secedere non posset, milites illam ex aduerso se illis opposuisse, & sua sponte transitum præfecto intercluisse arbitrati, districtis gladiis in eam impetum facere: acriter ad pugnam incumbere cœperũt. Circiter tria millia hominum, & centum quinquaginta occubuisse fertur: quorum alij à militibus trucidati, alij à multitudine oppressi interierũt. Macedonius verò post tam præclarè facta, perinde ac si nihil admisisset mali, sed istorũ scelerũ integer & innocens fuisset, arbitrio potius præfecti quàm canone ecclesiastico in sede episcopali collocatur. Ad hunc modũ igitur Macedonius, & Ariani per tantam hominum cædem ad ecclesiæ gubernationem ascenderunt. Per idem tempus Imperator amplam & magnificam ecclesiam, quæ sapientiæ nomen iam habet, construxit, eiq; ecclesię illã adiunxit, quę pacis dicitur, quæq; à patre suo, cum antea esset angusta, tũ amplificata magnitudine, tũ ornatu illustrata fuit. Iam verò ambæ & vno muro cernuntur circũdatæ, & vno nomine appellantur.

Quòd Athanasius minis Imperatoris exterritus, Romam iterum confugit. CAP. XIII.

EOdem tempore alia falsa criminatio contra Athanasiũ conficta est ab Arianis, qui ad eũ accusandum hãc causam conquisiuerãt. Iam pridem Constantinus fruméti Congiariũ ecclesiæ Alexandrinę ad pauperes alendos suppeditauerat. Istud aiunt Athanasium vendidisse, & ad suũ ipsius quæstum conuertisse. Habet fidem illis Imperator: eũ minatur morte mulctaturum. Athanasius, vbi minas Imperatoris resciuerat, se fugæ mandauit: latitauit in obscuro. Tum Iulius episcopus Romanus, cũ de iniũriis Athanasio

ab A-

ab Arianis illatis certior factus esset, & literas Eusebij, qui iam mortem obierat, recepisset, Athanasium vbi de loco, in quo occultabatur, audiuerat, ad se accersit. Eodem temporis momento literæ, quas Episcopi Antiochiæ paulo ante congregati miserant, afferuntur. Porrò autem aliæ literæ ab episcopis AEgypti ad eum missæ sunt: quæ quidem crimina Athanasio obiecta, perspicuè falsa esse docuerunt. Itaq; Iulius literis contrariis ad ipsum missis, episcopis qui Antiochiæ conuenerant per literas respondit. Ac primum docet, quantum molestiæ & acerbitatis eorum epistola ipsi attulisset: deinde eos contra ecclesiæ canones egisse, quod illum ad concilium non vocassent: quippe cum canon ecclesiasticus vetet, ne decreta absq; sententia episcopi Romani Ecclesiis sanciantur: tum fidem ab illis clam deprauari: itẽ, quę crãt iam pridem Tyri peruersè gesta, ea vi ac dolo, propter commentarios quosdam in Mareote ex vna parte solũ malitiosè confectos omnino transacta esse. Quinetiam quæ de Arsenio commenti fuissent, meras calumnias esse manifestò ostẽdit. Ista, aliaq; eius generis Iulius ad episcopos Antiochiæ conuocatos pluribus verbis perscripsit. Hoc locò & epistolas ad Iuliũ, & eius ad alios insereremus, si non verbosa earum longitudo nos ab eo faciendo auocaret. Sabinus erroris Macedoniani propugnator, de quo iã antea mẽtionẽ feci, quanquã in libro eius, qui rerum in conciliis gestarum collectio inscribitur, epistolam Episcoporũ Antiochiæ conuocatorum ad Iulium scriptam minimè prætermisit, epistolas tamen ipsius Iulii in eodem neutiquam intexuit. Verùm istud facere illi in more positum erat. Nam quæcunque epistolæ in conciliis conscriptæ, verbum Consubstantiale vel silentio transiere, vel penitus irritum fecere, eas studiosè & diligenter citauit: contrarias autem de industria missas fecit.

Quòd occidentalium partium Imperator à fratre petebat, vt ad se mitteret qui de abdicatione Athanasij Pauliq; rationẽ redderent, & quòd qui missi erant, aliam fidei expositionem secum adducebant. CAP. XIIII.

NON

NON longo tempore post Paulus Thessalonica decedere, & Corinthum pergere se simulans, recta in Italiã proficiscitur. Ibi ille & Athanasius vna, suã ipsorũ cõditionem Imperatori patefaciunt. Imperator, cuius ditioni partes versus occidentẽ subiectę erãt, illorũ iniurias suã ipsius calamitatẽ statuẽs, literas ad fratrẽ dat: perq; illas ei significat, vt tres episcopi rationẽ de Pauli & Athanasii abdicatione reddituri, ad ipsum mittãtur. Missi sunt igitur Narcissus Cilix, Theodorus Thrax, Maris Chalcedonius, & Marcus Syrus. Qui, vt accesserant, cum Athanasio noluerunt in colloquium venire: quinetiam fidei decisionem Antiochiæ æditam occultãtes, aliam, quàm episcopi contexuerãt, Imperatori exposuerunt, his ferè verbis.

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, conditorem & opificem omnium, ex quo omnis paternitas in cælis, & in terra nominatur. Et in vnigenitũ filium eius, dominum nostrum, Iesum, Christum, qui ante omnia secula ex patre genitus est: Deum de Deo, lumẽ de lumine, per quem omnia facta sunt, & quæ in cælis, & quæ in terra, visibilia & inuisibilia: qui est verbum, sapientia, virtus, vita, lux vera. Qui in nouissimis diebus propter nos incarnatus est, ex sancta virgine natus, Crucifixus, mortuus, & sepultus. Qui resurrexit à mortuis tertia die, Ascẽdit ad cœlos, sedet ad dexteram patris. Et venturus est in fine seculorum iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuique secundum opera sua, cuius regni non erit finis, sed manebit in secula seculorum. Nam sedebit ad dextram patris, non solum dum hoc seculum manet, sed etiam in futuro. Et in Spiritum sanctum, hoc est paracletum, quem promiserat Apostolis, & post ascẽsum in cælos misit, vt doceret, & suggereret illis omnia, per quem sanctificabuntur animæ illorum, qui verè in eum credunt. Eos autem, qui dicunt, filium ex nihilo constare, aut ex alia substãtia, quàm ex Dei patris, aut tempus fuisse, cum non esset, ecclesia Catholica à se alienos decernit. Vbi ista Imperatori & multis aliis exposuerant, absque vlla de aliis rebus reddita ratione abscedunt. Porrò autem dum adhuc, tum qui Orientẽ versus, tum qui ad occidentem incolebãt, absque discrimine ipsi inter se communicant, Sirmii, quæ est ciuitas Illyrij, noua hæresis exoritur. Nam Photinus,

qui

qui ecclesiis ibi præfuit, ex parua Galatia ortus, Marcelli, qui episcopatu abdicatus erat, discipulus, præceptoris vestigiis insistens, filium Dei, solum hominem esse affirmauit. Verùm de iis dicam alio loco.

De fidei expositione, longa verborum ambage contexta. CAP. XV.

TRiennii spatio interiecto, episcopi versus orientem, concilium denuò conuocant: aliam fidei formulam componunt: episcopis Italiæ per Eudoxium tũ Germaniciæ episcopum, Martyrium, & Macedonium Mopsiestiæ, vrbis Ciliciæ episcopum mittunt. Ista fidei formula pluribus verbis conscripta, multas appẽdices, præter ea, quę in aliis fidei formulis antea compræhensa erant, continuit. Hisq; verbis explicata est. Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, conditorem & opificem omnium, ex quo omnis paternitas in cælis, & in terra nominatur. Et in vnigenitum filium eius, Iesum, Christum, Dominum nostrum, qui ante omnia secula ex patre genitus est: Deum de Deo, lumen de lumine: per quem omnia facta sunt, & quæ in cælis, & quæ in terra, visibilia & inuisibilia: qui est verbum, sapientia, virtus, vita, lux vera: qui in nouissimis diebus propter nos homo factus est, ex sancta virgine natus, crucifixus, mortuus, & sepultus. Et qui resurrexit à mortuis tertia die, ascendit in cælum, sedet ad dexteram patris: qui venturus est in fine seculorum iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuique iuxta opera sua. Cuius regni nõ erit finis, sed manebit in infinita secula. Sedebit enim ad dexteram patris, non solum dum hoc manet seculum, sed etiam in futuro. Credimus etiam in spiritum sanctum, hoc est in paracletum: quẽ Christus promiserat Apostolis post ascensum suum in cælum: & quem misit, vt doceret & suggereret illis omnia. Per quem animæ eorum, qui in eum verè credant, sanctificantur. Eos autem, qui asserant, filium, ex nihilo ortum, aut ex alia substantia, quàm ex Dei patris, aut tempus seculumve fuisse, cum non esset, sancta & catholica ecclesia alienos à se decernit. Pari ratione & iis qui tres deos esse dicant, vel Christum non esse Deum ante secula, vel eum neque Christum neque filium Dei esse, vel patrem

& filium & spiritum sanctum eundem esse, vel filium ingenitum esse, vel patrem non proposito & voluntate sua filiũ genuisse, sancta & Catholica Ecclesia anathema denunciat. Neque enim sine errore dici potest, filium ex nihilo constare: quandoquidem istud de eo in literis diuinitus inspiratis minimè reperitur. Neque certe illum ex alia substantia præter patrem ante subiecta, sed ex solo Deo patre verè genitum esse didicimus. Etenim verbum Dei docet patrem Christi, vnum ingenitum, & sine principio fuisse. Quinetiam neque tempus fuisse, cum non esset, tuto absque scripturæ testimoniis asserere possumus, quasi téporale spatium in eo præcogitandum sit, sed Deum solum qui sine tempore illum genuit, animo complecti debemus. Etenim tempora & secula per illum facta sunt. Neque præterea quispiam vel pater, vel filius simul absque principio, simulque ingenitus esse propriè dicetur. Sed vt patrem solum absque principio esse, incomprehensibilem, & filium genuisse ratione quadam, quæ nec comprehendi, nec omnino percipi potest, cognoscimus: sic ipsum filium ante secula genitum, & non simili ratione cum patre ingenitum intelligimus, sed habuisse principium patrem, qui ipsum genuit. Nam caput Christi Deus. Neque cum confiteamur tres res, & tres personas, patris nimirum, filij, & spiritus sancti, secundum scripturas, tres propterea deos constituimus. Nam in se perfectum & ingenitum, absque principio, & inuisibilem Deum, vnum solum cognoscimus Deum, & vnigeniti filii patrem, qui solus ex se ipso habet, vt sit, quique solus aliis omnibus rebus abunde largitur, vt sint. Et cum vnum Deum patrem Domini nostri Iesu Christi, solum vnigenitum dicimus, non ob eam causam negamus Christum Deum esse ante secula: in quo errore versabantur, qui à Paulo Samosateno hæresis suæ originem duxerunt, affirmãtes illum post incarnationem suam ex profectu Deum factum esse, cum natura homo solum & simpliciter esset. Scimus enim illum, quamuis patri & Deo subijciatur, tamen Deum ex Deo secundum naturam genitum fuisse, perfectum & verum esse, & non ex hominibus postea Deum factum, sed Dei patris voluntate propter nos incarnatum, & nunquam amisisse, vt Deus esset.

Sic leg. Niceph. li. 9. ca. 11

Præ-

, Præterea illos deteſtamur, anathemateque multandos du-
, cimus, qui eum ſolum ac ſimplex verbum Dei, & ſubſtantia
, carere, ſed in altero eſſe commentitia ratione aſſerant: &
, modò tanquam ex ore prolatum, modò tanquam in mente
, alicuius incluſum, à quibuſdam appellatũ dicant. Ipſum au
, tem Chriſtũ & dominũ & filiũ Dei, & mediatorem, & ima-
, ginem Dei non fuiſſe ante ſecula ſtatuunt: ſed ex eo tem-
, pore illum Chriſtum & filium Dei fuiſſe, ex quo noſtram
, carnem ex virgine ante quadringentos annos integros aſ- *& Deũ:*
, ſumpſit. Nam ab illo tempore regnum Chriſti principium *Sic lege*
, habuiſſe volunt, & poſt mundi conſummationem & iudi- *Niceph. li*
, cium, finem habiturum. In quo errore ſunt, Marcelliani, *bro 9. ca.*
, Photiniani, Ancyrogalatiani: qui quidem tum Chriſti eſ- *11.*
, ſentiam & diuinitatem, quæ fuit ante ſecula, tum regnum
, eius ſimiliter, quod fine caret, propterea improbant, quòd
, monarchiam conſtituere præ ſe ferant. Verùm nos, eum
, non verbum ſimpliciter prolatum, aut in Dei patris quaſi
, mẽte inſitum, ſed verbum viuens, Deum, qui per ſe ipſe ex-
, iſtit, & filium Dei & Chriſtum eſſe: & non ſimul cum pa-
, tre ſuo ante ſecula per ſolam præſcientiam fuiſſe, & verſa-
, tum eſſe, & ad omne opificium illi inſeruiſſe, rerum ſiue vi-
, ſibilium, ſiue inuiſibilium, ſed cum patre verbum verè ex-
, titiſſe, & Deum ex Deo fuiſſe. Hic enim eſt, ad quem di-
, xit pater: faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudi-
, nem noſtram: qui antiquis patribus propria perſona appa-
, rens, legem dedit: qui etiam per prophetas locutus eſt: &
, ad extremum homo factus, ſuum ipſius patrem omnibus ho
, minibus patefecit: qui regnat in infinita interminataque
, ſecula. Neque enim Chriſtum nuper ſuam dignitatem ac-
, cepiſſe, ſed ab omni æternitate ipſum perfectum, & patri
, per omnia ſimilem eſſe credimus. Illis autem, qui dicant, pa
, trem, & filium, & ſpiritum ſanctum eundem eſſe, & tria no-
, mina in vna re & perſona impiè intelligant, non ſine cauſa
, eccleſia interdicimus, quòd patrem qui nec comprehendi,
, nec pati queat, per incarnationem poſſe & comprehen-
, di & pati ſtatuant. Cuius generis ſunt, qui patropaſsi-
, ani apud Latinos, apud nos autem Sabelliani dicuntur.
, At nos ſcimus patrem, qui miſit filium ſuum, in propria im
, mutabilis diuinitatis ſuæ natura permanſiſſe: Chriſtum aũt

missum,incarnationis œconomiam expleuisse.Pari ratione eos,qui impiè & nefariè dicant,Christũ neq; cõcilio neq; voluntate patris genitum esse, necessitatem scilicet & substantiam,concilij & liberi arbitrii expertem,Deo patri attribuentes,sic vt filium inuitus genuerit,execrabiles in primis & à veritate alienissimos iudicamus:tum quod contra cõmunes,quæ de Deo extant notiones,tum quod contra sententiam ac sensum scripturæ diuinitus inspiratæ, eiusmodi dogmata de illo audeant statuere.Nos autem Deum,& sui ipsius iuris & arbitrii esse cognoscimus:& sancte religioseque existimamus illum sponte & voluntate sua filium genuisse. Credimus etiam,idq; piè, illud quod de eo dicitur: Dominus creauit me initio viarũ suarum,ad opera sua:non tamen ita creatum esse,vt alias creaturas, & res ab eo fabricatas intelligimus.Nam istud impium est,& à fide ecclesiastica penitus auersum,conditorem operibus ab eo conditis assimilare, & illum eundem generandi modum habuisse, quem res ab eius natura prorsus diuersæ habuerunt, arbitrari.Etenim sacræ scripturæ vnum & solum filium vnigenitum,ingenuè & verè genitum nos docent.Quinetiam cum filium per se esse, & viuere & existere simili ratione cum patre dicamus,non tamen propterea illum à patre separamus, & locos quosdam interuallaq; inter illorum cõiunctionem & cohærentiam corporeo more cogitatione informamus, nam credimus eos nulla intercapedine, aut spatio interposito cohærere, & à se neutiquam posse separari, ita vt pater totum filium suo quasi sinu complectatur, & filius toti patri annectatur,omninoq; adhæreat,inq; solo paterno gremio perpetuo conquiescat. Credimus ergo in trinitatem perfectam sanctissimamq; : ac cum patrem Deum, & filium Deum dicimus,non tamen duos deos, sed vnum esse confitemur,pari diuinitatis amplitudine, & vna perfecta regni coniunctione : & sicut pater principatum cum in res vniuersas,tum in ipsum filium obtinet, ita filium patri subijci, & extra ipsum patrem,omnia à se fabricata proxime & secũdum illum gubernare: quinetiam spiritus sancti gratiam patris voluntate affatim sanctis tribui. Hoc modo namq; elo quia sacra nobis tradiderunt de monarchia,quæ est in Christo,orationem instituendam esse. Post breuem illam & cõ-

pen-

pendiariam fidei formulam, ista vberius diffusiusque explanare coacti sumus, nõ vt inani & arroganti contentione digladiaremur, sed vt omnem suspicionem de nostro iudicio & opinione animis hominum, qui nos penitus ignorant, iectam, tanquam alienam à nobis remoueremus: quinetiam vt omnes, qui versus occidentem habitant, non solùm impudentes eorum calumnias, qui contrariam opinionem tuentur, verùm etiam ecclesiasticam & Christianam episcoporum orientem incolentium doctrinam, ex sacris diuinitusque inspiratis scripturis, quas ipsi peruersè interpretantur, ratione facili & minimè contorta confirmatam pro certo intelligant. Ista episcopi qui partes versus occidentem accolebant, tum quod linguæ Græcæ ignari erant, tum quod ea propter eandem causam non intelligebant, neutiquã recipere, sed fidem in concilio Nicæno stabilitam satis esse, nihilq; vlterius curiosè vestigandum dixere.

De Sardicensi Consilio.

CAP. XVI.

CVM Imperator denuò scripsisset, vt Paulo & Athanasio sua ipsorum loca ac sedes restituerentur, nihilque proficeret (intestina namq; seditio multitudinem sine intermissione implicatam tenuit) Paulus & Athanasius aliud concilium cogi postulant: vt cum de eorum rebus, tum de fide in concilio generali cognosceretur: docentq; se abdicatos fuisse, quo ipsa penitus labefactaretur fides. Edicitur ergo concilium generale, vt omnes Sardicam cõmeent (est autem hæc ciuitas Illyrij) idq; de sententia duorũ Imperatorum, alterius per literas illud flagitantis, alterius qui in oriente regnabat alacri & parato animo eisdem obtemperantis. Vndecimo anno post mortem patris duorum Augustorum, Ruffino & Eusebio Cos. Concilium Sardicense coactu est. Episcopi circiter trecenti, qui versus occidentem habitabant, vt ait Athanasius, eo conueniunt. Ex episcopis autem, qui orientem incolebãt, vt Sabinus narrat, solum septuaginta sex (in quorum numero fuit Ischyras Mareotis episcopus, quem illi qui Athanasium abdicabant ad episcopatũ illius loci delegerant) Sardicam aduentant.

Nam alii corporis infirmitatem causantur: alij de temporis præstituti queruntur angustia, culpamque illius rei in Iulium Episcopum Romanum conferunt, cum tamen ex eo tempore quo tum concilium æditum fuerat, tum Athanasius concilium expectans Romæ commoratus erat, annus & sex menses iam præteriissent. Postquam igitur Sardicæ conuenerant episcopi oriẽtis, in conspectum episcoporum occidentem incolentium venire noluerunt: dixeruntque se non alia conditione in colloquium cum illis venturos, nisi Athanasium & Paulum è conuentu expellerent. Verùm vbi Protogenes Sardicensis episcopus, & Osius episcopus Cordubæ (est hæc quidem vt supra dixi, ciuitas Hispaniæ) minimè ferebant, vt Paulus & Athanasius abessent, episcopi orientales confestim decedunt: cumque ventum esset ad vrbem Philippi, quæ est in Thracia, priuatum inter ipsos concilium constituere: de cætero aperte verbum Consubstantiale anathemate damnare: opinionem quod filius patri dissimilis esset, per literas scriptas vbiq; disseminare cœperunt. Episcopi autem Sardicæ coacti, primum istos indicta & deserta causa condemnare: Deinde Athanasii accusatores dignitatis gradu dimouere: tum fidei Nicænæ decisionem constabilire, opinionemque, quod filius esset patri dissimilis, prorsus explodere. Postremò verbum Consubstantiale multo notius & illustrius efficere. Nam literas scribunt illi quoque de ea re, & passim ad omnes mittunt.

Quare vtrique se recte feciſſe arbitrati sunt, episcopi orientis, propterea quod occidentis episcopi eos recepissent, qui ab illis erant abdicati: occidentis autem episcopi, tum quia illi, qui eos abdicauerant ante causæ cognitionem abscesserant, tum quia ipsi fidem Nicænam tenebant, illi verò euertere non dubitarant. Sedes igitur Paulo & Athanasio reddunt: itemq; Marcello episcopo Ancyræ vrbis paruæ Galatiæ: qui quidem iam pridem, vti in primo libro commemorauimus, abdicatus fuerat, tum autem sententiam contra se ante pronuntiatam pro viribus impugnare laborauit, docuitque sermonis & loquendi modum, quo liber scriptus erat, non intellectum esse, & propterea se in suspicionem opinionis Pauli Samosateni vocatum. Sed tamen illud à nobis minimè ignorari debet, Marcelli librum ab Eu

sebio

sebio Pamphilo, qui contra illum disserebat tribus libris quos contra Marcellum inscripsit refutatum esse: verbaque ipsius Marcelli ab eo citata: quæ quidem & oppugnare contendit, & docet Marcellum non aliter quàm Sabellium Afrum, & Paulum Samosatenum, Dominum Iesum, solum hominem induxisse.

Pro Eusebio Pamphili Apologia.

CAP. XVII.

QVoniam autem nonnulli ipsum Eusebium Pamphilum in libris, quos edidit, tanquam Arij errori fauentem, contumeliis vexare aggressi sunt, non incommodum arbitror pauca de illo disserere. Primum enim concilio Nicæno de Consubstantiali decidenti, & interfuit, & assensus est. In tertio verò libro quem de vita Constantini conscripsit, ista de illo concilio his ferè verbis ipse commemorat: Imperator omnes ad concordiam eatenus reducere contendit, quoad eos in omnibus rebus, quæ in quæstionem aliquando veniissent, tum conspirantes animis, tum opinionibus consentientes reddidisset, ita vt concors fides inter eos vigeret. Quod si igitur Eusebius, dum concilii Nicæni coacti mentionem facit, omnia quæ in controuersiam venerant soluta esse dicat, omnesque in eadem sententia & opinione fuisse, quid est cur quidam illum in Arij hæresin propendisse existiment. Quinetiam Ariani ipsi falluntur opinione, dum eum cum ipsis sentire arbitrantur. At dixerit quispiam, illum in libris suis partibus Arij propterea videre fauere, quod percrebrò in eisdem hoc modo loquatur, Per Christum. Cui respondemus, quòd hoc loquendi modo, aliisq; item nonnullis, qui œconomiam humanitatis seruatoris nostri exprimunt, sæpenumero tum alij scriptores ecclesiastici vsi sunt, tum Apostolus ipse, qui nunquam peruersæ cuiusquam opinionis magister existimatus est, ante istos oēs eadē verba vsurpauit. Porrò aūt quę fuerit Eusebij sentētia opinioq; cū Arius filiū creaturam, tanquā vnam ex aliarum creaturarum numero esse diceret, hoc loco accipito: qui in primo libro cōtra Marcellū sic loquitur. Vnigenitus Dei filiꝰ solus ille, & nō alius & prędicatur, & est.

Vnde meritò reprehendendi sunt hi, quos non pudet, eum creaturam asserere, & pari ratione cum aliis creaturis ex nihilo ortum esse. Quo modo enim filius erit, aut qua ratione vnigenitus Dei, cum eandem cum cæteris creaturis habeat naturam, vnusque sit ex plebeiorum mortalium numero: vtpote qui similiter cũ illis ortus sit, & creationis quæ ex his, quæ non sunt particeps, factus? Verùm non ita de illo sacra tradunt eloquia. Paulò post etiam adiungit. Quisquis igitur filium ex nihilo genitum, & præcipuam creaturam ex nihilo ortam eum statuit, nomen solum filii ille quidem imprudens ei largitur, sed filium reuera esse denegat. Nam qui ex his, quæ non sunt, genitus sit, verè filius Dei esse non poterit: quandoquidem neque aliud quicquam, quod sit generatum. Verè autem filius Dei ex ipso patre genitus, reuera vnigenitus & dilectus patris appellandus est. Sic quoque Deus erit. Quid enim est aliud Dei germen, quàm id quod genitori simile sit. Condit quidem rex vrbem, sed vrbem non gignit: atque filium gignere, non condere dicitur. Quinetiam operis, quod ab eo fabricatur, non pater, sed artificiosus opifex: filii autem ab eo geniti non opifex, sed pater dicetur. Atqui ille qui vniuersitatis Deus est, filij quidem pater, sed mundi conditor & effector meritò dicetur. Ac licet semel in quodam scripturę loco reperiatur dictum esse: Dominus creauit me initio viarum suarum ad opera sua, sermonis tamẽ illius sensum (quem quidem paulo post explanabo) debemus accuratè expendere, & non vt Marcello placet, vno verbo præcipuum ecclesiæ dogma conquassare. Istá aliaq; eius generis complura ab Eusebio in primo libro contra Marcellum disputata sunt. In tertio autẽ, quo pacto hæc vox, CREATVRA sit intelligenda, docet his verbis. Istis quidem hoc modo constitutis, sequitur etiã hanc sententiam, Dominus creauit me initio viarum suarum ad opera sua, non aliter capiendam esse, atque ea omnia, quæ ante exposuimus. Quòd si dicat seipsum creatum esse, nõ illa dicit perinde ac si ex eo, quod non est, ad id quod est transierit, ipseque simili ratione cum reliquis creaturis, ex eo, quod non est, factus sit (sicut quidam peruersè existimarunt) sed quod substantiam habuerit, vixerit, & ante mundi fabricationem fuerit & extiterit, atque adeo à patre suo omnium

Prou. 8.

» omnium domino huius vniuersitatis princeps constitutus
» sit: vti hoc verbum creauit, hoc loco pro, constituit, vel or-
» dinauit, capiatur. Quin Apostolus Petrus principes ac du-
» ces, qui hominibus præsunt, creaturam planè nominat, his
» verbis: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter do- 1. Pet. 2.
» minum, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tanquã per
» eum missis. Et propheta etiam, Paratus inquit esto ad in-
» uocandum Deum tuum Hierusalem: propterea, quod ecce
» firmans tonitruum, & creans spiritum annunciat homini-
» bus Christum suum. Hoc verbum, CREANS, non accipit,
» perinde ac si spiritus ex eo, quod non est, factus sit. Non e-
» nim tum creauit Deus spiritum, quando Christum suũ per
» illum omnibus hominibus annũciauit (non enim tum re-
» cens sub sole ædebatur, sed ante fuerat extiteratque) verùm
» ipsum misit, quo tempore Apostoli erant in vnum congre- Act. 2.
» gati: quando sonus, instar tonitrui de cœlo factus est, tan-
» quam aduenientis spiritus vehementis: & repleti sunt spi-
» ritu sancto: atque hoc pacto omnibus hominibus Christum
» Dei annunciauit iuxta prophetiam, quæ dixerat, propterea
» quòd firmans tonitruum, & creans spiritum, annunciat ho-
» minibus Christum suum, hac voce, Creans, pro hoc verbo
» mittens, vel constituens, posita: Vox autem, tonitruum, alia
» quadam ratione prædicationem euangelii significat. Da-
» uid item, cum sic loquitur: Cor mundum crea in me Deus, Psal. 50.
» non hoc dixit quasi corde carens, sed puram mentem in se
» ingenerari perficiq; optat. Eadem ratione dicitur etiam il-
» lud: vt duos in vnum nouum hominem, crearet, id est con-
» iungeret: vide item illud, num sit eiusdem generis: induere
» nouum hominem, qui est secundum Deũ creatus. Et istud,
» si qua igitur in Christo noua creatura: & si quæ alia in scri-
» pturis diuinitus inspiratis diligenter perueſtigandis de ge-
» nere eodem reperire poterimus. Ne mireris igitur, si per
» translationem in hac sententia loquatur scriptura: Domi-
» nus creauit me initio viarum suarum: Creauit, hoc est con
» stituit, vel ordinauit. Ista Eusebius in libris contra Mar-
cellum disseruit, nos autem eadem citauimus, vt illis qui ei
temere obtrectare, contumelioseque detrahere laborarint,
responsum sit. Nam non possunt ostendere Eusebium, li-
cet vocabula dispensationis, in eius libris vsurpata repe-

riant, filio Dei initium essentiæ tribuisse: præsertim cum scriptorum Origenis & æmulus, & admirator extiterit. In quibus illi, qui abstrusum & reconditum librorum Origenis sensum eruere potuerint, passim scriptum inuenient, filium à patre genitum fuisse. Atque ad ista quidem, nostra deflexit oratio, quò Eusebii obtrectatoribus respondere-mus.

Quòd Concilium Sardicense cum thronum suum Athanasio, Itemq; Paulo reddidisset, ac Orientalis partem Imperator Constantius eos non admitteret, Imperator occidentis bellum illi interminatus est, quod metuens Constantius accersitum per epistolas Athanasium Alexandriam mittebat.

CAPVT XVIII.

EPiscopi tum qui Sardicę, tum qui Philippi vrbis Thraciæ conuenerant, conciliis separatim conuocatis, rebusque, quæ vtrisq; videbantur constitutis, ad suas ipsorum ciuitates reuerterunt. Ecclesia igitur versus occidentem, ab ecclesia, quæ erat in oriẽte dissensione distracta fuit. Terminus autem, quo illorum erat distincta communio, mons inter Illyrium & Thraciam interiectus, qui Tisucis dicitur, constitutus est: ad quem quidem vsque omnes inter ipsos, licet fide dissentientes, discrimine penitus remoto, communicarunt. Vlterius verò nulla inter eos fuit communio. Talis quidem perturbatio atque confusio statum ecclesiæ id temporis occupauit. Statim verò post Imperator, qui partium ad occidentem vergentium dominabatur, ea quæ in concilio Sardicensi acta erant, fratri suo Constantio significat: hortaturq;: vt Paulum & Athanasium ad proprias sedes restituendos curet. Vbi autem Constantius fratris postulata de die in diem differebat, ille, imperatorem dico, occidentis, optionem fratri dat, vel Paulum & Athanasium ad suas ipsorũ sedes, ecclesiasq; restituẽdi, vel si hoc minus prętaret ipsum sibi hostẽ reddẽdi, nihilq; aliud quã bellũ expectandi: literæ aũt, quas ad fratrẽ scripsit ita se habẽt. Sũt hic apud me Athanasius & Paulus: quos auditione accepi pietatis causa persecutionem passos esse. Quod si pol

Susacis apud Niceph. dicitur lib. 9. cap. 13.

liciare

liciare te illis suas ipsorum sedes redditurũ, inq́; eos, à quibus sine causa iniuria affecti sunt, animaduersurum, viros ipsos ad te mittam: sin autem recuses ista hoc modo perficere, pro certo velim cognoscas, me eo venturum, & te inuito illis suas ipsorum sedes restituturum. Quæ cum intellexisset orientis Imperator, non mediocrem animo cepit ægritudinem. Accersitis igitur non paucis orientis episcopis, optionem sibi datam illis exponit: rogat, quid faciendum sit. Illi melius esse respondent, vt Athanasio ecclesiæ suæ concederet administrationem, quàm vt bellum intestinum susciperet. Vnde Imperator necessitate adductus, Athanasium ad se accersit. Interea temporis Constãs occidentis Imperator, Paulum cum duobus episcopis, cum literis suis, cumq́; literis etiam cõcilij, quo tutior esset, honorificè Constantinopolim mittit. Cũ Athanasius adhuc extimesceret animoq́; ad Constantium, nec ne proficisceretur hæsitaret (metuebat namque falsas calumniatorum criminationes) Constantius orientis Imperator, illum non semel modò, verùm etiam iterum ac tertiò ad se acciuit: quemadmodum literæ eius quas ex latino sermone in Græcum conuertimus, satis declarãt, ad hunc modum.

Epistola Constantij ad Athanasium.

Constantius, victor, August. Athanasio Episcopo, S.

DIutius te, tanquam turbulentis ac sęuis maris fluctibus iactari agitariq́;, singularis nostra clementia non patitur. Te patrio lare orbatũ, spoliatum fortunis per deuia itinera, & periculosa oberrare, pietas, quam nos perpetuo colimus, non sinit. Quamuis sensa mentis meæ diu admodum ad te propterea scribere distulerim, quod expectabam, te tua sponte ad nos aduẽturum, & rerum aduersarum, quibus afflictabaris, remedium petiturum, tamẽ cum metus fortasse tuũ institutum remoraretur, ob eam causam literas benignissimas ad tuã grauitatem misimus, vt quam primum in nostrum conspectum venire contenderes: quo tum tuum ipsius desiderium expleres, tum nostrã expertus clemẽtiam, tuis sedibus ac fortunis restituereris. Nam huius rei gratia dominum & fratrem meum Constantem victorẽ, Augustũ, pro te rogaui, vti potestatem tibi faceret ad me accedendi,

quo

quo vtriusque nostro subsidio patriam recuperare, hocque tanquam pignus nostræ in te beneficentiæ habere posses.

Alia Epistola ad ipsum magnum Athanasium.

Constantinus, victor, Augustus, Athanasio Episcopo, S.

QVanquam per superiores literas, tibi apertissimè significauimus, vt animo securo ad nostrum comitatum accederes, propterea quod in animo erat te ad tuam sedem mittere, tamen has literas etiam tuę grauitati dedimus, vti publico vehiculo conscenso, ad nos absque omni diffidentia ac timore aduentare properes, quo rebus, quarum cupiditate duceris, maturè potiri queas.

Alia Epistola ad eundem magnum Athanasium.

Constantius, victor, Augustus, Athanasio Episcopo, S.

DVM Edessæ versabamur, præsentibus tuis presbyteris, visum est vnum presbyterum ad te mittere, vt ad nostrum comitatum accedere maturares, quo simul ac venires in nostrum conspectum, absque mora Alexandriam recta pergeres. Verùm quoniam multum iam temporis præteriit, ex quo nostras accepisti literas, ad nos tamen venire distulisti, propterea te etiam nunc denuò in memoriam redigere decreuimus, vt absque cunctatione ad nos accedere festines, sicque & patriæ restitui, & quod tibi in optatis est, assequi possis. Et quo plenissimè de omnibus rebus certior fias, Achetam diaconum ad te misimus, à quo poteris discere, & quid nos animo instituerimus, & quòd tu, ea quæ expetis, ex animi sententia consecuturus sis. Istas epistolas vbi Athanasius in Aquileia (Sardica enim digressus, ibi cõmorabatur) acceperat, Romam cum festinatione contẽdit: literas ostendit Iulio episcopo: Romanam ecclesiam maxima afficit lætitia. Nam Constãtius orientis Imperator propterea videbatur illorum de fide opinioni assensurus, quod

Atha-

Athanasium ad se accersiuerat. Iulius verò Clero & populo Alexandrino hæc de Athanasio per epistolam significauit.

Iulij Episcopi Romani ad Clerum & populum Alexandrinum Epistola.

Iulius Episcopus, presbyteris, diaconis, & populo Alexandriā incolenti, dilectis fratribus, in Domino salutem.

VObis equidem vehementer gratulor fratres charissimi, quod fructum fidei vestræ iam deinceps oculis cernere posſitis. Istud enim in fratre & collega meo Athanasio verè perspici queat: quem cum ob synceram & piam viuendi rationem, tum ob vestras preces Deus vobis restituit. Ex hac re etiam poterit intelligi, quàm puras preces, quanque plenas charitatis semper ad Deum fuderitis. Nam cum promissionum Cœlestium, & amoris erga illas ipsas, quem à fratre meo prædicto didiceratis, vobis in mentem veniret, verè intellexistis, & per fidem illam rectam, quę in vestris mentibus penitus insederat, exploratè cognitum habuistis, Athanasium, quem in vestris piis animis tanquam præsentem semper continuistis, non in perpetuum à vobis seiunctum iri. Quare mihi ad vos literas perscribenti multis verbis non est opus. Nam quæcunque à me dicuntur, ea vestra fides quasi præoccupauit, & quæ communiter à vobis omnibus optata erant, per Christi gratiam cumulate expleta sunt. Vobis idcirco gratulor (vt secundò idem repetam) quod animos vestros adeò firmè in fide continuistis, vti ab ea nullo modo deturbari potuissent. Quinetiam fratri meo Athanasio non minus gratulor, quod quamuis multas res asperas perpessus sit, vestræ tamen charitatis & desiderij nihilominus horas ferè singulas recordatus est. Nam quāquam corpore ad tempus videbatur à vobis abstractus, spiritu tamen semper tanquam vna vobiscum ætatem degit. Atque omnes res aduersas, quas expertus est, fratres charissimi, sua laude minimè carere arbitror. Etenim hoc modo cum vestra, tū ipsius fides apud omnes plene perspecta, exploratáque est. Nam si tam grauis casus illum nō afflixisset, quis

quis vnquam credidisset, vel tam stabile iudicium in vestris animis insedisse, tanquam charitatis ardorem erga tam egregium episcopum incensum esse, vel illum tam præclaris virtutibus præditum, ob quas spei, quæ est nobis in cælis reposita particeps fiet. Quamobrem cum in præsenti, tum in futuro seculo, eximium confessionis testimonium omnino est consecutus. Nam multas calamitates, variis modis, terra mariqúe expertus, omnes Arianæ factionis insidias quasi pedibus conculcauit. Ac sæpenumero inuidiæ causa in vitæ periculum per aduersarios insidiosè coniectus, mortem contempsit ille quidem: sed tamen Dei omnipotentis, & domini nostri Iesu Christi auxilio euasit incolumis: vnde spé animo concepit se tum hostium insidias deuitaturum, tum vobis ad vestrorum animorum solatium tandem fore restitutum, quo ex vestra recte factorum conscientia vna vobiscum illustrissima trophæa reportaret: Quibus sanè ad extremas vniuersæ terræ oras eximiè nobilitatus est: certissi maqúe vitæ præclarè actæ indicia omnium oculis subiecit, quippe qui non modò fidei suæ professionem & doctrinam cælestem sit liberè tutatus, verùm etiam iudicio certo & quasi immortali vestrum singularem erga ipsum amorem perspicuè declarauit. Quocirca maiore splendore, quam cum à vobis decessit, illustratus ad vos reuertitur. Quod si eximiè & pręcioſæ materię puritatę, vt auri argętive, ignis exquisitè exploret, quid de tam excellenti viro pro dignitate dici poterit, qui post tam ardentia afflictationum incendia restincta, post tam grauia pericula superata, iam vobis restitutus sit, innocensqúe non à nobis solum, sed ab vniuerso concilio declaratus. Athanasium igitur vestrum episcopum, Fratres Charissimi, vna cum iltis, qui earundę cum eo calamitatum participes fuere, cum omni diuino honore & lætitia excipite. Lætamini votorum facti compotes, qui vestrum pastorem vestræ pietatis, esurientem sitientemqúe vestris literis salutaribus, dum aberat, nutriuistis, & quasi potastis. Nam eo pacto, dum in exteris & peregrinis regionibus versabatur, ei permagno fuistis solatio: & dum persecutionis procellis iactatus, insidiisqúe appetitus erat, fidelissimis vestris aduersus illum animis studiisque, eius dolorem magnopere leniuistis. Mihi autem iam cogitanti,

men-

» menteq; præcipiente, tum cuiusque vestrum de eius reditu
» lætitiam, tum multitudinis occursationes pietatis plenissi-
» mas, tum honorificum hominum confluentium, quasi fe-
» stum, tum quis & qualis nam ille dies, quo frater meus ad
» vos reuertetur, futurus sit, maxima sane se offert oblectatio:
» præsertim cum & dissensiones, quæ ante extitere, conquie-
» uerint, & honorificus eius ex animi sententia reditus, om-
» nes incredibili quadam lætitia affecerit: quæ quidem læti-
» tia propter suam ipsius magnitudinem ad nos etiam, quibus
» cœlitus donatũ est, vt in huiusmodi viri notitiã veniremus
» permanauit. Rectũ igitur videtur, vt cũ precatione finé epi
» stolæ faciamus. Deus Omnipotẽs, & eius filius, Dominus &
» seruator noster Iesus Christus perpetuã suam gratiam vobis
» suppeditet, præmiúq; vestræ eximiæ fidei, quã tã illustri te-
» stimonio aduersus Episcopum vestrũ declarastis, benignus
» largiatur: vt cum vos, tum posteros vestros, tũ hic, tum in fu
» turo seculo multo præstabiliora præmia maneant, quæ nec
» oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascende- 1. Cor. 2.
» runt, quæ præparauit Deus diligẽtibus se, per dominum no
» strum Iesum Christũ, per quem omnipotenti Deo gloria in
» omnem æternitatem, Amen. Vos fratres charissimi, opto va
» lere plurimũ. His literis fretus Athanasius in orientem pro-
ficiscitur. Constantius Imperator quanquã illum tum qui-
dem non inuito animo excepit, tamẽ callide ab Arianis sub
monitus, eum fallaciter ludificari aggreditur. Sic illum affa-
tur: Etsi sedem Episcopatus tui, tum concilij decreto, tũ no
stra approbatione recuperasti: tamen quoniam sunt Alexan
driæ nõnulli è populo, qui à tua cõmunione disiuncti sunt,
vnam ecclesiã in ciuitate illos retinere permittas velim. Ad
quod postulatum Athanasius acute respondet. O Impera-
tor, inquit, in tua situm est potestate, vti ea, quæ lubitum fu-
erit cum imperes, tum exequare, ipse etiã aliud beneficij lo-
co abs te peto postuloq;, quod mihi largiaris velim. Quod
vbi Imperator alacri & prompto animo se daturum promi-
serat, adiũgit illico Athanasius: peto, inquit, vt illud ipsum
abs te impetrem, quod tu à me impetrare voluisti: nimi-
rum vt in singulis ciuitatibus his, qui à communione A-
rianorum se ipsi secreuerunt, vna ecclesia tribuatur. Aria-
ni igitur, vt Athanasii sententiam non incommodam esse
intelle-

intellexerant, tametsi eam rem in aliud tempus differendam dicebant, Imperatori tamen quo minus, ea quæ sibi videbãtur, obiret, neutiquam fuêre impedimento. Quapropter Imperator Athanasio, Paulo, & Marcello, quinetiam Asclepæ Gazæ episcopo, & Lucio episcopo Adrianopolis proprias ipsorum sedes restituit. Isti duo posteriores etiam à concilio Sardicensi admissi erant: Asclepas quidem, quòd commentarios ostenderat, ex quibus constabat Eusebium Pamphilum cum aliis nonnullis, tũ eius causam diligenter cognouisse, tum ei proprium dignitatis gradum reddidisse: Lucius autem, quòd eius accusatores aufugerant. Mandata igitur Imperatoris ad proprias cuiusque illorum ciuitates exiuerunt, quibus erat imperatum, vt illos prompto ac parato animo reciperent. Ancyrę igitur, quoniam Basilius erat exturbatus, Marcellusq; in eius locũ venerat, non exiguus tumultus concitatus est: qui quidem illis qui aduersariam opinionem tuebantur ansam præbuit ad Marcello obtrectandum. Ciues Gazæ Asclepam libenter exceperunt. Constantinopoli autem Macedonius Paulo ad tempus locum concessit, & in ecclesia quadam ciuitatis separatim conuentus fecit. Pro Athanasio verò imperaror ad Episcopos, Clericos, & populum Alexandrinum scripsit literas, vt illum lubentibus animis reciperent. Quinetiam per alias literas iussit, vt ea, quæ in iudiciis contra eum acta fuissent, penitus delerentur. Literæ de vtraque re perscriptæ, sunt hæ.

Constantij Epistola pro Athanasio Episcopo.

Victor, Constantius, Max. Augusti. Episcopis & presbyteris Ecclesiæ Catholicæ, S.

ATHanasium episcopum cum primis venerandum, gratia & benignitate Christi neutiquam certè destitutum, fuisse constat: sed quanquam ad exiguum temporis, spatium hominum iudicia, quibus in eum iniquè inquisitum erat, subiit, tamen à diuina prouidentia omnium rerum, contemplatrice, iustam debitamq; reportauit sententiam, Deiq;

Deiq; voluntate & noſtro iudicio cum patriam, tum eccle
ſiã, cui nutu diuino præfectus fuiſſet, recuperauit. Cui qui-
dem à noſtra clementia, quæ rationi ſunt conuenientia, ſup
peditari debent, vſque adeo vti omnia, quæ ante hac contra
eos, qui cum illo cõmunicarint, decreta deciſaq; ſint, iã ob-
liuione penitus obruantur: omniſq; ſuſpicio, quæ in eũ cõ-
mota ſit, deinceps tollatur, & Clericis eius, vt par eſt, confir
metur immunitas, qua iam olim donati fuerint. Quinetiam
noſtro in illum collato beneficio illud adiungendum puta-
uimus, nimirum, vt omnes, qui in ſacrum Cleri numerum
cœtumq; aſcripti ſunt, intelligãt ſecuritatem omnibus, qui
illi adhæreſcunt, ſiue epiſcopi, ſiue Clerici illi fuerint, eſſe
donatam. Atque ſatis magnum rectæ cuiuſque voluntatis
& inſtituti indicium fuerit, firma cum iſto conſenſio. A no-
bis igitur imperatum eſt, vt qui meliori iudicio & opinio-
ni addicti, iſtius communionem amplexãtur, omnes eodem
modo iam per noſtram voluntatem, quo antea per diuinam
prouidentiam, Dei beneficentia illis delata perfruantur.

Alia Epiſtola miſſa ad Alexandrinos.

Victor Conſtantius, Max. Auguſtus, populo Catholicæ Eccleſiæ Alexandrinæ, S.

QVoniam rectam veſtri gubernationem, nobis tanquam
ſcopum ad intuendum, ſemper proponimus, explora-
teq; perſpectum habemus, vos Athanaſio epiſcopo vi
ro cum propter rectum animi ſui iudicium, tum propter ſpe
ctatos & commodos mores eximio, diu iam deſtitutos fu-
iſſe, idcirco eum ad vos denuò mittere decreuimus. Iſtum
igitur pro veſtro conſueto more honorificè excipite, inque
veſtris ad Deum precibus fundendis, eum tanquam adiuto
rem adiungite: Concordiam & pacem tum accommoda-
tam vobis ipſis, tum nobis gratam exceptamq;, perpetuo, ſi-
cut ſacroſancta eccleſiæ inſtituta poſtulant, conſeruare labo
rate. Nam non eſt conſentaneum, vt vlla diſcordia ſeditio-
ne inter vos concitata, proſperum rerum ſtatum, qui noſtris
iam viget temporibus, aliqua ex parte perturbet. Iſtud ma-
lum à vobis omnino abeſſe cupimus, hortamurq; vos, Cha-

rissimi Alexandrini, vt Athanasio in precationibus vestris, quibus diuini numinis opem (vt vestri moris est) implora tis, semper vt antistite, & vti supra diximus, adiutore vtamini, quo illo vestro instituto ex omnium voto & sententia succedente, gentes, quæ simulachrorum colendorum errore adhuc teneantur irretitæ, ad sacrosanctæ nostræ religionis professionem propensa admodum animorum voluntate contendant. Quinetiam illud vobis suademus, vt in his, quæ ante commemorauimus, perseueretis & episcopũ Dei decreto, & nostra sententia ad vos missum, lubenter excipiatis, omniq; animi cogitatione studioque complectendum existimetis. Nam certum est, hoc & vobis aptum, & nostræ benignitati consentaneum esse. Atque vt illis, quorum animis sunt maleuolentia suffusi, omnis tergiuersationis & contentionis materia sublata sit, iudicibus, qui apud vos sunt, mandauimus, vt omnes, quos seditiosos esse animaduerterint, graui supplicio coerceant. Quocirca cum hæc vtraque perspiciatis, & nostram sententiam cum Dei voluntate consentientem, & curam de vobis vestraque concordia susceptam, quinetiam supplicium contra turbulentos homines statutum, vos ea, quæ sacrosanctæ religionis instituto consentanea conuenientiaq; sunt, sedulo obseruantes, hunc, quem diximus Athanasium, cum omni reuerentia & honore complectimini, & preces vna cum illo, tum pro vobisipsis, tum pro totius orbis terrarum concordia, Deo patri omnium moderatori fundere laborate.

Epistola de ijs, quæ contra Athanasium acta erant, penitus delendis.

Victor Constantius Augusti. Nestorio, S.

Est etiam epistola eadem formula præfectis Augustomnicæ, Thebaidis, & Lybiæ perscripta.

Sic legit Niceph. libro 9. ca. 26.

SI quid ad incommodum iniuriamq; eorum, qui cum Athanasio episcopo cõmunicant, antehac aliquando actũ reperiatur, istud iam volumus omnino abrogari tolliq;. Quinetiam volumus, vt clerici eius eãdem denuo immunitatem

, tatem obtineant, quam prius habuerunt: istudq; mandatum
, nostrum obseruari volumus: Vt Athanasio episcopo eccle
, siæ suæ restituto, omnes clerici qui cum illo communicant,
, eandem, quam cæteri clerici, habeant immunitatem: eaque
, perfruentes, Vitam læti transigant.

Quòd Athanasius cum Alexandriam per Hierosolymam proficisceretur, à Maximo in communionem receptus, episcoporum Synodum coegit, quæ, ea quæ Nicææ decreta erant, confirmauit.

CAP. XIX.

HIsce epistolis confisus episcopus Athanasius, per Syriã iter faciens, in Palæstinam proficiscitur. Ac Hierosolymam aduentans, vbi Episcopo Maximo cum ea, quæ in concilio Sardicensi decreta erant, tum quo modo Imperator Constantius illorum episcoporum decisioni cõsensisset, perspicuè significauerat, efficit, vt concilium episcoporum ibi etiam conuocaretur. Nam Maximus, abiecta omni cunctatione, quosdam episcopos è Syria & Palæstina accersit. Conuentu autem coacto, Athanasio & communionem defert, & dignitatem tribuit. Illud etiam concilium Alexãdrinis, & omnibus Aegypti & Lybiæ episcopis, ea, quę erant de Athanasio decisa statutaq; perscribit. Qua de causa omnes, qui in Athanasium odium conceperant, vehementer contra Maximum vociferabantur, quod antea Athanasium suo suffragio abdicauerat, denuo autem pœnitentia adductus, quasi non rectè fecisset, illi iam erat suffragatus, & communionem dignitatemq; simul detulerat. Quæ cũ Vrsacius & Valens, qui antea permagno desiderio erga Arij dogma exarserãt, intellexissent, priore suo studio ab se ipsis condemnato, Romam veniunt: pœnitẽtiæ libello episcopo Iulio tradito, consubstantiali assentiũtur: ac literis ad Athanasium missis, de cætero cũ illo se cõmunicaturos fatentur. Ad hunc modũ igitur Vrsacius & Valés rebus Athanasii tã prosperè cadentibus deuicti, Cõsubstantiali, vti dixi, assensi sunt. Athanasius autem per Pelusium recta Alexandriã iter capit: & in singulis ciuitatibus, ad quas aduẽtabat, docuit: hortatusq; est, vt Arianos deuitarent, eosq; amplexarentur,

qui fidem confiterétur Consubstantialis. In quibusdam ecclesiis ministros etiam creat. Atque ista origo erat alterius illi obiectæ criminationis, quod in alienis ecclesiis ministros ordinauerat. Verùm de iis, quæ id temporis Athanasio acciderant, ista hactenus.

De Magnentio & Betranione tyrannis, & cede Constantis. CAP. XX.

INterea Reip. statum non leuis exiguusve tumultus occupauit: de quo, quæ summatim percurrenda duximus, complectar breui. Constantino, qui Constantinopolim condiderat, morte extincto, tres eius filij (sicut in primo libro commemoratum est) in imperium succedunt. Ex quorum numero Constantinum, qui à patre nomen accepit, vnum fuisse, vnaque regnasse intelligendum est. Quem, vbi ad exiguum tempus regnauerat, milites interfecerunt. Atque vt Constantius eum trucidare non iusserat, sic cædem certè nõ vetuit. Quod autem iste Constantinus iunior, dum in fines Imperii fratris sui irruptionem faceret, dumq; ipse cum militibus manum confligeret, interemptus sit, sæpius iam ante dictum est. Post cuius interitum, bellum à Persis contra Romanos est excitatum: in quo Constantius nihil fœliciter prosperéve gesit. Nam noctu prelio circiter terminos inter Romanorum & Persarum imperium interiectos, commisso, Persarum copiæ tum videbantur ad tempus superiores fuisse. Eodem tempore res Christianorum neutiquam erant pacatæ & tranquillæ, sed propter Athanasium, & verbum Consubstãtiale, acris fuit in ecclesiis dimicatio. Quibus ad hunc modum constitutis, Magnentius in partibus versus occidentem tyrannus exoritur: hic Constantem partium ad occidentem spectantium imperatorem, iam tum in Gallia commorantem, per insidias è medio sustulit. Qua re gesta, Bellum intestinum grauissimum concitatur. Magnentius tyrannus tota Italia potitur: Affricam & Lybiam suo imperio subijcit: ipsam Galliam occupat. Porrò autem Sirmij vrbis Illyrij alter tyrannus à militibus excitatur, cui nomen erat Britannio. Quinetiam Romæ similiter tumultus cietur. Nam Nepotianus, sororis Constantij filius gladiatorum manu stipatus imperium affectat. Hunc Magnentij

duces

duces trucidant. Magnentius incursione facta, omnes occidentis partes subegit.

Quòd vbi partium occidentalium Imperator vita functus esset, iterum sedibus suis Paulus & Athanasius exturbantur, ille in exilium iectus è medio sublatus est, hic verò fuga sibi consuluit.

CAP. XXI.

ISTorum malorum omnium concursatio exiguo temporis momento facta est. Quarto namq; anno post concilium Sardicense acciderunt, Sergio & Nigriano Coss. Quibus Constantio nuntiatis, totius imperii gubernacula putauit ad se peruenisse. Imperator igitur in partibus orientis declaratus, bellum contra tyrannos cum omni apparatu mouere instituit. Athanasii autem aduersarii, tempus opportunum sibi oblatum arbitrati, contra illum, cum nondum Alexandriam aduentauerat, grauissima crimina de integro cõfingunt: Imperatoremq; Constantium docent, eum vniuersam AEgyptum & Lybiam peruertisse. Delectus ministrorum, quem in alienis ecclesiis fecerat, calumniam aduersus eum maximè auxit. Athanasius interea Alexandriam reuersus, varia episcoporum AEgypti concilia congregauit. Illi tum decretis episcoporum, qui Sardicæ conuenerant, tum concilio Hierosolymis à Maximo coacto, congruentia sanciunt. Imperator verò, qui iam pridem Ariano errore implicatus tenebatur, omnia, quæ antea decreuerat, in cõtrariam partem detorsit. Ac primum Paulum episcopum Constantinopolitanum in exilium eijci iubet: quem quidem illi, qui eum abducebant, Cucusi vrbis Cappadociæ, nequiter strangularunt. Marcello etiam Ancyra expulso, Basilius rursum illi ecclesiæ præficitur. Lucius item episcopus Adrianopolis, in vincula coniectus, carceris cruciatu interiit. Quinetiam ea, quæ de Athanasio erant ad Imperatorem relata, tam ingenti iracundiæ æstu illum incenderunt, vt è medio tolli, vbicunque terrarum reperiretur, mandaret. Porrò autem Theodulum, & Olympium ecclesiarum Thraciæ præsules, similiter neci dare iubet. Verùm quæ imperator statuerat, non clam Athanasio fuere: sed maturè præsentiẽs,

capesſit fugã,ſicq; Imperatoris minas deuitat. Huic eius fugæ obtrectãt Ariani:& maximè Narciſſus Neroniadis, ciuitatis Ciliciæ Epiſcopus, Georgius Laodiceæ,& Leontius, qui tum Eccleſiæ Antiochenæ præfuit. Qui cũ eſſet presbyter,eo dignitatis gradu propterea deiectus eſt,quòd mulieris nomine Euſtoliæ cõſuetudine vtẽs,& turpẽ ſuſpicioné, in quam eius cauſa venerat,occultare laborans,mẽbra genitalia ſibi exeruiſſet, vti deinceps liberius cum ea vitam degeret,neque quicquam committeret,quamobrem eius gratia in crimen vocaretur. Iſte Imperatoris Conſtantii voluntate ac ſtudio Antiochenæ eccleſiæ epiſcopus poſt Stephanum,qui Placito ſucceſſerat,creatus eſt.Sed de illo ſatis.

Quòd Macedonius epiſcopatum Conſtantinopolitanum adeptus,eos qui ab eo diſſentiebant plurimis malis affecit. CAP. XXII.

PER idem tempus Macedonius,Paulo,eo modo, quo dictum eſt,è medio ſublato, eccleſiis Conſtantinopolitánis præficitur:libertatemq; maximam apud Imperatorem adeptus,bellum inter Chriſtianos mouit, nihilo inferius eo, quod erat eodem tempore à tyrannis concitatum: perſuaſitq; imperatori, vt ei eccleſiarum vaſtationem molienti ſubſidio eſſet: atque adeo efficit,vt quæcunque maleficia aggredi vellet,lege rata fierent. Vnde lex fuit in ſingulis ciuitatibus peruulgata. Copiis militaribus imperatum eſt,vt Imperatoris edictis exequendis ſedulò inſeruirent.Exturbantur itaque non ex eccleſiis ſolum,verũ etiam ex ipſis vrbibus omnes, qui fidei conſubſtantialis aſſentiebant. Ac primum de illis ſolum exigendis laboratum eſt. Cum autem mali contagio longius ſerperet,illi qui exiguã, aut fere nullam curam habebant eccleſiarũ,eos vt cum ipſis communicarẽt,cogere inſtituerunt. Erat certe violentia nõ minor ea, quàm illi olim adhibuerant, qui Chriſtianos ad ſimulachra colenda compuliſſent. Etenim multi, cruciatus cuiuſq; generis,varias membrorum diſtortiones, bonorum publicationes,perpeſi ſunt: alii patriæ finibus expulſi: alii tormentis enecti: nonnulli cum eſſent abducti in exilium, interierunt.Et cum iſta in omnibus orientis ciuitatibus gerebantur,tũ Conſtantinopoli vel maximè. Hanc inteſtinæ

per-

perſecutionis procellam, quæ ante non adeo magna fuerat, Macedonius, vt primum ad epiſcopatum illum euolauerat, vehementer adauxit. Ciuitates autem Græciæ, Illyrij, & cæterarum orbis partium ad occidentem vergentium tumultu & perturbatione propterea caruêre, quod inter ſe ipſæ concordarunt, deciſioq; de fide in concilio Nicæno tradita apud ipſas ſemper dominata eſt.

Athanaſii teſtimonium de flagitijs à Georgio Ariano Alexandriæ deſignatis. CAP. XXIII.

DE illis verò, quæ Alexandriæ eodem tempore, à Georgio acta ſunt, ipſum Athanaſium, qui eiſdem cum exagitatus eſt, tum interfuit, commemorãtem audiamus. Nam in Apologetico, quem de fuga ſua conſcripſit, de rebus ibidem geſtis narrat ad hunc modum. Aduentant quidam Alexandriam nos, vt neci darent, denuò quæſituri: & facta ſunt poſteriora, peiora prioribus. Nam milites eccleſiam ex improuiſo circumſident: fit pro precibus pugna. Tum Georgius qui ab illis ex Cappadocia miſſus erat, tempore quadrageſimæ accedens, perditos illos conatus, quos ab eis didicerat, ipſe adauxit. Nam poſt hebdomadam Paſchatis tranſactam, virgines in carcerem cõijci cœptæ ſunt: epiſcopi cõſtricti vinculis, à militibus abduci, ædes viduis & orphanis adimi: in familias direptiones fieri: noctu ex ædibus vi exportari Chriſtiani, ædes obſignari: fratres Clericorum pro clericis in vitæ periculũ vocari. Permultum acerbitatis habuêre iſta quidem, ſed multo plus ea, quę ſunt poſtea tentata. Hebdomada namq; ſacroſanctã Pentecoſten ſubſequẽti, populus, vbi ieiunauerat, in cœmiteriũ propterea precatum egreditur, quòd oẽs Georgij deteſtarentur communionem. Verũ vt primũ ille inſignitè improbus hoc intellexit, præfectũ ordinum militarium Sebaſtianum, qui Manichæus fuit, cõtra illos incitat. Ille deinceps cũ militũ turba, qui arma, gladios diſtrictos, arcus & tela geſtabant, ipſo die dominico in populũ impetũ facit. Cũ verò paucos admodũ orantes offenderet (nã maxima pars, quia hora præteriiſſet deceſſerat) talia admiſit facinora, qualia ab illo admitti conſentaneũ erat. Rogũ enim incendere: virgines propter ignẽ ſtatuere: eas vt fidẽ Arianã profiteri ſe dicerẽt, cogere cœpit.

Vbi eas victrices esse, igniſq; flammas prorſus contemnere, animaduertit, detractis veſtibus, ſic eas in ora ac vultus verberare, vt diu poſt ægrè à ſuis noſcerentur. Quinetiam viros quadraginta prehendere: eos nouo more ac modo verberibus cædere. Nam palmarum viminibus recens ex arboribus exciſis, quæ ſuos adhuc habebant aculeos, ita terga illorum dilacerauit, vt nonnulli propter aculeos in ipſorum dorſa penitus infixos, ſæpius Chirurgos adire cogerentur: alii, qui tam acerba cruciamenta ferre nequibant, morte oppeterent. Omnes autem viri, quibus adhuc ſuppetebat vita, vna cum virginibus ad magnam Oaſim à militibus relegati: corpora mortuorum facinore iam recens ædito, ſuis reddi minimè permiſſa, ſed proiecta inhumataq; (ſic enim ipſis libitum eſt) occultabant iidem ipſi milites, quo populo afferrent opinionē ſe tam crudelis facinoris minimè conſcios fuiſſe. Iſtud illi inſani errore mentis obcecati patrarunt. At cum mortuorū neceſſarii & familiares propter confeſsionem quidem ſuorum lætitiam animis caperent, propter corpora tamen inſepulta in mœrore & luctu verſarentur, iſtorum militum impietas crudelitaſq; maiore cum infamia & turpitudine patefacta eſt. Porro autem epiſcopos AEgypti & Lybiæ, Ammonium videlicet, Thmuim, Caium, Philonem, Hermem, Plinium, Pſenoſirim, Nilammonē, *Agathonem, Anagamphum, Marcum, Dracōtium, Adelphium, Ammonium alterum, alterum etiam Marcū, Athenodorum: presbyteros autem Hieracem & Dioſcorum actutum in exilium miſere. Atq; iſtos è patriis ſedibus exturbatos, adeò acerbè & crudeliter tractauere, vt nonnulli eorū inter vias, alij in exilio morte occumberēt. Epiſcopos amplius triginta trucidarunt. Nā exemplum Achaab imitati, ad veritatem è medio tollendam omni cura & cogitatione incubuerunt. De rebus à Georgio Alexandriæ geſtis iſta Athanaſius totidem verbis diſſeruit. Imperator exercitum deducit in Illyrium. Nam eo illum ire compulit neceſſario, cum Reip. ſtatus, tum Britanionis imperatoris à militibus declaratio. Qui vt Sirmium aduentauerat, pactis induciis, cum Britanione in colloquium venit. Interea militum animos, qui eum imperatorem renunciauerāt, ab eo ad ſe traducendos curat. Qui cum eſſent traducti, Conſtantiū

* Agapium

ſolum

solum Augustum,regem, atque imperatorem prædicant. Dum ita ab illis proclamatum est,Britanionis nulla fit mentio,Qui,vbi se proditum intellexerat,ad pedes imperatoris supplex se prouoluit,Cõstantius,regio ei diademate & purpura detractis, humanitus & benignè excipit: hortatur vt more priuati,vitam quietè & tranquillè exigeret. Nam homini seni multo commodiùs esse viuendi genus negocij & molestiarum expers suscipere,quàm inane nomen dignitatis,plenum curarum & solicitudinis retinere. Res Britanionis hunc habuere exitum. Imperator omnes eius sumptus ex tributis publicis illi suppeditari mandat. Postea verò ad eum Prousæ vrbis Bythiniæ ætatem degentem literas sæpenumero scribit, ostenditq; tum se, quod curis & angoribus illum liberabat, maximorum bonorum ei authorem fuisse, tum quibus miseriis regnum districtum teneretur: seque parum considerate fecisse, quòd bonis, quæ illi concessisset, ille ipse non frueretur. Verùm de his hactenus dictum sit.

De Photino hæresiarcha. CAP. XXIIII.

IMperator tunc Gallum,consobrinum suum,Cæsarẽ constituit, & suo ipsius nomine illi impositio, Antiochiam, quæ est in Syria misit, vt partes Imperii ad orientem iacentes per illum defenderentur. Vbi Antiochiam aduentauerat,signum seruatoris in oriente apparuit. Nam columna crucis effigiem exprimens in cælo visa,maximam intuentibus excitauit admirationem. Alios suos duces cum maximis copiis contra Magnentium dimicaturos mittit. Ipse Sirmii commoratur,rerum euentum expectaturus. Interea temporis Photinus illius ecclesiæ antistes, dogma quoddam, quod ille ipse separatim excogitauerat palam diuulgare conatur. Et quoniam tumultus ex hoc oriebatur, imperator concilium episcoporum Sirmij conuocari iubet. Eo igitur conuenere ex episcopis orientis,Marcus Arethusius,Georgius episcopus Alexandriæ,quem Ariani,Gregorio sede illa episcopali,vti ante dixi, deturbato, illuc miserant, Basilius,qui ecclesiæ Ancyræ,Marcello expulso, præfuit, Pancratius Pelusii, Hyppatianus Heracleæ:ex episcopis autem occidẽtis,Valens Mursorum,& Osius episcopus Cordubæ

quæ est vrbs Hispaniæ, qui id temporis permagna famæ celebritate fuit, inuitus accesit. Isti post consulatum Sergij & Nigriani, quo anno propter belli tumultus & seditiones nullus consul consueta consulatus munera obire poterat, Sirmij congregantur: Photinũ dogma Sabellij Afri, & Pauli Samosateni tueri deprehẽsum, illico episcopatu abdicãt. Quod quidem omnes & iam tum, & postea vt probe rectéq; factum magnopere approbarunt.

De fidei formulis Sirmij expositis, Imperatore Constantio præsente.

CAP. XXV.

ISTI episcopi, Sirmij ad tempus commorati, alia acta sanciuere. Nam vetera sua de fide decreta, condemnare, nouasq; fidei formulas condere cœperunt: vnam, quã Marcus Arethusæ episcopus Græco sermone conscripsit: duas autem alias, latino sermone, quæ nec verbis, nec compositione ac sensu, vel ipsæ secum, vel cum illa, quam Episcopus, Arethusius Græcè scripserat, congruerunt. Alteram tamen earũ, quæ latinè conscriptæ erant, formulę illi à Marco Græcè æditæ hoc loco subiungam: alteram, quam postea Sirmij etiam recitarant, suo loco, cum ea, quæ Arimini gesta sunt, à nobis exponentur, intexam. Intelligendum est vtramque in græcum sermonem conuersam fuisse. Fidei formula à Marco conscripta ista quidem est. Credimus in vnum Deũ, patrem omnipotentem, cõditorem & fabricatorem omniũ: ex quo omnis paternitas in cælis, & in terris nominatur. Et in vnigenitum filium eius, Dominum nostrum Iesum Christum ante omnia secula ex patre genitum, Deum de Deo, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt, & quæ in cælis, & quæ in terra, visibilia, & inuisibilia: qui est verbum, sapiẽtia, lux vera, & vita: qui in nouissimis diebus propter nos homo factus est, natus ex sancta virgine, crucifixus, mortuꝰ: qui resurrexit à mortuis tertia die, ascendit in cælum, sedet ad dexteram patris, & venturus est in fine seculi iudicare viuos & mortuos, & reddere cuiq; secundum opera sua: cuius regni non est finis, sed manet in infinita secula. Erit enim sedens ad dexteram patris, non solum dum hoc seculũ manet, sed etiam in futuro. Et in spiritum sanctum, hoc est, paracle-

, racletum : quem Dominus pollicitus est se post ascensionẽ
, suam discipulis missurum, vt illos doceret & suggereret om
, nia, eumq; misit. Per quem sanctificantur animæ eorum, qui
, verè syncereq; in eum credunt. Eos autem, qui dicant, filiũ
, ex his quæ non sunt, constare, aut ex alia, quàm ex Dei pa-
, tris substantia, aut tempus seculúmve fuisse cum non esset,
, sancta & catholica ecclesia tanquam alienos à se execratur.
, Rursus verò dicemus: si quis patrem & filium duos deos di
, xerit, anathema esto. Si quis, cum dicat Christum Deum fu
, isse ante secula, non simul confiteatur filium Dei patri ad v-
, niuersarum rerum fabricationem inseruisse, anathema esto.
, Si quis eum ingenitum, aut partem ipsius ex Maria genitam
, dicere audeat, anathema esto. Si quis filium secundum præ-
, scientiam ex Maria natum, & non ante secula ex patre geni
, tum apud Deum fuisse, & per ipsum omnia facta esse, anathe
, ma esto. Si quis substantiam Dei posse dilatari, aut contra-
, hi asseruerit, anathema esto. Si quis essentiam Dei dilatatam
, filium dixerit effecisse, aut eius essentiæ dilatationem, vt ita
, dicam, filium nominauerit, anathema esto. Si quis filiũ Dei,
, verbum in mente patris quasi insitum, aut verbum prolatũ,
, anathema esto. Si quis filium ex Maria natum hominem so
, lum dixerit, anath. esto. Si quis cum Deum & hominem ex
, Maria natum dicat, Deum ingenitum ipsum intelligat, ana-
, thema esto. Si quis hoc, Ego Deus primus, & ego postea, &
, præter me non est Deus (quod quidem ad simulachra tol-
, lenda, & eos, qui dij non sunt, dictum est) ad vnigenitũ tol
, lendum, qui Deus est ante secula, more Iudaico intelligen-
, dum putet, anath. esto. Si quis cum audiat istud: verbum ca-
, ro factum est, verbum in carnem mutatum existimet, aut cõ
, uersionem subeundo carnẽ sumpsisse, anath. esto. Si quis, cũ
, audiat vnigenitum Dei filium crucifixum, dixerit eũ interi-
, tum, aut passionem, aut mutationem, aut diminutionem, aut
, internecionẽ subiisse, anath. esto. Si quis hoc: faciamus ho-
, minem, nõ patrẽ ad filium dixisse, sed ipsum Deum patrẽ ad
, se ipsum locutum censeat, anath. esto. Si quis cũ Iacob non
filiũ, tanquam hominẽ luctatum esse, sed Deũ ingenitũ, aut
partẽ ipsi⁹ affirmarit, anath. esto. Si quis illud, Pluit domin⁹
à domino non de patre & filio accipiat, sed ipsum patrẽ à se
pluisse dicat, anat. esto. Pluit nãq; domin⁹ filius à dño patre.

Si quis

Sic leg. Niceph. li. 9. c. 31.

Si quis cum audiat dominum patrem, & dominum filium, & dominum patrem, & dominum & filium dixerit, & cum dicat: dominus ex domino, duos deos asseruerit, anat. esto. Non enim filium in eodem gradu cum patre locamus, sed patri subiectum facimus. Neque descendit in corpus absq; patris concilio: neque pluit ipse ex se, sed ex domino, qui à seipso habet authoritatem, videlicet ex patre: neque sedet à dextris ex se, sed audit patrem dicẽtem, sede à dextris meis. Si quis patrem, & filium, & spiritum sanctum, vnam personam dixerit, anath. esto. Si quis cum spiritum sanctum paracletum dicat, Deum ingenitum dixerit, anath. esto. Si quis, non alium paracletum præter filium dixerit, sicut ipse filius nos docuit (dixerat enim, alium paracletum mittet vobis pater, quem ego rogabo) anath. esto. Si quis Spiritum sanctum partem dixerit patris & filii, anath. esto. Si quis patrẽ, & filium, & spiritum sanctum tres deos esse affirmauerit, anathema esto. Si quis filium Dei, tãquam vnam ex creaturis voluntate patris factum dixerit, anath. esto. Si quis filium inuito patre genitum dixerit, anath. esto. Nam pater non cõtra suam ipsius voluntatem, naturali necessitate coactus, perinde ac si ipse noluisset, filium genuit, sed tum voluit, tũ sine tempore, sine passione ex se illum genuit. Si quis filium ingenitum & sine principio dixerit, & ita duo principio carentia, duoq; ingenita dicat, & duos deos constituat, anath. esto. Caput enim & principium omnium creaturarum filius est: Caput autem Christi Deus. Sic enim ad vnum vniuersi principium principio vacans, omnia per filium pie referimus. Rursus veram illam Christianæ professionis notionẽ accuratè expendentes dicimus, quod si quis Christum Iesum, Dei filium, qui patri ad vniuersarum rerum fabricationem inseruiuit, non ante secula fuisse dixerit, sed ab eo tempore solum, quo ex Maria natus fuit, filium & Christum fuisse, & tum incepisse Deum esse, sicut Paulus Samosatenus asserebat, anathema esto.

Alia fidei formula, Latino sermone primum scripta, post in Græcum conuersa.

Quoniam

QVoniam visum erat, vt accurata aliqua de fide haberetur consideratio, omnia quæ ad eam rem pertinent Sirmij exquisitè indagata explicataque fuere, & Valéte, Vrsacio, Germanio, & cæteris episcopis præsentibus consensum est, vnum Deum esse, patrem omnipotentem, sicut in toto orbe terrarum prædicatur. Et vnum vnigenitũ eius filium, Iesum Christum, & seruatorem nostrum ex eo ante secula genitum. Duos deos non oportere dicere, quandoquidem ipse dominus dixit, Vado ad patrem meum, & patrem vestrum, & Deum meum, & Deum vestrum. Propter hoc & omnium Deus est sicut Apostolus docuit: nunquid Iudæorum Deus solum? an non etiam & gentium? imò & gentium: quoniam vnus est Deus, qui iustificabit circuncisionem ex fide: & cætera omnia consentiunt, nullamque habent dubitationem. Et quoniam de hac voce, quæ à latinis substantia dicitur, à Græcis οὐσία à multis grauiter certatum est, hoc est, vt accuratius intelligatur, de æquisubstantiali, vel potius quod dicitur consubstantiale, à nemine deinceps mentioné de illis faciendam esse, neq; de his rebus vllam in ecclesia explicationem instituendam: id adeo ob hanc causam rationemque, quod de iis in sacris literis nihil scriptum extat, quodque humanam intelligentiam mentéq; longè superát: & quod generationem filii nemo potest explanare: sicut in sacris literis proditum est: generationé eius quis enarrabit? Nam constat patrem solum scire, quomodo genuerit filium, & rursus filium solum scire quomodo à patre genitus sit. Nemini autem dubium esse, patrem maiorem esse, honore, dignitate, & diuinitate, & ipso nomine paterno etiam maiorem esse: idq; filii ipsius testimonio dicentis: qui me misit pater, maior me est. Quinetiam istud catholicum esse nemini esse obscurum: duas scilicet personas esse patris & filii: & patrem maiorem, filium subiectum cum cæteris omnibus, quæ pater illi subiecerit. Patrem principium non habere: inuisibilem & immortalem esse, non posse pati. Filium genitum à patre Deum de Deo, lumen de lumine: & huius generationem, (sicut ante dictum est) neminem, nisi solum patrem cognoscere. Ipsum filium Dominum & Deum nostrum, carnem, seu corpus, hoc est hominem sumpsisse: quemadmodum tum angelus nũciauit, tũ omnes scripturæ

Rom. 3.

ὁμοιούσιον ἤτοι ὁμούσιον

Sic legit Niceph. libro 9. ca. 31.

Isa. ca. 53

pturæ docent, & maximè Apoſtolus ipſe, doctor gentium: Chriſtum ex Maria virgine hominem ſumpſiſſe, per quem paſſus eſt. Caput autem eſſe & firmamentum totius fidei, vt trinitas ſemper conſeruetur, ſicut in euangelio legimus: E-
Matt. 28 untes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti. Simplex verò & perfectus eſt trinitatis numerus. Paracletus, ſpiritus ſanctus per filium miſſus, venit ſecundum promiſsionem, vt Apoſtolos, & omnes credentes ſanctificaret, & doceret. Photino perſuadere nituntur poſt eius abdicationem, vt iſtis rebus aſſentiret ſubſcriberetque: & polliciti ſunt epiſcopatum ſe illi reddituros, ſi modò reſipiſceret, dogmaq; ſeorſum ab ipſo excogitatum damnaret anathemate, atque adeo ipſorum opinioni accederet. Ille repudiat conditionem, eoſque ad diſputandum prouocat. Ac die ad eam rem præſtituta, de ſententia Imperatoris conueniunt, tum epiſcopi, qui ibi aderant, tum non pauci ſenatores, quos Imperator rogauerat, vt diſputationi vellent intereſſe. In quorum conſeſſu Baſilius, qui tum Ancyræ epiſcopus fuit, ſe Photino oppoſuit: notarij, qui ſcribendi celeritate multum valebant, eorum verba exceperunt. Dum inter ſe acriter differunt, maxima oritur concertatio. In qua diſputatione Photinus euictus, condemnatur. De reliquo vitam in exilio degens, librum tum Græca, tum Latina lingua (nam ne huius quidem linguæ ignarus fuit) compoſuit. Scripſit autem contra omnes hæreſes, dum ſuum ipſius dogma diuulgare laborauit. Verùm de Photino ſit dictum ſatis. Intelligendum eſt epiſcopos, qui Sirmij conuenerant, ſe illius fidei formulæ latino ſermone conſcriptæ pœnituiſſe. Nam poſtquam ædita fuit, viſa eſt illis pugnantia complecti. Ob quam cauſam dederunt operam, vt ex illorum manibus, qui eam deſcripſerant, eximeretur, vbi autem à multis occultabatur, Imperator per edictum mandauit, vt eius quæ exiuerant exemplaria conquirerentur, ſuppliciumque eſt cuique minatus, qui illa occultaſſe deprehenderetur. At nullæ minæ ea cum ſemel ædita eſſent, delere poterant, propterea quod in tam multorũ manus incidiſſent. Verùm hæc quidem hactenus.

De

De Hosio Cordubensi. CAP. XXVI.

QVoniam autem de Hosio Cordubæ episcopo, quod animo inuito ad concilium Sirmij habitum accesserat, mentionem fecimus, de hac re pauca iam dicemus. Quanquam iste paulo ante per fraudulentum Arianorum conatum erat in exilium missus, id temporis tamen studio & labore episcoporum, qui Sirmij conuenerant, factum est, vt Imperator illum accerseret, habens in animo vel persuadendo, vel cogendo eum inducere, vt cum episcopis ibi coactis consentiret. Nam si istud factum esset, illorũ fides per illustri testimonio confirmata videretur. Hac de causa, inuitus vt dixi, accessit ad concilium. Simul atque senex ille eorum fidei assentire abnuebat, plagæ illi erant inflictæ, mẽbraque machinis distorta. Quapropter fidei formulis eo tempore æditis, vi & necessitate compulsus consensit, subscripsitque. Atque res tum Sirmij gestæ hunc exitum habuere.

De Magnentio tyrãno deuicto, & Iudæis qui Deocæsaream vrbem Palæstinæ incolebant, & Gallo Cæsare. CAP. XXVII.

IMperator Constantius Sirmij commoratur, expectans euentum belli contra Magnentium suscepti. Magnentius autem, simul vt Romam, vrbem omnium facile principẽ occupauit, trucidat ex ordine senatorio complures: nõ paucos etiam ex populi multitudine è medio tollit. Verùm vbi duces Constantij, Romanorum copiis collectis, contra illũ ire contendunt, Roma decedens, in Galliam proficiscitur. Ibi crebra prælia fiunt: & modò hæc, modò illa pars superior fuit. Tandem apud Mursam (est autem hoc castellum Galliæ) Magnentius deuictus, se in illud castellum conclusit: in quo quidem tale miraculum fertur æditum esse. Magnentius animos suorum militum præ clade accepta fractos debilitatosq; recreare laborans, altum suggestum conscendit. Illi, quod de more Imperatoribus fieri solet, Magnẽtio fauste acclamare cupiẽtes, quasi præter animi voluntatẽ, acclamationem ad Constantiũ transferũt. Nam non Magnentium, sed Constantium omnes vno ore Augustũ prædicãt.

Quod

Quod quidem velut omen infortunii Magnentius arbitratus, confestim se ex illo castello subducit: ad vlteriores Gallię partes transfugit. Constantii duces acriter insequuntur. Denuò pugnatum est, in loco quodam, qui Miltoseleucus dicitur, in quo Magnẽtius vi superatus, fugam solus capessit. Lugdunum vrbem Galliæ contendit: qui Mursa castello abest trium dierum iter. Magnentius vt Lugdinum venit, primum matrem suam interimit: deinde fratrem, quem Cæsarem cõstituerat, trucidat: ad extremum sibi ipsi necem conscisçit. Hæc res gesta est ad sextum Consulatum Constantii, secundum autem Constantij Galli, decimo octauo Calend. Septembris. Non longo tempore post, Decennius, alter frater Magnentii vitam sibi ipsi laqueo eripuit. Et quanquam hoc modo Magnentij tyrannis, ad exitum venit, Resp. tamen non adhuc satis tranquilla & quieta fuit. Nam statim post, alter tyrannus, Siluanus nomine, exoritur. Verùm hunc statum Reip. in Gallia turbantem duces Constantii actutum profligarũt. His rebus confectis, mox aliud bellum intestinum in oriente excitatur. Nam Iudæi, qui Diocæsaream Palæstinæ incolebant, arma contra Romanos sumere, in loca finitima incursionem facere cœperunt. Verùm Gallus, qui & Constantius vocabatur, quem imperator Constantius Cæsarem constituerat, inq; orientem miserat, copiis eo traductis, illos bello subegit: ciuitatem Diocæsaream solo æquari mandauit. Vbi istas res gesserat Gallus, secundum fortunæ flatum moderate ferre non potuit, sed statim contra ipsum Constantium, qui eum Cæsarẽ creauerat, nouas res moliri aggreditur, studio tyrannidis occupandæ inflammatus: adeò vt non multo post, à Constantio, quid apud animum proposuisset, perspicuè deprehensus sit. Domitianum namque tum orientis prefectum, & Magnum quæstorem de sua ipsius occidit authoritate: nec imperatori quid animo instituerat significauit. Qua de causa Constantius grauiter cõmotus, Gallum ad se accersit. Ille metu supra modum perculsus, inuitus ad eum perrexit. Quem quidem, vbi partes versus occidentem occupauerat, & iam in insula Flauone versabatur, Constãtius è medio tolli iussit. Post exiguum temporis spacium, Iulianum Galli fratrem Cæsarem constituit, inque Galliam contra Barbaros misit.

Gallus

Gallus qui etiam Constantius appellabatur ad septimũ Cõsulatum Constantii, ad tertium autem suiipsius, interfectus est. Iulianus verò sequenti anno, Arbitione & Lolliano Coss. Cæsar creatur: sept. Id. Nouembris. Cæterùm de Iuliano proximo libro disseremus. Constantiùs his præsentibus malis liberatus, ad bellum cum ecclesia gerendum animum suum conuertit. Nam Sirmio Romam, vrbem primariam profectus, concilium episcoporum de integro conuocat: & quosdam ex episcopis orientis in Italiam maturè cõtendere, eo etiam accedere episcopos occidentis iubet. Interea temporis, dum hi in Italiam iter parant, accidit, vt Iulius episcopus Romanus, qui quindecim annos ibi ecclesiã rexerat, è vita migraret: Liberiusq; in illius episcopatus administrationem succederet.

De Aetio Syro Eunomij præceptore.
CAP. XXVIII.

ANtiochiæ, quæ est in Syria, Aëtius cognomento Atheus, alius hæresis author exoritur. Iste, quamuis eadẽ cum Ario sentiret, eandemque tueretur opinionem, tamen ab Arianis, quòd Arium in communionem receperãt, se segregauit. Nam Arius, vti ante dixi, alia complexus animo, alia ore confessus, cum esset Nicææ, fidei formulam ibi in cõcilio editam admisit, eiq; subscripsit, & Imperatorem, qui tum regnabat, per fraudem ludificatus est. Ob quam causam Aëtius se ab Arianis penitus seiunxit. Etiam ante illud tempus Aëtius fuerat hæreticus, & Arii dogmati patrocinari ardenti studio contenderat. Nam cum Alexandriæ aliquantum profeciſſet in literis, decesit. Antiochiam autem Syriæ profectus (in ea namque ciuitate natus fuit) à Leontio, qui tum episcopus erat Antiochiæ, diaconus constitutus est. Paulo post, eos qui forte in eius venêre colloquium, suis obstupefecit argutiis. Istud autem effecit, fretus elenchis sophisticis Aristotelicis (Sic enim liber est ab authore inscriptus) quarum subsidio cum disseret, captiosas ratiocinationes, quas ipse non poterat dissoluere, imprudens contexit: quippe Aristotelis institutum à peritis minimè didicerat. Nam Aristoteles propter sophistas, qui tum philosophiam irrisere, hanc differendi rationem pro a-

dolescentibus cõscripsit,& ita sophisticis & fallacibus quibusdam argutiis sophistis restitit. Itaque Academici, qui Platonis & Plotini scripta explanant, ea, quæ sunt tam argutè & subtiliter ab Aristotele disputata,admodum reprehendunt. At Aëtius, vtpote Magistrum Academicum minimè consecutus,in captiosis reprehensionum inhæsit fallaciis. Quapropter mente haud poterat comprehendere,quo modo sit generatio ingenita,& qua ratione,quod genitum est,coæternum sit,cum eo, quod illud genuerit. Adeo autem doctrinæ inops, adeoque sacrarum literarum rudis & ignarus fuit. Fallax duntaxat ratiocinandi genus,& certandi studio comparatum (quod quidem ab agresti & indocto facilè fieri possit) sibi acquisiuerat: Sic vt in veteribus scriptoribus, qui sacra eloquia ad fidem Christianam spectantia interpretati fuissent,non modò non esset exercitatus,sed Clementem, Aphricanum, & Origenem, viros omni doctrinæ sapientiæque genere literatè peritos, prorsus reijceret: atque adeo epistolas, quas nugis litigiosis,fallacibusq; conclusiunculis dedita opera referserat, ad Imperatorem Constantium & alios nonnullos conscriberet. Ob quam causam Atheus nuncupatus est. Et quanquam eadem cum Arianis asserebat,tamen à suis, qui inuolutam & captiosam ratiocinandi viam ab eo traditam,minimè intelligere poterant,pro hæretico vtpote cum Arianis consentiente, est habitus. Quare cum esset eorum ecclesia exturbatus,voluit tamen videri,quod se sua sponte ab illorum communione seiunxisset. Ab illo autem,qui erroris sui initium duxissent, id temporis Aëtiani,iam verò Eunomiani appellantur.
Nã paulò post Eunomius,qui eius scriba fuit,& ab eo peruersam deprauatamque doctrinam didicerat,huic hæreticorum sectæ præfuit.Sed de Eunomio, suo loco dicemus.

De Mediolanensi Synodo & Ariminensi, & fide quæ illic exposita erat.

CAP. XXIX.

PER id tempus in Italia non multi ex episcopis oriẽtis conuenerant:quandoquidem plærisque illorum ingrauescens ætas, & itineris longitudo impedimentò fuit, quo minus illo aduentarent. Ex episcopis verò occidentis

accessere

acceſſere amplius trecenti. Exibat edictum Imperatoris, vt concilium Mediolani cogeretur, Quo cum epiſcopi orientis veniſſent, primum omnium poſtulabant, vti contra Athanaſium communis pronunciaretur ſententia: quo quidem confecto, putabant fore, vt reditus Alexandriam illi pœnitus præcluderetur. Poſtquam intellexêre Paulinus Treueris, quę eſt in Gallia, epiſcop⁹, Dionyſius, & Euſebius (quorum ille Albæ primariæ vrbis Italiæ epiſcopus fuit, hic Verſellarum ciuitatis Liguriæ) epiſcopos orientis omnes neruos contendere ad decretum contra Athanaſium faciendũ, non alia de cauſa, quàm vt fides labefactaretur, conſurgentes grauiter vociferabantur, religionem Chriſtianã per doloſos & fraudulentos illorum conatus expugnatam fore: dicebantq; criminationem Athanaſio obiectam perſpicuè falſam eſſe: illosq; eas res excogitaſſe, vti fidem prorſus euerterent. Dum hæc iſti vociferabantur, epiſcoporum concilium dimiſſum eſt. Quod vbi intellexerat imperator, illos actutum in exilium ire mandat: generaleq; concilium conuocare in animo habet, vt cunctis epiſcopis orientis in partes occidentis accerſitis, omnes, ſi fieri poſsit, ad concordiã reducat. Ei verò iſtam rem animo agitãti, videbatur perdifficilis ad præſtandum propter itineris longitudinem: & ob eam cauſam concilium in duas partes diuidi iubet: atque epiſcopos, qui tum aderant Arimini, quæ eſt vrbs Italiæ, cõuenire: epiſcopos autem orientis Nicomediam vrbem Bythiniæ petere per literas imperat. Verũ eius inſtitutum non ſucceſsit proſperè. Nam neutrum concilium ſecũ cõſenſit, ſed vtrumq; fuit in varias partes diſtractum. Etenim neque epiſcopi, qui Arimini conuenerant, concordare poterãt, & qui in oriente coacti erant, Seleuciæ vrbis Iſauriæ nouum ſchiſma conflarunt. Qua ratione aũt ſingula iſtorũ acta fuerint, deinceps in ſermonis noſtri progreſsione exponemus, Si modò de Eudoxio prius pauca dixerimus. Eodẽ ferè tẽpore Leõtio, qui Aëtium hæreticũ ad gradũ diaconatus extulerat, morte extincto, Eudoxius Germaniciæ, vrbis Syriæ epiſcopus, qui tũ Romæ aderat, maturè ſibi in orientẽ reuertendũ putat: agit veteratoriè cũ Imperatore, vt ſibi poteſtas ocius redeundi propterea fieret, quod Germanicia ciuitas ipſius cõſolatione & ſubſidio magnopere egere videretur.

Imperator verò, qui minus, quid esset illi in animo, præuiderat, hominem dimittit. Iste cubiculariorum Imperatoris operam & auxilium nactus, sua ipsius ciuitate derelicta, per dolum ad Episcopatũ Antiochiæ subrepsit: moliturque vt Aëtium in ecclesiam denuò reducat: contenditq;, vt cõcilio episcoporum conuocato, illum ad diaconatus gradum restituat. Verùm istud propterea neutiquam cõfici poterat, quod odium contra Aëtium conceptum, plus ad illum repellendum, quàm studium Eudoxii ad restituendum valeret: sed de iis rebus non opus est pluribus. Ex illis, qui erãt Arimini congregati, episcopi quidem orientis causa Athanasii silentio prætermissa, dixerunt se aliis de causis conuenisse. Quorum opere ac studio Vrsacius & Valens (qui initio Arii dogma propugnauerant, postea tamẽ ob libellum, quem Episcopo Romano obtulerant, fidei consubstantialis, sicut ante dixi, assentiebantur) magno fuere adiumento. Nam isti duo ad nutum eorum qui plus valebant, se semper accommodabant. His etiam venere subsidio, Germanius, Auxentius, Demophilus, & Caius. In conuentu igitur, vbi episcoporum qui aderant, alius aliud statuendum censeret, Vrsacius & Valens omnia, quæ erant olim de fide tradita, dixerunt irrita debere esse, & nouam fidei formulam, quam episcopi Sirmij coacti paulo ante ediderant, approbari. Quæ cum dixissent, schedam, quam habebant in manibus, legendam curauere. Aliã autem fidei formulam, quam Sirmii antea conscripserant, ibiq; vti supra commemoraui, suppresserant, tum Arimini in medium protulerunt. Quæ etiam erat ex Latino sermone in Græcum conuersa. His ferè verbis explicata fuit. Fides ista catholica coram domino nostro Constantio, Flauio Eusebio, & Hypatio Coss. Sirmii ad vndecimum Calend. Iunias edita fuit.

Credimus in vnum solum, & verum Deum, patrem omnipotentem, conditorem & opificem omnium. Et in vnum vnigenitum filium Dei, qui fuit ante secula, ante omne principium, & ante omne tempus, quod menti percipi potest, & ante omnem notionem comprehensibilem à Deo patre sine passione vlla genitus: per quem tum secula condita, tum omnia facta sunt. Vnigenitum solum ex solo patre genitũ, Deum de Deo, similem patri, qui illum genuit, secundum

scriptu-

, scripturas. Cuius generationem nemo nouit, nisi solus pa-
, ter, qui genuit illum. Hunc scimus vnigenitum eius filium
, nutu paterno de cælis ad delendum peccatum descendisse:
, natum esse ex Maria virgine, versatum cum discipulis, pa-
, terna volũtate omnem œconomiam expleuisse: Crucifixũ,
, passum, mortuum: descendisse ad inferos, omnia illic dispen,
, sasse: quem inferorum Ianitores intuentes cohorruerũt: ter
, tia die resurrexisse: iterum cum discipulis versatum: & qua-
, draginta diebus expletis, ascendisse ad cælos, sedere ad dex-
, teram patris: & venturum in nouissimo die cum gloria pa-
, terna, vt reddat vnicuique iuxta opera sua. Et in spiritũ san
, ctum, quem ipse vnigenitus Dei filius, Iesus Christus pro-
, misit se missurum generi humano, paracletum, sicut scriptũ
, est: Vado ad patrem meum, & orabo patrem meum, & alium
, paracletum mittet vobis, spiritum veritatis. Ille à me sumet,
, & docebit & suggeret vobis omnia. Nomen substantiæ,
, quoniam à patribus simpliciter positum, à populo autem ig
, noratum, offensionem propterea multis concitat, quod scri
, pturis minimè sit comprehensum, visum est ipsum tollere,
, & omnino nullam mentionem huius verbi, substantia, cum
, de Deo loquimur de reliquo fieri, quia literę sacræ omnino
, substantiæ, vel filii, vel spiritus sancti neutiquam memine-
, rint. Filium tamen patri per omnia similem dicimus, quip-
, pe cum sacræ scripturæ illud asserant, doceantque. Istis
, perlectis illi, quibus parum videbantur arridere, consurgen
, tes, dixerunt: nos minimè huc propterea cõuenimus, quod
, essemus fidè destituti (nam eam integram seruamus, quam
, ab initio accepimus) sed vti si quid noui quisquam de ea
, moliretur, ei obsisteremus. Quòd si igitur ista, quæ prælecta
, sunt, noua ad res nouandas omnino spectent, vos iam errori
, Ariano eo modo, quo vetus ecclesię canon alios errores, tã-
, quam blasphemia refertos reiecerit, anathema denuntiate.
, Quod autem Arii dogma tam plenum blasphemiæ, tumul-
, tus, & turbas in ecclesia ad hoc vsque tempus excitarit, vni-
, uerso orbi terratum palam est. Quod quidem propositum
, cum ab Vrsacio, Valente, Germanio, Auxentio, Demophi-
, lo & Caio non reciperetur, ecclesiæ concordiam plane di-
, remit. Nã isti illis, quæ in Concilio Arimini habito, perle-
, cta erant, adhæserunt: alij fidem concilii Nicæni de integro

ratam fecere,irriſereq; fidei formulam in illis,quæ erat perlecta,comprehenſam,& maximè Athanaſius:qua quidē inductus,literas ad ſuos ſcripſit,his ferè verbis.

Quid,quæſo deſiderabatur eccleſiæ catholicæ ad pietatis doctrinam,vt iam de fide quærāt,& conſules,qui in hoc præſenti tempore fuerint,verbis,quæ de fide ſcilicet ipſi poſuerint,nominatim præfigant?Nam Vrſacius,Valens,Germanius fecerunt, quod nunquam vel factum, vel auditum apud Chriſtianos fuit. Etenim vbi ea ſcripſerant,quæ ipſi credenda putauêre,conſules, menſem, diem denique, præſcripſerunt,vt omnibus prudentibus viris conſtaret,eorum fidem non ante regnū Conſtantii initium habuiſſe. Quinetiam omnes illi ad propriam hæreſim reſpicientes, ſententiam ſuam ſcriptis mandarunt. Porrò autem cum de domino ſcribere præ ſe ferrent,alium quidem ſuum dominū nominauêre,nempe Conſtantium.Iſte enim feneſtram illis ad impietatem aperuerat. Atque dum filium Dei æternum denegabant (adeo namq; illi hoſtes Chriſti erant ad nequitiā proiecti) imperatorem æternū dixerūt. Sed fortaſsis ex ſanctis prophetis qui tempora,quibus vixerint,tradunt,anſam ad conſules notandos arripuere. Verùm ſi iſtud audeant affirmare,ſuam ipſorum valde produnt inſcitiam. Nam quanquam in ſanctorum prophetiis,temporum facta eſt mentio, vt in Eſaiæ & Oſeæ, qui in diebus Oziæ & Ioathan, & Achaz & Ezechiæ fuerunt, vt in Hieremiæ, qui vixit in diebus Ioſiæ,vt in Ezechielis & Danielis,qui regnante Cyro, & Dario,floruerunt, vt in aliorum denique prophetiis,qui aliis temporibus prophetarunt, non tamen illi primum fundamenta iecere pietatis & religionis diuinæ. Nam ante illorum tempora,& ſemper & ante mūdi fabricationem fuit: quam quidem Deus per Chriſtum nobis pręparauit. Atque tempora,quibus illorum fides inchoata fuerit (ante illa nāque tempora fuêre illi ipſi fideles) minimè deſignarunt:ſed tempora erant illa quidem promiſsionis per illos prænunciatæ. Ac promiſsio quidem,incarnationem ſeruatoris noſtri potiſsimum attigit: quod autem ei erat adiunctum, ea, quæ cum Iudæis, cum gentibus obuenirent,perſpicuè commonſtrauit. Quinetiam in temporibus illis notatis, fides quidem vti ſupra dixi, non habuit origenem, ſed ipſi prophetæ:

phetæ:in quibus quidem cum viuerent, istas res vaticinati sunt. At isti nostri sapientes, cum nec res gestas literis produnt,nec futura prædicunt,sed scribunt, *Edita est fides Catholica*,statim attexunt & Coss. & mensem,& diem. Quemadmodum sancti viri,tempora cum rerum gestarum,tum sui ipsorum ministerij perscribunt, sic isti tempus, quo cœpta sit ipsorum fides annotant. Atque vtinam certè suam ipsorum fidem solum scriptis mãdassent: iam verò fidei initium faciunt,& non quasi ante extiterit,de ea disputare aggrediuntur. Non enim scribunt: sic credimus,sed hoc modo,Edita est fides Catholica. Itaque audax instituti huius susceptio illorum inscitiam arguit manifesto. Atque recens illius conscriptæ formulę instituta ratio, Ariani hæresin plane exæquat. Sic namque scriptis docuerunt, tum cœperunt ipsi credere, deinceps illorum fidem annunciare constituunt: non aliter,atq; apud Lucam euangelistam est:editum est edictum de censu. Istud edictum ante quidem non erat, sed ab illis diebus cœpit esse:& ab eo,qui illud scripserat,editũ fuit. Ita, cum isti scribunt,edita est iam fides, ostendunt errorem suum nuper excogitatum esse, & antea non extitisse. Quod si verbum, CATHOLICA, addant, in impiam Cataphrygum peruersitatem imprudentes ruunt : vt illorum more ipsi etiam dicant: nobis reuelatata est fides Christiana, & à nobis incepta. Et vt illi Maximillam, & Montanum, sic isti pro Christo Constantium dominum nuncupant. Quod si illorum temporibus,atque illis Coss. Fides habuerit initium, quid de patribus, & beatis Martyribus fiet? quid de illis, quos isti ipsi in fide instituerant, & ante istos Coss. mortui sunt? Qua ratione illos à mortuis excitabunt,vt quæ tum illos docuissent penitus ex illorum animis euellant,& quæ iam excogitarint, scripserintq;,inserant. Adeo sunt insulsi,vt simulatas causas solum confingere norint, quæ vt ineptæ sunt & improbabiles,ita facilè coargui & refelli poterunt. Istas res Athanasij epistola missa ad suos familiares complexa est: quam quidem studiosi pro arbitratu possunt perucstigare, eaque quæ sunt in illa ipsa acutè & grauiter disputata penitus cognoscere.

Luc. 2. c.

Nos enim partem duntaxat eiusdem hoc loco posuimus, quo breues esse possemus. Est porrò intelligendum

Valentem, Vrsacium, Auxẽtium, Germanium, Caium, Demophilum, à concilio propterea abdicatos fuisse, quod recusabant, quo minus opinioni Arianæ indiceretur anathema. Ob quam causam, cum isti suam abdicationem iniquo ferrent animo, ad imperatorem propere contendere cœperunt, & fidei formulam in concilio perlectam ad eum deferre. Concilium sua decreta Imperatori per epistolam exponit, ex Latino sermone in Græcum conuersam: cuius hæc quidem est sententia.

Concilij Arimini habiti ad Imperatorem Epistola.

QVoniam tum mãdatum Dei, tum tuæ pietatis edictum ita postulat, idcirco ea, quæ olim de fide fuere decreta, nostris suffragiis stabilienda iudicamus. Nam cuncti Episcopi ex omnibus ciuitatibus ad occidentem sitis Arimini in vnum conuenimus, vt & fides ecclesiæ catholicæ fieret illustrior, & illius aduersarij perspicuè deprehenderentur. Postquam igitur diu deliberatum est, placuit, eam fidẽ, quæ ex antiquis ducta tẽporibus, hactenus permansit, quęq; à prophetis, ab euangelistis, ab Apostolis denique per gratiam domini nostri Iesu Christi, tui imperii defensoris, conseruatorisque valetudinis tuæ, prædicata est, firmè retinere, retentamq; perpetuo conseruare. Absurdum enim, imo nefas certè videbatur, quicquam commutare in illis, quę rectè vereq; definita essent, quæq; fuissent ab omnibus in concilio Nicæno, tui patris Constantini Imperatoris illustrissimi subsidio accuratè exquisita excussaq; : quorum doctrina & sententia per omnium hominum aures mentesq; peruasisset, palamq; esset prædicata. Cuius vnius vi Arij hæresis expugnata est, prorsusq; extincta. Cuius etiam adiumento, non hæc solum, sed aliæ quoque hæreses sunt extirpatæ. Cui profectò aliquid adijcere tutum non est, & ab ea quicquam detrahere periculosum. Quod si alterutrum istorum eueniat, erit tanta aduersariis impunitas proposita, vt quod libeat, licenter exequantur. Itaq; Vrsacius & Valens, quoniam iam pridem animos suos Ariano dogmate implicauerant, & nostra erant propterea communione segregati, non modò illos, vt eiusdem communionis denuò fierent participes,

» cipes, pœnituit delictorum, quæ se admisisse sua ipsorũ con
» scientia planè arguebat, verum etiam vt ipsorum scripta te-
» stantur, veniam obnixè postulauere. Quibus de causis om-
» nia eis crimina remissa, condonataque fuerunt. Ista quidem
» eo tempore gerebantur, quo cõcilium Mediolani habitum
» est, præsentibus ecclesiæ Romanæ presbyteris. Cum igitur
» intelligamus Constantinum, principem omnium posterorũ
» memoria post mortem celebrandum, diligenter elaborasse,
» vt fides illa Nicææ literis prodita, accuratissimè perquisita
» exploratáq; esset, absurdum planè videretur, eo iam post ac-
» ceptum baptismum vita defuncto, & ad tranquillitatem sibi
» debitam profecto, aliquid in ea nouare, & tot sanctos con-
» fessores, & martyres, qui huius doctrinæ authores inuento-
» resq; fuerũt, quique, vt vetus ecclesiæ catholicæ institutum
» poscebat, omnino senserunt, inq; eo perstiterunt perpetuò,
» prorsus contemnere. Quorum fidem ad tui imperij tempo-
» ra Deus per Dominum nostrum Iesum Christum perduxit:
» cuius auxilio sic tuum creuit Imperium, vt vniuersa nostri
» orbis gubernacula teneas. At contra miserabiles illi & ani-
» mo deplorato præditi, nefario impetu incitati, se impię do-
» ctrinæ præcones denuntiare, & totum veritatis institutum
» euertere studuerũt. Nam vt primum concilium ex tuo edi-
» cto in vnum coiuerat, ij suæ fraudis inuolucrum aperuerũt:
» & simul atque Germanium, Auxentium, & Caium, qui se-
» ditionem & discordiam in ecclesiam induxissent, pari ab ec
» clesia doctrinæ dissensione irretitos animaduertebãt, tenta-
» uerunt per dolum & tumultum aliquid noui decidere.
» Quorum doctrina, quanquam vna erat, tamen omnem blas
» phemiarum aceruum longè superauit. Verùm vbi intelle-
» xere eos neq; eiusdem opinionis esse, neque in perditis ip-
» sorum conatibus cum illis conspirare, ad nostrum conces-
» sum se transtulerunt, perinde ac si iam contrarium dogma
» scriptis mandare in animo haberét. At non longo tempore
» post, eorum mentes sunt facilè patefactæ. Quocirca vt sta-
» tus ecclesiæ non eiusmodi iactaretur fluctibus, & omnia tur
» ba ac tumultu volutata miscerentur, percommodum vide-
» batur, vt tum vetera decreta, firma stabiliaq; conseruarent,
» tum isti à nostra communione excluderentur. Atque ob
» hanc causam legatos ad tuam humanitatem cum literis mi-

simus,qui te doceant mentem & sententiam concilij : quibus mandatum dedimus, vt in primis authoritate testimonioq; legũ olim rectè sancitarũ veritatẽ confirmarent, atq; adeo tuæ significarent æquitati, non vt Vrsacius,& Valens dixerint,pacem futuram esse,si instituta ritè & legitimè facta euertantur (qui enim fieri potest, vt pacis authores sint hi,qui pacis vincula ruperint.) Sed disidium & seditionem inde cum in aliis ciuitatibus,tum in ipsa ecclesia Romana excitatam fore. Quamobrem tuam clementiam obtestamur,vt benignis auribus, & vultu placido nostram legationem excipias, neque permittas quicquam nouari ad eorum contumeliam,qui vita excesserint,sed nobis facias potestatem in his, quæ sunt à maioribus (quos quidem ingeniosè & prudenter,spiritu sancto illis opem ferente, omnia transegisse constat) decreta sancitaque firmè perseuerandi. Nam ea,quæ ab istis nouata sunt, in animis fidelium incredulitatem inferunt:in infidelium autem crudelitatem. Obsecramus etiam, vt episcopis qui in exteris regionibus vitam degunt,quiq; & ætatis ingraescentis molestia,& paupertatis onere grauiter afflictantur, tuo mandato copia fiat domum tuto reuertendi,quo ecclesię episcopis suis ab ipsis disiunctis minimè destitutæ maneant. Porrò autem istud præter cętera flagitamus,ne quid veteribus decretis vel detrahatur,vel adijciatur omnino,sed omnia,quæ patris tui pietate,vsque ad hoc tempus obseruata fuerunt, rata firmaq; permaneant: neque de cætero nobis quicquam de iis rebus facessas molestiæ, aut à nostris ipsorum ecclesiis nos abesse sinas,sed episcopi versentur cum suis ipsorum gregibus,vti precibus & Deo sanctè colendo tranquillis animis vacent, orentque sedulo pro tua salute, regno,& pace: quam Deus tibi benignus sempiternam largiatur. Legati nostri cũ subscriptiones, tum nomina episcoporum ad te deferunt : qui etiam sacrarum literarum testimoniis tuam benignitatẽ, ea quæ ad decreta pertinent satis accuratè docere possint.

¶ Ista à Concilio conscripta fuêre & per Episcopos missa.

Verùm Vrsacius & Valens, qui illorum aduentum præuerterant,concilio apud Imperatorẽ obtrectare, & fidei formulam, quam illi secum adduxerant,ostendere. Imperator

verò

verò, quoniam eius animus ante Ariana opinione fuerat occupatus, contra concilium ira exardescere, Vrsacium, & Valentem permagno in honore habere cœpit. Quapropter episcopi à concilio missi, diu quidem apud illum commorati, nullum responsum auferre poterant. Tandem per alios, qui aderant, ad concilium scripsit Imperator ad hunc modum.

Epistola Constantij ad Concilium.

Constantius victor, & triumphator, Augustus, omnibus Episcopis, qui sunt Arimini coacti, S.

QVanquam vestræ sanctitati minimè obscurum est, nos maximam curam diuinæ & venerandę religionis Christi semper habuisse, tamen viginti Episcopos, quos vestra prudentia ad legationem vestram obeundam misistis, hoc tempore ad nostrum conspectum admittendi ocium non erat. Nam expeditio, quam contra Barbaros in præsentia suscipimus, nos districtos tenet. Et par est, vti nostis, vt ei, qui sit sacrosanctę religionis negocia tractaturus, animus ab omni cura & perturbatione liber sit. Proinde episcopis mandauimus, vt Adrianopoli nostrum reditum expectent, vti cum ea, quæ ad Remp. pertinent, ritè procurata fuerint, illa, quæ deinceps sint nobis proposituri, diligenter audire expendereque possimus. Vestræ autem grauitati interea ne molestum sit eorum reuersionẽ expectare, vt cum redierint, nostraq; retulerint ad vos responsa, illa, quæ sunt ex vsu ecclesiæ catholicæ futura, posítis ad exitum perducere. Has literas vbi episcopi acceperant, hoc modo ad Imperatorem rescripsere. Tuæ clementiæ literas accepimus, Imperator sanctissime, ex quibus didicimus tibi propter necessaria Reip. negocia, eo tempore non satis suppetiuisse ocij, legatos nostros in conspectum tuum admittendi: nobisq; in mãdatis dare, vt illorũ reditum vsq; eo expectemus, quoad tua prudẽtia intellexerit, ea quæ sunt à nobis cõuenienter maiorũ nostrorũ institutis decisa decretaq;. Cæterũ iã per hasce literas cõfitemur, tibiq; cõfirmamus, nos à nostro proposito & sentẽtia nequaquã discessuros. Legatis etiã nostris idẽ imperauimus. Quamobrẽ rogamus te, vt placido vultu, literas

hasce

haſce à noſtra modeſtia ad te perſcriptas legendas cures: , quinetiam ea,quæ noſtris legatis obeunda impoſuimus, æ- , qui boniq; conſulas.Illud prẹterea tua benignitas iuxta no , bis cum intelligit,quàm triſtis & acerba res ſit,tot eccleſias , in tuis iſtis beatiſsimis temporibus epiſcopis ſuis deſtitu- , tas eſſe. Et propterea tuam clementiam iterum atq; iterum , obteſtamur,Imperator Auguſtiſsime, vt ante hyemis aſpe- , ritatem,modò tuæ pietati ita viſum fuerit,nobis ad noſtras , eccleſias reuertendi facias poteſtatem, quo poſſumus Deo , patri omnipotenti,& Domino ac ſeruatori noſtro Chriſto, , filio eius vnigenito,pro tuo regno conſuetas preces cũ po- , pulo fundere, ſicut & ante ſemper fecimus, & adhuc facere , non deſiſtimus. Iſta vbi ſcripſiſſent, & paululum temporis , eſſent commorati,cum Imperator illis reſpondere dedigna retur,ſinguli ad ſuas ipſorum ciuitates reuerterunt:Imperator verò quoniã iam antea in animo habebat Arianam opinionem per ſingulas eccleſias diſſeminare, & toto animo connitebatur,vt illa paſsim dominaretur, epiſcoporum reuerſionem tanquam anſam ad hoc facinus obeundum arripuit, dixitque ſe ab illis propterea penitus contemptum, quod contra eius voluntatem concilium dimiſerant. Quocirca Vrſacio poteſtatem permiſit,liberè contra eccleſias omnia pro arbitratu admittendi: præcepitq; vt fidei formula quæ in concilio Ariminenſi perlegebatur, ad eccleſias Italiæ mitteretur,& illi qui ei ſubſcribere nollent, expellerentur ab eccleſiis,aliiq; in eorum loca ſufficerentur. Principio igitur Liberius Epiſcopus Romanus, ſimul ac ſe illi fidei aſſentiri denegauerat,ab Vrſacio in exilium eiectus eſt, & Felix eccleſiæ Romanæ diaconus Arianęque ſectæ addictus,per vim & violentiam ab eodem Vrſacio ad eum dignitatis gradum delectus. Proinde omnes partes verſus occidentem, propter nouas res, quæ ibi gerebantur, permagna perturbatione redundarunt,dum alij vi exturbati erãt miſſique in exilium: alii in eorum loca ſurrogati. Atque iſta quidem edictorum imperatoris vi,quæ in partes occidentis miſerat,confecta ſunt. Liberius autem non multo poſt ab exilio reuocatus,ſedem epiſcopatus propterea recuperauit, quod populus Romanus,ſeditione conflata, Felicem eccleſia illa eiecerat, imperatorque ipſe etiam inuito animo illis

conſen-

consenserat. Vrsacius Italia relicta, iter in partes orientis capit, & Nicam vrbem Thraciæ contendit. Ac longo tempore ibi commoratus, aliud concilium in ea vrbe conuocat: fideiq; formulam, quæ Arimini prælecta erat, in Græcum sermonem, sicuti ante scripsimus, conuersam, cœpit ratam facere, publicare, tanquam ex concilio generali editam præconiis celebrare, & fidem Nicæ stabilitam appellare, eo plane animo, vt homines imperitos ac simplices nominis similitudine in errorem raperet. Nam illi eam putabant fidem fuisse, quæ Nicæ vrbis Bythiniæ erat olim confirmata. Verùm istud commentum illis non magno adiumento fuit. Nam non longo post tempore patefactum est, illique ipsi ludibrio habiti. Sed de rebus in partibus occidentis gestis hactenus differuimus.

De Macedonij sæuitia, et tumultibus ab eo concitatis.
CAP. XXX.

VEniamus iam ad eas res explicandas, quæ fuerũt eodẽ tempore in oriente confectę, hincque nostri sermonis capiamus exordium. Episcopi factionis Arianæ edictis imperatoris elati, multò audacius res moliri cœpere. Qua autem ratione concilium cogere aggressi sint, dicam equidem paulo post, vbi illa, quæ sunt ante concilium ab illis factitata, à me percursa fuerint. Acacius & Patrophilus, simul atque Maximum episcopum Hierosolomitanum exturbarant, Cyrillum in eius locum substituerunt. Macedonius autem prouincias & vrbes Constantinopoli finitimas, ministris sui instituti contra ecclesias suffectis, prorsus euertere conatus est. Nam ecclesiæ Cyzicensis Eleusium creauit episcopum: Nicomedensis Marathonium: qui antea diaconus sub ipso Macedonio constitutus, multum operæ ac studij in rebus ad virorum & mulierum monasteria spectantibus, sedulo procurandis collocauerat. Cæterùm quo pacto Macedonius prouincias & vrbes Constantinopoli vicinas euertere studuerit, iam dicemus. Iste, vt supra dixi, cum episcopatũ acquisiuisset, eos, qui ipsius opinionẽ sequi non in animum inducerent, infinitis ferè affecit incõmodis. Er non solum eos, qui in concilio ab eo dissentire existimabãtur, expulit, verùm etiam Nouatianos (hos nãq; fidem

Vide Sozo de eodem.

fidem consubstantialis amplexari pro certo cognouit) eiecit, cruciatusq; illis inflixit intolerabiles. Agelius autem illorum episcopus, salutem fuga quæsiuit. Multi præterea viri pietate eximij præhensi, tormentisque propterea grauiter afflicti, quod cum illo communicare recusauerant. Quin etiam isti postquam tormenta illis inflixerant, per vim mysteria cum ipsis participare coëgerunt. Nam illorum ora ligno distendunt, mysteriaq; inserunt. Qui autem hûc cruciatum subibant, ipsum aliis tormentis multo putauerunt acerbiotem. Mulieres porrò & pueros abripiunt, mysteriorum cum illis participes fieri compellunt. Quod si renueret quisquâ, aut illis contradiceret, statim verberibus cæsus fuit, & post verbera in vincula & carcerem cõiectus, coactusq; alia acerba cruciamentorum genera sustinere. Ex quibus vnum & alterum, quo sæuitia & crudelitas tum Macedonij, tum aliorum, qui id temporis erant propter eam rem nobilitati, apud omnes liquido constet, in medio ponam. Vbera mulierum, mysteria cum illis participare renuentium inter arcularum labra intrusa serris absciderunt. Easdé item partes aliis mulieribus, partim ferro cádente, partim ouis in igne, quàm maximè fieri poterat, calefactis exusserunt. Nouum hoc quidé cruciatus genus, etiam apud ipsos Gentiles non aliquando auditum, isti qui se Christianos profitebantur excogitarũt. Ista ab Auxanonte (cuius etiã in primo libro à me facta est mentio) vitã ad longissimum tempus protrahente, ipse equidem audiui: qui quanquã presbyter Nouatianæ erat ecclesiæ, tamé nõ exigua mala ab Arianis, cũ nondum ad gradum presbyteri ascéderat, se perpessum memorauit. Ná vnà cum Alexãdro Paphlagone, qui religiosum & seuerũ vitæ genus cũ eo exercebat, in carceré coniectũ esse, multas plagas sustinuisse, tormenta tolerasse: Alexandrũ aũt propter plagarum acerbitaté in carcere occubuisse: qui quidem ad dexterá hominis iam in sinũ Byzantiũ (quod Ceras, id est Cornu vocatur) nauigãti, prope fluminũ ripas sepultus est: vbi etiã ecclesia est Nouatianorũ, Alexandri nomine nuncupata. Diruerunt autẽ, Macedonij mandato, cũ alias ecclesias in aliis ciuitatibus, tũ eam etiam Nouatianorũ in vrbe Constantinopoli sitã, quæ non multũ abest Pelargo. At cur istius separatim mentionẽ fecerim, iã, sicut ab Auxanonte viro, qui vitã

lon-

longissimè propagauit, ipse accepi, dicturus venio. Lege Imperatoris,& Macedonii violentia, mandatum est, vt ecclesiæ illorum,qui fidem complectebantur Consubstantialis,prorsus vastarentur. Ista lex vna cum violentia Macedonii iuncta,etiam ad istius ecclesiæ euersionem impellebat. Qui autem ad hoc facinus obeundum erant comparati,illud propere aggrediuntur. Atque me quidem de populo Nouatianorum cogitantem quantam animi propensionem ac studium erga suam ipsorum ecclesiam declararint,quantam etiam beneuolentiam illi,qui tum Arianorum maleuolentia erant ecclesiis exturbati,iamq; easdem cum pace occupant,aduersum eos ostenderint, permagna certe incessit admiratio. Nam vt primum illi, quibus datum erat ecclesiæ demoliendæ negocium,facinus aggrediuntur,ingens turba Nouatianorum, aliorumq; nonnullorum,qui doctrinā Cō substantialis cum illis tenebant,eam ecclesiam diruit,inque alium locum ædificium transfert. Locus autem è regione ciuitatis iacet, Sycæq; dicitur: atque decima tertia regio est vrbis Cōstantinopolis. Exiguo admodum temporis spatio ecclesia translata fuit:quippe cum tam frequens populi multitudo maxima cū animorū alacritate ad eam transferendam se cōtulisset. Nam vnus tegulas,lapides alter,tertius ligna, alius aliā materiam Sycas deportauit. Mulieres quoque & pueri operi illi subsidio fuêre,vtpote qui se precādi munere ritè perfuncturos,magnumq; facturos lucrum propterea arbitrabātur,quod ad ædificia Deo cōsecrata suam operā & laborem assiduè conferrent, Eo pacto igitur Nouatianorū ecclesia tum Sycas translata fuit. Postea,verò,mortuo Constantio,Iulianus Imperator,locū vbi primū fuerat exstructa, Nouatianis dari iussit. Populus autē in ecclesia de integro ædificāda,eodē modo quo prius,laborare,matetiā trāsferre, in loco,quo initio steterat,cōstruere aggreditur. Et cū eam multo illustrioré quàm antea effecisset,Anastasiæ id est resurrectionis donauit nomine. Illa igitur ecclesia,post,regnante Iuliano,vti modò dixi denuò erecta est. Per id tēpus cū qui ecclesiæ catholicæ fidē tuebātur,tū Nouatiani,erant pariter exacti. Et quoniā Catholici in templis,in quibus coibāt Arriani,versari abhorrebāt,idcirco in tribus aliis ecclesiis (totidē enim Nouatiani in illa vrbe habebāt ecclesias)

vna

vnà cum Nouatianis conuenientes mutuo inter ipsos preces peragunt: parumq; aberat, quin fuissent vnitatis concordiæq; vinculo inter se colligati, si Nouatiani, quo vetus suũ institutum seruarent, non penitus recusassent. Sed tamen in aliis rebus tam singulari beneuolentia & amore se inter ipsos complectebantur, vt alter pro altero lubens morte vellet oppetere. Exagitabantur igitur pariter non Constantinopoli solum, sed in aliis etiam prouinciis & ciuitatibus. Etenim paulò pòst Cyzici Eleusius, qui erat illius ecclesiæ episcopus, Macedonij exemplum imitatus, se contra Christianos armare, eos vbique affligere, tormẽtis vexare cœpit. Ecclesiamq; Nouatianorum, quæ erat Cyzici solo æquare. Macedonius autem sceleribus ab eo patratis Colophonem, vt aiunt, addidit. Nam vbi auditione accepit cum apud Paphlagones, tum Mantinij in primis, multos esse sectæ Nouatianæ deditos, intellexeritq; tantã hominum multitudinem per viros ecclesiasticos non posse commodè sedibus suis expelli, de sententia imperatoris quatuor militum cohortes in Paphlagoniam mittendas curauit, quo illi armatis hominibus perterrefacti, opinionem Arianam admitterent. Qui verò Mantinium incolebant, ardenti religionis suæ studio incitati, fidenter & animo contumaci contra milites gradi: & ingenti agmine coacto, pars falces longas prẽdere, pars ascias arripere, pars arma, quæ erant fortuitu oblata, sumere, omnes pariter in aciem procedere cœperunt. Cũ ad manus ventum esset, Paphlagonum complures cadunt: milites, paucis exceptis, omnes intereunt. Quanquam multi sunt Paphlagones, qui ista commemorant, tamen ab rusti co Paphlagone, qui se prelio illi interfuisse dicebat, ipse equidem accepi. Ac tametsi multæ fuere res eiusmodi à Macedonio Christianæ religionis ergo præclarè gestæ, in quibus, cædes, pugnæ, seruitus, bella denique intestina acciderant, istud tamen facinus, non solum apud eos, qui erant ab eo læsi, verùm etiam apud suos, ingẽtem odij flammam meritissimo contra ipsum incendit, imperatorisq; animus partim hac de re ab eo fuit abalienatus, partim alia de causa, quæ eius generis fuit. Templum, vbi loculus, in quo corpus Imperatoris Constantini erat conditum, ruinam minari: populus, qui intus versabatur, seque precibus dicauerat,

pro-

propterea in magno metu esse cœpit. Macedonius igitur habebat in animo Imperatoris ossa transferre, ne templi ruina loculus ille penitus obrueretur. Populus, re intellecta, eius conatum prohibere aggreditur: inquiens nefas esse imperatoris ossa transferre: nam perinde esse, ac si è sepulchro effoderentur. Populus in duas dispertitur factiones: quarum altera corpus mortuum translatione illa minimè lęsum iri, altera facinus impium factu affirmabat. Qui autem Cõsubstantialis fidem amplexabantur, communi consensu facto restiterunt. At Macedonius eos, qui reluctabantur, parui ducens, corpus in Ecclesiam, in qua corpus Acacij martyris erat repositum, transfert. Quo facto à multitudine dissentiente propere in eam ecclesiam concurritur. Factio aduersatur factioni: & absque mora manu grauiter confligitur. Tanta hominum cædes facta est, vt tota ecclesiæ pars inferior sanguine redundaret. Idemque ab ipso porticu ecclesiæ adiuncto, ad ipsam plateam factum esse cernebatur. Quod facinus miserabile & calamitosum, vbi ad aures imperatoris peruenit, illum contra Macedonium ad iracundiam prouocauit, tum quòd tanta hominum occidisset multitudo, tum quòd patris corpus absque ipsius consilio transferre ausus esset. Administratione igitur partium imperij versus occidentem Iuliano Cæsari tradita, in orientem ipse proficiscitur. Sed quo modo Macedonius postea breui, episcopatu abdicatus sit, tamq; exiguas pœnas pro tantis sceleribus dederit, dicam equidem paulo post.

De Concilio Seleuciæ vrbis Cæsariæ coacto.
CAP. XXXI.

DE altero concilio quod effigiem concilij Ariminensis pulchrè expressit, quodque Imperatoris edicto fuit in oriente conuocatum, iam narraturus accedo. Tametsi illi ante visum erat, vt episcopi Nicomediæ vrbis Bythiniæ cogerentur, tamen terræ motus maximus qui illic accidebat, (cuius impetu Nicomedia corruit) impedimento fuit, quo minus in eo loco conuenirent. Istud factum est, Tatiano & Cerealio Coss. quinto Calend. Septembris. Consilium igitur inibant de concilio ad vrbem Nicæam, quæ finitima est, transferendo. At mutata sententia, constituerunt

ſtituerunt Tarſi ciuitatis Ciliciæ conuenire. Verùm neque iſtud omnibus placuit,& propterea Seleuciæ vrbis Iſauriæ, quæ Aſpera dicitur,conueniunt. Iſta vno eodemq; anno, Euſebio & Hypatio Coſſ.confecta ſunt. Epiſcopi,qui ibi conuenerunt erant numero centum & ſexaginta. Aderat vna cum illis Leonas,vir in aula Imperatoris perquam illuſtris : quo præſente, erat Imperatoris edicto mandatum, vt de fide quæreretur. Lauricio etiam militum,qui in Iſauria verſabantur,duci erat imperatum, vt epiſcopis,ſi quid opus eſſet,ſuppeditaret. In eo loco igitur ad quintum Calend. Octobris congregati,diſputauere, reſq; diſputatæ per ſcribas in publicos commentarios relatæ fuêre. Nam aderant ſcribæ manu celeri & exercitata,qui ea,quæ dicebantur,notarent. Quæ quidem in libro Sabini,qui collectio rerũ in conciliis geſtarũ inſcribitur,vberius fuſiuſq; explanata, ſtudioſus quiſq; poterit pro arbitratu euoluere:nos autem capita rerum dũtaxat breuiter perſtringemus. Primo die,quo conueniebant,Leonas iuſsit vt quod cuiq; videretur, id libere quiſque proponeret. Verũ qui aderant,dicebant non prius debere quicquã in quæſtionẽ vocari,quàm illi,qui in concilio deſiderabantur,aduẽtarent. Deſiderabantur enim Macedonius epiſcopus Conſtantinopolis, Baſilius Ancyræ,& alii nonnulli,qui ſuſpicantes ſe in crimẽ adductũ iri, dedita opera abfuerũt. Macedonius aũt morbũ cauſam abſentiæ ſuæ attulit:Patrophilus lippitudinẽ. Et ob hanc cauſam ſibi in ſuburbiis Seleuciæ neceſſariò cõmorandum dixerunt. Singuli alij alias cauſas,cur abeſſent,afferunt. Cum verò Leonas diceret,etiã illis abſentibus,quæſtiones oportere poni,reſponderunt epiſcopi nihil ante in diſputionem vocandum,quã in eorũ vitam & mores, qui accuſabantur, eſſet diligenter inquiſitũ. Fuerant enim iam ante in crimen vocati, Cyrillus Hieroſolymorum epiſcopus, Euſtathius Sebaſtiæ vrbis Armeniæ, & quidam alii. Ex qua re grauis contentio inter eos,qui aderant,orta eſt,dum pars eorũ vitam,qui inſimulabantur,ante excutiẽdam eſſe dicebat, pars nihil prius quærendum, quàm de fide diſceptaretur. Cõtentionem illã anceps & ambigua Imperatoris ſentẽtia excitauit. Nam literæ ab eo ad concilium afferebantur,quæ nunc hoc, nunc illud primum quærendum præceperunt. De qua re con-

re contentio exorta, eos qui aderant, variè distraxit: quæ res origo & causa fuit, vt illud concilium Seleuciæ in duas partes diuideretur: quarum alteri Acacius Cæsareæ Palæstinæ episcopus, Georgius Alexandriæ, Vrsacius Tyri, & Eudoxius Antiochiæ, cum quibus triginta alij solum conspirabant, præfuêre: alteri Georgius Laodicææ vrbis Syriæ episcopus, Sophronius Pompeiopolis, quæ est in Paphlagonia, & Eleusius Cyzici: cum quibus alij etiam cõplures consentiebant. Postquam illa vicerat sententia, quæ primũ de fide quæri voluit, qui à partibus Acacij stabant, fidẽ Nicænam plane abrogandam, aliam nouã describendã significarũt: qui aũt alteri parti adhærescebant (ac plures hi quidem numero fuêre) alia omnia in cõcilio Nicæno confirmata approbarunt, verbo Consubstantiali solo reiecto. Quare cũ multũ ipsi inter se vsq; ad vesperũ digladiati fuissent, tandẽ Siluanus ecclesiæ Tarsensis antistes magnopere vociferabatur, nullã nouã fidei formulã describendam esse, sed eam, quę Antiochię in dedicatione ecclesiæ descripta erat, debere integrã seruari. Quod cũ dixisset, qui partibus fauebãt Acacij, se inde subducunt: qui aũt in alteram partẽ propendebant, fidei formulam Antiochiæ editã in mediũ proferunt: atq; illa perlecta, concilium illo die dimissum est. Postridie verò in Ecclesiam, quæ est Seleuciæ conuenientes, foribus occlusis, fidei formulam perlectã, subscriptionibus suis ratã fecere. Pro illis autem, qui desiderabantur, eorum lectores & diaconi ibi tũ præsentes (nam qui aberant, per illos se fidei decisionem approbaturos significauerant) illi formulæ subscripserunt.

Quòd in Seleucensi Concilio Acacius Cæsariensis aliũ fidei libellum recitauit, quodq; Acacius & illius sententiæ sectatores, vbi ab occidente redierat Imperator, Constantinopoli coeuntes, Concilium Ariminense ratum habuerunt, atque illi addiderunt nonnulla. CAP. XXXII.

AB Acacio aũt, & eius factione, ea quę in illo cõcilio cõfecta erãt, propterea admodũ reprehẽdebantur, quod occlusis ecclesiæ ianuis, illis subscripserant. Nam ea, inquit Acacius, quæ in occulto gerũtur, vt neutiquã probari debẽt,

ita sunt plena admodum suspicionis. Ista verò dicebat, quod esset illi in animo alteram fidei formulam, quam habebat ibi paratam, introducere. Eam igitur coram principibus Lauricio, & Leona perlegit: ad quam solam stabiliendam omni cura & cogitatione incubuit. Secundo die concilij hæc acta sunt, pręterea nihil. Tertio autem, Leonas dedit operam, vt pars vtraque in vnum conueniret: quo quidé die, tum Macedonius episcopus Constantinopolis, tum Basilius Ancyre aderat. Et cum vtrique isti in vnam eandemque partem, Acacio videlicet aduersariam, conuenissent, Acaciana factio ad concilium accedere noluit: oportere inquiens, eos ante è conuentu eijci, qui etiam dudum abdicati fuerant, & in præsentia erant insimulati. Vbi verò post multam contentionem, hæc pars fuit superior, decedunt è concilio hi, qui erant accusati: in quorum locum Acacius cum suis succedit. Tum Leonas ait quidem libellum sibi ab Acacio datum: sed quod fidei formula esset, quæ eorum sententiã, qui partes cõtrarias tuebãtur, partim clam, partim palam & aperte oppugnabat, eos prorsus celauit. Postquam illi, qui aderant, conquieuere, pro certo persuasi libellum nihil minus, quàm fidei formulam in se complecti, tandem fidei formula ab Acacio composita cum procœmio perlecta est: quæ se habet ac hunc modum. A nobis quidem, qui heri, hoc est ad quintum Calend. Octobris ex Imperatoris edicto Seleuciæ vrbis Isauriæ conuenimus, summo studio laboratum est, vt pax in ecclesia ritè conseruaretur, deq; fide, sicut propheticæ, euangelicæq; voces nos docent (ita enim à sanctissimo Imperatore Constantio imperatum est) tranquillis sedatisq; animis disceptaretur: atque adeo nihil contra sacras scripturas in fidem induceretur ecclesiasticam. Verùm cum essent in concilio nonnulli, qui hos contumeliis vexare, illis ora obturare, loquiq; prohibere, alios inuitos excludere, quosdam ex variis prouinciis, qui erant abdicati, sibi adiungere, eosque contra veterem ecclesiæ canoné secum habere cœperunt, ipsum concilium (sicut Lauricius illustrissimus prouinciæ præfectus suis ipsius oculis coram aspexit) grauissimo tumultu sane redundauit. Sed quorsum ista? vt intelligatis nos fidem in dedicatione ecclesiæ Antiochiæ celebrata, expositam confirmatamque minimè reij-

cere

» cere,sed eam hic in medium adducere:quandoquidem con
» stat patres nostros id temporis in hac proposita de fide cō-
» trouersia inter ipsos consensisse. Verùm quoniam hæ vo-
» ces, Consubstantiale,& æquiconsubstantiale,cum superio-
» ribus temporibus, tum adhuc nonnullorum animos mag-
» nopere conturbant,atque adeò fides à quibusdam,qui filiū
» patri dissimilem asserunt,nouari dicitur,idcirco tum Con-
» substantiale,tū æquiconsubstantiale, tanquam verba à scri-
» pturis abhorrentia reijcimus,tum verbum dissimile,anathe
» ma indicamus:omnesq; qui illius verbi patrocinium susci-
» piunt, ab ecclesia ducimus penitus alienos : similitudinem
» autem filij cum patre fatemur manifestò, Apostolum sicuti
» de filio sic loquentem : qui est imago Dei inuisibilis. Con-
» fitemur igitur & credimus in vnum Deum,patrem omnipo
» tentem,effectorem cælorum & terræ,visibilium & inuisibi-
» lium. Credimus quoque in dominum nostrū Iesum Chri-
» stum filium eius,ab eo sine affectione ante omnia secula ge
» nitum,Deum verbum, de Deo vnigenitum, lumen, vitam,
» veritatem,sapientiam: per quem omnia facta sunt,tum quæ
» in cælis,tum quæ in terris,siue visibilia illa sunt,siue inuisi-
» bilia. Hunc credimus in fine seculorum carnem ex sancta
» virgine Maria sumpsisse,quo peccata deleret : hominem fa-
» ctum,passum pro peccatis nostris: resurrexisse,ascendisse in
» cælos,sedere ad dexteram patris:& iterum venturū cum glo
» ria iudicare viuos & mortuos. Credimus etiam in spiritum
» sanctum, quem & paracletum nominauit seruator & Do-
» minus noster, promittens se eum post discessum suum di-
» scipulis suis missurum, quem quidem misit : per quem cre-
» dentes in ecclesia,& baptizatos in nomine patris, & filii, &
» spiritus sancti sanctificat. Eos autem,qui præter hanc fidem,
» aliam vllam prædicauerint, alienos ab ecclesia catholica de-
» cernimus. Ista quidem fidei formula fuit ab Acacio edita.
» Cui tum Acacius, tum eius factionis fautores, qui totidem
» erant numero,quot paulo ante commemoraui,subscripsere,
» Contra quam,cum erat perlecta, Sophronius Pompeiopo-
» lis,quę est in Paphlagonia episcopus,ad hunc modum(eius
» enim verbis vtar) vociferatus est. Si noua in dies singulos
» nostræ ipsorum voluntatis & sententiæ prolatio, sit formu-
» la fidei,fieri non potest quin accuratam veritatis perceptio-

nem ſimus breui prorſus amiſſuri. Sic Sophronium locutũ accepimus. Ac meo quidem iudicio, ſi qui eum ætate anteirent, quiq; eodem tempore cum illo viuerent, eadem ſemper de fide concilij Nicæni in animos induxiſſent, omnis ſeditioſa & turbulenta concertatio prorſus extincta fuiſſet, hicq; temerarius & inconſultus in eccleſiis tumultus minimè dominatus eſſet. Verũ quẽadmodum iſtæ res ſe habeãt, viderint illi, qui plus intelligentia pollent & ſolertia. Vbi multa de hac re, deque illis, qui eſſent in crimen vocati, ipſi inter ſe vltro citroq; agitaſſent, tandem cõcilium dimiſſum eſt. Quarto die in vnũ conueniunt omnes: iterum verbis digladiantur. Inter quos Acacius talem profert ſententiam: ſi fides Nicæna erat olim ſemel mutata, & poſtea ſæpius, quid obſtat, quo minus etiã iam noua fidei formula deſcribatur. Ad quem reſpondet Eleuſius, concilium in præſentia conuocatum, non vt diſcat, quæ didicerit, neq; vt fidẽ accipiat, quam nõ habuerit, ſed vt in fide patrũ incedẽs, ab ea ad extremum vitæ diẽ non aliquando deflectat. Eiuſmodi verbis Acacij ſententiæ occurrit Eleuſius, fidem patrũ, fidẽ Antiochiæ expoſitam appellans. At huic etiã poterit occurri: quomodo, Eleuſi, eos qui Antiochiæ cõuenerunt, patres nominas, illorũ aũt maiores, patres eſſe inficiaris? Nam qui fuêre Nicææ coacti, fideiq; Cõſubſtantialis conſenſerunt, magis propriè patres vocari poterunt, tum quòd tẽpore anteceſſerint, tum quòd qui cõuenerunt Antiochiæ, ab illis fuerunt ad ſacerdotij dignitatem delecti. Quod ſi qui Antiochiæ erant congregati, ſuos ipſorũ patres è medio ſuſtulerũt, iſti illorum poſteri parricidas imprudentes ſequuntur. Et qua ratione, amabo, eorũ delectum & ordinationẽ tãquam probam & ſpectatã amplectuntur, fidem autẽ tanquã parum ſinceram & exploratã irritã faciũt? Nam ſi illi ſpiritũ ſanctum non habebant, qui per ordinationem in quẽq; deſcẽdit, iſti ſacerdotij functionem non acceperunt. Qui enim accipere potuerunt, cũ daretur ab iis, qui eũ non habuere? Iſta certè contra Eleuſii ſententiam non inſcitè dici poſſunt. Rurſus alia inter ipſos orta eſt quæſtio. Cùm enim factio Acaciana in fidei formula perlecta, filiũ dei patri ſimilẽ aſſereret, quęſitũ eſt, qua in re filius ſimilis eſſet patri. Reſpõdet Acacius, filiũ non ſubſtantia, ſed ſola voluntate patri ſimilẽ eſſe. At

pars

pars aduersaria, eum substantia patri similē constanter affirmauit. De hac controuersia toto illo die certatū est. Acaciusq; probè refutatus, cum quęreretur ab illo qua ratione in libris, quos ediderat, filium omnibus in rebus patri similem affirmasset, iam tamen similitudinē, quæ est filij cū patre per substantiam omnino denegaret. Tum ille, nemo, inquit, vel qui olim, vel qui recētiore memoria fuit, ex libris, quos scripserit, diiudicari solet. Cū multa essent de hac controuersia in vtramq; partē accuratè disputata, nec tamē posset de illa inter eos conuenire, Leonas consurgens cōcilium dimisit. Hunc igitur exitū habuit concilium Seleuciæ congregatū. Postridie eius diei, cū de eo continuando rogaretur, noluit denuò cū illis in vnū locū cōuenire, sed dixit se ab Imperatore missum, vt cōcilio concordi interesset: Verū cum nonnulli inter se dissentiant, nō possum, inquit, adesse. Abite ergo, & in ecclesia nugas agite. Qua re confecta, Acaciana factio occasionē, quam optabat, sibi oblatā existimans, ad concilium denuò accedere recusauit. Qui autē alterius partis erant, in ecclesiam cōuenientes, accersunt Acacium cū suis, quo de Cyrillo Hierosolymorum episcopo decideretur. Hoc loco intelligam⁹ oportet, Cyrillū iam antea accusatū fuisse (qua de re certè non habeo dicere) & ab episcopatu summotū, quod sępenumero, vt de eo decerneretur, accersitus, iá per duos annos cōtinuos, vti eo pacto criminatiōe elaberet, nō omnino cōparuerit. Qui simul atq; de gradu esset deiectus, appellationis libello ad eos, qui eū deiecerāt, misso, ad maiores iudices prouocauit. Cui quidē appellationi Constantius Imperator suffragatus est. Atq; à Cyrillo solo ac primo perinde ac si res apud laicos iudices ageretur, contra canonis ecclesiastici consuetudinē prouocatum est. Tandem Seleuciam, vti de eo iudicium fieret, aduentauit: & ob eam causam episcopi Acacium cum suis, vt paulò ante dixi, accersiuere, quo nō solū de Cyrillo, verū etiam de illis reis, qui ad partes Acacij cōfugissent, decideretur. At vbi sæpius accersiti non venerunt, illum ipsum Acacium, Georgiū etiā episcopum Alexādriæ, Vrsaciū Tyri, Theodorū Chæretaporum vrbis Phrygiæ, Theodosiū Philadelphiæ, quæ est in Lydia, Euagriū Mitylenes insulæ, Leontium Tripolis Lydiæ, & Eudoxium, qui primum Germanicię episcopus fuit, *Mitilenen iam dicitur quæ olim Lesbos.*

postea episcopatum Antiochiæ, quæ est in Syria, callide adeptus est, abdicarunt: quinetiam Patrophilum, quòd à Dorotheo presbytero accusatus, & ab ipsis accersitus, non morem gessisset. Atque istos solum abdicarunt. Asterium autem, Eusebium, Abgarum, Basilicum, Philum, Philedium, Eutychium, Magnum, & Eustathium excommunicarũt, decreueruntq; vt vsque eo in illo manerent statu, quoad ipsi pro se respondentes sua crimina diluerent. Quibus rebus confectis, literisque ad abdicatorum ecclesias, quæ illas de ipsis certiores facerent, datis, Anianum loco Eudoxij episcopum Antiochię constituunt: quem factio Acaciana comprendens, Leonæ & Lauricio tradit. Illi eum in exilium ejiciunt. Quo facto, episcopi qui Anianum ordinauerant, contestatione apud Leonam & Lauricium cõtra factionem Acacianam vsi sunt: qua significabant iudicium concilij violatum esse. Cæterùm vbi nihil profecere, Constantinopolim, quò de rebus à se in cõcilio iudicatis imperatorem docerent, rectà contendunt. Imperator enim à partibus ad occidentem spectantibus eo reuerterat, & per idem tempus proconsulum magistratu penitus sublato, Honoratum præfectum Constantinopolis creauerat: At Acacius eos præuertens, calumniari apud Imperatorem, eumq; docere cœpit, fidei formulam ab illis editam non admittendam esse. Itaque Imperator rem indignè & grauiter ferens, constituit eorum societatem diuellere, legeque sanciuit, eos, qui publica munera obirent (etenim nonnulli eorum ad publicam administrationem acciti, pars ex senatorum numero fuerunt, pars magistratus gesserunt in prouinciis) ad priuatam vitæ conditionem redigerentur. Dum ita turbatum est, Acacius & eius fautores mansere Constantinopoli, & Episcopis Bythiniæ accersitis aliud concilium constituere. Erant omnes numero quinquaginta: quibus accessit Maris episcopus Chalcedonis: fidei formulam Arimini perlectam, ante cuius initium consules scripti erant, cõfirmant. Quam quidem hoc loco citare esset superuacaneum, si modò illi ipsi nihil adiecissent: sed quoniam quædam verba sunt ab illis adiuncta, necessum est denuò eandem hic ascribere, quæ ita se habet.

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, ex quo omnia. Et in vnigenitũ filium Dei, ante omnia secula,

& ante

, & ante omne principium ex Deo genitum: per quem omnia
, facta sunt, visibilia & inuisibilia: vnigenitum solum ex solo
, patre genitum: Deum de Deo, similem patri, qui eũ genuit
, secundum scripturas: cuius generationẽ vt literæ sacræ te-
, stantur, nemo nouit, nisi solus pater, qui genuit illum. Hũc
, nouimus vnigenitum Dei filium à patre missum, descẽdisse
, de cælis, sicut scriptum est, & cum discipulis versatum esse,
, & vniuersa œconomia plene iuxta patris voluntatem exple
, ta, crucifixum, mortuum, & sepultum: descendisse ad infe-
, ros, quem infernus ipse exhorruit: resurrexisse à mortuis
, tertia die, versatum denuò cum discipulis: & diebus quadra
, ginta completis, assumptum ad cælos: sedere ad dexteram
, patris: venturum in extremo resurrexionis die, cum gloria
, patris, vt reddat vnicuique iuxta opera sua. Et in spiritum
, sanctum, quem ipse vnigenitus Dei filius, Christus, Domi-
, nus & Deus noster promisit se missurum generi humano pa
, racletum, sicut scriptum est, spiritum veritatis, quem ipse mi
, sit, quando assumptus erat ad cælos. Nomen autem substan
, tiæ, quod à pluribus simpliciter ponebatur, quia erat igno-
, ratum à populo, offendiculũ peperit. Visum est igitur, quo-
, niam in scripturis nusquam reperitur, illud omnino tollere,
, & quia diuina eloquia de patris & filij substantia non me-
, minerunt, nullam deinceps illius facere mentionem. Nam
, subsistẽtia patris, & filij, & spiritus sancti, ne nominari qui-
, dem debet. Nos ergo, sicut literæ sacræ nos docent, filium
, similem patri dicimus. Omnes autem hæreses, & quæ iam
, antea condemnatæ sunt, & quæ nuper exortæ, si huic fidei
, formulæ modò expositæ repugnent, anathema sunto. Ista
Constantinopoli eo tempore fuêre perlecta. Nos verò tan
quam labyrintho formularum tandem aliquãdo percurso,
earum numerum iam breuiter colligamus. Post fidei formu
lam in concilio Nicæno editam, duas alias Antiochiæ tem
pore dedicationis ecclesiæ descripserunt episcopi: tertia ab
episcopis qui cũ Narcisso erãt in Gallia facta est, imperato
riq; Cõstantino donata. Quarta per Eudoxiũ episcopis Ita
liæ missa. Tres item Sirmij scriptis proditæ: quarũ vna cum
Coss. ascriptis Arimini perlecta est. Octaua Seleuciæ diuul
gata, quam factio Acaciana legendam curauerat. Nona &
vltima Constãtinopoli cum accessione exposita. Erat nãq;

huic adiunctum, vt nulla mentio vel substantiæ, vel subsistentiæ diuinæ fieret. Cui Vlphilas Gotthorum episcopus, tum primum assentiebatur. Nam ante illud tempus Theophili vestigia, qui episcopus Gotthorum erat, quiq; cũ concilio Nicæno interesset, ei subscripserat, sedulo persecutus, fidẽ Nicææ stabilitã amplexatus est. Sed de istis hoc modo.

Quòd abdicato Macedonio, Eudoxius episcopatum Constantinopolitanũ capescebat, & de Eustathio Sebastiæ Episcopo. CAP. XXXIII.

AB Acacio etiam, Eudoxio, & illorum fautoribus Constantinopoli maximo studio & contentione animi laboratũ est, vt per ipsos vicissim aliquot partium aduersariarũ gradu episcopali mouerẽtur. Atq; illud nos minime prẹterire debet, vtrãq; partẽ non propter religionẽ, sed propter alias causas istas abdicationes decreuisse. Nam tametsi fide dissentiebant, tamen in se ipsis mutuo abdicandis, fidẽ, alter alterius, neutiquã insimularunt, sed, qui stabant ab Acacio irã imperatoris, quã cũ contra alios, tũ contra Macedonium in primis animo conceptã explere nitebantur, tanquã ansam opportune arripientes, primũ Macedoniũ episcopatus dignitate deijciũt, tũ quod multiplicis cædis author fuisset, tũ quod diaconũ in stupro deprehensum recepisset in cõmunionem: Eleusium deinde, Cyzici episcopũ, quòd Heraclium quendã Herculis Tyrij sacerdotẽ in præstigiis magicis cõpertum baptizauerat, & ad gradũ diaconatus extulerat: tũ Basilium, qui & Basilas nominabatur, quiq; Marcelli loco ad episcopatũ Ancyræ delectus erat, quòd certũ hominem tormẽtis vexauerat, vinculisq; constrictũ in carcerẽ cõcluserat, quòd calũnias quibusdã contexuerat, deniq; quòd per epistolas Affricæ ecclesias perturbauerat: deinceps Drancontiũ, quòd relicta Galatia in Pergamũ secessserat. Abdicarunt præterea Neonam episcopũ Seleuciæ, vbi conciliũ habitũ fuerat: Sophroniũ etiã Põpeiopolis, quę est in Paphlagonia episcopũ: Elpidium Satalorũ vrbis Macedoniæ episcopũ: Cyrillum Hierosolymorum: & alios deniq; ob alias causas. Eustathio autẽ episcopo Sebastiæ, quæ est in Armenia, ne sui quidẽ purgandi dabatur potestas, quod ab Eulanio suo ipsius patre, & episcopo Cæsareæ Cappadociæ iam pridem

pridem propterea abdicatus fuerat, quod se habitu sacerdotij dignitati parum decoro congruenteq; vestiuerat. In locum verò Eustathij, Meletium episcopum, de quo dicã paulo post, suffectum intelligendum est. Eustathius porro in concilio Gangrensi propter illum conuocato, postea etiam condemnatus est, quòd post abdicationem suam in concilio Cæsareæ habito factam, præter ritus & consuetudines ecclesiasticas multa tentasset. Nam nuptias fieri prohibuit: à cibis abstinendum docuit. Vnde nonnullos, qui nuptias contexerant, à connubio segregauit: & illis, qui ecclesias detestabantur, persuasit, vt in ædibus suis communionem facerent. Seruos simulatione pietatis dominis abstraxit, ipse Philosophi habitũ gestauit, suosq; sectatores peregrino vestitus genere vti compulit: mulieres tondendas curauit: ieiunia præscripta auersanda, dominicisq; diebus ieiunãdũ docuit: in ædibus coniugatorum præcationes fieri vetuit: benedictionem & communionem presbyteri habentis vxorem, quam lege, cum esset laicus, duxisset, tanquam scelus, declinandam præcepit. Quem quidem, cum alia complura his similia fecisset, docuisletque, concilium, vt dixi, Gãgris in Paphlagonia coactum, gradu episcopali dimouit, eiusq; dogmata anathemate damnauit. Verùm hæc postea gesta sunt. Id tẽporis verò, exturbato Macedonio, Eudoxius sedem Antiochiæ Constantinopolis sede posteriorẽ ducens, episcopus Constantinopolis per Acacium & eius familiares renunciatus est: qui quidem contraria suis ipsorum decretis imprudentes sanciebant. Nam Dracontio abdicato, Eudoxium, qui iam secundo ab vno ad alterum episcopatũ se transtulerat, in sede episcopali Constantinopolis collocauerunt, inq; ea re suis ipsorum dogmatis sunt magnopere aduersati. His rebus cõfectis, fidei formulã Arimini perlectã cũ sua accessione tanquã ritè descriptam stabiliuerũt, palã emiserũt, dederuntq; in mãdatis, vt qui illi subscribere renuerent, per imperatoris edictũ exilio multarentur. Et cũ multis aliis in oriẽte, qui eãdẽ cũ illis tuebãtur opinionẽ: tũ Patrophilo, episcopo Scythopolis (hic nãq; Seleucia ad suã ipsi⁹ ciuitatẽ rectà cõtẽderat) res à se cõstitutas significarũt. Vbi Eudoxi⁹ eximię vrbis Cõstantinopolis episcopus erat declaratus, ampla illa ecclesia, quæ sapiẽtię noie nũcupatur, dedi-

dedicata fuit,ad decimum consulatũ Constantij,ad tertium autem Iuliani Cæsaris,quinto Calend.Martij.Eudoxius in illius episcopatus sede collocatus, hanc primam emisit sententiam,quæ est multis in ore, *Patrem impium esse, Filium autem pium.* Vnde cum tumultus & seditio orta esset,nihil inquit,hoc vestros animos conturbet. Nam pater impius est,quia colit neminem: Filius verò pius,quia patrẽ colit. Quæ cum dixisset Eudoxius,tumultus repressus est, ingensq; risus tumultus loco ecclesiæ obortus. Atque hoc eius dictum ad hodiernum diem habetur pro ridiculo. Eiusmodi igitur nugas errorum authores astutè commenti, inque verbis tam friuolis occupati,ecclesiæ concordiam di remerunt. Concilium autem Constantinopoli congregatum ad hunc exitum venit.

Pater est ἄσεβὴς, *Filius est* εὐσεβὴς

De Meletio Antiochiæ Episcopo.
CAP. XXXIIII.

SEquitur iam,vt de Meletio dicamus.Hic namq; Eustathio abdicato,vti paulò ante dixi, primũ Episcopus Sebastiæ,quæ est in Armenia, delectus est: deinde Sebastia ad Episcopatum Berææ vrbis Syriæ translatus. Qui cum cõcilio Seleuciæ habito interfuisset, fideiq; formulæ à factione Acaciana compositæ subscripsisset,extẽplo Beræam repetiit.Mox concilio Constantinopoli conuocato,Antiocheni cum pro certo intellexissent Eudoxium ipsorum ecclesiam contempsisse, & Constantinopolim diuitiarum causa se contulisse,Meletium Beræa accersitum,in sede episcopali ecclesiæ Antiochenæ collocant.Illi quanquam primo de fidei dogmatis concionari supersedit, suisque auditoribus ea solum,quæ ad mores rectè informandos spectabant,proposuit,tamen tempore progrediente,fidem illis explanauit. Verbumq; Cõsubstantiale docuit.Quæ cum accepisset imperator,eum iubet exterminari:Euzoiumq;,qui antea simul cum Ario fuisset abdicatus, episcopũ Antiochiæ designari mandat.Verùm qui erant probe erga Meletium affecti,derelicta prorsus Ariana factione,conuentus separatim facere cœperunt:cum illi,qui fidei Consubstantialis perpetuo adhæsissent, duplici nomine cum illis communicare recusarent, tum quod Meletius ipse Arianorum suffragiis fuisset

ad

ad sacerdotij functionem delectus, tum quod eius sectatores ab illis baptismi lauacrum recepissent. Itaque ecclesia etiam Antiochena ad eam partem, quæ secum ipsa cõsentiebat, ad hunc modum deflexit. Imperator verò vt intellexerat, Persas contra Romanos bellũ de integro commouisse, Antiochiam propere contendit.

De Hæresi Macedonij. CAP. XXXV.

MAcedonius verò cum esset vrbe Constantinopoli electus, sententiam contra ipsum pronunciatã iniquo animo ferens, acquiescere nullo modo potuit, sed ad eos, qui alterius partis erant, quiq; Seleuciæ Acacium cum suis fautoribus abdicauerant, se transtulit: egitq; cũ Sophronio & Eleusio per internuncios, vt fidei formulæ primum Antiochiæ editæ, deinde Seleuciæ confirmatæ firmè adhærescerent, seduloq; est hortatus, vt eam fidem Consubstantialis, insigni illo & præclaro nomine appellarent. Itaque ad eum frequentes confluxerũt, tum non pauci ex ipsius familiaribus, qui iam ex eius nomine Macedoniani dicuntur, tũ alij complures, qui in concilio Seleucien si, à factione Acaciana dissentiebant, quiq; in initio quidem fidem Consubstantialis perspicuè palamq; profitebantur, nunc tamen illã supprimunt. Iste Macedonius, tametsi filium Deum esse, & cum aliis rebus omnibus, tum substantia patri similem asserebat, tamẽ spiritum sanctum istis honoris quasi insignibus carere affirmauit, eumque ministrum illis inseruientem vocauit. Fama autẽ apud multos percrebrescit, hunc erroré nõ à Macedonio, sed à Marathonio potius, qui antea Nicomediæ delectus fuit episcopus, primum excogitatum esse: & propterea eos, qui hunc tuentur errorem, Marathonianos nuncupatos. Ad istorum societatem Eustathius etiam, qui Sebastia erat eam ob causam, quam paulo ante posui, extrusus, se adiunxit. Vbi verò à Macedonio denegatum erat, spiritum sanctum diuinitatis, quę est in trinitate, participẽ esse, tum Eustathius, ego, inquit, spiritum sanctum neq; Deum nominare in animum induco. neq; creaturam appellare audeo. Quam ob rem, qui fidem Consubstantialis tenẽt, illos πνευματομάχους, id est, spiritus sancti oppugnatores vocant. Quid verò causę sit, cur Hellespontus Macedonianis abundet,

abundet,dicam idoneo loco. Factio autem Acacianorũ ſtudium & operam nauauit, vt rurſus concilium Antiochiæ cogeretur. Nam eos pœnituerat,filium patri omnino ſimilem affirmaſſe. Quapropter anno ſequẽti, Tauro & Florentio Coſſ. Antiochiæ quæ eſt in Syria, conueniunt:id tẽporis & Euzoïo illam gubernante eccleſiam,& Imperatore ibi commorante. Nonnulli illorum ea, quæ ab ipſis fuiſſent ante decreta,in quæſtionẽ denuò vocant: aiunt hoc verbũ, ſimile,ex fidei formula tum Arimini,tum Conſtantinopoli edita prorſus eximendum eſſe:neq; amplius ſuam ipſorum occultant opinionẽ,ſed palam aſſerunt filium omnino patri diſsimilem eſſe:neq; id ſubſtãtia ſolũ, ſed etiã volũtate: ex his item,quæ non ſunt,ſicut Ario videbatur,eũ conſtare affirmant. Hoc errore irretiebantur etiã illi,qui Antiochiæ tum ſectam Aëtianam ſecuti ſunt. Quocirca præterquam quod Ariani vocabantur,Anomœani præterea,hoc eſt,qui filium patri diſsimilem putant,& Exoucontiani, id eſt, qui filiũ ex his,quæ non ſunt,conſtare dicunt,ab Antiochenis, qui Conſubſtantiale defendebant,quiq; eodẽ tempore ob Meletij cauſam,vt ſupra docui,diuiſi erant, appellabantur. Ac cũ ab illis quæreretur,quid eſſet, cur cũ in ſua ipſorum fidei formula aſſeueranter dixiſſent, filium, Deum ex Deo eſſe,iam patri diſsimilem vocare,& ex his,quæ non ſunt cõ ſtare auderẽt aſſerere, eiuſmodi captioſa fallacia,quod obiectum erat,eludere conabantur. Quod autẽ dictum eſt,inquiunt,Deum ex Deo, perinde dictum eſt,atq; apud Apoſtolũ,Omnia ex Deo eſſe. Proinde filius ex Deo eſt,quia in hac voce,omnia,comprehenditur. Itaq; in formulis noſtris adiecta eſt illa particula,Secũdũ ſcripturas. Huius cõmenti author erat Gregorius Laodiceę epiſcopus:qui quidem cũ huiuſmodi loquendi modorũ imperitus fuit & rudis, tum prorſus ignorauit,qua ratione Origenes ſuperioribus temporibus tales ſermonis proprietates,quæ ſunt apud Apoſtolum,vberius fuſiusq; explanauiſſet. Acacij autem ſectatores,quamuis fallaces captiones conſectari manifeſtò arguerentur,tamen tũ probra, tũ ſententiam contra eos pronunciatam pro nihilo ducentes,eam fidei formulã,quam Conſtantinopoli recitauerant,ibi etiam perlegerunt: quo facto, ſinguli ad ſuas ipſorum ciuitates ſe receperunt. Georgius

itaque

itaque Alexandriam contendens (illi namq; ecclesiæ, Athanasio interea in obscuro delitescéte, adhuc prę fuit) omnes, qui ab eius opinione & sententia dissentiebant, grauiter afflixit, populũq; Alexandrinũ (erat enim multis odiosus & inuisus) grauibus affecit molestiis. Hierosolymis verò Cyrilli loco Erenius episcop⁹ designatus est. Cui Heracliũ succesisse cõstat: Huic rursus Hilariũ: Postea Cyrillus reuertit Hierosolyma, illiusq; ecclesiæ episcopatũ recuperauit.

De Apolinaristis & eorum hæresi.
CAP. XXXVI.

SVB idem tempus nouus quidem error ex tali ortus est causa. Laodiceæ, quæ est vrbs Syriæ, duo erant viri, pater & filius, eodem nomine nuncupati (vterq; enim Apollinarius est appellatus) quorũ alter, patrem dico, presbyterij gradũ in ea ecclesia acquisiuerat, alter, nempe filius, lectoris fungebatur munere. Ambo humanioris literaturæ doctores erant, Grammaticæ pater, filius autem Rhetoricæ. Pater Alexandrinus genere, primũ Beryti ludum aperuit: deinde Laodiceam cõmigrans, ibi duxit vxorem: ex qua Apolinarium suscepit. Vterq; eodem tempore Laodiceæ floruit, quo Epiphanius sophista. In cuius amicitiam vbi penitus intrauerãt, cum eo multum versari cœperunt. Theodotus autem, episcopus illius ecclesiæ, veritus admodũ ne crebra eius consuetudine ad gentilitatem deflecterent, vetuit ne illum adirent. Illi spreto episcopi concilio, Epiphanij amicitiam assiduè amplexabantur. Postea Georgius successor Theodoti, cum eos ab Epiphanii cõsuetudine auocare obnixè contenderet, & nullo modo posset illis persuadere, vtrumque à communione quo eos coerceret, segregauit. Adolescens Apolinarius factum illud contumeliæ loco ducens, & dicendi facultate, quæ sophistæ propria est, admodũ confisus, nouã hæresim excogitat, quæ hoc tempore etiã ab inuẽtoris nomine hæresis Apolinariana dicitur. Sũt quidã, qui affirmant illos non tantũ ob causam, quã modò citauimus, à Georgio dissensisse, sed quòd animaduerterent illum peregrina, eaq; inter se pugnantia docentem: & interdũ asserentẽ filium patri similem esse, sicut in Seleuciano concilio conuentum est, interdum ad Arij hæresim deflectentem.

Quo-

Quocirca illos leui arrepta occasione ab ecclesia recessisse. Vbi verò nemo illis animũ attendit, nouam religionis formam inducere moliebantur: ac primum dicebant hominem à Deo verbo assumptum in ipsa, incarnationis œconomia sine anima. Deinde tanquam pœnitentia adducti, illum animam suscepisse concedunt illi quidem, eam tamen non esse mente præditam, sed Deum verbum in hominem, quẽ sumpserat, mentis loco inclusum. In hac re solum ab ecclesiæ fide dissidere se aiunt, qui ab illis nomen duxerunt: quippe trinitatem ὁμοούσιον, id est, Consubstantialem esse asseuerant. Verùm de Apolinariis alius mihi deinceps plura dicendi locus erit.

De Constantij Cæsaris morte.

CAP. XXXVII.

DVM Imperator Constantius Antiochiæ versabatur, Iulianus Cæsar in Gallia cum multis Barbaris hominibus confligit. Quibus deuictis, militibus propterea adeo charus habebatur, vt ab illis Imperator renuntiaretur. Quo audito, Constantius in grauem mentis angorem & ægritudinem coniectus est. Itaq; baptismo ab Euzoio accepto, ad bellum cum eo gerendum recta proficiscitur. Qui cum ad Mopsi fontes, qui sunt inter Cappadociam & Ciliciam, peruenisset, præ nimia sollicitudine in apoplexiã delapsus, mortem oppetiit, Tauro & Florentio Coss. tertio Non. Nouemb. anno primo ducentesimæ octuagesimæ quintę Olympiadis. Vixit Constantius annos 45. Regnauit annos 38. 13. videlicet vna cum patre: post patris mortem 25. Totidem annos hic liber comprehendit.

Finis Secundi libri.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,

Liber tertius.

De Iuliano & genere eius, & eruditione, & quòd postquam ad imperium peruenit, ad gētilium religionem se conuertebat,

CAPVT I.

CVM Imperator Constantius, ad tertium Non. Nouembris, Tauro & Florentio Cos. in Ciliciæ confinijs extremum vitæ diem obiisset, Iulianus, eisdem Cos. iij. Idus Decēbris de partibus versus occidentem decedens, Constantinopolim aduentauit, inq; ea ciuitate imperator declaratus est. Iam verò, quoniam mihi propositum est de Imperatore Iuliano, viro cum primis diserto pauca disserere, nemo ex eius familiaribus altum & exaggeratum dicendi genus à me postulet, perinde ac si oratio eius, de quo instituitur, præstantiam exæquare debeat. Sed cum Christianorum res gestæ nobis scriptis mandandæ sint, summissam & humilem dicendi rationem (vti initio polliciti sumus) sequemur, quo facilius res quæ narrantur sub cuiusque cadāt intelligentiam. Hoc modo igitur de illo aggrediamur dicere: eiusque genus, educationem, & qua ratione ad Imperiū peruenerit, persequamur, exordio sermonis nostri paulo altius repetito. Constantinus Imperator, qui Byzantium suo ipsius appellauit nomine, duos fratres habuit ex patre eodem, non autem ex eadem matre editos: Quorum alteri Dalmatius, alteri Constantius nomen fuit. Dalmatius filiū habuit suo ipsius nomine nuncupatum. Constantio autem nati filij duo, Gallus, & Iulianus. Itaque cum post mortem

conditoris vrbis Constantinopolis Dalmatius iunior à militibus interemptus esset, eodem tempore isti patre suo orbati, parum aberat, quin in idē discrimen, in quod Dalmatius, deuenissent, nisi quod Gallum, grauis quidam morbus, quo pro certo exspectabatur, illum fore confectum è periculo eripuisset, Iulianum autem tenera ætas (octo enim annos solum compleuerat) omnino seruasset incolumem. At vbi imperatoris ira contra eos deferbuerat, Gallus Ephesi, quæ est in Ionia, à præceptoribus institutus est: vbi opes permagnæ erant vtrique à maioribus suis relictæ. Iulianus autem, vbi adoleuit, Constantinopoli in Basilica (ibi enim tum ludus erat literarius) honestis disciplinis se excolendum tradidit: vestitu tenui inopiq́ue incedens, à Mardonio eunucho eruditus fuit. Grammaticæ præcepta à Nicocle Lacone didicit: Rhetoricam autem ab Ecebolio Sophysta, qui tum Christianus fuit. Prudenter quidem præcauebat Imperator Constantius, ne si Doctorem audiret gentilem, (Christianus namque ab inente ætate erat Iulianus) ad gentilium superstitionem deflecteret. Cùm verò in bonis literis permagnos faceret progressus, fama apud populum percrebuit, eum ad Rempublicam Romanam gubernandam idoneum habilemq́ue esse. Quod quidem, deinceps vbi in omnium ore versabatur, animum imperatoris vehementer conturbauit. Quapropter illum Constantinopoli vrbe primaria Nicomediam transferendum curauit, præcepitq́ue ne scholam libanij Syri sophistæ aliquando adiret. Libanius enim id temporis, à pedagogis, Constantinopoli eiectus, Nicomediæ Ludum aperuerat: qui quidem virus acerbitatis suæ contra pædagogos conceptæ, in librum quendam aduersum illos editum, effudit. Et quamquam Iulianus propterea erat prohibitus Libanium adire, quod Gentilium religionem profiteretur, tamen tanto erga eius scripta flagrauit amore, vti ea conquisita comparataq́ue, ex occulto summo studio diligentiaq́ue euolueret. Vbi in rhetorica permultū profeciisset, forte fortuna maximus Philosophus, nō Bisantius ille Euclidis pater, sed Ephæsius Nicomediam aduentat: quem Imperator Valentinianus magicas

gicas præstigias exercentem postea è medio tolli mandauit. Verùm istud postea, vti dixi, contigit. Id temporis verò nulla alia re, quàm Iuliani fama impulsus, eo iter fecit. Apud hunc Iulianus primum phylosophiæ præcepta degustare, mox religionem præceptoris, qui dominandi cupiditatem eius animo inijciebat, imitari cœpit. Postquam ista ad aures peruenere imperatoris, Iulianus quasi inter spem & metum positus, quo suspicionem vitaret, qui iamdudum verè Christianus erat, tum specie quadam esse præ se tulit: abrasaque cute, vitam monasticam simulauit. Ac clam quidem disciplinas philosophorum excoluit: palam autem, sacra Christianorum perlegit eloquia, atque adeo in ecclesia Nicomedensi lector designatus est. Tali igitur simulatione, imperatoris animum contra illum incensum callidus placauit. Ista tametsi metu adductus obijt, tamen de spe minime deiectus est, sed apud complures ex familiaribus prædicare non dubitauit, tempora fore beata, si ipse rerum poriretur.

Cùm res illius essent hoc loco constitutæ, gallus eius frater Cæsar declaratus, cum iter in orientem susciperet, illius visendi gratia venit Nycomediam. Vbi autem Gallus paulò post interfectus est: vnde Iulianus illico in grauem suspicionem apud imperatorem vocatur. Et propterea illum custodiri iubet. Ille cum se posse à suis custodibus aufugere videret, locum subinde commutans, euasit incolumis. Demum verò Eusebia Imperatoris coniunx, vbi illum in loco quodam delitescentem fortè offendebat, persuadet imperatori, vt non modò nullo malo illum afficeret, sed potestatem concederet Athenas aduentandi, quo philosophiæ studio operam daret. Illum igitur, vt complectar breui, accersit, Cæsarem renuntiat: dat illi vxorem sororem suam Helenam: in Galliam contra Barbaros dimicaturum mittit. Nam Barbari quos Imperator Constantius paulò ante ad auxilia contra Magnentium ferenda conduxerat, cum nihil contra Tyrannum proficerent, Romanorum vrbes depopulati sunt: Et quoniam Iulianus iuuenis erat, dedit illi in mandatis imperator, vt nihil sine ducum consilio moliretur.

Postquam illi hanc consequuti authoritatem, negligentius rem agere cœperunt, & propterea Barbari fuêre superiores, Iulianus delitiis & compotationibus indulgendi ducibus permisit potestatem: militum autem animos, certa mercede cuique Barbarum interficienti proposita, multo reddidit alacriores. Hinc cœperũt & Barbarorum copiæ debilitari, & ipse à suis militibus amari plurimum. Fertur etiam, cum oppidum quoddam ingrederetur, vnam ex coronis, quibus ciuitates ornari ad aspectum soleant, inter columnas suspẽsam funiculo, in eius caput delapsam esse, eiq; aptè insedisse: omnesq; qui aderant, ea de re clamorem edidisse. Nam putabatur eo ostento imperium illi præsignificatum. Dicitur à nonnullis Constantium illum contra Barbaros hac de re misisse, vt cum illis confligens, ibi interiret. Sed verum ne dixerint, qui ita prædicant, haud equidem scio. Nam sorore illi in matrimonium collocata, dum ei parabat insidias, nihil aliud egit, quàm vt contra seipsum periculũ crearet. At vtrum hoc, an illo modo se res habeat, singuli pro arbitratu viderint. Vbi Iulianus ducum inertiam & negligentiam apud Imperatorem incusauerat, missus est alius dux, qui erat ad promptũ, & alacrem Iuliani animũ valde accommodatus. Hunc nactus Iulianus, magna cum confidentia contra Barbaros dimicauit. Illi legatum ad eum mittere, literas imperatoris, quæ eos in fines Romanorum ire iusserant, ostendere cœperunt. Iulianus legatum vinculis colligare, cum multitudine bellum gerere, & hostibus vi manuq; profligatis, regem Barbarorum captiuum ad Constãtium mittere. His rebus prospere, & feliciter gestis, Imperator à militibus declaratur. Corona Imperatoria nõ illis tum suppetebat, sed tamen vnus ex stipatorum numero torquem, quem circa ipsius collum habebat, coronæ loco capiti circundedit. Iulianus itaque ad hunc modum regnare cœpit. Quæ autem deinceps gesserit, philosophũ ne decerent, aliorum, ad quorum aures peruenerint, sit iudiciũ. Nam neque legatos ad Constantium mittere, neque vt patronum & beneficum colere, sed omnia pro suo ipsius arbitrio agere in animum induxit. Magistratus in singulis prouinciis commutare. Constantium in quaque ciuitate, lectis palũ eius ad barbaros literis, infamia notare conatur.

Quo-

Quocirca illi omnes se dedere, à Constantio deficere cœperunt. Tandem simulationem professionis Christianæ penitus depositi. Etenim singulas ciuitates peragrans, delubra aperire, offerre simulachris, se pontificem appellare cœpit. Gentiles autem festa gentilitia celebrare his rebus confectis, bellum intestinum, occasione arrepta, cõtra Cõstantium mouet: omniaque mala, quæ bellum solet secum afferre, quoad eius fieri poterat, patrãda curat. Neque profecto absque multorũ cæde & sanguine huius philosophi animus internosci potuisset. Si Deus, qui sui ipsius consilij solus iudex est, non alterum aduersarium, sine aliorum calamitate ab instituto repressisset. Nam Iuliano apud Thraces versanti nuntiatum est, Constantium è vita exiuisse. Sic igitur imperium Romanum id tẽporis ciuili bello liberatũ fuit. Iulianus Constantinopolim contendit: & statim quo pacto populum sibi deuincire, eiusque conciliare beneuolentiam posset, cogitat. Ad quam rem tali vsus est astutia. Nouerat pro certo Constantium vniuersæ illi populi multitudini, quæ fidẽ Consubstantialis amplexabatur, maximè inuisum esse, tum quod illos, ecclesiis ipsorum exturbauerat, tum quod episcopos, qui ad illos spectabant, proscriptos, in exilium eiecerat. Exploratum etiam habebat, Gẽtiles animis contra illum exulceratis esse, quod erant per illum à sacrificando prohibiti, optareq; tempus sibi dari, in quo liceret ipsis delubra sua aperire, victimasque simulachris offerre: Sic ergo vtrumque populi genus separatim contra mortuum Constantium inimicitias exercere manifesto cognouit. Denique omnes omnino cõtra Eunuchos, contraque notabiles Eusebij rapinas grauiter offensos cõperit, Ad omnium igitur voluntatem se callide format, fingitque: atque nonnullis dissimulanter assentatur: alios, dum inanem gloriam consectarentur, beneficiis allicit. Omnibus passim, quo erga superstitionem animo esset, perspicue declarat. Ac primum Constantii erga suos crudelitatem grauiter perstringere, deinde, quo eum apud multitudinem in reprehensionem vocaret, episcopos relegatos per mandatum reuocare, tum bona publicata illis restituere cœpit. Deinceps, Gentilium templa absque mora suis aperire mãdauit: Lege sanciuit, vt illis, quibus ab Eunuchis facta fu-

isset iniuria, facultates iniquè abreptæ redderentur. Eusebium porrò, summum Imperatoris cubicularium morte multauit, non solum quod multos ab eo iniuria affectos fuisse, verùm etiam quòd suum ipsius fratrem Gallum per eius calumniam è medio sublatum acceperat. Tandem corpus Constantij honorifice sepeliendum curauit. Quo facto Eunuchos, Tonsores, & Coquos eiecit è palatio: Eunuchos, quòd per eos factum fuisset, vt Constantius repudiata vxore, nõ aliam postea duceret: Coquos, quòd perparca victus ratione vsus fuisset: Tonsores denique, quòd vnus, (ita enim aiebat) sufficeret pluribus. Has ob causas hoc hominum genus è regia exturbauit. Ex scribis autem, complures pristinæ restituit conditioni, alijs mercedem scribis debitam dari iussit. Quinetiam vecturam publicam ad necessarios vsus accommodatam, non amplius per mulos, boues, & asinos fieri permisit, sed in publicis eius generis negocijs obeundis, equis solum vtendi concessit facultatem. Ista eius acta, qui laudant, pauci sunt, plureis autem qui vituperant, quòd sublata illa regiarum opum & magnificentiæ admiratione, quæ multorum animos tenuerat, imperium abiectum contemptumq; reddidisset. Porrò autẽ noctu conscripsit orationes, easq; progressus in senatum, ostendit: ac solus ille inter omnes imperatores, qui à Iulio Cæsare ad ipsius ætatem regnauerant, orationes in senatu ostendit. Et cum omnes, qui literarum studijs se dediderant, magnopere coluit, tum illos potissimum, qui philosophiam profitebantur. Quapropter fama eius rei omnes id genus homines, qui se insolenter efferebant, vndiq; ad Imperatoris palatium attraxit: quorum non pauci pallia gestantes, habitu magis, quàm doctrina probabantur. Quippe omnes cum Christianis permolesti, tum præterea veteratores fuerunt: tum denique religionem, cui fauebat imperator, semper amplexati sunt. Imperator item, cum supra modum inanis gloriæ cupiditate flagraret, omnes imperatores, qui essent illum antegressi, libro quodam, quem inscripsit, Cæsares, grauiter & contumelioset, perstrinxit. Non dissimili quidem indolis prauitate commotus, orationes etiam composuit contra Christianos. Quòd verò coquos & tonsores è regia expulit, phi-

lit, philosophi, non imperatoris factum putandum est. Quòd maiores suos petulanter & maledicè est insectatus, neque philosophi, neque imperatoris. Nam vtriusque persona cum ab obtrectatione, tum ab inuidia alienissima est. Etenim vt imperatori ea sola philosophiæ præcepta perdiscenda sunt, quæ ad moderationem animi & modestiam spectant. Sic philosophus, si omnia, quæ sunt imperatorũ officia, imitetur, ab instituto suo omnino aberrabit. Sed de Iuliano imperatore, de eius genere, de educatione, & natura, denique quo pacto ad Imperium aspirauerit, hactenus quasi cursim. Iam verò ad eas res commemorandas, quæ per idem tempus in ecclesijs gestæ erant, redeamus.

De commotione Alexãdriæ orta, & quomodo Georgius fuerit interfectus.
CAP. II.

ALexandriæ forte fortuna ex eiusmodi principio tumultus exortus est. Locus erat in ea ciuitate iam ab antiquis temporibus desertus & neglectus, multaque sordium colluuione redundans: in quo ritibus & ceremonijs in honorem Mithræ celebratis, homines pro victimis sacrificare gentilibus mos erat. Istum vtpote iam antea nulli vsui inseruientem, ecclesiæ Alexandrinæ addixit Constantius. Georgius autem habens in animo ecclesiam ibi exædificare, locum purgari iubet. Quo purgato, adytum repertum est ingentis altitudinis, in quo gentilium Mysteria recondebantur. Vbi etiam erant multæ hominum caluæ, cum Adolescentum, tum senum: quos fama est olim, cum Gentiles diuinationibus quæ per exta, intestinaque fiebant, vtebantur, magicasque obirent victimas, quo hominibus aciem animorũ prestringerent, mactatos fuisse. Quibus rebus in Adytis Mithræ repertis, à Christianis laboratum est, vt gentilium mysteria palam haberentur ludibrio. Nudas igitur mortuorum caluas quam mox in apertum proferunt, quo populo exhiberẽt ad intuendum. Quæ cum Gentiles, qui Alexandriæ habitabant, conspicarentur, facinorisque admissi contumeliam iniquo animo ferrent, graui iracundiæ æstu exardescere, &

armis, quæ fortuitu illis obueniebant in manus arreptis, impetum in Christianos facere cœperunt,& complures ex illis,nullo non mortis genere afficere: Nã hos gladijs, illos fustibus, alios lapidibus vsque ad necem cædere:alios funibus strangulare,quosdam cruci suffigere, hocque necis genus ad probrum crucis illis inferre : plurimos sauciare. Tandem,sicut in eiusmodi tumultu euenire solet,ne ab amicissimis manus abstinere: Sed amicus amicum verberare,frater fratrem, Parentes liberos : denique alterum alteri ad cædem vim afferre. Proinde Christiani,à Mithreio adyto perpurgando desistere. Gentiles autem Georgium ab ecclesia raptatum, ad camelum alligare, discerpere, & ipsum vna cum bestia comburere.

Quòd imperator grauiter ferens Georgij cædem,populum Alexandrinum, per epistolam perstringebat. CAP. III.

IMperator Georgij necem acerbè & grauiter ferens, populum Alexandrinum per epistolam acriter coarguit. Fama autem peruagatur, ista in georgiũ ab illis admissa esse, qui Athanasij causa graue odium contra illum conceperant. Verùm, mea quidem sententia, etiam,qui simultatem inter ipsos gerãt, in seditionibus ad nequam,& perditorum hominum vires oppugnandas ipsi inter se conspirare volunt. Atque imperatoris epistola non christianos seperatim, sed populum vniuersum incusat. Georgius verò, vt videtur, semper omnibus multum acerbitatis exhibuerat & molestiæ,& propterea populus ad seditionem incensus est. Quòd autem imperator populum vniuersum insimularit,ex eius epistola cognoscite.

Imperator Cæsar Iulianus,Max.Aug.populo Alexandrino S.

QVod si ita sit vt nulla reuerentia, vel erga Alexandrũ, vestræ vrbis conditorem, vel quod maius est, erga Deum illum magnum sanctissimum Serapydem, in vestris animis resideat,tamen miror vos communis naturæ, nullam rationem habuisse humanitatis,decori,addo etiam, nostræ personæ,cui cum alij omnes dij, tum magnus ille Serapis

, Serapis imprimis orbis terrarum imperium largiri digna-
, tus est: ad quam quidem vestrarum partium fuisset, iniuri-
, arum quas improbi vos aliquando affecissent, cognitionē
, ac iudicium reseruasse. At iracundia fortasis & feruor mē-
, tis, rationis cæcauit oculos: qui quidem cum animum de
, statu suo dimouerit, crudelia facinora ædere solet. Et quā-
, uis perturbationis impetus, qui subitò perperam adhibi-
, tus erat, paululum repressus fuerit, postea tamen in legum
, contemptum irrupit. Vos igitur cum in numero populi ha
, beamini, nullus pudor reprimere poterat, quo minus ea
, tentaretis, de quibus iustum odium contra illos animis cō-
, cepissetis. Verum dicite mihi per Serapidem, quęnā fuerint
, illæ iniuriæ, quæ vos ad iracundiam cōtra Georgium pro-
, uocarunt? Dixeritis fortasse quòd Constantium beatissi-
, mum Imperatorem, aduersum vos concitauerat, quòd ex-
, ercitum ad sacram vestram vrbem deducendum curauerat:
, quòd præfectus AEgypti sanctissimum Dei delubrum oc-
, cupauerat: quòd imagines, monumenta, & ornatum ad sa-
, cra spectantem, inde abripuerat: quodque cum vos istud
, facinus ægre ferretis, deumque vestrum propugnare, imò
, Dei ornamenta custodire, non sine causa niteremini, idem
, præfectus iniustè, iniquè, impieq; armatos in vos immise-
, rat: qui sanè Georgium magis, quàm Constantium veritus,
, eo pacto seipsum conseruare volebat. Nam iam olim non
, Tyrannico, sed modesto admodum & facili animo erga
, vos se gesserat. Quibus de causis, in Georgium, deorū in-
, imicum, iracundiæ incendio inflammati, vestram sacram
, ciuitatem scelere contaminastis: id adeo cum liceret illum
, in iudicium adduxisse. Nam ea ratione facinus neque ad
, cædem, neque ad iniquitatem prorupisset, sed fuisset sum-
, ma transactum æquitate, quæ vos plane insontes seruasset,
, quæ eum, qui scælera intoleranda nequiter conscisset,
, multasset supplicio, quæ denique repressisset alios omnes,
, qui non solum deos contemnunt, verùm etiam eiusmodi
, ciuitates, & populos tam florentes in nullo numero ducūt,
, sed crudelitatem aduersum illos vsurpatam, quasi accessio-
, nem suæ potestati adiungunt. Conferte igitur hanc meam
, epistolam, cum illa quam ad vos iamdudum miserim, &
, quantum inter eas intersit, diligenter consyderate. In illa

enim priore plurimum laudis vobis tribui: in hac autem, per deos immortales cum vos laudare (vti debeo) aggredior, scelus admissum mihi est planè impedimento. Audet ne populus instar canum hominem discerpere? an non eum pudet tam indigni facinoris? Estne hoc manus adeo puras, & integras, seruare, vt eas nulla cruoris labe pollutas ad deos supplices tendatis? At Georgius ista pati commeruerat. Ipse etiam fortasse dicerem, eum istis longè grauiora acerbioraque subire debuisse. At etiam propter vos dixeritis, & illud vobis assentior. Sed si dicatur, quòd à vobis pœnas luere debuisset, hoc nullo modo possum concedere. Sunt enim vobis leges, quæ sanctè coli, & ab omnibus tum priuatim tum publicè amari debent. Verùm enimuero quamquam vsuuenit, vt nonnulli sigillatim delinquant, tamen communem reipublicę statum ritè tempe rare, legibus morem gerere, & ea, quæ ab initio præclare sancita fuerint, minime violare consentaneum est. Illud putatote, O Alexandrini, prospere & feliciter cecidisse, quòd me regnante, tale facinus à vobis commissum sit: quippe qui tum ob reueren tiam erga Deum, tum ob pietatem erga auum meum & Gētilem (qui AEgypto & vestræ ciuitati præfuit) vos fraterna quadam beneuoleutia complecti non desino. Nam princeps, qui se contemni non vult, & ingratus etiam seuerus accuratusque, non debet eiusmodi facinus à populo admissum negligere, ne tanquam morbum grauem difficiliore acerbioreque medicina curare opus fuerit. Verùm ego ob eas causas, quas modò citaui, curationem facillimam mitissimamq;, nempe admonitionem, verbaque benigna vobis sanandis adhibeo: quibus, certò equidem scio, si modò sitis, vti audio, ex vetere Græcorum stirpe oriundi, & adhuc eximia illa & egregia nobilitatis nota in vestris mentibus, (in vestris inquam, qui estis Alexandrini ciues mei), inque omnibus vitæ officijs impressa appareat, perfacile estis obtemperaturi. Ista Imperator scripsit ad hunc modum.

Auunculum legit Nice. li. 10. ca. 8.

Quòd

Quòd interfecto Georgio, reuersus Athanasius, Ecclesiæ Alexãdrinæ gubernacula capesscebat, deq; Lucifero & Eusebio, & quòd Lucifer Antiochiam profectus, Paulinum ordinabat episcopum. CAP. IIII.

NOn longo tẽpore post, Athanasiũ ab exilio reuersum populus Alexandrinus lubentibus animis excepit, quo quidem tempore dogmatis Ariani fautores erant ab ecclesiis exturbati: ædesq; sacræ Athanasij gubernationi redditę. Ariani aũt in domib⁹ quibusdã obscuris coacti, Luciũ in locum Georgij suffecerunt. Id temporis hoc in loco res fuere Alexandrinæ. Interea Lucifer & Eusebius imperatoris mandato, ab exilio reuocati sunt. Lucifer Caralorum vrbis Sardiniæ fuit episcopus. Eusebius aũt Vercellarum, quæ est ciuitas, vt ante dixi, Liguriæ in Italia. Ambo igitur ex superioribus Thebis ab exilio reuersi, cœpere consilium, qua ratione ecclesiæ canonem violatum non neglectũ cernerent. Itaque visum est, vt alter eorum, Luciferum dico, Antiochiam Syriæ contenderet: alter, nimirum Eusebius, peteret Alexãdriam, vti concilio subsidio Athanasij cõuocato, ecclesiæ dogmata constabiliri possent. Lucifer vero eo mittit diaconum, per quem significat se rebus, quas concilium decerneret assensurum. Ipse Antiochiam profectus, statum illius ecclesiæ vehementer perturbatum offendit. Nam multitudo inuicem disidebat, quandoquidem non hæresis solum ab Eusoio excogitata, ecclesiam diremerat, verùm etiam, sicut supra memoraui, sectatores Meletij qui studio singulari erga doctorem suum affecti erant, ipsi cum suis dissentiebant. Lucifer igitur, Paulino episcopo ibi constituto, inde decedit.

Quòd Eusebius sese Athanasio iungens, concilium episcoporum Alexandriæ conuocauit, qui trinitatem consubstantialem liquido pronuntiauerunt. CAP. V.

EVsebius, vbi venit Alexandriã, diligenter agit cũ Athanasio de cogẽdo cõcilio. Conuenire episcopi ex variis ciuitatibus cœperũt: de multis reb⁹ apprime necessarijs disserere:

differere: spiritusſancti diuinitatem ſtabilire, eumque in trinitate conſubſtantiali comprehendere: & filium hominem factum, non carnem ſolum, ſed etiam animam ſumpſiſſe affirmare, ſicut antiquis viris eccleſiaſticis viſum fuit. Non enim nouam aliquam religionem excogitare, inque eccleſiam introducere, ſed quæ ab initio traditio eccleſiaſtica præſcripſerat, & ſapientes Chriſtiani certis rationibus conquiſiuerãt, confirmare voluerunt. Atque ad hunc modum veteres omnes de hac re diſputarunt, ſcriptisque prodiderunt ad poſteritatem. Nam Irenæus, Clemens Hieratopolitanus, Apolinarius, Seraphion Antiochiæ epiſcopus, filium hominem factum, anima præditum fuiſſe, in omnibus libris ab ipſis æditis, velut communi conſenſu ſtabilitum tradunt. Quinetiam concilium propter Cyrillum epiſcopum Philadelphiæ vrbis Arabiæ coactum, eadem per literas Cyrillo oſtendit. Origenes item, tametſi paſsim in omnibus libris ſuis filium hominem factum, anima præditum eſſe docet, tamen in thomo nono commentariorum in Geneſim conſcriptorum huius rei myſterium aperte declarat: vbi Adamum Chriſti, Euam autem eccleſię effigiem gerere, pluribus verbis diſcernit. Iſtarum rerum etiam teſtes locupletes ſunt, Sanctus Pamphilus, & Euſebius, qui ab eo nomen traxit. Nam ambo, qui mutuas tradentes operas, vitam Origenis literis cõſecrare, & velut per anticipationẽ, illius aduerſariis occurrere, atque adeo defenſionem eius conficere laborabant. Aſſerunt Origenem non primũ huius rei tractationem aggreſſum fuiſſe, ſed myſticam eccleſiæ de ea traditionem interpretatum. Porrò autem epiſcopi, qui in concilio Alexandrino aderant, hanc de οὐσίᾳ id eſt eſſentia, & ὑποστάσει, id eſt ſubſtantia, ceu perſona controuerſiam excuſſerunt. Nam Oſius epiſcopus Cordubæ, ciuitatis Hiſpaniæ, cuius antea fecimus mentionem, ab Imperatore Conſtantino ad tumultũ ab Ario concitatum ſedandum miſſus, dum Sabellij Afri dogma explodere cogitaret, de οὐσίᾳ, id eſt eſſentia, & ὑποστάσει id eſt ſubſtantia, ceu perſona, diſceptauit: vnde materia alteri cõtẽtioni ſuppeditata eſt. Verũ id tẽporis in concilio Nicæno de ea controuerſia ne verbum quidem factum eſt:

Epiph. Cyrillũ.

at poſt-

at postquam nonnulli cœpere de ea digladiari, ob eã causam, in hoc concilio de οὐσίᾳ, id est essentia, & ὑποστάσει, id est substantia ceu persona, ista deciderunt, non oportere, cum de Deo sermo sit institutus, his verbis vti, Νὰ οὐσίας, id est, essentiæ nomen, in sacris literis non reperiri: & voce ὑποστάσει, id est substantia seu persona, apostolum dogmatum tradendorum necessitate adductum vsum fuisse. Cæterùm alia quadã ratiõe voces istas admittendas decreuerunt, nimirum quòd Sabellij opinionem explodant, ne verborum inopia rem, quę triplici nomine nũcupatur, quasi vnam putare cogamur, sed vt singula nomina trinitatis in propria subsistente persona Deum significent. Ista eo tempore à concilio decreta fuêre. Quid autem nos, de οὐσίᾳ, & ὑποστάσει didicerimus, nihil impedit, quo minus paucis expediamus. Qui verò græcam inter græcos sapientiam, & doctrinam explicare nituntur, οὐσίαν, id est essentiam multis modis sumi definiuerunt: de ὑποστάσει, id est substantia seu persona autem nullam fecere mentionem: Imo verò Irenæus Grammaticus in Atticæ linguæ dictionario vocem barbaram appellat. Nam apud nullum veterem scriptorem reperiri: quod sicubi forte reperiatur, non eam rem significare, pro qua iam capitur, asserit. Etenim apud Sophoclem in Phoenice ὑποστάσιν insidias significare, apud Menandrum autem condimenta: posse etiam dici feces vini in dolio. Verùm licet hæc vox à veteribus philosophis nõ sit vsurpata, tamen intelligendum est recentiores illa, pro οὐσίᾳ, id est substantia, crebro abusos fuisse: Substantiæ autem definitionẽ, vti diximus, multiplicé tradidisse. Quod si substantia definitione comprehendi possit, quomodo, cum loquamur de Deo, qui nequit comprehendi, hac voce propriè vti possumus? Euagrius verò, in libro suo, qui Monachus inscribitur, dehortatur nos, à temere & inconsyderate de numinis diuinitate disputando, omnino numen diuinum, quoniam res simplex est, definire vetat. Nam definitiones esse rerum concretarum compositarumque ait. Hæcq; docet his ferè verbis: Omnis propositio, aut genus

habet

habet prædicatum,aut Speciem,aut differentiam, aut proprium,aut Accidens,aut quod ex his constat: at in sancta trinitate tractanda nihil horum sumendum est: imò verò quod verbis exprimi nequit, silentio venerari debemus. Hæc Euagrius: de quo post dicemus pluribus. Nos verò tametsi ista præter institutum nostrum dixisse videri possimus, tamen quoniam sunt ad historiæ argumentum accommodata, hoc loco non sine causa posuimus.

De Athanasii fuga,ex eius Apologetico.
CAP. VI.

EOdem tempore Athanasius orationem Apologeticã, quam in suæ ipsius fugæ defensionem iam pridem cõfecerat, coram illis, qui aderant perlegit. Ex qua nonnulla,quæ lectoribus nõ parum fructus vtilitatisq; allatura videantur,in præsentia repetere consiliũ est:totã aũt orationẽ,quoniã est paulo prolixior,studiosis inuestigandã euoluendamq; relinquo. Ecce,inquit, perditos & audaces impiorum conatus. Tametsi ista scelera conscIuêre,nihil tamẽ eos pudet illarũ iniuriarũ, quas tam crudeliter, & nefariè contra nos iam antea moliti sunt,sed nobis de integro tanq; probrũ obiiciũt,quòd sumus de ipsorũ manibus sanguine & cæde respersis elapsi:imò verò grauiter queruntur, quod nos non prorsus è medio sustulissent. Quinetiã quo nostrã lędant existimationem,timiditatem, velut ansam ad reprehendendum arripiunt: quod quidem dum admurmurant, ignorant penitus se crimen in se ipsos deriuare. Nam si fugere sit ponendum in vitio,multo magis homines persequi. Etenim qui fugã capit occultat se,vt mortẽ deuitet:qui aũt persequitur alterũ,eũ neci daré cõtẽdit. Atq; vt fugiamus, sacra docet scriptura:at qui alterum quęrat interficere, legẽ violat,ipseq; multo magis author & causa est fugæ. Quòd si fugã cuiquã crimini dent,multo plus ipsi erubescere debẽt. Nã desistãt illi, qui homines pſequũtur, ab incidiis faciẽdis & illi qui fugiũt statim à fugiẽdo desistẽt. Verũ suæ ipsorũ nequitiæ nullũ finẽ faciunt,sed omnẽ, vt dicitur, lapidem mouẽt,quo alijs afferant exitium:id adeo cũ exploratũ habeãt, fugã eorũ,qui persecutionẽ sufferunt,ad graué pſequẽtiũ reprehensionẽ redundare. Nemo enim hominẽ mãsuetũ

& mi-

, & mitem fugit, sed agrestem potius, & moribus nequam.
, Nam quicunque animo ægro afflictoque fuit, aut grande
, æs alienum conflauerat, is à Saule aufugere, & ad Dauidem confugere. Qua de re isti eos, qui ab illis se occultauerunt, trucidare nituntur, ne episcoporum perspicue
, conuincatur improbitas. Cæterùm in hac re permagno
, videntur errore cæcati. Nam quo magis fuga in aperto
, sit, eo tum cædes, quæ ab ipsis per insidias fit, tum exilium
, quo homines mulctant, euidentius omnibus constabit.
, Etenim si homines occidunt, mors, tanquam voce emissa, magis ad illorum crudelitatem significandam prosonat: sin in exilium denuo eijciunt, vbique sceleris & nequitiæ quasi monimenta contra se ipsi statuunt. Quòd
, si integra & sana mente fuissent, se his rebus implicatos teneri, suisque ipsorum consilijs lapsos esse, facile
, videre potuissent. Verùm quoniã animi sanitatem & modestiam perdiderunt, ob eam causam ad alios persequendos incitantur: & dum necem alijs moliuntur inferre,
, suam ipsi impietarem non animaduertunt. Quòd si eos,
, qui se ab illis, qui vitam eripere quærunt, abdidere, contumelose reprehendant, & qui persequentes fugerunt,
, insimulent, quid, quæso, sunt facturi, cum intellexerint
, Iacob à fratre suo Ezau fugisse, & Moysen ob metum
, Pharaonis, in Madian secessisse. Sed qui hoc modo ca- *Exod. 2.*
, uillantur, quid habent, quod respondeant Dauidi. Saulem,
, qui satillites ex ædibus suis ad illũ interficiendũ miserat, *1. Reg. 22.*
, fugienti, seq; in spoluncam abdenti, & personam alienam
, vsque eo sumenti, quoad Abimelech sacerdotẽ callide prę-
, terijsset, insidiasq; sibi paratas vitasset? Quid est, quod isti,
, qui omnia adeo temere effutiũt, dicere possint, cũ magnũ il *1. Reg. 21.*
, lũ Ehã, qui dei nomẽ tã sanctè inuocabat, excitabatq; mortuum perspicuè videãt, tũ se propter odiũ Achaab occultasse, tũ propter minas Iezabel fugã feciſſe. Nã id temporis, *3. Reg. 17.*
, filij prophetarũ dũ cõquirerẽtur se abscõdisse, inq; spelun- *3. Reg. 19.*
, cas Abdiæ subsidio latitasse scriptis proditũ est. An ista potius, vtpote vetera nõ legerũt? Quid? ea ne quæ in Euangelio tradita sunt etiã illis penit? exciderũt? Etenim discipuli
, à Iudæis metuẽtes, clam è medio recessere. Quinetiã Paulus *Matt. 26*
, Damasci à pręside illius regiõis quęsitus, de muro in sporta *Act. 9.*
demis-

demissus est,sicq; ex querétis manibus euasit. Idcirco, cum sacra scriptura de sanctis viris ista commemoret,quam tandem simulationis latebram,qua suam temeritatem obtegát, isti reperire poterunt? Nam si timiditatem illis obiiciunt, facinus in ipsorum caput velut insaniétium recidit. Sin eos contra voluntatem Dei istud feciſſe calumniantur, seipsos sacrarum literarum prorsus ignaros ostendunt. Nam in lege præceptum est, vt illis,qui ad mortem subeundam quererentur,ciuitates constituerentur perfugij: ad quas quidé aliquando confugientes,vitam in tuto collocarent. Porrò autem ipse sermo patris, qui Moysi olim locutus est, extremis seculorum temporibus istud mandatum dedit:Cùm persecuti fuerint vos in hac ciuitate, fugite in aliam. Et paulò pòst:Cùm videritis,inquit, abominationem desolationis,quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto (qui legit,intelligat) tunc qui in Iudæa sunt,fugiát ad montes:& qui in tecto,non descendat aliquid tollere de domo sua:& qui in agro,non reuertatur tollere vestimenta sua. Quæ cum viri sancti intelligerent, suam vitæ rationé ad ea, tanquam ad normam instituerunt. Nam quæ Dominus iam tum præcipiebat, eadem ipsa ante incarnationem suam in sanctis viris locutus fuerat. Atque hæc est hominibus quasi regula ad perfectionem ducens, vt quod Deus præceperit,illud ipsum faciamus. Qua de causa etiam ipse Dei sermo, propter nos homo factus, cum quæreretur, se nostro more occultare:& rursus, cum illum Pharisæi persequerentur,fugere,insidiasq; sibi collocatas declinare nó dedignatus est. Nam sicut esuriendo,sitiendo,& id generis molestias perpetiendo,sic ab aduersariis fugiendo se hominem factum ostendere voluit. Ex ipsis præterea incunabulis,simul atque homo factus erat,ipse cum adhuc puer esset, per angelum mandauit Ioseph dicens:Surgens accipe puerum & matrē eius,& fuge in AEgyptum. Herodes enim est animam pueri quęsiturus. Quinetiam Herode mortuo, visum est illi propter Archelaum filium Herodis secedere in Nazareth. Ad hoc cum postea se Deum declararet,& Aridam manum sanasset,Pharisæi egressi,consilium contra illum inierunt,vt vitam ei adimerent. Qua re cognita,Iesus se inde subduxit. Itemque cum Lazarum excitaret à mortuis:Ab

*Num.*35. *Deut.* 4. *Matt.*10. *Matt.*24. *Ioan.*8. *Matth.*2. *Matt.*12. *Ioan.* 11.

, tuis: Ab illa (inquit) die consilium cœperunt, vt illum occiderent. Iesus igitur deinceps non inter Iudæos propalã ac libere versatus est, sed inde in locum solitudini finitimũ abscesit. Porrò autem cum Seruator diceret, Antequam Abraham fieret, ego sum, Iudæi sumpsere lapides, vt in illũ conijcerent: Dominus autem abscondit se, & exiuit de templo: & pertransiens per medium illorum abijt, sicque euasit. An non isti, cum hęc exempla videant, imo potius cogitatione complectantur (Nam videntes, sicut scriptum est non vidẽt) prę angore quodammodo animis exardescent, quòd contra quàm dominus & fecerit, & docuerit, tum cõsilium capere, tum verba inconsideratè fundere non dubitarunt? Accedit eodem, quòd Iesus cum de Ioannis Baptistæ martyrio, deque corpore eius à discipulis sepulto accepisset, inde conscenso nauigio in desertum locum seorsim decesserit. Ac dominus quidem certè cum ista fecit, tum ita docuit. Vtinam igitur isti sic tandem erubescerent, aduersumq; homines tantummodo vellent esse temerarij, & non longius insania progressi, ipsi etiam Seruatori timiditatem obiectarent, atque adeo in illum blasphemias intorquere toto animo conniterentur. Verùm eos tam ad omnem amentiam proiectos nemo tolerare poterit. Imo perspicue conuincentur Euangeliorum ignaros esse & minimè intelligentes. Etenim causa eiusmodi decesionis & fugæ, quam in seruatore extitisse memorant Euangelistæ, non rationi solum consentanea, sed vera etiam fuit. Nos propterea eandem fuisse in omnibus sanctis viris existimare debemus. Nam quæ in Seruatore, humano modo & more accidisse literis proditum est, ea ad commune hominum genus referenda sunt: quippe nostram naturam ille accepit, & nostræ infirmitatis affectiones in se ipse declarauit: quẽadmodum apud Ioannem est: Quęrebant eum apprehendere, & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ia eius. Quinetiam prius, quàm ista venerat, dixit matri: Nondum venit hora mea. Illos etiam, qui fratres eius appellabantur, sic affatus est: Tempus meum nondum aduenit. Rursus, Cum tempus aderat, dixit discipulis: Dormite iam & requiesite. Ecce enim appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum.

Ioan. 8.

Matt. 13.

Matt. 13.

Cap. 7.

Ioan. 2.

Ioan. 7.

Mat. 26.

catorum. Quocirca neq; ante, quàm tempus venerat, promisit se comprehendi, neque cum tempus aderat, se occultauit, sed semetipsum illis, qui ei insidias parauerant, exposuit. Eodem modo beati Martyres in persecutionum procellis, quæ variis temporibus ingruebant, sicut cum homines eos persequebantur fugam cœperunt, & in locis abditis opertisque delituerunt, sic cum erant reperti, certamen martyrij libenter obierunt. Hæc ab Athanasio in oratione Apologetica quam in fugæ suæ defensionem conscripsit, disputata sunt.

Eusebius post concilium episcoporum qui Alexãdriæ conuenerant, & qui consubstantiale propugnauerant, Antiochiam reuersus, ac plebem dissidẽtem propter Paulini ordinationem comperiens, cum illam ad mutuam concordiam traducere nõ potuit, inde domum regressus est.

CAP. VII.

EVsebius verò Vercellarum episcopus, statim post concilium, Alexandria decedens Antiochiam contendit. Ac cum Paulinum à Lucifero episcopum designatum, populumq; in duas factiones partitum offẽderet (nam Meletij fautores separatim conuentus fecêre) vehemẽter propterea animo conturbatus fuit, quod electioni Paulini ab omnibus minimè esset assensum. Nam intra suam ipsius cogitationẽ factũ illud damnauit ille quidẽ, sed præ reuerẽtia aduersus Luciferum rem tacitam habuit: & vt primum promiserat se episcoporum concilio cõuocato, illis rebus recte prospecturũ, inde recessit. Postea verò, quamquam admodum laborabat, vt partes dissentientes ad concordiam adduceret, tamẽ illud nullo modo poterat efficere. Nam Meletius ab exilio reuersus, vbi eos, qui cum illo cõsentiebãt, conuentus seorsum agere reperiebat, se illis ipse præfecit. Quin omnibus ferè ecclesiis, quæ ibi erant, Euzoius Arianæ sectæ patronus, præfuit. Paulinus autem vnam solam obtinuit ecclesiarũ paruarum, quę erant intra vrbem: ex qua quidem ipsum Euzoius propter reuerentiam, quam versus illum habuit, non eiecerat. Meletius autem extra portas ciuitatis conuentus celebrauit. Id temporis ad hunc modum

dum Antiochia discedit Eusebius. Lucifer verò, vbi acceperat suam electionem ab Eusebio improbari, contumeliæ duxit loco, iniquoque admodum animo passus est. Proinde recusauit cum Eusebio communicare: studioque cõtentionis inductus, concilij decreta reiecit. Ista quidem tristibus & afflictis ecclesiæ temporibus obuenientia, multos ad deficiendum ab ecclesia impulere, vnde noua secta, quæ Luciferiana dicebatur, nata est. Cæterùm Lucifer suã iracundiam propterea saturare non poterat, quia suis ipsius responsis, quibus per Diaconum missis pollicitus fuerat, se decretis concilij contentum fore, omnino tenebatur astrictus. Quapropter fidei & sententiæ ecclesiæ assentiens, in Sardiniam ad propriam sedem se recepit. Quorum autem animi, non minus quam illius erant exulcerati, hi adhuc etiam ab ecclesia segregati manent. Eusebius verò partes orientis peragrans, infirmos fide, instar præstantis medici, ad integram valetudinẽ restituit, doctrinaq; ecclesiastica instruxit eruditq;. Inde regressus, in Illyriam proficiscitur: & cum intraret in Italiam, idẽ ipsum docendi munus diligẽter obijt.

De Hilario Pictauorum episcopo. CAP. VIII.

HIlarius Pictauorum episcopus (est autem hæc ciuitas Aquitaniæ vlterioris) ante Eusebium, episcopos tum in Italia, tum in Gallia, Catholicæ fidei dogmatis diligenter erudiuisset. Etenim prius ab exilio reuersus, ante illum ad eã aduentauit loca. Vterque verò fidem strenue propugnauit. Hilarius, vtpote disertus, libris latino sermone conscriptis, consubstantialis dogma explanauit, ijsdẽq; tum illud ipsum confirmauit abunde satis, tum opiniones Arianorum penitus labefactauit. Verùm ista paulò postq̃ exules erant in patriam reuocati, contigerunt. Iam verò illud minimè nos præterire debet Sectatores Macedonij, Eleusij, Eustatij, & Sophronij, (omnes hi vno nomine Macedoniani appellabantur) eodem tempore crebros conuẽtus in varijs locis egisse: & conuocatis illis, qui in Seleucia ipsorum fauebant sententiæ, alterius partis fautoribus, Acacianis videlicet, Anathema denuntiasse, fideq; Arimini exposita prorsus reiecta, eam quæ in Seleucia recitata erat, ratã fecisse. Illa aũt eadem ipsa erat, quæ Antiochiæ, sicut in secundo libro commemoratum est, fuisset iam pridem con-

ſtabilita. Iſti cum à quibuſdam hoc modo rogarentur, Vos qui Macedoniani nominati eſtis, ſi diuerſa ſit veſtra ab Acacianorum opinio, quid eſt quamobrem ad hunc vſque diem cum illis, tanquam vobiſcum in eadem opinione conſentientibus communicetis, iſta per Sophronium Pompeiopolis vrbis Paphlagoniæ epiſcopum reſponderunt: epiſcopos verſus occidentem in opinione conſubſtantialis prope deliraſſe: AEtium autem in oriente veritatis doctrinam deprauare conatum, diſsimilitudinem ſubſtantiæ in patre & filio introduxiſſe: Vtriuſque partis ſententiam peruerſam eſſe. Illos enim temere, & abſque iudicio diſtinctas ſeparatasque patris & filij eſſentias, in vnum coniunxiſſe, nomineque conſubſtantialis, tanquam prauitatis vinculo colligaſſe: hunc autem proprietate naturæ, quæ eſt filij cum patre diſsimilitudinis ſubſtantiæ nomine diſiunxiſſe. Et quoniam vtrique in contrarias ſententias, easque extremas inciderunt, nobis conſultum viſum eſſe, mediam viâ inter vtroſque inſiſtere, veram piamque doctrinam tenere, filiumque patri eſſentia ſimilẽ affirmare. Iſta ſunt quæ Macedoniani ſicut Sabinus narrat in libro, quem de collectione rerum in conciliis geſtarum inſcripſit, ad rogatum per Sophronium reſponderunt. Atque in eo, quod AEtium, tanquam diſsimilitudinis patris & filij authorem accuſant, & non Acacianos, videntur veritatis lucem fallaciter & captioſe obſcurare, & partim Arrianorum opinioni, partim eorum ſententiæ, qui fidem conſubſtantialis tuentur aduerſari. Verùm ſuis ipſorum verbis planè coarguuntur, nimirum quod obiecta vtriuſque partis opinione, ipſi ſibi nouam doctrinam confinxêre. Sed de his ſatis multa.

Quòd imperator Iulianus Chriſtianos oẽs odio perſequebatur, ac in primis Eleuſium Nouatianorũ epiſcopum. CAP. IX.

IVlianus Imperator, tametſi fuit in initio imperij erga omnes facilis & perhumanus, tempore tamen progrediente non ſimilem ſe omnibus oſtendit: Sed vbi criminatio vlla contra Conſtantium allata erat, ibi Chriſtianorum poſtulata libentiſsimo animo conceſsit. Vbi autem nihil eiuſmodi incidebat, priuatum odium, quod contra

contra omnes omnino Christianos animo concepisset, palam omnibus declarare cœpit. Nam Nouatianorum ecclesiam, quæ erat Cyzici, ab Eleusio episcopo solo æquatam, de integro exstrui mandat, grauissimamque multam Eleusio illius vrbis episcopo se irrogaturum minatur, si non intra duorum mensium spatium suis ipsius impensis eam exædificandam curaret. Porrò autem Gentilium ritus renouare, templa eorum, vti dixi, aperire, victimas fortunæ populari, Constantinopoli in ipsa regia, vbi illius deæ statua erat locata, immolare cœpit.

De Mari Chalcidonensi episcopo.

CAP. X.

SVb idem tempus Maris Chalcedonis, vrbis Bithiniæ episcopus, manu ad imperatorem Iulianum deductus (nam cum iam erat valde exacta ætate, oculorum suffusione afflictabatur) illum grauiter reprehendere, impium, desertorem ecclesiæ, Dei hostem appellare cœpit. Ille verba contumelioſa contra elocutus, episcopo par pari referre, cæcum vocare, has voces fundere: Deus tuus Galilæus nõ est te curaturus. Iulianus enim Christum Galilæum, & omnes Christianos eodem nomine nuncupauit. Maris igitur paulo liberius Imperatoris maledictis occurrere: Gratias, inquiens, ago Deo, qui me orbauit luminibus, ne tuũ vultum, qui tam ad omnem impietatem proiectus es, aliquando aspicerem. Ad quæ quidem verba, nihil omnino respõdit Imperator, sed episcopo acerbè persecutus est. Cùm videret præterea Christianos magno honore illos prosequi, qui regnante Diocletiano, martyrio occubuissent, cumque pro certo cognosceret, complureis prompto, & alacri animo ad martyrium velle contendere, ille perinde quasi Christianos esset ab hoc beneficio repulsurus, alia via ad eos afflictandos aggreditur. Et quamquam insatiabilem crudelitatem Diocletiani temporibus vsurpatam missam faciebat, non tamen à persequendo penitus se continuit. Est enim, mea quidem sententia, persecutionis genus, homines, qui quietè & tranquillè se gerunt, vlla ratione conturbare. Iulianus verò Christianis hoc pacto non parum faceſcebat molestiæ: lege sanciuit,

ne Christiani literis humanioribus instituerentur. Nam cum sint (inquit) lingua ad dicendum exercitata, facile dialecticorum, qui sunt apud gentiles, argutijs occurrere poterunt.

De motu, quem contra Christianos Iulianus imperator ciebat, & quòd à Christianis pecuniã exigebat.

CAP. XI.

POrrò ab Imperatore Iuliano mandatum est, vt qui nollent Christianam religionem deserere, in palatio satellitum munere minime fungerentur: Itemq; vt omnes simulachris sacrificare properarent: Christiani in prouincijs nullos magistratus gererent. Nam lex illorum, inquit, vetat gladio vtendum contra eos, qui scelera digna morte admiserint, & propterea non sunt ad regendum idonei. Nonnullos autem assentatione & muneribus ad immolandũ allexit. Extemplò igitur tum qui verè erant Christiani, tum qui speciem Christianorum præ se ferebant, tanquam in Theatro locati, se palam omnibus patefecerunt. Nam qui recta voluntate Christianam fidem profitebantur, propenso animo balteum pro fidei defensione deponere, omniaq; cruciamentorum genera subire maluerunt, quàm Christum Seruatorem denegare. In quorum numero fuit Ioannes, Valentinianus, & Valens, qui postea sunt imperij gubernaculis potiti. Alij, qui animo parum syncero Christianam amplexabantur religionem, quique diuitias & honorem apud homines, veræ beatitudini anteferebant, abiecta cunctatione, ad immolandum se dederunt. Ex quibus vnus erat Ecebolius Sophista Constantinopolitanus: qui quidem se ad Imperatorum ingenia ac naturam conformans, dum Constantius regnabat, se ardẽter fidem Christianam amplecti simulauit: dum Iulianus potiebatur imperio, Gentilitatem magnopere colere prę se tulit: Iulianoq; mortuo, religionem Christianam denuo profiteri in animum induxit. Nam ante portam ecclesiæ se pronum abijciens, sic vociferatus est: me, quasi salem insipidum pedibus conculcate. Ecebolius, sicut antea leuis & incõstãs fuit, sic quoq; postea permãsit. Per id tẽporis Imperator, habẽs in animo Persas pro iniurijs, quas in agro Romano depopulãdo feciss̃et, vlciscì, per fines Asiæ ad partes

ad partes orientis propere ire perrexit. Et cum exploratum haberet, quot mala bellum secũ apportare soleat, quàm ingenti pecuniæ vi ad illud administrandũ opus esset, & absque ea non posse recte geri, pecuniam à Christianis veteratoriè extorquere cogitauit. Nam illis, qui sacrificare renuebant, mulctam imposuit pecuniariã, ipsaq; exactio in vere Christianos sęuera & exquisita fuit. Nam quisq; pro facultatum proportione tributa pensitauit, & Imperator ex iniusta iniustè exactæ pecuniæ collectione breui admodum locupletatus est. Ista autem vtebatur lege, non solum in locis, quæ ipse peragrauit, sed in illis etiam, ad quę minime accesserat. Eodem tempore gentilis in Christianos violenter insultare, qui se philosophos prædicabant frequentes concursare, nefanda quędam mysteria obire, pueros, qui nondũ ex ephebis excesserant, tum masculos, tum fœminas, quo exta eorum inspicerent, mactare, illorum carnes degustare cœperunt. Atque hæc scelera cum alijs in vrbibus, tũ Athenis & Alexandriæ fuêre edita.

De Athanasii fuga. CAP. XII.

IBi tum contra Athanasium falsum crimen cõminiscũtur; significantq; Imperatori eum cum AEgyptum, tũ vniuersam ciuitatem Alexandriam prorsus labefactasse: oportereque illum à ciuitate amandare. Contra quem etiam Alexandriæ præfectus Imperatoris iussu concitatus est. Athanasius hæc verba apud necessarios locutus (secedamus ad tempus amici, est enim nubecul, aquæ cito euanescet) illico fugam fecit: atque conscensa naue actutum traijcit in AEgyptum: Aduersarij illum à tergo insequi, comprehendereque properant. Vbi autem nuntiatum erat eos, qui illum persequebantur, non longè abesse, comites itineris illum hortabantur, vt in solitudinem fugeret. Ille prouido vsus consilio, persequentium manus effugit. Nam persuasit illis, vt retro conuersi persequentibus obuiam procederent. Quod absq; mora illi faciunt. Simul atque illi, qui paulò antè fugam ceperant, persequentibus appropinquarent, hi qui Athanasium quærebant, nihil præterea ab eius comitibus suscitabantur, quàm vtrũ Athanasiũ vidissent: illi eũ in quodam loco qui non multum inde aberat, latitare significabant: & si propere cõtenderent, breui illũ cõprehẽsuros.

Ita isti ab Athanasio auersi, cito & contento gradu persequũtur: sed frustra. Ille enim ex eorum manibus elapsus, clam se Alexandriam recepit: ibique in occulto vitam vsq; eo transegit, quoad persecutionis incendium penitus esset restinctum. Eiusmodi tempestates post crebras Christianorum persecutiones, postque ærumnas à gentilibus illis inflictas, in caput episcopi Alexandrini redundarunt. Porrò prouinciarum pręsides rati ex Imperatoris religione illis tẽpus oportunum oblatum, quo quæstum facerent, vltra quàm imperatoris edicta postulabant, Christianos vexare, maiorem pecuniæ summam, quàm oportebat, exigere, interdum eorum corporibus supplicia infligere cœperunt. Quæ cum intellexisset Imperator, neglexit: & Christianis, qui de istis iniurijs expostulaturi ad eũ venissent, ita respõdit: Vestrum est, cum estis afflictati, æquo animo tolerare: quippe istud à vestro Deo præceptum accepistis.

De ijs qui regnante Iuliano, Meri Ciuitatis Phrigiæ vitam martyrio consummarunt.

CAP. XIII.

ERat quidem Meri vrbis Phrigiæ prouinciæ præfectus, nomine Amachius, qui delubrum in ea ciuitate exstructum aperire, sordes iam longo tempore in eo coacęruatas, expurgari mandauit, simulachraque in eo cultu & obseruantia prosecutus est. Quod illius factum Christianorum animis acerbum incusit dolorem. Idcirco Macedonius, Theodulus, Tatianus zelo pietatis Christianæ inflammati, istam ægritudinem ferre non poterãt, sed flagranti erga virtutem studio pręditi, noctu in delubrum irruunt, simulachra confringunt. Quo quidem facinore cum præses grauiter animo esset commotus, & propterea complures in ciuitate, qui criminis omnino erãt expertes, neci dare cõtenderet, authores facinoris vltrò illi se obtulere: proq; veritate ipsi mortem multo maluere oppetere, quàm vt alij ipsorum causa vitam amitterent. Quibus compræhensis, præses mandatum dat, vt pro facinore ab ipsis admisso, se simulachris immolando purgarent: minaturq; se illos, si istud facere recusarent, acerbo mulctaturum supplicio. Illi, vtpote excelso & magno animo prædíti, neglectis eius minis, ad

omnem

omnem cruciatum sufferendum se paratos ostenderunt, ma lueruntq; multo vitam deserere, quàm vt se sacrificiorum labe ipsi polluerent. Præses igitur, vbi alijs omnibus tormentorum generibus eos exercuerat, ad extremum craticulis imponit, ignemq; subdi iubet: quo quidem cruciatu oppressi è vita migrauere. Et quo rebus tã fortiter pro veritate ab se gestis insigne quasi fastigium imponerent, hæc sunt verba ad præsidem elocuti: Si cupiditate duceris, Amachie, carnes assas degustandi, verte nos in altera latera, ne in ipso gustu tibi semiassi videamur. Hunc isti vitæ habuêre exitum.

Quo pacto cũ Imperator interdixisset Christianis humanioris literaturæ lectionem, Apolinarij ad scribendum animos applicuerunt.

CAP. XIIII

LEx ab imperatore ꝓmulgata, quę vetabat Christianos humaniore literatura imbui, duos illos Apollinarios, quorum supra à nobis facta est mentio, multo celebriores reddidit. Vterq; enim artium illarum, quæ ad sermonem formandum pertinent, admodum peritus, pater grammaticæ, filius autẽ illius, quæ est Sophistarum propria, ea tẽpestate Christianis non parum attulere adiumẽti. Nam pater vtpote exquisitus grammaticus, artem grammaticam ad Christianæ religionis formam contexuit: Moysisq; libros carmine heroico expressit: quin etiam alios veteris testamenti libros, qui historico more & modo conscripti sunt, partim heroicis numeris, partim tragædiæ forma, personis adhibitis, composuit: omniq; numerorũ genere vsus est, vt nulla gentilis eloquentiæ forma Christianis insueta, & noua videretur. Filius autẽ, qui dicendi facultate erat exquisitè eruditus, Euangelia & Apostolorum scripta in formam Dialogorum, Platonis more ãpud gentiles, redegit. Verùm quamuis religioni Christianæ hoc pacto vtilitati esse viderentur, quòd veteratorius Imperatoris conatus eorum laboribus quodammodo esset retardatus, tamen dei prouidentia tum istorum vigilias multis partibus superauit, tum conatum penitus retudit Imperatorium. Nam & lex Imperatoris non multo post, vti deinceps dicemus,

prorsus restincta fuit, & illorum labores perinde se habuere, ac si nunquam fuissent scriptis mandati. At aliquis nobis acriter arguteque occurrens dixerit: quid est cur ista vtraque diuinæ prouidentiæ attribuas? Quòd ad celerem Imperatoris interitum attinet, eum fidei Christianæ multum profuisse constat: at vt Christiana Apollinariorum poemata reijcerentur, Christianiq; de integro Gentilium discipli nã imbiberent nemo est qui Christianæ religioni prodesse concesserit. Nam non est extra periculum Christianos gẽtilium eruditione instituí: quippe quæ docet multos esse Deos. Ad ista, quæ nobis forte obijci possunt, pro virili respondebimus. Doctrina gentilium neque à Christo, neque ab eius discipulis vel approbatur vt inspirata diuinitus, vel vt periculosa prorsus reijcitur. Atque istud, si quid ego iudico, non absque diuina prouidentia factitatum est. Etenim complures apud gentiles philosophi nõ multum à dei cognitione abfuere: quippe qui Epicureis, alijsq; Sophistis certandi studio delectatis, qui quidem prouidentiam Dei penitus tollebant, differendi scientia strenue restiterunt, illorumq; prorsus refutarũt inscitiam. At licet hisce ipsorum libris veræ pietatis fautoribus non parum apportarẽt commodi, tamen quod caput est religionis & doctrinę non sunt cõsecuti, quippe cum mysterium Christi à generationibus, & seculis absconditum omnino ignorarent. Quod quidem ita esse, Apostolus in epistola ad Romanos manifestè declarat, his fere verbis: Reuelatur ira Dei de cœlo super omnem impietatem & iniustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniustitia detinent: quia quod notum est Dei, manifestum est illis. Deus enim illis reuelauit. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: Sempiterna quoque eius virtus & diuinitas: ita vt sint inexcusabiles. Quia cum cognouissent deum, nõ vt Deũ glorificauerunt. Quibus de causis cognitionem veritatis tenentes, quam Deus illis patefecit, rei facti sunt quòd cum Deum cognouissent, non vt Deũ glorificauerunt. Quocirca in eo quòd Apost. gentium disciplinas perdiscere non vetuerit, cuiusque iudicio modò ipse voluerit, eas imbidendi integram liberamque permisit potestatem. Sit itaque hæc vna ratio, ad id, quod

quod nobis propositum est, explicata. Alteram accipitote quæ ita se habet. Scripturæ diuinitus inspiratæ admirabilia doctrinæ præcepta vereq; diuina docét: eximiá pietaté, rectamque viuendi rationem in auditorum animis inserunt. Sacrosanctam fidem studiosis proponunt: artem autem differendi non tradunt, qua illis, qui veritatem oppugnare moliuntur, possimus resistere: quandoquidem tum facillimè expugnantur aduersarij, cum ipsorum armis contra illos vtamur. Verum hæc facultas ex Apolinariorum scriptis hominibus Christianis minime suppetebat. Atque Iulianus Imperator in hanc rem aciem animi intendens, lege prohibuit ne Christiani gentium doctrina erudirentur. Nam pro certo sciebat fabulas, quæ apud gétiles scriptores sunt, eius quam tenebat opinionem repræhésioni facile exposituras: quas quidem Socrates philosophorum apud illos facile princeps improbans, perinde ac si Dæmonia ipsorum delere laborasset, à iudicibus condemnatus est. Adde huc, quod tum Christus, tum eius Apostolus præcipit vt exquisiti mummularij simus, quo omnia exploremus, quod autem bonum sit, retineamus: *1. Thes. 5.* attendamusque ne quis nos per philosophiam, & inanem fallaciam decipiat. Istud autem nobis neutiquam *Col. 2.* contunget, nisi hostium arma possideamus, inque possidendo, non eodem modo, quo hostes, simus affecti, sed reijciamus, quod malum est: quod autem bonum verumque teneamus, nihilque admittamus, quod non sit exploratum. Nam honestum quocunque fuerit loco, est veritatis proprium. Quòd si quis nos ista vehementius vrgere censeat, consideret Apostolum non modò non vetuisse, ne quis gentilium discat literas, sed illum ipsum videri non eas neglexisse, quo multa quæ à gentilibus dicta sunt, cognosceret. Nam vnde, quæso, hoc sumpsit: Cretéses *Tim. 1.* semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri: nisi ex Epimenide poeta Cretensi? Aut vnde illud nouerat: huius genus sumus: nisi Arati Astronomi Phænomena perlegisset? Quinetiam illud: corrumpunt bonos mores colloquia *1. Cor. 15.* praua: ostendit illum tragædiarũ Euripidis non ignarũ fuisse. Sed quid attinet de his sermonem longius producere?

Nam

Nam constat Doctores ecclesiæ, velut ex cõsuetudine quadam minimè prohibita ab ineunte adolescentia ad extremam vsque senectutẽ in gentilium disciplinis se exercuisse: idque partim diserti sermonis, & mentis exercendæ causa, partim vt eos ipsos scriptores doctrinæ, in qua tradenda errore lapsi sunt, penitus conuincerent. Ista quidem propter Apolinarios hoc loco pro nostra facultate disseruimus.

Quo pacto cũ Imperator facturus cõtra Persas expeditionẽ, Antiochiam venisset, ac à populo ludibrio haberetur, orationem quæ Misopogon inscribitur, ad illos miserit. CAP. XV.

IMperator, vbi ingentem pecuniæ summam à Christianis collegisset, contra Persas expeditionem maturans, Antiochiam, quæ in Syria est, propere contendit. Quo cum venisset, honoris studium, cuius æstu exardescebat, Antiochenis palam facere cupiens, pretium rerum venalium plus æquo imminuit, neque temporis vllam duxit rationem, neque animo complexus est, ingentem exercitũ vbicumque adsit cum prouincialibus damnum necessariò afferre, tum rerum ad vitam necessariarum abundantiam omnino absumere solere. Quamobrem propolæ, & cauponę qui res vendebant ad victum necessarias, cum damnũ quod illis ex edicto Imperatorio contingebat, tolerare nõ possent, à mercatura facienda destiterunt, vnde res ad vitã sustentãdam accommodatæ vrbem defecêre. Itaque Antiocheni hanc ipsis inflictam plagam minimè ferentes (sunt enim homines ad contumeliam faciendam valde proiecti) nulla interposita mora, aduersus Imperatorem obuiam ire, contra eum grauiter vociferari, in eius Barbam (erat enim barba spissa promissaque) falsè illudere cœperunt: dixeruntque eum ipsam debere tondere, & funes ex eadem conficere: quinetiã numismà eius taurum continere, qui mundum cornibus expugnaret. Imperatorẽ enim, vtpote superstitione admodum obligatum, tauros ad simulachrorũ aras creberrimè exsacrificasse constat: & ob eam ipsam causam iussisse vt ara, & taurus in ipsius numismate inciderentur. His dicteriis Imperato rad iram concitatus, minabatur se

vrbem

vrbem Antiochiam grauissimis affecturum incommodis. Inde Tarsum Ciliciæ se recipit. Vt verò primum, quæ erat necessaria ibi parari iusserat, ex ea ciuitate propere decedit. Ex qua re Libanius Sophista, ansam ad scribendũ arripiẽs, tum orationem illam, quæ πρεσβευτικὸς inscribitur, id est, qua imperatorẽ pro Antiochenis exorauit, tũ eam, quæ oratio ad Antiochenos de ira Imperatoris aduersum illos dicitur, cõposuit. Fertur Sophistã illũ has cõfeciſſe orationes, in vulgus tamen minimè pertuliſſe. Imperatorem autẽ nõ reipsa in eos, qui cõtumeliis ipsum affecerãt, vindicãdo, sed dicteria solũ retorquendo irã suã posuiſſe. Nam oratione illa, quæ Antiochica, siue Misopogõ, id est, odiũ barbę inscribitur, ab ipso composita, ciuitati Antiochiæ contumeliæ notas inusit ad perpetuitatem. Sed de his hactenus.

Quomodo Imperator cum oraculum accipere voluiſset, Dæmonium, Babilam martyrem reueritum, nihil reſpõderit, & de Imperatoris ira, & Theodoro confeſſore. CAP. XVI.

DEinceps de iniuriis, quibus Imperator id temporis Christianos Antiochię afficeret, dicamus. Vbi templa gentilium, quæ erant Antiochiæ, aperiri mandauerat, oraculum ab Apolline, qui in Daphne colebatur, accipere maturauit. Verùm cum Dęmon, qui in eo delubro habitabat, vicinum suum, Babilam martyrẽ videlicet, reformidãs, nullum Imperatori reſponsum daret (loculus enim, quo corpus martyris tegebatur, erat in proximo) imperator causã intellecta, loculum martyris quàm celerrimè inde transferri iubet. De qua re Christiani Antiochiæ certiores facti, vna cum mulieribus & pueris exultãtes gaudio, psalmosq; canentes loculum ex Daphne in vrbem Antiochiam transferunt. Psalmi autẽm, quos cecinere, reprehẽsionem deorũ gentilium, & eorum qui in idola credebant, cõplexæ sunt. Tum quidem malum Imperatoris ingenium, quod antea tanquam in abstruso delituerat, omnibus patefactum est. Nam qui dudum philosophiæ studium profeſſus fuerat, amplius se continere non poterat, sed psalmis ad gentilium probrum decantatis ad iracundiam facilè prouocatus, conſtituit

ſtituit eadem tormentorum genera Chriſtianis infligere, quæ iam pridem Diocletianus illis inflixiſſet. Verùm cum ob expeditionem contra Perſas ſuſceptam tempus ad illud inſtitutum minimè ipſi ſuppeteret, dat mandatum Saluſtio prouinciæ præfecto, vt eos qui illorum pſalmorum canendorum authores fuiſſent, ad ſupplicia rapiendos curaret. Præfectus verò tametſi erat religione gentilis, mandatum tamen illud exequendum inuito animo ſuſcepit. Verùm cũ refragari nõ poſſet, complureis Chriſtianos comprehẽdi, ac nonnullos eorum in carcerem concludi iubet. Vnum autẽ Adoleſcentulum Theodorum nomine ad eum à gentibus adductum, varijs tormentis ſuppliciisq; cruciari, totumq; illius corpus dilacerari mandat: illumque iam tum tormẽtis eximi, cum non amplius in vita manſurum arbitraretur. Verùm Deus illum in integrum reſtituit. Nam poſt illam fidei in tormẽtis confeſsionem, ad longinquũ tẽporis ſpatiũ vitam propagauit. Ruffinus qui latino ſermone eccleſiaſticam ſcripſit hiſtoriam, memorat ſe cũ hoc Theodoro lõgo tempore poſt, collocutum eſſe, eumque rogaſſe, an non cum verberibus cæſus, tormentisque afflictatus eſſet, maximum ſenſiſſet dolorem. Illum reſpondiſſe non multum acerbitatis ex tormentis ſibi accidiſſe: quendamq; ei aſtitiſſe aduleſcentulum, & ſudorem, qui ex ea conflictatione exoriebatur, abſterſiſſe: animum confirmaſſe: ipſumq; tempus quo cruciabatur, voluptati potius, quàm angori fuiſſe. Atque de Theodoro, aduleſcente cum primis admirando iſta dicta ſint. Per idem tempus Perſarum legati ad Imperatorem aduẽtauerant poſtulatum, vt bellum palam indiceret, denũciaretq;. Ille eos remiſit, hæc ſolũ locutus: me ipſum breui videbitis, & ꝓpterea legatos hac de re ad vos mittere nõ eſt opꝰ.

Quòd Iudæos Imperator ad ſacrificandum hortabatur, & de extremo Hieroſolymorum excidio.

CAP. XVII.

PORrò autem, dum Chriſtianos alio quodam modo diuexare contenderet, ſuam ipſius ſuperſtitionem quaſi in oculis omnium ad intuendum defixit. Nam cum ſacrificiis mactandis admodum delectaretur, non ſolum ipſe ex eiuſmodi ſanguinis effuſione cepit voluptatẽ, ſed alijs ſi idem

si idem ipsum non efficerent, mulctam irrogauit. At quoniam paucos admodum id genus homines reperiebat, Iudæos accersere, eosque sciscitari cœpit, quid erat causæ, cur cum lex Mosaica eos sacrificare iuberet, à sacrificijs mactandis abstinerent. Cumque illi respondissent, non illis integram esse potestatem huius obeundi muneris alio loco quàm Hierosolimis, præcepit vt absque mora templum Salomonis de integro constrüeretur. Qua re confecta, ad Persas ipse profectus est. Iudæi autem qui oportunum tempus sibi dari iam diu exoptassent, in quo templum ipsis ad sacrificandum ædificaretur, tum ad illud opus maturandum omni cura & cogitatione incumbere: tum Christianis terrorem incutere, tum contra illos se insolenter efferre, tum denique minari cœperunt, se non minora illis incommoda illaturos, quàm quæ ipsis olim à Romanis accidissent, Vbi verò Imperatoris mandato impensę ad ea erant à publico ærario suppeditatæ, omnia parabantur: vt ligna, lapides, lateres cocti, argilla, calx, aliaque ad ædificium necessaria. Quo quidem tempore Cyrillo Hierosolymorum episcopo, illud Danielis prophetę, quod etiã Christus in sanctis euangeliis confirmasset, multisque prædixisset, venit in mentem iam tempus aduentasse, quo lapis super lapidem non maneret in templo, sed oraculum seruatoris penitus expleretur. Quę cum episcopus dixisset, noctu ingens terræ motus excitatus, lapides veterum templi fundamentorum concussit, omnesque vna cum ædificijs in proximo sitis disturbauit. Ex qua re horror & formido Iudæos occupauit: famaque eius etiam illos, quorum domicilia inde longo interuallo distabant, ad locum contemplandum attraxit? Itaque cum quã plurimi adessent, aliud prodigium contigit: ignis namque cælitus demissus, omnia opificum instrumenta absumpsit. Etenim licebat videre malleos, scalpra, serras, secures, ascias, denique omnia, quæ opifices habebant ad opus perficiendum idonea, flammæ incendio vastata. Totum diem ignis istas res depastus est. Iudæi igitur grauissimo timore perculsi, etiam inuiti Christum Deum confessi sunt, non tamen eius voluntati gesserunt morem, sed opinione Iudaismi ipsorum mentibus antecepta omnino tenebantur astricti.

Mat. 24.

astricti. Nam tertium miraculum, quod post editum fuit, neutiquam illos ad fidem veritatis adduxit. Nocte enim sequenti effigies crucis radiorum lumine figuratæ, illorum vestimentis tanquam impressę videbantur, quas cum dies illucesseret, contemplantes, & eluere delereq; cupientes, nullo modo poterant. Quare obcęcati, vt est apud Apost. bonum, quod erat illis in manibus abiecere. Proinde templum, eo tempore, pro ædificationę, maximam ruinam passum est.

De Imperatoris in Persidem profectione, & eiusdem cæde. CAP. XVIII.

IMperator quoniam acceperat Persarum gentem tempore hyberno tũ corporis viribus maximè imbecillã, tũ animo abiectissimo esse (nam quia frigoris impatientes sint, eo tempore à bello abstinent. Imo Medus, vt est in prouerbio, hyeme ne manũ quidem extra pallium ponere audet) cum etiam exploratũ haberet Romanos hyeme in belio gerẽdo plurimum posse, paulò ante ver in Persidem inuadere, inq; eã regionẽ exercitũ ducere cœpit. Itaq; primũ agros, vicos, castellaq; populari: deinde vrbes occupare. Ac Ctesiphontẽ vrbẽ Persidis potentissimam obsidione cingens, adeo vehementer regẽ Persarum in ea oppugnare, vt crebros ad ipsum mitteret legatos, eiq; supplicaret, vti eũ parte aliqua patriæ mulctaret, belloq; restincto discederet. Iulianus neque cõmotus est animo, neq; supplices miseratus: Imo ne illud quidem, quod in prouerbij abijt consuetudinem, vincere, pręclarum esse, at supra modum vincere inuidiosum, in memoriam reuocare voluit: sed diuinationum cõiecturis, quas Maximus philosophus, qui cum eo versabatur, illi suggessisset confisus, & inanibus somniorum visis persuasus, se Alexandri gloriam suis rebus gestis vel exæquaturum, vel potius superaturum, supplicum Persarum postulata reiecit: putauitque secundum Pytagoræ Platonisq; opinionem, ex migratione animorum ab vno corpore, in alterum, animũ Alexandri in ipsius corpus immigrasse: imò verò, se in altero corpore ipsum Alexandrum esse. Quæ quidem opinio illum in grauem induxit errorem, effecitque vt regis Persarum petitionem repudiaret. Rex igitur, cum intelligeret

geret legationem illam frustra susceptam, in permagnã adductus necessitatem, postridie eius diei, quo legatio erat cõfecta, omnes suas copias cogere, contra exercitum Romanum in aciem prodire cœpit. Romani autem tametsi Imperatorem accusabant, quòd non cum lucro à prælio abstinuisset, tamen cum Persis, qui iam se ex aduerso opposuerant, confligere non recusarunt. Hostes in fugam vertunt, Imperator equo insidens prælio interfuit ille quidem, quo militum animos confirmaret: sed felicitatis suæ spe nimium fretus, inermis in aciem processit. Idcirco telum ex improuiso in eum coniectum, brachium traijciens, in latus infigitur. Cuius ictu mortem obiit, cædis authore incognito. Nam alij memorant eum ex Persa transfuga percussum: nonnulli à milite quodam suiipsius exercitus: quæ fama multis in ore est. Verùm Callistus, Satelles Imperatoris, qui eius res gestas carmine Heroico conscribit, bellumq; id temporis confectum narrat, illum à dæmone transfixum interisse commemorat. Quod quidem fortasse poëtarum more confictum est, fortasse autem ita se habet. Nam furias in nõnullos vindicasse constat. Verùm vtcunq; exitus eius fuit, illud certe nemini obscurum est, eum propter impetum animi, quo prę ceps ferebatur, periculis expositum, propter doctrinæ elegãtiam, qua imbutus erat, inanis gloriæ sectatorem: propter animi modestiam, quam falso prę se ferebat, ludibrio habitũ. Hoc modo, ad quartum eius consulatum, quem cum Salustio gessit, sexto Calend. Iulii, in Persida, vt dixi, occubuit: tertio anno sui imperij: Septimo autem, posteaquam à Constantio Cæsar renunciatus fuisset: ætatis suæ trigesimo primo.

Iouiani Imperatoris creatio, & Libanij Rhetoris refutatio. CAP. XIX.

Milites verò vtpote in dubiis rebus & valde perplexis constituti, postridie, nulla interposita mora, Iouianũm virum magno & excelso animo præditum, Imperatorem declarant. Iste, cum esset tribunus militum, cumque Iulianus militibus lege lata optionem daret, vel idolis sacrificandi, vel deserendi militiam, balteum deponere maluit, quàm impium & nefandum Imperatoris edictum exequi.

Attamen Iulianus belli impẽdentis neceſsitate compulſus, eum in ducũ numero retinuit. Iã verò Iouianus ad imperiũ delectus, illud repudiauit. Et cum à militibus inuitus raperetur, clamauit, ſe qui Chriſtianus erat, nolle omnino hominum gentilitatem profitentium imperium ſuſcipere. At vbi oẽs vna voce confeſsi ſunt ſe eſſe Chriſtianos, capeſsit Imperium. Et cũ in Perſide de repẽte in magnas eſſet adductus anguſtias, militesq; fame cõficerentur, pactis cũ rege Perſarum induciis, belli finẽ fecit. Inducię verò vt Romani quidem putabant inhoneſtæ (nam Syrorum dominatu multatus, Niſibiq; ciuitate Meſopotamię Perſis tradita, inde deceſsit) vt temporis autem poſtulabat opportunitas, neceſſariæ fuerunt. Quibus rebus nunciatis, ſicut Chriſtianorum animi Iuliani morte erant recreati, ſic exercitus vniuerſus improuidam eius & ardentem ferociam grauiter incuſauit: cauſamq; multæ, qua fines imperij coarctabantur, illi acceptam retulit. Nam à Perſa quodam perfuga in fraudẽ eſt inductus, nauigia, quibus per flumina frumentum aduehi ſolebat, exuſſerat, & propterea fames oppreſsit exercitum.

Eodem tempore Libanius Sophiſta orationem, qua mortẽ defleuit Iuliani, compoſuit: eamq; Iulianum, ſiue funebrem inſcripſit. In qua non modò omnes eius res geſtas illo dicendi genere, quo hominum laudes celebrantur, perſecutus eſt: ſed librorum etiam, quos contra Chriſtianos ediderat, & quod in illis Chriſtianorum ſcripta ridicula, nugisq; referta demonſtrauerat, mentionem fecit. Quòd ſi hic Sophiſta alia Imperatoris acta duntaxat laudibus extuliſſet, tacitus ad reliquã hiſtoriam perrexiſſem: Sed quoniam, dum librorum à Iuliano confectorũ facit mentionem vtpote diſertus & grauis orator, in religionem Chriſtianã acerbè inuehitur, ob eam cauſam de his rebus nos pauca dicere inſtituimus: ac primum eius ipſius verba ponemus in medio.

Hyeme, inquit, cũ noctes ſunt paulò longiores, Imperator libros illos, qui hominẽ à Palæſtina oriundum, Deũ & Dei filium eſſe confirmant, diligenter euoluens, longa diſputatione, & firmis argumentis conuincebat eſſe ridiculos, religionemq; ab illis excultam & magno in honore habitam, nugis redundare: & ſe in illis Tyrio illo ſene ſapientiorem oſtẽdit. Igitur Tyrius ille ſit animo placato, & dicẽdi facul

tate

tate ſuperatus, æquo animo ferat, quod ſit in eũ dictũ à filio. Iſta ſunt verba ipſius Sophiſtæ Libanij. Equidẽ eum ſophiſtam facilè præſtantiſsimũ dico, certoq; ſcio, ſi nõ cũ Imperatore in religione conſenſiſſet, oĩa dicturũ fuiſſe, quę Chriſtiani dicũt: & quæ ab illis dicũtur (vti veriſimile eſt) ſummis præconiis, vtpote ſophiſtã illuſtraſſe. Nã Conſtantium dũ vixit, ſuis ſcriptis laudauit: cũ aũt mortẽ oppetiuiſſet, in eũ cõtumelias eaſq; criminoſas iecit. Quare ſi Porphyrius Imperator fuiſſet, eum eius libros Iuliani libris antepoſuiſſe: & ſi Iulianus fuiſſet Sophiſta, malum ſophiſtam (ſicut de Ecebolo ſcripſit in oratione funebri, quam in Iulianũ compoſuit) appellaſſe. Itaque cum ille, vt eiuſdem religionis cũ Imperatore, vt ſophiſta, vt eius amicus, quæ ei videbantur, proſecutus ſit, nos etiam ad ea, quæ ab illo ſcriptis prodita ſunt, pro virili reſpondeamus. Primum ait illum hyeme, cũ noctes eſſent paulò prolixiores, operã in libris Chriſtianorum euoluendis poſuiſſe. Operam poſuiſſe hoc loco ſignificat, laborem in ſcribendo ad hominum vituperationẽ ſuſcepiſſe: ſicut Sophiſtis in more poſitum eſt, cum adoleſcẽtulos ad ſuam artẽ perdiſcẽdam alliciunt. Nam olim libros illos legerat ille quidem, ſed tum in ipſos acriter incubuit, & longa diſputatione laborauit, non vt ait Libanius, firmis argumentis, ſed infirmis, quippe quæ eſſent à veritate aliena, ea quæ ſua ipſorum vi ſatis munita erant, tanquam ſcurra refellere. Nam quiſque cum altero in certamen deſcendens, interdum veritatem peruertendo, interdum eandẽ occultando, eum contra quẽ dimicatio ſuſcipitur, fallere contendit. Et quicunq; odium contra alterũ conceperit, omnia inſtar hoſtis non facere ſolum, ſed etiam dicere ſumma opere nititur: atq; adeo ea mala, quibus cum ipſe conflictatur, in illum contra quem exercet inimicitias deriuare ſtudet. Vtrumque verò tum Iulianum, tum Porphyrium (quem ſenem Tyrium vocat) ſcurram fuiſſe ſui ipſorum libri conuincunt. Nam Porphyrius vitam Socratis philoſophorum facile principis in libro, quem de rebus geſtis philoſophorum compoſuit, grauiter perſtringit. Taliaque conuicia in eum literarum monumentis mandauit ad poſteritatem, qualia nec Melitus nec Anytus, qui eundem olim accuſauerant, vnquam contra illum dicere aggreſsi ſunt.

Ecebolio ſic legit Niceph. li. 10. ca. 36.

Illum autem Socratem intelligo,quem gentiles propter tẽperantiam,iuſtitiam, aliasque virtutes ſummè admirantur: quem Plato excellentiſsimus apud illos philoſopus, quem Xenophon,quem reliquus deniq; philoſophorum cœtus, non ſolum vt pium,ſed vt vnum,qui ſupra hominem putandus eſt,ſuſpicit ac veneratur. Iulianus verò patris veſtigiis ſedulò inſiſtẽs,vitioſam illam animi ſui,qua laborabat perturbationem,dum omnes Imperatores ac Cæſares,qui eius ætatem antegrediebantur, maledictis figere non dubitaret omnibus patefecit: adeo vt ne Marco quidem philoſopho omnino pepercerit. Cæterùm vtrumque & Porphyrium,& Iulianum ſcurram fuiſſe ſua ipſorum ſcripta indicio ſunt. Nec mihi ad hanc rem confirmandam multis,aut grauibus argumentis opus eſt,ſed iſta ſatis eſſe poterũt,ad eorum ingenia omnium oculis ſubijcienda,quæ quidem coniecturis nixus,literis prodere inſtituo. At quæ Gregorius Nazianzenus de Iuliano memorarit,iam ex ipſius verbis perdiſcamus. In ſecunda namque oratione contra Gentiles ſic ferè ſcribit. Iſtarum quidem rerum,tametſi cum experientia tum principatus authoritatem nactus, aliis fidem fecit, mihi tamen iam olim quodammodo ex eo tempore præuidebantur,quo cum homine Athenis verſatus ſum. Nam Imperatore de ipſius profectione exorato, eo tum venit, cum iam frater eius Gallus nouas res contra Imperatorem molitus fuerat. Duæ cauſæ eius Athenas profectionis fuêre: altera multo honeſtior,vti Græciam,& Scholas,quæ ibi erãt, peruideret: altera, quæ magis in occulto erat, & perpaucis cognita,fuit nimirum vt cum ſacrificis & deceptoribus, ſermones de rebus ſuis conferret:quippe cum eiuſmodi impietatis palam exercendæ nondum libera eſſet poteſtas conceſſa. Atqui tum ipſe equidem in coniectura de illo faciendа (tametſi in eorum numero non ſum, qui in hoc genere plurimum poſſunt)non multum planè aberraui:ſed indolis eius inconſtantia,& nimia mentis alienatio me vatẽ ſat bonum reddidit. Nam vt quiſq; rectiſsimè conijcit,ita optimus vates haberi ſolet. Nullum in eo indicium boni viri mihi videbar videre. Nam ceruix inſtabilis fuit: humeri vibrantes & prærupti: oculi volubiles vagiq; : obtutus inſanus:pedes lubrici & claudicantis ſimiles: nares contume

liam

» liam & contemptum ſpirantes:habitus oris vultusque ridi-
» culus:idem ipſum indicarunt riſus profuſi & cachinnus re-
» dundantes : annuendi renuendiq; abſq; vlla ratione con-
» ſuetudo:ſermo incitatus & ſpiritu interruptus : rogata te-
» meraria & inſulſa : reſponſa his nihilo meliora,quæ ipſa ſe
» crebra inſequebantur, quæque vt parum ſibi conſtantia, ſic
» nullo doctrinæ ordine fuêre propoſita.Sed quid attinet ſin
» gula ſcribendo perſequi? Talem profectò eum ante rerum
» gerendarum ſuſceptionem perſpexi fore,qualem in eiſdem
» gerendis poſtea cognoui . Atque ſi aliqui eorum,qui tum
» mecum verſabantur,eademq; me loquentem audiebãt, iam
» adeſſent,non inuiti quidé mihi teſtes huius rei eſſe vellent:
» quibus certè,cùm iſta præuiderem , ſtatim hæc proferebam
» verba : O,quale malum Romanum alit imperium. Quæ cũ
» prædixiſſem,optabam me falſum de eo vatem comperi.
» Nam longe meliùs fuiſſet,quàm vt orbis terrarum tot tan-
» tisq; malis abundaret,taleque monſtrum inter homines ap-
» pareret,quale nunquam antea extitiſſet : idq; cum multæ a-
» quarum inundationes,quæ ſunt crebro hominum ſermone
» vſurpatæ multaq; incendia, terræ item conquaſſationes &
» hiatus acciderent : quinetiam cum homines ipſa forma ab
» aliis hominibus penitus diſpari, belluina,& ex variis natu-
» ris compoſita naſcerentur. Verùm eum habuit exitum,quẽ
» eius amentia meritò poſtulauit. Iſta à Gregorio de Iuliano
ſunt commemorata. Quoniam autem multis verbis contra Chriſtianos temerè profuſis, Porphyrius & Iulianus, tum nonnulla ſacrarum literarum loca peruertẽdo, tum alia inter ſe conciliando, tum omnia ad ſuum inſtitutum accommodando,vim veritati facere conati ſunt, quanquam non pauci ſe illis ex aduerſo oppoſuerunt,fallaceſq; eorum cauſiunculas euertere refutareq; laborarunt,præter cæteros tamen Origenes, qui Iuliani ætatem longo tempore anteiuit, ſacræ ſcripturæ loca, quæ legentium animos videbantur multum conturbare, ſibi ipſe obijcere, eaque explicare contendit,& captioſas improborum ineptias inanitatesque diluere. Quæ quidem ſi Iulianus & Porphyrius diligenter perlegiſſent, non modò libentibus animis ea approbaſſent, verùm etiam omnem ſuam dicendi facultatem omnino ad alias res conuertiſſent, & nunquam animos ad fallaces ca-

ptiones blasphemiis cõtra Deum refertas conscribendas appulissent. Imperatorem verò apud rudes & imperitos rerũ, non aũt apud eos, qui expressam veritatis effigiem ex sacris scripturis arripuissent, hoc modo cauillatum esse, hinc perspicuum est. Nam cum multa verba, quæ in Dei œconomia explananda, communi loquendi consuetudine, & populari necessariò ponuntur, ex sacris excerpsisset literis, eaq; in vnum collegisset, ad extremum adiecit ista. Certè locorum istorum singula, nisi sermo ipse arcanã quandam intelligentiam (quod equidem facilè existimare possum) complectantur, quod ad ipsa verba attinet, multas contra Deũ blasphemias continent. Hæc quidem sunt ab eo in tertio libro operis sui quod contra Christianos edidit, totidem verbis disputata. In illo autem libro, quem Cynisnum inscripsit, dũ docere instituit, quatenus fabulæ sacræ sint effingendæ, ait veritatem in eiusmodi rebus occultandam esse, hisq; vtitur verbis. Natura auet in abstruso latere, occultaq; deorum essentia non patitur se planis & apertis verbis, impuris hominum auribus inculcari. Quare Imperator, vti ex his constare poterit, videtur eam de sacris diuinisque scripturis habere opinionem, ille quidem quod illarum sermones mystici sint, quodque arcanam quandam intelligentiam complectantur: Sed ægrè propterea fert, quod non omnes eandem de illis opinionem concipiant, inque eos Christianos insultat, qui simpliciter earum oracula accipiunt. At verò, neque vulgi simplicitatẽ tantopere insectari debuisset, neq; illius gratia in sacras literas tanta insolentia inuehi: neque propterea eas odisse, atq; adeo sensus sententiasq; præclaras in illis comprehensas detestari, quòd non omnes eas pro eius arbitrio intelligant. Iam verò, vt videtur, idem illi accidit, quod Porphyrio. Nam iste Cæsareæ Palæstinæ à quibusdam Christianis reprehensus, cum præ graui, qua ardebat iracundia, illud ferre non posset, religionẽ Christianam deseruit: & præ odio illorũ, qui ipsum coarguerãt, ad libros conscribendos, quibus Christianos maledicè & contumelioſè perstringeret, præceps ruit: Sicut ex illis Eusebii Pamphili scriptis constat, quibus eius libros penitus refutauit. Imperator verò, apud imperitos insolenter contra Christianos se iactans, eadem animi perturbatione incitatus, ad Porphyrij

phyrij blasphemiam deflexit. Quocirca vterq; sua spõte ad impietatem prolapsus, & sibi sui erroris conscius, debitas pœnas persoluit. Porrò autem cum Libanius sophista Christianos falsè irrideat his verbis: hominẽ ex Palæstina oriundum Deum, Deiq; filium faciunt: mihi videtur penitus oblitus, se in extrema oratione sua Iulianũ in deos retulisse, ad hunc modũ. Primũ, inquit, mortis illius nuntium, parũ abetat, quin lapidibus obruissent, tanquam contra Deum mentitum. Deinde paulo longius progressus, O dæmonum, inquit, alumne: dæmonũ discipule: dæmonũ deniq; assessor. Quanquã ille aliter ista intelligebat, tamen cum nomen ambiguum, quo etiam diabolus significatur non vitaret, eadem visus est dicere, quæ Christiani in probris obiectandis dicere consueuerunt. Quare si ad quenquam laudibus ornandũ omni studio incubuisset, nomẽ ambiguũ vitare eo modo debuisset, quo aliam vitauit vocem: quam quidẽ, cum esset ob eam reprehẽsus, à suis libris prorsus deleuit. Quo modo aũt homo in Christo Deus sit, quo modo tũ homo in aperto sit, tũ Deus in obscuro, quo modo deniq; hæc vtraq; vera sint, diuini Christianorum libri ostendũt. Gentiles verò antequã credant, intelligere nõ possunt. Nam verũ est illud prophetæ oraculũ: Si nõ credideritis, nõ intelligetis. Quocirca illos nõ pudet, homines cõplureis in deorũ numerum referre. Atq; vtinã eos solũ, qui morũ probitate præstãt, qui iusti, qui tẽperati sunt, ac nõ illos potius, qui impuri, qui iniusti sunt, quiq; ebrietati se totos dedunt: Hercules illos dico, Bacchos, Aesculapios: per quos Libanius in suis libris creberrimè iurare non erubescit. Quorum amores masculos, & fœmineos, si enumerare conarer, longè ab instituto esset mihi digrediendum. Verùm his, qui studio istarum rerum cognoscendarum ducuntur, satisfaciet Aristotelis Peplus, Dionysij corona, Rhegini Polymnemon, & turba poëtarum: qui quidem dum de istis scribunt, ineptias planè ridiculas & inanitatem theologiæ Gentilis, omnibus proponunt ad contemplandum. De illo autem quod Gentilium proprium sit, homines facile in deos reponere, libet paucis disserere. Rhodiis, cùm in calamitatem fortè incidissent, datum est Oraculum, vt Attin Phrygium sacerdotem Vesanorum in Phrygia mysteriorum

cultu,& veneratione prosequerentur. Quod quidem ita se habet.

Vuisero Baccho puroq; æquatus Adoni
Inclytus æternos sibi vendicet Attis honores.

Oraculum verò Attin,qui præ amore insano se ipse execuerat,Adonin, & Bacchum vocat. Porrò Alexandro Macedonum regi in Asiam proficiscenti Amphyctionas dona attulerunt,deque illo Pythia istud edidit oraculum.

Thure Iouem placate,sacris ornate Mineruam
Atq; potens fragili tectum sub imagine numen:
Numen Alexandrũ, tremulis qui missus ab astris
Huc venit,effrænem compescere legibus orbem.

Ista verba dæmõ, qui in Pythiæ pectore habitabat,de Alexandro fudit.Idem oraculum quò viris præpotentibus assentaretur,eos retulit in deos. Et fortasse hoc etiam de Alexandro adulandi gratia responsum dedit. Quid Cleomedem pugilem commemorem,de quo, vti Deus consecraretur, istud oraculum edidit.

Fama Cleomedis viuat,Cleomede sepulto
Illi Thuricremis fument altaria donis.

Ob quod oraculum Diogenes Cynicus, & OEnomaus philosophus Pythium Apollinem condemnarunt. Cyziceni etiam, Adrianum decimum tertium deum appellarũt: Adrianusq; ipse Antinoum, suas delitias,in deos reposuit. Atque istas ridiculas ineptias, & meras nugas ne nominare quidem voluit Libanius. Quinetiam quamuis cum oracula tum separatum libellum,quem Adrias de vita Alexandri conscripsit,euoluisset,tamen nihil illum pudebat, ipsum etiam Porphyrium in deorum numerum asscribere. Sit enim inquit, Tyrius ille senex propitius mihi, qui libros Imperatoris,eius libris antepono. Verùm hæc quidem,quo sophistæ conuiciis responderemus,satis prolixo sermone præter institutum sumus prosecuti: Quæ quoniã separata tractatione egent,missa facienda ducimus. Nos igitur ad reliquam pergamus historiam.

Quòd

Quòd ad Iouinianum vndique episcopi concurrebant, singuli sperantes eum ad fidem suam se traducturos. CAP. XX.

IMperatore Iouiano ex Persíde reuerso, tumultus in ecclesiis de integro excitatus est. Episcopi autem, dum singuli Imperatorem suæ ipsorum fidei assensurum exspectarent, alius alium præuertere contenderunt. Imperator, quoniam perpetuò fidei Consubstantialis adhæserat, omnibus respondet, se eam prælaturum: perque literas Athanasium Alexandriæ episcopum bono animo esse iubet. Qui statim post occasum Iuliani, ecclesia Alexandriæ denuò potitus est. Quo quidem tempore literis confirmatus Imperatoris, omni penitus metu liberatus est. Porrò Imperator episcopos à Constantio relegatos, & à Iuliano nondum suis ipsorum sedibus restitutos, reuocauit. Sub idem tempus omnia gentilium delubra occlusa fuêre: Gentiles ipsi alij aliis in locis se occultare: qui autem pallia gestabant, pallia deponere, & communi vsitatoq; habitu vti cœperunt. Cruenta illa & scelerata sacrificia, quorum labe se palam contaminabant, & quibus regnante Iuliano, se exsaturauerant, omnino fuêre sublata.

Quòd qui Macedonij sententiam propugnabant, & qui Antiochiæ conuenerant, Acacij fautores, Nicænam fidem corroborauerunt.

CAP. XXI.

VErùm Christianorum res non adhuc pacatæ tranquillæque fuerunt. Nam qui diuersæ religionis factionibus præerant, Imperatorem adeunt, rati sibi liberam ab eo potestatem permitti contra aduersarios pro arbitratu dimicandi. Ac primum, qui Macedoniani appellabantur, libellum illi offerunt, postulantque, vt qui filium patri dissimilem asseuerabant, ij ab ecclesia eijcerentur, ipsiq; in eorũ sufficerentur loca. Huius verò supplicis libelli authores fuere, Basilius Ancyræ episcopus: Siluanus, Tarsi: Sophronius, Pompeiopolis: Pasinicus, Zenorum: Comanorum, Leontius: Gallicrates, Claudiopolis: Gastabalorum denique Theophilus. Imperator accepto eorum libello, ipsos absq;

responso dimisit, hæc verba duntaxat locutus: ego contentionem odio prosequor: eos, qui concordiæ dediti sunt, cõplector amore, venerorq;. Quæ cum ad aures aliorum peruenirent, ferociam illorum, qui contendendi studio flagrabant, permulsere. Quæ res Imperatoris cessit ex sententia. Præterea eodem tempore cùm Acacianorum mores, qui ad contentionem erant valde procliues, patefacti fuerunt, tum quàm illud ipsum hominum genus ad Imperatorum voluntatibus satisfaciendum se semper comparasset, satis perspicuè intellectum. Nam hi Antiochiæ, quæ est in Syria in vnum coacti, cum Meletio, qui paulo ante se ab eorum communione segregauerat, fideiq; assensrat Consubstantialis, in colloquium veniunt. Quod propterea ab illis factũ fuit, quia eum in magno honore esse apud Imperatorem, qui tũ ibi erat, animaduerterent. Illi igitur communi consensu libellum componere: Consubstantiali assentiri: fidem Concilij Nicæni ratam facere: libellum denique Imperatori offerre instituunt: qui his verbis perscriptus fuit.

Sanctissimo, Deoq; charissimo domino nostro Iouiano victori, Augusto, Concilium Episcoporum Antiochiæ, in vnum ex varijs prouincijs conuocatorum, S.

TVam pietatem, Imperator sanctissime, cum primis laborare, vt ecclesiæ pax, & concordia stabiliatur, nobis exploratum est. Neq; sumus nescij te sapienter considerasse, formam veræ & Orthodoxæ fidei ad hanc concordiam confirmandam valere maximè. Idcirco, ne in eorum numero, qui doctrinam veritatis adulterare studeant, habeamur: visum est tuæ prudentiæ significare, quod fidẽ sancti concilii iam olim Niceæ congregari & approbemus, & teneamus: quandoquidẽ vocabulũ Consubstantialis, quod quibusdam videtur parum rectè in ea positum, est probatum à patribus commodaq; interpretatione explanatum: quę quidẽ interpretatio ostendit filiũ ex patris substantia genitum: patri secundũ substantiã similem: & neque affectionẽ vllam in eius inexplicabili generatione debere intelligi: neq; vocabulũ substantiæ apud sanctos patres ad consuetudinẽ grę-

ci ser-

» ci sermonis capi, sed ab illis poni ad euertendũ illud pesti-
» ferum dogma, Christũ scilicet ex nihilo ortum esse, ab Ario
» impiè introductum: quod etiã isti Anomiani, id est qui fi-
» lium patri dissimilẽ statuunt, nuper exorti, multo audacius
» impudentiusq; ad ecclesiæ concordiam labefactandam asse
» uerant. Quamobrem exemplar fidei ab episcopis Niceæ co
» actis expositæ (quam sanè vehementer amplectimur) his li
» teris, quibus animorum nostrorum sententiam tibi declara-
» uimus, subiungere placuit. Est enim plenum eruditionis &
» doctrinæ, seque habet ad hunc modum: Credimus in vnum
» Deum patrem omnipotentem, & quæ sequuntur.

Episcoporum subscriptio.

EGO Meletius Episcopus Antiochiæ, ea quæ supra scripta sunt, fateor me approbare. Ego Eusebius Samosatæ Episcopus eodem modo. Euagrius item, Siculus. Vranius, Apameæ. Larizeorum, Zoilus. Acacius, Cæsareę. Antipater, Rosi. Abramius, Vrimorum. Aristonicus, Seleucobeli. Barlamenus, Pergami. Vranius, Melitinæ. Magnus, Chalcedonis. Eutichius, Eleutheopolis. Isacocis, Armeniæ maioris. Titus, Bostrorum. Sipporum, Petrus. Pelagius, Laodiceæ. Arabianus, Antri. Piso, Adanorum, per Lamydrionem presbyterum. Sabinianus, Zeugmatis. Athanasius, Ancyræ, per Orphitum & Atetium presbyteros. Irenio, Gazæ. Piso, Augustę. Patricius, Palti, per Lamyrionem presbyterum. Anatolius, Beræensium. Theotimus, Arabũ. Lucianus denique Arcorum episcopus. Hunc libellum in Sabini libro, qui collectio rerũ in conciliis actarum inscribitur, inuenimus. Imperator verò, qui apud animum suum proposuerat blanditiis & persuasionibus dissentientiũ lites dirimere, respondit se nemini quidem qualemcunque fidem amplexanti, molestiam exhibiturũ: sed eos præter cæteros beneuolentia & honore prosecuturum, qui ecclesiæ ad concordiã adducendæ authores se ostenderent. Hæcque ab eo ad hunc modum gesta esse Themistius philosophus cõmemorat. Nam in ea oratione, quæ Consularis inscribitur, quam de eo conscripsit, eum propterea magnis ornat laudibus, quòd potestate cuique pro arbitratu hanc, vel illam religio-

religionem profitẽdi permissa, assentatorum mores prorsus refutasset. Quòd hominum genus admodum facete perstringens, dixit nemini obscurum esse eos, non Deum, sed purpuram coluisse: Euripoque admodum similes esse, qui modò in hanc, modò in illam partem præcipitatur.

De Iouiani Imperatoris morte.
CAP. XXII.

IMperator autem, vbi hoc pacto impetum eorum, qui tum contentionis studio incendebantur, penitus repressérat, ocius Antiochia decedens, Tharsum Ciliciæ petit, ibiq; corpus Iuliani, cum eius funeri iusta soluisset, sepulchro cõdit. Quo facto, ipse Consul renunciatur. Tum Constantinopolim ire properans, ad locum quendam, qui Dadastana nuncupatur, quique inter Galatiam & Bythiniam medius interiectus est, aduentat. Ibi Themistius philosophus cum aliis ordinis Senatorij viris illi obuiam factus, Orationem suam consularem, coram illo recitauit. Quam quidem postea etiam Constantinopoli pronũciauit coram populi multitudine. Certè prosperè & feliciter cum Imperio Romano actum fuisset, statusq;, cum populi, tum ecclesiarum propter tam bonum principem admodum floruisset, si non repentina mors illum à Republica gerenda abstulisset. Nam in loco, quem diximus, tempore Hyberno, obstructione quadã læthali, oppressus exiuit è vita, illo ipso, & Varoniano filio suo Coss. decimotertio Calend. Martij. Septem menses regnauit: vixit autem annos triginta tres.

Liber hic complectitur spatiũ duorum Annorum: Mensium vero quinque.

Tertij libri finis.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,

Liber Quartus.

Quòd mortuo Iouiano, Valentinianus Imperator eligitur, qui in imperij partem, Valentem fratrem assumit, & quòd Valentinianus recta sanaq; fide præditus erat, Valens autem Ariana labe infectus.

CAPVT I.

CVM Imperator Iouianus in Dadastanis, vti diximus, ad suum ipsius, & Varoniani filij sui consulatum, decimo tertio Calend. Martij è vita migrasset, milites ex Galatia decedentes, septimo post die Nicæam Bithyniæ veniunt: omnesq; vna voce Valentinianum, ad 5. Calend. Martij, illo ipso Coss. Imperatorem declarant. Hic genere Pannonius fuit, è ciuitate Cibale ortus. Qui rem tractare aggressus militarem, se in ea facilè peritissimum ostendit. Vir magno & excelso animo præditus fuit: amplioremq; dignitatis gradum, quàm in quo erat locatus, semper promereri visus est. Qui, simul atq; fuit Imperator creatus, Constantinopolim absque mora contendit: ac triginta diebus post suam creationem, fratrem Valentem socium sibi adiungit imperij. Et quamquam ambo erant Christiani, de fide tamen religionis Christianæ inter ipsos dissensere. Nam Valentinianus fidem concilij Nicæni est amplexatus: Valens autem opinione quadam animo præcepta inductus, dogmati Ariano mordicus adhæsit. Quæ quidem opinio præterea eius animũ præoccupauerat, quod fuerat ab Eudoxio Con-

Constancinopoli Arianæ sectæ episcopo baptizatus: vterq; fidei, quam coluit, permagno studio exarsit: Sed tamen cum Imperatores essent iam creati, moribus, & vitæ consuetudine valde fuêre disimiles. Nam tametsi antea, regnante Iuliano, cum alter tribunus militum esset, Valentinianum dico, alter ex numero Satellitũ, qui Imperatori domestici erant & familiares, nempe Valens, perspicuè declarabant, quàm ardenti religionis studio vterque illorum inflammaretur (cùm enim ad sacrificandum impellerentur, balteos militares deponere maluerunt, quàm fidem Christianam deserere, quorum neutrum Imperator Iulianus, quoniam eos tales homines esse intelligeret, quales Reipub. plurimum possent commodare, de militaris honoris gradu deiecit, quemadmodum neque Iouianum, qui illi succesit in imperio) tamen postea imperij gubernacula adepti, licet in initio regni sui, in Reip. commodis diligenter prospiciendo similes ac pares inter se essent, in religione Christiana, vti dixi, admodum discordare, & disparem modum aduersum Christianos exercere cœperunt. Valentinianus enim vt suæ fidei & opinionis fautores amplexabatur, sic Arianis nihil faceslebat molestiæ: Valens autem, non modò Arianorum numerum augere laborauit, verùm etiam doctrinam contrariam amplectentes (sicut postea à nobis dicetur apertius) grauibus affecit suppliciis. Per idem tempus, ecclesiæ Romanæ Liberius fuit episcopus. Alexandriæ quidem Athanasius illi ecclesiæ parti, quæ fidem tenebat Consubstantialis præfuit: alteri autem, quæ doctrinæ Arianæ addicta fuit, Lucius, quem post Georgium Ariani suum constituerant episcopum. Arianorum, qui Antiochiæ erãt, episcopus fuit Euzoius. Qui autem fidem Consubstantialis tuebantur, erant in duas partes diuisi: quarum alteri Paulinus, Melitius alteri præficiebatur. Hierosolymorum Cyrillus fuit episcopus. Constantinopoli, Eudoxius ecclesiarum gubernatione potiebatur, Ariique docebat opinionẽ. Qui autem fidem Consubstantialis propugnabant, in ædicula quadam intra ciuitatem conuentus celebrarunt. Qui verò sectam Macedonianam sequebantur, & in Seleucia cũ Acacianis dissentiebãt, ecclesias suas in singulis ciuitatibus tenuerunt. Hoc in loco res ecclesiæ id temporis fuêre.

Quòd

Quòd dum in occidente ageret Valentinianus, adeunt Constantinopoli Valentem Macedoniani, quibus vti Concilium fieret ab eo contendentibus, annuit, & quòd Consubstantiale Valens impugnabat.

CAP. II.

IMperator Valentinianus ad partes versus occidentem (cura enim de rebus ibi gerendis susceptа illum eo pertraxit) proficiscі maturat. Valentem autem Constantinopoli ad tempus commorantem, episcopi complures sectæ Macedonianæ adeunt, postulantque, vt alterum concilium ad rectam de fide decisionem faciendam conuocaretur. Imperator quoniam illos cum Acacio & Eudoxio de religione consentire putabat, concilij cogendi illis fecit potestatem. Illi Lampsaci concilium congregare properant. Valens omni festinatione Antiochiam Syriæ contendit: veritus, ne Persæ, ruptis triginta annorum fœderibus, quæ regnante Iouiano pacti fuerant, in fines Romanorum irruptionem facerent. Verùm à Persis nihil turbatum est. Imperator igitur in otio & tranquillitate constitutus, in eos, qui fidei Consubstantialis adhærescebant, grauissimam persecutionis procellam excitauit. Et quanquam Paulinum episcopum, propter eximiam eius pietatem nullo affecit incommodo, Meletium tamen exilio multauit. Alios verò, qui cum Euzoio communicare renuebant, ecclesiis, quæ erant Antiochiæ, exegit: mulctis, suppliciisque variis afflictauit. Fertur etiam illum complures in Orontem fluuium, qui vrbem illam præterlabitur, demersisse.

Quòd cùm Valens eos qui consubstantiale tuebantur in oriente persequeretur, Constantinopoli Procopius tyrannus exortus est, eodemq; tempore terræmotus ac maris inundatio superuenerint, quæ multis ciuitatibus magnam cladem intulerunt.

CAP.

CAPVT III.

DVM ista, à Valente in Syria geruntur, Tyrannus, cui nomen erat Procopius, exoritur Constantinopoli.

Hic magnis copiis in exiguo temporis spatio coactis, contra Imperatorem ire maturat. Quod cum Valenti esset nuntiatum, illum in maximum conijcit angorem, qui quidem eius ferocitatem in illos, quos persequebatur, ad tempus represit. Interea verò dum hic belli tumultus exardesceret, terremotus de repente irruens, multas ciuitates conquassauit. Quinetiam mare terminos, quibus circumcludebatur, commutauit. Nam in quibusdam locis tantopere inundauit, vt vbi dudũ homines pedibus iter facere possent, ibi iam esset nauigio traijciendum: ab aliis autem locis tam longe absceſsit, vt arida siccaq; remanerent. Atque ista euenere ad primum duorum istorum Imperatorum consulatum.

Quòd cum status, tum Reip. tum etiam ecclesiæ perturbaretur, Macedoniani qui Lampsaci concilium conuenire fecerãt, fide quæ Antiochiæ exposita fuit, iterum corroborata, fidei Ariminensis concilij anathema indixerunt, ac rursus Acacij & Eudoxij abdicationem confirmarunt. CAP. IIII.

HIS rebus ita comparatis, neque Reip. neque ecclesiæ status pacatus tranquillusq; fuit. Nam qui ab Imperatore concilii cogendi postulauerant potestatem, hi sub eundem consulatum, anno videlicet septimo post concilium Seleucię habitum, Lampsaci in vnum conuenientes, ibi simul ac fidei formulam Antiochiæ olim editam, de integro iam confirmauerant (eidem etiam Seleuciæ dudum subscripserant) illam, quæ Arimini iam pridem ab episcopis qui consentientem de religione habebant opinionem exposita fuit, Anathemate condemnarunt. Rursusq; contra Acacium, & Eudoxium, vtpote iure abdicatos, tulere sententias. His rebus Eudoxius Constantinopolis Episcopus nullo modo refragari potuit. Nam bellum, quod à populo, duce Procopio iam concitatum erat, impedimento fuit, quo minus se de illis vlciscereturr.

Qua-

Quapropter Eleusius Sizici episcopus vnà cum suis tum superiores partes adeptus, ad aliquod téporis spatiũ, dogma illud, quod à Macedonio eius authore nomen inuenit, quodque nunc paulò ante in concilio Lampsaceno multo euidentius omnibus patefactum fuit, propugnauêre. Istud concilium, causam equidem fuisse arbitror, cur Hellespontus (est enim Lampsacus in angusto Hellespóti sinu posita) tanta Macedonianorum frequentia abundaret. Hoc quidé conciliũ talem habuit exitum.

Quòd Imperator & tyrannus Procopius, cum propter quandam Phrygiæ ciuitatem prælium commisissent, Imperator tyrannum ducum suorum proditione capiens, cum ipsum tum ipsius duces, suppliciis inusitatis traditos trucidauit.

CAP. V.

ANno sequenti, Gratiano, & Dagalepho Coss. bellum geri cœptum est. Nam tyrannus Procopius Constantinopoli egressus, parat cum Imperatore dimicare: quo audito, Valens relicta Antiochia, Procopio obuiam ire cõtendit: cum illo ad Nacoleam, vrbem Phrygiæ conserit manus: primo prælio inferior fuit. Paulo post Procopium à ducibus suis Angelone. & Gomario proditum, viuũ cepit. Quos quidem peregrinis ac nouis affecit suppliciis. Nam proditores neglecto iureiurando, quo se illis astrinxerat, serris dissectos è medio sustulit. Tyranni autem crura duabus arboribus, quæ non longo interuallo inter se distabãt, ad terram inflexis, alligauit, deinde arbores in sublime denuo se tolli permisit: quæ in altum sublatæ, Procopium discerpserunt. Tyrannus igitur eo modo in duas partes diremptus, misere interijt.

Quòd post interfectum tyrannum, rursus Imperator eos qui in concilio coacti fuerunt, ad Arii opinionem adegerit, itemq; Christianos omnes.

CAP. VI.

IMperator rebus tum prosperè & feliciter gestis elatus, rursus in Christianos tumultus propterea ciere cœpit,

quòd omnes ad sectam Arianam traducere cupiebat. Atq; concilium Lampsaci habitum illi in primis bilé mouerat, non modò quòd episcopos Arianos interdixerat ecclesia, sed quòd fidei formulæ Arimini editæ anathema denuntiauerat. Itaque cum Nicomediam Bithyniæ venisset, Eleusium Cyzici episcopũ ad se accersit. Hic opinioni Macedonianæ vt supra dixi, maxime deditus fuit. Quare Imperator concilio episcoporum Arianorum conuocato, Eleusium illorum fidei assentiri coegit. Qui quamquam antea illud se facturum omnino denegauerat, postea tamé exilio, & publicatione bonorum, quæ ipsi interminatus fuerat Imperator, supra modum exterritus, opinioni Arianæ assensit. Statim vt assenserat, in magno dolore fuit: & Cyzicum reuersus coram vniuerso populo, de vi ipsi ab imperatore illata grauiter conquestus est: docetq; vi se coactum, non sua adductum voluntate, doctrinæ Arianæ assensisse: illisque alium conquirendum episcopum, propterea quòd ipse necessitate compulsus, suum ipsius dogma denegasset. Cyziceni tamen præ incredibili amore, quo illum cõplectebantur, neq; alteri episcopo se subijcere voluerunt, neq; ecclesiæ suæ administrationem concedere. Quare cum eius semper paruere gubernationi, tum suam ipsorum hæresim minimè deposuêre.

Quòd Eunomius, Eleusio Macedoniano electo, Cyzici episcopus institutus est, & vnde prodierit, & quòd Aetij cognomento Athei, scriba cum esset, illum sibi ad imitandum proposuit.

CAP. VII.

HIS rebus auditis, episcopus Constantinopolitanus, Eunomium, vtpote qui dicendi vi, qua præditus erat, posset multitudinis animos in suam sententiam facilè pertrahere, episcopũ Cyzici designauit. Quo cũ aduẽtasset Eunomius, ab Imperatore mandatũ fuit, vt Eleusio exturbato, Eunomius in sede episcopali collocaretur. Vnde qui Eleusij fauebãt opinioni, extra vrbis mœnia extruxerũt ecclesiã, conuentusq; separatim egerunt. Sed de Eleusio hæc quidem hactenus, de Eunomio autem iam pauca dicamus.

mus. Eunomius Aetij cognomento Athei, cuius supra mentionem fecimus, scriba fuit. Qui cum eo vitam degens, fallaces ratiocinandi concludendique modos, qui sunt sophistarum proprij, ab illo didicit, eosq; sedulo imitatus est. Quinetiam inanibus ineptisque vocibus operam dare, sophismataque quibus ipse irretiretur, contexere, imprudens aggressus, illisq; arroganter inflatus, ad blasphemiam præceps ruit. Arij etiam opinionem sectari, veritatis dogmata variis rationibus impugnare cœpit. At tametsi sacrarum literarū prope ignarus imperitusq; fuit, neq; potuit eas omnino intelligere, tamen verba variare, eademq; semper aliter atq; aliter dicere potuit: at quod sibi ad dicendum proponebatur, nunquam attigit: sicut septem tomi ab illo in apostoli ad Romanos epistolam tam ineptè compositi, satis perspicue declarant. Nam cum multa verba inaniter de ea epistola profuderit, institutum tamen apostoli animo capere nullo modo valet. Extant alij eius libri his consimiles: de quibus si cui in animo sit periculum facere, in magna verborum copia, miram sententiarum inopiā reperiet. Atqui istum Eunomium Eudoxius ad episcopatus Syzicenſis dignitatem extulit. Cùm verò vt ipsius mos ferebat, pro concione dialecticis argutijs vteretur, auditores admodum reddidit attonitos: vnde Syzici tumultus exortus est. Nam cum Syziceni arrogantem illius in dicendo insolentiam ferre nullo modo possent, è ciuitate exturbarunt. Ille Constantinopolim se recipit, ibi cum Eudoxio ætatem degit: ab episcopatus administratione vacat. Verùm ne ista solum obtrectandi causa dixisse videamur, ipsius Eunomij verba, quæ sophistæ more fallaciter & veteratoriè de Deo non veretur dicere, audiamus. Sic enim loquitur: Deus de sua ipsius essentia nihilo plus intelligit, quàm nos: neque ea ipsi magis est perspecta & cognita quàm nobis: Sed quod nos de ea scimus, idem omnino & ipse scit: ac rursus quod ille nouit, idem in nobis vicissim reperies. Istas aliasque complures commentitias fallacias imprudēs contexuit Eunomius. At qua ratione se ab Arianis paulo post segregaret, dicemus suo loco.

De inuento oraculo in lapide inciſo, quando propter Valentis Imperatoris iracundiam Chalcedonis murus diruebatur. CAP. VIII.

IMperator muros vrbis Chalcedonis, quæ è regione Byzantij ſita eſt, demoliri iubet. Nam iurauerat, ſe profligato tyranno Procopio, hoc propterea facturum, quòd Chalcedonii Procopij partibus fauentes, ipſum turpibus & maledicis conuitiis vexaſſent, vrbemque prætergredienti portas occluſiſſent. Itaque vrbis mœnia mandato imperatoris diruuntur. Lapides eorum ad balneas publicas Cõſtantinopolis, quæ dicuntur Conſtantianæ, tranſportantur. In vno autem ex lapidibus oraculum inciſum repertum eſt: quod antiquitus quidem ibi abſtruſum fuiſſet, atque tum primum in lucem elatum. Ex quo conſtabat, muros tunc balneis inſeruituros, cum magna aquæ copia vrbi ſuppeteret: cumque infinitæ Barbaræ gentes in fines Romanos incurſionem facerent, Romanos multis afficerent incommodis, ipſæq; ad extremum interirent. Verùm nihil obſtat, quo minus ſtudioſorum cauſa illud ipſum oraculum hoc loco ponamus.

Laurigeram nymphæ dum miſcent cantibus vrbem
Raucaq; multigemens defendit balnea murus
Gens fera: gens numerũ ſuperans, ſuperabit & Iſtrũ
Quæ Scithitas franget glacies, Miſoſq; rebelles
Conteret: hoſtili penetrans ſed cuſpide Thraces
Prælia committet, ſed committendo peribit.

Oraculum ita ſe habet. Non longo temporis ſpatio interpoſito, aquæductus à Valente exædificatus, permagnam aquæ abundantiam vrbi Conſtantinopoli ſuppeditauit: eodemque tempore gentes Barbaræ contra Romanos, vti dicemus poſtea, bellum concitauêre. Cæterùm oraculum alio etiam modo intelligi poterit. Nam aquæductu in ciuitatem deriuato, Clearchus vrbis præfectus ὑδρεῖον tubum ampliſsimum in foro Theodoſiano cõſtruxit: quod δαχιλὲς ὕδωρ, id eſt, aqua copioſa appellabatur: vbi lætum feſtum agitauit ciuitas, Atque hoc eſt, quod in oraculo dictũ fuit:

Lauri-

Laurigeram nymphæ dum miſcent cantibus vrbem
Raucaq; multigemens defendit balnea murus.

Verùm iſta de Oraculo paulo poſt euenêre. Id temporis verò, cum murus Chalcedonis diruendus eſſet, Conſtantinopolitani orabant Imperatorem vt ab illo demoliendo abſtineret. Idem à ciuibus Bithyniæ Nicomediæ, & Niceæ, qui tum forte Conſtãtinopoli aderant, rogatum eſt. At ille, ira ſupra modum accenſus, ſupplicantium poſtulationem ægrè admodum tulit: & quo Iuriſiurandi fidem ſeruaret, non modò murum diſturbari, verumetiam ruinas illius aliis minutis lapidibus oppleri iubet: Atque adhuc etiam in quibuſdam muri partibus licet videre, quo pacto maximis & eximiis fundamentorum muri veteris lapidibus ſtructura pertenuis & nullius ferè pretij tum impoſita fuiſſet. Sed de muro vrbis Chalcedonis ſatis multa.

Quòd Imperator Valens, Nouatianos qui non minori ſtudio, quàm orthodoxi, conſubſtantiale aſſeuerabant, infeſtabat, quodq; Imperator Valentinianus filium quem ſuo nomine vocauit, genuerat, nam Gratianus ante aditum imperiũ natus erat.

CAP. IX.

PORrò Imperator ab illis perſequendis, qui fidem conſubſtantialis tuebantur, non deſtitit, ſed eos expulit è Conſtantinopoli, & cum illis vna Nouatianos, tanquã eidem opinioni addictos, eorumq; eccleſias occludi iuſſit. Epiſcopum autem Agelium, qui illis præerat virum, qui iam olim à Conſtantini temporibus rexerat eccleſiam, vitamq; planè apoſtolicam traduxerat, exilio multari. Iſte per vniuerſum vitæ tẽpus nudis pedibus inceſſerat, vnaq; tunica, præceptum Euangelij obſeruans, vſus fuerat. Per id tẽpus Martianus, qui olim in palatio ſatellitis munere perfunctus fuiſſet, vir valde pius & eloquentia inſignis, Imperatoris iram contra Nouatianos inflammatã reſtinxit. Qui tum præsbyter eccleſiæ Nouatianæ factus, Anaſtaſiam, & Caroſim Imperatoris filias, grammaticæ præceptis inſti-

fuit. Quarum nomine balneæ publicè Constantinopoli, à Valente extructæ fuêre, & ibi adhuc cernuntur. Itaque præ reuerentia, qua illum Imperator obseruabat, Nouatianorũ ecclesiæ ad tempus occlusæ, denuo aperiuntur. Non tamẽ molestijs, quas illis facessebant Ariani, penitus liberati fuerunt. Erant enim illis propterea inuisi, quòd eos, qui fidẽ tenebant consubstantialis, amore & beneuolentia amplexabantur. Atque illo quidem tempore hic rerum status fuit. Istud nos minimè præterire debet, bellum contra Tyrannũ Procopium susceptum, sub fine mensis Maij administratum fuisse, Gratiano, & Dagalepho Cos. Paulò post illud bellum, eisdem Cos. Valentiano Imperatori in partibus versus occidentem natus est filius, ipsius nomine nuncupatus. Nam Gratianũ filium ante susceperat, quàm imperij adiret gubernacula.

De grandine inusitatæ magnitudinis, quæ de cœlo decidit, et terræmotibus, qui in Bithinia et Hellesponto acciderunt. CAP. X.

ANno sequẽti, Lucino & Iouiano Cos. Sexto Non. Iulij, grando magnitudine inusitata, lapidibus similis Constantinopoli decidit. Est quidem multis in ore illam grandinem, Deo irato, quòd multi sacerdotes, qui cum Eudoxio communicare recusauerant, essent ab Imperatore relegati, delapsam fuisse. Non multo post, eisdẽ Cos. Valentinianus filium suum Gratianum Imperatorem creat, IX. Calend. Septembris. Anno proximo Valentiniano, & Valente secundum Cos. quinto Idus Octobris, terræmotus in Bithynia factus, Nicæam vrbem deturbauit. Iste duodecimus annus fuit post ruinam Nicomediæ. Post paulo multæ partes Cerinæ, vrbis Hellesponti altero terræmotu conquassatæ, ceciderunt. Verùm, quamuis ista hoc modo euenirent, nihilo magis tamen Eudoxij Episcopi Arianorum, & Valentis Imperatoris animi ad pietatem, & rectã de religione opinionem commoti fuerunt. Nam crudeliter in eos sæuiendi, qui ab ipsis in fidẽ dissentiebant, nullũ aliquando finem fecêre. Isti terræmotus videbantur tumultus in ecclesia certa fuisse indicia. At quamquam complures

plures sacerdotes, vt dixi, erant in exiliũ eiecti, tamen Basilius & Gregorius soli (quorum ille Cæsareæ Cappadociæ episcopus fuit: hic Nizianzi vrbis obscuræ & pertenuis, Cæsareæ finitimæ) diuina prouidentia propter eximiam pietatem patriis sedibus minimè pulsi fuêre. De quibus postea mihi vberius dicendum est.

Quòd qui Macedonij sententiæ suffragabantur, cum propter Imperatoris violentiam in angustias venissent, missa ad Liberium Pontificem Romanum legatione, subscriptione sua consubstantiale ratum fecerunt. CAPVT XI.

EOdem tempore illis, qui fidem Consubstantialis cõstanter seruabant, grauiter, & acerbè exagitatis, deinceps improbi illi, qui eos fuerant persecuti, contra macedonianos grassari cœperunt. Hi metu, imo potius vi, in angustias adducti, de ciuitatibus suis alter ad alterum legatos mittere, significareq; sibi necessario confugiendum, tũ ad fratrem Imperatoris, tum ad Liberium Episcopum Romanum: illorumq; fidem potius amplexandam, quàm vt cum Eudoxio communicarẽt. Itaque Eustachium Sebastię episcopum, qui sępenumero abdicatus fuisset, Siluanũ Tarsi Ciliciæ, & Theophilum Castabalorum vrbis Ciliciæ, mittunt: illisque in mandatis dant: vt cum Liberio neutiquam de fide dissentiant, sed communicent cum ecclesia Romana, fidemque consubstantialis ratam faciant. Isti cum literis eorum, qui Seleuciæ de fide dissenserant, ad veterem vrbem Romam se conferunt. Cum Imperatore minime colloquuntur (erat enim in gallia bello contra Sauromatas gerendo occupatus) sed Liberio literas offerunt. Ille eas recipere noluit. Nam eos sectæ Arianæ fautores esse dixit, & propterea ab ecclesia non posse recipi, vtpote qui fidem concilij Nicæni abrogassent, cui illi respondent, se pœnitentia inductos veritatem agnouisse: fidem eorum, qui filium patri dissimilem esse docent, iam pridem reiecisse: filium in omnibus patri similem con-

fiteri: atque illam vocem similem, nihil à voce Consubstantiali discrepare. Quæ cum dixissent, Liberius postulat ab illis, vt opinionis suæ declarationem scriptis mandarent. Illi libellum ei obtulere: in quo verba in fidei formula Nicææ edita comprehensa fuêre perscripta. Epistolas, quas factis conuentibus, ab vrbe Smyrna, quæ est in Asia, à Pisidia, Isauria, Pamphylia, & Lycia inscripserunt, hoc loco citare, ne sim longus, non est consilium. Libellus autem, quem Legati ab Eustatio missi Liberio dederunt ita se habet.

Domino fratri & Collegæ nostro Liberio, Eustbatius, Theophilus, & Syluanus in domino. S.

VT omnem occasionem insanæ Hæreticorum confidétiæ, qui Ecclesiæ Catholicæ graues afferunt offensiones, omnino adimamus, concilia episcoporum rectè de religione sentientium, quæ Lampsaci, Smyrnæ, alijsq; varijs in locis aliquando habita fuerint, nostro approbamus consensu. Atque quo magis constet nos eisdem assentiri, hanc obimus legationem, literasq; ad tuam benignitatem, & ad omnes alios episcopos Italiæ, aliarumq; regionum ad solem occidenté vergetium attulimus: ex quibus planũ fiet, nos fidem catholicam tenere seruareq;, quæ in sacrosancto concilio Nicæno, temporibus Beati Constantini Imperatoris, à trecentis decem & octo episcopis confirmata fuerit, atque adeo inuiolata stabilisq; vsque ad hodiernum diem perpetuò permanserit, in qua vox, consubstãtialis, ad peruersam Arij doctrinam expugnandam sancte pieq; posita est. Nam propriarum manuum subscriptionibus plane confitemur nos nõ aliter, atque illos patres, quos diximus sentire, sed eandem fidem cum illis & antehac seruasse, & iam seruare, & ad extremum vsque spiritũ seruaturos esse: Arium autem, impiam eius doctrinam, discipulos, opinionis fautores, quinetiam omnem hęresim Sabellij, omnes Patropassianos, Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, & Pauli denique Samosateni sectatores penitus condemnare. Istorum doctrinæ, omnibus idem cum illis sentientibus, omnibus etiam hæresibus, quæ sacrosanctæ fidei prædictæ à sanctis patribus, piè & catholicè in vrbe Nicæa

» Nicæa expositæ aduersantur, itemque fidei formulæ in Cõ
» cilio Ariminensi recitatæ, vtpote fidei sancti concilij Ni-
» cæni, quam diximus, prorsus repugnanti (cui quidem do-
» lo & quorundam periurio propter nomen vrbis Nicææ,
» quæ est in Thracia, fraudulenter inducti, Constantinopoli
» subscripserunt) nominatim anathema indicimus. Fides
» autem cum nostra, tum eorum, quos supra diximus, quo-
» rumque legationem obimus, est hæc quidem: Credimus
» in vnum Deum, Patrem omnipotentem, omnium rerum
» visibilium & inuisibilium effectorem: & in vnum Vnige-
» nitum Deum, Dominum Iesum, Christum, Filium Dei,
» genitum ex patre, hoc est ex substantia patris: Deum de
» Deo: Lumen de Lumine: Deum verum de Deo vero: geni-
» tum non factũ: Consubstantialé patri, per qué omnia facta
» sunt, siue quæ in cœlo, siue quæ in terra. Qui propter nos
» homines, & propter nostrã salutẽ descendit. Et Incarnatus
» est, & homo factus est, Passus est: & resurrexit tertia die.
» Ascendit ad cœlos: & venturus est iudicare viuos & mor-
» tuos. Et in Spiritum Sanctum. Illis verò, qui asserunt tẽ-
» pus aliquando fuisse, cum non esset, aut non ante fuisse,
» quàm natus esset, aut ex his, quæ non sunt constare, aut ex
» alia, quàm ex patris substantia vel essentia constare, aut fili-
» um Dei posse conuerti & mutari, Anathema indicit Catho
» lica & Apostolica Ecclesia. Ego Eustathius Episcopus
» vrbis Sebastiæ, Theophilus, & Siluanus, concilij Lamp-
» saceni, Smyrnensis, & cæterorum Legati, huic fidei no-
» stræ declarationi manibus nostris, nostraque ipsorum vo-
» lũtate subscripsimus. Quòd si quis post hanc fidem à no-
» bis expositam aut contra nos, aut contra illos qui nos mi-
» serunt, aliquod crimẽ adduxerit, cum tuæ sanctitatis literis
» ad Orthodoxos Episcopos, quos tua pietas probauerit,
» veniat, & coram illis nobiscum de eo disceptet: & si quid
» offensum esse constiterit, in authorem illius vindicetur.
» Isto libello Liberius, Legatos tanquam sponsione obstrin-
» gens, in communionem recepit, datisq; illis literis dimisit.

Liberij Episcopi Romani, ad Episcopos Oriẽtis Epistola.

» Dilectis fratribus & collegis, Hythio, Cyrillo, Hy-
» perechio, Vriano, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio,

Eucarpio, Heortasio, Neoni, Seuero, Didimioni, Brettanio, Callicrati, Dalmatio, Aedesio, Eustochio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Marciano, Stheneto, Ioanni, Maceri, Charisio, Siluano, Photino, Antonio, Ayto, Celso, Euphranoni, Milesio, Patricio, Seueriano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diaphanto, Menodoro, Diocli, Chrisampelo, Neoni, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieracio, Leontio, Philagrio, Lucio, & omnibus in oriente orthodoxis episcopis, Liberius episcopus Italiæ, & alij occidētis episcopi in Dño semper S.

Vestræ Literæ Fratres dilecti, lumineq; fidei illustrati, de pace & concordia ecclesiæ per honoratissimos fratres & episcopos, Eustatium, Siluanum, & Theophilum ad nos perlatæ, nobis maximam maximeq; optatam lætitiam attulerunt: id adeo in primis, quod vestras sententias & opiniones tum cum mea, qui infimus omnium sum, tum cum aliorum episcoporum Italiæ, cæterarumque omnium regionum versus occidentem, sententijs consentire concordareque ostenderunt, atque adeo confirmarunt. Hanc autem Catholicam & Apostolicam fidem agnoscimus, quæ vsque à concilio Nicæno hactenus, integra stabilisq; permansit. Hanc illi ipsi patres se habuisse confessi sunt: atque adeo mira alacritate & gaudio completi, omnia absurdæ opinionis vestigia, omnesque eius quasi scintillas relictas sustulerunt. Hancq; fidem non solum apud populum concionando, verùm etiam sedulo scribendo omnibus proposuerunt. Cuius quidem exemplar his literis necessariò subiungendum duximus, ne qua hæreticis ad insidias tendendas relicta sit occasio. quam quidē nacti, de integro faces suę maleuolentiæ in ecclesiam intentent, magnaq; dissidiorum incendia, vt illis in more positum est exuscitent. Nam & hoc ipsum confitentur honoratissimi Fratres nostri, Eustathius, Siluanus, & Theophilus, nimirū & seipsos, & vestrā charitatē semper hāc fidē seruasse, & ad extremū vitæ diem seruaturos esse: videlicet quæ fuerit à trecētis decem & octo episcopis orthodoxis in vrbe Nicæa probata, quæq; & perfectā cōplectatur veritatē, & hæreticorum multitudini ora obturet, eorūq; doctrinā penitus euertat. Neq; enim tā ingens

gens episcoporũ numerus fortuitu, sed Dei nutu & volũtate ad furorẽ Arij comprimendum coacta est. Imo verò eodẽ numero Beatus Abraham, tot hominum milia per fidem profligauit. Quæ quidem fides vi & nomine Consubstantialis cõprehensa, tanquam propugnaculum firmum & inexpugnabile omnes impetus, & nefarias pestiferæ opinionis Arij machinas retundit reprimitq;. Et quamquam nequam & scelerati Ariani effecêre, vt omnes episcopi occidentis Arimini in vnum cogerentur, quo ibi vel persuasione, vel vti verius dicam, Imperatoris authoritate illud quod erat ad summam cautionem in fidei formula positum, aut tollerent, aut peruerse inficiarentur, nihil hac fraudulenta molitione omnino profecerunt. Nam omnes illi fere episcopi, qui Arimini conuenerant, quique vel fallacibus inescati illecebris, vel vi compulsi à fide tum quidem desciuerant, nunc tamen ad sanam mentem reuersi, fidei formulæ ab episcopis Arimini conuocatis editæ anathema denuntiarũt, & fidei catholicæ & apostolicæ Nicææ confirmatæ subscripserũt, & nobiscũ iam vna cõmunicãt, omnes illi, inquã, in præsẽtia maximo iracũdiæ ęstu cõtra dogma Arij, eiusq; discipulos exardescũt. Quã rem vestræ charitatis legati cũ exploratè cognitã, planeq; perspectã haberẽt, suę ipsorum subscriptioni vestra etiã nomina adiũxêre: Ario autẽ & decretis Arimini cõtra fidẽ Nicææ stabilitã sancitis (quibus ité vos per versutas blãditias in fraudem inducti, cũ iureiurãdo adhibito subscripsistis) anathema edixêre. Quapropter nobis videbatur cõsentaneũ literas ad vestrã charitatẽ pscribere, vobisq; iusta æquaq;, petentibus opẽ ferre: prẹsertim cũ per confessionem vestrorũ legatorũ perspicuè intelligeremus, episcopos oriẽtis ad sanam sinceráq; mentẽ reuersos, cũ orthodoxis occidentis episcopis in fide cõcordare. Neq; vos ignorare volumus, & blasphemias Arimini cõtra filium Dei diuulgatas, iam etiam ab illis, qui tum videbantur fraudulenter & repentino impetu à veritate tanquam abrepti, anathemate damnari: & fidei concilij Nicæni concordi animorum voluntate ab omnibus assensum esse. Quinetiam per vestras literas omnes certiores fieri debent, vt qui per fraudem à recta fide abducti fuerint, iam tandem ex cæca hæresis caligine ad clarum diuinumque lumen liber-

libertatis Catholicæ egrediantur. Qui quidem, si post hoc concilium lethale pestilentis doctrinæ venenum euomere noluerint, omnesq; Arij blasphemias ex animis suis radicitus euellere, atque adeo illis anathema indicere, sciãt se pariter cum Ario & eius discipulis, cum aliis scripentibus, vtpote Sabellianis, Patropassianis, & alterius hæreticæ prauitatis cuiuscumque modi sectatoribus à communione ecclesiæ, quæ filios adulteros non recipit, tanquam fœderis & societatis expertes omnino excluſos esse, Deus vos fratres chariſsimi, diu seruet incolumes. His acceptis literis legati Eustathij in Siciliam proficiscuntur. Vbi concilio episcoporum Siculorum conuocato, coram illis similiter fidem consubstantialis se seruare confitentur: fideique formulã in cõcilio Nicæno confirmatam ratam faciunt. A quibus cum literas in eãdem cum epistola Liberij sententiam perscriptas, ad episcopos, qui eos miserant, accepissent, recta reuerterunt. Illi epistola Liberij accepta, legatos ad episcopos cuiuscunque ciuitatis, qui fidem consubstantialis defendebãt, oratum mittũt, vt omnes ex vno animorum consensu Tarsim Siliciæ tum ad fidem concilij Nicæni confirmandam, tum ad omnẽ cõtentionem, quæ post illud in ecclesia oriebatur, dirimendam commearent. Quod quidem fortasis factum fuisset, nisi Eudoxius sectæ Arianæ episcopus, qui tum gratia apud Imperatorem plurimum poterat, obstitisset: qui propter concilium edictum permagna iracundiæ flamma incensus, illos grauissimis affecit incommodis. Macedonianos verò per legatos, quos miserũt, cum Liberio communicasse, fidemq; concilij Nicæni ratam fecisse, Sabinus etiam in libro suo de collectione rerum in concilijs gestarum, perspicuè declarat.

Quòd Eunomius se ab Eudoxio seperauerat, propterea quòd ipse AEtij opinioni accesserat, & quòd Alexandriæ, procuratione Eudoxij perturbatione concitata, Athanasius iterum fugit, & cum ea de causa motus in populo cierẽtur, metuens id Imperator, animis populi Alexandrini per epistolas lenitis, rursus Athanasium tranquillè ecclesiam obtinere præcepit. CAP. XII.

Eisdem

EIsdem temporibus Eunomius ab Eudoxio seiunctus, conuentus propterea separatim egit, quòd Eudoxius ipsi sępenumero illum deprecanti, vt præceptorem suũ Aetium in ecclesiam reciperet, nõ obtemperauerat. Neque tamen Eudoxius istud sua sponte præstitit. (Actij enim opinionem, quæ à sua nihil omnino discrepabat, neutiquam reiecit) sed quòd omnes qui cum Eudoxio consentiebant, Aetium vtpote diuersam ab eo doctrinam tenentem abhorruerũt. Hãc verò causam fuisse, cur Eunomius ab Eudoxio se segregauerit, satis constat. Has etiam res Constantinopoli ad hunc modum gestas accepimus. Alexandriæ autem, edictum opera ac studio Eudoxij à præfectis eo missum ecclesiam magnopere conturbauit. Athanasius igitur temerarium & vesanum multitudinis impetum verens, extimescensque ne si quid ab illa ederetur absurdi, in ipsum tanquam authorem illius conferretur, quatuor menses continuos in paterno monumento latitauit. Sed cum populus propter illius absentiam, & desyderium quo tenebatur, seditionem conflaret, Imperator certior factus, contra Alexandrinos grauiter commotus est: perque literas illis significauit, vt liceret Athanasio ecclesiarum administratione animo securo & trãquillo potiri. Vnde factum est, vti ecclesia Alexandrina ad mortem vsque Athanasij, quieta pacataque consisteret. Quam quidem post eius morte Arianos denuo occupasse, docebimus paulò post.

Quòd Eudoxius cum vita functus esset, Constantinopoli, Ariani Dimophilum, orthodoxi verò Euagriũ, Eustathio Antiochiæ episcopo ordinante, pro eo sufficiunt, quodq; Euagrius & Eustathius, cum extorres Imperatore iubente profugerant, Arij sectatores, illos qui consubstantiale propugnabãt, adinodum multis incommodis affecerunt, ac præterea de sanctis presbyteris qui iussu Valẽtis in nauigio cremati fuerunt, & de fame quæ Dei indignatione in Phrygia accidebat. CAP. XIII.

IMperator Valẽs denuo Antiochiam ire maturans, Constantinopoli decedit. Qui cum venisset Nicomediam Bithy-

Bithyniæ,ibi ad tempus cõmoratus est ob hãc causam. Eudoxius ecclesiæ Arianæ episcopus,statim post Imperatoris discessum, cũ ecclesiæ Constantinopolitanæ sedẽ ad decẽ & nouẽ annos occupasset,abijt è vita,Valentiniano iam & Valente tertium Coss. Quamobrem Ariani in locum illius Demophilum sufficiunt: sed qui fidei consubstantialis fauebant, se tempus opportunũ nactos arbitrati,Euagrium quendam suæ ipsorum fidei fautorẽ designant.Quẽ quidem episcopũ creat Eustathius ille,qui olim Antiochię fuisset episcopus,quiq; & iã dudũ à Iouiano ab exilio esset reuocatus,& tũ fortè Constantinopoli versaretur,fidei cõsubstantialis fautores confirmandi gratia, ibiq; in occulto delitescere t.Quo facto,alia arrepta occasione Ariani illos de integro acerbè persequi cœperunt:quæ res ad aures imperatoris celerrimè peruenit. Ille igitur admodum veritus, ne ex populi contentione seditio conflata, ciuitatẽ labefactaret,copias militares ex Nicomedia Constantinopolim misit:præcepitq; vt vterq; tum qui creauerat,tũ qui creatus fuerat,alter in alterũ locũ relegaretur. Quocirca Eustathius Bizyam vrbẽ Thraciæ amandatus est:Euagrius alio abductus. His rebus ita cõfectis,Ariani maiores spiritus sumere, & eos qui de ecclesia erãt, verberãdo, cõtumelijs afficiẽdo, in carcerẽ cõijciendo,pecunia multando,omnia deniq; incõmodorũ genera,quæ erant planè intolerabilia illis imponẽdo,grauissimè diuexare cœperunt.Illi cũ hæc ferre non possent,Imperatorẽ deprecatũ adeunt, vti si non omnino, aliqua ex parte tamẽ Arianorũ violẽtia liberarẽtur. Verùm istud animo agitantes, longe opinione aberrarunt, præsertim cum ab eo ius suum obtinere sperarent, qui iniuriarum ipsis illatarũ author fuisset.Nam cum viri pij ordinis ecclesiastici,octaginta numero, ad eã rẽ delecti(inter quos principẽ locũ obtinebant, Vrbanus, Theodorus, & Menedemus)Nicomediam aduentarent,Imperatorẽ supplices orarẽt,vim sibi illatã docerent, & incõmoda, quæ ab Arianis accepissent,ei proponerẽt.Ille quanquam iracũdia erat supra modum in eos inflãmatus,eatenus tamen eam occultauit,quoad Modesto præfecto clã dedisset mandatũ, vt illos comprehensos morte multaret.Mortis genus,quoniã nouũ & peregrinũ fuit,operæpretiũ arbitror literis ad posterorũ

memo-

memoriam cõmendare. Præfectus admodum extimescés, ne si illos palã & in oculis omniũ trucidaret, multitudo impetu temerario incitata, ipsum seditiose adoriretur, simulat se in exiliũ eos missurũ. Illi rẽ excelso & erecto animo ferũt. Prefectus itaq; iubet eos in nauigiũ imponi, perinde ac si in exiliũ recta abducerẽtur: nautis tamẽ in mandatis dat, vt cũ ad mediũ pelagus peruentũ foret nauigiũ succenderent: vti hoc modo è vita migrantes, nõ haberent, qui eos sepulturæ mandarẽt. Sic igitur factum est. Nam nautæ ad medium pelagus Astacenum peruecti, imperata faciũt: ipsiq; succeso nauigio, Scapham quæ sequebatur conscendentes reuertũtur. Fortè fortuna ventus Subsolanus grauiter spirat, nauigiũq; succensum tam vehementer pellit, vt celerrimo cursu per mare prolaberetur, & vsque eo duraret, quoad in Nauale quod Dacidizus vocatur, appelleret: vbi pariter cum ipsis pijs viris tandem penitus absumptum est. Creber quidem sermo apud multos vsurpatur hoc crudele & impium facinus minimè inultum fuisse. Nam statim post, fames acerbissima per vniuersam Phrygiam peruasit: ita vt complures incolæ illius regionis exiguo temporis spatio necessitate adducti, tam Constantinopolim, quàm ad alias prouincias confugerent. Constantinopolis enim, quamuis infinitam hominum multitudinem alat sustentetq;, tamẽ partim propter rerum ad vitam necessariarum inuectionem, quæ per mare fit, partim propter pontum Euxinum, qui ei finitimus est, quiq; frumentum cum opus sit, abunde suppeditat, maxima omnium rerum copia circumfluit.

Quòd Imperator Antiochiam profectus, eos qui consubstantiale astruebant insectatus est, & de iis quæ Edessæ gesta fuerunt, & præfecto cõtumelia affecto, ac ciuium fide & animi præstantia, & de pia quadam mulierecula. CAP. XIIII.

VAlens Imperator hanc famis asperitatem paruifaciés, Antiochiam petit: ibiq; cõmoratus, omnes qui Arianam detestabãtur doctrinã, hostiliter expugnare cœpit. Nã eos, vtpote cõtra Arij opinionẽ, fide cõsubstãtialis firme

firmè adhęreſcẽtes, nõ ſolũ per oẽs fere orientis ciuitates ab eccleſiis expulit, Verumetiã hoc ſupplicio de illis ſumpto minime ſaturatus, varia cruciatus genera illis irrogauit: ac multo maiorem numerum, quàm qui ſupra citatus ſit, cum alijs diuerſis mortis generibus, tum potiſsimum in flumina demergendo, è medio ſuſtulit. Porro, de facinore ab eo Edeſſæ Meſopotamiæ edito hoc loco dicamus. In ea ciuitate egregium & magnificum templum eſt diuo Thomæ apoſtolo dicatum: crebraq; hominum multitudo eo propter loci ſanctitatem confluit. Quod quidem Valens videre cupiens, cum pro certo cognoſceret ipſius hæreſim vniuerſæ hominum multitudini, qui ibi conueniebant, inuiſam eſſe, fertur manu prefectũ propterea percuſsiſſe, quòd illos inde non ante abigendos curaſſet. Vbi verò præfectus hac inſigni affectus contumelia, ſe parauerat animo valde inuito (noluit enim tantæ hominum frequentiæ cædem inferre) ad Imperatoris iræ obſequendum, clam illis ſignificat vt nemo in eo templo offenderetur, Verùm nemo erat, qui eius vel concilio, vel minis animum aduerteret. Nam poſtridie omnes gregatim ad illud templum conuolant. Ac dum præfectus cum ingenti militum manu ad tẽplum, quo Imperatoris animum bile accenſum ſatiaret, ire maturat, mulier quædam inops cum filio ſuo manu ſecum attracto, eo accurrens, turmam ſtipatorum media perrũpit. Quam rem præfectus grauiter & indignè ferens, mulierem ad ſe adduci iubet: eamq; ſic compellat: O infœlix mulier, quo tam temerè properas? Tum illa, quo alij, inquit, etiam properant. Et ille, an non, inquit, audiuiſti præfectũ omnes, quos ibi reppererit, interfecturum? Audiui equidem, inquit, & propterea propero, vt ibi ipſa reperiar. Quæ cum præfectus audiuiſſet, inde de reliquorum ad eum locum concurſantium confidentia coniecturam fecit. Idcirco Imperatorem adit: illumque docet, omnes ad mortem pro fide ſua oppetendam eſſe paratos: adiecitq; facinus temerarium & indignum eſſe tantam multitudinem tam exiguo tẽporis momento neci dare: atque adeo Imperatori perſuaſit, vt iracundiæ ſuæ flammam extingueret. Ad hunc modum, itaque Edeſseni effugerunt, ne ab Imperatore prorſus expugnarentur.

Quòd

Quòd Imperator Valens multos, qui TH primum nominis sui elementum habuerunt, iugulauit, propter necromantiam quandam quam fama ad aures eius transmiserat.

CAP. XV.

SVB idem tempus pessimus quidam dæmon Imperatoris crudelitate ad suam abutebatur libidinẽ. Nam quorundam hominum curiosorum animos induxit, vt per νεκυομαντείαν id est diuinationem, quæ fit per mortuorum vmbras excitatas, perscrutarentur, quis post Valentem Imperii gubernacula obtineret. Quibus quidem magicas præstigias exercentibus dæmon, vti solet, non perspicuum, sed obscurum responsum dat: nimirum literas quatuor esse, Th. E. O. D. ex quibus eius nomen, qui esset post Valentem regnaturus, inciperet: nomenq; ei compositum fore. Cuius rei fama ad aures permanat Imperatoris. Ille igitur, neq; rerum futurarum scientiam, neque potestatem res pro arbitratu gerendi Deo cuius nutu omnia præclarè administrantur, permittere voluit, Sed religionis Christianæ præceptis (quorum studio magnopere flagrare præ se tulit) penitus derelictis, complures, quos imperio suspicabatur potituros, trucidat. Itaque omnes, qui erant vel Theodori, vel Theodoti, vel Theodosij, vel Theoduli nomine, vel aliis consimilibus nominibus appellati, interficit. In quorũ numero fuit Theodosiolus, vir nobilis ex genere patricio: qui ab Hispania ad Valentẽ adductus, morte multatus est. Multi igitur præ metu ipsorum animis iniecto, sua commutarunt nomina, eaque quæ parentes illis in lucem editis imposuerant, tanquam plena periculi denegarunt. Sed de his satis multa dixisse videor.

De morte Athanasii & Petro eius successore, & quòd post mortem Athanasii, Ariani mandato Imperatoris Lucium Ecclesiæ Alexandrinæ, coniecto in carcerem Petro, præfecerunt.

CAP. XVI.

HOC loco intelligamus oportet, Imperatorem, dum vixit Athanasius episcopus Alexandrinus, diuina quadam prouidentia Alexandriæ & Aegypto perturbandæ temperasse: quippe qui intelligeret, ingentem ibi multitudinem esse, Athanasio penitus addictam, & propterea formidaret, ne si seditio Alexandriæ excitaretur (est enim populus ille natura sua paulò feruentior) Resp. inde admodũ læderetur. Athanasius verò post multa pro ecclesia cõfecta certamina, cũ episcopatum quadraginta sex annos nõ absq; multis grauibusque periculis administrasset, decessit è vita, Gratiano, secundũ & Probo consulibus: Petrumq; virũ valde pium & eximiũ reliquit successorẽ. Confestim igitur Ariani magnos animos sumere cœperũt, de Imperatoris religione gloriari, & absq; mora Athanasii mortem imperatori, qui tum Antiochiæ commorabatur, significare. Itemq; Euzoius, qui Antiochiæ sectæ Arianæ episcopus fuit, tum etiã occasionem temporis tam commodè oblatam arripiens, iter Alexandriam parare, vti rectionem ecclesiarũ, quæ ibi sunt, Lucio Ariano impertiret. Idem quoque Imperatori visum est. Quare Alexandriam cum potestate Imperatoria, quàm celerrimè proficisci maturat. Quinetiam Magnus, quæstor Imperatoris, illum eo comitatur. Addebatur etiam mandatum perscriptum ad Palladium præfectum Alexandriæ, vt copiis militaribus Euzoi instituto inseruiretur. Quocirca & Petrum comprehensum, in custodiam tradunt, & aliis clericis, alio in alium locum amandatis, Lucium in sede episcopali collocant.

Quòd malorum illorum quæ dum Lucius in solio suo collocaretur euenerunt (quæ sanè quàm multa fuêre) Sabinus Macedonianus nullam in historia sua mẽtionem facit, sed Petrus qui ad Damasum Episcopum Romanum fugiens incolumis seruatus erat, in commentarijs à se relictis ea cõmemorat, & quòd Ariani & Lucius summã in monachos, qui in solitudine vitam agebant, crudelitatẽ exercuerunt. CAP. XVII.

Eũ

ETſi eorũ facinorum, quæ in initio epiſcopatus Lucij, contra eos, qui extra vrbẽ Alexandriæ in reliquis Aegypti partibus habitabant, partim in carceribus, partim extra carceres crudeliter patrata fuerunt, & qua ratione alij variis tormẽtis excruciati, alij præter ea, exilio præterea multati eſſent, Sabinus nullã omnino fecit mẽtionẽ (quippe qui cũ Sẽmiarianus eſſet, amicorũ ſcelera occultauit) tamen Petrus per literas ſuas, quas poſteaquã fuerat ex vinculis elapſus, ad oẽs vbiq; miſit eccleſias, eadẽ omnib⁹ patefecit. Qui vt ex carcere effugerat, ad Damaſum pontificẽ Romanũ aduolauit. Proinde Ariani, licet numero pauci, eccleſiis tamen Alexandrinis de integro potiũtur. Non lõgo tẽporis interuallo interiecto, ex edicto Imperatoris mandatum eſt, vt oẽs qui fidẽ Conſubſtantialis tenebant, nõ Alexandria ſolũ, ſed ex vniuerſa etiã Aegypto penitus expellerentur. Quinetiã præfecto imperatũ, vt cũ ingentibus copiis, oẽs vbiq; perſequeretur, quos Lucius indicaret. Eodẽ tempore monaſteria in ſolitudine direpta, diuexata, & crudeliter expugnata fuêre. Nam inermes, qui ne manũ quidẽ ad ictum repellendum extẽdere volebant, viri armati aggreſsi, adeo miſerãdum in modũ enecarũt, vt ſcelera in eos admiſſa, nullo dicendi genere explicari poſsint.

De ſancto Ammone monacho, & alijs viris ſanctis ex Euagrij hiſtoria. CAP. XVIII.

SED quoniã in monaſteriorũ quæ in Aegypto erãt incidimus mentionẽ, nihil obſtat, quo minus de eiſdẽ pauca diſſeramus. Ea loca, quæ dicuntur ἀσκητήρια, id eſt in quibus monaſtica viuẽdi diſciplina excolitur, quamquã fortaſſe in Aegypto ante longũ tẽporis ſpatiũ initiũ ſumpſere, tamen ab Ammone, viro ſanctiſsimo fuêre multo magis aucta amplificataq;. Qui cũ adoleſcens eſſet, à nuptiis abhorruit ille quidẽ, ſed tamẽ cũ nonnulli amicorũ eum hortarentur, vt non ita contumelioſe nuptias infectaretur, ſed vxorẽ duceret, illis morem geſsit, venitq; ad nuptias. Ac ſtatim, vt virginẽ è thalamo exemerat, & conſueta cum pompa in interius deduxerat cubiculum, tandẽ vbi neceſſarij illius deceſsiſſent, arrepto in manum libro epiſtolas Pauli complectenti, primum epiſtolam illius Apoſtoli ad Corinthios cœpit legere, præceptaq; illius de nuptis coniugi exponere:

deinde multa aliunde adijcere: docere nuptiarum incommoda: quàm tristis sit inter virum & mulierem vitæ consociatio: quàm acerbi dolores mulierem grauidam pungant. Addere etiam molestias, quæ in liberorum educatione inesse solent. Postremò virginitatis commoda percensere, & quatenus vita pura, inuiolata, & ab omni labe vacua sit libera: & quod virginitas nos ad Deum quàm proximè faciat accedere. Hæc aliaq; multa apud vxorem virginem elocutus, persuasit illi, vt priusquam congrederentur eam vitæ rationem, quam humana consuetudo postulat, prorsus abijceret. Ambo igitur, quasi fœdere de ea re pacto. ad montẽ, qui Nitria vocatur, recta se conferunt: ibiq; ad exiguum tẽpus in tugurio ætatem degentes, communem vitæ monasticæ disciplinam exercuerunt, nullo virilis, aut muliebris sexus discrimine habito, sed vnum corpus, vt est apud Apostolum, fuerunt in Christo. Non longo post tempore, noua sponsa, & virgo incorrupta Ammonem sic affatur: Non te decet, qui temperantiæ & castitati colendæ te totum dedidisti, fœminam in tantillo domicilio conspicari. Quare, si videtur, quisque nostrum separatim in monastico vitæ genere exercendo se ponat. Hoc itaque de vtriusque sententia pactum est: atque alter ab altera segregatus, quod reliquum erat vitæ eo pacto contriuit. A vino & oleo vterque abstinet, & panem siccum aridumque comedit, idque interdum post vnum integrum diem, nonnunquam post duos, aliquando post plures. Huius Ammonis animã post mortem ab angelis in cælum sublatam Antonius, qui eisdem vixit temporibus, vidit: quemadmodum ab Athanasio Alexandriæ Episcopo in eius vita commemoratum est.

Quapropter permulti Ammonis viuendi modum studiosè imitari cœperunt: ac mons Nitriæ, & scitis passim monachorum multitudine refertus est: quorum omnium vitas sigillatim persequi, separatam tractationem postulat. Verũ quoniam inter eos viri pij, qui cũ propter disciplinam monasticam, tum propter Apostolicã viuendi rationem, quam colebant, valde fuêre eximij, res nonnullas perutiles & memoratu dignas tum gesserunt, tum locuti sunt, non incommodum erit, mea quidem sententia, si ad vtilitatem legentium ex multis pauca in hanc nostrã historiam includamus.

Fertur

Fertur hunc Ammonem nunquam seipsum nudum aspexisse: dicereque consueuisse, Turpe esse monacho suum ipsius corpus nudum contemplari. Eundemq; cum esset forte flumen transiturus, vestes exuere magnopere reuerentem, Deum precatum esse, vt ei à proposito quod instituerat neutiquam repulso, transitus fieret. Quo facto, angelum in vlteriorem fluminis ripam eum trãsportasse. Dydimus, qui etiam monachus fuit, nonagintaque confecit annos, per totum vitæ spatium nullius vnquam hominis societate & cõsuetudine vsus est. Arsenius ex eodẽ numero adolescentulos, qui deliquerant, à communione non segregauit, sed eos qui in disciplina monastica profecerant: Nam adulescentulus, inquit, si segregetur, contemnit: qui autem profecerit, dolorem, quem ex segregatione capit, cito persentiscit.

Pior inter ambulandum solet comedere: atque cuidam interroganti, cur ita faceret, respondet: se in cibo sumendo, non quasi opus facere, sed quasi superuacaneum quiddam. Alteri item de eadem re scisciranti dixit: ne animus, dum comedo, voluptate afficiatur corporea. Isidorus dicebat, quadraginta annos, ex quo peccatum in animo sensérat iam præteriisse, ac nunquam vel cupiditati, vel iræ consensisse.

Pambo vir literarum omnino ignarus & rudis ad quendam accedebat, vt Psalmum disceret: & cũ primum versum psalmi trigesimi octaui audiuisset, qui ita se habet: Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea: secũdum audire noluit, sed decedens dixit: Vnus hic versus sat est, si modò eum re ipsa & opere discere potuero. Atque illi, qui versum docuisset, ei vitio vertenti, quod sex menses continuos illum non vidisset, respondit, se versum psalmi nondum reipsa didicisse. Postea longo ætatis spatio percurso, cuidam ex notis quærenti, vtrùm versum didicisset, respondit se decem & nouem annis integris vix didicisse eum opere explere. Idem ipse cuidam aureum ad pauperes alendos ei lagienti dicentique, numera quod dedi, respondit non esse opus numero, sed animo sano rectéq; composito. Eundem ferunt Athanasii episcopi accersitu, ex solitudine Alexãdriam profectũ: & cum ibi videret mulierem in pompa sumptuosius exquisitiusque ornatam, quo homines ad se spectandam inuitaret, lachrymas profudisse. Atque quibusdam *Psal.38.*

busdã ex illis,qui aderãt,rogantibus,quid esset causæ,cur lachrymaret,respõdisse se duabus rebus fuisse cõmotum:vna, quòd mulierẽ videret sibi exitiũ parare:altera,quòd ipse nõ tanta cura,ac studio ad placendũ Deo, quanto illa ad hominibus flagitiosis blandiendũ incũberet. Alius quidã dixit, Monachum, si non laboret,pro fraudatore habendum esse. Petirus,qui in cognitione contẽplationeq; naturę plurimũ poterat,ad eos,qui in colloquium cũ eo venirent,aliud atq; aliud semper dicebat:qui inter singula,quę illis tradebat præcepta,præces ad Deũ fundere consueuit.In numero monachorũ,qui eo tẽpore vixerũt , duo viri erant pietate & sanctimonia eximij, qui eodẽ nomine (vterq; enim vocabatur Macarius) nuncupati fuerũt: quorũ alter ex superiore AEgypto,alter ex vrbe Alexandria oriũdus.Vterq; multarum rerũ causa,vt disciplinæ monasticæ,vitæ piè institutæ,morũ præstabiliũ,& miraculorũ deniq; ab ipsis editorum percelebris & illustris.Aegyptius Macarius morbis,tã multos liberauit,tot dæmones ex hominibus , qui eisdem agitabantur, eiecit,vt res ab eo per Dei gratiã gestæ,opus separatum desiderent.Erga illos,qui in ipsius congressum venirent,seueritate cũ reuerentia tẽperata vsus est.Alexandrinus autẽ, &si in aliis rebus omnibus ei similis fuit , in hac tamen dispar, quòd aduersus eos,qui cũ ipso colloquebantur,se hilarẽ & iucundũ ostendit:atq; adeo vrbanitate & facetiis adulescẽtulos ad monasticã viuendi disciplinã allexit.Istorum discipulus fuit Euagrius: qui studium sapiẽtiæ in initio quidem verbis duntaxat,postea autẽ factis diligentissimè excoluit. Hic primũ Constantinopoli à Gregorio Nazianzeno est ordinẽ diaconi consecutus: deinde vna cum illo in AEgyptũ profectus,ibiq; cũ illis piis viris,quos supra dixi,collocutus,illorum viuendi genus ardenti studio imitari cœpit: totq; miracula ab eo edita , quot à Macariis præceptoribus suis.Itemq; libri ab illo accurate cõscripti:quorũ vnus Monachus,siue de viuendi ratione,quæ in agendo cernitur:alter Gnosticus , siue scientia præditus dicendus sit : in quo sunt capita quinquaginta:alter Antirreticus id est aduersus dæmones tentantes cõfutatio , ex sacris literis collecta,inq; octo partes diuisa,numero octo cogitationũ mentis nostræ aptè respondentia. Sexcenta præterea problemata de rerum

præ-

præsensione futurarum. His accedunt duo carminum libri: vnus ad monachos, qui in cœnobiis, & conuentibus ætatem degunt: alter ad virginem. Qui quidem quàm eximij sint, facilè intelligent hi, qui sunt eos perlecturi. Verũ opportunum tempus, mea quidem sententia, hoc loco se offert, pauca ex illis, quæ sunt ab eo de monachis commemorata, huic sermoni attexendi. Sic enim loquitur. Viæ illæ, quas monachi ante nos institerũt, sunt nobis necessariò indagandæ, nostraq; vitæ ratio ad illas dirigenda. Nam multa ab illis sunt & prudenter dicta, & acta præclarè. Ex quorũ numero vnus dicebat, aridiorem tenuioremq; victus rationem, eamq; semper æquabiliter obseruatã, modò cũ charitate iũgeretur, monachũ breui ad portum ἀπαθείας, id est vacuitatis ab omnibus animi perturbationibus perducturã. Idem ipse quendam fratrẽ noctu spectris grauiter turbatum liberauit, quòd illi in mandatis dederat, vt ægrotis ieiunãs inseruiret. Causam verò rogatus: nulla, inquit, re eiusmodi perturbationes tam facilè sedãtur, quàm misericordia. Cuidam ex eorũ numero, qui id temporis sapientes sunt habiti, ad Anthonium illũ iustũ accedenti, quærentiq; quo pacto vitã posset sustẽtare, solatio illo, quod ex libris capi solet, orbatus, respõdit: meus liber, ô philosophe, est natura rerũ à Deo cõditarum: quæ quotiẽscunq; animo lubitum sit meo, libros ipsius Dei ad legendũ suppeditat. AEgyptius ille senex Macarius, electionis vas, interrogauit me quid esset, cur cũ iniuriarũ nobis ab hominibus illatarum recordamur, memoriæ vim & facultatẽ in animo insitã labefactemus: cũ aũt earum, quas dæmones nobis faciũt, tenemus memoriã, eã integrã illęsamq; seruemus. Ac mihi, quid esset respondendũ, hæsitanti, obsecrantiq; vt eius rei causam ab eo cognoscerẽ, dixit: priorem perturbationem contra naturã esse, posterioré autem iræ naturaliter cõgruere. Porrò autẽ cum ipse ad sanctum patrem Macarium in ipso meridiei articulo accederem, & siti vehemẽter oppressus aquã ad bibendũ postularẽ: vmbra, inquit, contentus esto. Nam multi, qui vel terra iã iter faciunt, vel nauigio mare transmittũt, sunt ista quidẽ penitus destituti. Tum mihi cũ illo de cõtinentia sermonẽ conferenti, dixit: bono animo esto, inquit, ô fili: Viginti equidem iam annis continuis, nec panẽ, nec aquã, nec somnũ cepi ad sacietatẽ.

Nam panem comedi pondere: aquam mensura bibi: parieti inclinatus, paululum somni surripui. Monachus quidam, cum patris mors ei significaretur, illum, qui significabat, sic allocutus est: desine loqui blasphemias. Nam pater meus immortalis est: frater quidam, librum Euangelij, quem solum habebat, vendidit, pecuniamque ad pauperes sustentandos cõtulit, dictum memoria dignissimum simul elocutus: Matt. 19 eum ipsum librum vendidi, qui dicit: Vende quæ habes, & da pauperibus. Est quædam Insula prope Alexandriam, ad Boream vergens, quæ trans Lacũ Mariam sita est: in ea Monachus ex secta Gnosticorum, vir spectatissimus habitauit. Hic omnia, quæ aguntur à monachis, propter quinque causas agi asseruit: propter Deum, propter naturã, propter consuetudinem, propter necessitatem, & propter manuum officium. Idem alias dicebat, vnam esse naturam virtutem, sed pro animæ facultatibus in quibus insit, varias in species distribui. Nam solis lumen, inquit, specie & figura caret illud quidem, sed ob fenestras, per quas penetrat, figurari solet. Alium quendam monachum fertur dixisse: ob hanc causam voluptatum illecebras amputo, vt materiam etiam prę-cidam iracundiæ. Etenim hanc noui pro voluptatibus perpetuò decertare, tranquillum mentis meæ statum perturbare, intelligentiæ vim afferre. Alter quidam senex dixit, charitatem deposita vel cibi vel pecuniæ non posse seruare: qui item dixit, se non bis in eadem re, quantum sciebat, à dæmonibus aliquando fuisse deceptum. Ista sunt ab Euagrio, in libro, qui de vita in actione posita inscribitur, totidem verbis commemorata. In libro autem qui Gnosticus dicitur, sic loquitur. Quatuor virtutes & totidem earum præceptiones à Gregorio iusto didicimus: prudentiam, fortitudinem, temperantiam, & iustitiam. Ac prudentiæ munus esse sanctas illas facultates, quæ sunt mentis propriæ, nullis adhibitis verbis (has enim à sapientia tradi affirmauit) contemplari. fortitudinis, in veris firmè persistere: & quamuis sis propterea grauiter oppugnatus, ad falsa tamen nunquam deflectere. Temperantiæ semina à primo ac summo Agricola accipere, eum autem, qui alia semina porrigit, repellere. Denique iustitiæ, rationem cuiusque rei pro dignitate reddere: hancque virtutem alia obscurè innuere, nonnulla per enig-

» enigmata significare, quædam ad Imperitiorum vtilitatem
» apertius explanare. Veritatis colũna, Basilius Cappadox ait
» cognitionem, quæ ab hominibus capitur, crebro vsu & ex-
» ercitatione fieri perfectiorem: eam autem, quæ per Dei gra-
» tiam animis nostris ingeneratur, iustitia, placabilitate, & mi
» sericordia. Ac prioris eos, qui perturbationibus obnoxij
» sunt, posse fieri participes: posterioris autem illos solos qui
» sunt ab omni animi perturbatione liberi vacuique: quique
» dum in precibus defixi sunt, propriam mentis lucem, quæ
» ipsos illuminat, contemplantur. Itemq; sanctus Athanasius,
» AEgyptiorum luminare, ait Moysi præceptum esse, vt men
» sam versus Aquilonem statueret. Illi igitur, qui sunt in con
» templatione positi, animaduertant sedulo, quis sit ille aduer
» sarius qui contra eos spiret, omniaq; tentationis genera vi-
» rili & excelso animo tolerent, & illos, qui ipsos adeant, pro-
» penso ac parato animo alant sustẽtentque. Serapion etiam
» Thmuitensis ecclesiæ velut angelus, dicebat, mentem, quæ
» cognitionem spiritualem imbiberit, plene cumulateq; pur-
» gari: partes animæ iracundia exardescentes, charitate sanari:
» prauas cupiditates, quæ in animi domicilium illabuntur, co
» erceri continentia. Didymus ille doctor maximus, & in re-
» rum diuinarum contemplatione summus, dicere consueuit:
» documẽta de prouidentia & iudicio diuino assiduè tecum
» recolito, eorumque summam (omnes enim ferè in illis la-
» buntur) memoria custodire laborato: quorum altera, de iu
» dicio scilicet, in corporum differentia, inque ea, quę est mũ
» di, mutatione facile discernes: altera, de prouidentia, in mo
» dis illis, quibus à vitiositate & inscitia ad virtutem & cog-
» nitionẽ ducimur, facilè animaduertes. Ista ex Euagrij libris
deprompta in hunc locum contulimus. Alius quidam Mo
nachus erat, vir plane admirabilis, qui Ammonius vocaba-
tur: iste adeo parum curiosus fuit, vt cum Romæ vna cum
Athanasio fortè versaretur, nihil ex magnificis vrbis operi-
bus, præter templum Petro & Paulo dicatum, videre omni-
no desideraret. Idem cum ad episcopatum gerendum impel
leretur, clam aufugit, dextramq; sibi præcidit auriculam, vt
corporis deformitas impedimẽto esset, quo minus ad illud
munus deligeretur. Postea cum Euagrius ad episcopatum à
Theophilo episcopo Alexandrino delectus ex occulto au-

fugeret, nullo corporis membro amputato, Ammonioque forte fortuna occurreret, & facetè illum propterea perstringeret, quòd auriculam præcidendo, facinus feciſſet, seq; coram Deo reũ ipſe peregiſſet. Ammonius, illi reſpõdit: at tu, inquit, Euagri, non putas te pœnas daturum, quòd lingua propter nimium tui ipſius amorẽ exciſa, gratia, quæ donata eſt tibi, minimè vſus ſis. Erant eodẽ tẽpore etiam alij plurimi viri in monaſteriis virtute & pietate præſtãtiſsimi, quos quidem in hoc præſenti opere cõmemorare nimis longum eſſet, præſertim cũ nobis, ſi illorũ vitas, & miracula ab ipſis propter ſingularem, quę in eorũ animis inſita fuit, ſanctimoniam edita, ſingillatim perſequeremur, à propoſito admodũ digrediendum eſſet. Quapropter, ſi quis ſtudio ducitur accuratè cognoſcendi, quas res geſſerint, quo pacto ſe in vita exercuerint, quæ ad audientium vtilitatem locuti fuerint, quo modo beſtiæ illis obtemperarint, legat librũ à Palladio monacho (qui Euagrij fuit diſcipulus) ſeparatim de illis editum. Nam omnia, quæ ad eos ſpectant, in eo ſunt accuratè explicata: in quo etiã de mulieribus, quæ paré viuendi rationẽ cũ viris ſupra dictis excolebãt, ſermo ſuſceptus eſt. Euagrius verò & Palladius paulo poſt mortẽ Valentis floruerunt. Sed iam redeamus, vnde digreſsi ſumus.

De ſanctis monachis in exilium eiectis, & quomodo Deus editis per illos miraculis, omnes ad ſe attraxerit. CAP. XIX.

CVM igitur Imperator Valés lege ſanciuiſſet, vt in eos, tum qui Alexandriam, tum qui Aegyptum incolebãt, perſecutio concitaretur, omnia vaſtata euerſaq; fuêre, dum alii in Iudicium adducti, alij in carcerem coniecti, alij aliis tormentis diuexati. Nã varia cruciatus genera illis qui ſe quietè gerebant, inflicta. Vbi iſta Alexandriæ erant pro libidine Lucij cõfecta, Euzoiusq; Antiochiã reuerterat, dux cum ingentibus copiis, & Lucius Arianus vna (nam ne ille quidem ei inſtituto defuit, ſed multitudinem ſanctorum virorum, quos neutiquam commiſeratus eſt, multò acerbius, quàm milites ipſi, afflictauit) ad Aegypti monaſteria conẽdunt. Poſteaquam ad locum ventum eſt, viros conſueta obeuntes munera, preces ſcilicet fundentes, morbis medicãtes, eijcien-

eijcientes dæmonia comprehendunt. Isti, vtpote quibus mi racula per Dei gratiam factitata non magno æstimarẽtur, so lita præcationum officia in locis ad orãdum ipsis destinatis exequendi nullam voluerunt omnino illis facere potestatẽ, sed inde eos exturbarunt. Neq; his solum acquieuerũt, sed in amentia lõgius progressi, temerarias populi turbas in eos incitarũt. Hæc Ruffinus se aspexisse, inq; calamitatis socie tatem cum illis venisse se narrat. Tum certè ea quæ ab Apo stolo dicta sunt, videbantur in illis renouari. Nam multi lu dibrio habiti, flagris cæsi, vestibus spoliati, vinculis constri cti, lapidibus obruti, cruentis gladiis obtruncati fuerunt: alij in solitudinẽ concluſi, cuillis caprinisq; pellibus operti, au xilio destituti, grauiter afflictati, rebus asperis incõmodisq; acerbè admodum vexati: quos mundus suo complexu con tinere minimè fuerat promeritus: non pauci per varia loca deserta oberrantes, in montes, spelũcas, terræq; cauernas se abdiderunt. Atq; ista afflictationũ genera, propter fidẽ, pro pter opera, propter curationes denique, quas diuina gratia adiuti fecissent, perpessi sunt. Verùm diuina prouidentia, vti verisimile fuit, permissum est, vt ista subirent incommo da, quo per illorum ærumnas aliis ad salutem, quæ in Deo est, patefieret aditus. Quod quidẽ ita esse exitus rerũ perspi cuè declarauit. Postquam igitur eximij illi viri, hasce rerum asperarũ inflictas plagas tolerantia repressissent, Lucius de spe deiectus, persuadet militũ præfecto, vt patres monacho rum in exiliũ mitteret. Patres aũt erãt, Macarius Aegyptius & Macarius Alexandrinus. Isti igitur in insulam quandam, quæ nullum incolam habebat Christianum, relegati fuêre. In qua insula erat delubrum, & sacerdos, quem omnes inco læ pro Deo venerabantur. Cum isti sancti viri in eam essent ingressi, omnia dæmonia, quæ ibi versabantur præ metu & terrore cœpêre exhorrescere. Eodem tempore tale quoddã miraculum dicitur eueniſſe. Sacerdotis filia à dæmonio ex improuiso occupata, supra modum furere, resque omnes di sturbare cœpit: neque eius rabies vlla ratione comprimi sedarive potuit: sed contra eos pios viros grauiter vocife rata est ad hunc modum: Cur huc venistis ad nos abigen dos? Itaque sancti illi munus, quod diuina gratia ipsis largita fuerat, palam ibi de integro ostenderunt.

Nam

Nam dæmonem ex virgine eijciunt, eamque patri tradunt sanam & valentem, sacerdotem, & omnes insulæ habitatores ad fidem Christianam traducunt. Extemplò igitur, commutata religionis forma, omnes baptizati sunt: & doctrinâ Christianam lubentibus animis didicerunt. Quare diuini illi viri propter fidem Consubstantialis grauiter & acerbè exagitati, cum illi ipsi magis probati facti sunt, tum aliis salutem dederunt, tum denique fidem illam effecerunt multo firmiorem.

De Dydimo cæco. CAP. XX.

EIsdem temporibus alium virum valde fidelem Deus extulit in lucem, per quem suam fidem vehementer testatam & illustrem reddidit. Nam Dydimus vir planè admirabilis & insignis, omniq; literarum genere excellens, per id tempus floruit. Qui cum adhuc admodum adolescés esset, & prima literarum elementa solum didicisset, in graué morbum oculorum incidit: quo quidem grauiter afflictatus, lumina penitus amisit. At Deus pro oculorũ sensu, intelligentiæ aciem illi clemens impertiit. Nam quæ oculorũ obtutu capere non poterat, ea per sensum audiendi perdidicit: quippe à puero, præclara indole & ingenio valde bono præditus, omnes ingeniosos, etiá acutissimè cernentes, longe superauit. Nam grãmaticæ præcepta celeriter combibit: rhetoricæ aũt multo celerius. Ad studium philosophiæ ingressus, mirũ quantum breui profecerit. Ac primũ dialecticam, deinde Arithmeticã, tum Musicã didicit: postremò reliquis disciplinis, quæ phylosophię finibus continentur, ita animum suũ imbuit, vt cũ illis, qui oculorum subsidio maximas in eisdem progressiones feciſſent, cõgredi potuerit. Quinetiã sacrosancta tũ veteris, tum noui testamenti eloquia adeo accurate tenuit, vt multos in eadé conficeret cõmentarios. Itemq; de trinitate tres libros edidit. Libros porrò Origenis de principiis interpretatus est, inq; eosdé composuit commentarios, quibus probauit eos optime perscriptos: illosque inaniter nugari, qui cum Origenis libros nõ possent intelligere, & hominem incusare & libros reprehédere laborarent. Quocirca si quis multiplicem doctrinam, & ardens animi studium Dydimi cognoscere desiderat, libros

bros ab eo editos euoluendo facilè, quod volet, consequetur. Fertur præterea Antonium iam pridem Valentis tẽporibus, cum propter Arianos ex solitudine Alexandriam accederet, cum hoc Dydimo in colloquium venisse: eiusque doctrinam & intelligentiam cum perspexisset, ei dixisse: nihil te conturbet, Dydime, quod sensu oculorũ corporeorũ orbatus sis. Nam quamuis tales oculi, quales muscis & culicibus tribuuntur ad seruandum, tibi prorsus desint, tamen lætari plurimũ debes, quod illos habeas oculos, quibus angeli aspiciunt, quibus Deus ipse cernitur, quibus denique clarissimũ eius lumen comprehenditur. Hæc iam pridẽ sanctum Antonium ad Dydimũ dixisse ferũt. Dydimus eodẽ tempore maximus synceræ fidei patronus contra Arianos fuit: illis se opposuit: eorum fallaces captiones dissoluit: denique rationes adulterinas & veteratorias coarguit.

De Basilio Cæsariensi, & Gregorio Nazianzeno.
CAPVT XXI.

QVemadmodum Alexandriæ Dydimus diuina prouidentia Arianis oppositus fuit: ita in aliis ciuitatibus Basilius Cæsariensis, & Gregorius Nazianzenus: de quibus tempus videtur opportunum iam pauca differendi. Quanquam illorum memoria apud oẽs sine intermissione vsurpata, & doctrinæ fructus ex eorum libris perceptus, satis valere possunt ad vtriusq; commendationem: tamẽ cum per id tempus multa ecclesiis afferrent adiuméta, & tanquã duæ faces, ad fidem accendendam à Deo conseruarẽtur, nostrum institutum videtur postulare, vt de illis cũ primis pauca commemoremus. Quòd si quis Basilium & Gregorium inter ipsos comparare, vitamq; mores & virtutes, quibus vterque præstabat, oratione prosequi voluerit, hærebit admodum, quem illorum alteri prætulerit. Nam & recta vitæ institutione, & vtroq; genere literarum, tam gentilium, quàm sacrarũ alter alteri par. Qui cum adolescentes erant, Athenis Himerij & Proeresij, Sophystarum eius ætatis perquam celebriũ auditores fuêre: postea Antiochiæ Syriæ à Libanio instituti, in dicendi facultate venere ad summũ. Ac cum ad Philosophiæ præcepta tradenda iudicarentur idonei, rogarenturq; propterea à permultis, vt ad docendi munus totos se trans-

se transferrent, cumq; etiam alii eos hortarentur, vt rebus fo
rensibus se dederent, vtroq; illo vitæ genere cõtempto, ab-
iectaq; etiã Sophistarum disciplina solitariam viuendi ra-
tionem sibi delegerunt. Itaq; simul ac philosophiæ præcep-
tiones sub doctore, qui tũ philosophiã Antiochię docebat,
attigissent, nõ multo post, libros Origenis (qui tũ per vni-
uersum orbem terrarũ in magna gloria fuit) sibi colligere,
ex illisq; sacrarũ literarum interpretationem perdiscere cœ
perunt. Quibus admodũ exercitati, contra Arianos strenuè
dimicauêre. Cumque Ariani Origenis libros ad ipsorũ do
gma confirmandum adducerent, illi eorũ coarguerũt insci-
tiam, perspicueq; ostenderunt, eos Origenis mentẽ & sentẽ
tiam neutiquã intellexisse. Eunomius enim eiusdem sectæ
fautor, & quotquot ex Arianorum numero qui tum diserti
sunt habiti, quando cũ Gregorio & Basilio congrediebã-
tur, seipsos imperitos & planè indoctos prodiderunt. Basi-
lius primum à Meletio Antiochię Episcopo diaconus ordi
natus, postea Episcopus suæipsius patrię, Cęsareæ videlicet
Cappadociæ delectus, ad ecclesiarũ procurationem omnẽ
suam curã ac studium cõtulit. Nam cũ magnopere extime-
sceret, ne noua Arianorũ doctrina per prouincias Ponti ser
peret, summa cũ celeritate ad eas partes proficiscitur. Ibiq;
loca ad monasticã disciplinam exercendã constituere, homi
nes suæ doctrinæ præceptis informare, animos in fide vacil
lantiũ corroborare cœpit. Gregorius autem Nazianzi, vr-
bis Cappadociæ perexiguæ (in qua pater eius ante rexerat
ecclesiam) Episcopus creatus, idem quod Basilius, præstare:
Vrbes quippe perlustrans, languentes in fide confirmauit:
Constantinopolim verò sæpissime iter faciens, animos eo-
rum, qui vno consensu fidem Consubstantialis tutabantur,
sua doctrina institutisq; erigere. Quapropter breui tẽpore
post, multorũ Episcoporũ suffragiis Episcopus Cõstantino
polis constitutus fuit. Posteaquã igitur res ab vtroque gestę
ad aures peruenerunt Imperatoris Valentis, sine mora Basi-
lium Cæsaræa Antiochiam adduci iubet. Itaque quàm pri-
mũ eo adducitur, & de Imperatoris sentẽtia ad Præsidis tri
bunal deducitur. Ac cũ Præses ab eo sciscitaretur, quid cau
sæ esset, cur Imperatoris de religione opinionẽ non ample-
xaretur, Basilius ingenuè & liberè admodum Imperatoris

insimu-

insimulauit opinionem, fidemque Consubstantialis cõmendauit. Cumq; Præses illi morte minaretur, vtinã inquit, Basilius, hoc mihi verè accidat, vt pro veritate ex his corporis vinculis eripiar. Vbi iterum atque iterum repetebat Præses, vt rem secum accuratè consideraret, fertur dixisse Basilium: ego quidem hodie, & cras idem sum: atque vtinam tu non mutes sententiam. Tunc itaque Basilius ad diem illum integrum tenebatur in custodia. Non diu post, filius Valentis nomine Galates, qui tenera admodũ ætate fuit, forte adeò grauiter ægrotare cœpit, vt medici de eius vita penitus desperarẽt. Cuius mater Dominica Imperatrix, retulit ad Imperatorem, se per quietem abhorrendis visis valde diuexatã fuisse, puerumque propter cõtumeliam, quam Basilius Episcopus fuisset ab eo perpessus, morbo afflictari. Quæ Imperator animo diligenter complectens, accersit Basiliũ: & quo illius faceret periculũ, sic illum alloquitur: Si vera sunt tua de fide dogmata, precare, vt filius meus nõ moriatur. Tum Basilius: Si, inquit credes, ò Imperator, quemadmodũ ego, & efficies, vt ecclesia ad concordiam reducatur, viuet puer. Cui cum Imperator minimè consentiret, idcirco, inquit Basilius, de puero fiat voluntas Dei. Basilium, cum hæc dixisset, dimitti iubet. Puer statim post, exit è vita. Sed de his duobus viris hæc quidem summatim percursa sint. Libros autem vterque permultos eximiosque conscripsit atque edidit. E quibus nonnullos Ruffinus in latinum sermonem se conuertisse memorat. Basilius duos habuit fratres, Petrum & Gregorium. Petrus solitarium vitæ genus Basilij secutus est. Gregorius autem docendi rationem: qui librum à Basilio in Hexaëmeron editum, vtpote imperfectum, post mortem fratris cumulatè expleuit. Idem funebrem orationem in Meletium Episcopum Antiochię Constantinopoli recitauit. Extant quoque aliæ diuersæ orationes ab eo conscriptæ.

De Gregorio Neocæsariensi.

CAPVT XXII.

SED quoniã non pauci partim ex nominis similitudine, partim ex libris qui Gregorio tribuuntur, in errorem inci-

incidunt, intelligendum est alium fuisse Gregorium Ponticum, qui ex Neo Cæsarea ciuitate Ponti ortus, illos, quos supra citaui (Origenis enim fuit discipulus) ætate longe anteiuit. Iste Gregorius crebro hominum celebratur sermone, non Athenis solum & Beryti, verumetiam per totam regionem Ponti, atque adeo, per vniuersum (prope dixerim) orbem terrarum. Qui vt primum à schola Athenensi decesserat, Beryti legibus perdiscendis operam dedit: ac cũ accepisset Origenem sacras literas Cæsareę interpretari, Cæsaream proficisci maturat. Cumque sublimem & admirabilem sacrarum literarum scientiam audiuisset, leges Romanorum missas fecit, illiq; deinceps perpetuo adhæsit. Idcirco cum veram philosophiam ab illo didicisset, parentũ accersitu reuertit in patriam. Vbi primum, dum adhuc laicus erat, multa edidit miracula: ægrotos curauit: per epistolas fugauit dæmones: gentiles non verbis solum, sed factis multo magis ad fidem attraxit. Illius facit mentionem Pamphilus martyr in libris, quos pro Origene confecit: in quibus posita est oratio Gregorij, in Origenis commendationem cõscripta. Quare erãt, vt complectar breui, Gregorij quatuor: Vetus iste qui Origenis fuit discipulus: Gręgorius Naziãzenus: Gregorius frater Basilii: & Gregorius Alexandrinus, quem Ariani, dum exularet Athanasius, episcopum designarunt. Sed de his ista quidem hactenus.

De Nouato & ortis ab eo Nouatianis, et quòd qui ex illis Phrygiam incolebant, festum Paschatis ad Iudæorum ritum transtulerunt.

CAP. XXIII.

PER idem tempus Nouatiani, qui Phrygiam incolebant, tempus festi Paschatis celebrandi commutauere. Verùm qua ratione istud factum sit, post cõmemorabo, vbi prius dixero, qua de causa iste nimis exquisitus & seuerus ecclesiæ Nouatianæ Canon, apud Phrygum & Paphlagonum gentem potissimum dominetur. Nouatus presbyter propterea ab Romana se segregauit ecclesia, quod Cornelius episcopus eos fideles, qui tępore persecutionis, quam Decius Imperator cõtra ecclesiã excitauerat, idolis sacrificauerant,

uerãt,in cõmunionem recepit. Ob quã cauſam cũ ſe ab illa eccleſia ſeiunxiſſet,primũ ab Epiſcopis idẽ cum illo ſentiẽtibus epiſcopatũ adeptus eſt:deinde omnibus vbiq; eccleſiis ſcripſit literas,vti eos qui ſimulachris immolaſſent, minime ad myſteria admitterent, ſed hortarentur ad pœnitentiam, remiſsionemq́ue permitterent Deo, qui poteſt & habet authoritatem peccata remittendi. Quibus literis ad prouincias perlatis, ſinguli pro ſuopte ingenio de rebus in illis ſignificatis iudicium fecerunt. Nam quia erat à Nouato ſignificatum, eos qui poſt baptiſma peccatum ad mortem commiſerant, ad myſteria non eſſe recipiendos, eiuſmodi Canonis promulgatio,quibusdã acerba & ſęuera nimis viſa eſt:à nonnullis probata,vtpote æqua, & ad vitam rectè inſtituendam multum adferens adiumenti. Dum hæc inter eos agitatur controuerſia, literæ Cornelij Epiſcopi allatæ ſunt,quæ ſignificabãt ſpem veniæ etiam illis eſſe reliquã, qui poſt baptiſmum deliqueſſent. Ab vtroq́; igitur literæ contrariæ miſſæ fuerũt. Ac cum vterq́; ſuã ſententiã ſacrarũ literarũ teſtimonijs cõfirmare videretur,ad quã quiſque opinionem erat propenſior, ad eã,vt moris eſt,ſe potiſſimum tranſtulit. Nam qui peccando delectabantur,indulgẽtiã, quæ tum erat cõceſſa, arripiẽtes, in poſterum tẽpus,ea ad omne peccati genus abuſi ſunt.Phrygũ quidẽ gens alijs gẽtibus videtur multo eſſe tẽperãtior:Etenim perraro iurãt. Scythæ & Thraſes ſunt ad iracũdiã procliuiores. Qui propius accolũt ad ſolem orientem, cõcupiſcẽtię multo magis ſeruiũt.Paphlagones & Phryges ad neutrã iſtarũ perturbati onũ propẽdẽt.Nã hoc tẽpore neq́; equeſtribus certaminibus,neq; ſpectaculis edendis operãt dãt. Quocirca hi, qui hoc animo ſunt, mihi videtur magis ad ſentẽtiã literarũ à Nouato perſcriptarũ inclinare. Stuprũ enim apud illos pro ſcelere habetur deteſtabili. Conſtat nãq́; Phrygũ, & Paphlagonũ vitæ ratione alijs cuiuſcunq́; modi hæreſis ſectatoribus modeſtiorem,caſtioreq́; eſſe. Eandem cauſam modeſtè vitã inſtituendi, ſuſpicor fuiſſe illis, qui partes incolebant verſus occidentem quiq́; Nouati doctinæ morẽ gerebant. Nouatus ipſe etſi de ſæuero viuendi modo ab eccleſia Romana diſſentiebat,tẽpus tamen feſti Paſchatis celebrãdi nõ omnino mutauit.Perpetuo enim illud feſtũ de more illorũ,

qui in partibus ad occidentē ſpectātibus habitabāt, obſeruauit, eodēq; celebrauit modo. Qui autē ibi vitā degūt, à primo tēpore, quo fidē Chriſtianā cœpēre pfiteri, ſemper poſt æquinoctium feſtum illud celebrarunt. Et quamquam ipſe Nouatus, poſt regnante Valeriano, qui Chriſtianos perſequebatur, martyrio occubuit: Illis tamē, qui in Phrygia nomē ab eo ducebant, licet à fide eccleſiæ auerſis, eius cōmunione vti permiſſum eſt. Quo quidem tempore diem feſti Paſchatis celebrandi commutarunt. Nam in Pazo vico, vbi fontes ſunt Sangarij fluminis, concilio coacto, pauci quidam epiſcopi Nouatianorum in Phrygia, ijq; obſcuri, decidunt, morem Iudæorum, qui Azyma faciunt, obſeruandū, feſtumq; eodem tempore, quo ab illis agitur, eſſe celebrandum. Iſta fuēre nobis à viro quodam ætate admodum ingraueſcente nuntiata: qui quidem ſe filium presbyteri eſſe dixit, ſimulq; cum patre illi concilio interfuiſſe: in quo neque Agelius Nouatianorum Conſtantinopoli Epiſcopus, neque Maximus Niceæ, neque Epiſcopus Nouatianorum Nicomediæ, neque eiuſdem ſectæ Epiſcopus Cotuaij aderat: cum tamen ab illis potiſsimum Nouatianæ religionis Canones ſanciti ſint. Atque iſtas res ita iam olim geſtas eſſe accepimus. Paulò poſt propter illud concilium (ſicut alio loco dicemus) Nouatianorum eccleſia intra ſe ipſa diuiſa eſt.

De Damaſo Romano Pontifice & Vrſino, & quomodo eorum cauſa perturbatione Romæ exorta ac ſeditione, multa inde ſtrages ſubſequuta ſit.

CAP. XXIIII.

IAm verò ad res eodem tempore in occidente geſtas veniamus. Cum Imperator Valentinianus tranquillè placideq; vitam traduceret, nullamq; ſectę vlli exhiberet moleſtiam, Damaſus Liberio in epiſcopatus Romani adminiſtratione ſucceſsit. Vnde eccleſiæ Romanæ ſtatus forte fortuna magnopere conturbatus fuit: cuius rei cauſam talem fuiſſe accepimus. Vrſinus eccleſiæ illius Diaconus, cū delectus haberetur Epiſcopi, ipſe Damaſi cōpetitor fuit. Qui cum videret Damaſum ſibi prælatum, iniquo animo ferens ſe de ſpe decidiſſe, ſeparatim ab eccleſia conuentus agero labo-

laborauit, persuasitq; quibusdam obscuris & abiectis Episcopis, vt in occulto ipsum crearent Episcopũ. Idcirco creatus est, non in ecclesia, sed in loco operto Basilicæ, quæ Sicona dicitur. Qua re confecta, populus discordare cœpit. Mutua igitur non de fide, aut hæresi aliqua, sed solum vter istorum sedem episcopalem obtinere deberet seditio conflata est. Hinc tam graues erant multitudinis concursationes contentionesq; excitatæ, vt præ tumultu inde exorto, permulti interirent. Quam ob causam complures tam laici quàm clerici à Maximino, qui tum præfectus fuit, acerbis afficiebantur supplicijs: ad eumque modum & Vrsini conatus cohibitus est, & qui illi morem gerere in animum induxerant, penitus compressi.

Quòd postquam Auxentius Mediolanẽsis Episcopus de hac vita migrauerat, & seditio propter futuri præsulis electionem exardesceret, Ambrosius prouinciæ præfectus, cum illam militari manu restinxisset, communi omnium suffragio, & ipsius Imperatoris Valentiniani consensu, ad præsidendũ ecclesiæ ascitus est. CAP. XXV.

SVB idem tempus Altera res planè Memorabilis Mediolani fortè gesta fuit. Cùm Auxentius illius vrbis Episcopus, qui ab Arianis fuerat designatus, è vita cesserat, ibi rursus magnopere de episcopo deligendo turbatum fuit: magnaq; apud illos excitata contentio, dum alij alium ad eum dignitatis gradum extollere laborarent. Vbi de hac re facta erat seditio, Ambrosius prouinciæ prefectus, dignitateque ornatus consulari, veritus admodum ne ex illo tumultu aliquid sceleris in ciuitate ederetur, hoc animo procurrit in ecclesiam, vt seditionem cõpesceret. Postq; populus eius aduentu conquieuerat, ipseque populum de multis rebus vtilibus hortatus, temerarios multitudinis impetus compresserat, de repente vno omnium consensu & clamore Ambrosius episcopatu dignus existimatus est, omniumque designatus suffragiis. Nam eo pacto solum spes erat & concordiam inter ipsos conciliatam fore,

& omnes eandem de fide sententiam amplexaturos. Nam episcopis, qui aderant, videbatur hęc cõsentiens populi vox diuinitus sanè emissa. Idcirco sine mora Ambrosium comprehendunt, lauacro baptismatis (erat enim Catechumenus) tingũt, ad episcopatus procurationem deligunt. Verũ cum Ambrosius baptisma libenter reciperet ille quidem, episcopatus tamen dignitatem prorsus repudiaret, Valentinianum de re gesta faciunt certiorem. Qui populi admiratus consensum, opusq; Dei ratus, quod factum erat, significat episcopis, vt voluntati Dei inseruirent, qui iusserat, vt illum crearent episcopum. Nam Deum potius quàm homines ei ad hunc honoris gradum suffragatũ fuisse. Ambrosio itaq; ad hunc modum episcopo designato, Mediolani, qui ante inter ipsos discordarant, tum ad pacem & concordiam fuêre reducti.

De morte Valentiniani. CAP. XXVI.

POst hæc cum Sauromatæ in Romanorum fines incursiones facerent, Imperator cum ingentibus copijs & apparatu contra eos ire maturat. Barbari cum ista accepissent, seque tantas copias tantumque apparatum ferre non posse animaduerterẽt, legatos miserũt, qui pacto fœdere pacẽ ab eo postularẽt. Simul atq; igitur legati aduentarũt, eiq; visi sunt abiecti admodũ & sordidi, scisitabatur, ecquid omnes Sauromatæ essent eiusmodi. Cũq; legati respõdissent, Sauromatum facilè optimos ad illum aduentasse, Valentinianus iracundia supra modum inflammatus est, ingentique clamore sublato dixit: male actum esse cum Imperio Romano, quòd eius administratio ad ipsum deuenisset, quo regnante tam egens, ac sordidum Barbarorum genus animo nõ erat contentũ, se suis finibus cũ salute continere, sed arma sumere, Romanorum fines populari, ad bellum animo confidenti proficisci maturabat. Atque tantopere suos neruos vociferando distendit, vt omnes venas aperiret, omnesq; arterias disrumperet. Vnde tanta sanguinis copia effusa est, vt in Castello, quod Bergition appellatur, extremum vitæ diem obiret: Gratiano iam tertium, & Ecætio consulibus: xv. Calend. Decembris. Vixit annos quinquaginta quatuor, regnauit tredecim. Mortuo igitur Valen-

Valentiniano, milites qui erãt in Italia, ſexto die poſt eius mortem, Valentinianum iuniorem, qui nomen à patre habuit, cum eſſet ætate admodum tenera, Aconci vrbis Italiæ Imperatorem declararunt. Quod cum cæteris imperatoribus eſſet nuntiatum, ægre admodum tulerunt, nõ quòd Valentinianus, qui alterius frater, alterius filius fratris fuit, Imperator erat deſignatus, ſed quod abſque illorum conſenſu & ſententia deſignatus erat, cum illi ipſi eſſent ipſum deſignaturi. Attamen vt Imperator eſſet, vterque illi ſuffragatus eſt: itaque Valentinianus iunior ad hunc modum fuit in ſede imperij paterni collocatus. Hunc Valentinianum intelligamus oportet ex Iuſtina natum fuiſſe, quã pater eius priore coniuge Seuera adhuc viuente, duxerat, idq; tali de cauſa. Iuſtus pater Iuſtinæ qui iam pridem temporibus ſcilicet Conſtantij Imperatoris, Picenæ prouinciæ fuit prefectus, in quiete per viſum videbatur ſibi videre, ſe purpuram imperatoriam e dextro latere, tanquam partũ edidiſſe. Quod quidem viſum cum alijs pleriſq; narratum fuit, tum ad aures perlatum Conſtantij. Ille ex viſo ducebatur ad augurandum, Imperatorem ex Iuſto ſatum fore: & propterea miſit aliquot, qui Iuſtũ è medio tollerent. Itaque Iuſtina patre orbata virgo permanſit. Poſtea tempore progrediẽte, Seueræ Imperatoris Valentiniani coniugi, nota eſſe cœpit: crebroq; cum illa venit in colloquiũ. Poſtquam verò creuit inter eas conſuetudo & familiaritas, iiſdem balneis pariter lauabant. Idcirco Seuera vbi Iuſtinam in balneis lautã vidiſſet, virginis pulchritudine mirè capiebatur, cœpitque de ea apud Imperatorem verba facere: Iuſti filiam virginem eſſe pulchritudine planè admirabili, ſeq; licet eſſet mulier, eius forma adeo venuſta vehementer oblectari. Imperator vxoris verba mente interiori recondens, cõſilium de Iuſtina in vxorem ducenda inijt: Seuera de qua Gratianum, quem paulo antè Imperatorem declarauerat, ſuſcepit, neutiquam repudiata. Quare legem tulit, vt cuiq; volenti liceret, duas vxores habere legitimas, eamque in ſingulis ciuitatibus diuulgauit. Lege itaque diuulgata, ipſe Iuſtinam duxit vxorem: ex qua Valentinianum iuniorem, & tres filias Iuſtam, Gratam, & Gallam procreauit. Quarum duæ vitã in virginitate traduxerunt: Galla autem poſtea Theodoſio

Magno in matrimonium collocata fuit: ex qua Pacidia filia ei nata est. Nam Arcadium & Honorium ex Placida priore suscepit coniuge. Verùm de Theodosio, & liberis suo loco dicetur.

De Themistio philosopho, & quòd post habitam ab eo coram Valente orationem, aliquanto moderatius Christianos insectatus est, & ex qua occasione Gotthi temporibus Valentis, Christianam fidem susceperint. CAP. XXVII.

VAlens qui Antiochiæ ætatem degebat, quamquam à bello gerendo cum exteris acquieuit (Barbari enim vbique se suarum regionum finibus continebant) in eos tamen, quos videret in fide Consubstantialis constanter perseuerare, impetum fecit, inq; dies singulos grauiora contra eos vsque eo excogitare supplicia non destitit, quoad ferox eius animus oratione Themistij philosophi, quam apud illum habuit, mansuetior placabiliorq; factus esset: in qua Themistius Imperatorem admonebat, ne qua ipsum caperet admiratio de Christianorum in religione dissentione: eam enim perexiguam esse, si cum multitudine ac turba opinionũ, quæ sunt apud gentiles philosophos (sunt enim amplius trecentę, & dissentio inter eos permagna est propter decreta, quibus quæque secta quasi necessariò tenetur astricta) comparetur, Deumq; velle tam diuersa ac dispari opinionum ratione suam gloriam illustrare, quo singuli eius magestatem propterea magis reuereantur, quòd non sit cuiq; in promptu eum accuratè cognoscere. His verbis, & alijs eius generis à Philosopho apud illum vsurpatis, quamquam cœpit esse paulo mitior comiorq;, tamen non omnem iracũdiæ æstum omnino sedauit, sed viros sacris initiatos loco mortis vsque eo multauit exilio, quoad iste eius conatus, tali casu esset forte cõpressus. Barbari trans Istrum incolentes, qui appellantur Gotthi, bello intestino inter ipsos concitato, in duas factiones diuisi fuerunt: quarum alteri Phritigernes, alteri Athanarichus præfuit. Cum autem Athanarichus videretur superiores partes obtinere, Phritigernes ad Romanos auxilij contra aduersarium petendi gratia profugit,

fugit. De quibus rebus Valens certior factus, dat mandatū militibus, qui versabātur in Thracia, vt Barbaris cōtra Barbaros dimicātibus subsidiò esset. Illi itaq; hostibus in fugā cōuersis, trans Istrum cōtra Athanarichū sunt victoriā cōsecuti. Quæ causa fuit permultis Barbaris fidem Christianā recipiendi. Nam Phritigernes, quo pro beneficio accepto Imperatori gratiā referre posset, eius religionē āplexari cœpit, suosque ad idem faciendum hortari. Atque eā ob causā complures Gotthi, qui tum, quo Imperatoris voluntati obsecundarent, se sectæ Arianæ addixerant, ad hoc vsque tēpus eidē adhæresunt. Eodem tempore Vlphilas Gotthorum Episcopus literas Gotthicas inuenit: atque vt primū, sacrā scripturam in eorū linguā cōuerterat, instituit animo, vti barbari illi sancta Dei eloquia perdiscerent. Simul atq; verò Vlphilas eos nō solū, qui Phritigerni, verū etiam, qui Athanaricho parebant, religionē Christianā docuerat, Athanarichus permultos, qui fidem Christi profitebātur, perinde ac si patria sua religionis instituta per eos fuisset adulterata, grauibus affecit supplicijs: ita vt Barbari nōnulli exsecta Ariana tū martyres fierēt. Verum Arius cū Sabellij errori non posset resistere, ex recta fide lapsus excidit, & filium dei nuper genitum esse tradidit: at barbari animo simplici religionem Christianā amplexi, pro fide Christi vitam, qua hic fruebantur, profundere non dubitarūt. Sed de Gotthis ad fidem Christi conuersis, hæc quidem ad hunc modum.

Quòd Gotthi ab alijs Barbaris sedibus suis eiecti ad Romanorum fines confugerunt, qui ab Imperatore susceptí, postea subuersionis Romani imperij & ipsius Imperatoris, causa extiterūt, & quòd Imperator dum totus in cogitatione belli cōtra Gotthos foret, bellum contra Christianos remissiore animo gerebat.

CAP. XXVIII.

BReui tempore post Barbari illi, amicitia inter ipsos mutuò cōcilitata, ab alijs barbaris vicinis suis, qui Hūni vocabantur, expugnati, suaq; regionis finibus exturbati, ad Romanorum ditionem confugere, Imperatori

Romano sua sponte inseruire, eius mandata exequi statuerunt. Quæ cum Valenti erant nunciata, ille minimè, quid inde futurum videretur, animo prospiciens, iubet supplices misericordia complecti: inque hac re vna se clementem ostẽdit. Itaque quasdam partes Thraciæ illis præscribit ad incolendum, seq; ea de re fortunatum esse censet. Sic enim cogitabat se ex illis exercitum paratum instructumque cõtra hostes habiturum: quinetiam Barbaros custodes multo plus terroris, quàm Romanos, hostibus incussuros. Et ob eã causam de cætero in milite Romano augendo cœpit esse negligentior: atque adeo veteranos milites, qui in bello viriliter & magno animo dimicare norant, penitus contẽpsit: pro militibus autem qui ex prouinciis vicatim colligi solẽt, pecuniam exegit, iussitq; vt pro singulis militibus octoginta aurei exigerentur, idque cum illos antea tributo leuasset. Hæc quidem origo & causa fuit, cur res Imperij Romani ad aliquod temporis spatium parum prosperà succederent. Nam Barbari, occupata Thracia, & prouincia Romanorum cum securitate possessa, res adeo secundas ferre nesciuêre, sed contra Romanos, qui tanta beneficia in eos contulerant, arma capere, omniaq; loca ad Thraciam spectantia vastare cœpere. Quibus rebus ad hunc modum confectis, Valentiq; nunciatis, destitit ab illis in exilium mittendis, qui fidem Consubstantialis amplexabantur. Nã in rebus dubijs perplexisq; cõstitutus, confestim Antiochia relicta, Constantinopolim ire perrexit. Ob quam causam persecutionis incendium contra Christianos ibi excitatũ, penitus restinctum est. Eodem tempore Euzoius, qui sectæ Arianæ Antiochiæ episcopus fuit, extremum vitæ diem cõfecit, ad quintum consulatum Valentis, Valẽtiniani autem iunioris primum: in cuius locum Dorotheus suffectus est.

Quòd Saraseni sub Mauiæ reginæ ipsorum imperio, Mosen quendam monachum, tum pietatis tum fidei singularis hominem sortiti episcopum, se Christianæ fidei addixerunt.

CAP. XXIX.

VBi Imperator Antiochia decesserat, Saraceni, qui erant antea pop. Romani socij & fœderati, iam tum deficere,

ficere,& muliere quadam, nomine Mauia, duce (cuius vir iam è vita discesserat)bellum contra eos gerere cœperunt. Itaque omnes Romanorum prouinciæ versus orientem illo tempore fuissent à Sarasenis penitus vastatæ,nisi illorum conatus diuina quadam prouidentia compressi fuissent. Causa autem talis fuit.Moses quidã genere Saracenus,qui in solitudine monasticum viuendi genus traducebat, propter eximiam pietatem, constantem fidem, & miracula ab eo edita, fama atque omnium sermone celebratus fuit. Istum Mauia Saracenorum regina suę gentis episcopum designari à Romanis postulauit, atq; ea lege bellum restinguere, fœderaq; cum illis facere pollicita est. Quibus auditis, duces Romani bene secum agi putabant, si ea conditione pax cõstitueretur. Abiecta igitur omni cunctatione, illud confici præcipiunt. Moses itaque eductus è solitudine, Alexandriã, vti illic sacerdotij dignitatem capesseret, deductus est. Vbi verò Moses ad Lucium,qui ibi tum prę fuit ecclesiis,aduentauit,illius repudiauit designationem:sicque illum est allocutus. Ego quidem meipsum sacerdotij dignitate indignũ existimo: sed tamen si hæc res videatur ex vsu Reipub. fore,tu, Luci, manus mihi nequaquam impones. Tua namque dextera cæde & sanguine redundat. Ac Lucio ad illum vicissim dicenti, non oportere ita contumeliis ipsum afficere, sed discere potius ab ipso religionis dogmata,respondet Moses: at iam non dogmatum ratio quęritur, sed facinora tua contra fratres edita, quæ plane conuincunt te vera Christianæ fidei dogmata omnino nõ habere. Nã Christianus non percutit, non obtrectat cuiquam, non pugnat: quippe seruus domini pugnare non debet. At tua facta per eos, quos in exilium expuleris, quos bestijs obieceris, quos igni cremandos tradideris, tanquam voce emissa contra te loquũtur,certioraq; habent indicia quæ oculis cernuntur, quã quæ accipiuntur auribus. Ista aliaq; id genus, cum Moses dixisset, eius necessarij illum ad montem quendam deducunt, vt ab illis, qui ibi exulabant, crearetur Episcopus. Mose itaq; hoc modo tum designato Episcopo,bellum Saracenorum extinctum est. Mauia autem sic deinceps pacẽ cum Romanis seruauit,vt filiam suam duci Victori desponderet.Sed de Saracenis hactenus.

Quod

Quòd Valente Antiochia digresso, qui in oriente degebãt orthodoxi, & præcipue Alexãdriæ animis recreati, Lucio reiecto, Petro qui Damasi episcopi Romani literis communitus erat, rursus ecclesias reddiderunt. CAP. XXX.

PEr idem tempus, simul atque Valens Imperator Antiochia decesserat, omnes qui vbique persecutionis tempestate iactabantur, & Alexandriæ potissimum, magno pere recreati fuerunt: propterea quòd Petrus Roma cum literis Damasi Episcopi Romani eo reuersus erat, quæ quidé & Mosis fidem confirmabant, & Petri creationem. Populus igitur illis confisus, expellit Lucium, Petrum autem in eius locum introducit. Lucius itaque sine mora Constantinopolim traijcit. Petrus ad exiguum tempus vitam protrahens, moritur: successorem fratrem suum Thimotheum relinquit.

Quòd Imperator Valens Constantinopolim reuersus, cũ populi cõuitijs propter Gothos lacessitus esset, de ciuitate contra Barbaros proficiscitur, confligẽsq; cũ illis Adrianopoli, quæ est vrbs Macedoniæ interfectus est, expletis ætatis suæ annis quinquaginta, regni sedecim.

CAP. XXXI.

IMperator Valens ad sextum suum consulatum, Valentiniani autem secundum, 3. Calend. Iunij aduẽtans Constantinopolim, populum in magno mœrore constitutum offendit. Nam barbari, qui Thraciam iam populati fuerant, suburbia etiam Constãtinopolis vastare propterea aggressi sunt, quòd nullę essent tum copiæ, quæ illorum impetum propulsarent. At cum Barbari mœnibus appropinquare cœperunt, ciuitas eum casum ægrè, & grauiter ferre, contra Imperatoré obstrepere, quòd hostes in eorũ fines introduxerat, & iam illis nolebat quàm primũ resistere, sed bellum cõtra Barbaros ducere. Itaq; cum equestria agebantur certamina, omnes vno consensu contra Imperatorem, qui eas res negligebat, vociferati sunt: contenteq; clamarunt: da arma, &

ima, & nos ipsi hoc bellum geremus. Dum ista vociferantur, Imperator iracundiæ flamma incendi, tertioq; Idus Iunij ex vrbe egredi cœpit: interminatus se, si rediret incolumis, supplicium de Constantinopolitanis sumpturum, cum pro contummelijs quibus tum eum vexassent, tum pro illis rebus, quas iam antea sub tyranno Procopio contra imperiũ admisissent. Ac cum dixisset se vrbem vastaturum penitus & ita solo æquaturum, vt aratro proscinderetur, contra Barbaros ire maturat: illos longe ex ciuitate repellit: persequitur ad Adrianopolim vsque vrbem Thraciæ, in confinijs Macedoniæ sitam. Ibiq; cum illis confligens, moritur, 3. Idus Augusti, ijsdem Cos. quos supra diximus: quarto anno ducentesimæ octuagesimæ nonæ Olympiadis. Atque nonnulli aiunt illum, cum in pagum quendam incursione Barbarorum incensum confugeret, igne ambustum interiisse: alij autem dicunt eum Imperatoris habitu mutato, in medium agmen peditum irruisse: deinde cum equites se nõ commisso prælio dedidissent, pedites omnes fusos aceruatim occidisse, illumque habitu Imperatorio, qui quisnam esset indicare potuisset, deposito, inter eos iacuisse incognitum. Abiit è vita, cum annos quinquaginta vixisset, regnassetq; cum fratre annos tredecim. Post fratris autem mortem, tres. Liber verò spatium sedecim annorum continet.

SOCRA-

Finis quarti libri.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIAE ECCLESIASTICAE, Liber Quintus.

PROOEMIVM.

Ntequam ad res gestas narrandas, quas sumus quinto libro prosecuturi, ingrediamur, eos qui hoc opus fortè perlegerint, admonitos volumus, ne nobis vitio vertant, quod cũ sit solum propositum historiam ecclesiasticam literis mandare, bella etiam varijs administrata tẽporibus, (quantum nobis data est facultas res in illis gestas verè cognoscendi) eidem admiscuimus. Istud enim à nobis multis de causis factitatum est. Primum vt res in bellis confectæ ad posteritatis notitiam veniant: deinde ne lectores, si eorũ animi inter legendum semper in temporum contentione consyderanda, & incommodis quę vltro citroque alius cõtra alium moliti sunt, occupati teneantur: fastidium capiant: maximè autem omnium, vt intelligatur, qua ratione cum Resp. turbulentis motibus iactaretur, ecclesiæ etiam status eiusdem quasi morbi contagione infectus, vehementer cõturbatus fuerit. Nam si quis diligenter obseruare notareq; voluerit, eisdem temporum articulis & Remp. fluctibus calamitatum, & ecclesiam rerum aduersarum procellis agitatã pro certo comperiet. Aut enim eodem momento vtramq; rebus incõmodis perturbatam fuisse inuenerit, aut miserias alterius, alterius infortunia proximè insecutas: & nonnunq; tumultus Ecclesiarum antegressos, Reip. autem commotiones consecutas, interdum omnino è contrariò: adeò vt facilè adducar ad credendum istarum rerum vicissitudinem non ex aliquocasu fortuito, sed ex nostris peccatis initia cepisse, nobisq; supplicii causa tanta incommoda inflicta esse: siue vt est apud Apostolum, vti quorundam hominum

peccata

peccata manifesta sint, præcedentia ad iudicium, quosdam autem & subsequantur. His de causis in hanc historiam ecclesiasticam nonnullas res etiam in Rep. procuranda gestas includimus. Et quanquam res Constãtini temporibus in bello administratas, propter longinquum præteriti tẽporis spacium inuenire non poteramus, tamẽ eas, quas postea iam ab his, qui ad hoc vsque tempus vitã propagarint, accepimus, in transcursu nostri sermonis sumus complexi. Passimq; in historia Imperatorum mentionem propterea fecimus, quod ex illo tempore, quo Christiani esse cœperunt, ecclesiæ negocia, ex illorum nutu pendêre visa sunt: atq; adeo maxima concilia de eorundem sententia & conuocata fuerunt, & adhuc conuocantur. Quinetiam Gentilis cultus superstitionisq; propterea meminimus, quod tranquillum ecclesiæ statum magnopere perturbauit. Atque hæc quidam procœmij loco dixisse sat est. Iam verò historiam aggrediamur. 1. Tim. 5. Plin. 1.

Quòd post Valẽtis interitum, cũ Gotthi contra Constantinopolim arma ferrent, ciuitas obuiam exiuit, paucis Sarracenis fœderatis à Mauia missis, suppetias illis ferentibus.

CAP. I.

VBI Imperator Valens mortem (qua ratione omninò incertum est) oppetierat, Barbari denuo ad mœnia Constantinopolis aduentare, illiusq; suburbia vastare cœperunt. Vnde populus grauiter commotus, sua sponte Barbaris resistere, singuli, quod obuium erat, armorum loco arripere. Imperatoris coniunx dominica omnibus, qui ad bellum egrediebantur, mercedem ex ærario Imperatorio, sicut militibus decretum fuit, suppeditare. Aliquot etiam è Saracenis fœderatis à Mauia, cuius supra fecimus mentionem, missi, opem illis ferre. Ad hunc modum itaque cum populus prælium cõmisisset, Barbari longe ab vrbe pedem retulere.

Quòd Gratianus Imperator orthodoxis Episcopis ab exilio reuocatis, hæreticos ab ecclesiis exegit, ac eodem tempore Theodorium socium imperii coptauit. *CAP. II.*

Gratia-

GRatianus simul cum Valentiniano iuniore gubernaculis potitus imperii, crudelitatem Valentis auunculi in Christianos vsurpatam damnauit: illosque, qui ab eo erant relegati, reuocauit in patriam, atque adeo lege sanciuit, vt quæq; secta (solis Eunomianis, Photinianis, & Manichæis exceptis) liberè & audacter, nullo habito discrimine, in ecclesiis conuentus ageret. Ac cum imperium Romanum languens ægrumq; esse, & barbarorum vires in dies crescere, & ad remp. gubernandam viro nobili excelsoque animo prædito opus habere animaduerteret, Theodosium ex Patritiis Hispanię ortum, in bello administãdo admodum exercitatum, & propterea iam pridem ad imperium capessendum valde idoneum, atque etiam ante ipsius Gratiani creationem, omnium suffragiis ad imperij administrationem delectum, socium imperii sibi adiungit. Illum igitur Sirmii (est hæc quidem ciuitas Illyriæ) declarat imperatorem, Ausonio & Olybrio Cos. xvij. Calend Februarij, cumque eo certamina belli contra Barbaros gerendi dispartit.

Quinam illo tempore Episcopi ecclesiarum gubernationi præfuerint.

CAP. III.

EOdem tẽpore ecclesiæ Romanæ Damasus, qui Liberio succedebat, præfuit: Hierosolymitanæ autem Cyrillus. Ecclesia Antiochena in tres factiones, vti dixi, diuisa fuit. Nam quasdam ecclesias Dorotheus Arianus post Euzoium rexit: alias partim Paulinus, partim Meletius ab exilio reuocatus, gubernauit. Alexandriæ, ecclesias Arianorum Lucius, qui iam exulabat, ecclesias autem eorum, qui fidem Consubstantialis tenebant, Timotheus post Petrum administrauit. Constantinopoli ecclesiarum obtinuit procurationem Demophilus, qui post Eudoxium sectæ præfuit Arianæ. Qui verò eius detestabantur doctrinam, separatim inter se conuentus celebrarunt.

Quòd Macedoniani qui dudum ad Damasum Episcopum Romanum de consubstantiali stabiliendo legatos

legatos miserunt, rursus in pristinum errorem reciderunt. CAP. IIII.

MAcedoniani, quanquam post legationem ad Liberium missam, aliquamdiu cum illis, qui fidem in cõcilio Nicæno decretam perpetuò amplexati fuissent, in Ecclesijs cuiusque ciuitatis absque discrimine communicabant, tamen vbi Gratiani Imperatoris lex libertatem singulis sectis conuentus agendi largita fuerat, se ab ecclesia rursus seperare constituerunt. Idcirco Antiochiæ, quæ est in Syria, in vnum coacti, de integro decreuêre vocẽ illam consubstantiale auersandam esse: cum illis, qui fidem concilii Nicæni amplexabantur, non omnino communicandum. Verùm eorum conatus minimè ipsis succesit ex sententia. Nam plerique eos tanquam alias alia decernentes condemnare cœperunt, ab illis desciscere penitus, & fidei consubstantialis fautoribus firmè adhæresere.

De ijs quæ tum temporis Antiochiæ propter Paulinum & Meletium obtigerunt, & quòd Gregorius Nazianzenus communi orthodoxorum decreto, ecclesiæ Constantinopolitanæ præses institutus erat. CAP. V.

PER idem tempus, Antiochiæ Syriæ propter Meletium grauis contentionis flamma incensa est: quæ quidem eius generis fuit. Diximus antea Paulinum Antiochiæ episcopum propter eximiam pietatem in exilium minimè eiectum fuisse. Meletium primum à Iuliano in patriam accersitum: deinde cum à Valente denuo esset relegatus, regnante Gratiano reuocatum. Qui cum rediret Antiochiam, Paulinum reperit iam senio prope confectum. Confestim itaq; omnes, qui fauebant Meletio, operam dederunt, vt cum Paulino sedis episcopalis particeps fieret. Cùm autem Paulinus diceret contra ecclesiæ canones esse, vt quisquam ab Arianis episcopis designatus ad sedẽ episcopalem participandam admitteretur, populus vi rem cõficere statuit. Atque in ecclesia quadam in suburbiis sita, illum

illum in sede Episcopali collocare parant. Quo facto, permagna excitabatur contentio. Posteà verò populus sub eiusmodi conditionibus ad concordiam reductus fuit. Cum omnes, qui Episcopatum petere videbantur, in vnum coegissent, reperiunt eos esse numero sex, inter quos erat Flauianus. Istos iureiurando astringunt, vt nemo illorum tum Episcopatus administrationem capesseret, cum alteruter ex his duobus Episcopis, Paulinum & Meletium dico, è vita exiret, sed ei soli, qui supereſſet, demortui locum obtinendi, facerent potestatem. Quare iureiurando ad hunc modũ dato, populus pacato & tranquillo animo, vnus erga alium esse cœpit, nec deinceps mutuo discordare. Ob quam causam qui à Lucifero stabant, ab Ecclesia recessere, quod Meletius ab Arianis designatus, ad episcopatus illius dignitatẽ admissus erat. Eodem tempore, quo & res Antiochenæ in tanta perturbatione versabantur, & Gregorius communi multorum episcoporum consensu ab vrbis Nazianzi episcopatu, ad episcopatum Constantinopolis translatus fuit, Meletius Constantinopoli necessariò contendit. Atque ista quidem hoc modo.

Quòd Theodotius Imperator post fusos Thessalonicæ barbaros, cum in aduersam valetudinẽ incidisset, ab Astolio episcopo baptismi lauachro tinctus est. CAP. VI.

PEr illud tempus vbi Gratianus & Theodosius victoriam contra Barbaros reportauerant, Gratianus extemplo propterea in galliam profectus est, quòd Germani fuerant eius regionis agros depopulati: Theodosius autẽ post erecta trophea, Constãtinopolim ire maturans, Thessalonicam peruenit. Ibi in morbum incidens, cupiebat baptismo donari: quippe ex maioribus religionem iam olim didicerat Christianam, fideiq; Consubstantialis se totum addixerat. Et cum propter morbi grauitatem baptizari properaret, & Episcopum Thessalonicensiũ ad illud munus obeundum requireret, primum sciscitabatur ab Episcopo, quam fidem amplexaretur. Ac cum Episcopus respondisset, opinionem Arij minime per Illirium peruasisse, neque nouam illius doctrinã eius regionis Ecclesias potuisse occupare,

pare, sed omnes, qui in illis versabantur, antiquam illam & vetustam fidem ab Apostolis traditam, inque Concilio Nicæno confirmatam semper obseruasse, Imperator ab Ascholio (ita enim vocabatur Episcopus) libentissimo animo baptismum recepit. Paucis igitur post diebus à morbo recreatus, Constantinopolim contendit, 8. Calend. Decembris, Gratiano iam quintum Consule, eoque ipso Theodosio primum.

Quòd cum Gregorius Constantinopolim, Episcopis aliquot stomachantibus ingressus esset, ipse Ecclesiæ gubernationem repudiauit. Imperator autẽ Dimophilo Arianorum Episcopo significat, vt aut Consubstantiali assentiretur, aut ciuitati cederet, quod ille melius censuit. CAP. VII.

EOdem tempore Gregorius ab vrbe Nazianzo translatus, intra mœnia Constantinopolis in quadam ecclesia perexigua conuentus fecit. Ad quam quidem eccle siam, Imperatores postea templum amplissimum adiunxere, vocauereque Anastasiam. Gregorius, vir illustris, & homines ætate coniunctos pietate facilè superans, cum intelligeret quosdam ipsi obstrepere, quòd homo exterus & peregrinus esset, lætus admodum de Imperatoris aduentu, Constantinopoli amplius ætatem degere recusauit. Imperator verò, cum ecclesiam admodum conturbatam offenderet, omni cura & cogitatione incubuit, vti pacem faceret, concordiam constitueret, & ecclesias amplificaret. Itaque sine mora Demophilo, qui sectæ Arianæ Episcopus fuit, consilium suum aperit, quæritque ab eo vtrùm cõcilio Nicæno fidem vellet adhibere, populum ad concordiam traducere, & pacem amplecti. Quo quidem eius postulatum abnuẽte, idcir co, inquit Imperator, si pacem & concordiam fugis, te ab ecclesiis fugere mando. Quæ cum audiuisset Demophilus, & secum considerasset, quam difficilè esset potentioribus resistere, conuocata in ecclesia multitudine, ipse in medio surrexit, verbaque eiusmodi apud suos locutus est. Fratres, scri » ptum est in euangelio: si vos persecuti fuerint in vna ciui» tate, fugite in aliam. Igitur quoniam Imperator nos ab ec-

Cur templum hoc sit Anastasia vocatũ, vide Sozo. li. 7. ca. 5

Matt. 10.

cleſiis ſegregat,ſciatis velim,vobis cras extra ciuitatem conuentus agendos eſſe. Hæc locutus,egreditur. Neque illud intellexit, quòd qui ex ea vitæ ratione, quam mundus poſtulat,fugiunt, (ſic enim dictum Euangelij capiendum eſt) hi quærunt ſupernam Hieruſalem, ſed ipſe alium ſenſum ſecutus,de cætero extra portas conuentus fecit. Exiit etiam vna cum illo Lucius,qui Alexandria,vti prius dixi,eiectus, multatuſq; exilio,Conſtantinopoli ætatem egit. Quocirca Ariani, qui annos quadraginta eccleſiarũ adminiſtratione potiti fuiſſent,cũ concordiã,ad quã Imperator Theodoſius illos hortabatur,fugerẽt,ſe ex vrbe ſubduxerunt,ad quintũ Conſulatũ Gratiani,Theodoſii autẽ Auguſti primũ: ſexto Calend.Decembris. Qui autẽ fidem ſeruabant Conſubſtantialis, hi in eorum venere loca,eccleſiasq; occupauere.

De centum quinquaginta Epiſcopis, qui Conſtantinopoli conuenerant, & quas ſanxerant res Nectario illic creato Epiſcopo. CAP. VIII.

IMperator,nulla mora interpoſita,concilium epiſcoporũ, ipſius fidem amplectentium,cõuocat:quo tum fides concilij Nicæni corroboraretur,tum Conſtantinopoli deſignaretur Epiſcopus. Ac quoniam in ſpem venerat,ſe poſſe Macedonianos ad concordiam cum illis Epiſcopis, qui erant eiuſdem cum illo fidei reducere, Epiſcopos ſectæ Macedonianæ accerſiuit.Itaq; in vnum conueniunt,qui fidem tenebant Conſubſtantialis, Timotheus Alexandriæ Epiſcopus : Hieroſolymorum Cyrillus, qui id temporis pœnitentia adductus,fidei Conſubſtantialis ſe totum addixerat : Meletius autem iam pridem aderat : eo ſcilicet tempore, quo erat propter deſignationem Gregorij illo accerſitus : Aſcholius etiam Theſſalonicæ Epiſcopus, & alij complures. Erant omnes numero centum quinquaginta. Partis Macedonianæ primas obtinuerunt,Eleuſius Epiſcopus Cyzici,& Marcianus Lãpſaci. Oẽs illius ſectæ erãt ad numerũ triginta ſex:quorũ maior pars ex ciuitatib⁹ Helleſpõti fuit. Ad conciliũ igitur cõueniunt,Eucharide,& Euagrio Coſſ. menſe Maio. Ab Imperatore itaq; & Epiſcopis,qui eãdem cũ eo fidẽ amplexabantur, modis omnibus laboratũ fuit, vt Eleuſium cũ ſuis ad cõcordiam fidei adducerẽt:Eumq; non ſolum

ſolum legationis,quam Euſtathius & alij cum illo, eorũ nomine apud Liberiũ iamdudum Romanum Epiſcopum obierãt,in memoriã redegerũt:verũ etiã quòd nõ multo ante, nullo habito diſcrimine,ſua ſpõte cũ illis,qui fidẽ Conſubſtantialis tuebantur,communicarant:eoſq; nequaquam piè & religioſe facturos, ſi cum antea conſentientem cum illis de fide opinionem agnouiſſent,iam rurſus ea, quæ præclarè decreuerant,penitus euertere molirentur. Verùm apud illos nec admonitioni, nec reprehenſioni locus relictus fuit. Nam ſe malle opinionem Arianam aſſeuerare, quàm fidei Conſubſtantialis aſſentiri dixerunt. Quæ cum reſpondiſſent,Conſtantinopoli abſceſſerunt: perque literas populo cuiuſque ciuitatis ſignificarunt,vt fidei concilij Nicæni minime conſentirent. Alterius autem partes Epiſcopi, Conſtantinopoli cõmorati,de Epiſcopo deſignando concilium iniuerunt. Nam Gregorius,vt paulò ante demonſtraui, Epiſcopatu illo repudiato, ad vrbem Nazianzum ſe recepit. Erat fortè Nectarius quidam, ex genere ſenatorio,vir moribus admodum modeſtus,& tota vitæ ratione conſpicuus: qui quanquam Prætoris fungebatur officio,à populo tamẽ inde abreptus, ad Epiſcopatus honorem delatus fuit, & à centum quinquaginta Epiſcopis,qui tum aderant, ordinatus.Eodem tempore decretum fuit,vt Epiſcopus Conſtantinopolitanus proximè & ſecundum Epiſcopũ Romanum primas propterea obtineret, quòd illa ciuitas noua Roma eſſet appellata.De integro etiam fidem concilij Nicæni ſtabiliunt,& diſpartitis prouinciis, patriarchas conſtituunt: deciduntq; vt nullus Epiſcopus,relicta ſua diœceſi,ad exteras eccleſias demigraret.Nã antea propter perſecutionũ tẽpeſtates iſtud facere cuiq; liberũ erat. Nectario igitur ampla illa ciuitas Cõſtantinopolis, & tota Thracia ſorte obuenit: Põticæ autẽ diœceſis patriarchatus Helladiæ Cæſareæ Cappadociæ poſt Baſiliũ Epiſcopo,Grægorio Nyſſæ (hæc eſt vrbs etiam Cappadociæ) fratri Baſilij, & Otreio Melitinæ,quæ eſt in Armenia,cõtigit. Patriarchatum item Aſianum Amphitochius Epiſcopus Iconij, & Optimus Antiochiæ Piſidiæ ſortitò capiunt. Aegypti diœceſis Timotheo Alexandriæ Epiſcopo tribuitur. Eccleſiarum denique verſus orientẽ diœceſim idem Epiſcopi,qui antea,Pelagius

ſcilicet Epiſcopus Laodiceæ,& Diodorus Tarſi obtinent: honoris prærogatiua eccleſiæ Antiochenæ reſeruata, quam Meletio tum præſenti tribuerunt. Itemq; ſtatuerunt, vti ſi vſus poſtularet,res,cuiuſque prouinciæ concilium prouinciale diſpenſaret. His etiam Imperator ſuffragatus eſt. Iſtud itaque concilium talem exitum eſt conſecutum.

Quòd Imperator Theodotius Pauli Conſtantinopolitani Epiſcopi corpus magno cum honore ab exilio reportauit, quo tempore Meletius Antiochenus Epiſcopus ab hac vita migrauerat.

CAP. IX.

PER id temporis corpus Pauli Epiſcopi (quem Philippus præfectus Imperatorius propter Macedonium, vti ſupra commemoraui,in exilium eiecit,Cucuſsiq;, quæ eſt vrbs Armeniæ, ſtrangulandum curauit) Imperator Ancyra Conſtantinopolim tranſtulit: ibiq; cum magno honore & reuerentia excipiens, in eccleſia, quæ eius nomine nuncupata eſt,repoſuit: quam Eccleſiam antea quidem Macedoniani ab Arianis ſegregati,tenuerant: ſed tum tamẽ ab Imperatore propterea expulſi erant,quòd eius fidem amplexari recuſauerant. Eodem tẽpore Meletius Epiſcopus Antiochiæ,in morbum delapſus,deceſsit de vita. Quo quidẽ tempore Gregorius frater Baſilij funebrem orationem in eius mortem recitauit. Corpus autem Meletij eius neceſſarij Antiochiam tranſportarunt. Rurſus qui Meletio erãt addicti, à Paulino gubernari noluerunt, ſed in locum Meletij Flauianum ſufficere conſtituerunt. Vnde populus de integro diſsidere cœpit. Et propterea eccleſia Antiochena denuò non propter fidem, ſed propter Epiſcoporum delectum diuiſa fuit.

Quòd Imperator cum eodem tempore quo filius eius Archadius Auguſtus declaratus eſt, omnium ſectarum concilium indici præceperat,ſolis Nouatianis, vt qui fidei Conſubſtantialis aſtipulabantur,intra ciuitatem conuentus agere permiſit, reliqui autem hæretici abigebantur. CAP. X.

Itemq;

ITemque in aliis vrbibus, dum Ariani ab ecclesiis exturbabantur, tumultus exorti sunt. In qua re me quidem in prudentiam Imperatoris intuentem permagna capit admiratio. Nam non diu passus est ciuitates his tumultuum procellis agitari, sed quantum in ipso situm erat, breui temporis curriculo concilium omnium sectarum cogere laborauit: ratus ex mutuo Episcoporum inter ipsos colloquio & congressu, vnam omnibus consentientem de fide opinionem constabilitam fore. Quod quidem Imperatoris instituum, causam fuisse arbitror, cur res tam prosperè illi euenirent. Nam eisdem temporibus, diuina quadam prouidentia Barbaræ gentes se eius ditioni subiecerunt: inter quas Athanarichus dux Gotthorum se cum omnibus suis copiis ei dedidit: ac breui post Constantinopoli supremum vitæ diem egit. Imperator filium Arcadium, tum Augustum declarauit, ad secundum consulatum Merogãdi, Saturnini autem primum, decimo quarto Calend. Februarij. Haud diu post vndique cuiusque sectæ episcopi eo aduentarunt, eisdem Coss. mense Iunio. Imperator igitur, Episcopo Nectario accersito, sermonem cum eo contulit, qua tandem ratione Christiana religio posset liberari discordiis, & ecclesia ad concordiam reduci: dixitq; controuersiam, quæ ecclesias diremerat, debere accuratè excuti, vti dissentione penitus sublata, concordia in ecclesiis constitueretur. Quod cũ Nectarius audiuisset, anxio & perplexo animo fuit: Atque Agelio, qui tum Nouatianorum Episcopus fuit, vtpote fide cum ipso consentienti, accito, Imperatoris mentem aperuit. Ille quidem, licet vir in aliis rebus admodum prudens fuerit, tamen quoniam in disceptandis discutiendisque de religione controuersiis non multũ potuit, lectorem suæ ecclesiæ, Sisinium nomine, ad differendi munus designauit. Sisinius ergo vir in primis disertus, rerum vsu peritus, in literis sacris explicandis accuratè eruditus, & disciplinis philosophorum eximius, quoniam exploratum habebat, disceptationes non solum non reconciliare Schismata, sed hæreticos præterea ad contentionem multo magis accendere, idcirco tale consilium (nouerat enim pro certo veteres præcauisse, ne principium essentiæ filio Dei attribueret, quippe qui eum patri coæternum esse existimarent.) Nectario

dedit, vt concertationes dialecticas vitaret, teſteſque adhiberet formulas fidei à veteribus editas, efficeretque vt hæreticorum principes ab Imperatore rogarentur, vtrùm aliquam rationem ducerent illorum doctorum, qui ante diuiſionem probè eccleſiam temperaſſent, an eos tanquam à religione Chriſtiana alienos reijcerent? Quod ſi eos reijciũt, eiſdem etiam anathema denunciare audacter aggrediantur. ac ſi illud aggredi audeant, certè à multitudine ipſi expellẽtur. Quo confecto, veritatem viciſſe manifeſtò conſtabit. Sin veteres doctores minimè reijciunt, tum noſtrum eſt eorum libros proferre, quorum teſtimoniis noſtra confirmetur opinio. Quæ cũ Nectarius à Siſinio audiuiſſet, properè ad Imperatoris Palatium contendit: concilii, quod ſibi datum erat, Imperatorem facit participem. Ille auidè amplectitur: rem prudenter tractare cœptat. Nam inſtituto ſuo tacito & occultato, ſolum ab illis quærit, vtrum doctorum, qui ante eccleſiæ diuiſionem fuerunt, vllam ducerent rationem, eoſque approbarent nec ne? Ac cum illi id ipſum non inficiarentur, ſed dicerent ſe eos tanquam magiſtros in permagno honore habere, ſciſcitatur denuo ab illis Imperator vtrum illorum velut fideliũ doctrinæ Chriſtianæ teſtiũ veſtigiis inſiſterent? quibus auditis, ſectarum Epiſcopis, & dialecticis, quos ſinguli ſecum habebant (erãt enim cũ illis complures ad diſſerendi certamen inſtructi) incertum erat quid agerent. Etenim ſinguli in ſingulas propè diſtrahebantur ſententias, dum alij Imperatoris inſtitutum præclarè ſe habere, alij illud ſuo ipſorum propoſito ſuſceptoq; concilio aduerſari dicebant. Nam diuerſa erat cuiuſque de veterum libris ſententia, & mens inter ipſos diſcrepans. Ac non ſolum variarum ſectarum varia fuit opinio, ſed qui vnam eandemq; ſectam ſequebantur, hi inter ipſos diſſenſerunt. Quocirca conſentiens illorum malitia, velut lingua veterum gigantum, diuiſa fuit, & turris perditæ molitionis penitus euerſa. Imperator verò, cum intelligeret multiplicem eorum diſſentionem, & quòd non veterum de fidẽ expoſitione, ſed ſola diſſerendi ſubtilitate confidebant, ad aliud concilium confugit: imperatq; vt ſingulæ ſectæ fidei, quam quæque tenebat, declarationem literis proderent. Idcircò qui ex quaque ſecta in dicendi facultate erant diſertiſ-

ſimi,

simi, hi dogma suum scriptis mandarunt. Dies ad hanc rem præstituta fuit. Sectarum Episcopi ad Palatium accersiti, conueniunt. Aderant itaque Nectarius & Agelius fidei Consubstantialis Episcopi: Arianorum, Demophilus. Eunomianorum ipse Eunomius: Macedonianorum, Eleusius Cyzicensis. Tum verò Imperator eos, qui conuenerant, primum benignè ad se admittit: capit cuiusque dogma scriptis proditum. Deinde se in locum separatum solum concludit: precatur obnixè, vt Deus illi ad veritatem eliciendam opem ferre vellet. Postremò, dogmate cuiusque perlecto, cætera omnia vtpote Trinitatis vnitatem dirimentia damnat, lacerat: solam autem Consubstantialis fidem laudat, approbat. Hæc causa fuit, cur Nouatiani rursus prosperè rem gererent, conuentusque intra vrbes agerent. Nam Imperator eorum inter ipsos de fide consentionem admiratus, lege edixit, vt suis ipsorum ecclesiis securi potirentur: ecclesiæque eorum eadem haberent priuilegia, quibus ecclesiæ suæ ipsius fidei adhærescentes, fruebantur. Aliarum autem sectarum Episcopi propter mutuam inter ipsos dissentionem à populo suæ administrationi concredito, despicatui ducebantur. Qui tametsi decesserunt desperatione debilitati & tristitia, tamen suos per literas consolari cœperunt: hortari, vti animos minimè propterea contraherent, quod multi, opinione ipsorum derelicta, ad fidem Consubstantialis se transtulissent. Nam multos esse vocatos, paucos verò electos. Quam quidem neutiquam tum protulere sententiam, cum maxima populi pars ex Imperatorum nutu pendens, mordicùs illorum opinioni adhæresceba. Verùm enimuero ne illi quidem qui fidem Consubstantialis propugnabant, erant omnino à molestiis vacui liberique. Nam controuersia in ecclesia Antiochena oborta, eos, qui concilio interfuerunt, in duas factiones diuisit: quippe AEgyptij, Arabes, & Cyprij in vnum conspirantes, Flauianum Antiochia exturbandum censebant: Palæstini, Phœnices, & Syrij stabant à Flauiano. Sed quis huius controuersiæ fuerit exitus, dicam alio loco.

De Maximo tyranno, & Gratiano dolo interempto, quãdo & Iustina Valentiniani pueri adhuc mater, insidias in Ambrosium Mediolanensem Episcopũ tendere propter Maximi metum, inuita destiterit.

CAP. XI.

EIsdem temporibus, quibus concilium Cõstantinopoli habitum fuit, has res in partibus versus occidentẽ confectas accepimus. Maximus ex partibus Britanniæ oriundus, arma contra Imperium Romanum ferre, & Gratiano in bello contra Germanos valde debilitato, insidias tẽdere parat. In Italia autem, quia Valentinianus admodum erat adolescens, Probus, vir consularis summam præfecturã gerens, Reip. curam suscepit. Iustina Imperatoris Valentiniani mater, Arianæ prauitatis labe infecta, etsi, dum vir eius vixit, eos, qui fidei Consubstantialis dediti erant, nullo incommodo poterat afficere, tamen cum filius eius esset adhuc ætate tenera, Mediolanum proficiscens, grauissimos tumultus contra Ambrosium Episcopum concitauit, eũque in exilium mitti iussit. Vbi autem populus propter incredibilem amorẽ, quo Ambrosium amplectebatur, restitit, eorumque retardauit conatum, qui illum in exilium abripere laborabant, interea nunciatum est Gratianum dolo & insidiis Tyranni Maximi interfectum. Nam in Rheda, quæ lecticæ speciem præ se ferebat: quæque à mulis gestabatur, Andragathius Maximi dux occultatus, præcepit vti satellitibus Imperatoriis denunciaretur, Imperatoris Gratiani cõiugem in ea vectam esse, Imperatorique fluuium Rhodanũ, qui Lugdunum vrbem Galliæ præterfluit, traijcienti obuiam procedere. Imperator itaque coniugem esse ratus, insidias haudquaquam euitauit, sed in hostis manus, tanquam cæcus in fossam, imprudens incidit. Nam Andragathius è Rheda desiliens, Gratianum interfecit. Moritur igitur Merogando & Saturnino Coss. cum annos regnasset quindecim, vixisset autem vigintiquatuor. Quod factum, iram matris Imperatoris contra Ambrosium inflammatam restinxit. Quare Valentianus temporis necessitati inseruiens, Maximum animo perinuito ad imperij societatem admittit. Probus verò Maximi potentiam veritus, ad partes versus orientem

tem tum proficiſci conſtituit. Abſque mora igitur decedit ex Italia: atque in Illyriam contendens, Theſſalonicæ, quę eſt in Macedonia, commoratus eſt.

Quòd Imperator Theodoſius conſcriptis maximis contra Maximum copiis, eodem tempore quo natus eſt illi ex Placilla Honorius, Archadium Conſtantinopoli reliquit, ipſe Mediolani cum tyranno conflixit.

CAP. XII.

THeodoſius Imperator ob hanc cauſam in magnam ſolicitudinem coniectus, quàm maximas copias contra tyrannum conficit, admodum veritus, ne cædem etiam Valentiniano iuniori moliretur. Eodem momento legati Perſarum aduentant, pacem ab Imperatore petituri. Etiam tum filius Honorius Imperatori ex Placilla coniuge natus eſt, Rhycomeliano & Clearcho Coſſ. quinto Id. Septembris. Eiſdem quoq; Coſſ. Agelius Nouatianorum Epiſcopus, paulo ante natum Honorium è vita migrauerat. Anno ſequenti, ad primum conſulatum Arcadij Auguſti, & Vadonis, cum Tomitheus Epiſcopus Alexandriæ extremum diem obierat, Theophylus eum capeſsit Epiſcopatū. Anno poſt, vbi Demophilus ſectæ Arianæ Epiſcopus ſupremum vitæ diem confecerat, Ariani Marino ſuæ ipſorum ſectæ Epiſcopo ex Thracia accerſito, Epiſcopatum eius impartiūt. Marinus autem, cuius temporibus ſecta Ariana ſicut à me dicetur poſtea, diuiſa erat, non diu vitam propagauit. Dorotheum igitur ex Antiochia Syriæ accitum, ſuum epiſcopum deſignant. Imperator ad bellum contra Maximum gerendum ire pergit, Arcadio filio ſuo Cõſtantinopoli Imperatore relicto. Qui vbi Theſſalonicam venit, offendit milites Valentiani ægritudine fractos, quòd neceſsitate inducti, tyrannum Imperatoris loco admiſiſſent. Theodoſius autem ſe neque in hanc, neq; in illam partẽ propendere propalam declarauit. Nã legatos Maximi ad ſe miſſos, neq; reiecit, neq; admiſit: & tamen Imperium Romanum nominis Imperatorij ſimulatione, tyrãnide oppreſſum iri, videre ini quo animo tulit. Proinde collecta militum manu, Mediolanum proficiſci maturat. Nam illo aduentarat Maximus.

De tumultu Constantinopoli ab Arianis concitato. CAP. XIII.

EOdem tẽporis momento, quo Imperator ad hoc bellum faciendum omni studio incumbebat, Constantinopoli ab Arianis tumultus tali de causa commotus est. Solent homines de rebus quas non norunt, sermones nonnunquam confingere: & si quando fuerint occasionem nacti, rumores, de rebus, quarũ cupiditate ducuntur, multò maximos excitant, vtpote perpetuo rerum nouarum appetẽtes. Quod quidem in ea ciuitate tũ vsu venit. Nam de bello, quod longè ab illis gerebatur, alius aliud commentus, rumore de eo disipauit, spem scilicet animo cõspiciens belli euentum Imperatori indies minus prospere succesſurum. Etenim quamuis in bello adhuc nihil esset confectum, tamen illi res, quas non norunt, iuxta ac si easdem oculis aspexissent, narrarunt, dixeruntq; tyrannum copias Imperatoris profligasse, hunc, & illum militum numerum in pugna cecidisse: atq; adeo ipsum Imperatorẽ à tyranno propemodum captum fuisse. Ariani itaque graui tum animi perturbatione cõmoti (discrutiabãtur enim, ecclesias intra vrbem ab illis, quos ipsi antea persecuti fuerant occupatos) varios rumores disseminarunt. Et quoniã alia quædam diuersa ab illis, quæ narrabantur, eos etiam qui rumorũ erant authores, ad credendum ita induxerunt, vt ea, quæ ipsi confinxerant, nõ ficta, sed vera esse putarẽt (nam alij qui ea auditione acceperant, ipsis rumorum authoribus confirmabant, non aliter habere, atque ab illis audiuerant) Ariani idcirco animis de integro confidere, facinus aggredi, Nectarij Episcopi domum, iniectis facibus, incendio vastare cœperunt. Hæc gesta sunt ad secundum consulatum Theodosij, Cynegij autem primum.

De Imperatoris Theodosii victoria, & prostrato tyranno. CAP. XIIII.

CVM milites Maximi tyranni de Imperatoris aduentu, deq; eius apparatu bellico audiuissent, ne rumoris quidem auram ferre potuerunt, sed graui metu perculsi, tyrannum vinctum in manus Imperatoris tradunt: qui quidem

quidem occisus est, sub eisdem Coss. sexto Calend. Septembris. Andragathius autem, qui Gratianum Imperatorem interemerat, Maximi clade intellecta, se in proximum flumen præcipitans, submersus est. Quamobrem Imperatores victoriam consecuti, Romam iter capiunt. Cumque illis vna erat Honorius admodum adolescens. Nam post euictum Maximum pater illum Constantinopoli accersiuerat. Romæ igitur festa celebrauere triumphalia. Quo quidem tempore Theodosius Imperator suæ singularis clementiæ in causa Symmachi viri consularis illustrem dedit significationem. Iste namque Symmachus & inter viros ordinis senatorij Romæ principem locum obtinuit, & propter excellentem eius in latinis literis eruditionem in summa admiratione fuit. Nam multos libros latino sermone conscripsit. Inter quos liber de laudibus Maximi tyranni, dum adhuc viuebat, editus, & coram eo recitatus, eum postea læsæ maiestatis reum fecit. Quapropter mortem veritus, ad ecclesiam confugit. Imperator verò, qui adeo pio & religioso animo erga fidem Christianam affectus erat, vt non sacerdotes modò, qui in eadem cum illo fide consentiebãt, supra modum coleret, sed Nouatianos etiam, qui in fide Consubstantialis cum eo conspirabant, amplecteretur humanitùs, quò Leontio Romæ ecclesiæ Nouatianæ Episcopo pro Symmacho deprecanti gratificaretur, Symmachum absoluit crimine. Qui veniam consecutus, Apologeticum ad Imperatorem Theodosium scripsit. Bellum itaq;, quod in initio maximam minari videbatur calamitatem, celeriter extinctum fuit.

De Flauiano Antiocheno Episcopo.

CAP. XV.

EOdem ferè tempore Antiochiæ Syriæ hæc etiam gesta fuisse accepimus, cum Paulinus morte occubuerat: populus illius ecclesiæ Flauianum detestatus est: & propterea Euagrium suæ ipsius factionis Episcopum designari constituit. Quo non longo tempore vitam protrahente, nemo alius in eius locum delectus fuit: sic enim erat res à Flauiano cõparata. Quotquot igitur Flauianum propter

propter iusiurandum violatum auersabantur, separatim cõuentus fecerunt. Flauianus autem, omnem, vt dicitur, mouebat lapidem, vt eos etiam sibi subijceret: quod quidẽ haud diu post perfecit, odio Theophili, Episcopi Alexandriæ, tũ versus ipsum placato: cuius subsidiis Damasum etiam, Episcopum Romanum, sibi reconciliauit. Nam vterque erga Flauianum offensiore animo fuit, non solũ quòd peieraverat, sed etiam quòd author fuerat, eorum consensum dirimendi, qui erant ante concordes. Quare Theophilus, odio in illum restincto, Isidorum presbyterum misit, vti Damasi animum in Flauianum exulceratum mitigaret, doceretque ex vsu Ecclesiæ esse, si propter populi concordiam peccatũ à Flauiano commissum remitteret. Quocirca communione Flauiano ad hunc modum reddita, populus Antiochenus pedetentim tempore progrediente, ad concordiam reducitur. Atque res Antiochiæ administratæ hunc habuere exitum. Ariani verò ab ecclesiis expulsi, in suburbiis conuentus celebrarunt. Interea temporis Cyrillo Hierosolymorum Episcopo mortuo, Ioannes succedit.

De idolorum delubris Alexandriæ dirutis, & inde commissa à Gentilibus & Christianis pugna.
CAP. XVI.

PER id temporis Alexandriæ grauissima clades facta est: quæ eius generis fuit. Factum est studio & labore Episcopi Theophili, vt edicto Imperator iuberet, omnia gentilium delubra Alexandriæ dirui, illudq; opera Theophili transigi. Quam authoritatem nactus Theophilus, nihil prætermisit, quod ad Gentilium mysteria contumelia & dedecore afficienda spectaret, sed delubrum Mithræ gẽtilis superstitionis sordibus perpurgare, Serapidis demoliri, cruenta Mithrę mysteria palam ludibrio exponere, & quàm ridicula essent, tum Serapidis tum aliorum, ostendere aggreditur: Phallos per medium forum gestari mandat. Quæ cum gentiles qui Alexandriæ habitabant, & maximè illi, qui inter eos philosophiam profitebantur, factitata cernerent, prę angore se continere non potuerunt, sed sceleribus, quæ olim tam tragicè & crudeliter consciuerant, noua, eaq;

multò

multo grauiora accumularunt. Nam ex communi consensu omnes vno impetu in Christianos ruere, cædem cuiusque modi illis inferre cœperunt: Christiani se defendere: malum malo additum: pugna vsque eo creuit, quoad cædis faciendæ facietate tumultus sedaretur. Interierunt in ea dimicatione, pauci gentilium, Christianorum permulti: ex vtraque parte sauciati prope innumerabiles. Quibus rebus confectis, terror inuadit gentiles: metuunt Imperatoris iñ. Idcirco cum res, quas libido iusserat, patrassent, iræque suæ flammam cruenta cæde restinxissent, se, alius in alium locũ, abdiderunt. Multi Alexandria euolant, per variasque ciuitates dispersi, vitam degunt: ex quorum numero fuêre Helladius & Ammonius, Grãmatici duo: apud quos ipse equidem, cum essem admodum adolescens, Constantinopoli operam literis dedi. Helladius sacerdos Iouis esse dicebatur. Ammonius Simiæ. Itaque cum clades ad hunc modũ esset repressa, præfectus Alexandriæ, & dux exercitus Theophilo ad delubra gentilium vastanda subsidio fuêre. Delubra idcirco euersa: simulachra deorum in lebetes, & res alias ad vitæ vsum accommodatas cõflata. Nam Imperator deorum imagines ecclesiæ Alexandrinæ, vti ad pauperes subleuandos impenderẽtur, donauerat. Itaque Theophilus, cum omnes deorum statuas confringere aggrederetur, vnam certi alicuius Dei integram seruari iussit, eamque in loco erexit publico: vti gentiles, tempore progrediente, non inficias irent, se eiusmodi deos coluisse. Hac de re noui equidem Ammonium Grammaticum valde animi discrutiatum fuisse, dixisseq; religioni græcorum grauem inflictam plagam, quòd illa vna statua conflata non esset, sed de industria ad ipsorum religionis irrisionem reseruata. Helladius apud quosdam gloriatus est, se in tumultuosa illa pugna nouem homines trucidasse. Ista quidem illo tempore Alexandriæ gesta cognouimus.

Vide Nicephor. lib. 12. cap. 25

De erutis in Serapidis templo literis.
CAP. XVII.

IN delubro Serapidis iam diruto & fundamentis conuulso, literæ repertæ fuerunt lapidibus incisæ, quas Hieroglyphicas appellant. Erant formæ insculptæ, quæ crucis

crucis habebant effigiem. Quas & Christiani, & Gentiles oculis intuentes, vtrique eas ad suam ipsorum religionem accommodarunt. Nam Christiani crucem salutaris Christi passionis signum esse dixerunt, propriamque suæ religionis notam censuerunt. Gentiles aliquid in ea commune esse Christo & Serapidi affirmarunt. Nam effigiem crucis aliud Gentilibus, Christianis aliud significare. Dum isti inter se de hac re digladiantur, Gentiles quidam ad fidem Christianam conuersi, qui literas Hieroglyphicas accuratè nouerant, formam crucis, quid sibi vellet interpretantur: vitam venturam significare docent. Quod quidem Christiani vtpote pro sua religione maximè faciens, cupidè arripere, & de eo animos efferre cœperunt. Posteaquam etiam per alias literas Hieroglyphicas significatum erat, Serapidis delubrum tum dirutum fore, cum crucis effigies appareret (id enim esse vitam venturam) multò plures ad religionem Christianam se transtulerunt, peccataque confitentes, baptizati sunt. Hæc de crucis effigie ipse equidem accepi. Cæterùm non sum in ea opinione, vt existimem, AEgyptiorum sacerdotes ea, quæ erant de Christo futura præsentientes, hanc crucis speciem lapidibus incidisse (nam si mysterium aduentus Christi in mundum erat *Coloß. 1.* à seculis & generationibus absconditum, vt ait Apostolus, & à principe nequitiæ diabolo occultatum, multò magis idem ipsum eius ministros sacerdotes AEgyptiorum præteriit) sed in effigiei illius significatione elicienda, diuina prouidentia idem factum esse, quod per Apostolum Paulum antè factum fuit. Nam ille sacrosancti Spiritus instinctu sapientiam consecutus, simili via Athenienses aggressus est, multosque illorum, tum ad fidem attraxit, cum ea, quæ erant in ara scripta perlegeret, & ad suum institutum sermonem accommodaret: nisi quis fortasse dixerit verbum Dei vim suam in AEgyptiorum sacerdotibus exercuisse, sicut in Balaam, & Caipha. Etenim illi etiam inuiti de rebus bonis vaticinati sunt. Verùm de his ista quidem hactenus.

Quòd

Quòd Imperator Theodosius dum Romæ ageret, perquàm multum commodi vrbi attulerat, sublatis quæ mancipes tenuerunt, furum latibulis, & infamibus, quæ in lustris habebantur tintinnabulis.

CAP. XVIII.

THeodosius Imperator quanquam ad exiguum tempus in Italia commoratus est, vrbi tamen Romæ plurimum apportauit commodi, partim dando, partim auferendo. Nam sicut multa magnificè & liberaliter in eam contulit: sic duo, quæ illi magno dedecori fuerũt, ademit. Quorum alterum fuit huiusmodi: Erant Romæ ædes peramplæ & vastæ antiquitus extructæ, in quibus panis, qui suppeditabatur ciuitati confectus fuit. His præfuerunt. quos Romani patrio sermone mancipes appellant: qui tempore progrediente, ædes illas furum latibula effecerunt. Nam quia pistrina ad ædes spectantia in profundo sita essent, & ad latera singularum ædium ædificatæ cauponæ, inq; illis meretrices habitarent, complures idcirco, cum qui cibi capiendi necessitate adducti, tum qui obscænæ libidinis intemperantia inflammati, eo veniebant, per insidias dispoliati fuerunt. Nam machina quadam factum est, vt ex caupona in pistrinum præcipitarentur. His dolis delusi erant in primis peregrini, qui Romam incolebant. Qui cum irretiti tenerentur, coacti fuerunt in pistrinis molere: ac complures non exire permissi ibi vitam ad summam senectutem traduxerunt: suisque attulerunt opinionem, quòd mortem oppetiuerant. In hunc laqueum vnus ex Imperatoris Theodosij militibus fortè incurrit. Qui cum in pistrinum conclusus, exeundi potestatem non haberet, districto, quem habebat, pugione, eos qui eum egredi prohibebant, trucidauit: reliqui rei gestæ metu peterriti, militem dimiserunt. Imperator igitur, re intellecta, mancipes graui supplicio affici, ædes, quæ latronum erant perfugia, penitus disturbari iubet. Atque hoc vno dedecore, Romam ciuitatum omnium facile principem, ad istum modum liberauit. Alterum tale fuit: Si quæ mulier in adulterio esset deprehensa, eam, cum deliquerat, supplicii genere, non ad tollendum

dum peccatum, sed ad augendum coercere solent Romani. Nam illam in angustum lupanar conclusam, turpiter impu denterq; scortari coegerunt: quippe effecerunt, vti eo tempore, quo obscœnum illud flagitium admitteret, pulsarentur tintinnabula, vt eos, qui adessent in proximo, facinus minimè lateret: imo verò ex tintinnabulorum sonitu illud turpe & ignominiosum supplicij genus omnibus liquidò constaret. De qua flagitiosa consuetudine Imperator certior factus, eam omnino non ferendam putauit: sed sestra (sic enim lupinaria illa nuncupabantur) demoliri iubet, aliasque leges, quibus mulieres in adulterio deprehensæ coercerentur, sancit. Quapropter Roma Theodosij Imperatoris opera his duobus turpissimis impurissimisq; flagitiis liberata est. Qui cum cæteras etiam res præclarè dispensasset, illius vrbis gubernationem Valentiniano reliquit: Ille cum filio Cõstantinopolim iter capit, eoq; aduẽtat, Tatiano, & Symmacho Coss. quarto Id. Nouembris.

De presbyteris qui pœnitentijs præerant, & quam ob causam amoti fuerint.

CAP. XIX.

PER id tempus visum fuit ecclesiæ, vt presbyteri, qui in singulis ecclesiis pœnitentiæ præerant, tollerentur, idq; hac de causa. Ab illo tempore, quo Nouatiani se ab ecclesia seiunxerant, recusauerantq; cum his, qui tempore persecutionis, regnante Decio, concitatæ lapsi erant, communicare, ecclesiarum Episcopi canoni adiunxerunt, vt in singulis ecclesiis presbyter quidam pœnitentiæ præesset: quo qui post baptismum lapsi fuissent, coram presbytero ad eam rem designato peccata sua confiterentur. Iste canon adhuc apud alias sectas ratum firmumque manet; soli autem qui fidem Consubstantialis tenent, cum Nouatianis, qui cũ illis in ea fide consentiunt, presbyterum pœnitentiarium reiecerũt. Nouatiani verò, ne initio quidẽ istam quasi appẽdicem admiserunt: Episcopi, qui iã præsunt ecclesiis, quãuis ad longinquum temporis spacium hoc tenerent institutum, tamẽ tẽporibus Nectarij Episcopi immutarũt, propter eiusmodi facin⁹, quod tũ fortè fortuna in ecclesia admissũ fuit.

Mulier

Mulier quædam nobilis ad præsbyterum pœnitentiarium accedit: peccata quæ post baptismũ commiserat, particulatim confitetur. Presbyter mulieri mandatum dat, vt ieiuniis & continuis precibus se dederet, quo vnà cum peccatorum confessione opus dignum pœnitentia ostenderet. Mulier longius in confitendo progressa, alterius culpæ se ipsa insimulat: docet diaconum ecclesiæ cum ipsa dormiuisse. Ob quod facinus hoc modo patefactum diaconus ab ecclesia eiectus est: tumultus inde in populi multitudine excitatus. Nam indignabantur non solum de admisso flagitio, verumetiam quod inde grauis infamiæ & contumeliæ nota ecclesiæ inusta esset. Itaque cum sacerdotibus ob hanc causam esset vehementer obtrectatum, Eudemon quidam ecclesiæ presbyter, genere Alexandrinus, episcopo Nectario dedit consilium, vt presbyterum pœnitentiariũ tolleret, & liberam daret potestatem, vti pro sua quisque conscientia ad mysteria participanda accederet. Nam eo pacto solũ futurum esse, vt ecclesia omni macula careret infamiæ. Ista quoniam ab Eudemone ego ipse accepi, huic nostræ historiæ mandare neutiquam planè dubitabam. Etenim vt sæpius iam dixi, omne meum studium & operã eo conferebã, vti res gestas ab illis, qui easdem habebant pœnitus perspectas, intelligerem, accurateque eas conquirerẽ, ne inter scribendum extra veritatis quasi terminos aliquando egrederer. Ego Eudemonem sic iam pridem compellabam: consilium tuũ, ò presbyter, Ecclesiæ ne profuerit, an secus, Deus viderit: illud tamen planè animaduerto te ansam dedisse, vt alter alterius peccata minimè coarguat, nec obseruet illud præceptum apostoli: Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Sed de his satis superque dictum est.

Quòd tum inter Arianos tum alios etiam hæreticos multæ erant diuisiones, & quòd Nouatiani quoque mutuò dissidebant. CAP. XX.

EAS porrò res, quæ etiã apud alios, Arianos dico, Nouatianos, Macedonianos, Eunomianosque gestæ sunt, commemorare operepretium arbitror. Nam ecclesia cum semel esset diuisa, nõ vna diuisione acquieuit, sed ho-

mines ab se mutuo auersi, alter ab altero denuo secesserunt: atque adeo exiguam leuiculamque occasionem nacti, mutuæ communionis consociationisq; vincula disruperunt. Proinde qua ratione, quandò, & quibus de causis ipsi inter se dissenserint, cõsequenti sermone ostẽdemus. Illud interea intelligamus oportet, Theodosium neminem istorum exagitasse præter Eunomium: quem quoniam Constantinopoli domi suæ conuentus egerat, libros ab se editos palàm ostenderat, multos denique suæ doctrinæ labe infecerat, in exilium mitti iussit. Reliquis neque molestiæ quicquam exhibuit, neque secum communicare coegit, sed singulis copiam fecit, in locis separatis conuentus agendi, & ita de religione Christiana sentiendi, vti quisque de ea opinionem conceperat. Atque vt aliis omnibus sectis potestatem permisit ecclesias sibi extra ciuitates construendi, sic Nouatianis vtpote in fide Consubstantialis cum eo consentientibus dedit mandatum, vt ecclesias suas, sicut à me supra commemoratũ est, intra vrbes audacter & liberè retinerent. De quibus pauca differẽdi iá oportunũ tempus se obtulit: comprehendam igitur breui. Constantinopoli Nouatianorum ecclesiæ Agelius ad annos quadraginta præfuit: hoc est à Constãtini tẽporibus, vt ante declaraui, ad sextum annum imperij Theodosij. Ad extremum Sysinium suæ ipsius ecclesiæ presbyterum, virum cũ in aliis disciplinis disertum, tum in philosophia à maximo philosopho pariter cum Iuliano Imperatore præclarè institutum, in ipsius locum episcopum designat. Cumq; Nouatiani Agelium propterea incusarent, quòd Sysinium, & non Marcianum potiùs, virum pietate eximium (cuius opera illi, regnante Valente, omni tumultu ac perturbatione caruissent) designauerat, ille offensum populi animum lenire cupiens, Marcianum etiam designat. Ac paulò infirmiore affectus valetudine, in ecclesiam progreditur, populumq; sic affatur. Proximum post me, Marcianum episcopum habetote: post Marcianum autem Sisinium. Hæc elocutus, decedit: ac non diu post, moritur. Atqui cùm Marcianus episcopus Nouatianorum esset creatus, ecclesia illorum tali de causa diuisa est. Sabbatius quidam ex Iudæo factus Christianus, & à Marciano ad presbyterij dignitatem euectus, nihilominus

Iudaicæ

Iudaicæ religioni, qua animus erat ante occupatus, seruire laborauit. Quinetiam simul episcopatus adipiscendi cupiditate incensus fuit. Itaq; nactus duos presbyteros, Theoctistum, & Macarium, suæ cupiditatis adiutores, tempus & morem festi Paschatis celebrandi, qui in Pazo vico Phrygiæ, regnante Valente, sicut ante dixi, à Nouatianis decerni tentatus erat, renouare cogitauit. Ac quanquam primum simulatione monasticæ vitæ excolendæ, ab ecclesia recessit, sibiq; nonnullos quos mysteriorū cōmunione indignos cēsebat, permagnæ offensioni fuisse docuit: tamē haud ita mnl tò post, dū cōuentus separatim agere instituerent, se manifestò aperuit. De quibus rebus certior factus Marcianus, suū ipsius in presbyteris ordinādis errorē & insciti propterea magnopere accusauit, quod homines tā inanis gloriæ appetentes ad munus presbyterij extulerat: atque grauiter sibi succēsens, dixit, multo fuisse satius manus suas in spinas impositisse, quā earū impositione Sabbatiū ad gradū designasse presbyterij. Idcirco Angari (est hoc emporiū Bithiniæ prope Helenopolim situm) conciliū episcoporum Nouatianorum conuocat. Qui cum essent in vnum coacti, accersunt Sabbatium: eum causas animi sui offensi corā concilio proponere iubēt. Ac simulatque ille dissentionem de festo Paschatis celebrando causam attulerat, cur animo esset offenso (illud enim tum ad consuetudinem à Iudæis in eo seruatam, tum ad præscriptum normamque eorum, qui in Pazo conuenerant, celebrandum esse dicebat) episcopi in concilio congregati, suspicantes illum sedis episcopalis desiderio eam rem causatum esse, iureiurando hominem obstringunt, vt episcopatum nunquàm capesseret. Iste ea de re iusiurandum dat: illi tum canonem edunt, de festo Paschatis: quem canonem ἀδιάφορον, id est indifferentem vocabant, docebantque dissentionem de festo Paschatis non satis iustam causam esse, cur ecclesia dirimeretur, neque eos, qui in Pazo coacti fuissent, præiudicium generali canoni fuisse. Nam veteres, qui proximè à temporibus apostolorum aberant, quanquam de hoc festo inter se dissidebant, tamen inter ipsos mutuò communicasse, nec aliquando vincula rupisse concordiæ. Quin etiam Nouatianos, qui Romæ, quæ est ciuitas primaria, vitam degebant, Li. 4. c. 33

tametsi nunquàm in eo festo morem Iudæorum sequerentur, sed semper post æquinoxium Pascha celebrarent, tamé cum illis, qui eiusdem erant fidei, quique alium morem in festo illo agendo seruabant, minimè discordiam exercuisse. Vbi hæc aliaq; permulta eiusdem generis disseruerant, canonem illum de Paschate, vti dixi, indifferétem sanciuerunt: quo tum cuique licitum erat eam consuetudinem in hoc festo celebrando pro arbitratu sequi, quam iam pridem sequi animo instituisset, tum cautum, ne vlla in communione esset dissentio: sed licet nonnulli in varia festi illius celebratione discreparent, in ecclesiæ tamen concordia denuo inter ipsos consentirent. Ista igitur de festi Paschatis decisione iam tũ ab illis stabilita, Sabbatius iureiurando astrictus, quonam varia & discrepans erat festi illius celebrandi ratio, per se solus ieiunia & vigilias peragendo alijs anteuertit, & die Sabbati festum illud celebrauit. Quinetiam postridie eius diei cum cæteris omnibus in ecclesia conuenit, & mysteria vnà participat. Istud ab eo ad multos annos factitatum fuit: & propterea tantam hominum multitudinem idem ipsum celare non potuit. Vnde nonnulli simplices imperitiq; rerũ, & potissimum in Phrigia & Galatia, rati se ex eo facto iustificatos fore, eum emulari, Pascha de illius more in occulto celebrare cœperũt. Sabbatius postea conuentus separatim egit: & neglecto iureiurãdo, eorum, qui eius disciplinæ se dediderant, episcopus, vti post ostendam, constitutus est.

De dissentionibus quæ quibusdã in locis (vt hic scriptor tradit) habentur, quemadmodum de Paschate, ieiunijs, nuptijs, conuentibus, & alijs ecclesiasticis obseruationibus.

CAP. XXI.

HOC loco mea quidem sententia, oportunum tempus se offert pauca de Paschate differendi. neque veteres certe, neque recentes, hi qui Iudæorum consuetudinem imitari contendunt, satis iustam causam, si quid ego iudico, habuerunt, cur tantopere de hoc festo digladiarentur. neque præterea illud cũ animis considerarunt, quãdo religio Iudaica erat in Christianam commutata, accuratas illas

tas illas Mosaicæ legis obseruationes, & rerum futurarum figuras penitus euanuisse. Cuius rei argumẽtum certissimũ inde capi potest, quod nulla lex à Christo condita Christianis fecit potestatem ritus Iudaicos obseruandi. Imo verò contra, apostolus illud plane vetuit, dum non modò circũcisionẽ abrogabat, verùm etiam hortabatur, vti de festis nulla fieret dissentio. Quapropter ad Galatas scribens sic ait: Dicite mihi, qui sub lege vultis esse legem non auditis? Accum pauca de hac re disseruerit, populum Iudaicum seruum esse ostendit, eosq; in libertatem vocatos, qui ad Christum accesserant, admonetq; vt dies, menses, & anni minimè obseruentur. Quinetiam ad Colossenses clara voce pronunciat: obseruationes eorum vmbram esse: & propterea dicit: Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte festi, aut neomeniæ, aut sabbati, quæ sunt vmbra futurorũ. Itẽq; in epistola ad Hebræos eadem confirmat, dicens: Translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat. Itaque neque apostolus, neq; euangelia ipsa iugum seruitutis his, qui ad doctrinam Christi se contulerint, omnino imponũt: sed festum Paschatis, aliaq; festa libero æquoq; iudicio eorum, qui in illis diebus beneficia acceperant, recolenda reliquerunt. Vnde quoniam homines festa amplectuntur, quo se à laborum contentione relaxent, idcirco illis diebus singuli in singulis locis pro arbitratu memoriam salutaris passionis ex quadam consuetudine celebrant. Nam neque Seruator, neque Apostoli istud obseruandum lege aliqua præceperunt: neque mulctam, aut supplicium, sicut lex Mosaica Iudæis, vel Euangelia, vel Apostoli nobis minati sunt, sed solum quo res gestæ tum ad grauem reprehensionem Iudæorum, quòd in diebus festis se cæde & sanguine polluerent, tum ad declarandum quod Seruator tempore azymorum passus sit, verè narrentur, in euangelijs de hoc festo mentio facta est. Atque Apostolis propositum fuit, non vt leges de festis diebus celebrandis sancirent, sed vt rectæ viuendi rationis, & pietatis nobis authores essent. Mihi quidem certè videtur, sicut aliæ res multæ in locis quibusque ex more quodam introductæ fuerunt, ita festum Paschatis ex quadam consuetudine apud singulos populos obseruationem priuatam habuisse: propterea quòd nemo ex apo-

Matt. 26. Marci 14. Luc. 22.

ſtolis legem de eo, vti dixi, cuiquam edidit. Et quod ex cō-ſuetudine potius, quàm ex lege ab antiquis temporibus ob-ſeruari cœptum ſit, rerum euenta perſpicuè declarant. Ple-riq; namq; in Aſia minore antiquitus decimo quarto die menſis, nulla ratione diei ſabbati habita, hoc feſtum obſer-uarunt. Quod dum faciebant, cum aliis qui aliam rationē in eodem feſto agendo ſequebantur, vſque eo nequaquam diſſenſerūt, quoad victor Epiſcopus Romanus ſupra modū iracundia inflammatus, omnes in Aſia, qui erāt τεσσαρεσ-καιδεκατίται appellati, id eſt qui decimoquarto die mē-ſis Paſcha celebrabant, excommunicauerit. Ob quod factū Irenæus epiſcopus Lugduni vrbis Galliæ, in Victorem per epiſtolā grauiter inuectus eſt, tū æſtū iracundiæ illius incu-ſando, tum docēdo, quòd veteres qui in illius feſti obſer-uatione inter ipſos diſcrepabant, minimè fuere cōmunione ſeiuncti: quodq; etiā Policarpus, epiſcop⁹ Smyrnę, qui poſt regnante Gordiano, Martyrio occūbebat, cū Aniceto epi-ſcopo Romano cōmunicauit, minimeq; cum illo licet ex patria conſuetudine Smyrnæ ſeruata feſtū illud 14. die ob-ſeruaret (ſicut ab Euſebio in quinto libro eccleſiaſticæ hi-ſtoriæ cōmemoratū eſt) omnino diſſenſit. Nonnulli vt dixi in Aſia minore decimoquarto die mēſis feſtū iſtud peragūt: quidā, qui partes propius ad Orientē ſitas incolūt, ſabbato illud celebrāt illi quidem, ſed de menſe diſcrepant. Atq; illi Iudæos, quamuis tēpus feſti nō adeo accurate obſeruantes, imitandos aſſerebant: hi poſt æquinoxium celebrāt, eodēq; tempore cum Iudæis feſtum agere abhorrēt: quippe Paſcha ſemper celebrandū eſſe, cū ſol ſit in Ariete, docēt, menſe, vt Antiocheni vocant, Xanthico, vt Romani, Aprili. Atq; il-los iſtud feciſſe non Iudæis recentioribus, qui omnino in magno errore verſabātur, ſed veteribus, vt Ioſepho, ſicut in tertio libro de antiquitate Iudaica præſcribit, obſecutos. Atqui vt iſti ad hunc modū inter ſe de Paſchate diſsiderūt: ſic cæteros vniuerſos, qui partes verſus occaſum ſolis & Oceanum accolebant, ex veteris traditionis præſcripto, poſt æquinoxium idem ipſum celebrauiſſe conſtat. At ta-metſi omnes hi iſto pacto in eodem feſto obſeruando diſ-creparūt, nunquam tamen cōmunionem eccleſiæ, quæ inter

ipſos

ipsos intercedebat, dissociarunt. Neq; illud est verũ, quod nonnullis frequens in ore est concilium Constantini temporibus habitum, morem huius festi celebrandi penitus peruertisse. Nam Constantinus ipse eos, qui de hoc festo ab aliis dissentiebant, per epistolam hortabatur, vt cum pauciores essent, eorum consuetudinem imitarentur, qui erant numero plures: quam quidem Imperatoris epistolam in tertio libro Eusebij de vita Constantini integram reperies. Pars autem illius, quæ est de festo Paschatis conscripta, ita se habet. Est modus ille eximius, quem omnes ecclesiæ seruant, quæ orbis partes, vel versus occidentem, vel versus meridiem, vel versus Boream sitas incolunt, ac nonnullæ quoque, quæ in locis ad Orientem spectantibus habitant: & ob eam causam omnes in præsentia hunc rectè se habere arbitrantur. Ipseq; etiam vestræ sapientiæ illud probatum iri in me recepi, nimirum vt quod in vrbe Roma, in Italia, in Africa, in tota Aegypto, Hispania, Gallia, Britannia, Libya, & vniuersa Græcia, in diocæsi Asiatica, & Pontica, in Cilicia denique vna & consentiente sententia conseruatur, hoc etiam vestra prudentia lubenter approbaretis: illud sedulò reputantes, non solum quod in locis, quæ modò citaui, maior ecclesiarum numerus existat, sed etiam quod sanctissimum institutum sit, vt omnes communi consilio id ratum cupiant, quod recta ratio postulare videtur, quodq; nihil cum Iudæorum peruerso habet commercii. Talis fuit Imperatoris epistola. Qui quarto decimo die mensis Pascha celebrant, eum morem obseruandi à Ioanne apostolo ipsis traditum dicunt: qui autem Romam & alias partes occidentis incolunt, Petrum & Paulum Apostolos, consuetudinem, quam illi tenent, ipsis reliquisse affirmant. Verum nemo istorum omnium testimonium de his rebus scriptis proditum proferre potest. Et quod ex consuetudine potius in singulis locis, quam ex vlla alia causa cepta sit festi Paschatis celebratio, hinc facio cõiecturã. Cuiusq; religionis & sectæ varij sunt ritus, licet eadẽ de illis ipsis habeatur opinio. Etenim qui in eadem fide consentiunt, ijdẽ in ritibus & cæremoniis inter ipsos discrepant. Proinde pauca de variis ecclesiarũ ritibus hoc loco differere nõ erit incommodum. Ieiuniorũ rationem, quæ ante Pascha fiunt,

aliter ab aliis obseruatam esse facilè est reperire. Nam qui sunt Romæ, tres septimanas ante Pascha, sabbato & dominico exceptis, simul ieiunant: qui autem in Illyria, & tota Græcia, quique Alexandriæ habitant, ante sex septimanas ieiunia, quę ante Pascha fiunt, ordiuntur, illudque tempus, quadragesimam nuncupant. Alij præter horum consuetudinem, septem septimanas ante illud festum initium ieiunandi facientes, quamuis quindecim dies solum, quibusdã interuallis interpositis, ieiunent, nihilominus tamen tempus illud quadragesimam vocant. Vnde non mediocris me capit admiratio, qua ratione isti, licet de numero dierum dissentiant, omnes eodem nomine quadragesimam appellent. Alii aliam causam huius nominis suopte ingenio excogitatam tradunt. Quinetiam non de numero dierum solum discrepant, verumetiam de abstinentia à cibis variam sequuntur rationem. Nam alij omnino ab omni animantiũ genere abstinent: alii inter animantia pisces solos comedũt: alii cum piscibus volucres etiam manducant, easq; ex aqua, vt est apud Moysen, nasci asserunt. Alij à fructibus duris integumentis inuolutis & ab ouis temperant: alii arido pane solo vescuntur: alij ne illo quidẽ. Sunt qui cũ ad horã nonam ieiunauerint, variis ciborum generibus vtuntur. Alia ratione apud alias gentes ieiunatur: cuius rei sunt causæ prope infinitæ. Ac quoniam nemo de ea præceptum literarum monumentis proditum potest ostendere, perspicuũ est apostolos liberam potestatem in eadem cuiusque menti & arbitrio permisisse: vt quisq; nec metu, nec necessitate inductus, quod bonum sit ageret, hanc disparem ieiuniorũ rationem in ecclesiis esse cognoscimus. Porrò de Synaxi variæ consuetudines sunt. Nam quanquam omnes vbique in orbe terrarum ecclesiæ, singulis septimanis vertentibus, die sabbati mysteria celebrant, Alexandrini tamen & Romani ex antiqua traditione istud facere renuunt. At Aegyptii, qui Alexandrinis finitimi sunt, & illi qui Thebaidem incolunt, sabbato Synaxin exequuntur illi quidem, sed non vt mos fert Christianorum mysteria participant. Nam vbi epulati sunt, & variis cibariis se saturarunt, sub vesperum oblatione facta, mysteriis communicant. Rursus Alexandriæ, quarta feria, & ea, quæ dicitur Parasceue, & legun-

leguntur scripturæ,& doctores eas interpretantur: omniaq; quæ ad Synaxim pertinent administrantur,præter mysteriorum celebrationem. Atq; hæc quidē est vetus apud Alexandrinos consuetudo. Etenim illis diebus constat Origenem potissimum in ecclesia docuisse: qui vtpote doctor valde sapiens,cum animaduerteret legis Mosaicæ præcepta nō posse ad literam intelligi,præceptum de Paschate ad altiorem diuinioremque sensum traduxit:vnumque solū verum Pascha fuisse,quòd seruator efficaciter celebrauit cōtra potestates aduersarias, quando cruci affixus contra diabolum victoriæ trophæa reportauit. Itemque Alexandriæ lectores,& interpretes, siue cathecumini sunt,siue baptisati, nullo discrimine fiunt:cum aliæ omnes vbique ecclesiæ baptizatos solum ad hoc munus deligant. Ipse porrò, in Thessalia aliam consuetudinem inualuisse noui, vt ibi qui clericus sit, si cum vxore, quam cum esset laicus, ducebat, postquam clericus factus sit,dormierit, clericatu abdicatus sit:id adeo cū omnes illustres præsbyteri in oriente,& episcopi etiam modò ipsi voluerint, nulla lege coacti ab vxoribus abstineant. Nam non pauci illorum, dum episcopatum gerunt, etiam liberos ex vxore legitima procreāt. Cōsuetudinis autem in Thessalia obseruatæ author fuit Heliodorus Tricæ,quæ est vrbs illius regionis: cuius feruntur libri amatorij,quos cum esset adolescens composuit, eosq; AEthiopica inscripsit. Eadem consuetudo etiam Thessalonicæ,& in Macedonia,& in Hellade seruatur. Aliam præterea consuetudinem in Thessalia esse cognoui: nimirum vt diebus festi Paschatis dumtaxat baptizēt. Ob quam causam omnes,paucis admodum exceptis, absque baptismate moriuntur. Ecclesia Antiochiæ Syriæ contrarium ab aliis ecclesiis situm habet. Nam altare non ad orientem, sed ad occasum spectat. In Hellade,Hierosolymis, & in Thessalia preces,dum accenduntur lucernæ, fiunt ad consuetudinem Nouatianorum,qui sunt Constantinopoli. Pari ratione & Cæsareæ Cappadociæ,& in Cypro, die sabbati, & dominico,semper sub vesperum,accensis lucernis,præsbyteri & episcopi scripturas interpretantur. Nouatiani, qui sunt in Hellesponto,nō eundem penitus morem in præcationibus faciendis obseruant, quem Nouatiani, qui sunt

Consecratione vide Augu.

Constantinopoli: sed tamen ex multo maiore parte primariæ apud illos ecclesiæ consuetudinem sequuntur. Ad summam, apud omnes religionum & sectarum formas nusquàm reperire poteris duas, quæ in precandi more inter se consentiant. Quinetiam Alexandriæ non concionatur presbyter: qui mos eo tempore initium habuit, quo Arius perturbauit ecclesiam. Romæ singulis sabbatis ieiunant. Cæsareæ Cappadociæ eos, qui post baptismum peccauerunt, eijciunt à communione, more Nouatianorum. Idem faciũt & in Hellespõto, Macedoniani, & in Asia, qui quarto decimo die mensis Pascha celebrant. Nouatiani, qui sunt in Phrigia, secundas nuptias nõ recipiunt: qui Constantinopoli habitant, neque recipiunt omnino, neque omnino reijciunt: qui partes in occidente sitas incolunt omnino recipiunt. Causæ quidem & authores eiusmodi discrepantiæ fuerunt Episcopi, qui variis temporibus ecclesiis præerant. Qui autem istos ritus accipiunt, eos tanquam legem ad posteros transmittunt. Verùm omnes ecclesiarum ritus, qui in singulis vrbibus, regionibusque vsurpantur, scriptis mandare, vt valde laboriosum est, ita vix aut ne vix quidem fieri potest. Satis quidẽ multi sunt hi, quos citauimus ad declarandum festũ Paschatis ex consuetudine quadam in singulis locis variè celebratum esse. Quocirca inanis est illorum oratio, qui prædicant concilium Nicænum huius festi celebrandi morem pœnitus peruertisse. Nam episcopi, qui ibi conuenêre, populos pauciores, qui antea à multo pluribus numero dissenserant, ad concordiam reducere laborarunt. Quod autem multæ dissentiones ipsis apostolorum temporibus ob eiusmodi res oriebantur, ne ipsos quidem latuit apostolos, sicut ex libro, qui acta apostolorum inscribitur, satis constat. Nam cum apostoli essent de tumultu ex gentium dissentione fidelibus concitato certiores facti, omnes in vnum conuenerunt: diuinam quandam legem scriptam in modũ epistolę per quam fideles grauissima istarũ rerũ seruitute, & inani de eisdem contentione liberabant, diuinitus promulgarunt. Certam denique vitæ rectè instituendæ normam, eãq; ad veram pietatem rectà ducentem docuerunt, dum ea solum, quæ sunt necessariò seruanda, illis præscriberent. At licet

Actor. 15.

epistola

epistola illa in actis apostolorum literis consignata sit, nihil tamen obstat, quo minus eandē etiā hoc loco proponamus.

Apostoli & presbyteri & fratres, his qui sunt Antiochiæ & » Syriæ & Ciliciæ fratribus ex gentibus, salutem. Quoniam » audiuimus, quòd quidam ex nobis exeuntes, turbauernnt » vos verbis, euertentes animas vestras, iubentes vos circun- » cidi, & obseruare legem, quibus non mādauimus, visum est » nobis collectis vnanimiter, eligere viros, & mittere ad vos » cum charissimis nostris Barnaba & Paulo, hominibus qui » tradiderunt animas suas pro nomine domini nostri Iesu » Christi. Misimus ergo Iudam & Silam, qui & ipsi vobis » verbis referent eadē. Visum enim est spiritui sancto & no- » bis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria: » vt abstineatis vos ab his, quæ immolantur Simulachris, & à » sanguine & suffocato, & scortatione, à quibus custodien- » tes vos, bene agetis. Valete. Ista visa fuerunt Deo. Nam sic » loquitur epistola: visum est spiritui sancto, nihil vltra im- » ponere oneris, præter ea quæ necessariò obseruari debent.

Cæterùm nonnulli istis neglectis, omnem scortationem rem quidem indifferentem arbitrantur: sed tamen de diebus festis, tanquam de vita decertant: Dei præcepta euertunt, ipsique sibi leges sanciunt: legis promulgationem ab apostolis traditam contemnunt, & pro nihilo putant: sicque contraria illis, quæ visa sunt Deo, imprudentes exequuntur. Porrò quamuis possemus sermonem de Paschate susceptum multo longius producere, & tum Iudæos ipsos neque tempora illius celebrandi, neque modum accuratè obseruare, tum qua ratione Samaritani, qui sunt secta Iudæorum, semper post æquinoxium hoc festum peragant, planè ostendere: tamen eiusmodi opus & separatam, & longe prolixiorem tractationem desyderat.

Istud igitur solum dico, quod qui tanto studio ducuntur Iudæos imitandi, & sunt in figuris rerū obseruandis tā curiosi, non debeant, vel transuersum, quod aiunt, digitum ab illis discedere. Nā omnino si tā accuratè omnia obseruare in animū inducāt, nō dies solū & menses obseruare debent, verū etiā alia, quæcunq; Christus factus sub lege, Iudæorū more obierit, aut quæ à Iudæis iniustè perpessus sit, aut quæ in figuris ad omnibus gratificandum expresserit:

verbi

Luc.5. verbi gratia: in nauem ingressus docuit: Pascha in cœnaculo parari iussit: asinam alligatam solui mandauit, hominem
Marci 14 gestantem lagenam aquæ, signum dedit discipulis, qui ad
Mat.21. Pascha parandum maturabant, alia præterea infinita in euã-
Marci 14. geliis eius generis scripta sunt. Atque nullum istorum omnium externo & corporeo more, vt litera postulat, obseruare nituntur hi, qui propter festi celebrationem se iustificatos esse putant. Nam nemo illorum è naui aliquando apud populum concionatur: nemo omnino in cœnaculo Pascha celebrare aggreditur: nemo cum Asinam ligauerit, eam denuo dissoluit, nemo denique cuiquam negotium dat lagenam aquæ gestandæ, vt ea, quæ sunt rerum simbola expleat. Etenim hæc aliaq; id genus Iudæorum potius quàm Christianorum propria existimant. Nam Iudæi eiusmodi instituta corporea potius obseruantia, quàm interioris mentis cultu obseruare contendunt. Quam ob causam sunt execrationi obnoxii, quòd legem Mosaicam in vmbris ac figuris, potius quàm in rebus ipsis & veritate positam intelligunt. Qui autem Iudæorum fautores sunt, tametsi has res ad altiorẽ diuinioremq; sensum transferunt, tamen de diebus & mensibus bellum excitant grauissimum, interioremque & sublimem, quæ in illis est notionem, quasi pedibus proterunt: & propterea hac in parte pari ratione cum Iudæis necessariò condemnantur, sententiamque execrationis sibi ipsi asciscunt. Verùm de his satis superque me dixisse censeo.

De Arianis Constantinopoli qui & Psathyriani denominabantur. CAP. XXII.

REdeamus iam ad illud propositum, de quo paulo ante mentionem fecimus: nimirum quod ecclesia semel diuisa, non in prima illa diuisione constitit, sed illi, qui erant in sectas diuisi, rursum singuli se à sua ipsorum secta separarunt, leuiq; & pertenui occasione arrepta, se ab se mutuo abiunxerunt. Nam Nouatiani, vti dixi, propter festum Paschatis diuisi fuerunt, atque adeo de hac re, non est vna solum inter illos diuisio. Nam in variis prouinciis non modò de mense, in quo illud festum celebrari debet, sed etiam de diebus septimanæ illius, in qua celebratur, & de

alijs

aliis rebus non magni momenti dissentientes, partim ab se ipsi segregantur, partim cohæresçunt. Quinetiam Ariani inter ipsos diuisi sunt ob hanc causam. Quęstiones controuersæ captiosæq; inter eos quotidie agitatæ, illorum disputationes ad absurdas quasdam sententias & opiniones prouexerunt. Nam quoniam in ecclesia creditur Deum esse patrem filij verbi, quęstio inter eos oborta est, vtrum Deus ante, quàm filius existeret, pater dici posset. Et quia Dei verbum non ex patre generatum, sed ex non essentijs extitisse opinabãtur, in primo & summo quæstionis capite lapsi, non sine causa in absurdam contentionem inciderunt. Dorotheus igitur ab illis Antiochia accersitus, dixit non posse patrem aut esse, aut vocari, si non existat filius. Marinus, quem è Thracia, ante Dorotheum, euocauerant, tempus oportunum nactus (ægre enim ferebat Dorotheum sibi prælatum) cõtrariæ sententiæ patrocinium suscepit. Qua de causa ipsi inter se diuisi fuêre: ac cum propter inanẽ illã voculam, quæ erat ante prolata, essent seiuncti, separatim alter ab altero conuentus fecerunt: & qui parebant Dorotheo, in proprijs ac suis locis manserunt: qui autem Marini sententiam sequebantur, extruxerunt sibi ecclesias. Conuentus seorsum egerunt: denique docuerunt patrẽ, semper patrem fuisse: etiam cum filius non existeret. Appellabantur isti Psathyriani, propterea quod Theoctistus quidam Psathyropolia, id est, placentarum venditor, genere Syrus, ardenti studio huic opinioni patrocinatus est. Cuius sententiam secutus est Selenas Gotthorum episcopus, vir genere permixto ortus: nam pater eius Gotthus fuit: mater autem Phryx. Et ob eam causam vtroque sermone expeditè in ecclesia docuit. Hæc secta haud diu post etiam diuisa fuit: quippe Marinus cum Agapio, quem ipse ad episcopatum Ephesi extulerat, cœpit contendere. Atque isti duo nõ de religione, sed de primatu propter nimium honoris studium, quo animi illorum tenebantur occupati, inter se decertarunt. Gotthi ab Agapio potius steterunt. Quamobrem multi clerici, qui erant de istorum episcoporum ecclesiis, odio contra eos ob concertationẽ illam ex inanis gloriæ cupiditate ortam concepto, ab illis desciuerunt, seque totos addixerunt fidei Consubstantialis. Ariani igitur ad trigin-

triginta quinque annos inter ipsos diuisi, post, Theodosio iuniore, & Prętore Plintho Coss. Quotquot Psathyrianorum hæresi fauebant, quorundam hortatu inducti, finem contendendi fecerunt. A quibus, post reconciliationem factam, tanquam lege sancitum fuit, vt quæstionis, quæ fuerat quasi contentionis caput, nunquam deinceps fieret mentio. Atque istud nusquàm nisi Constantinopoli præstare potuerunt. Nam in alijs ciuitatibus, in quibus fortè sunt Ariani, eadem inter ipsos manet contentio. Verùm de Arianorum deuisione hactenus sermonem produximus.

Quòd Eunomiani quoque inter se discordarunt, variis nominibus ex sectarũ authoribus appellati.

CAP. XXIII.

POrrò Eunomiani inter ipsos fuêre separati. Nam Eunomius ipse ab Eudoxio, qui illum iam pridem episcopum Cyzici designauerat, arrepta occasione, quod Aëtium magistrum suum ab ecclesia eiectum nollet admittere, dissidere cœpit. Quinetiam alii qui ab eo nomen habuerunt, in varias sectas dispertiti sunt. Nam prim Theophronius quidam Cappadox, qui captiosas argutias certandi studio accommodatas ab Eunomio didicerat, & pingui Minerua, vt aiunt, Aristotelis tum categorias, tum librum de interpretatione animo complexus erat, libros composuit, eosq; de mentis exercitatione, inscripsit. Vnde in odium apud suæ religionis fautores incurrens, ab illis, tanquam sectæ suæ desertor, eiectus fuit: qui conuentus separatim ab illis faciens, hæresim suo ipsius nomine nuncupatam reliquit, Deinde Constantinopoli Eutichius quidam leui frigidaque controuersia commotus, se ab Eunomianis seiunxit. Ac iam conuentus seorsum agit. Itaque qui Theophronium sequebantur, Eunomotheophroniani, qui autem Eutichium Eunomieutychiani appellati sunt. Quam inanes ineptæque, res sunt de quibus dissentiunt, non putaui operæprecium huic nostræ historiæ man-

riæ mandare, ne sermonem ad res ab instituto alienas transferrem. Attamen quod baptismum deprauarunt, non prætermittẽdum censui. Nam non in Trinitatem, sed in Christi mortem baptizant. Inter Macedonianos præterea quodam tempore dissentio orta est: quippe Eutropius presbyter Macedonianorum, conuentus egit separatim, à quo Carterius eiusdem sectæ dissensit: quinetiam aliæ sectæ in aliis ciuitatibus forte ex his ortæ. Verùm ego, quoniam ætatem dego Constantinopoli, in qua natus educatusq; fui, vberius fusiusque res in hac vrbe gestas narro, quandoquidem & nonnullas earum ipse oculis vidi, & quæ in ea gestæ fuerint, illustriores videntur, hominumq; memoria digniores. Istæ sectarum diuisiones, non vno eodemq;, sed varijs forte temporibus factitatæ sunt. Quod si placet nomina variarum sectarum cognoscere, euolue librum Epiphanij episcopi Cypri, qui Ancyrotus inscribitur. Sed de his satis multa.

De Eugenij tyrannide & Valentiniani paruuli nece, & de tyranno à Theodotio Imperatore superato.

CAP. XXIIII.

REeipublicæ etiam status tali de causa admodum perturbatus fuit. In partibus versus occidentem, Grammaticus quidam Eugenius nomine, qui latinas literas docebat, ludo relicto, primum in Regia satellitem agere cœpit: deinde quæstor Imperatoris factus est. Et quia valde erat disertus, & honorem propterea præ cæteris consequebatur, secundum fortunæ flatum moderatè ferre non potuit: sed Arbogastem virum ex paruæ Galatia ortum, Præfectum exercitus, moribus Barbarum & in primis crudelem, consilij sui socium & adiutorem nactus, tyrannidem occupare molitus est. Ambo igitur Valentiniano Imperatori cædem machinari: Eunuchos Imperatoris cubicularios de ea re sollicitare aggrediuntur. Hi promissis maioris honoris & dignitatis inducti, Imperatorem dormientem opprimentes, strangu-

strangulant. Eugenius itaque in partibus occidentis rerum potitus, ea gesit, quæ à tyranno geri erat verisimile. De quibus rebus Theodosius Imperator certior factus, in maximâ curam & solicitudinem deintegro cõiectus est: hocq; secundum certamẽ post dimicationem cum Maximo tyrãno commissam, sibi propositum ad ingrediendum putauit. Collectis igitur copiis, & filio Honorio imperatore ad tertium sui ipsius consulatum, & primum Abudatij, 4. Idus Ianuarij Imperatore declarato, rursus ad partes versus occidentem propere contendit, duosq; filios Imperatores Cõstantinopoli reliquit. Eum ad bellum contra Eugenium abeuntẽ plurimi barbari trans Istrum incolentes sua sponte ad auxilium ei cõtra tyrannum ferendum secuti sunt. Non multo tẽpore interiecto, in Galliã proficiscitur, cũ ingenti exercitu. Nam vbi tyrannus infinitas copias instructas paratasq; habuit. Prẽliũ ergo committitur ad fluuiũ qui Phrigdus vocatur. * Atque vt in ea parte, qua Romani cum Romanis manus conseruerant, ancipiti pugna certatum erat, sic in illa, qua Barbari Imperatori Thodosio auxilia ferentes, dimicabãt, Eugenius tulit superiores. Imperator cum videret Barbaros profligatos, in maximo anami angore positus, humi se prostrauit: Dei implorauit opẽ: fit voti compos. Nam Bacurius dux illius tantum animorum & roboris sumpsit, vt cum primipilis in ea parte, qua Barbari fundebantur, incursionem faceret, Phalangesq; disrumperet. Eos igitur, qui alios paulò ante fugauerant, ipse in fugam vertit. Alia etiam res digna admiratione consecuta est. Ventus enim grauiter spirans, tela ab Eugenij militibus coniecta in eos denuo retorsit: quinetiam aduersariorum tela, multo vehementiore impetu in eos detulit. Tantũ momenti & ponderis Imperatoris præces habuerunt. Quare cum belli fortuna hoc modo esset commutata, Tyrannus ad pedes Imperatoris accurrere, salutemq; petere cœpit. Verùm illi ad pedes Theodosij prouoluto caput à militibus amputatum est. Ista gesta fuêre 8. Idus Septembris, ad tertium consulatum Arcadij, Honorij autẽ secundũ. Arbogastus tãtæ cladis author, biduo post prælium, fugiens, vbi nullam vitæ spem sibi reliquam intellexerat, proprio ense se ipse obtruncauit.

Quòd

* *Hic verba quædã desiderantur in græco. Frigidus legit Niceph. li. 12 cap. 39. et Claudianus poeta in Panegyrico ad Honoriũ.*

Quòd post victoriam, cũ Imperator ægrotare cœpisset, filium Honorium Mediolanum accersiuit, et cum paululum à morbo conualuisse existimaretur, equestre certamen instituit, eademq; die è vita migrauit.

CAP. XXV.

THeodosius Imperator ex labore in eo prelio suscepto, corpore male se habere cœpit. Quem cùm ex morbo, qui tum illum occupauerat, finem vitæ sibi impendere expectaret, maior cura Reip. quam mortis afflictauit, idque cum secum consideraret, quanta mala, Imperatore extincto, homines exagitare soleant. Quocirca filium suum Honorium quam primum Constantinopoli accersit, eo consilio, vti per illum partibus ad occidentem spectantibus pacem & tranquillitatem stabiliret. Illo igitur Mediolanum aduẽtante, pater morbo recreatus est, equestriaque certamina ob victoriam partam à tyranno instituit. Atque ante prandium ita morbo releuatus fuit, vt equestria certamina spectare posset: post prandium de repente cœpit adeò grauiter ægrotare, vt ad spectacula accedere nequiret. Filio igitur mandãtum dedit, vti certamina illa perficienda curaret: noctuque sequenti ipse abiit è vita, Olybrio & Probino Coss. decimo sexto Calend. Februarij: anno primo ducentesimæ nonagesimæ quartæ Olympiadis. Vixit hic Imperator Theodosius annos sexaginta: regnauit annos sedecim. Totidem liber iste complectitur, & menses octo.

Finis quinti libri.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,

Liber Sextus.

PROOEMIVM.

Rouinciâ Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ vſq; à temporibus Conſtantini, pro viribus parte accuratè conſcribendæ abs te nobis impoſitam, Theodore ſanctiſſime, in quinque ſuperioribus libris cumulatè expleuimus. Cæterùm hoc intelligas velim nos in ſermone limatius perpoliendo nõ adeo elaboraſſe: quippe illud mente complectebamur, quod quamuis in verborum elegantia à nobis multum operæ poſitum eſſet, fortaſſe tamẽ id quod animo inſtitueramus, minimè fuiſſemus conſecuti. Quod ſi conſecuti fuiſſemus, non tamen illud ſcribẽdi genus, à veteribus vſurpatum, quo quidem res pro arbitratu vel amplificare, vel diminuere exiſtimantur, omnino conſequi poteramus. Eodem accedit, quod talis oratio vulgo & imperitis hominibus, qui non verba concinnè & eleganter conſtructa collocataq; admirari ſolent, ſed rerum ſolum cognoſcendarum auiditate ducuntur, nihil apportat commodi. Proinde ne opus à nobis ſuſceptum vtrisque incommodum videretur, hoc eſt & peritis, quod cũ eleganti veterum ſcriptorum ſermone nulla ex parte poſſet comparari, & imperitis, quòd res nimis exquiſito orationis artificio inuolutas peneq; obrutas animo aſſequi nõ queãt, eam ſcribendi rationem ſecuti ſumus, quæ quamuis demiſſior humiliorque videatur, eſt tamen ad intelligendum multò facilior. Porrò nobis in Sextum librum iam ingreſſuris, illud primum dicendum videtur, quod res noſtra memoria geſtas tractaturi, nõnihil pertimeſcimus, ne ea ſcriptis prodere videamur, quæ ſint nonnullorum animos offenſura:

vel

vel quia veritas, vti in prouerbio est, hominibus permolesta est, cum eorum nomina, quos diligunt, laude & prædicatione minimè efferamus, vel quia illorum res gestas magnis præconiis neutiquam extollimus. Nam qui personas ecclesiasticas in summo habent honore, nobis crimini dabunt, quòd Episcopos non vocamus Deo Charissimos, aut sanctissimos, aut aliis id genus nominibus. Alij qui sunt paulò curiosiores, interdum vertent vitio, quòd Imperatores non diuinissimos, aut dominos, aut aliis titulis, quos homines illis tribuere solent, appellamus. Verùm quoniam veterum scriptorum testimoniis perspicuè probare, ostendereque possum, seruum in eorum libris dominum suum proprio nomine compellasse, ego quo rerum veritati, vti debeo, inseruiam, istos dignitatis titulos penitus contemnam: & legibus obsequens historiæ, quæ simplicem syncerámq; rerum gestarum narrationem, eamque omni fuco carentem postulant, deinceps ad ipsam historiam aggrediar: & ea scribam quæ partim ipse vidi, partim ab his qui illa cõspexerunt, perdidici: quæ quidem vera esse inde exploratum habeo, quod qui eadem mihi narrabant, ipsi narrando minimè inter se discreparunt. Veritatem certè elicere erat mihi propterea valde laboriosum, quod tam multi homines, tamque varij res mihi significauerant: quorum alii ipsis rebus gestis interfuisse dicebant, alij easdem cognoscere, vel maximè quæsiuerant.

Quòd mortuo Theodosio Imperatore, cum liberi eius imperiũ partirentur, ac redeunti ab Italia paulo post exercitui Arcadius obuiam veniret, Rufinus præfectus ad pedes Imperatoris occisus est.

CAPVT I.

THeodosio Imperatore mortuo, Olybrio, & Probino Coss. ad decimũ sextũ Calend. Februarii, eius filij gubernacula Imperij Romani susceperunt. Atque Arcadius, partium ad Orientẽ sitarũ, Honorius autẽ earum, quæ spectant ad occidentẽ, principatũ obtinuit. Eisdẽ tẽporibus ecclesiæ quæ est Romæ, vrbis primariæ, præfuit Damasus: Alexãdrinę Theophilus: Hierosolymitanæ Ioãnes: Flauianus Antiochenæ: Cõstantinopoli aũt quæ est noua Roma,

Nectarius, sicut in libro superiore à nobis commemoratum est, episcopalem sedem occupauit. Sexto Idus Nouembris in ipsius Consulatu corpus Theodosii effertur ad sepulturam, & ab Arcadio filio consuetum funus honorificè celebratur. Haud multò post, ad quintũ Calend. Decembris, exercitus, qui cum Imperatore Theodosio contra tyrannum Eugenium dimicauerat, eo aduentauit. Vbi igitur Imperator Arcadius, vt moris est, ad portas ciuitatis exercitui obuiam processit, ibi tum Ruffinum, Legatum Imperatoris obtruncant. Nam & in suspicionem venerat occupandæ tyrannidis, & opinio de eo erat concepta, quod Hunnos gentem Barbaram in agrum Romanum aduocauerat. Etenim eodem tempore & Armeniam, & alias quasdã partes orientis vastauerant. Eodem die, quo Ruffinus erat interfectus, Marcianus Nouatianorum Episcopus excessit è vita: in cuius Episcopatum Sisinius, de quo supra fecimus mentionẽ, successit.

De Nectarij morte, & Ioannis creatione.
CAP. II.

NON longo temporis spatio interposito, Nectarius Episcopus Constantinopolitanus obiit mortem: Cæsareo & Attico Coss. quinto Calend. Octobris. Itaq; statim de Episcopo deligendo vehementer laboratum est. Et cum alij alium ad id muneris quærerent, deq; ea re sæpo consilium iniretur, tandem visum est, Ioannem Antiochiæ presbyterum, Antiochia accersere. Nam de eo fama percrebuit, qnòd & ad docendum aptus, & in dicendi facultate valde peritus erat. Quamobrem haud diu post, Imperator Arcadius cõmunibus omnium suffragiis, id est cleri, & populi illum accersit. Et quo eius ordinatio plus haberet authoritatis, aderant de Imperatoris mandato cum alii complures Episcopi, tum Theophilus Episcopus Alexandriæ: qui omni studio eò incubuit, vt Ioannis famam læderet, & Isidorum suæ ipsius ecclesiæ presbyterum, ad illum Episcopatum eueheret. Hunc Isidorum Theophilus propterea charum habuit, quòd ipsius causa prouinciam valde periculosam aliquando suscepisset. Quænam illa fuerit iam dicemus. Cùm Imperator Theodosius, contra Maximum tyrannum

rannum prælio decertaret, Theophilus per Isidorum munera ad Imperatorem cum binis literis misit, præcepitque vt victori & munera, & alteras literas offerret. Isidorus, quo hoc negocium obiret, Romam contendit, victoriamq; sedulò obseruat. Verùm illud factum non diu in abstruso latuit. Nam lector illius, qui vna cum illo aderat, literas clam surripuit. Vnde Isidorus metu perculsus, absque mora Alexandriam profugit. Hæc quidem causa fuit, cur tantopere à Theophilo esset pro Isidoro laboratum. Verùm qui erant ex aula Imperatoris, Ioannem prætulerunt. Ac posteaquam multi crimina Theophilo intentabant, & libellos contra illum, alius ob aliam causam, Episcopis, qui tum aderant, offerebant. Eutropius, qui cubiculo Imperatoris præfuit, criminationes aduersus Theophilum illatas, scriptisq; proditas nactus, Theophilo ostendit, docuitq; liberam optionem illi datam esse, vel Ioannem Episcopum ordinandi, vel iudicium de criminibus ei obiectis subeundi. Quibus perterritus Theophilus, Ioannem designat Episcopum. Proinde cum esset ad sacrum Episcopatus gradum designatus, in sede Episcopali collocatus fuit, quarto Calend. Martij proximis Coss. quibus Imperator Honorius Romæ, Constantinopoli autem Eutichianus tum Imperatorum præfectus rempublicam administrauit.

De Ioannis Constantinopolitani Episcopi genere & educatione. CAP. III.

VErùm quoniam Ioannes, vir percelebris fuit, tum propter libros quos reliquit posteritati, tum propter grauia pericula & tempestates, in quas incidit, operæ precium visum est eius res gestas non silentio præterire, sed ea, quæ de eo pluribus dici possent, summatim comprehendere, narrareque vnde sit ortus, ex quibus parentibus, quomodo ad sacerdotij dignitatem vocatus, qua ratione illa abdicatus, denique quo pacto post mortem plus consecutus honoris, quàm cum viueret. Ioannes oriundus fuit ab Antiochia, quæ est vrbs Celosyriæ: patre Secundo, matre Anthusa, ex genere Patritio, discipulus Libanij sophistæ: auditor etiam Andragathij philosophi. Qui cum ad res forenses animum adijcere institueret, simulque consideraret, eorum

vitæ genus, qui in illis rebus versantur, quàm improbum esset, & iniquum, ad viuendi rationem magis pacatam & tranquillam se transtulit. Quod quidem fecit, exemplo Euagrii inductus: qui ab eisdem cum illo præceptoribus & magistris institutus, iam pridem quietam viuendi viam ingressus fuerat. Confestim itaque & habitu mutato, & incessu, ad sacras literas perlegendas omnem suam curam & cogitationem conuertit: operamque nauauit assiduè, vt Ecclesiæ Christi prodesset, Suadet Theodoro & Maximo condiscipulis suis, qui pariter cum ipso Libanium Sophistam audiuerant, vt eo vitæ genere, quod in pecunia facienda versatur, derelicto, hoc quod paucis contentum est, sequantur. Ex quibus duobus Theodorus Mopsiestiæ vrbis Ciliciæ postea Episcopus fuit: Maximus Seleuciæ, quæ est in Isauria. Isti igitur id temporis permagno virtutis studio inflammati, monasticam disciplinam didicerunt à Diodoro & Carterio: qui tum quidem monasterio præfuerunt: postea alter illorum, nempe Diodorus Episcopus Tharsi constitutus, multos libros conscripsit: & dum nudæ sacrarum scripturarum literæ solum attenderet, à sensu & intelligentia abstrusiore illarum penitus deflexit. Sed de his satis. Ioannem qui cum Basilio primum Diacono à Meletio designato, postea Episcopo Cæsareæ Cappadociæ ordinato, multum diuque versabatur, Zeno Episcopus Hierosolymis reuersus, Lectorem Ecclesiæ Antiochenæ constituit.

Qui dum lectoris occupabat gradum, librum illum, qui contra Iudæos inscribitur, composuit. Post paulò, diaconatus dignitatem assecutus à Meletio, libros de sacerdotio contexuit: itemque eos, quos contra Stagirium scripsit. Quinetiam quos de incomprehensibili, quosque de mulieribus ascititiis inscripsit. Postea vbi Meletius Constantinopoli (ibi enim aderat propter Gregorij Nazianzeni ad Episcopatum ordinationem) decessit è vita, Ioannes relictis Meletianis, & communione cum Paulino repudiata, tres annos continuos vitam quasi solitariam & à negociis vacuam degit. Post, Paulino mortuo, ab Euagrio, qui Paulino successit, presbyter designatus est.

Eius vitæ consuetudo, antequam Episcopus erat delectus,

ctus, vt paucis complectar, hæc fuit. Erat homo, vt fertur, propter incredibile temperantiæ studium moribus aliquanto seuerior, & vt quidam dixit, qui illo ab ineunte adolescentia familiarissimè vsus fuerat, iracundiæ potius, quàm obseruantiæ indulgens. Ac propter exquisitam vitæ institutionem, rerum futurarum non satis prouidus, sed præ simplici & syncero animo facilis ad decipiendum. Quin etiam libertate loquendi aduersum eos, qui cum eo in colloquium veniebant, extra modum vsus est. Atque vt in docendo multum operæ posuit, vti audientium mores emendaret: sic in colloquiis, illis, qui eius mores ignorabant paulo habebatur insolentior.

De Serapione Diacono, quo incitante, inimicus & hostis clero effectus est Ioannis.

CAP. IIII.

IOannes his moribus imbutus, & ad Episcopatus honorem sublatus, dum constitueret (sic enim putabat) clericorum suorum viuendi rationem corrigere, maiorem seueritatem, quàm par erat, in eos declarauit. Itaque statim in initio Episcopatus, cum aduersus clerum paulò videretur acerbior, ab illo propterea odio habitus est: ac complures erga eum animo offensiore esse, & tanquam nimis iracundum vitare cœperunt. Serapion illius ecclesiæ diaconus, cur in omnium offensionem incurreret, author profectò fuit. Qui præsente vniuerso clero, contenta voce sic illum affatus est: nunquam ô Episcope, istos pro arbitrio regere poteris, nisi vna eademque virga omnes coerceas. Quod eius dictum, grauem odij flammam contra Episcopum incendit. Episcopus non multò post, complures ab ecclesia, alium ob aliam causam, eiecit. Illi vti in tam violento dominantium impetu vsu solet venire, contra eum conspirare, & apud populum falsò criminari cœperunt. Hæc, quæ de illo vulgo dicebantur, nimirum quod cum nemine cibum capere, & ad conuiuium inuitatus neutiquam accedere volebat, fidem audientibus fecerunt. Vnde calumnia in eum concitata, magis magisque creuit.

Qua ratione fuerit inductus, vti cum nullo cibum capeſſeret, nemo pro certò dicere potuit. Nam alii, qui illud eius factum defendere voluerint, aiunt illum propterea ſeorſum per ſe cibum ſumpſiſſe, quod valetudine erat imbecilla, & ægrè cibaria appoſita admittebat. Alij propter nimis auſteram viuendi diſciplinam, eum hoc feciſſe aſſerunt. At vtcumque ſe res habebat, non parum ad probandum crimen illi ab accuſatoribus obiectatum valere videbatur. Sed tamen populus propter conciones ab illo in Eccleſia habitas, ſpretis neglectiſque accuſatorum eius calumniis, permagno erga illũ ſtudio affectus fuit, hominemq; dilexit plurimum. Conciones verò cum ab eo ipſo in lucem editæ, tum à ſcribis celeri & exercitata manu, illo eas è ſuggeſtu recitante, exceptæ, qualeſnam fuerint, quàm illuſtres, quamque ad perſuadendum accommodatæ, non eſt neceſſe in præſentia diſſerere, præſertim cum omnibus copia ſit eas pro arbitratu euoluendi, multumq; fructus & vtilitatis ab eiſdem percipiendi.

Quòd nòn modo illis qui in cleri numero cenſebantur, aduerſabatur, ſed optimates quoq; ipſos, & de Eutropio Eunucho. CAP. V.

QVamdiu Ioannes in clerum ſolùm inuectus eſt, inſidiæ contra illum paratæ, non multum habuêre ponderis: ſed cum magiſtratus extra modum reprehendere aggrediebatur, tum maiore inuidiæ incendio conflagrare cœpit. Et primum contra eum multa dicebantur: deinde cum eadem eſſent indies amplificata, tandem auditoribus fidem fecerunt. quinetiam concio in Eutropij reprehenſionem ab eo habita calumniam adauxit. Nam Eutropius Eunuchus, qui Imperatoris cubiculo præfuit, & primus ex Eunuchis dignitatem Conſularem ab Imperatore obtinuerat, ſedulò dabat operam, vt Lex ab Imperatoribus promulgaretur, ne quiſquam ad Eccleſias tanquam ad Azylum profugeret, ſed vt hi, qui eo profugerant, inde abriperentur. Qua lege confeſtim ille ipſe pœnas dedit. Nam ſimul atque promulgata fuit, Eutropius in offenſionem apud Imperatorem incurrens, confugit ad eccleſiam. Ioannes itaq;

Epi-

Episcopus, cum Eutropius ad Basim altaris procumberet, & præ metu consternatus esset, assidens in suggestu, vnde antea, quo facilius audiretur, concionari solebat, orationem in reprehensionem eius habuit. Qua de causa nonnullorum animos admodum videbatur offendere, quod hominem acerbè afflictum non modò non commiseratus est, sed contra vehementer redarguit. Eutropium igitur consulari dignitate exornatum Imperator ob delicta quædam ab illo admissa securi percuti mandauit: & propterea eius nomen ex Consulum albo deletum fuit, & dignitatis illius titulus soli Theodoro collegæ suo asscriptus. Fertur præterea Episcopum Ioannem, etiam Gainam tum præconem liberè, vt solet, & grauiter perstrinxisse, quod non dubitarat ab Imperatore petere, vti vna ex illis ecclesiis, quæ intra vrbem erant, Arianis eiusdem cum illo religionis fautoribus tribueretur. Porrò alios, qui in Repub. magistratus gerebant, aliis de causis cum magna loquendi libertate, quæ illi multorum peperit inimicitias, reprehendit. Vnde Theophilus Alexandriæ Episcopus, statim vt illum ordinauerat Episcopum, cœpit animo sedulò agitare, quo pacto insidias illi machinaretur. Atque vt cum nonnullis coram de hac re ex occulto egit, sic plerisque qui longo locorum interuallo ab eo aberant, per literas consilium & voluntatem suam significauit. Nam non modò incredibilis Ioannis loquendi libertas illi permultum attulit molestiæ, Verum etiam quod efficere non poterat, vt Episcopatus Constantinopolis Isidoro ipsius Ecclesiæ presbytero tribueretur. Hoc in loco res fuêre Ioannis Episcopi: contra quem hominum maleuolentia ab ipso primo Episcopatus sui tempore quodammodo parturire cœpit. Sed de illo plura dicemus postea.

De Gainæ Gotthi tyrãnide, & mota ab eo Constantinopoli seditione, & eiusdem interitu.

CAP. VI.

ISTam verò rem planè memorabilem illis ipsis temporibus gestam commemorabo: ostendamque quemadmodum & ipsa ciuitas Constantinopolis, & Romanorum

fortunæ, admirabili diuinæ prouidentiæ subsidio ex maximo periculo ereptæ fuerint. Sic igitur habetote. Gainas quidam genere Barbarus, Romanorumque ditioni subiectus, & militiæ inter illos assuefactus, ita creuit pedetentim, vti tandem apud Romanos, & equitum & peditum dux declararetur. Qui cum tantum principatus esset consecutus, nec seipsum noscere, nec insolentiam animi sui moderari potuit: sed omnem, vt dicitur, lapidem mouit, vt Romanos suæ potestati subijceret. Idcirco omnem Gothorum gentem, ex ipsorum regione accersit, eos, qui ad numerū militum augendū erant idonei, retinere apud se constituit. Et quoniam Tribigildus, communione sanguinis cum eo cōiunctus, militum, qui versabātur in Phrygia Tribunus erat, & de sententia Gainæ nouis rebus studebat, vniuersam præterea Phrygum gentem subiugauerat, Gainas operam dedit, vt rerum Phrygiarum administrandarum potestas ab Imperatore ei permitteretur: quam rem Arcadius Imperator nihil animo prospiciens, prompto & alacri animo illi concesit. Ille igitur extemplò ad bellum, vt ferebatur, contra Tribigildum gerendum, sed vt res erat, ad occupandam tyrannidem iter capesit: duxit secum Gotthorum Barbarorum millia non pauca. Qui in Phrygiam ingressus, eam vniuersam subegit. Itaque Romani magna tempestate iactati fuerunt, non modo quòd tanta Barbarorum multitudo se Gainæ adiunxerat, sed etiam quòd partes Imperij ad Orientem spectātes, erant tanto periculo expositæ. Tum Imperator prudens consilium pro temporis ratione secutus, astutia Barbarum aggressus est. Nam missis ad illum legatis, modis omnibus eum placare studuit. Ac cum postularet, vt Imperator Saturninum & Aurelianum duos Consulares viros, ordinis senatorij facilè principes, quos ipsius conatus retardaturos suspicabatur, ad eum mitteret, Imperator etsi animo inuito, necessitati tamen parens temporis, concesit. Illi vtpote pro Repub. mortem oppetere admodum cupientes, excelso & erecto animo Imperatoris mandato obtemperarunt. Proinde in planitie in qua equos ad cursum exercere solent, longè à Chalcedone, Barbaro obuiam facti sunt, ad quemcunque cruciatum subeundum parati. Verùm isti ab illo

illo nihil perpesi sunt mali: atque ille rem cupitam dissimulans, Chalcedonem contendit. Ibi Arcadius ei fit obuiam. Ac cum Imperator & Barbarus simul in templo essent, in quo corpus Ephemiæ Martyris conditum & sepultum est, iusiurandum mutuò dant, se reuera, alterum alteri, non aliquando facturos insidias. Cæterùm quamuis Imperator, vir qui iurisiurandi religionem, vtpote pius permagno æstimabat, iusiurandum firmè seruauit: tamen Gainas & fœdera rupit, & ab eo, quod apud animum suum proposuerat, minimè destitit, sed in vrbe Constantinopoli, & in vniuerso Imperio Romano si modò posset incendia facere, prædasque agere cogitauit: Itaque Constantinopolis propter infinitas Barbarorum copias, quæ illam occupabant, Barbara ferè facta est: eiusque ciues & incolæ captiuorum loco habiti. Tam graue etiam imminebat periculum ciuitati, vt Cometa maximus à cælo ad terram vsque peruadens (similem verò antea nemo aliquando aspexerat) illud ipsum portenderet. Gainas primum omni exuto pudore argentariorum officinas, in quibus argentum publicè vendi solet, diripere in animo habuit. Sed cum fama conatum eius ante patefecisset, quàm rem aggressus sit, & argentarii propterea cauerent, ne argentum in mensis nummulariis exponeretur, ille deinde aliud facinus tentare constituit: & cum iam nox esset, Barbarorum multitudinem ad Palatium incendendum mittit. Quo quidem tempore planè constabat, quàm illa ciuitas Deo curæ esset. Nam multitudo Angelorum, qui speciem hominum armatorum corpora immani magnitudine habentium præ se ferebant, illis, qui insidias vastando Palatio parauerant, visa fuit: quos Barbari ingentem reuera exercitum & strenuum esse suspicati, obstupefacti sunt, indeque se subduxerunt. Quod, postquam Gainæ nuntiatum fuit, incredibile videbatur. Nam certò sciebat tantas copias armatas Romanorum (in singulis enim ciuitatibus separatim collocatæ erant) ibi adesse non potuisse. Nocte igitur sequenti, & post etiam non semel, alios misit. Vbi vero ad eum sæpius milites eò mittentem eadem fuêre relata (angeli enim Dei idem visum semper oculis insidiantium subiecerunt) tandem ille ipse cum ingenti manu profectus, illo de mi-

de miraculo periculum facere voluit. Ac cum pro certo intelligeret militum multitudinem esse, eamque interdiu delitescere, noctu autem eius conatui resistere, callidum admodum cepit consiliũ, quod vt ipse putabat, Romanis magnopere incommodaret, at, vt rei declarabat euentus, vehementer commodauit. Simulat se dæmonio agitari: & ob eã causam ad templum D. Ioannis Baptistæ (aberat quidem illud à ciuitate ad septimum lapidem) quasi preces ibi facturus, contendit. Proficiscuntur vna cum illo Barbari, qui arma secũ clam ex vrbe partim doliis occultata, partim aliis quibusdam machinis contecta extulerant. Ac cum portarum custodes, dolo deprehenso, tela exportari prohiberent, Barbari, strictis gladiis, eos interemerunt. Inde grauis tumultus ciuitatem occupat: omnibus mors impendere videbatur. Veruntamen ciuitas, portis illius vndique firmè occlusis, communitisq;, in tuto fuit. Imperator autem prudenti consilio in tempore vsus, Gainam palam hostem pronunciat: Barbaros, qui in vrbe remanebant, trucidari iubet: vniusq; diei spatio post portarum custodes occisos interposito, milites cum Barbaris intra portas, prope ecclesiam Gotthorum (ibi enim Barbari, qui in vrbe remanserant, erant in vnum collecti) manu confligunt: ecclesiam incendunt: permultos illorum trucidant. Gainas, vbi eos, qui nondum erant è portis egressi, interfectos accepit, animaduertitque fraudulentos ipsius conatus minimè ex sententia procedere, decedens è templo in partes Thraciæ contendit. Et cum Cherronesum aduẽtaret, inde traijcere, & Lampsacum proficisci maturat: vt partes versus Orientem vsq; ex eo loco suæ ditioni subijceret. Vbi verò Imperator copias per terram perque mare ante eius aduentum illò miserat, miraculum planè insigne diuina prouidentia illic denuò editum fuit. Nam cum Barbari nauigiis carerent, rates fabricari: inque illis transmittere cœperunt: Romanorum classis eodem ferè momento adnauigare: Zephyrus grauiter spirare. Et vt Romani nauibus facile traiecerunt: sic Barbarorum maxima pars pariter cum equis in ratibus tempestatis violentia huc illucque agitata, ab se mutuo disiecta fuit, marisque fluctibus obruta periit: nonnulli autem à Romanis demersi interierunt. Ad hunc modum itaque ingens Barbarorum

barorum multitudo illo tempore è medio sublata est. Gainas verò inde digressus, & per Thraciam fugam faciens, in alias Romanorum copias forte incidit, à quibus ipse simul cum Barbaris, qui cum eo erant, interemptus est. Atque ista quidem obiter de Gaina sint à nobis commemorata. Quòd si cuiquam placet res in eo bello gestas accuratè cognoscere, legat Gainiam Eusebii Scholastici: qui eodem tempore Troili Sophistæ discipulus fuit. Iste, illius belli spectator factus, res in eo gestas quatuor libris Heroico carmine conscriptis narrauit. Et quoniam recens erat rerum gestarum memoria, ideo ob illud poëma magno in honore habitus fuit. Nuper etiam Ammotius Poëta, idem argumentum carmine contexuit, & ad vndecimum cõsulatum Theodosii Iunioris, quem cum Fausto gessit, coram illo ipso Imperatore recitauit, indeq; summam laudem est consecutus. Bellum hoc finem habuit, Stelichone & Aureliano Coss. Proximo anno consulatum gessit Phraitus: Gotthus quidem genere, sed cum populo Romano magna beneuolentia coniunctus: qui in hoc eodem bello adeò strenuè & fortiter dimicauerat, vt propterea consulatus dignitatem sit assecutus: quo quidem Cos. Imperatori Arcadio filius natus fuit, Theodosius ille bonus, quarto Idus Aprilis. Sed de his satis superque videmur dixisse.

De schismate inter Theophilum Alexandriæ Episcopum, & qui degebant in solitudine monachos, & quòd Theophilus Origenis libros anathemate damnauit.

CAP. VII.

DVM his procellis iactantur res Romanorum, illi, quibus sacerdotii dignitas tributa fuit, dolos contra seipsos mutuò commoliri, ad insigne religionis Christianæ dedecus aggressi sunt. Etenim eodem tempore alij eorum, aduersus alios tumultus concitare cœperunt. Quæ pestis ab AEgyptiis sumpsit initium. Causa autem talis fuit. Erat paulò antè quæstio posita, Vtrùm Deus sit corpus, humanaque sit præditus figura, an corpore vacet, & non

non humana solùm, sed omni (vt complectar breui) specie careat corporea. Ex hac quæstione contentiones & discordiæ apud complures ortæ sunt, dum alij huius opinionis, alii illius patrocinium suscipiebant. Ex monachis verò imperitioribus non pauci in primis, Deum corporeum esse, & humana figura imbutum voluerunt: sed maxima pars istos condemnare cœpit, Deumque corporis expertem esse, & omni specie corporea carere asseruit.

Quorum sententiæ assensit Theophilus, Alexandriæ Episcopus: adeò vt in ecclesia coram populo eos qui Deo humanam formam tribuebant, grauiter insectaretur, eumque corpore omnino carere doceret. Quæ cum AEgyptij monachi intellexissent, relictis monasteriis, Alexandriam veniunt: contra Theophilum tumultuantur: condemnant vt impium: è medio tollere cupiunt. Qua re cognita, Theophilus animo anxio & perplexo esse cœpit: rationem, qua mortem, quam illi minabantur, effugeret, excogitauit.

Illis in conspectum veniens, blando sermone compellat: Hoc modo apud illos verba facit: Vos cum intueor, ipsius Dei vultum mihi videor intueri. Quibus verbis concitatos monachorum animos mitigauit. Tum illi, si vera dicis, inquiunt, Dei ipsius vultum perinde se habere, vt nostrum, Origenis libros anathemate damnato. Nam nonnulli ex illis nostram impugnant opinionem. Quod si istud facere recusaueris, pœnas impiis & Dei hostibus debitas, nobis profectò dabis. Imo ego inquit Theophilus, quod vobis visum sit, faciam. Ne igitur mihi succenseatis: ego enim Originis odi libros, & qui eos probant, illos graui reprehensione dignos censeo. Itaque ad hunc modum monachorum ira repressa, eos, ab se cum pace dimisit. Ac fortasse quæstio de hac re agitata, ad hodiernum diem consopita iacuisset, nisi alia de causa de integro fuisset excitata: quæ eiusmodi fuit. Monasteriis, quæ erant in AEgypto sita, quatuor pij & religiosi viri præfuêre, Dioscorus, Ammonius, Eusebius, & Euthimius.

Isti fratres Germani erant: atque ex procera corporum statura Longi appellabantur. Erant & ob singularem doctrinam, & ob piam viuendi rationem valde eximii: ac propterea Alexandriæ crebrò hominum sermone celebrati.

Theo-

Theophilus Alexandriæ Episcopus, eos amauit plurimum, mireque coluit. Proinde vnum illorum, nempe Dioscorum, quasi vi à monasterio abstrahens, Episcopum Hermopolis designauit: alios duos obsecrauit, vt ætatem simul cum ipso agerent. Et cum verbis ægrè illis persuadere posset, authoritate tamen, vtpote Episcopus, illud facere compulit: ac primum dignitate clericorum eos cohonestare, deinde administrationem ecclesiæ illis concredere cœpit. Hi tametsi necessitati parebant, ecclesiæque munera sedulò procurabant, tamen graui premebantur ægritudine, quòd non in monastica vitæ disciplina defixi, vt volebant, in veræ sapientiæ studium incumbere poterant. Posteaquam tempore progrediente, animos suos lædi putabant, animaduertebantque Episcopum vitam in pecunia facienda conterere, & toto pectore (vt dicitur) in ea quærenda laborare, noluerunt amplius cum eo versari: sed se solitudinem amplecti, eamque vitæ Vrbanæ longè anteferre dixerunt. Theophilus, quamdiu causæ ignarus fuit, cur re vera discedere cuperent, eos vti cum ipso manerent vehementer orauit: sed vt primum ipsius vitæ modum ab illis condemnatum intellexit, graui ira accensus, se illos maximis affecturum incommodis minatus est. Vbi illi eius minas contemnebant, & se in solitudinem receperant, Theophilus natura, vt videbatur, feruentior, non exiguum tumultum contra illos concitauit: imò verò modis omnibus operam dedit, vt illis insidias tenderet.

Quinetiam illorum fratrem Dioscorum, Episcopum Hermopolis, odio habere cœpit. Nam erat illi permolestum monachos tantoperè Dioscoro fauêre, tantaque illum reuerentia obseruare. Et quoniam intelligebat se non posse illos pios viros vlla ratione lædere, nisi monachorum animos, quibus præerant, ab illis abalienaret, hac via eos aggressus est. Pro certo nouit, eos persæpe cum illo verba facientes asseruisse: Deum corporis expertem esse, minimeque figura humana præditum. Nam si esset humana specie imbutus, necessariò sequi eum posse humano more & modo pati: illudque cum ab aliis veteribus scriptoribus, tum ab Origine in primis accuratè disputatum esse. At Theophilus, quanquam eam de Deo opinio-

opinionem ipse tenebat, tamen, quo inimicos vlciscereturr, synceram sanamque eorum doctrinam oppugnare non dubitauit, Imò verò complures monachorum, homines simplices & synceros quidem, sed in doctrina rudes, multos etiam literarum omninò expertes in suam sententiam rapuit, misit enim ad monasteria in solitudine sita quosdam, qui monachos docerent non parendum esse nec Dioscoro, nec eius fratribus, qui tradebant Deum corpore vacare. Nam Deus, inquit, vti ex sacris literis constat, Oculos, aures, manus, & pedes habet, sicut homines. Dioscorus autem eiusque sectatores, qui Originem sequuntur nepharium dogma inducunt, negant enim Deum oculos, aures, pedes, & manus habere. Hac callida & fallaci captione permultos monachos in suam pertraxit sententiam: & ardens seditionis flamma inter eos incensa est. Nam qui mentem habebant satis exercitatam, illi ea fallacia minimè à veritate abrepti fuerunt, sed Dioscori & Origenis sententiæ assensi sunt: qui autem erant simpliciores (atque hi quidem numero fuêre plures) æmulationis æstu in fratres inflammati ab illorum opinione protinus desciuerunt Itaque diuisio inter eos facta est, & alij alios tanquam impiè sentientes, contumeliose vexarunt. Et qui Theophilo adhærescebant, fratres suos Origenistas, impiosque vocare: alij contra eos, qui sententiæ obsequebantur Theophili, Antropomorphianos, id est, qui Deo humanam figuram attribuunt, nuncupare cæperunt. Vnde inter Monachos & dissensio non parua, & quasi bellum pestiferum ortum est. Theophilus autem, vbi intellexit id, quod apud animum proposuerat, ex sententia procedere, cum hominum manu Nitriam, Vbi monasteria sunt, contendit, monachosq; tum contra Dioscorum, tum contra eius fratres armat. Illi in graue vitæ discrimen vocati, Vix effugerunt incolumes.

De con-

De conuentibus & nocturnis Arianorum, & consubstantiale profitentium, hymnis, & mutuo illorum conflictu, & quod Antiphonarum concentus, à diuo Ignatio institutus fuerit.

CAP. VIII.

IStarum rerum in AEgypto gestarum Ioannes episcopus Constantinopolis omnino ignarus fuit, qui id temporis & doctrina multum excelluit, & ob eam in magna apud omnes gloria fuit. Ille ipse precationes, quæ noctu fieri cõsueuerant, primus amplificauit, tali causa inductus. Ariani extra vrbem, vti diximus, conuentus fecerunt. Itaque cum festa cuiusque septimanæ occurrebant, videlicet Sabbatum, & dies dominicus, in quibus conuentus in ecclesijs fieri solent, illi intra portas ciuitatis circiter porticus in vnum congregati, cantus apte ad opinionem Arianam respondentes, quos ipsi composuerint alternatim canunt: Hocq; per maiorem noctis partem faciunt. Primo diluculo, tales cantilenas alternis per mediam vrbem recitantes, è portis egrediuntur: & ad loca vbi agunt conuentus, contendunt. Verùm quia aduersus fidei Consubstantialis fautores, verba contumelioſa, quibus eorum animos irritarent, dicere non desinebant (nam sæpe hanc quasi cantilenam in eos cecinere: Vbi sunt hi, qui tria vnam dicant esse potentiam?) Ioãnes veritus, ne aliquis ex simplicioribus eiusmodi cantibus ab ecclesia abduceretur, quosdam ex suo populo illis contra comparauit, qui nocturnis hymnis decantandis similiter operam darent, Arianorumq; in ea re studium eo pacto reprimerent, denique suos in ipsorum fide admodum confirmarent. At quamuis hoc Ioannis institutum valde commodum videretur, tamen illius euentus tumultu atque etiã periculo nõ caruit. Nam vbi hymni in cõsubstantialis laudẽ tandem decantati, propter concentum illum nocturnum multò plus dignitatis sunt consecuti (erant enim cruces argenteæ excogitatæ, quibus lucernæ cereæ imponebantur, sumptu Eudoxiæ Imperatricis suppeditatæ) turba Arianorum coacta, & æmulationis ardore incẽsa, se vlciſci, & cum aduersariis confligere instituit. Etenim principatu illo, quem iam pridem obtinuerant, elati, erant ad pugnam

multo ardentiores: defensoresq; fidei cõsubstantialis prorsus contemnebant. Quare nulla interposita mora, nocte quadam tumultum faciunt. Crison Imperatricis Eunuchus, qui partes canentium hymnos ad commendationem fidei Consubstantialis tuebatur, lapide in fronte percutitur. Interierunt etiam vtriusq; partis nonnulli de populo. Quibus rebus Imperator admodum commotus, Arianis interdixit, ne hymnos in publico cãtarent. Atque hæc quidem hoc modo gesta sunt. Iam verò dicamus, vnde consuetudo hymnorum, qui in ecclesia alternis decantantur, initium cœperit. Ignatius Antiochiæ, quæ est in Syria, tertius à Petro apostolo episcopus, qui cum Apostolis ipsis multum versatus est, visionem vidit angelorum sanctam Trinitatem hymnis alterna vice decantatis collaudantium: & formam canendi in ea visione expressam ecclesiæ Antiochenæ tradidit. Vnde illa traditio in omnibus ecclesiis recepta est. At de hymnis alterna vice cantatis ista hactenus.

De monachis qui Longi nominabantur, & quòd propter eos odio implacabili Theophilus in Ioannem exardescebat, illũq; abdicare conatus est, & quòd Epiphanius Cypri episcopus Theophili, dolis circumuentus, congregato Cypri Concilio, ac libris Origenis ibi condemnatis, Ioannẽ propter vsum librorum Origenis reprehendit.

CAP. IX.

NON longo tẽporis spatio interposito, Monachi vna cum Dioscoro, & eius fratribus ex solitudine Constantinopolim aduentant. Quibus cum accessit etiam Isidorus Theophilo iam olim amicissimus, tunc tamẽ inimicissimus factus, idque ob hanc causam. Theophilus, aduersus Petrum quendam primarium ecclesiæ Alexandrinæ presbyterum grauissimo odio inflammatus, eũ ecclesia expellere cogitauit, eiq; istud obiectauit crimẽ, quod mulierẽ sectæ Manichææ antè ad sacra mysteria admiserat, quã illam ab errore Manichæorum auertisset. Verùm vbi Petrus docuerat

cuerat se mulierem ab illa secta traduxisse, eamq; de sententia Theophili in ecclesiam recepisse, Theophilus iniquo animo tulit perinde ac si calũnijs à Petro fuisset appetitus. Nam dixit se facti illius omnino fuisse ignarum. Idcirco Petrus Isidorum testem aduocauit, Episcopum Theopilum non ignorasse, quod de muliere factũ esset. Eodem tempore Isodorus Romæ vrbis primariæ versabatur, à Theophilo ad Damasum episcopum Romanum missus, vt Flauianum episcopum Antiochiæ, cum illo in gratiam reduceret. Nam omnes, qui fauebant Meletio, cum Flauiano propter iusiurandum, vt à me supra declaratũ est, discordarunt. Isidorus igitur Roma reuersus, & à Petro ad testimoniũ dicendũ vocatus, affirmauit mulierẽ sectæ Manichææ de sententia episcopi Theophili in ecclesiã receptã fuisse, eumq; ipsum mysteria ei impertiuisse. Itaque Theophilus iracundia exardescens, præ vesania vtrumq; ab ecclesia exturbauit, Atque hæc causa fuit, cur Isodorus cum Dioscoro Constantinopolim accesserit: vti nimirum coram Imperatore & Ioanne episcopo, insidiæ contra illos à Theophilo paratæ, perspicuè aperirentur. De quibus Ioannes certior factus, viros illos honorificè excepit, precumque participes esse permisit: sed communionem mysteriorum illis se minimè prius concessurum dixit, quàm eorum causa cognita & accuratè disceptata esset. Cùm res in hunc locum erat deducta, falsus rumor ad aures Theophili perlatus est, Ioannem eos ad mysteria admisisse, illisque auxilium ferre paratum esse. Quapropter Theophilus omnibus, vt dicitur, opibus viribusque conniti cœpit, vt non modò Dioscorum & Isidorum vlciscceretur, verùm etiam Ioannem de sede episcopali deiiceret: & propterea literas ad episcopos cuiusque ciuitatis mittit: atque illo, quod animo intendebat, occultato, Origenis libros, quorum testimoniis Athanasius ante eius ætatem in orationibus suis contra Arianos sæpenumero vsus fuerat, solum arguere videri voluit. Quinetiam cum Epiphanio constantiæ vrbis Cypri episcopo, à quo ante dissenserat, amicitiæ fœdera iunxit. Nam illum, vtpote nimis humiliter & abiectè de eo sentientem, humanamque figuram ei tribuentem Theophilus iam pridem accusauerat. Et

quanquam Theophilus hanc de Deo tenebat opinionem, & eos, qui Deum humana forma indutum censebant, insimulabat, tamen propter odium, quod in alios conceperat, palam quę animo sentiebat, verbis denegauit: Epiphaniúq; à quo ante dissenserat, tum perinde ac si pœnitentia adductus, idem cum illo de Deo sentiret, amicum sibi reddidit, concilium eius subsidio episcoporum in Cypro ad Origenis libros refellendos explodendosq; cogere instituit. Epiphanius verò propter pietatem eximiam, & synceram ac simplicem morum ingenuitatem, Theophili literis facilè ad id faciendum inductus fuit. Concilio igitur episcoporum illius insulę cuõocato, sancit, ne quis Origenis libros legat: Quinetiam literas ad Ioannem Episcopum Constãtinopolitanum dat: quibus eum hortatur, vti à libris Origenis perlegendis abstineat, congregetque conciliũ, & eam rem communibus suffragiis confirmet. Itaq; Theophilus, vt primum Epiphanium virum ob pietatem percelebrem in suam sententiam rapuerat, intellexeratque institutum suum & conatum ex sententia procedere, animo confidenti ipse etiam multos episcopos in vnum cogit: simili ratione cum Epiphanio libros Origenis, qui ante annos circiter ducentos mortuus erat, condemnat: non quod hoc potissimè sibi erat propositum, sed quod Dioscorum & fratres eius vlciscí contendebat. Ioannes autem de illis, quæ erant ipsi ab Epiphanio & Theophilo per literas significata, parum laborans, ad ecclesias doctrina instituendas omnes suas cogitationes conuertit, inque ea re admodum excelluit: insidias verò contra ipsum paratas penitus contempsit. Simul atque vulgò perspectum & cognitum erat Theophilum omnes neruos contendere, vt Ioannem de episcopatus gradu deturbaret, nonnulli, quibus Ioannes erat inuisus, illi insidiari, falsaque crimina contra eum confingere aggressi sunt, Ac multi ex clero, complures etiam ex magistratuum numero, qui apud Imperatorem gratia plurimum poterãt, rati se iam tempus idoneum nactos, quo se de Ioanne vindicarent, Constantinopoli maximum Concilium episcopis, partim per literas, partim per interternuntios accersitis, congregare instituerunt.

De Seue-

De Seueriano & Antiocho Syris, & quo pacto quibusq; de causis à Ioanne discesserint.

CAP. X.

ODij porrò flammam contra Ioannem incensam alius quidam casus vehementer auxit: is fuit eiusmodi.

Duo episcopi, genere Syri, Seuerianus scilicet & Antiochus eodem tempore floruerunt: quorum ille ecclesiæ Gabalorum, quæ est vrbs Syriæ, hic ecclesiæ Ptolemaidis, quæ est in Phœnicia, præfuit. Ambo quidem in dicendi facultate benè educati instructiq;: At Seuerianus, & si doctus videbatur, tamen linguam Græcam non adeò scitè distincteque pronunciauit, sed Græcè locutus est vt Græcus: vt Syrus autem pronuntiauit. Antiochus primum Ptolemaide Constantinopolim accedens, ibi ad tempus summa cum diligentia in ecclesiis docuit: atque vbi multũ quæstus inde fecisset, ad suam ipsius reuertit ecclesiam. Seuerianus posteaquam audiuerat Antiochum Constantinopoli in ecclesiis docendo magnam pecuniæ vim collegisse, permagno eiusdem rei faciendæ studio incendi cœpit. Itaque cum se sedulò exercuerat, multasque contexuerat conciones, Cõstantinopolim ipse etiam contendit. Ibi à Ioanne amicè & beneuolè exceptus, ad aliquod temporis spatium se ad voluntatem Ioannis astutè accommodauit, eique assentatus est. Qui & amari plurimum, & in magno honore haberi cœpit: atque vt in docendo multum laudis acquisiuit, sic & apud Optimatum plerosq;, & apud ipsum Imperatorem in magna gratia fuit. Interea temporis quoniam episcopus Ephesi fortè è vita migrauerat, Ioannes Ephesum proficisci ad episcopum ibi designãdum necessariò coactus fuit. Qui cum eò aduentaret, & alij alium ad illum dignitatis gradum euehere laborarent, acriterque & acerbè inter ipsos contenderent, dum singuli ei, cui fauebant, suffragari nitebantur, vtramque partem graui contentionis ardore accensam, eiusque hortatione minimè velle obsequi animaduertens, operam dedit, vti contentionem sine vtriusque partis offensione sedaret. Itaque Heraclidem quendam, suiipsius Diaconum, genere Cyprium, ad episcopatus illius dignitatem extulit. Sic vtraque pars placata, à mutua

cõtentione destitit. Ob hanc causam Ioannes Ephesi diu necessariò commoratus est. Dum ille ibi morã faciebat, Seuerianus Cõstantinopoli auditorũ animos ad maiorẽ erga ipsum beneuolentiã allexit. Istarũ rerũ Ioãnes haud ignarus fuit: quippe illi actutum denuntiatæ fuerunt. Cũ aũt Serapiõ, cui⁹ ante feci mentionẽ, Ioãni suggereret, significaretq; ecclesiam à Seueriano admodũ perturbari, ille æmulationis æstu flagrare cœpit. Itaq; vbi quasi ab eo, quòd instituerat, paululũ digressus, tũ Nouatianis, tũ illis qui festũ Paschatis decimo quarto die mensis primi celebrandũ censebãt, multas ecclesias ademerat, Constantinopolim reuertit: seseq; ad ecclesiarũ procurationẽ, sicut eius munus postulabat, retulit. Cũq; insolens Serapionis fastidiũ, & arrogantiã nemo ferre posset (Ioannis náque Episcopi gratia fretus, adeo magnos animos sumpsit, vt extra modũ õmnes contumelioſe insecta retur) ob eã causam odiũ contra episcopũ inflammatũ magis magisq; exarsit. Quinetiam cũ Seuerianus quodã tempore ad locũ, vbi Serapion erat, accederet, Serapion honorem episcopo debitum, illi non tribuit, neque ei assurrexit. Vnde Seueriani præsentiã se parui facere declarauit. Hunc Serapionis cõtemptũ Seuerianus nõ tulit: imò verò etiã vehementer in eum vociferatus est his fere verbis: Si Serapion moriatur Christianus, Christus certe nũquam homo factus est. Serapion, hac arrepta occasione Seuerianũ Ioanni apertè fecit inimicũ, dũ prius sententiæ membrũ supprimeret, nimirũ, Si Serapion moriatur Christianus, & posterius, nẽpe Christus certè nõ homo factus est, Seuerianũ dixisse affirmaret. Itaque sui loci atque ordinis homines testes adducit, illud à Seueriano dictum esse. Quapropter Ioannes, abiecta omni cunctatione, Seuerianum è ciuitate exigit. De quibus rebus Eudoxia Augusta certior facta, & Ioannẽ incusat, & Seuerianũ Chalcedone Bithyniæ properè accersendum curat. Ille quàm primũ redit. Ioannes se ab eius amicitia remouet: nec cuiq; illum, vt cum Seueriano rediret in gratiã, cohortanti morem gerere voluit. Tandẽ vbi Imperatrix Eudoxia in ecclesia, quæ apostolorum nomine nuncupata est, filium suum Theodosium iam tum Imperij statũ quamquam admodum adolescens erat, prosperè & feliciter gubernantem, ad genua Ioannis abiecit, & sancte illum obtestata est, vix

adduci

adduci poterat, vt Seueriani amicitiam amplexaretur. Verum tametsi hoc pacto amicitia inter eos, specie quadã externa videbatur reconciliata, nihilominus tamen animum, alter versus alterum exulceratum retinuerunt. Causa itaq; cur Ioannes Seueriano succenseret, eius generis fuit.

Quód Constantinopolim cum venisset Epiphanius, conuentus & ordinationes (vt apud Theophilum gratiam iniret) præter Ioannis voluntatẽ instituit

CAP. XI.

NON longo tẽpore post, Epiphanius episcopus, Theophili suasu ex Cypro Constantinopolim venit, eoque secum attulit decretum Episcoporum, quod non ipsum excommunicauit Origenem, sed libros eius duntaxat condemnauit. Itaque vbi ad templum diui Ioannis, quòd extra ciuitatem ad septimũ lapidem sitũ est, accessit, Synaxi celebrata, & ordinato diacono exit è templo, & ciuitatem ingreditur. Cumq; à Ioãne inuitaretur, vti ad se diuerteret, ille, quo gratificaretur Theophilo, recusauit, & in separato quodam hospitio diuersatus est. Episcopis aũt, qui ibi fortè tum versabantur, conuocatis, decretum, quòd libros condemnabat Origenis, legit. De illis nihil equidem habeo dicere, sed hoc dico, visum fuisse Epiphanio & Theophilo eos condemnare. Ex episcopis nonnulli, qui Epiphanium reuerebantur, illi decreto subscripseruunt: cumplures verò illud facere renuerunt. Ex quorum numero fuit Theotimus, episcopus Scythiæ, qui Epiphanio ita respondit. Ego, Epiphani, neque hominem iam olim mortuum contumelia afficere volo, neque facinus tam nefandum aggredi audeo, vt eos condemnem libros, quos maiores nostri neutiquam condemnarint: præsertim cum nullam doctrinam in illis comprehensam intelligam. Itaq; libro quodam Origenis allato, eũ legit, scripturæq; interpretationes fidei Ecclesiæ congruentes, quæ in eo cõtinebãtur, ostendit. Deinde adiunxit hæc verba: qui ista contumeliis afficiunt, illi eas res contumeliis imprudentes afficiunt, de quibus libri ipsi conscripti sunt. Hæc quidem

Theotimus, vir ob pietatem & rectam viuendi rationé multorum sermonibus celebratus, Epiphanio respondit.

Cuiusmodi scriptor hic pro defensione Origenis commemoret. CAP. XII.

QVoniam quidem complures obtrectatorum impulsu, tanq; vento repentino ad Origenē cōtumeliis vexandū præcipites ferūtur, nō incōmodū erit, pauca de illis disserere. Homines obscuri abiectiq;, qui nihil ex se habēt, quo nomen suum illustrari possint, ex virorum ipsis longè præstantiorum vituperatione, se nobilitare contendunt. Istud primum Methodio, episcopo Olympi, vrbis Lyciæ accidit: deinde Eustatio, qui ad tempus ecclesiæ præfuit Antiochenæ: Apolinario posteà: ad extremum Theophilo. Hic maledicorum, vt ita dicam, quaternio, Origenem falsò accusare cœpit, non eadem causa omnes impulsi. Nam alius alia de re crimen illi intendit: vnde singuli separatim omnibus perspicuè declararunt, se illa omnia omnino in eo approbare, quæ ipsi non nominatim coarguissent. Nā quoniam alius aliud dogma sigillatim reprehendebat, perspicuum est singulos illud tacitos secum omnino habuisse pro vero, quod minimè insectati sunt: & id ipsum re ipsa approbasse, quod non verbis exagitassent. Methodius, etsi sæpe multumq; initio in Origenem inuectus erat, postea tamen quasi ad palinodiam se reuocans, illum in dialogo, quem Zenonem inscripsit, summis laudibus extulit. Illorum verò vituperatio, mea quidem sententia, Origenis commendationem magnoperè amplificauit. Nam qui ei, sicut ipsi putabant, crimina digna reprehensione inferebant, hi quidem cū eum quasi malè de sancta Trinitate sentiētem minimè accusent, euidenter suis ipsorum testimonijs ostendunt eum rectam synceramque fidem habuisse. Atque vt isti, quòd eum hac in re accusare non possunt, integræ eius fidei testimonium impartiunt: Sic Athanasius acerrimus Consubstantialis fidei propugnator, in orationibus suis, quas contra Arianos conscripsit, illum suæ fidei testem citat, eius verba in sua ipsius scripta inserit, sicq; de eo loquitur: Admirabilis ille & summæ industriæ vir Origenes, nostram de filio Dei opinionem suo testimonio confirmat: »

quippe

quippe illum patri coæternum esse asserit. Quocirca qui Origenem maledictis figere student, Athanasium etiam, eius laudatorem imprudentes contumelioſè insectantur. Sed de Origine hæc quidem hoc loco commemorata sint: Deinceps ad historiam redeamus.

Quòd Ioannes ad se Epiphanium vocauit, qui cũ non obsequeretur, imo potius in ecclesia apostolorũ cõuenticula celebraret, per iurgiũ illi significat, multa ab eo contra canones facta esse, vnde Epiphanius metuens sibi, in patriã reuersus est. CAP. XIII.

IOannes minimè iniquo animo tulit Epiphanium contra canonem in eius ecclesia Diaconum ordinasse, sed obsecrauit, vt cum illo in ædibus episcopi diuersari vellet. At ille, nec tecum, inquit, diuersari, nec simul preces facere volo, nisi Dioscorum cum fratribus è ciuitate expellas, tuq; ipse decreto, quo Origenis libri condemnantur, subscribas. Cum Ioannes ista facere tardaret, diceretq; non oportere ante generalem de ea re disceptationem inquisitionemq; habitam quicquam temerè & inconsulto statuere, Ioannis aduersarij Epiphonium ad illud institutũ aggrediendum impellunt. Nam cum Synaxis in ecclesia apostolorum nomine nuncupata celebraretur, Epiphanium in medium prodire faciunt: Origenis libros coram vniuerso populo damnare: Dioscorum cum fratribus excommunicare: Ioannem denique, quod ex illis stabat, grauiter perstringere. Ioannes, cum hæc illi nuntiata essent, postero die Epiphanio in ecclesia iam versanti ista per Serapionem significat: multa contra Canones agis Epiphani: primum quod ministros Ecclesiæ ordinas in ecclesiis, quæ sunt in mea Diœcesi: deinde quod antè, quàm erat tibi à me potestas permissa, tua ipsius authoritate sacra mysteria celebrasti: contra, cum eras à me ad ea inuitatus, renuisti: ac rursus iam tibi ipse facis potestatem. Vide igitur ne si tumultus ob eam causam in populo oboriatur, periculũ inde in tuum ipsius caput redundet. Quæ cum Epiphanius audiuisset, perculsus metu, decedit ab ecclesia. Vbi Ioannem grauiter incusauerat, Cyprum nauigare maturauit. Tradũt quidam illum, cum nauem esset iam conscensurus, ista Ioãni

prædixisse:Spero te minimè moriturum episcopum:Ioannē illi contra sic respondisse:Spero te in patriam minimè peruenturum.Ista vtrū verè dixerint,qui ea mihi narrarunt,nō habeo quidem dicere:sed tamen vtrique euenit,sicut alter alteri prædixerat.Nam neque Epiphanius ad Cyprum peruenit (in nauigio enim eo proficiscens mortem obijt) & Ioannes paulò post de sede episcopali, vti deinceps docebimus, deiectus est.

Quòd post abnegationem Epiphanij, cum Ioannes orationem aduersus mulieres habuisset,ob quā contra illum in vrbe Chalcidonēsi, opera tum Imperatoris,tum Imperatricis concilium celebrabatur ecclesia expellitur, & quòd populus cum tumultuaretur propter Ioannis discessum Briso Imperatoris Eunuchus mittitur, illum rursus Constantinopolim reducturum. CAP. XIIII.

VT primum Epiphanius abnauigauerat, Ioanni nuntiatum fuit,Imperatricem Eudoxiam Epiphanium cōtra illum armasse.Ille vtpote natura paulò ardentior, & in dicendo exercitatus promptusq;,sine mora apud populum concionē,qua oēs mulieres acerbè exagitabat,pro suggesto habuit.Multitudo eam rapit in deteriorem partem, tanquam ænigma contra Imperatricē elatū. Concio igitur à meleuolis arrepta,ad Imperatorem defertur: de qua Augusta quoq; certior facta, cœpit apud Imperatorē cōqueri, se contumelia affectam:quam contumeliam ad eius etiam ignominiam recasurā dixit.Proinde per Theophilū parat, vt concilium contra Ioannem cogatur.Idem etiam molitur Seuerianus,Adhuc enim versus Ioannem in eius animo residit offensio.Non longo temporis spatio interposito, eò aduentat Theophilus:multos ex variis ciuitatibus episcopos accersit, idq; ex Imperatoris mandato. Itaq; illi eo potissimum confluxêre,qui contra Ioānem,alius alia de causa simultatem gerebant.Aduentarunt etiā,quos Ioannes Episcopatus gradu, & honore abdicauerat. Permultos enim episcopos,quando Ephesum ad Heraclidem episcopum ibi ordinandum proficiscebatur, in Asia abdicauerat. Quare

omnes

omnes vno cõsensu Chalcedonẽ, vrbẽ Bithynię, cõmeant. Id temporis Cyrinus AEgyptius genere, Chalcedonis episcopus, Ioannem apud episcopos maledicè insectatus est, eumque impium, arrogantem, & contumacem appellauit. Ex quibus verbis episcopi non parum percepêre voluptatis. Maruthas verò episcopus Mesopotamiæ, inuito sane animo, pedem Cyrini presso forte vestigio oblæsit. Vnde Cyrinus acerbè excruciatus, cum cæteris episcopis Constantinopolim proficisci non potuit, sed mansit Chalcedoni: alii Constantinopolim traiecerunt. Cum Theophilo nemo ex clero Constantinopoli obuiam procederet, neque honorem consuetum deferret, (de cætero enim omnibus cœpit inuisus esse) turba nautarum Alexandrinorum (ibi namque nauigia eorum, quæ eò aduexerant frumentum, tum forte fortuna aderant) illi fit obuiam, eumq; lætis acclamationibus excipit. Ille in ecclesiam ingredi noluit, sed ad ędes Imperatricis quę Placidianę vocatur, diuertit. Tum quidem Ioannis aduersarii eum multis criminibus circumuenire cœperunt: de Origenis libris nullam amplius faciunt mentionem: sed ad alias absurdas calumnias se conuertunt. His rebus ita comparatis, episcopi in suburbio Chalcedonis, quod Quercus dicitur, in vnum conueniunt: illò confestim Ioannem, vt criminibus sibi obiectis responderet, accersunt. Serapionem præterea, Tigrim Eunuchum presbyterum, & Paulum lectorem (isti enim simul cum eo erant in crimen vocati) vna accedere iubent. Vbi verò Ioannes eos, qui eum accersiuerant, tanquam inimicos à suæ causæ disceptatione exceperat, & ad generale concilium prouocarat, illi absque mora, quater illum accersiuerunt. Quem quidem cum accedere nollet, idemque semper responsum daret, communibus suffragiis condemnarunt: abdicarunt episcopatu, idque cum nullum aliud crimen illi obiectare possent, præterquam quod accersitus non obtemperauerat. Quæ res Constantinopoli sub vesperum nuntiata, multitudinem ad maximam seditionem concitauit. Atque tota nocte excubantes, illum ab ecclesia abstrahi neutiquam passi sunt, sed sublata voce clamarunt eius causam debere in maiore Episcoporum concilio disceptari.

Verùm

Verùm Imperatoris mandato, edictum fuit, vt quam primũ exturbaretur, abducereturq; in exilium. Qua re cognita, Ioannes triduo post eius abdicationem circiter meridiem, aduersariorum manibus clam multitudine (cauebat enim ne propter ipsum tumultus concitaretur) se ipsum vltrò obtulit: sic igitur abducitur. In populo autem immensa seditionis flamma incéditur: atq; vt in eiusmodi tumultibus vsuuenire solet, complures, qui erga illum ante infenso & inimico animo fuerant, tum quasi mutata sentétia, eum cõmiserari cæperunt: & qui paulo ante eum abdicatum videre cupiebant, tum falsis criminibus circumuentum prædicarunt. Itaque complures tum contra Imperatorem, tum cõtra concilium episcoporum vociferati sunt: contraq; Theophilum potissimum, quem criminationis in Ioannem cõfictæ authorem existimarunt. Nam insidiæ, quas Ioanni parauerat, amplius in obscuro latere non poterant. Et quamq; multis aliis argumentis perspicuè deprehendebantur, tamẽ vel maximè ex eo, quod cum Dioscoro, & eius fratribus, qui Longi dicebantur, statim post Ioannis abdicationẽ comunicauit. Tum Seuerianus in ecclesia docens, tempus sibi oblatum putauit, quo in Ioannem opportunè inueheretur: & ob eam causam palam dixit illum, licet nullius alterius criminis esset conuictus, iure propter insolentes & superbos mores abdicatum esse: omnia enim peccata hominibus condonari, sed Deum, vt sacræ literæ docent, superbis resistere. Quæ cum dixisset, multitudo fuit ad grauiorem seditionem incitata. Qua de causa sine mora Imperator Ioannem Constantinopolim reuocandum curauit. Idcirco Briso Imperatricis Eunuchus eã ob causam missus, in Preneto (est hoc quidem emporium è regione Nicomediæ situm) eum offendit: reducitque Constantinopolim. Verũ quamuis hoc modo esset reuocatus, non tamen prius in vrbem ingredi, quàm coram maioribus iudicibus innocens probatus esset, sed in suburbio, quòd Marianæ dicitur, ad tempus permanere constituit. Cùm autem moram faceret, nec ad ciuitatem vellet redire, multitudo indignè & grauiter ferens, protinus eos, penes quos imperium erat, maledictis vexauit. Quapropter necessitate adductus ad vrbem reuertitur. Multitudo prodit illi obuiam: cum summa reuerentia

uerentia ad ecclesiam rectà deducit: orat, vt sedem episcopalem capessat, moreque consueto, pacem populo precetur. Cum ille recusaret, diceretq; hoc non ante faciendum esse, quàm tum causa eius iudicio esset disceptata, tum hi, qui ipsum condemnarant, mutata sententia absoluerent, magis incendi cœpit: tanta enim cupiditas eũ cum in sede collocatum videndi, tum de integro concionantem audiendi illam incesserat. Itaque populi impulsu res sic confecta est. Cùm Ioannes esset in sede episcopali locatus, & de more pacem populo precatus fuisset, coactus necessitate, etiam concionatus est. Quæ res aduersariis alterius criminationis materiam suppeditauit. Verum ad tempus illam consopitam iacere passi sunt.

Quòd Theophilus cum absentis Heraclidis causam examinari Ioanne reclamante voluisset, concurrentibus ad arma mutuò ciuibus Constantinopolitanis, Alexandrinisq; plures vtrinque cecidissent, hinc Theophilus, & episcoporum plerique alii timore perculsi, relicta ciuitate aufugerunt.

CAP. XV.

INterim Theophilus callidè molitus est, vt de Heraclidis ordinatione primũ quereretur: quò ansam arriperet ad Ioannẽ denuo, si fieri posset, abdicandum. Heraclides igitur, tametsi non aderat, in iudicium tamen adducitur: quosdam iniustè verberasse, constrinxisse vinculis, denique per mediam vrbem Ephesiorum ad ignominiam ducendos curasse accusatur. Cùm igitur Ioannes responderet, non oportere de absentibus iudicium fieri, Alexandrini pertinaciter instabant accusatores Heraclidis recipiendos esse, etiam si illum absentem accusarent. Vnde grauis seditio concertatioque inter Constantinopolitanos, & Alexandrinos conflata est. Ac dum manu confligitur, multi sauciati, nonnulli etiam interfecti fuêre. Quibus rebus cognitis, Theophilus absque mora Alexandriã profugit. Idem etiam alij Episcopi fecerunt, paucis exceptis, qui Ioannis partes tuebantur. Omnes ad suas ipsorum sedes se properè receperunt. His rebus gestis, Theophilus in omniũ offen-

sionem

sionem incurrit. Odium contra illum inde etiam creuit, quòd libros Origenis studiosè legere non vereretur. Rogatus igitur à quodam, cur libros, quos condemnauerat, de integro amplexaretur, respondit, libros Origenis similes esse prato omnibus florum generibus referto. Idcirco, inquit, si quid reperio in illis boni, illud decerpo: sin spinosi quicquam, hoc, vtpote aculeis pungens, missum facio. Hæc respondit Theophilus, non complexus animo illud Salomonis: quod verba Sapientum sunt tanquam
Eccle.12. stimuli. Et qui præceptis in illis comprehensis pungantur, non debent ex aduerso calcitare. His de causis Theophilus omnibus inuisus & odiosus fuit. Dioscorus Hermopolis Episcopus, vnus è numero monachorum, qui Longi vocabantur, breui, postquam Theophilus Alexandriam profugerat, abiit è vita: sepulchroque honorifico in templo, quod est apud Quercum, vbi concilium propter Ioannem coactus erat, potitus est. Ioannes in docendo, se totum defixit: Serapionem, cuius causa odium in ipsum fuerat ante incensum, episcopum Heracleæ, vrbis Thraciæ designauit.

De argentea Eudoxiæ columna, & quod propter hanc Ioannes rursus ecclesia eiectus, in exilium abductus est.

CAPVT XVI.

HAud diu post, ista etiam sunt consecuta, Statua argentea læna circumiecta, Eudoxiæ Augustæ super columnam ex Porphyrite factam erecta fuit. Hæc in edita basi neque valde propè ecclesiam, quæ Sapientia dicitur, neque longe admodum collocata, sed inter ecclesiam & statuam platæa solum media interiecta fuit. Ibi ludi populares vt moris est, celebrari cœpti sunt. Ioannes igitur has res ad ecclesiæ dedecus redundare arbitratus, pristina sua loquendi libertate recuperata, linguam contra eos, qui earum authores erant, exacuit: & pro hortatione, qua ad principum animos flectendos vti debuisset,

isset, falsè eos, qui eas res fieri mandauerant, cauillatus est. Imperatrix rursus hęc in seipsam transfert, & illius verba quasi ad eius ignominiam elata existimans, aliud concilium episcoporum contra eum cogendum curat. Qua re intellecta, Ioannes percelebrem illam concionem in ecclesia recitauit, cuius exordium est: Herodias denuo insanire, denuo commoueri, denuo saltare pergit: denuo caput Ioannis in disco accipere quærit. Hæc concio Imperatricis iram contra eum multo magis inflammauit. Post paulò, Episcopi aduentarunt, Leontius Episcopus Ancyræ, quæ est in parua Galatia, Ammonius Laodiceæ, quæ est in Pisidia, Briso Philippi, quæ est in Thracia, Acacius Bereæ, quæ est in Syria, & alii nonnulli. Coram istis accusatores, qui dudum Ioannem in iudicium vocauerant, de integro producuntur. Ioannes istorum episcoporum æquitate fretus, postulat, vt de criminibus quæratur. Cùm iam natalis dies seruatoris celebraretur, Imperator ad ecclesiam, vt assolet, non accessit, sed Ioanni significauit se non prius cum eo communicaturum, quàm crimina ei illata diluissent. Cumque accusatores propter Ioannis confidentiam, animis cadere viderentur, episcopi qui aderant, non de alio crimine quæri, sed hoc solum in iudicium adduci opportere dixerunt, nimirum quòd post abdicationem absque concilij sententia, se ipse in sede episcopali collocauerat. Vbi Ioannes respondit, quinquaginta episcopos, qui cum ipso communicauerant, ei in ea re suffragatos fuisse, Leontius contrà, at plures, inquit, tibi in concilio refragati sunt. Rursus cum Ioannes diceret hunc canonem non ad illorum ecclesiam, sed ad ecclesiam Arianorum pertinere (nam qui Antiochiæ ad fidem consubstantialis tollendam conuenerant, præ odio versus Athanasium concepto, hunc canonem ediderant) reiecto illius responso, contra eum sententiam pronuntiarunt: illud neutiquam animis complexi, quod qui hoc Canone vsi fuissent, etiam Athanasium abdicauerant. Hæ res gestæ sunt iam festo Paschatis appropinquante. Imperator igitur Ioanni significat, ei non esse iam potestatem in ecclesiam ingrediendi,

quod

quòd duobus conciliis erat condemnatus. Proinde Ioannes ab ecclesiastico munere deinceps vacauit, neque ecclesiam adijt. Quam ob causam omnes, qui illi fauebant, actutũ ab ecclesia egressi, festum Paschatis in balneis publicis, quæ Constantianæ nuncupantur, celebrant: atq; vna cũ illis multi episcopi, presbyteri, alijque sacris ordinibus initiati. Qui ex illo tempore, quoniam separatim in varijs locis conuentus agebant, Ioannitæ appellati sunt. Ioannes ad spatium duorum mensium non vnquam prodiit in publicum donec Imperatoris mãdato esset in exilium abductus. Tum ab ecclesia abstractus, patriæ finibus pulsus est. Eodem die quidam ex Ioannitis ecclesiam incenderunt. Qua quidem incensa, ventus subsolanus grauiter spirans, flammam præcipitauit in Curiam, sicq; ea qnoque conflagrauit. Hoc factum est, 12. Calend. Iulij, ad sextum Consulatum Honorij, quem cum Aristæneto gesit. Quibus autem incommodis Optatus vrbis Constantinopolis præfectus, religionis professione Gẽtilis, & propterea Christianis infestus, Ioannis amicos affecerit, & quam grauia supplicia complurib̃ illorum irrogarit, silentio prætereundum censeo.

De Arsacij post Ioannem ordinatione, & Cyrino Chalsidonensi episcopo. CAP. XVII.

PAucis interpositis diebus, Arsacius, frater Nectarij, qui ante Ioannem præclarè admodum episcopatũ Constantinopolis administrauerat, iam ætate valde ingraueſcente (amplius enim octoginta annos confecerat) illius vrbis episcopus ordinatus est. Quo quidem propter incredibilem suam manſuetudinem episcopatum pacatè trãquilleq; procurante, Cyrinus episcopus Chalcedonis, cuius pedem Maruthas, Mesopotamiæ episcopus premendo vestigio inuitus læserat, adeo male eo infortunio affectus afflictusq; fuit, vt pes eius putresceret, & propterea necessitate adductus, eum à corpore abscinderet. Neque sectionem semel passus est, sed sæpius. Nam mali contagio per vniuersum corpus serpsit, adeò vt alter pes ea infectus, similiter amputaretur. Huius rei propterea feci mentionem, quod erat multis in ore Cyrinum ista perpessum, quòd Ioannem conuitijs exagitauerat, quodque eũ contumacé, vt à me dictum est ante,

est ante, sæpius vocauerat. Porrò cum grando magnitudine inusitata in Suburbiis Constantinopolis fortè decideret (accidit hoc quidem Prid. Calend. Octobris eisdem Coss. quos paulò ante citaui) percrebuit sermo istud; Deo irato propter Ioannem indicta causa abdicatum, contigisse. Hūc sermonem Imperatoris mors, quæ ilico insecuta est, vehementer auxit. Nam quatriduo post delapsam grandinem, è vita decessit. Erant alii, qui dicebant Ioannem meritò propterea abdicatum, quod quādo Ephesum, quo Heraclidem Episcopum designaret, iter faciebat, tum Nouatianis, tum illis qui Pascha ad decimum quartum diem mēsis primi celebrant, tum aliis nonnullis in Asia & Lydia multas ecclesias ademerat. Verùm vtrum iusta fuerit Ioannis abdicatio, vt illi prædicabant, quorum animos offendisset, vtrùm Cyrinus debitas conuitiorum pœnas dederit, vtrùm denique propter Ioannem tum grando deciderit, tum Imperatrix morte occubuerit, an hæc non ob istas, sed alias ob causas, an ob vtrasque Deus ipse viderit, qui occulta intelligit, quique de ipsa veritate iustus iudex est. Ego ea, quæ tum crebro hominum sermone ferebantur, literis prodidi.

Quod post Arsacium Atticus in Constantinopolitano throno collocatur.

CAP. XVIII.

ARsacius non diu illum gessit Episcopatum, nam sequenti anno, ad secundum consulatum Stelichonis, Anthenij autem primum, tertio Idus Nouemb. mortem obiit. Cum autem de Episcopo deligendo à multis vehementer laboratum esset, & ob eam causam multum temporis præteriret, proximo anno, Arcadio iam Sextum Cos. & Probo primum, Atticus, vir pietate eximius, ex Sebastia Armeniæ oriundus, monasticum vitæ genus ab ineunte adolescentia excolens, doctrina sane mediocri, sed prudentia naturaliter insita magis Valens, Episcopus Constantinopolitanus creatus est. Sed de eo plura commemorabo paulo post.

De Ioannis, dum in exilio ageret ad dominum migratione

CAP. XIX.

IOannes pulsus in exilium, Comanis ad Pontum Euxinum sitis exiuit è vita, decimo octauo Calend. Decembris, ad septimum consulatum Honorij & Theodosii secundum. Vir, vt ante docui, propter incredibile temperantiæ studium iracundiæ potius, quàm obseruantiæ indulgens: qui cum adeo acriter temperantiam consectaretur, per omnẽ vitæ suæ cursum ore liberiore fuit. Equidem demiror, quid causæ esset, cur cum tam ardenti studio duceretur temperantiæ, in quibusdam concionibus doceret temperantiam quodammodo contemnendam esse. Nam cum à Concilio Episcoporum illis, qui semel duntaxat post baptismum lapsi fuerant, locus pœnitentiæ concederetur, ille non dubitauit dicere, si millies lapsus, pœnitentiam egeris, in ecclesiam ingredere. Ob quam doctrinam etsi in aliorum multorum, etiam qui ei familiares erant, offensionem incurrit, tamen à Sisinio in primis Nouatianorum Episcopo, qui librum contra hoc eius dictum conscripsit, grauiter exagitatus est. Cæterum ista iam pridem acciderant.

De Sisinio Nouatianorum Episcopo, & verbis inter ipsum & Ioannem vltro citroq; habitis.

CAP. XX.

HOC loco tempus opportunum se offert pauca de Sisinio disserendi. Vir erat, vt fæpe iam dixi, admodum disertus: in cognitione Philosophiæ venerat ad summum: atque cum in disserendi scientia permultum posuerat operæ, tum in sacris literis explicandis erat apprimè eruditus, adeo vt Eunomius hæreticus propter eius in disserendo acumen cum eo congredi sæpenumero recusasset. In victus ratione non adeo parcus, sed in ea quidem, licet summa vitæ moderatione & temperantia esset, paulo fuit liberalior sumptuosiorq;. Deliciis & mollicie diffluere visus est, tum quòd albo vestitu vteretur, tum quod bis in dies singulos in balneis publicis se lauaret. Qui cum quodam tempore

tempore rogaretur, cur cum esset Episcopus, bis quotidie se lauaret, respondit: quoniam tertiò non possum. Aliàs cum Episcopum Arsacium honoris causa inuiseret, cuidam ex necessariis Acacij scisciranti, cur veste Episcopo insueta indueretur, & vbi scriptum reperiret, presbyterum debere alba veste indui, tu, inquit, prius dic mihi, vbi sit scriptum, Episcopum debere nigra veste vti. Ac cum qui rogauerat, hæreret, Sisinius responso hæc præterea adiecit: tu quidem non poteris mihi ostendere, quòd Episcopum oportet nigra veste indui: at me Salomon sic cohortatus est: Sint tibi vestimenta alba. Itemque Seruator, vt ex Euangeliis constat, Alba veste vti visus est: Quinetiam Moysen, & Eliam albis vestibus indutos Apostolis demonstrauit. His aliisque permultis acutè dictis eos, qui aderant, in maximam traduxit admirationem. Cum Leontius etiam Episcopus Ancyræ, quæ est in parua Galatia, ecclesiam Nouatianis abstuliisset, & iam fortè Constantinopoli versaretur, Sisinius ad eum accedit: orat vt ecclesiam illis reddat. Tum Leontius excandescens, illi respondit. Vos Nouatiani, non debetis ecclesias habere, qui pœnitentiam tollitis, & benignitatem Dei ab hominibus clauditis. Ista aliaque id genus complura Leontio ad Nouatianorum reprehensionem dicenti, Sisinius respondit: at neminem adeo pœnitet, vt me. Cui rursus Leontius, quomodo, inquit, te pœnitet? Respondet Sisinius, quòd te vidi. Porrò autem, cum Episcopus Ioannes illum argueret ac diceret, vnam ciuitatem non posse duos Episcopos habere, respondit Sisinius: nec habet. Cumque Ioannes responsum ægrè ferret, diceretque: Video igitur, quod solus vis esse Episcopus, tum Sisinius, neque hoc dico, inquit: Sed quod apud te solum non sum Episcopus, qui aliis tamen sum Episcopus. Ioannes, responso grauiter commotus, at ego inquit, te à concionando reprimam: nam hæreticus es. Huic facetè respondit Sisinius: at ego, inquit, tum tibi mercedem dabo, si me tanto labore liberaueris. Quo responso Ioannes mitigatus: at ego, inquit, minimè à concionando te reprimam: si te illud munus afficiat molestia. Adeo quidem in respondendo acutus, adeoque facetus erat Sisinius.

Eccles. 9.
Lucæ 9.

At longum esset scriptis persequi, memorareq; omnia, quæ sunt ab eo commodè dicta. Quapropter contentus sum paucis, qualis fuerit, declarasse. Illud tamen dico, eum ob doctrinam omnium sermone fuisse celebratum ab omnibus Episcopis, qui eius ætate ordine alter alteri, ibi succedebãt, ea de re & amatum plurimum, & in summo honore habitũ: quinetiam cuncti primarij viri ordinis Senatorij eum amplexati sunt, atque adeo admirati. Ac tametsi libri complures ab eo conscripti sunt, inque illis sermonis elegantiam consectatus est, multaque verba poëtica intexuit, dicendo tamen, quàm scribendo plus laudis est consecutus. Nam in eius vultu, voce, habitu, obtutu, & toto corporis gestu multus lepos inerat. Ob quas res vehementer, cum ab omnibus religionis sectis, tum ab Attico Episcopo vel maximè diligebatur. Atque de Sisinio ista quidem hoc modo.

De Arcadij Imperatoris ab hac vita decessu.

CAP. XXI.

NON longo tempore post mortem Ioannis, Imperator Arcadius excesit è vita: vir mansuetus & pacificus: qui extremo ætatis tempore pietatis opinionem adeptus est, idq; ob hanc causam. Est quidem Constantinopoli domus amplissima, quæ Carya dicitur: in cuius atrio est castanea arbor: in qua fertur Acacium martyrem suspensum, occubuisse. Qua de causa parua ecclesia apud illam arborem ædificata fuit: quam Imperator Arcadius videre cupiens, in eam ingreditur: cumque preces ibi peregisset, decessit. Omnes, qui circiter illam ecclesiam habitabant, ad Imperatorem conspiciendum confluunt: ac nonnulli extra ædes egressi, transitus platearum anteoccupare contenderunt, vnde putabant se & Imperatoris vultum, & totam stipatorũ turbam planiùs videre posse. Alij Imperatorem ab ecclesia vsque eo sequebantur, quoad omnes viri cũ mulieribus & pueris extra illam domum exiuissent. Quo facto, ilico domus illa, quæ ecclesiæ adiuncta erat, corruit. Vnde fama cum summa omnium admiratione insecuta est, Imperatoris precibus tantam hominum multitudinem ab internecione fuisse liberatam. Atq; huius rei gestæ hic exitus fuit. Arcadius, filio Theodosio octauum annum ætatis agente

agente post se relicto, moritur, Basso, & Philippo Coss. Calend. Maij. Anno secundo ducentesimæ nonagesimæ septimæ Olympiadis. Regnauit vnà cum patre Theodosio annos tredecim: Et cum trigesimum primum ætatis annum compleuisset post mortem patris, quatuordecim annos regnauit. Liber continet spacium duodecim annorum, & sex mensium.

Finis Sexti libri.

¶ *Ista quæ sequuntur, quoniam in alijs exemplaribus reperta sunt, non quasi desiderata, sed alia quadam ratione conscripta, idcirco non incommodum visum est, hoc loco ponere, Eandem historiam continent, quæ de Ioannis itinere Ephesum ad Heraclidem designandum Episcopum suscepto, supra decimo capite perscripta est.*

INterea temporis cum Episcopus Ephesi fortè è vita migrasset, Ioannes Ephesum ad Episcopum ordinandum necessariò profectus est. Qui cum illo aduenerat, & alij alium ad Episcopatus dignitatem efferre laborabant, Heraclidem Diaconũ suum genere Cyprium, Episcopum designauit. Hac de causa cum Ephesi seditio oriretur, propterea quòd Heraclides indignus Episcopatu habitus fuit, Ioannes necessitate adductus, ibi diu commoratus est. Itaque dum illic moram faceret, Seuerianus Constantinopoli auditorum animos maiore beneuolentia sibi deuinxit. Quæ res Ioanni minimè obscura & incognita fuit. Quippe à Serapione, quem summo amore complectebatur, & cui totam curam episcopatus procurandi, tum quòd pius & omnino fidelis erat, tum quòd sobrius in primis, & in partibus Episcopi tuendis diligens & perstudiosus.

Proinde Ioannes non diu post redit Constantinopolim: & ecclesiarum administrationem, sicut eius officium postulabat, denuò capesſit. Inter Serapionem Diaconum, & Episcopum Seuerianum magna interceſsit æmulatio, dum ille huic propterea aduersari cœpit, quòd ei erat in animo omnem in concionando laudem Ioanni penitus præripere. Hic contrà illi inuidere, quòd apud Ioannem in maxima gratia erat, totaque prouincia Episcopatus administrandi ei concredita. Dum ita animis, alter aduersus alterum, affecti erant, odij flamma forte fortuna multo magis exardescere cœpit. Causa autem eiusmodi fuit. Cum Seuerianus quodam tempore ad locum, vbi Serapion erat, accederet, Serapion honorem Episcopo debitum minimè illi impertiit, neque ei assurrexit: siue quòd illum non videbat, vti postea in concilio Episcoporum cum iureiurando affirmauit, siue quòd Episcopi præsentiam parui æstimabat, sicut Seuerianus asseruit, non equidem habeo dicere: Deus solus viderit. Tum Seuerianus, cum Serapionis contemptum ferre non posset, eum antequam causa in concilio disceptata cognitaque erat, condemnat: & non modò dignitate diaconi abdicat, verùm etiam expellit ecclesia. De qua re Ioannes certior factus, iniquo animo passus est. Ac cum causa post in concilio disceptaretur, & se purgaret Serapion, testibusque adductis probaret se Seuerianum non vidisse, Concilium Episcoporum illi condonauit, orauitque Seuerianum vt Serapionis purgationem admitteret. Quinetiam Ioannes Episcopus, quo Seueriano cumulatè esset satisfactum, quamuis in omnibus negociis administrandis Serapione, vtpote ad respondendum de rebus ecclesiasticis acutissimo diligentissimoque tanquam manu dextera vteretur, illum ad septimanam tum ab se segregat, tum honore priuat diaconi. At Seuerianus ne hoc quidem contentus acquieuit, sed omnes vias persecutus est, quibus Serapion non solum diaconatu penitus abdicaretur, verumetiam communione omnino excluderetur. His rebus Ioannes vehementer commotus, surrexit: ac iam è Concilio discessurus, relicturusque cæteris episcopis, qui aderant, causæ diiudicationem, dixit: quod vobis visum fuerit, causa disceptata iudicioque discussa,

pro

pro arbitratu decidite. Ego enim inter eos decernere prorsus recuso. Quæ cum dixisset, decessit, totumq; concilium similiter assurgens, causam eo loco reliquit, Seuerianumq; grauissime incusauit, quod verbis Ioannis Episcopi non cesset. De cætero autem Ioannes Seuerianum ad colloquium non admisit, sed in patriam reuerti iussit, sic illum allocutus: Non est consentaneum, Seueriane, vt tanto temporis spatio, administrationi ecclesiæ, quæ est tibi concredita, minimè prospectum sit, & Episcopo suo careat. Quapropter abito properè, ecclesiam tuam capessito, illudque Dei donum, quod in te est, nolito negligere. Illo iam in iter ingresso, Eudoxia Augusta certior facta, Ioannem vehementer accusat. Seuerianum Chalcedone, vrbe Bythiniæ celeriter accersendum curat. Ille quàm primum reuertitur. Ioannes ab eius amicitia sic animum suum abalienauit, vt nullius rogatu in gratiam cum eo reduci posset, quoad Imperatrix Eudoxia in ecclesia, quæ Apostolorum nomine nuncupata est, filium suum Theodosium iuniorem, qui tum valde tenera ætate fuit, ad pedes Ioannis abiecisset: quæ ita illum obtestata, vix adducere potuit, vt Seueriani amicitiam amplexaretur. Verùm tametsi hoc pacto

& quæ sequuntur.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,

Liber Septimus.

Quòd post Imperatoris Arcadij obitum relicto annorum octo filio eius Theodosio, Anthemius Præfectus imperij administrationem suscepit.

CAPVT I.

MORTVO igitur Imperatore Arcadio, Calend. Maij. Basso, & Philippo Coss. Honorius eius frater, partium versus occidentem suscepit gubernacula: Theodosius iunior Arcadij filius, octo annos natus, partes ad Orientem sitas rexit, per Anthemium præfectum, qui summâ rerum pro eo administrabat. Hic Anthemius nepos erat Philippi, qui Paulum Episcopum, regnante Constantio, expulit ecclesia, Macedoniumq; in eius locum substituit. Idem Constantinopolim firmis mœnibus circũdedit: vir quidem & visus est, & reuera fuit, hominum id temporis facilè prudentissimus, nihilque temerè & inconsultò aggressus est: Sed semper de rebus gerendis & cum plerisque aliis necessariorum communicauit, & cum Troilo Sophista in primis, qui tum sapientia, quæ in ipsius animo insita erat, tum singulari rerum ciuilium prudentia, Anthemio nihilo fuit inferior: ob eamq; causam Anthemius in omnibus ferè negociis suscipiendis illo consiliario vsus est.

De Attico Constantinopolitano Episcopo, & quibus moribus præditus erat.

CAP. II.

Impe-

IMperatore Theodosio octauum iam ætatis suæ annum agente, Atticus triennio Episcopatum Constantinopolitanum cum maxima laude procurauerat: Vir, vt supra demonstrauimus, doctrina mediocri, sed pietate & prudentia eximius. Quamobrem Ecclesiæ, eius temporibus magnopere fuerunt amplificatæ. Nam non modò suæ ipsius fidei fautores cõcordia deuinxit, verum etiam hæreticos sua obstupefecit prudentia: quibus certè nihil voluit exhibere molestiæ ille quidem, sed vbi eos perterrefecerat, rursus se erga illos mansuetum & facilem declarauit. Quinetiam neque doctrinæ studio neglexit: quippe in veterum scriptorum monumẽtis euoluendis multum operæ posuit, inq; eisdem magnam noctis partem contriuit, & propterea neq; Philosophorum neque Sophistarum argutiis capi, & obstupefieri potuit, & propterea neque à Philosophis, neq; à Sophistis barbarus, & in sermone rudis habitus est. His, qui cum eo in colloquium veniebant, vrbanus & blandus: qui autem erant affecti mœstitia, cũ illis condolescere visus est. Ne multis: omnia, vt est apud Apostolum, omnibus factus. 1. Cor. 9. Primum, cum presbyterij gradum obtinuisset, conciones, quas summo studio confecerat, ad verbum ediscens, in ecclesia recitauit. Postea crebro vsu & diligentia maiorem audaciam adeptus, ex tempore concionari cœpit, rationemq; docendi magis popularem secutus est. Verùm eius conciones non eius generis fuêre, vt meritò vel ab auditoribus studioscè perdiscerentur, vel monumentis mandarentur literarum ad posteritatem. Sed de eius natura, moribus, doctrina denique satis superq; videmur disseruisse. Iam verò ad res eius temporibus gestas, quæ sunt dignæ hominũ memoria, explicandas veniamus:

De Theodosio & Agapeto, qui Synadis Episcopatum gerebant.

CAP. III.

THeodosius quidam Synadorum, vrbis Phrygiæ Pacatianæ Episcopus, hæreticos (in ea namque vrbe complures erant ex secta Macedonianorum) grauiter persecutus est, eosq; non modò è ciuitate, verum etiam ex a-

gris relegauit. Atque istud aggressius est, non de more orthodoxæ ecclesiæ, quæ homines persequi non solet, neque studio rectæ synceræque fidei imitatus, sed turpis quæstus auiditati inseruiens, vt ex hæreticis pecuniam cogeret. Itaque nihil reliquum fecit, quod ad Macedonianos vexãdos pertineret: manus clericorum, qui de eius erant ecclesia, contra eos armare, infinitis ferè machinis, quibus illos conturbaret, vti cœpit: in iudicio vinctos sistere non desiit: maximè omnium Agapetum, illorum Episcopum variis incommodis & molestiis affecit, Ac cum primarij prouinciæ viri non satis habere virium & authoritatis ei viderentur ad supplicium de Macedonianis sumendum, Constantinopolim celeriter contendit, mandatum præfecti prouinciæ postulat. Dum Theodosius Episcopus his de rebus Constantinopoli moram facit, Agapetus, quem sectæ Macedonianæ præesse docui, ad rectam sanamque de fide opinionem redit. Nam consilio cum vniuerso clero inito, & populo ecclesiæ suæ conuocato, persuadet, vt fidem Consubstantialis recipiant: Quo facto, cum ingenti multitudine, imò verò cum populo vniuerso ad ecclesiam ire maturat. Ac precibus peractis, sedem, in qua Theodosius considere consueuerat, capesit. Simul atque populum concordiæ vinculis in vnum colligauerat, de reliquo fidem Consubstantialis docuit, vnde ecclesiarum administratione ad vrbem Synada spectantium potitus est. His rebus ita constitutis, post paulò Theodosius Synada reuertitur: præfecti mandato fretus, quod secum attulerat. Atque ignarus rerum, quæ ipso absente, acciderant, extemplo ad ecclesiam pergit. Inde ab omnibus, qui ibi aderant, expulsus, Constantinopolim denuò proficiscitur. Qui, simul atque eò aduentabat, grauiter suum statum coram Attico Episcopo deplorare, se iniquè Episcopatu eiectum docere cœpit. Atticus autem, vt intellexerat, rem feliciter ad ecclesiæ commodum cecidisse, verbis Theodosium lenire: suadere, vti genus vitæ quietum & vacuum à molestiis consectaretur, communemq; omnium vtilitatem suis priuatis commodis anteferret. Scribit præterea Agapeto, vt Episcopatum teneat, nihilque molestiæ sibi ex offenso Theodosii animo suspicetur euenturum.

De

De Iudæo qui per Atticum Episcopum in diuino baptismate neruorum resolutione liberatus erat.

CAP. IIII.

ATque vt hæc vna res, quam temporibus Attici accidisse modò commemoraui, permultum profuit ecclesiæ, sic eadem tempora & miraculis & donis sanationum nobilitata fuerunt. Nam Iudæus, qui à multis iam annis paralysi conflictatus, in lecto decubuerat, cum omnia curationum & medendi genera, omnesque Iudaicas preces ac vota expertus, nihil planè inueniret remedij, tandem ad Baptismum Christianorum confugit, pro certo persuasus, huius tanquam veri medici adiumento se ad integram valetudinem restitutum fore. Quæ res erat quàm primum Attico significata. Ille igitur Iudæum fidei articulis instituens, & spem in Christum ei annuncians, iubet ad baptisterium in lecto apportari. Iudæus paralysi oppressus, simul ac baptismum syncera fide receperat, & ex lauacro baptismatis erat elatus, confestim morbo liberatus est, & ad sanitatem restitutus. Hæc curatio diuina Christi virtute, nostris temporibus, hominibus declarata fuit. Qua quidem re ex gentilibus complures ad credendum inducti, baptismum receperunt. Iudæi autem, quamuis signa & miracula quærerent, signis tamen ad credendum induci non poterant.

Quonam pacto à Iudæis oriundus Sabbatius, Nouatianorũ presbyter opinionis suæ socios deseruerit.

CAP. V.

QVanquam eiusmodi beneficia erant à Christo in homines collata, plerique tamen illa pro nihilo ducentes, suæ ipsorũ improbitati sedulò deseruierũt. Neq; enim Iudæi solum miraculis & prodigiis editis minus obsecundarunt, sed alii etiam, qui eorũ solum ritus imitari gaudent, idem cum illis de religione sentire conuinçũtur. Sabbatius enim de quo paulò ante mentioné feci, cũ nõ posset in animũ inducere, vti presbyterij gradu cõtẽtus acquiesceret, sed studio semper arderet ad Episcopatus honoré ascendi, eisdem temporibus, occasione ex festi Paschatis Iudaici

daici obseruatione arrepta, ab ecclesia Nouatianorum se seperauit. Itaq; cum in loco quodam ciuitatis, qui collis aridus dicitur, vbi nunc est forum Arcadij, seperatim ab Episcopo suo Sisinio cõuentus forte ageret, facinus facere aggressus est omni suppliciorum genere vindicandum. Nam ipso die, quo sacra Synaxis celebrabatur, cum particulam quandam Euangelii legeret, in qua insunt ista verba. Appropinquabat dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha addebat de suo, quæ neque vspiam scripta, neque vnquam audita sunt, Ista scilicet: execrabilis quisque, qui absque Azymis Pascha celebrat. Quæ cum essent audita per multorum animos peruaserunt: vsque adeo, vt qui ex laicis Nouatianis essent simpliciores, illi quasi à fide abrepti ad eum eiusque doctrinam se contulerint. Verùm callidum hoc commentum minimè cessit illi ex sententia, quandoquidem adulterandi verbi Dei audacia exitum habuit planè infelicem. Nam haud ita multo post, cum festum Paschatis secundum anteceptam animo de eius obseruatione opinionem celebraret, multiq́ue ad eum de more confluerent, & consuetas vigilias per totam noctem agerent, tumultus furiosus & planè dæmoniacus illos occupauit. Videbantur enim sibi videre Sisinium suum ipsorum Episcopum cum ingenti hominum multitudine in ipsos impetum facere. Vnde cum maxima turba fieret, illi, vt verisimile erat, noctu præsertim, atque adeo in Angustum locum concluſi, se mutuo obtriuerunt. in quo tumultu ex illis amplius septuaginta homines periere. Quo facto complures defecerunt à Sabbatio: nonnulli autem stultæ illi & ineptæ opinioni de Paschatis obseruatione animis anteceptæ mordicus adhæserunt. Quemadmodum autem Sabbatius iureiurando, quo se iam pridem astrinxerat, violato ad Episcopatum ascenderit, dicemus paulo post.

Luc. 22.

De ijs qui tunc temporis opinionis Arianæ Antesignani fuerunt. CAP. VI.

DOrotheus sectæ Arianæ episcopus, quem Antiochia Constantinopolim ab Arianis translatum supra memorauimus, cum ad centum decem & nouem annos

vitam

vitam protraxisset, mortuus est, Honorio septimum Consule, & Theodosio Augusto secundum, 8. Idus Nouembris. Post cuius mortem sectæ Arianæ episcopatum obtinuit Barbas: cuius temporibus illa secta duos præstantes viros assecuta est, quorum adiumentis denuò florere cœpit, alterum Timotheum, Georgium alterũ appellatum, vtrumque presbyteri dignitate exornatum. Georgius in humanioribus literis plurimum excelluit, Timotheus contra totũ in sacris Dei se defixit eloquiis. Aristotelis & Platonis libros semper habuit in manibus Georgius: Timotheus totus fuit in Origine: qui cũ sacras literas publicè interpretabatur, se linguæ Hebraicæ nõ ignarum esse declarauit. Timotheus iam antea sectam Pfathyrianorũ secutus fuit. Georgius à Barba presbyter designatus erat. Ipse equidem cum Timotheo in colloquium veni: vnde satis intelligebam, quam paratus esset ad quibusque aliquid eum rogantibus respõdendum, & ad loca, quæ in sacris literis reperiuntur obscura, perspicuè aperienda: semper Origenem tanquam locupletem & verum testem eorum, quæ dixerat, citauit. Quam ob causam mirari satis vix possum, cur isti duo viri in Ariana secta perseuerarent, cum alter perpetuò tereret Platonem, alter Origeni euoluendo se totum dicaret. Nam neque Plato secundam & tertiam causam (sic eas appellare solet) principium essentiæ habuisse affirmat, & Origenes filium patri coæternum vbique fatetur. At quamquam in sua ipsorum permanserunt Ecclesia, tamen sectæ Arianæ opinionem pedetẽtim & ex occultò correxerunt: quippè eam sua doctrina multis Arii blasphemiis perpurgarunt. Verùm de his hactenus.

Non longo tempore pòst, Sisinio Nouationorum Episcopo mortuo, eisdem Coss. quos supra posuimus, Chrysanthus, de quo plura postea commemorabo, eorum episcopus ordinatus est.

Quòd Theophilo Alexandriæ Episcopo Cyrillus succesſit. CAP. VII.

BReui tempore pòst, Theophilus Alexãdriæ Episcopus in veternum delapsus, abiit è vita, ad nonum consulatũ Honorij, Theodosii autẽ quintũ, 15. Calend. Nouẽb. Ibi tum de Episcopo deligendo orta est contiouersia: Alij enim

enim Timotheum, archidiaconum, Alij Cyrillum, filiũ fratris Theophili, ad episcopatus illius sedem efferre laborarunt. Qua de re cum à populo certatum esset, quanquam Abudatius præsidiariorum militum præfectus partibus Timothei subsidio fuit, tamen triduo post mortem Theophili Cyrillus in sede Episcopali collocatus, episcopatu potitus est, maioremq; principatum, quàm vnquam Theophilus habuisset, pariter sibi assumpsit. Etenim ex illo tẽpore Episcopus Alexandrinus præter sacri cleri dominatum, rerum præterea secularium principatum acquisiuit. Quapropter Cyrillus statim cum Nouatianorum ecclesias, quæ erant Alexandriæ, occlusisset, non modò omnem sacrum thesaurum, qui in illis fuit, penitus abstulit, verùm etiam Theopemptũ illorum Episcopum omnibus suis fortunis priuauit.

De Marutha Mesopotamiæ Episcopo, & quòd ab eo Christiana fides in Persida propagata est.

CAP. VIII.

EOdem tempore Christiana religio fortè in Persida vehementer amplificata est: idq; tali de causa. Inter Romanos & Persas crebri legati mittuntur: variæq; incidunt causæ, cur tam frequentes, alteri ad alteros, obeant legationes. Itaque id temporis necessitas postulabat, vt Maruthas, Episcopus Mesopotamiæ, de quo paulò ante facta est mentio, ab Imperatore Romano, ad regem Persarum mitteretur. Rex, quoniam eum, virum pietate singulari præditum esse animaduertebat, in magno honore habuit, & tanquam homini reuera diuino animum cœpit attendere. Quę res animos Magorũ, qui apud regem Persarum multum valere solent, admodum irritauit. Nam metuerũt nonnihil, ne Maruthæ suasu, rex Christi fidem reciperet. Etenim diuturnum capitis illius dolorẽ, quem Magi curare non poterant, Maruthas precum subsidio curauit. Proinde Magi fallaciã, qua regem ludificẽtur, excogitant. Ac quoniam Persæ ignẽ pro Deo colunt, & rex quidem ipse ignẽ perpetuò ardentẽ in domo quadam venerari solet, subter terram hominẽ abdunt, eumq; tempore, quo rex preces facere cõsueuerat, has voces emittere faciunt: regem è regno exturbandũ esse, im

piè

piè enim propterea agere, quòd ſacerdoté Chriſtianorũ, diuinũ exiſtimabat. Quæ cũ Iſdigerdes audiuiſſet (hoc enim regi nomen fuit) tametſi Marutham reuerebatur, tamen ob eam cauſam ab ſe amandare conſtituit. Tum Maruthas homo verè diuinus in precibus ſe penitus defixit: vnde fallaciam ac dolũ Magorũ plane deprehẽdit. Itaq; ſic regem alloquitur: ne illudaris, ô rex, ſed domum ingredere, ac cũ vocem audiueris, terra defoſſa dolum facilè deprehendes. Nã ignis nõ loquitur, ſed hoc fit machina quadam ab hominibus ad eam ré comparata. Maruthæ rex morem gerit: in domum, vbi ignis perpetuò ardebat, denuò ingreditur. Simul ac vocé iterum audit, terram iubet defodi. Ita qui vocé illã, quæ à Deo edi putabatur, emiſerat, deprehenſus eſt. Quocirca rex ira admodum excandeſcens, decimum quemq; ex genere Magorũ capite obtrũcare mandat. Quo facto, dixit Maruthæ, vt vbi vellet, eccleſias ædificãdas curaret. Hac de cauſa religio Chriſtiana apud Perſas vehementer creuit.

Tum Maruthas decedés ex Perſide, Conſtantinopolim aduentat. Exiguo tépore poſt, in Perſidem legationis obeũdæ cauſa reuertitur. Magi alias de integro fallacias excogitant, quibus Regis animũ ab eo amplexando auerterent. Malum quẽdam odoré dedita opera comparatum in loco quodam, ad quem rex ſolet accedere, diffundi curãt: eumq; diffuſum eſſe à Chriſtianis falſò criminãtur. Verùm Rex, qui Magos iam dudũ habuerat ſuſpectos, vbi illius facinoris authores diligenter perueſtigaſſet, perſpicuè deprehendit, eos ipſos Magos illum malum odorem de induſtria rurſus effeciſſe: Quapropter complures illorũ rurſus graui multauit ſupplicio: Marutham permagna obſeruantia coluit, Ac Romanos amare plurimũ, eorumq; amicitiã magnopere amplecti cœpit: parumq; abfuit, quin cũ Maruthas vna cũ Ablaato Perſidis Epiſcopo aliud etiam ſpecimen fidei Chriſtianæ palam edidiſſet, (vigiliis enim & precibus ambo ſedulo vacãtes, dæmonem, quo regis filius agitabatur, expulerunt) Chriſtianus factus fuiſſet. Verùm mors ante eũ oppreſsit, quàm plenè Chriſtianus euaderet: quo mortuo, filius eius Bararanes (cuius temporibus, ſicut à me dicetur paulò inferius, fœdera inter Romanos & Perſas violata fuêre) regno potitus eſt.

Varanes legit Niceph.

Qui

Qui temporibus illis Antiochiæ ac Romæ Episcopatum gerebant. CAP. IX.

EIsdem ferè temporibus, Antiochiæ mortuo Flauiano, Porphyrius in illum succesſit Episcopatum. Post Porphyrium Alexander illi eccleſiæ præfuit. Romanæ Eccleſiæ Episcopatum, vbi Damaſus decem & octo annos procuraſſet, Siricius in eius locum ſuffectus eſt. Cum Siricius ad annos quindecim eam rexiſſet eccleſiam, Anaſtaſius poſtea triennio eandem gubernauit. Quo mortuo, Innocentius, qui primus Nouatianos Roma eijcere cœpit, multasq; eccleſias eis adimere, illius eccleſiæ ſuſcepit adminiſtrationem.

Quòd Roma hoc tempore ab Alarico deuaſtata in Barbarorum poteſtatem venerit. CAP. X.

SVB idem tempus, Roma fortè fortuna à Barbaris capta fuit. Nam Alarichus quidam Barbarus, fœdere cum Romanis iunctus, qui Theodoſio Imperatori in bello contra tyrannum Eugenium adminiſtrato ſubſidio venerat, & propterea præclaris honoris inſignibus à Romanis exornatus erat, cum ſecundum hunc & proſperum fortunæ flatum moderatè ferre non poſſet, tametſi ad imperij gubernacula non aſpirare contenderet, relicta tamen Conſtantinopoli, ad partes verſus occidentem proficiſci maturat. Vbi venit in Illyricum, confeſtim vniuerſam ſibi ſubegit. Ei verò iter longius facienti Theſſali circiter oſtia Penei fluminis, vnde Nicopolim, vrbē Epiri, per montem Pindum iter eſt, reſtiterunt: factoque prælio, Theſſali circiter tria hominum millia trucidarunt. Poſtea Barbari, qui erant cum Alaricho, agris vrbibusque, in quas fortè incidebant, vaſtatis, tandem Romam occuparunt. Quam etiam populari, multa inſignia monumenta ſpectatu dignisima, incendere, pecuniam ciuium vi rapere, complures ordinis Senatorij viros varijs ſupplicij generibus cruciatos interficere cœperunt. Alarichus autem, quo Imperij decus ludibrio exponeret, Imperatorem nomine Attalum declarauit:

Nunc

Hunc ad vnum diem velut Imparatorem satellitibus stipatum incedere: postridie serui habitu in publicum prodire iubet. His rebus confectis, Alarichus illico propterea fugam cepit, quòd fama de copiis Imperatoris Theodosij ad ipsum bello profligandum missis dissipata, terrorem eius animo incusserat. Neque certe fama illa falsa commentitiaue fuit, sed reuera exercitus Imperatoris ad bellum contra eum gerendum maturauit. Ille igitur cum famam illam ferre non posset, se, vt dixi, in fugam coniecit. Fertur monachum quendam, virum pietate præstantem, ei Romam proficiscenti obuiam factum, admonuisse, ne ex tam atrocibus maleficijs, neue ex cæde & sanguine lætitiam caperet. Cui respõdet Alarichus: ego inuito planè animo eò proficiscor. Sed est quidam, qui mihi quotidie exhibet molestiam, imo verò vi impellit, sicque me alloquitur: iter capesito, vrbem Romam vastato. Hactenus de Alaricho dictum sit.

De episcopis qui tum temporis Romæ præsidebant. CAP. XI.

Ecclesiæ Romanæ post Innocentium, Zosimus ad biennium præfuit. Quo vita functo, Bonifacius tribus annis illam rexit ecclesiam: cui Celestinus successit. Hic Nouatianis qui erant Romæ, ecclesias abstulit, & Rusticulam illorum Episcopum clam in ædibus conuentus agere coegit. Nam ad illud tempus, Nouatiani Romæ admodum floruerant, plurimasq; ibi habuerant ecclesias, & ingentem populi multitudinem coegerãt. Verùm grauis tum iracundiæ flamma contra eos incensa fuit, cum Episcopatus Romanus non aliter atque Alexandrinus quasi extra sacerdotii fines egressus, ad secularem principatum erat iam ante delapsus. Ac propterea Episcopi illi his, qui in fide Consubstantialis cum illis consentiebant, conuentus securè celebrandi potestatem minimè fecerunt, sed tametsi eos propter consensum fidei laudabant, tamen omnes suas fortunas illis abstulerunt. At Nouatianis, qui Constantinopoli habitabant, istud minimè contigit. Quippe Episcopi Constantinopolitani præterquam quòd eos amplexabantur, in ciuitate præterea, sicut ante pluribus declaraui, potestatem conuentus agendi permiserunt.

De Chrysantho Constantinopoli in Nonatianorum ecclesia Episcopo. CAP. XII.

VBI Sisinius mortem obierat, Chrysanthus, filius Marciani, qui ante Sisinium episcopus Nouatianorum fuit, ad episcopatum illum capessendum vi quodammodo attractus est. Hic ab ineunte ferè ætate in regia Imperatoris. Satellitis munus obijt: deinde Theodosio magno regnante, præfectus Italiæ designatus: postea vicarius Imperatoris in Insulis Britannicis constitutus, in illarum administratione permagnam laudem cõsecutus est. Atq; cum esset ætate paulò prouectior, Constantinopolim cõtendés, illiusq; vrbis præfectus fieri laborás, inuitus ad episcopatus honoré elatus est. Nã quoniá Sisinius in ipso mortis articulo illius, vtpote ad episcopatũ gerẽdũ idonei, mentioné fecerat, populus Nouatianorũ voce Sisinij pro lege ducens, inuitũ illũ episcopũ deligere aggrediuntur. Verũ vbi Chrisanthus ne illo munere fungeretur, se inde subduxisset, Sabbatiº tẽpus opportunũ, in quo ecclasiarũ rectione potiretur, se repperisse arbitratus, iureiurãdo, quo se astrinxerat, pœnitus neglecto, quosdam obscuros episcopos, qui ipsi manus imponerent, comparauit. Ex quorũ numero fuit Hermogenes: qui ob libros suos plenos blasphemiæ ab eodem Sabbatio ante excommunicatus fuerat. Veruntamen Sabbatij institutum non successit prosperè. Etenim populus, quoniam vitiosam & turpem eius ambitionem odio habebat (nam nullam nõ rationem indagasset, qua ad episcopatum posset arrepere) omni studio curaque ad Chrysanthum inuestigandum incubuit: quem cum in Bithynia latitantem offendisset, vi inde abripuit, inque episcopatus gradu collocauit. Vir erat non prudentia solum, sed modestia præ cæteris eximius: eius opera ecclesię Nouatianorũ Constãstinopoli confirmatæ amplificatæque fuerunt. Ille primus pauperibus de suis ipsius fortunis aurum distribuit. Ab ecclesiis nihil omnino accepit, præter duos panes benedictionis, singulis dominicis diebus. Adeo in ecclesia sua administranda diligens fuit, vt tum Ablabium rhetorem inter Nouatianos, qui de eius ecclesia erant, facilè disertissimum, ex schola Troili sophistæ prehenderet, presbyteriq;

teriq́ue gradu & ordine donaret. Huius Chryſanthi conciones extant & elegantes, & acutæ. Ablabius poſtea eccleſiæ Nouatianorum, quæ eſt Nicææ, epiſcopus fuit creatus, ibiq́ue pariter Rhetoricam docuit.

De pugna quæ Alexandriæ inter Chriſtianos & Iudæos ſuſcepta eſt, & Cyrilli epiſcopi contra præfectum Oreſtem altercatione. CAP. XIII.

EOdem tempore Iudæorum gens, à Cyrillo epiſcopo Alexandria hanc ob cauſam eiecta eſt. Populus Alexandrinus præter cæteros ſeditionibus delectatur: in quibus, ſi quando ſit oblata illarum conflandarum occaſio, ſcelera eduntur propè intolerabilia: quippe ſine ſanguine nunquam populi impetus ſedatur. Id temporis tumultus, non de cauſa aliqua neceſſaria, ſed de ſtudio ſaltatores ſpectandi (quod malum per omnes ciuitates ſerpit) in ipſa multitudine fortè ciebatur. Nam die Sabbati ingens turba ad quendam ſaltatorẽ ſpectandum confluxit. Et quoniam Iudæi, qui illo die feriantur, non legi audiendæ, ſed ſpectaculis & ludis ſcenicis contemplandis totos ſe dedebãt, dies ille populi factionibus inter ſe mutuo dimicandi cauſa extitit. Ac quamquam populi diſcordia à præfecto Alexandriæ quodammodo tum pacificata fuit, nihilominus tamen Iudæi alteri populi factioni aduerſarij eſſe non deſtiterũt. Atq; tametſi Iudæi Chriſtianis erant ſemper infeſti, tum tamen propter ſaltatores multo in eos infenſiores facti ſunt. Itaq; cum Oreſtes præfectus Alexandriæ πολιτείαν (ſic enim publica præfecti edicta appellant Alexãdrini) in theatro proponendam curaret, aderant etiam Cyrilli epiſcopi neceſſarij, vt edicta à præfecto publicata conſyderarẽt. Inter quos erat vir quidam nomine Hierax, humilioris literaturæ magiſter: qui attentiſsimus auditor epiſcopi Cyrilli fuit, & in concionibus eius plauſum diligentiſsimè excitare conſueuit. Hunc igitur Hieracem, vt primum Iudæorum multitudo in theatro conſpicata eſt, extẽplo vociferari cœpit, eum ob nullam aliam cauſam ad theatrum acceſsiſſe, quàm vt populum ad ſeditionem concitaret. Oreſtes autem, etſi ante Epiſcoporum poteſtas illi odio propterea fuerat, quòd per eos nonnihil de authoritate eorum, qui ab

Imperatore ad magistratus gerendos designati erant, admodum detractum fuit, tamen tum vel maxime, quòd Cyrillus videbatur in eius edicta curiosè inquirere. Proinde Hieracem palam in theatro comprehensum, grauibus diuexauit suppliciis. Qua re intellecta, Cyrillus Iudæorum primarios accersit: illis, si non contra Christianos tumultus ciere desistant, debitas pœnas se irrogaturum minatur. At multitudo Iudæorum, cognitis episcopi minis, multo maiore iracundiæ æstro exardescere, machinasque ad Christianis nocendum excogitare cœpit: quas quidem præcipuam causam Iudæos Alexandria exturbandi fuisse iam ostendam. Iudæi cum tesseram ipsi sibi dedissent, nimirum vt quisque annulum ex cortice palmæ confectum gestaret, nocturnam pugnam contra Christianos instituunt. Itaque nocte quadam per vniuersas vrbis regiones à quibusdam conclamandum curant, totam ecclesiam Alexandri nomine nuncupatam igne conflagrare. Quo audito, Christiani, alius aliunde, concurrunt, vt ecclesiam ab incendio liberét. Tum Iudæi protinus impetu in Christianos facto, eos trucidant. Atque vt à suis annulis demonstratis, manus abstinebant, sic Christianos, qui ipsis fortè obuiam facti erant, è medio tollebant. Vbi autem illuxit dies, sceleris authores minimè obscuri & incogniti fuerunt. Qua de re Cyrillus grauiter commotus, cum ingenti manu ad Iudæorum Synagogas (sic enim eorum templa vocantur) recta pergit: & ex Iudæis nonnullos neci dat: alios expellit è ciuitate, eorumque fortunas à multitudine diripi permittit. Itaque Iudæi, qui vsque ab Alexandri Macedonis temporibus illam vrbem incoluerant, tum vniuersi inde eiecti, alij in alia loca dispersi vixerunt. Adamantius ex numero Iudæorum, qui medicinam docebat, Constantinopolim profectus, ad Atticum episcopum se contulit. Qui posteaquã Christianam religionem professus erat, Alexandriæ denuo habitauit.

Orestes, illius vrbis præfectus illud Cyrilli factum valde iniquo animo tulit, magnumque cepit dolorem, tam præclaram ciuitatem tanta hominum multitudine prorsus orbatam esse. Quamobrem ad Imperatorem de rebus ibi gestis, refert: Cyrillus etiam Imperatori Iudæorum cælera per literas significat: & nihilominus tamen de amicitia

conci-

concilianda(ad illud namque faciendum populus Alexandrinus illum impulerat) cum Oreſte agit. Verùm vbi Oreſtes de amicitia ne audire quidem voluit, Cyrillus librum Euangeliorum (hunc enim illum reueriturum putauit) ei manu porrexit. At cum Oreſtis animus ne hoc modo quidem deliniri poſſet, ſed inter eum & Cyrillum capitales inimicitiæ ſemper intercederent, hæc clades quam deinceps commemorabo, inde conſecuta eſt.

Quòd Monachi qui Nytræ conueniebant, Alexandriam Cyrilli cauſa deſcendentes, turbas contra præfectum Oreſtem concitarunt.

CAP. XIIII.

NOnnulli ex monachis qui Nitram montem accolebant, ingenio feruentiore præditi, ſicut iam pridem idem ipſum declararunt, exorſi à Theophili temporibus, quando erant ab illo contra Dioſcorum & eius fratres iniquè armati, ſic id temporis quoque emulationis ardore inflammati, prompto & alacri animo pro Cyrillo dimicare conſtituerunt. Itaque viri ad quingentos numero ex monaſterijs egreſsi, vrbem Alexandriam contendere, præfectum rheda circumuectum obſeruare, eum adire, ſacrificum, gentilem, & aliis compluribus contumelioſis nominibus appellare cœperunt. Ille ſuſpicatus ſibi à Cyrillo inſidias collocatas eſſe, exclamare ſe Chriſtianum eſſe, & ab Attico epiſcopo Conſtantinopoli baptizatum. Verùm vbi Monachi eius verba videbantur contemnere, vnus forte ex illorum numero nomine Ammonius caput præfecti lapide percutere. Præfectus illo vulnere inflicto totus ſanguine manare. Quapropter præfecti apparitores, exceptis paucis, omnes ſe clam inde ſubducere, alius alio ſe in multitudinem abdere, præcauentes ne lapidum iactu interiman tur. Interim populus Alexandrinus frequens eo confluere, monachos præfecti cauſa animo prompto vlciſci: quos omnes præter Ammonium in fugam vertunt. Illum ad præfectum deducere. Præfectus palam, vti leges poſtulant de eo quæſtionem exercere, tormentis tantiſper afflictare, dum extremum ſpiritum edit. Quæ res non diu poſtad Imperarum aures perlata eſt. Quinetiam Cyrillus eandem rẽ illis,

sed secus expositam omnino per literas significauit. Corpus quoq; Ammonij capit,inq; eccleſia quadam recõdit: at non Ammonij, sed Thamnasij nomine nuncupauit. Et cũ in eccleſia magnitudinem animi illius vtpote graue certamen pro pietate perpesi laude & prædicatione extulisset, iussit martyrem appellari. Verùm qui modestiores erant,etiam ex ipsis Christianis,Cyrilli studium erga Ammonium minimè approbarunt. Nam exploratum habebant Ammonium non in tormentis interiisse,ne Christum denegare cogeretur, sed temeritatis suæ pœnas dedisse. Quocirca Cyrillus ipse illud ipsius facinus silentio inobliuionem pedetentim venire passus est. At ne adhuc quidem acerba illa inter Cyrillum, & Orestem suscepta contentio sedata est: quippe alia Clades huic non disimilis, quam sum iam narraturus, eam renouauit.

De Hypatia eminentißimâ in philoſophia fœmina.

CAP. XV.

MVlier quædam erat Alexandriæ Hypatia vocata, filia Theonis Philosophi. Hæc tantos in literis fecit progressus, vt omnes philosophos sui temporis longe superaret: ac non modo in scholam Platonicam à Plotino deductam succederet, verumetiam omnes philosophorum omnium præceptiones & disciplinas omnibus,qui eam audire volebant, explicaret. Quapropter quotquot philosophię studio incendebantur, vndique ad illã confluebant. Quinetiam propter grauem animi fidentiam, quam ex doctrinæ fontibus hauserat, etiam in conspectum principum,summa cum modestia venire non dubitauit. Neque illam pudebat, in mediam hominum frequentiam prodire. Omnes enim eam ob singularem animi moderationẽ cum reuerẽtia quadam & venerabantur, & suspiciebant. Itaque inuidiæ flamma tum contra eam incensa est. Etenim cum crebrius cum Oreste in colloquium veniret, populus eccleſiæ illam cœpit insimulare, quod episcopo ad amicitiam Orestis reconciliandam aditum penitus intercludebat. Proinde certi homines, qui erant natura paulo feruentiores, quibus Petrus,

lector

lector in eccle sia Ducem se præbuit, vno consensu mulierem domum alicunde redeuntem obseruant, de curru, quo vehebatur deturbant, ad ecclesiam quæ Cæsareum dicitur, rapiunt: exutamq; vestibus, testis acutis ad necem vsque dilacerant, eius membra discerpunt, discerptaque ad locum, qui Cinaron dicitur comportant, atque igni comburunt. Hoc facinus cum Cyrillo, tum ecclesiæ Alexandrinæ non exiguam labem aspersit infamiæ. Nam qui religione Christianam profitentur, à cæde, pugnis, & id genus alijs, omnino alieni esse debent. Hæ res gestæ sunt quarto anno episcopatus Cyrilli, ad decimum cõsulatum Honorij & Theodosij septimum, Mense Martio cũ obseruabantur ieiunia.

Quòd Iudæi bellum contra Christianos rursus instaurantes, facti sui pœnas luerunt,
CAPVT XVI.

BReui tempore post, Iudæi pro scelere nefario rursus cõtra Christianos ab ipsis admissio pœnas persoluerũt, in loco quodam Chalcidem, & Antiochiam interiacente, qui Inmesta dicitur. Iudæi, cum more suo ludos facerent, & inter ludendũ multa absurda admitterẽt, tandem præ ebrietate è mẽtis potestate egressi, nõ Christianos solũ, verùm etiam ipsum Christum in ludis suis contumelia afficere cœperunt: crucem etiam, eosque qui in crucifixo spem ponunt, habere ludibrio: & propterea tale quoddam facinus moliri. Puerum scilicet Christianum comprehendere, cruci alligare, in sublime suspẽdere. Quo facto, primũ irrisione illudere, cachinnos in eum tollere: post paulo, insania correpti, illum vsque eo verberibus cædere aggrediuntur, quoad præ cruciatu vitam amittat. Hac de causa, grauis inter eos & Christianos concertatio oritur. Quin etiam Imperatores de facinore certiores fiunt, qui per literas prouinciæ illius magistratibus significant, vt facinoris authores & conquirendos curarent, & debitis supplicijs coercendos. Itaque Iudæi, qui ibi habitabant, pro scelere quod ioco conscíuerant, seriò pœnas luerunt.

Mester sic leg. Nice. lib. 14. cap. 16.

De Paulo Nouatianorum episcopo, ac incredibili ab eo edito miraculo, quando impostorem Iudæum sacro sancto lauacro tingeret.

CAP. XVII.

PER idem tempus Chrysanthus Nouatianorum episcopus, cũ septem annos ecclesias sibi concreditas administrasset, excessit è vita, Monaxia, & Plintha Coss. 13. Calend. Septẽbris. Quo mortuo, Paulus eũ episcopatũ obtinuit, qui iam pridẽ latinas literas docuisset ille quidem, sed postea illo studij genere penitus derelicto, se ad vitam monasticam contulisset. Monasterium autem ex viris virtutis studiosis instituit, quod à monasterijs monachorum in solitudine vitam degentium, nihil discrepare videbatur. Talẽ enim eum fuisse ipse equidẽ expertus sum, quales monachos in solitudinẽ abditos debere esse docet Euagrius. Nam illius præcepta omnino imitatus, continuis ieiunijs se dedere, pauca loqui, ab animantium comestura abstinere solet: non raro etiam à vino & oleo. Porrò autem ad pauperes subleuandos, studio præter cæteros incũbere, homines in carceribus cõclusos assiduè inuisere: pro multis eiusmodi calamitatibus afflictatis magistratus obsecrare: qui quidẽ propter eximiã pietatem, quæ in eius animo insidebat, eius postulationi alacri animo morem gesserunt. Verùm quid attinet eius virtutes longo sermone persequi? Vnã rem solum ab eo gestam, dignam planè quæ literarũ monumentis commendetur, iam dicturus venio. Iudæus quidam veterator, Christianam fidem simulans, sæpius baptisatus fuit: per quam fallaciam multas corrasit pecunias. Postquam autem multos ex varijs sectis homines (Arianorum enim & Macedonianorum baptismum receperat) dolo ludificatus, non habebat amplius, quibus imponeret, tandẽ ad Paulum Nouatianorum episcopum venit: ait se magna cupiditate baptismatis recipiẽdi flagrare: per eius manum vt illud assequatur, orat. Paulus eius probat institutũ, verũ se nõ prius baptismũ illi daturum ait, quàm sit fidei articulis institutus, diesq; cõplures ieiunijs vacauerit. Iudæus cõtra voluntatẽ ieiunare coactus, acriter instare vti baptismo donetur. Paulus quoniã illũ tam obnixe baptismum petentem mora nolebat

lebat offendere, parat res ad baptismum necessarias. Cumq; vestem splendidã pro illo emisset, & alueũ baptisterij aqua impleri iussisset, Iudęũ eo deduxit vt illi baptismum impertiret. Verùm aqua vniuersa diuina quadam virtute, quæ oculis cerni percipiue non poterat, subito exhausta est. Ac cum neque episcopus, neque alij, qui aderant, accuratè cõsiderarent qua ratione id accidisset, sed aquam per foramen quod in imo alueo fuit (per quod etiam aliàs aquam solebãt educere) effluxisse existimauerit, alueũ baptisterij de integro foraminibus vndique in eo firme obturatis, diligenter implent. Ac cum Iudæus esset secundò ad alueum baptisterij deductus, aqua rursus penitus euanuit. Itaque tum Paulus: O homo, inquit, aut veteratoris partes agis, aut baptismum ignorans recepisti. Quare vbi ob miraculum à multis eo concursum erat, forte quidam Iudæum de facie nouit, eumq; ab Attico episcopo baptizatum viderat. Hoc miraculum per Paulum Nouatianorum episcopum editum fuit.

Quòd Isdigarde Persarũ rege defuncto, fœdera inter Romanos & Persas rupta fuerũt, et ciuitas Persis superatis effecta fortis.

CAP. XVIII.

ISdigerde rege Persarum, qui Christianos Persidem incolentes minimè fuerat persecutus, mortuo, Bararanes, eius filius, susceptis regni gubernaculis, à magis ad eam rem impulsus, Christianos acerbe exagitare, cruciatus & tormẽta varia Persarum more illis infligere cœpit. Itaque Christiani, qui inter Persas habitabant, necessitate coacti ad Romanos confugere: orare ne illos tam misere opprimi patiantur. Atticus Episcopus, illos supplices benigne excipere: omnem suam curam & cogitationem ad opẽ illis ferendam conuertere: Imperatori Theodosio rem palã facere. Eodem tempore aliam etiam ob causam Romani forte aduersus Persas animo infenso fuerunt. Nam Persæ quidem, & fossores quos à Romanis ad auri venas excidendas mercede conduxerant, noluerunt illis reddere, & merces Romanis mercatoribus abstulerunt. Quam offensionẽ vehementer auxit Christianorum ad Romanos profugium. Nam

Rex Persarũ ilico mittit Legatos, qui illos vt fugitiuos repetãt. Romani aũt eos qui auxilij cæusa ad ipsos cõfugerãt nequaq̃ reddiderũt: imo verò nõ solũ eos, vt supplices cõseruare animo instituerũt, verũ etiã omnib⁹ opib⁹ viribusq̃; ad religionẽ Christianã propugnandã eniti parati fuerunt. Quapropter cũ Persis bellũ gerere, q̃ pati Christianos tam misere perire maluerũt. Ruptis igitur fœderibus bellũ grauissimum inter eos cietur: de quo non erit (mea quidẽ sententia) incommodũ, pauca obiter disserere. Imperator Romanus primus exercitũ, quẽ Ardaburius ductabat, cõtra Persas seorsim mittit: qui per Armeniã in Persidem irruptione facta, prouinciã, quæ Azazena dicitur, vastat. Narsæus Regis Persarũ Dux, illi cũ copiis Persicis prodit obuiã. Prælio cõmittitur: victus Narsæus, fugã capessit. Postea vbi cõmodũ sibi putauit per Mesopotamiã in fines Romanorũ, nullis tũ præsidijs munitos de improuiso incursionẽ facere, atq; eo pacto Romanos vlcisci, cõciliũ Narsæi duci Romani exercitus minimè obscurũ fuit: & propterea Azazena ocyus direpta, ille etiã in Mesopotamiã ire maturat. Quare Narsæus etsi ingentem exercitum collegerat, non tamen in fines Romanorum potuit inuadere. Vbi autem Nizibim venit (est hæc quidem sita inter fines Romanorum & Persarum, ditioni tamen Persarum subiecta) inde Ardaburio significat, se velle cum eo de bello gerendo conuenire: locumque & tempus prælio præstituere. Ardaburius illis, qui ad hæc significanda venerant, respondit: Hæc meis verbis nuntiate Narsæo: nõ quãdo tu voles, Imperatores Romani sunt bellũ gesturi. Itaque simulatq; Imperator Romanus intellexerat Persam maximas copias contra ipsũ comparasse, spe tota belli administrandi in deo collocata, maximum exercitum ex aduerso misit. Imperatorem autem summum protinus à Deo beneficiũ accepisse, quòd eius ope confidebat, ex hoc perspicuum esse poterit. Cum enim Constantinopolitani anxio & solicito animo essent, & propter incertam belli fortunam ancipiti cura distracti, angeli dei in Bithynia nõnullis, quos negocia necessaria Constantinopolim ire cogebant, apparentes, iubent renũtiare Constantinopolitanis, vt bono animo sint, precibus se dedant, & firmam in Deo spem ponant, Romanos victores fore. Se enim administra-

tores

tores belli à Deo missos dicebant. Quo audito, non solum ciuitas confirmata fuit, verùm etiã militum animi multo ad bellum facti alacriores. Vbi bellum, vti docuimus, erat ex Armenia in Mesopotamiam translatum, Romani Persas in vrbem Nisebenorum conclusas obsidione cingunt: turresq; ex ligno fabricatas, quæ machina quadam voluebãtur, mœnibus admouent: multos qui ex mœnibus pugnare, eaque defendere nitebantur, trucidant. Bararanes igitur Rex Persarum certior factus, tum regionem Azazenorum vastatam, tum suos milites qui erant in vrbe Nisebonorum cõclusi, à Romanis obsessos, ipse cũ omnibus suis copijs contra Romanos ire constituit. At quoniam Romanorum exercitum vehementer formidabat, auxiliũ postulat à Saracenis: quibus id temporis prefuit Alamundarus vir excelso animo & bellicoso, qui infinita Saracenorum manu secum adducta, Regem Persarũ cõfidere iubet. Quinetiã pollicetur, neque id adeo multo post, illi non solũ subacturum Romanos, sed Antiochiam, quæ est in Syria traditurum. Verùm eius promissio non succesit ex sententia. Nam Deus adeo ingentem Saracenis incussit terrorem, vt Romanorum copias in ipsos de repente irruisse existimarent: atque cum inter ipsos tumultuarentur, & nõ haberent quo aufugerent, ipsi se armatos præcipitarunt in fluuiũ Euphratem, in quo homines circiter centum milia submersi perierunt. Sic cum Saracenorum copijs actũ est. Romani, qui Nisibim obsidebant, vbi accepetant Regem Persarũ ingentẽ numerũ Elephantorum contra ipsos ducere, ea re supra modum exterriti, omnibus machinis, quibus in obsidione illa vsi fuissent incẽsis, in ipsorũ fines regressi sunt. Quæ autẽ prælia postea cõmissa, & quẽadmodũ Araobindus, alter Romanorũ dux, Persã quẽdã longe fortissimũ singulari certamine interemerit, & qua ratione Ardaburius septẽ nobiles Persarũ duces per insidias occiderit, & quo pacto Vitian⁹ alius etiã dux Romanorũ, reliquas Saracenorũ copias pfligarit, à me certè, ne minis lõge ab instituto deflectere videar, silẽtio debere prætetiri cẽseo.

De Palladio cursore & eius celeritate. CAP. XIX.

HAE res gestæ Imperatori Theodosio fuerunt celeriter nuntiatæ. Cæterùm, qua ratione res in locis tam longinquis gestas tã cito intellexerit, hoc loco explicabo

Virum

Virum quendam habuit nomine Palladium,& animi viribus multum pollentem,& corporis. Hic celeriter equitando tantum poterat, vt ad loca, quibus fines imperij Romanorum & Persarum terminabantur, tridui spatio contenderet, & rursus diebus totidem Constantinopolim reuerteretur. Quinetiam iste vniuersas orbis partes, ad quas Imperator illum aliquãdo mittebat, celerrimè peragrauit: adeo vt aliquando disertus quidam vir de eo sic prædicaret: hic vir Romanum Imperiũ, quod latissimè patet, peranguſtum esse sua celeritate demonstrat. Quæ cum rex Persarum de eo audiuisset, præ admiratione prope obstupuit. At de Palladio hæc dixisse sat est.

Quomodo rursus Persæ à Romanis penitus protriti fuerunt. CAP. XX.

IMperator Romanus Constantinopoli commoratus, certiorque de victoria tam manifestò sibi oblata factus, adeo bonitate præstabat, vt quamuis ipsius milites tam prosperè ac fœliciter rem gessissent, tamen pacem lubens amplexatus est. Itaque Helione, quẽ plurimi faciebat, ad Persas misso, cum illis pacem constituere mandat. Helion cum venisset in Mesopotamiam ad eum locũ vbi Romani fossam qua seipsos munirent, feciſſent, Maximinũ, virum illustrem ducis Ardaburii collegam, legatum de pace facienda misit. Qui cum ad regẽ Persarũ veniret, dixit se nõ ab imperatore Romano, sed ab illius ducibus de pacis fœderibus feriẽdis missum esse. Imperatorem enim illius belli ignarũ esse, quod quidem si fortè illi nunciatum esset, parui momenti æstimaturum. Cum Persa autem illam legationem lubens accipere constituisset (eius namque exercitus erat fame prope confectus) milites, qui apud illos immortales vocantur (numerus istorum ad decem milia hominum fortissimorum fuit) suadẽt regi vt nõ prius pacem amplecteretur, quàm ipsi impetum in Romanos, iam quasi imparatos feciſſent. Quorum consilio Rex morem gerit, legatumq; interim tradit in custodiam. Immortales illos ad insidias Romanis faciendas mittit. Illi iter capiunt, atque in duo agmina partiti, partem aliquam Romanorum circumfundere statuunt. Romani vnum agmen solum Persarum conspicientes, eos odoriri parant.

riri parant. Alterum nondum illis comparuit: quippe ex improuiso in Romanos irruptionem fecit. Verùm cum prælio iam certãdum esset, dux quidam Romanus à Procopio duce ad eam rem designatus, diuina prouidentia ex colle despiciens, cum videret socios in graue discrimen venturos, Persas à tergo adoritur: & qui paulo ante Romanos circũcederãt, illi ipsi iã circumsesi tenebantur. Itaq; Romani vt primũ istos omnes, exiguo temporis spatio prostrauerãt, se conuerterunt ad eos, qui ex insidijs ipsos inuasissent: vniuersosq; similiter telis confecerunt. Quocirca, qui apud Persas appellantur immortales, ad hunc modum mortales sunt declarati: Christusq; debitũ de Persis propterea sumpsit suppliciũ, quòd multos pios viros, qui eum sancte coluerãt è medio sustulissent. Rex Persarũ hac clade cognita, simulat se rerum gestarum omnino ignarum esse: legationem recipit, legatumq; sic affatur: Non Romanis cedens, pacẽ iam amplector, sed quo tibi quem omnium Romanorum facile prudentissimum comperi, rem gratam faciam. Quocirca, hoc pacto non modò bellũ, quòd propter Christianos in Perside gestum erat duobus Augustis, Honorio decimum tertium, & Theodosio decimũ Cos. restinctum, verumetiam persecutionis procella contra Christianos ibidem concitata, penitus repressa, tranquillataq; fuit.

Acacij Amidæ episcopi, in Persarum captiuos benignitas. CAP. XXI.

ACacius Amidæ Episcopus, ob facinus quoddam præclarum, per id tempus ab ipso gestum, vehementer ab omnibus celebratus fuit. Cum Romani milites illos Persas quos in depopulanda Azazena captiuos ceperant, nullo modo Regi persarum reddere in animum inducerẽt, captiui, qui erant numero circiter septem milia (quæ res animum Regis Persarum non parum diuexauit) fame propemodum absumpti sunt. Acacius igitur, hanc militũ miseriam minimè neglexit, sed conuocatis suis clericis sic eos alloquitur: Deus noster, neque lancibus neque poculis eget. Nam nec commedit, nec bibit, quippe, qui his rebus minimè opus habeat. Quare cum ecclesia multa monumenta aurea argenteaq; ex propensa fidelium in eam benignitate

nitate posideat, consentaneum est hisce rebus milites captiuos & è custodia liberare, & fame prope enectos reficere sustentareq;. Vbi hæc, aliaque id genus oratione percurrerat, monumenta ecclesiæ conflanda curauit, vendidit, pretiaque partim militibus pro captiuis redimendis dedit, partim ad eorum famem subleuandam impendit. Postremò viatico illis suppeditato, ad suum ipsorum regem remisit. Hæc res ab eximio illo viro Acacio gesta regi Persarum maximam fecit miratione, quòd Romani his rebus vtriq; & bello & beneficijs hostes vincere laborabant. Fertur preterea tum regem Persarum magno desyderio Acacij vidēdi flagrasse, quo hominis aspectu frueretur, tum Theodosium Imperatorem Acacio præcepisse, vt regis desyderio satisfaceret. Cùm igitur tam præclara victoria diuinitus esset donata multi scriptores admodum eloquentes, laudes Imperatoris quo eius nomen illustrarent, scriptis mandarunt, & in vulgus easdem ediderunt. Quinetiam ipsa Imperatrix, mulier diserta, filia Leontij Sophistæ Athenienſis, à patre erudita, & in omni literarum genere probe instituta, poema de eodem argumento Heroico carmine conscripsit. Hanc cum Imperator vxore duceret, Atticus episcopus, qui eam Christianam efficiebat, inter baptizandum pro Athenaide Eudociam nominauit.

De Theodosij iunioris virtutibus. CAP. XXII.

QVamquam multi scriptores, vti dixi, Imperatoris laudes orationibus prædicarunt, quorum alij eo pacto in eius notitiam venire studebant, alij cupiebant suam in dicendo facultatem inde vulgo perspectam & cognitam, atque adeo doctrinam quam multis vigilijs consecuti fuerant, in obscuro latere nolebant, ego tamen, qui neque Imperatori notus esse laboro, neque doctrinæ meæ specimen vulgo dare cupio, virtutes Imperatoris, omnibus orationis ornamentis detractis, verè commemorare in animū induxi. Nam eas silentio præterire, cum tam eximia, tamque fructuosa ad vitam rectè degendam exempla contineant, non parum, mea quidem sententia, posteritati incommodaret. Primum tametsi in ipsa regia natus educatusque erat, nihil tamen ex illa educatione omnino contraxit mollitiæ tarditatisue,

tisue,sed adeo solers & prudens fuit,vt illis,qui cum eo sermones conferebant,multarum rerum experientiam consecutus videretur. Deinde tanta corporis & animi tolerantia fuit,vt tum algorem æstumque forti & virili animo sustineret,tum crebrò ieiunaret, & maximè diebus Mercurij & Veneris,quas Græci τετράδας καὶ παρασκευὰς ἡμέρας vocant. Atque hoc ab eo factitatum fuit,dum Christianam viuendi rationem cumulatissime explere contenderet. Eius regia non dissimilis fuit monasterio. Nam primo diluculo ille ipse cum sororibus suis hymnos alternatim decantatos recitauit. Quinetiam sacras literas memoriter pronuntiauit. Nam cum episcopis, perinde ac si sacerdos iam olim designatus fuisset, de eisdem disseruit. Libros etiam, tum qui sacra Dei eloquia complectebantur, tum qui ab eorundem interpretibus conscripti erãt, multo diligentius quàm Ptolomæus Philadelphus olim in vnum colligendos curauit. Porrò autem patientia & mãsuetudine omnes longè superauit. Nam Imperator Iulianus,quanquam studium philosophiæ profitebatur,tamen odium quod contra eos qui Antiochiæ eius nomen perstrinxerant minimè compressit: sed Theodoro vno ex illorum numero grauissima tormenta imposuit. At Theodosius subtilitate ratiocinationum Aristotelicarum penitus derelicta, philosophiæ studium rectis vitæ officiis sedulo excoluit. Iram cohibere didicit, dolorem toleranter ferre, neminem qui illum iniuria affecerat vlcisci: imo verò nemo vnquam illum ira incensum aspexit. Itemque cuidam ex necessariis aliquando sciscitanti,cur neminem qui illi intulisset iniuriam morte aliquando multasset, sic respondit: Vtinam potius mihi potestas esset eos qui mortui sunt ad vitam denuo reuocandi. Alteri etiam de eadem re interroganti, dixit:non magna res est,neque ardua,vt qui homo sit mortem oppetat, sed eum qui semel obierit, nemo omnino licet se de eius morte maximè pœniteat,nisi solus Deus,possit ad vitam reuocare. Adeo firme istud ipsum ab eo obseruatum fuit,vt si quisquam crimen,quod esset capitis supplicio multandum aliquando commisisset,ne ad portas vsque ciuitatis versus locum, vbi mortis subiret supplicium, abduci passus est, quin misericordia commotus illum reuocarit.

carit. Accedit eo, quòd cum Constãtinopoli in Amphitheatro pugnas cum bestijs quodam tempore pro spectaculo ederet, populusque sublato clamore postularet, vt aliquis ex eorũ numero, quorum insigniter eminebat audacia, cum fera bestia decertaret: respondit, an non explorate cognitum habetis, nos ita assuefactos esse, vt nulla crudelia spectacula contemplari possimus. Quæ cum populus ex eius ore audiuisset, de reliquo à crudelibus spectaculis abstinere didicit. Quinetiam adeo pius fuit, vt omnes Dei sacerdotes honorificè coleret, eosque potissimum quos intellexerat, pietate in primis excellere. Fertur præterea saccum, quo episcopus Chebrorum, qui Constãtinopoli mortem obijt, indutus erat, quæsiuisse, eumque quantumis sordidatum induisse, persuasum nimirum se aliquid ex mortui sanctimonia inde percepturum. Quodam anni tempore procelloso admodum & turbido, consueta statutaque spectacula, populo ea flagitante in circo edidit. Vbi autem Circus hominibus refertus fuit, tempestas cœpit esse vehementior. Ac cum magna vis niuis præceps delaberetur, tum Imperator perspicuè declarauit, quo animo exga Deum affectus esset: sic enim populum per præcones compellauit: quin multo satius est, vt neglecto spectaculo omnes vno ore Deum precemur, vti ab imminente procella conseruemur incolumes. Vix hæc verba protulerat, cũ omnes in Circo vno animorum consensu, summaque cum alacritate Deo præces fundere cœperunt: totaq; Ciuitas quasi vna ecclesia fuit. Tum Imperator in media hominum frequentia, priuati hominis habitu incedens, hymnos recitare exorditur: nec spes certè illum frustrata est. Nam aer serenus factus est: & annonæ charitas, Dei benignitate in omnium rerum affluentiam commutata. Si quando bellum concitabatur, Dauidis exemplum imitatus, ad Deum confugit, pro certo persuasus eum bellorum administratorem esse: precumque subsidio adiutus ea prospere, & fœliciter gesit.

De Ioanne qui mortuo Imperatore Onorio, tyrannidem Romæ exercuit, & quo pacto Deus precibus Theodosii inclinatus, illum in exercitus Romani manus tradiderit. CAP. XXIII.

Hoc

HOC loco igitur,qua ratione paulo post bellum cum Persis gestum,Honorio mortuo,Asclepiodoto & Mariano Coss.ad decimum octauũ Calend. Septembris, ope diuina nixus Ioannem tyrannum profligarit, commemorabo. Res namque id temporis gestæ sunt dignæ (meo quidem iudicio) quæ memoriæ posterorum commendentur. Nam quæ res Hebræis,Moyse duce,mare rubrum trajicientibus,eædem etiam Imperatoris ducibus,cum eos cõtra tyrannum mitteret, acciderunt: quarum quidem summam ego paucis complectar:vberiorem autem earum explicationem, quoniam separata tractatione eget, aliis persequendam relinquam. Quanquam Theodosius Imperator de morte Imperatoris Honorii certior factus erat, eam tamen alios celauit,aliaq;, causa alias commemorata, de ea re complures fefellit. Mittit etiam clam militem Salonas, vrbem Dalmatiæ,vt si quis in partibus versus occidentẽ fortè nouis rebus studeret,præsto essent,qui eius conatus reprimeret. Quibus rebus ita comparatis, tandem mortẽ auunculi omnibus palam facit. Interea temporis Ioannes,qui inter scribas Imperatoris principem locum obtinuit, cum prosperum suæ fortunæ cursum moderatè ferre non posset, imperium arripit,Legatosq; ad Imperatorem Theodosium mittit,per quos postulat,vt Imperator declaretur. Theodosius Legatis eius in custodiam traditis,ducem Ardaburium qui in bello Persico res plane maximas confeciſſet,ad Ioannem mittit. Ille cum Salonas veniſſet, inde transmittit in Aquileiam,casuq; aduerso,vti putabatur,vsus est. Casus autem hic fuit,qui deinceps sequitur: Dum nauigabat,vento aduerso flante,in manus tyranni delatus est:qui illo cõprehenso,spem concepit Theodosium necessitate compulsum fore, modò ducem suum Ardaburium saluum vellet, vti ipsum crearet declararetq; Imperatorem. His auditis, & Theodosius ipse, & exercitus etiam contra tyrannum missus,anxio & sollicito animo fuit,ne quid mali Ardaburius à tyranno perpeteretur. Aspar igitur filius Ardaburij cum & patrem à tyranno comprehensum, & infinitas Barbarorum copias ad auxilia tyranno ferenda accessisse certior factus esset,omnino incertus animi erat,quid ageret. Itaque preces pii Imperatoris illo tempore rursus plurimũ

momenti habuisse constabat. Nam Angelus Dei in habitu & forma pastoris, ducem itineris Aspari se præbuit, & per Stagnum Rauennæ adiacens (in ea namque ciuitate tyrannus commoratus, ducem Ardaburium tenuit) copias eius deduxit: qua via nemo vnquam iter fecisse commemoratur. Deus igitur qua transiri non poterat, transitum Aspari patefecit. Ille tum copiis per Stagnum cuius aqua diuina ope penitus exhausta fuit, traductis, portas ciuitatis, quas apertas offendit, ingressus, Tyrannum opprimit. Quo tempore etiam Imperator sanctissimus (cui ludos Circenses peragenti significatum est tyrannum è medio sublatum esse) suam eximiam erga Deum pietatem perspicuè declarauit. Sic enim populum affatur: relictis his oblectamentis, huc potius, si videtur, nos referamus: ad ecclesiam profecti, preces Deo, quibus illi pro tyranno ipsius manu occiso agamus gratias, piè fundamus. Quæ cum dixisset, non modò spectaculis finis impositus fuit, verum etiam omnes, illis neglectis, per medium circum vna voce gratiarum actionem pariter cum Imperatore decantantes iuerunt, rectaque ad Ecclesiam Dei contenderunt: ibique totum diem commorati sunt, & ciuitas vniuersa, instar vnius fuit ecclesiæ.

Quòd Ioanne tyranno è medio sublato, Theodosius Imperator Valentinianũ Constantio & Placidia matertera sua prognatum Imperatorem Romæ renunciauit. CAP. XXIIII.

TYranno iam è medio sublato, Theodosius animo agitare cœpit, quem partium versus occidentem Imperatorem declararet: Erat ei Consobrinus nomine Valentinianus, admodum adolescens, ex Placidia matertera sua natus, quæ filia fuit magni Theodosij Imperatoris, soror Augustorum, Arcadij & Honorij: Constantius autem, qui ab Honorio Imperator declaratus est, cumque illo ad exiguum tempus imperio functus, mortem obijt, pater Valentiniani fuit. Theodosius hunc suum Consobrinum Cæsarem renunciatum, ad partes occidentis misit, rerum administratione matri Placidiæ concredita. Postea dum ille ipse in Italiam iter facere maturabat, vt Consobrinum declararet Im-

ret Imperatorem suaque prudentia Italos, ne tyrannis facile obsecundarent coram erudiret, Thessalonicam profectus, morbo, ne longius iret, præpeditus fuit. Per Helionem igitur patricium corona Imperatoria ad Consobrinum missa, ille ipse Constantinopolim reuertitur. Sed de his satis multa videmur commemorasse.

De Attico quomodo ecclesias rexerit, & quòd Ioannis nomen ecclesiæ tabulis fecit inscribi, tum autem mortem suam præsciuit.

CAP. XXV.

ATticus Episcopus mirum quantum rebus ecclesiæ dederit incrementi: quippe tum eas prudentia administrauit, tum populum doctrina ad virtutem studiosè cohortatus est. Qui cum videret ecclesiam propterea diuisam esse, quod Ioannitæ extra illam conuentus agebant, præcepit, vt de Ioanne, sicut de aliis Episcopis mortuis solet, in precibus mētio fieret. Nam ea ratione complures eorum ad ecclesiam redituros sperauit. Porrò ad dādum adeo propensus fuit, vt non modo pauperibus, qui in ipsius ecclesiis erant, diligenter prospiceret, verùm etiam vicinis ciuitatibus pecuniam mitteret, qua egentium leuaretur inopia. Nam Calliopio ecclesiæ Nicænæ presbytero misit trecentos aureos, simulq; literas dedit in hanc sententiam.

Calliopio Atticus, in Domino salutem. Certior equidem factus sum, infinitos in vestra vrbe fame opprimi, piorumque egere eleemosyna. Cum infinitos dico, intelligo multitudinem, cuius certum numerum ostendere nequeo. Quoniam igitur numerum pecuniæ ipse ab eo accepi, qui diuitias largè, & quasi plena manu, iis, qui eas probè administrant, suppeditat, vsuque venit, vt nonnulli egestate premantur, quo alij, qui opes habent, easque minimè istis largiuntur, penitus explorati sint, tu frater charissime, illos trecētos aureos à me accipe, eosq; in pauperes vti volueris impende. Velis autem in eos conferre, nō qui ventris causa quasi mercaturā per totū vitæ tempus mendicando exercēt, sed qui mendicare erubescūt. Neq; in hac officii parte, vllā sectæ aut religionis cuiusquam rationem ducas, neq; porrò

respectum ad eos,qui à nobis in fidei sententia dissentiunt; habeas, sed in illud vnum incumbas, vt qui fame cruciantur, eos alimentis subleues. Hoc modo ab illo egentibus, etiam qui longo locorum interuallo ab eo distabant, sedulò prospectum fuit. Porrò cum audiret aliquando eos,qui se à Nouatianis propter festi Paschatis obseruationem separauerant, corpus Sabbatij ex insula Rhodo (in ea namq; exul mortem oppetijt) transportasse, sepultura cohonestauisse,& super tumulum ei preces adhibuisse, quosdam nocte eo misit,illisq; dedit in mandatis, vt corpus Sabbatij in alio sepulchro conderent. Qui autem illuc de more suo venerunt, cum tumulum effossum reperirent, de reliquo sepulchrum Sabbatij colere destiterunt. Eodem accedit, quod Atticus in nominibus rebus imponendis disertus fuit. Nam stationem,quæ in ostio Ponti Euxini sita est,vetere nomine φαρμακέα, id est,veneficam appellatam,ille θεραπείαν, id est,medicinam, vel curationem vocauit: ne cum ibi fortè conuentus ageret, locum ad eam rem fœdo nomine nuncupatum præscriberet. Quinetiam suburbium quoddam Constantinopolis Argyropolim nominauit, tali causa adductus. Chrysopolis est vetus statio in ipso capite Bosphori. Huius mentionem faciunt complures veteres scriptores,vt Strabo,Nicolaus Damascenus,& admirabilis ille ac disertus Xenophon, qui tum in sexto libro,de ascensu Cyri, tum in primo de rebus gestis græcorum,de eo memorat,quòd ab Alcibiade muro circumdata fuit,& δεκατευτήριον, id est locus ad decimas exigendas, in illa constructum. Nam qui à Ponto naue conscensa soluũt, ibi decimas pensitant. Itaque Atticus cum intelligeret locum è regione situm tam splendido nomine donatũ, hunc etiam Argyropolim nominandum esse dixit: Quod simul atque protulerat,locus illico illud nomen obtinuit. Præterea cum quidam ei dicerent:Nouatianos non debere intra ciuitates conuentus agere, respondit: non nostis quanta sint incommoda perpessi, dum nos regnantibus Constantio, & Valente graui persecutionis procella iactaremur: & quòd aliis quoque temporibus se testes fidei nostræ prębuerint. Quin etiam iam olim ab ecclesia separati,nihil de fide nouare aggressi

greſsi ſunt. Adde his, quod cum Nicææ eſſet Epiſcopi ordinandi gratia, ibiq; Aſclepiadem Nouatianorum Epiſcopum ætate admodum ingraueſcente cerneret, rogauit, quot annos fuiſſet Epiſcopus. Cui quinquaginta reſpondenti, Beatus, inquit, es reuera, qui tanto temporis ſpatio tam præclarum munus adminiſtraueris. Ad eundem porrò Aſclepiadem dixit: Nouatum equidē laudo, Nouatianos autem neutiquam probare poſſum. Hoc eius dictum tanquam inſolens & valde peregrinum admiratus Aſclepiades, quomodo, inquit, iſtud dicis, Epiſcope. Tum Atticus, ego, inquit, illum laudo, quod cum illis qui idolis ſacrificaſſent, communicare recuſauit. Nam iſtud ipſum ipſe equidē feciſſem: at Nouatianos minimè probo, quòd laicos, qui leuiter deliquerint, communione excludant. Ad hæc reſpondet Aſclepiades: præter idolis ſacrificandi peccatum, ſunt alia multa peccata ad mortem, vti ex ſacris literis perſpicuū eſt, ob quæ vos ſolum clericos, nos laicos etiam communione excludimus, poteſtate ſoli Deo illis ignoſcendi permiſſa. Itemque Atticus ſuam ipſius mortem præſciuit. Quippe Nicæa decedēs, dixit Calliopio illius eccleſiæ presbytero, matura Conſtantinopolim ante autumnum accedere, vt me viuum denuo cernas: quòd ſi moram feceris, non me vita fruentem reperies. Neque cum iſtud diceret, aberrauit à vero: quippe vigeſimo primo anno, quo Epiſcopatū geſſerat, ſexto Idus Octobris morte occubuit, ad vndecimum conſulatum Theodoſii, & Cæſaris Valentiniani primum. Imperator Theodoſius Theſſalonica reuertens, ad funus eius efferendum non peruenit. Nam pridiè quàm Imperator Conſtantinopolim ingrederetur, Atticus ſepulchro conditus fuit. Haud diu poſt ad decimum Calend. Nouembris renunciatio Valentiniani Iunioris indicta eſt.

De Siſinio qui Attico in Conſtantinopolitano Epiſcopatu ſucceſſit. CAP. XXVI.

POſt mortem Attici, de Epiſcopo deligendo vehementer certatū eſt, dum alij alium in eo honoris gradu collocare laborarent. Nam Philippum presbyterum nonnulli, alii Proclum, qui etiam presbyter fuit, cupiebant: ſed populus vniuerſus communi conſenſu Siſinium deſignari

desiderabat. Qui quidem presbyter quoque fuit, non tamen in vlla ecclesia intra vrbem Constantinopolim ordinatus, sed in Elæa suburbio eiusdem ciuitatis, quod è regione illius situm est, (in quo quidem loco dies festus ascensionis seruatoris ab vniuerso populo Constantinopolitano celebrari solet) sacerdotij dignitatem sortitus. Omnes laici desiderio illius ad Episcopatus honorem efferendi tenebantur, tum quod ob singularem pietatem percelebris fuit, tum potissimum, quòd pauperes supra quàm facultates eius ferebant, fouere sustentareque laborauit. Itaque laicorum studium tulit superiores, Sisiniusq; ordinatus est, pridie Calend. Martij, Theodosio duodecimum Consule, & Valentiniano Iuniore Augusto secundo. Postea Philippus presbyter, quoniam Sisinium sibi prælatum videbat, illius ordinationem grauiter perstrinxit, in opere ab ipso edito, quod historiam Christianam inscripsit: qui dum & Sisinio, qui episcopus ordinatus erat, & episcopis, qui eum ordinauerat, & laicis vel maximè obtrectare studet, ea dicit, quæ mihi, quoniam illum, qui tam temere inconsiderateque eiusmodi verba literis prodere ausus est, admodum improbo, scriptis mandare non est animus. De illo ipso tamen non erit, mea quidem sententia, alienum, pauca hoc loco differere.

De Philippo presbytero Sidæ ciuitatis Alumno.
CAPVT XXVII.

PHilippus Sidæ ortus fuit. Est hæc quidem ciuitas Pamphyliæ: in qua etiam Trophilus Sophista natus dicitur, cui Philippus se cognatum esse gloriatus est. Hic Philippus, cum esset diaconus, Ioannis episcopi consuetudine, qua multum vsus est, impulsus, in studiis literarum permultum operæ ac laboris collocauit, multosq; & varios cuiusq; generis libros in vnum collegit. Atque Asiaticum dicendi genus studiosè imitatus, multa conscripsit: & quo libros Iuliani imperatoris refelleret, opus etiam, quod historiam Christianam inscribebat, composuit, inque triginta sex libros distribuit. Singuli libri tomos complures continent, adeo vt omnes simul prope mille numero sint, Argumentum etiam cuiusque tomi ipsum tomum ferè exæquat. Hoc opus non historiam ecclesiasticam, sed Christianam inscri-

inscripsit: Multas ac varias in illud congessit materias, eo quidem consilio, vt se doctrinæ philosophorum non expertem fuisse declararet. Quapropter præceptiones Geometricas, Astronomicas, Arithmeticas & Musicas crebro citat. Quinetiam insulas, montes, arbores, & alias res non magni momenti describit: vnde opus inflatum & plenum inanis ostentationis factum est. Quare, si quid ego iudico, neque indoctis, neque doctis prodesse poterit. Quippe indocti insolentem illam, & nimio artificio elaboratam dicendi rationem, quæ in eo est, animaduertere nequeunt: docti autem crebram eorundem verborum repetitionem, quæ in illo vsurpatur, condemnabunt. Cæterum quisque de libris illis pro arbitratu suo iudicium faciat: ordinem verò temporum quibus res gerebantur, ab eo confusum esse audeo equidem affirmare. Nam temporibus Theodosij commemoratis, ad tempora Athanasij Episcopi recurrit. Quod quidem ab illo sæpissime factum est. Sed de Philippo satis: de rebus Sisinij temporibus gestis iam dicendum arbitror.

Quòd Proclum Cyzici Episcopum Sisinius creauit, quem tamen Cyzicæni neutiquam admittere voluerunt. CAP. XXVIII.

MOrtuo Cizicinorum episcopo, Sisinius Proclum Cizici Episcopum designat. Quem ad illam vrbem profecturum anteuertunt Cizicæni, Dalmatiumque monachum Episcopum ordinant. Hoc ab illis factum est, neglecta illa lege, quæ iubet ne quis Episcopus designetur, absque sententia & authoritate Episcopi Constantinopolis. Legem autem propterea neglexerunt, quod Attico soli vti illi putabant, nominatim authoritatem illam cõcederet. Proinde Proclus cũ suæ ipsius ecclesiæ administrationẽ nõ obiret, in ecclesiis Cõstantinopolis mãsit: in quib⁹ docẽdo permagnã laudẽ adeptus est. Sed de eo alius locus erit mihi plura differẽdi. Sisinius vix duos integros annos in episcopatu gerẽdo cõfecerat, cũ è vita decessit, Hierio & Ardaburio Coss. 9. Cal. Ianuarij. vir ob temperantiã, ob rectã ac piã viuendi rationẽ, deniq; ob benignitatẽ in pauperes omniũ sermonib⁹ celebratus. Morib⁹ facilis affabilisq;, simplex & veritatis amic⁹, ac ꝓpterea nemini quicq̃ exhibuit negocij.

Vnde curiosis, & qui aliis facessendo molestiam delectabantur, offensioni fuit, atque adeo apud eos in opinionem venit ignauiæ.

Quòd vbi Sisinius diẽ suum obierat, Nestorius Antiochia accersitus, Constãtinopolitanum episcopatum capesit, qui qualisnã fuerit ilico deprehensus erat. CAP. XXIX.

POst mortem Sisinij visum est Imperatori, propter homines inanium rerum appetentes, neminem ex illa ecclesia, licet multi Philippum, complures Proclum designatum cuperent, ad Episcopatum illum eligere: sed aduenam Antiochia accersere constituit. Erat namque illic Nestorius ex Germanica oriundus: voce cum primis sonora, linguaque diserta: & ob eam causam tanquam ad docendum populum admodum accommodatus, de illorum sententia accersitur. Trimestri igitur spacio percurso, Antiochia Constantinopolim deducitur Nestorius: qui quanquam à plerisque ob temperantiam laude & prædicatione efferebatur, tamen quales præterea eius mores fuerint, primus illius doctrinæ exorsus prudentibus viris satis demonstrauit. Nam simul ac Episcopus quartò Idus Aprilis ordinatus fuit, Felice & Tauro Coss. extemplo, cum orationem apud Imperatorem haberet, hanc sententiam, quæ multis in ore est, coram vniuerso populo protulit: Mihi, O Imperator, terram hæreticis tu purgatam tribue, & ego tibi cælum retribuam: tu mihi in profligandis hæreticis subueni, & ego tibi in profligandis Persis subueniam. Hæc verba quamuis illi, quibus odio habebantur hæretici, lubentes audiuerint, tamen his, qui ex oratione nouerint de interiore mentis cogitatione coniecturam facere, neque eius animi leuitas, neque iracundia, neque præterea inanis gloriæ auiditas (præsertim cum ne minima quidem mora interposita, eiusmodi voces tam temere profunderet) obscura esse potuit. Imo verò etiam, si illud, quod in prouerbii consuetudinem abiit, dicere liceat, ne aquam ciuitatis iam degustauerat, cum homines acerbè & grauiter persequi aggressus est. Nam quinto die, postquam erat Episcopus

desi-

desiignatus,dum ecclesiam Arianorum,in qua clam & ex oc culto preces faciebant, demoliri institueret, eos ad tantam adegit vecordiam, vt cum ecclesiæ vastationem cernerent, ipsi etiam facibus iniectis eandem succenderent. Quod quidem incendium ædes vicinas depascens penitus absum psit. Ex qua re tumultus in ciuitate concitatus est, Arianique ad vlciscendum parati. Verùm Deus, vrbis conseruator, non passus est malum longius serpere. De cætero verò non hæretici modò, verùm etiam eiusmodi cum eo fidei fautores Nestorium incendium vocauerunt.
Nec hoc pacto acquieuit, sed dum contra hæreticos machinas struebat, ciuitatem, quantum in eo erat, prorsus euertit. Quinetiam Nouatianos diuexare aggreditur, inde impulsus, quod Paulus eorum Episcopus ob pietatem tanta famæ celebritate fuit. Verùm Imperator admonitionibus conatum eius repressit. Quibus autem incommodis eos, qui festum Paschatis ad decimum quartum diem mensis celebrabant, in Asia, Lydia, & Caria affecerit, & quàm multi Mileti, & Sardis, seditione propter eum conflata interierint, mihi omittendum arbitror. At verò quas pœnas cum ob has causas, tum ob linguam petulantissimam dederit, dicam equidem paulò post.

Quomodo Theodosio iuniore regnante, Burgundiones in Christum crediderunt.

CAPVT XXX.

REM planè memorabilem eodem ferè tempore gestam hoc loco commemorabo. Est gens quædam Barbara, locum trans Rhenum fluuium incolens, quos vulgo Burgundiones vocant. Isti vitam à Repub. gerenda remotam perpetuò degunt. Sunt enim fabri lignarii omnes, & ex ea arte mercedem, qua sustentant vitam, acquirunt.
Hunnorum gens crebro in eorum fines incursionem faciés, agros depopulata est, & complures illorum non raro trucidauit. Itaque illi non ad hominem vllum auxilij petendi causa confugiunt, sed Dei alicuius potestati se totos permittere in animos inducunt. Ac cum mente complecterentur, Romanorum Deum illis, qui eum metuunt &

reuerentur, firmum afferre præsidium, omnes communi consensu ad credendum in Christum se contulerunt: atq; ad ciuitatem quandam Galliæ profecti, postulant ab Episcopo, vt Christianorum baptismo donentur. Is, cum illis septem dies præscripsisset ad ieiunandum, eosque in fide erudiuisset, octauo die lauacro baptismatis tinxit, & cum pace dimisit. Illi animo fidenti contra tyrannos gradiuntur: nec spes eos fefellit. Quippe Vptaro Hunnorum rege nocte, cum se cibo nimio ingurgitasset, medio disrupto, Burgundiones Hunnos duce carentes adorti, pauci cum permultis (tria enim millia contra decem impetum faciunt) commisso prælio victoriam consequuntur. Ex illo tempore gens ea religionem Christianam ardenti studio excoluit. Sub idem tempus Barbas Arianorum Episcopus moritur, ad decimum tertium Consulatum Theodosii & Valentiniani tertium, octauo Calend. Iulii: in cuius locum succedit Sabbatius. Verùm de his satis multa.

Quomodo Macedonianos Nestorius afflixerit.

CAPVT XXXI.

NEstorius autem, quoniam multa contra ecclesiæ consuetudinem moliebatur, sibi propterea grauissimum odium peperit, sicut euentus rerum ab eo gestarum satis declarat. Germæ, vrbis Hellesponti Episcopus Antonius Nestorij ferocitati in hæreticis profligandis obsecutus, Macedonianos grauiter exagitare conabatur: & quo se excusaret, mandatum à Patriarcha, Episcopo scilicet Cõstantinopolitano se de ea re accepisse simulabat. Itaque Macedoniani etsi ad tempus se vexari passi sunt, postea tamen vbi Antonius eos acerbius insectabatur, non amplius illam iniuriarum molem tolerare potuerunt, sed tam cæco animorum impetu ferebantur, vt libidine vlciscendi æquo & bono prælata, per viros ad eam rem missos Antonium occidendum curarent. Hoc scelus à Macedonianis patratum, tanquam materia ad ferociam Nestorij incendendam fuit: qui persuasit Imperatori, vt ecclesiæ illis adimerentur. Quare Macedonianis vna ecclesia Constantinopoli extra

vetera vrbis mœnia sita, altera Cizici, aliæ præterea complures, quas in agris Hellesponti tenebant, ablatæ fuerunt. Vnde nonnulli eorum ad ecclesiam reuersi, fidei Consubstantialis assenserunt.

De Anastatio presbytero, cuius impulsu Nestorius ad impietatem deductus erat.

CAP. XXXII.

AT verò temulentis, vt in prouerbio est, vinum non deest, neque seditioso pugna: & propterea Nestorius, qui alios ecclesiis suis pellere obnixè contendebat, ipse fortè ecclesia pulsus est. Causa autem eius generis fuit. Anastasius presbyter, qui vna cum eo Antiochia illuc venerat, eiusque consuetudine semper vsus erat, & in magno honore ab illo habitus, eique in rebus gerendis consiliarius, quodam tempore, in ecclesia docuit, Mariam à nemine Deiparam vocari debere: eam enim hominem esse: & ab homine Deum non posse nasci. Hæc verba omnium animos tam clericorum quàm laicorum magnopere conturbauit. Nam iam olim didicerant Christum verè Deum esse, & nequaquam propter incarnationis mysterium tanquam solum hominem à diuinitate separatum, idque obsecuti sententiæ Apostoli dicentis: Et si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc non amplius cognoscimus. Atque ob hanc causam desinamus de Christo disputare, & ad perfectionem, quæ est in illo contendamus. Cum igitur tumultus hac de re, vti dixi, in ecclesia ortus esset, Nestorius sententiam Anastasii confirmare studens (nam eum, quem tanti faciebat, non vt blasphemias in Christum iacientem coargui voluit) sæpissimè de ea controuersia in ecclesia pro concione disseruit: deque eadem pugnaciter quæstiones posuit, & vocem Deiparam, omnino reiecit. Ac quoniam disceptatio de ista controuersia aliter ab aliis instituta fuit, diuisio in ecclesia facta est. Nam non aliter atque homines in nocturno prælio constituti, incerto impetu ferebantur, & nunc hæc, nunc illa asseuerabant: atque quod modo assensi fuerant, id ipsum

id ipsum eodem ferè momento denegarunt. Nestorius autem apud complures venit in opinionem, quòd dominum hominem solum esse assereret, quodque Pauli Samosateni & Photini opinionem in ecclesiam introducere niteretur. Atqui de hac re tanta certatio ac tumultus ciebatur, vt generali concilio ad eum sedandum opus esse videretur.

Seruatis fere de Nestorio

Ego verò dum libros à Nestorio editos lego, hominem reperio imperitum & doctrinæ penitus expertem, hocque verè & ex animo dico. Nam neque odio in illum incensus, eius vitia recordatione renouare, neque vt quibusdam gratificer, pauciora, quàm repperi, commemorare decreui. Nestorius, meo quidem iudicio, neque Paulum Samosatenum, neque Photinum imitatur, neque denique Dominum hominem solum esse dicit, sed vocem duntaxat Deiparam, tanquam laruam reformidans, declinat. Hocque illi præ insigni insciti & ignoratione contingit. Nam tametsi natura lingua erat diserta, & propterea doctus putabatur, tamen reuera imperitus fuit. Quinetiam veterum interpretum scripta perdiscere dedignatus est. Linguæ enim volubilitate & elegantia insolenter se efferens, cum veteres prope neglexit, tum se ipsum omnibus antecellere existimauit. Porro autem ignorauit, quòd scriptum sit in vetustis exemplaribus epistolæ Catholicæ diui Ioannis: Omnis spiritus qui soluit Iesum ex Deo non est. Quippe hanc sententiam omnes, qui diuinitatem ab humanitate Christi seiungere studebant, ex vetustis exemplaribus delere tollereque non dubitarunt. Quapropter veteres interpretes idem ipsum significarunt, quosdam videlicet esse, qui illam epistolam deprauassent, quo in Christo hominem à Deo separarent. Est quidem eius humanitas cum diuinitate coniuncta, & non sunt duo, sed vnum. Qua ratione nixi veteres, Mariam Deiparam appellare non sunt veriti. Ita etiam Eusebius Pamphilus in tertio libro de vita Constantini loquitur. Nobiscum Deus, pro nobis nasci sustinuit, & locus illius natiuitatis proprio nomine apud Hebræos Bethleem appellatur. Quocirca Imperatrix sanctissima Helena Deiparæ partum eximiis monumentis decorauit, sacrumque illud antrum variis cuiusque generis illustrauit insignibus. Quinetiam Origenes in primo Tomo

1. Ioan. 4

Hæc scriptura olim rasa, erasa tollit soluit

Com-

Commentariorum in epistolam Pauli ad Romanos conscriptorum, hanc rem pluribus discutit, dum explicat causam, cur Maria Deipara dicta sit. Itaque Nestorius videtur veterum lucubrationes penitus ignorare: & ob eam causam hanc vocem Deiparam, vti dixi, duntaxat insectatur. Nam quòd non dicit, Christum hominem solum esse, sicut Photinus & Paulus Samosatenus, quòdque non subsistentem Dei verbi personam tollit, sed eum in Trinitate subsistere, & in eius essentia inesse confitetur, quòd denique ei essentiam non adimit, sicut Photinus & Samosatenus (idem etiam Manichæi, & Montanistæ asserere non dubitabant) ex concionibus ab ipso editis satis constare poterit. Verùm quanquam Nestorium partim ex libris eius quos legerim, partim ex necessariorum illius sermone ita sensisse comperio, tamen inanis eius & stulta doctrina non parum vniuersum orbem terrarum conturbauit.

De horrendo facinore à quibusdam seruis fugitiuis ad ipsum magnæ Ecclesiæ altare suscepto, & priore congregato contra Nestorium Ephesi Concilio.

CAP. XXXIII.

HIS rebus confectis, scelus quoddam nefandum fortè fortuna in Ecclesia editum est. Nam cuiusdam præpotentis viri serui, genere Barbari, cum immanem heri sui feritatem experti, eam ferre non possent, ad Ecclesiam confugerunt, atque gladiis cincti, ad altare prosiliunt. Rogati igitur, vt abirent, nullo modo obsequi volebant, sed sacris ministeriis obeundis erant impedimento. Quinetiam dies complures strictos tenebant gladios, paratique erant ad quemque obtruncandum, qui illos adiret. Itaque vno clerico interfecto, altero vulnerato, ad extremum sibi ipsi necem consciuerunt. Vnde quidam eorum, qui aderant, dixit templi profanationem aliquid mali portendere, duosque Poëtæ cuiusdam veteris Senarios in eandem citauit sententiam.

Nam

Nam sæpe signa talia dari solent
Cum sacra fœdum templa polluit scelus.

Atque eum, qui ista dixerat, minimè fefellit opinio. Quippe & diuisionem populi, vt videtur, & authoris diuisionis abdicationem significauit. Nam non longo tempore interiecto, imperatoris mandato Episcopi ex locis omnibus Ephesum conueniunt: quo etiam Nestorius, statim post diem festum Paschatis cum magna populi multitudine contendit, multosque Episcopos ibi coactos reperit. Cyrillus autem episcopus Alexandriæ, paulo post, circiter festum Pentecostes aduentat. Quinto die post Pentecosten, Iuuenalis etiam Hierosolymorum Episcopus eo accedit. Ac cum Ioannes Episcopus Antiochiæ videretur moram facere, ab Episcopis, qui iam aderant, controuersia in disputationē vocatur. Cyrillus Alexandrinus, quo Nestorii animum perturbaret (in eum namque infenso animo fuit) quibusdam differendi prolusionibus vsus est. Cum autem multi Christum Deum esse confirmabant, tum Nestorius, ego, inquit, eum qui Menstruis spaciis hoc est bimestri & trimestri & ita deinceps humano more adoleuerit, Deum certe non appellauero: atque ob hanc causam mundus sum à sanguine vestro, & posthac ad vos profecto non veniam. Quæ cum dixisset, cum reliquis Episcopis, qui illius assentiebantur sententiæ, se coniunxit. Itaque Episcopi, qui aderant, in duas factiones diuidebantur. Qui autem cum Cyrillo in concilio erant, accersunt Nestorium. Ille non obtemperat, sed ad Ioannis Episcopi Antiochiæ aduentum causæ suæ disceptationem differt. Quare Cyrillus, & alii Episcopi, qui aderant, cum eo in concilio, vbi conciones Nestorii, quas de ea cōtrouersia apud populum recitauerat, sæpius perlegissent, ex illisq; iudicarēt eum cōtra filium Dei impias blasphemias serio dixisse, Episcopatu abdicarunt. Quo facto, Episcopi, qui à Nestorio stabant, alio concilio separatim coacto, Cyrillum, & Memnonem Ephesi Episcopum simul abdicant. Haud diu post, Ioannes Episcopus Antiochiæ aduentat. Qui de rebus ibi gestis certior factus Cyrillo vtpote tumultus illius authori, quod ardore quodam animi incitatus, Nestorium tam cito abdicauerat,

eauerat,grauiter ſuccenſuit. Cyrillus verò adiuncto ſibi Iuuenalio,quo Ioannem vlciſcatur,eum quoque abdicat.
His rebus ſic tum perturbatis & confuſis, Neſtorius cum contentionis peſtem latius in vulgus emanare intelligeret, pœnitentia adductus, Mariam Deiparam vocauit,ſic elocutus: Dicatur Maria Deipara, & offenſiones animorum ſedentur. Verùm nemo illum pœnitentia adductum,hæc dixiſſe exiſtimauit: & propterea adhuc etiam Oaſin incolit, tum epiſcopatu priuatus,tum multatus exilio. Atque concilii id temporis Epheſi conuocati, hic exitus fuit. Hæ res geſtæ ſunt Baſſo & Antiocho Coſſ. quarto Calend. Iulij. Ioannes Antiochiam reuerſus, multis Epiſcopis in vnum congregatis Cyrillum, qui iam Alexandriam rediit, abdicat. Paulo poſt, depoſitis inimicitiis, & amicitia reconciliata,ſedes epiſcopales,alter alteri reſtituerunt. Poſt abdicatum Neſtorium,grauis tumultus in eccleſia Conſtantinopolitana excitatus fuit: quippe populus propter inanem & ſtultam,vti ſupra dixi,Neſtorii doctrinam diuiſus eſt. Clerici autem communibus ſuffragiis illi anathema (ſic enim nos Chriſtiani ſententiam contra alicuius blaſphemiæ authorem pronunciatam ſolemus appellare,quando eam perinde notam omnibus facimus, ac ſi in columella inciſa in loco publico collocaretur) palam denunciarunt.

Quòd poſt amotum Neſtorium,cum Proclum ad Epiſcopatum eius quidam prouehere voluiſſent, nonnulli Epiſcoporum Maximianum Conſtantinopolis Epiſcopum deligendum proponebant.

CAP. XXXIIII.

COnſtantinopoli alia etiã de Epiſcopo deligendo orta eſt cõtrouerſia. Nam multi Philippo,cuius iam dudũ mentionẽ fecimus, plures autẽ Proclo ſuffragati ſunt. Atq; Proclus certe priores tuliſſet,ſi non quidam qui multũ authoritate valerẽt,illi obſtitiſſent: docuiſſentq; canonẽ eccleſiæ vetare,Epiſcopũ alicuius ciuitatis nominatũ, ad alterã ciuitatẽ trãsferri. Quę quidẽ ſententia in mediũ prolata, itaq; ſe habere credita,populi animos pacatos trãquillosq; reddidit. Idcirco trimeſtri ſpatio poſt abdicationẽ Neſtorij percurſo,Maximianus epiſcopus deſignatur:vir monaſticũ vitæ

vitæ genus excolens: dignitatis gradu presbyter: opinionem pietatis iam pridem propterea consecutus, quòd monumenta, in quibus pij viri ex hac vita migrantes sepelirentur, suis impensis construenda curauerat. Literarum ignarus & expers fuit, vitamque quietam, aliisque minimè molestam sibi proposuit ad traducendum.

Exempla quibus Author hic, vt videtur, confirmat, minimè prohibitum esse, quin à sede ad sedem quis transferri possit.

CAP. XXXV.

IAM verò, quoniam quidam propter ecclesiæ canonem, quem pro se afferebant, Proclum Episcopum Cyzici iam tum nominatum, in sede Episcopali Constantinopolis collocari prohibuerunt, de ea re pauca dicere statui. Qui tum ista asserere aggressi sunt, videntur mihi certè minimè vera dixisse, sed vel inuidia aduersus Proclum eadem confinxisse, vel tum Canones, tum alias res ad ecclesiarum vtilitatem non raro gestas penitus ignorasse. Nam Eusebius Pamphilus in sexto libro historiæ ecclesiasticæ, Alexandrum ciuitatis cuiusdam Cappadociæ Episcopum, Hierosolymam voti causa contendentem à Hierosolymitanis detineri, Narcisci loco in Episcopatus gradu collocari, & reliquum vitæ tempus in illa ecclesia contriuisse memorat. Itaque res erat plane indifferens apud veteres, quoties ecclesiarum vsus poscebat, episcopum ab vna ciuitate ad alteram transferre. Quòd si quicquam intersit canonem de hac re sancitum huic historiæ adnectere, inde planè constabit, quàm perspicuè eum ementiti sint hi, qui Proclũ propterea in sede Episcopali collocari vetuerint. Canon ita se habet. Si quis Episcopus ad aliquam ecclesiam regendam designatus ad eam non iuerit, cum illud non ob suam ipsius culpam, sed vel quod populus illum reiecerit, vel aliam ob causam, quæ sit necessaria, factum sit, ei licebit honoris & ministerij ecclesiastici compotem esse, modò nihil faciat molestiarum ecclesiæ, in qua ipse conuentus agit, sed lubens approbet, quod concilium prouinciæ de re in con-

in controuersiam adducta statuerit. Canonis hæc quidem sententia est. Verùm quo magis constet multos episcopos ab aliis ad alias ciuitates propter opportunos & necessarios ecclesiæ vsus, fuisse translatos, nomina eorum qui translati fuerint, hoc loco citabo. Perigenes ecclesiæ Patrensis designatus fuit episcopus. Quem vbi populus illius vrbis eum repudiauerat, Episcopus Romanus mandauit, vt Episcopo Corinthi Metropolis iam mortuo, in sede episcopali illius vrbis collocaretur: cui ecclesiæ reliquo vitæ spatio præfuit. Gregorius etiam Nazianzenus primum Sasimorum vrbis Cappadociæ episcopatum gessit: deinde ecclesiæ Nazianzenæ episcopus factus est. Meletius porrò primum ecclesiæ Sebastienſis episcopatu fungebatur: postea episcopatũ Antiochiæ procurauit. Adde his Dositheum Seleuciæ episcopum, quem Alexander Antiochiæ episcopus Tarsum Siliciæ traduxit. Quid Berentium commemorem, qui primum Arcorum vrbis Phœniciæ episcopatum administrauit, post illud Tyrum translatus est. Quid dicam de Ioanne, qui Gordo ciuitate Lydiæ Proconesum translatus, ibi rexit ecclesiam. His accedit Palladius, qui Helenopoli Aspunem, & Alexander, qui ab Helenopoli quoq; Adrianos, & Theophilus Apanea vrbe Asiæ Eudoxopolim, quæ olim Salabria dicebatur, translatus fuit. Polycarpus præterea his annumeretur, qui Sexantapristis ciuitate Mysiæ, Nicopolim vrbem Thracię, & Hierophilus qui Trapezupoli Phrygię, Plotinopolim Thraciæ, & Optimus, qui Agdamia Phrygiæ Antiochiã Pisidiæ, & Syluanus, qui Philippoli Thraciæ Troadem traductus fuit. Sed satis multos hoc loco recensuimus, qui à suis ipsorum ciuitatibus, ad alias translati fuerunt.

De Siluano episcopo, qui Philippoli Troadem translatus erat. CAP. XXXVI.

IAm verò de Siluano, quem Philippoli vrbe Thraciæ Troadem translatum dixi, nõ incommodũ arbitror pauca commemorare. Siluanus primum in Troili Sophistæ schola Rhetoricam didicit. Qui quoniã religionẽ Christianam diligẽter excolere & monasticum vitæ genus exercere nitebatur, pallium Philosophicum gestare noluit. Postea

Atticus episcopus eum accersiuit ad se, & episcopatu Philippolis donauit. Qui triennio in Thracia ætatem degés, cum frigus tolerare non posset (corpus enim habuit exile admodum & imbecillum) obsecrauit Atticum, vt in eius locum alterum subrogaret episcopum: seque non aliam ob causam quàm ob frigus recusare vitam in Thracia traducere docuit. Siluanus igitur altero hac de re in eius locum suffecto, Constantinopoli commoratus est, monasticamq; viuendi disciplinam summopere excoluit. Adeo etiam ab omni fastu alienus fuit, vt sæpenumero in frequenti multitudine ciuitatis, quæ tam celebris erat, sandalijs indutus ex fœno confectis incederet. Non longo tempore interposito, episcopus Troadis moritur. Qua de causa Troës veniunt Constantinopolim quæsitum episcopum. Ac dum Atticus secum consilium inibat, quem ad illud munus designaret, fortè Siluanus in eius conspectum venit. Quem vt vidit Atticus, confestim curam cogitãdi deposuit: & ita Siluanum alloquutus est: non est vlla tibi amplius excusatio, quo minus ecclesiæ administrandæ curam susci pias. Nam Troas nihil habet algoris. Ecce tibi locum amænum, quem Deus corporis tui imbecillitati parauerit. Nè cuncteris igitur, sed Troadem ire matures. Quapropter Siluanus eo migrauit. Hoc loco miraculum ab eo editum percésere animus est. Nauis oneraria planè maxima (quę vulgo πλατὴ, ob latitudinem vocabatur) in qua ingentes vehebantur columnæ nuper in litore Troadis fabricata fuit, hæc cum in mare traducenda esset, & magna hominum multitudo cum multis funibus eam trahere conaretur, ne commoueri quidem poterat. Vbi istud dies complures factum fuit, putabatur nauis à dæmone detineri. Itaque Siluanum episcopum adeunt, rogant vt preces in eo loco faciat. Nam eo pacto solum nauem posse in mare protrahi credebant. At ille modeste de seipso prædicans, se peccatorem appellauit, dixitq; illud non suũ, sed iusti alicuius opus esse. Verùm vbi acrius instabant, venit ad littus, preces ibi Deo fundit: funem vnum manu prehendit: iubetque alios opus aggredi, Nauis igitur Leui pulsu agitata in mare raptim fertur. Hoc miraculum à Siluano æditum omnes illius

illius prouinciæ incolas magnopere ad pietatem incitauit. Siluanus in aliis etiam vitæ officiis magna suæ bonitatis ostendit indicia. Nam cum clericos ex litigantium controuersiis quæstum facere videret, deinceps neminem ex clero Iudicem esse permisit, sed acceptis supplicantium libellis, vnum ex fidelibus laicis, quem æquo & bono fauere pro certo cognosceret, ei causarum cognitionem concredidit, sicque litigantes contentione & controuersia liberauit. His de causis Siluanus maximam gloriá apud omnes conciliauit. Hæc de Siluano quanquam ab instituto vidétur fortasse aliena, non tamen sine vtilitate legentium sunt à nobis commemorata. Sed iam redeamus, vnde sumus digressi, Maximiano igitur ad episcopatum Constantinopolitanum delecto, Basso & Antiocho Cos. ad octauum Calend. Nouembris, ecclesiæ status pacatus & tranquillus fuit.

De Iudæis qui in creta fuerunt, quomodo illis temporibus multi fidem Christianam susceperint.

CAP. XXXVII.

EOdem ferè tempore, multi Iudæi in Creta Christi fidem receperunt, tali calamitate ad eam rem inducti. Iudæus quidam veterator se Moysen esse simulauit, deque cœlo demissum dixit, vti Iudæos, qui illam insulam incolebant, per mare in continentem traduceret. Se namque eundem esse, qui olim Israelem per mare Rubrum ducens, conseruasset. Ad annum integrum nihil aliud moliebatur, quàm vt singulas ciuitates totius insulæ peragraret, Iudæos in illis habitantes ad illud credendum impelleret, hortareturque vti omnes suas diuitias & possessiones relinquerent. Nam eos per mare aqua exciccatum in terram promissionis se traiecturum pollicitus est. Illi igitur eiusmodi vana & falsa spe in fraudem illecti, omnia opera quibus vti solebant, deposuerunt, facultates ac fortunas neglexerunt, earumque potestatem illis, qui eas accipere vellent, permiserunt. Vbi dies profectioni ab illo veteratore præstituta aduenit, ille præcedere, subsequi omnes cum mulieribus, & pueris cœperunt. Eos ergo ad promontorium mari imminens deducit: ex eo se in mare

præcipitare iubet. Proinde, qui primi ad præcipitium acceſſerant, ita faciunt: ac pars præcipitio obtriti, pars aqua demerſi ſtatim perierunt: & niſi diuina prouidentia illis proſpectum fuiſſet, multo plures interiiſſent. Nam fortè fortuna aderant Chriſtiani, quorum alij piſcatores, alij mercatores fuerunt: hi nonnullos eorum aqua prope ſuffocatos (qui iam tum in calamitate conſtituti, ſuam amentiam agnoſcere cœperunt) extrahentes conſeruarunt: alios ne ſe in mare deiicecent, prohibuerunt, exitio eorũ, qui ante ſe præcipites dediſſent commonſtrato. Iudæi tũ fraude patefacta, cum temerariam ipſorum credulitatem incuſarunt, tum Pſeudomoyſen illum occidere contenderunt. At eum nullo modo comprehendere poterant: quippe clam ſe ex eorum conſpectu ſubduxerat. Vnde nonnullorum animis inſedit opinio, eum exitialem Dæmonem fuiſſe, qui ad ipſorum gentis perniciem, hominis ſpeciem induiſſet. Quocirca multi Iudæi in Creta ea clade impulſi, Iudaiſmo derelicto, ad fidem Chriſti ſe tranſtulerunt.

De eccleſiæ Nouatianorum conflagratione.

CAPVT XXXVIII.

BReui tempore poſt, Paulus Nouatianorum Epiſcopus, etſi vir reuera pius ante habebatur, tamen iam tum de eius ſanctimonia multo maior opinio animis hominum concepta fuit. Conſtantinopoli fortè tale accidit incendium, quale nunquam antea accidiſſet. Nã magna pars vrbis igni ita conflagrauit, vt fortiſsima eius munimenta, & locus quidam publicus (qui Achilles dicitur) penitus vaſtarentur. Poſtremò ignis in eccleſiam Nouatianorum prope Pelargum ſitam irrupit. Itaque Paulus, ſimul ac eccleſiam in periculum venire cerneret, ad altare proſiliens Deo eccleſiæ conſeruationem præcibus commendauit, neque pro ciuitate, & eccleſia illa precari deſtitit. Deus igitur ſicut rei euentus ſatis declarabat eius præces audiuit. Nam quáquam ignis in eccleſiam tum per ianuas, tum per feneſtras irruebat, nihil tamen damni illi omnino attulit: quinetiam tametſi loca vicina flamma vndique vaſtauit, illam tamen eccleſiam igni circum circa quaſi obſeſſam cernere licuit, eamque incendij furorem diuinitus euiciſſe. Incendium vbi

duos

duos dies noctesq; totidem vrbē occupauerat, tandem omnino restinctum fuit: à quo licet multæ partes ciuitatis absumptæ essent, ecclesia, quam dixi, illæsa permansit. Et quod magis mirandum videtur, nullum fumi vestigium, vel trabibus eius alijsq; partibus ex ligno fabricatis, vel parietibus impressum vsquam cernebatur. Hoc factum est 16. Cal. Septembris, ad xiiij. Consulatū Theodosij, & Maximi primum. Nouatiani ex eo tempore diem festum ecclesiæ ab incendio conseruatæ quotannis, xvi. Calend. Septembris, quo Deo pro eius liberatione gratias agerent, celebrarunt: omnesque fere illam propter miraculū, quod in ea editum fuit, in magno honore habuerunt, & illum locum nō Christiani solum, verùm etiam gentiles, tanquam verè sanctum colunt. Sed hæc quidem hactenus.

Quod Maximiano episcopo Proclus successit. CAP. XXXIX.

MAximianus cum duos annos, & Menses quinque ecclesiæ quietè præfuisset, exiit è vita, Areobindo, & Aspare Cos. Pridie Id. Aprilis. Tunc erat forte septimana ieiuniorū, quę proximè festum Paschatis antegreditur, diesque eiusdem, qui vulgo dicitur Quintus. Quo quidem tempore ab Imperatore Theodosio res prudenter tractata fuit. Nam ne controuersia, & tumultus in ecclesia denuo cieretur, abiecta cunctatione, dum adhuc Maximiani corpus insepultum iaceret, per episcopos, qui ibi aderant Proclum in sede episcopali collocandū curauit. Huic etiam negocio suffragabantur epistolæ Celestini, episcopi Romani, quas ad Cyrillum episcopum Alexandriæ, & ad Ioannem episcopum Antiochiæ, & Rufum Thessalonicæ episcopum misit, quo eos doceret, nihil obstare, quo minus qui vnius ciuitatis vel nominatus fuisset Episcopus, vel iam esset Episcopus, ad alteram ciuitatem trāsferretur. Proclus igitur in sede episcopali locatus, corpus maximiani effert ad sepulchrum funusque celebrat.

De Proclo Episcopo qualisnam fuerit. CAP. XL.

IAm verò tempus se offert pauca de Proclo cōmemorādi. Proclus ab ineunte adolescentia lector fuit. Scholas

frequentauit, Rhetoricæque studiose operam nauauit. Qui cum ad ætatem virilem peruenisset, multum cum episcopo Attico versatus est, illiusque scriba fuit. Quem in literis & virtute admodum proficientem Atticus ad gradum diaconatus euexit. Ac cum presbyterij honore dignus putaretur, a Sisinnio, vt supra demonstraui, ad episcopatum syzici designatus est. Sed hæc iam ante factitata erant. Id temporis verò sedem episcopalem ecclesiæ Constantinopolitanæ obtinuit. Vir erat morum probitate præter cæteros eximius. Quippe institutus ab Attico, omnes eius virtutes sedulo imitatus est. Tolerantiam qua etiam Atticus præditus fuit, multo magis quàm Atticus excoluit. Nam Atticus cum tempus postularet, hæreticis terrorem incussit: Proclus omnibus se mansuetum, & facilem præbuit, hacque ratione multo citius, quàm vi eos ad ecclesiam traductos fore præuidit. Nam nullam sectam vexare instituit, sed illustre mansuetudinis decus quod ecclesiæ conuenit integrum seruauit, eique reddidit. In qua re Imperatoris Theodosij exemplum secutus est. Nam vt illi visum fuit contra eos, qui rei agebantur, minimè authoritatem Imperatoriam exercere: ita Proclo eorum nullam propè rationem ducere, qui ab eo diuersam de Deo doctrinam amplectebantur.

Pluribus verbis scriptor hic Theodosii iunioris mansuetudinem extollit.

CAP. XLI.

PORRÒ autem Theodosius Imperator Proclum ob hanc causam, quam dixi, multum probauit. Nam eos qui sunt verè sacerdotes patientia exæquauit, nec illos, qui persequendi studio ducebantur, vllo modo probare potuit: imo verò dicam audacius, Omnes qui verè sacerdotes sunt mansuetudine superauit, sicut libro Numerorum de Moyse loquitur: Erat Moyses vir mitissimus, super omnes homines, qui morantur in terra. Idem ipsum de Theodosio Imperatore iam dici potest, quod super omnes homines, qui morabatur in terra sit mitissimus. Propter quam quidem

Num. 12.

quidem mansuetudinem Deus hostes illius sine præliorum certaminibus ei subiugauit: sicut tum trophæa contra Ioannem tyrannum statuta, tum clades Barbarorum, quæ post consecuta est, euidenter ostendit. Nam Deus talia beneficia in hunc sanctissimum Imperatorem contulit, qualia in eos, qui olim iustitiam in vita diligenter colebant, contulerat. Atque certè non assentandi studio impulsus hæc scribo, sed reuera ita se habere omnibus deinceps perspicuè declarabo.

Quas clades barbari sustinuerint, qui Ioanni tyranno opitulati sunt. CAP. XLII.

POST tyranni necem, Barbari, quos ille ad auxilium sibi contra Romanos ferendum accersiuerat, in fines imperij Romani incursionem facere constituerunt. Quo audito Imperator vti solet, istarum rerum curam Deo commendauit, atq; precibus se totum dedens, breui, quod in optatis erat, est consecutus. Quibus autem cladibus barbari opprimerentur, non incommodum est hoc loco recensere. Primum illorum dux, nomine Rugas fulminis iactu interijt, Deinde pestis subsecuta, maximam partem hominum qui ei parebant, è medio sustulit. Neque hoc satis esse videbatur, sed ignis etiam de cælo delapsus, complures eorum qui supererant, absumpsit. Quæres Barbarorum animis maximum iniecit timorem, non tam propterea quod contra belliccosam Romanorum gentem arma ferre ausi fuissent, quàm quòd Romanos à Deo præpotenti adiutos animaduerterent. Eodem tempore Proclus episcopus prophetiam quandam ex Ezechiele petitam in ecclesia docuit, eamque præclare ad salutem iam tum Romanis à Deo datam non sine maxima omnium commendatione accommodauit. Prophetia autem hæc est. Tu fili
» hominis vaticinare super Gog, principem Rhos, Mi-
» soch, & Thobel. Iudicabo eum morte & sanguine, &
» pluuia inundanti, & lapidibus grandinis: & ignem &
» sulfur pluam super eum, & super omnes qui sunt
» cum eo, & in gentes multas cum eo, & magnificabor,
»

& glorificabor,& notus ero in oculis multarum gentium:& scient quia ego sum dominus. Hac de causa Proclus maximam, vt dixi, laudem consecutus est.

Quòd Imperator Valentinianus Iunior Eudoxiam Theodosii filiam duxit vxorem.

CAP. XLIII.

IMperator verò Theodosius, ob suam ipsius mansuetudinem cum alia multa beneficia, tum illud vnum in primis diuina prouidentia recepit. filiã habuit ex coniuge Eudocia, cui Eudoxia nomen erat. Hanc Valentinianus eius consobrinus, quem partium occidentalium Imperatorem creauerat, sibi in matrimonium dari postulauit. Theodosius Imperator eius postulationi morem gessit. Ac cum esset de loco aliquo intermedio inter Romam & Constantinopolim interiecto ad celebrandas nuptias deliberatum, visumq; Thessalonicæ, itinere quasi dimidiato, illud negotij obire, Valentinianus Theodosio per literas significauit, vt nihil ipse sibi de ea re exhiberet molestiæ. Se enim Constantinopolim venturum dixit. Itaque cum res partiũ occidentalium in tuto collocauisset, nuptiarum causa Constantinopolim proficiscitur. quibus confectis Isidoro, & Sinatore Cos. capit coniugem, & ad partes versus occidentem maturè reuertitur. Theodosius Dei beneficio hoc prospero & fœlici casu potitus est.

Quòd Imperator ab Episcopo Proclo persuasus, Ioannis corpus ab exilio Constantinopolim transferendum, ac in apostolorũ ecclesia reponendũ curauit.

CAP. XLIIII.

EXiguo tempore post, Proclus Episcopus eos, qui propter Ioannis abdicationem separatim conuentus peragebant, cum cæteris in concordiam reduxit, & prudentia eorum animos offensos permulsit. Sed qua ratione istud effecerit, dicam. Corpus Ioannis Comanis sepultum, vbi Imperatori eam rem persuaserat, trigesimo quinto anno post eius abdicationem Constantinopolim transferendum curauit. Quod cum multo honore & splendida pompa publicè

blicè celebrata, in ecclesia Apostolorum condidit. Hac re igitur qui propter Ioannem conuentus seorsum faciebant, ad ecclesiæ concordiam reconciliati fuerũt. Quod factum est ad decimum sextum Consulatum Imperatoris Theodosii, Sexto Calend. Februarij. Vnde demiror equidem quid causæ fuerit cur tanta inuidiæ flamma contra Originẽ mortuum incensa sit (ducentis enim annis post morrem à Theophilo excommunicatus fuit) cum Ioannes trisesimo quinto anno, postquam è vita excesserat, sit à Proclo receptus in communionem. Verùm Proclus Theophilo tãtum facilitate morum antecelluit. Ista autem qua ratione & acciderint, & quotidie accidant, prudentibus viris minimè obscurũ est.

De morte Pauli Nouatianorũ episcopi, & Martiano, qui in eius locum surrogatus erat.

CAP. XLV.

NOn multo post corpus Ioánis in Ecclesia Apostolorũ repositũ, Paulus ecclesię Nouatianorũ Episcop⁹ obiit mortem, eodẽ Cõsulatu, ad xii. Calẽ. Augusti. qui suo funere omnes discrepantes dissentientesq; sectas vnã quo dammodo effecit Ecclesiã. Nam omnes eius corpus ad sepulchrum cum psalmis decãtatis pariter deduxerũt. Quippe dum vixit, omnibus propter rectam sinceramque vitæ rationem perquam charus fuit. Quoniam autem Paulus mortem iam oppetiturus, rem plane memorabilem gesserit, eam vtpote huic historiæ admodum accõmodatam, ad legẽtium vtilitatem hoc loco ponẽdam cẽsui. Quòd autem, dũ ægrotabat, consueta suæ monasticæ disciplinæ dieta vsus sit, neq; eam vllo modo violauerit, quodq; etiam preces assidue facere non intermiserit, mihi silentio prætereundum puto, ne dum in illis commemorandis insisto, rem gestam ab eo, vtidixi, planè memorabilem & valde vtilem aliqua ex parte obscurare videar. Quænam igitur ea sit, iam dicere aggredior. Paulus è vita migraturus, omnes sacerdotes ecclesiarum quæ sub eo erant, accersitos sic allocutus est: Prouidete vt dum ego adhuc spiritum duco, Episcopus vobis designetur, ne postea ecclesiæ tumultu perturbentur. Cum responderent non ipsis potestatem Episcopi deligendi permitten-

mittendam esse(cum enim, inquiunt, alius nostrum aliud habeat iudicium, vnum eundemq; nominare non possumus, sed te eum quem volueris vt nos eligamus designare cupimus. idcirco,inquit,mihi hanc vestram promissionem scriptis mandatam tradite, quod cum estis electuri cui ego suffragatus fuero. Qua Syngrapha confecta, manuq; illorum subscripta, primum in lecto se paululum erigens, clam illis, qui aderant, nomen Marciani,qui presbyterij gradum obtinuerat, sub eoque didicerat monasticum vitæ genus,& id temporis fortè aberat, in ea inscripsit. Deinde cum illam obsignâsset, primariosq; presbyteros etiam ad eandem sigillis suis etiam confirmandam induxisset, tradit Marco Nouatianorum in Scythia episcopo,qui tum in vrbe erat, sicq; illum affatur: Si Deo visum fuerit vt ipse amplius in hac vita maneam, hoc mihi depositum saluum redde:sin eius voluntas sit, vt hinc demigrem, reperies in hac syngrapha eum,quem ego mihi in episcopatu successorem designauerim. Quæ cum dixisset excessit è vita. Itaque triduo post eius mortem, Syngrapha coram ingenti multitudine resignata,cum inuenirent nomẽ Marciani in ea inscriptum, omnes vno ore illum hominem esse eo honoris gradu dignum exclamarunt: atque absq; mora miserunt aliquot,qui eum comprehenderent. Illi eum Tiberiopoli vrbe Phrygiæ vitam degentem dolo bono comprehendunt, indeq; secum deducunt: Ac 12. Calend. Septembris illum iam episcopum ordinatum, in sede episcopali collocant. Sed de his non est opus plura commemorare.

Quòd Imperator Theodosius coniugem suam Eudociam Hierosolyman miserit. CAP. XLVI.

THeodosius Imperator,deinceps preces Christo offerre, quibus gratias pro acceptis beneficiis agat, Christiq; nomen hoc munere obeundo eximijs honoribus decorare cœpit. Quinetiam Eudociam coniugem Hierosolymam misit. Quippe pollicitus erat illam hoc votum persoluturam, si filiam in matrimonio collocatam cerneret. Quin illa ipsa & ecclesias hierosolymorum, & omnes alias in vrbibus versus orientem sitas tum eo proficiscendo, tum domum redeundo varijs ornamentis honorificè illustrauit.

De

De Thalassio Cæsariæ vrbis Cappadociæ Episcopo.
CAP. XLVII.

PRoclus eodem tempore, ad decimum septimum Consulatum eiusdem Imperatoris, rem planè admirabilem, & qualem nemo veterum episcoporum aliquándo effecerit, aggressus est. Nam Firmo, episcopo Cæsareæ Cappadociæ mortuo, Cæsarienses Constantinopolim aduentant, episcopum quęsituri. Ac cum Proclus lustraret animo quem ad eum episcopatum designaret, fortè fortuna die Sabbatorum, dum aliquem dispicere conabatur, omnes Senatores illum inspectarent, ad ecclesiam accedunt: in quorum numero fuit Thalassius, qui gẽtium & ciuitatum Illyrici prę-fecturam gesit. Cui partium versus orientem administrandarum curã, vti fama est, imperatoris iussu susceturo, Proclus manus imponit: & pro Præfecto Episcopũ Cæsareæ declarat. Atque ad hunc modum ecclesiæ status id temporis prosperum & fœlicem successum habuit. Nos verò hoc loco finem nostræ historiæ imposituri, omnes vbique ecclesias, vrbes & gentes pace tranquilla frui optamus. Pace enim regnante historiæ scribendæ studio incensis, nullum omnino suppetet argumentum. Quippe nobis Theodore sanctissime, qui prouinciam historiæ literis prodendæ abs te nobis datam septem libris sumus complexi, nullum planè suppeditasset argumentum, si illi, qui ex seditionibus conflandis voluptatem capiunt, acquiescere voluissent. Hic septimus liber spatium triginta duorum annorum continet: tota autem historia in septem libros partita, annos centum quadraginta complectitur. Qyæ orditur à primo anno ducẽtesimæ primæ Olympiadis, in qua Constan-

stãtinus Imperator declaratus fuit, desinitq; secundo Anno ducentesimæ vigesimæ octauæ Olympiadis, ad decimum septimum Consulatum Imperatoris Theodosij.

Finis septimi libri.

THEODORITI EPISCOPI CYRI ECCLESIASTICAE HISTORIAE, LIBRI QVINQVE.

Liber primus.

Historiæ scopus. CAP I.

QVanquam pictores, qui veteres historias in tabulis & parietibus describũt, cum intuentium magnopere oblectãt oculos, tum rerum præteritarum recordationem ad prolixum temporis spatium florentem seruant: tamen scriptores, qui pro tabulis, monimentis librorum, & pro colorum varietate, orationis floſculis vtuntur, memoriam rerum gestarum (Siquidem res pictorum artificio descriptas temporis consumit conficitque longinquitas) multò diuturniorem stabilioremque efficiunt. Qua ratione ipse equidẽ adductus sum, vt ea quæ in ecclesiastica historia desunt, scriptis mandare aggrediar. Nam vt gloria rerum præclarissimè gestarum, quarum commemoratio multum sit hominibus adiumenti alatura, obliuione cõtereretur, haud sine scelere fieri posse existimaui. Qua de causa nonnulli, quibus cum mihi magnus vsus & familiaritas intercedit, sæpenumero me vehementer cohortati sunt, vt hunc historiæ ecclesiasticæ scribendæ laborem in manus sumerem. Verùm cum difficultatem operis mearum virium imbecillitate metiri incipio, eius susceptionem non mediocriter equidem pertimesco: attamen fretus benignitate Dei boni cuiusque largitoris munifici, rem magis arduam, quàm quæ mea doctrinę tenuitate perfici possit, suscipio. Atque vt Eusebius genere Palæstinus, à sanctorum apostolorum temporibus exorsus, res in ecclesia inde vsque ad tempora Constantini Imperatoris sanctissimi gestas conscripsit: sic ego ex illo ipso tẽpore,

quo

quo ab eo desitum est scribere, initium historiæ ducere statuo.

Vnde cœperit Arianorum hæresis. CAP. II.

CVM nefarij illi & impij tyráni extincti essent, Maxé-
tius videlicet, Maximinus & Licinius, grauis persecu-
tionis procella, quam furiæ illæ, non aliter atque tur-
bines quidam in ecclesia Dei cõcitauerant, sedatur, & sæua
ventorum violentia cõpressa, stabilis & diuturna Christi
gregi tranquillitas affertur. Nam Constantinus omni ge-
» nere laudis florentissimus, qui non ab hominibus, neq; per Gal. 1.
» hominem, sed cœlitus à Deo more sancti apostoli ad illius
muneris administrationem vocatus erat, huius pacis eccle-
siis author fuit. Siquidem leges conscripsit, quibus & ho-
stias simulachris vetuit immolari, & ædes sacras extruendas
sanciuit. Quinetiam præsides, quorum mentes fides Chri-
stiana imbuerat, gentibus ac prouinciis præfecit, deditque
illis mandatum, vt sacerdotes honore afficerent: illis autẽ,
qui eosdem contumelioſe insectari aggrederentur, exitium
minatus est. Quo quidem tempore, alij ecclesias dirutas de
integro erexere: alij alias ampliores splendidioresque exæ-
dificauêre. His rebus hoc loco cõstitutis, nostri animi gau-
dio perfusi & voluptate, aduersariorum autem tristitia &
mœrore confecti fuerunt: quandoquidem simulachrorum
delubra occlusa: in ecclesiis Christianorum dies festi, &
crebri conuentus celebrati. Verùm nequam & inuidus dæ-
mon, generis humani pernicies, cum statum ecclesiæ Dei
tam secundo ac prospero flatu ferri cerneret, nullo modo
pati potuit, sed subdola ac pestifera consilia excogitare cœ-
pit, omnesque sedulo perueſtigauit modos, quibus eam
tam præclarè ab vniuersitatis opifice & moderatore guber-
natam penitus euerteret. Nam cum animaduerteret genti-
lium errorem suis integumentis euolutum, & varias ac mul
tiplices Dæmonum fraudes perspicuè deprehensas, & crea-
turá à quàm plurimis nulla amplius dignatam veneratione,
sed pro illa creatorem laude & præconiis celebratum, id-
circo deinceps non apertè contra Deum ac seruatorem no-
strum bellum ciere, sed cum homines quosdã nomine qui-
dem Christianos, re tamen ipsa ambitionis & inanis gloriæ
seruos

seruos repperisset, his tanquam instrumentis ad suos veteratorios conatus perficiendos valde idoneis vti cœpit. Atque istorum opera complures in veterem induxit errorem, non quòd creaturam denuo coli efficiebat, sed quòd ita comparauit, vt Creator & Opifex mundi in eodem cum creaturæ ordine constitueretur. Verùm quo in loco huius erroris primum iecerit fundamenta, & quomodo peruersæ doctrinæ zizania proseminauerit, iam explicaturus venio. Alexandria ciuitas est amplissima, & maxima hominum multitudine frequẽtata, quæ non AEgypti solum, verùm etiam Thebaidis, & Lybiæ, quæ AEgypto adiacent, principatum obtinet. Cuius episcopatum post Petrum illum in fidei certamine victorem & athletam egregium, qui impijs tyrannis quos supra posui, regnantibus est martyrij coronam consecutus, Achillas ad exiguum tempus administrauit, eiusque ecclesiæ clauum tenuit. Huic successit Alexander, doctrinæ euangelicæ propugnator acerrimus. Per idem tempus, Arius, qui in numerum presbyterorum ascriptus erat, cuiq; sacrarum literarum interpretatio concredita, cum videret Alexandrum ad episcopatus gubernacula designatum, inuidiæ flammam qua incendebatur, minimè reprimere, sed ea vehementius inflãmatus, materiam cõtentionis & discordiæ indies aucupari laborauit, ac tametsi in præstabilẽ eximiãq; Alexandri viuendi rationem aciem acriter intendendo, nihil ad falsam criminationem contra eum confingendam potuit omnino reperire, tamẽ æstus inuidiæ eum quiescere nõ sinit. Istum igitur, cum hostis veritatis Diabolus nactus esset, eius conatibus Ecclesiã procellis miscere exagitareq; instituit. Nã ꝑsuasit illi, vt Apostolicę Alexãdri doctrinę apertè resisteret. Itaq; vt Alexander Sacrarũ literarũ disciplinæ obsecutus, filium patri honore parẽ, eandẽq; habere cum Genitore substãtiam docuit, Sic Arius palam contra veritatem pugnans, eum creatum & factum affirmauit. Quinetiam adiecit, tempus aliquando fuisse, cum nõ erat, & alia nonnulla, quæ ex eius libris multo apertius possunt intelligi. Atque ista non in ecclesia solum, verum etiam extrà in circulis & congressibus hominum disserere cœpit. Per ædes quoque circum circa grassari, vt quos posset, in istorum errorum laqueos induceret. Alexander igitur doctrinæ apo-

stolicæ

ſtolicæ patronus, primum hortatione & conſilio eum à ſententia deducere tentat. Cæterum vbi Corybantum more inſanire vidit, & impiam doctrinam palam prædicare, de dignitate ſacerdotali dimouet: euangelij præcepto obſecutus, Si oculus tuus dexter ſcandalizet te, erue eum & proijce abs te. *Mat. 5.*

Primariorum Epiſcoporum enumeratio.

CAPVT III.

EOdem tẽpore Syluester Romanę eccleſię gubernaculũ tenuit, ſucceſſorq́; fuit Miltiadis illius, qui poſt Marcellinum, virum perſecutionis temporibus magna gloria planè nobilitatum, ad eiuſdem eccleſiæ epiſcopatum gerendum delectus fuit. Antiochiæ autem epiſcopatum, mortuo Tyranno, cum pax iam in eccleſiis vigere inciperet, obtinuit Vitalius, qui eccleſiam ibi à tyrannis dirutam, in Palæa, ædificauit. Huic ſucceſsit Philogonius, qui & temporibus Licinnij ſingulare ſtudium in verę pietatis defenſione declarauit. & quę videbantur eccleſiæ illius ædificio deeſſe, ſua opera adijcienda curauit. Epiſcopatus verò Hieroſolymorũ, poſt Hermonam delatus fuit Macario, qui ob beatam viuendi rationem, & multiplicia bona, quibus exornatus fuit, vere nomini ſuo reſpondit. Per idem tempus epiſcopatus Conſtantinopolitani miniſterium obtinuit Alexander, vir donis planè apoſtolicis decoratus. Quo quidẽ tempore Alexander Alexandriæ Epiſcopus, cum videret Arium ambitionis æſtu incenſum furere, & eos, quos peſtifera in Deum blaſphemia irretierat, in vnum cogere, conuentus præterea ſeparatim celebrare, eius impiam blaſphemiam eccleſiarum præſidibus per epiſtolas ſignificauit. Quarum vnam ad gentilem ſuum perſcriptã, qua pernicioſi Arij conatus perſpicuè explanantur, primum in hiſtoria ponam, quò nemo ſuſpicetur me has res, quas de eo ſcriptis perſequor, meopte ingenio confinxiſſe. Deinde epiſtolam Arij, poſt illam alias quoq;, inferam, quæ ſunt ad hanc hiſtoriam propterea perneceſſariæ, quòd & eius veritati teſtimonio eſſe poſsint, & res geſtas multo planius edocere. Alexander autem Epiſcopus Alexandriæ iſta, quæ ſequuntur, ad gentilem ſuum ſcribit.

Palæa locus quidã ſic dictꝰ, vide poſt li. 2. ca. 31. & li. 3. ca. 4.

Epiſtola

2 *Epistola Alexandri Episcopi Alexandriæ ad suum gentilem.*

3 *Honoratiss. fratri Alexandro secum fidei consensu coniuncto Alexander in Domino S.*

Prima. *Alexandri Episcopi Alexandrini ad Alexandrum Episcopum Constantinopolitanũ epistola.*

CAPVT IIII.

EST quidem propositum hominibus improbis, in quorum animis inexplebilis honoris & pecuniæ cupiditas, insita est, vt ecclesijs, quæ videtur plus habere dignitatis, ex occulto insidiétur: qui per varias ac multiplices vias, synceram ecclesiæ pietatem oppugnare, non cessant. Nam impulsu diaboli, qui vim suam in eorum animis exercet, in furorem acti, ad voluptates, quæ forte se offerunt, feruntur præcipites: atque ab omni pietate refugientes, timorem diuini iudicii proterunt. De quibus ego, qui inde non parum acceperim incommodi, necesse habui vestræ pietati significare, vt id generis homines sedulo deuitetis, ne fortè quisquam illorum audacia fretus, vel per se ipsum (præstigiatoribus enim nunquê deest ad fraudem faciédam simulatio) vel per literas, quæ erunt mendacijs ita lepidè & eleganter aspersæ, vt hominem, qui simplici ac sinceræ fidei se addixerit, à veritate abstrahãt, in vestras ecclesias erroris sui inprimãt vestigia. Nam Arius & Achillas nuper facta cõiuratione, dum Colluthi ambitionem imitari studebant, eum in eo vitiositatis genere longe superarunt. Ille enim, quamquam eas ipsas res, quas isti, coarguere conabatur, tamé improbi sui instituti causam saltem simulatam habuisse visus est. Hi autem, cum illius nundinationem, qua Christum ipsum vẽdidit, animaduerterẽt, nõ amplius ecclesiæ legibus subiecti esse sustinuerunt, sed speluncis latronum sibi constructis, conuentus in illis sine intermissione agere, noctes diesq; Christo & nobis maledicè obtrectare, omnem apostolicam & piam doctrinam criminari, simulatione Iudaica officinam ad Christum oppugnandum instruere, diuinitatem Seruatoris nostri inficiari, eum cæteris hominibus nihilo

hilo præstantiorem prædicare, vocibusq; omnibus, quæ pro eius salutari in carne œconomia, & abiectione sui nostra causa suscepta ex sacris literis selectis, eisdem impiam suam prædicationem corroborare, & verba, quibus æterna eius diuinitas, & gloria vnà cum patre ineffabilis confirmatur, auersari nituntur. Quippe impiam gentilium & Iudæorum de Christo opinionem defendentes, suam ipsorum laudem quantum fieri potest venari, & in quibus eis ludibrio sumus, omnia enixè consectari studeant. Seditiones porro in nos quotidie cõcitare, graues eiere persecutiones, & interdum lites per mulierc ularum impurarum sermones, quas ipsi in fraudem impulerunt, intendere, nonnunquam religionem Christianam, suas tenellas meretriculas per singulas plateas turpiter circumducendo, grauissimis cõtumelijs afficere, quinetiam inconsutam & indissolubilẽ Christi tunicam, quam tortores noluerunt discindere, hi discerpere non dubitarunt. Nos igitur, sicut scelerata eorũ vita, & conatus execrabilis postulat, suffragijs omnium, tandem licet sero propter rei ignorationem istud simus aggressi, ecclesia quæ Christi diuinitatem sancte adorat, eiecimus. Itaque hi circumcursare hac illac, quo nobis obtrectent, deflectere ad collegas nobiscum in eadem fide consentientes, specie quidem pacis & concordiæ simulata veniam petere prę se ferre: sed reuera moliri, vt per sermonis lenocinia nonnullos eorum in sui morbi contagionem pertrahant: literas quoq; ab illis blãdiores petere, vt coram ijs, quos errore implicarint, eas deprauatè legentes, suæ prolapsionis impœnitentes reddãt. Iam ad impietatem assuefactos quasi episcopos suę sententiæ & opinioni consentientes haberent. Nam non illis confiteri volunt ea, quæ tam nefariè impieq; apud nos cum docuerunt, tum fecerunt, quorũ gratia ecclesia expulsi sunt, sed vel silentio tegere, vel partim sermonibus commẽtitiis, literis partim veteratoriè scriptis obscurare nituntur, quo eos dolo deludant. Quapropter colloquiis tum probabilitate, tum facetiis dicacibus refertis, pernicioſam suam doctrinam, tanquam velis obtendentes, hominem simplicem & fraudi expositum in suum errorem rapiunt: quinetiam à nostræ sanctæ piæq; religioni apud oẽs obtrectando, haudquaquam se abstinent. Vnde fit, vt nonnulli qui eorum li-

teris ſubſcribunt,in eccleſiam recipiantur: quod factũ, mea quidem ſententia, maximam infamiæ notam collegis noſtris, qui illud auſi ſunt, inuſsit,qui non modò id quod canon apoſtolicus permiſit non faciunt, ſed conatum eorum contra Chriſtum planè diabolicum, qui illis ineſt,vehemẽtiorem efficiunt. Quocirca fratres chariſs. abiecta cunctatione,ingenii mei vires,quo iſtorũ infidelitatẽ vobis ſignificarẽ,excitaui:qui aſſerunt,tẽpus aliquando fuiſſe, cum nõ eſſet filius Dei:poſtea factum, cum non antè extiterit,talem fuiſſe tum,cum factus erat,qualis quiſque homo eſt. Omnia enim Deum ex nihilo feciſſe. Qua ſententia etiam filium Dei comprehendunt,eumq; in creationem omnium rerum, ſiue rationis ſunt illę participes,ſiue expertes, concludunt. Quibus etiam conſequenter addunt,eum natura poſſe mutari:virtutis & vitij capacem eſſe. Itaq; hoc poſito, eũ ex nihilo factum,literarum ſacrarum,quæ verbi Dei æternitatem, immutabilitatẽ, eius ſapientiæ diuinitatem (atque iſta ſunt Chriſtus) docent,prorſus labefactatur authoritas. Eſt enim in noſtra quoque ſitũ poteſtate, vti iſtæ eccleſiæ peſtes prædicant, filios Dei fieri, non aliter atque ille factus eſt. Scri-
Iſa.1. ptum nãque eſſe, filios genui & exaltaui. Ac cum illis obijcitur ſentẽtia, quæ deinceps ſequitur,Et ipſi ſpreuerunt me, quod planè naturæ ſeruatoris,qui eſt natura immutabili,repugnat, tum omni exuta erga Deum pietate & reuerentia, aiunt Deum cũ eum præſcientia & præſentione prænouiſſet neutiquam ipſum aſpernaturum, idcirco ex omnibus elegiſſe. Nõ enim natura, aut quicquam præter cæteros filios habuiſſe prærogatiuæ (nullum namq; natura filium Dei eſſe affirmant, neq; quẽquã eſſe, qui vlla cũ eo proprietate coniunctus ſit)ſed cum eſſet natura mutabili, & propter ſingulare in vita & moribus ritè inſtituẽdis diligentiam ac ſtudiũ non ad vitia deflecteret,Deũ eũ elegiſſe: adeo vt ſi vel Paulus, vel Petrus in hac obnixè incubuiſſet, eodem modo fuiſſe filios Dei ,quo ille fuit. Ac quò inſanã & peſtiferã ſuã doctrinam cõfirment, etiam in ipſas ſcripturas vim faciunt, & ſentẽtiam in Pſalmis de Chriſto traditã,quæ ita ſe habet,
Pſal.44. Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatam, propterea vnxit te Deus,Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis,ad ſuum inſtitutum detorquent. Verùm quòd filius Dei non creatus

fuit ex,

, fuit ex nihilo, neque tempus fuisse, cum non erat, Ioannes
, Euangelista abunde satis docet: sic enim de illo scribit: V- *Ioan.1.*
, nigenitus filius, qui est in sinu patris. Cum enim Diuinus
, ille magister docere institueret, patrem & filiũ duas res esse,
, quæ separari nequeunt, filiũ in sinu patris esse dixit. Quin-
, etiam quòd filius Dei non sit rebus ex nihilo creatis annu-
, merandus, idem Ioannes ostendit, cũ dicat, omnia per ipsum
, facta esse. Nam proprium eius subsistentiæ modum declara- *Ioan.1.*
, uit his verbis: In principio erat verbum, & verbum erat
, apud Deum, & Deus erat verbum: omnia per ipsum facta
, sunt, & sine ipso factũ est nihil. Quòd si omnia per ipsum
, facta sunt, qui fieri potest, vt is, qui rebus creatis essentiam
, indulcerit, quodam tempore non fuerit. Nulla enim ratio
, vult, vt quod creat, eiusdem sit cum creatis naturæ. Quòd
, si ipse fuit in principio, & omnia per ipsum facta sunt, crea-
, taq; ex nihilo (nam quod est subsistitq;, illis, quæ fiunt ex
, nihilo, contrariũm est, vehementerque repugnat) Nam cum
, alterũ nullũ esse interuallũ inter patrẽ & filium, neq; illud
, vlla animi cogitatione posse informari, alterum mundum ex
, nihilo conditum, ostendit, perspicuum est mundum re-
, centiorem, quàm essentiam filij Dei, habuisse generatio-
, nem: quippe cum omnia à patre per filium talem sint essen-
, tiæ originem consecuta. Itaque sanctissimus Ioannes cum
, illud ERAT, quod est verbi Dei proprium, immensum
, esse, & longe supra mortalium captum & cogitationem
, positum animaduerteret, eius generationem creationemq;
, eloqui noluit, imò verò ne ausus quidem est verbis, lite-
, ris eisdem ac syllabis compositis gignens & genita nomi-
, nare: non quòd verbum Dei ingenitum est (nam solus
, pater est ingenitus) sed quòd ineffabilis vnigeniti filij Dei
, subsistentia non modò solertem intelligentiam euangeli-
, starũ, verùm fortasse etiam angelorum comprehensionem
, longe superat. Itaque, meo quidem iudicio, ne in piis qui-
, dem numerandi sunt, qui in istarum rerum inquisitionem
, intrare non dubitant, spreta reiectaque illa sententia: Al- *Eccle.3.*
, tiora te ne quæras, & sublimiora te ne scruteris. Quòd
, si cognitio multarum aliarum rerum, quæ sunt sine du-
, bio his longè imperfectiores, comprehensionem fu-
, giat humanam, quales sunt illæ, de quibus Paulus sic

1. *Cor*. 2. loquitur: quas oculus nõ vidit, neque auris audiuit, neq; in cor hominis ascenderunt ea, quæ præparauit Deus diligentibus se, quales sunt præterea stellæ, quos Deus Abrahamo negauit posse numerari, qualis denique est arena maris & stillæ pluuiæ, quas res, inquit scriptura, quis enumerare poterit, quid est ergo, cur quisquam nisi insanus & planè mente captus sit, verbi Dei subsistentiam curiose perquestigare moliatur? De qua ita spiritus loquitur propheticus: Generationem eius quis enarrabit? Per quam quidem sententiam ab animis eorum, qui erant velut columnæ & principes omnium qui in toto orbe vixerint, Seruator noster, quo illis gratificaretur, istarum rerum notitiã tanquam onus amouere laborauit: contraque naturam esse docuit, vt quisquam eas cogitatione reprehenderet. Nam soli patri diuinissimi illius mysterii cognitionem reseruatam esse. Sic enim locutus est: nemo nouit, quis sit filius nisi pater, & patrem nemo nouit, nisi filius. De qua re arbitror patres hoc quoque dixisse: Secretum meum mihi & meis. Quòd autem extrema dementia est, filium ex his, quæ non sunt ortum, inque tempore productum existimare, eædem ipsę voces, nimirum, EX HIS QVAE NON SVNT, satis declarant, licet isti stupidi suarum vocum insaniam non intelligant. Nam id, quod dicitur, NON ERAT, aut in tempore fuisse necesse est, aut in aliquo seculi interuallo. Proinde si verum est, omnia per ipsum facta esse, constat etiam omne seculũ, tẽpus, interualla temporis, & illud quando, in quibus reperitur id, quod dicitur, NON ERAT, per ipsum facta esse. Et quid est, quamobrem non sit absurdum eum, qui tempora, secula, opportunitates temporũ, quibus cum illud, quod dicitur, NON ERAT, Confusum est, progenuit, quodam tempore non fuisse afferere? quippe cum insulsum sit, & plenum cuiusque insciticæ eum, qui alicuius rei procreator extiterit, post rei illius procreationem, ipsum procreatum esse. Nam vt istorum fert opino, non solum illud interuallũ temporis, in quo filium à patre generatum asseuerant, tempore prius erat, quàm Dei sapientia, quæ hanc vniuersitaté construxit, verum etiam scriptura, quæ illum primogenitum omnis creaturæ nuncupat, mentita est. Accedit eodem Paulus, qui de eo his congruentia voce clarissima fundit: sic enim ait:

Isa. 53.

Apostoli

Matth. 11.

Esa. 24.

, nim ait: Quem posuit hæredem omnium, per quem secula *Heb.1.*
, condidit. Quinetiam in eo condita sunt omnia, & quæ in
, cœlis, & quæ in terra, visibilia & inuisibilia, siue principa- *Col.1.*
, tus, siue potestates, siue dominationes, siue throni. Omnia
, per ipsum & in ipsum condita sunt, & ipse est ante omnia.
, Quocirca cum illud, EX NIHILO seu EX HIS QVAE NON
, SVNT, non sine summo scelere & impietate positum sit, ne-
, cessariò sequitur patrem semper patrem fuisse. Atque est pa-
, ter semper, cum habeat filium, ob quem vocatur pater: &
, cum sit semper ei filius, & semper pater, perfectus, atque
, in ipso, quod verè bonum est, expletus omnibus suis par-
, tibus: qui filium vnigenitum, neque in tempore, neque ex
, interuallo temporis, neque ex nihilo genuit. Quin igitur
, fieri potest, vt non sit impium dicere, quodam tempore sa-
, pientiâ Dei non fuisse, cum ipsa loquatur de se: Ego eram *Prou. 8.*
, apud illum componens, ego eram cui adgaudebat: aut vir-
, tute Dei aliquando non fuisse, aut verbum eius mancum
, fuisse aliquando, aut alia negare, ex quibus & filius cogno-
, scitur, & pater velut notis quibusdã discernitur. Nam cum
, quis splendorem gloriæ neget esse, tollit simul & primariam
, lucem, cuius est splendor. Quod si porrò imago Dei non
, erat semper, liquet neque illum cuius imago est, semper fu-
, isse. Quinetiam cum dicitur formam subsistentiæ Dei non
, esse, tollitur vnà etiam ille, qui omnino ab ea figuratur.
› Vnde licet, perspicere Seruatoris nostri proprietatem, qua
› filius est, cum aliorum filiorum proprietate habere commu-
› ne. Nam quemadmodum inexplicabilis eius subsistentia
› propter eximiam & singularem ipsius excellentiam osten-
› ditur rebus præstare omnibus, quibus ipse essentiam tribu-
› erit: sicq; & eius filialitas, vt ita dicam, quæ est paternæ di-
› uinitatis secundum naturam, ineffabili quadam præstantia *Vide Hi-*
› antecellit filialitati eorum, qui per ipsum adoptantur in fili- *lar. &*
› os. Nam ille cum sit in omnibus cumulate perfectus & nul- *August.*
› lius rei indigens, est natura planè immutabili: hi autem cum
› in vtramque partem conuerti possint, illius egent auxilio.
› Qui enim fieri potest, vt Dei sapientia efficiatur perfecti-
› or, aut ipsa veritas, aliquid sibi assumat quod omnino ha-
› bet, aut verbum Dei eodem modo? Aut quo modo ipsa vi-
› ta, lux vera præstabilior fiat? Quod si ita se habet, quanto

magis repugnat naturæ, vt sapiẽtia stultitiæ aliquãdo capax
sit, aut potẽtia Dei implicetur imbecillitate, aut obscuretur
temeritate ratio, aut tenebræ denique cum vera luce commi
sceantur, præsertim cum & Apostolus simili causa adductus,
2. Cor. 6. dicat: quæ societas luci ad tenebras, aut quæ cõuentio Chri
Prou. 30 sto ad Belial, & Salomon quoque, quòd fieri nequit, vt vel
cogitatione comprehendantur vię serpentis super petrã, quę
est, vt Paulus censet, Christus. Qui autem sunt eius creatu-
ræ, vt homines & angeli, benedictionem accepêre, vt indi-
es proficerent, & virtutibus mandatisq; in lege præscriptis
exculti exercitatiq; non in vitia delaberentur, ad eum planè
finẽ vt Dominus noster Iesus Christus, qui est patris natura
filius, ab omnibus adoretur. Quinetiam idem ipsi spiritu
seruitutis depositoabiectoque, & spititu adoptionis filio-
rum ex rectè præclareq; factis, & ex progressione in virtute
assumpto, beneficio Christi, qui est natura Dei filius, affecti,
fiũt filij adoptiui. Quòd verò ad ingenuã, propriã, naturalẽ,
& eximiã eius filiationẽ attinet, Paulus Apostolus explanat
Rom. 8. de Deo loquẽs his verbis: Qui proprio filio non pepercit,
sed pro nobis videlicet nõ natura filijs ipsum tradidit. Nam
quò ab alijs filijs, qui nõ sunt proprij, distingueretur, eũ pro
prium filiũ nominauit. Porrò in Euangelio sic scriptum le-
Mat. 3. gimus: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene com-
placui. Itẽq; in Psalmis Seruator ait de se: Dominus dixit ad
Psal. 2. me filius meus es tu: in qua sententia & suam ipsius demon-
strat ingenuitatem, & alios quosdam præter se sui patris fili-
Psal. 109 os esse non ingenuos, Quid quæso illud, Ex vtero ante lu-
ciferum genui te, an non perspicuè ostendit naturalem, quæ
in filio est, paternæ generationis proprietatem, quam non
studio in moribus piè instituendis, non in virtute excolen-
da progressione, sed propria naturæ vi est consecutus? Pro-
inde vnigenitus patris filius hanc proprietatẽ, qua filius est,
firmã & immutabilem tenet. At adoptio filiorum, quæ in
hominibus rationis participibus est, quæque non natura
ipsis sed probitate morum & Dei beneficio tributa sit, ex
sacra scriptura mutabilis ostenditur. Nam videntes, inquit,
Gen. 6. filij Dei filias hominum, acceperunt sibi vxores: & quæ
sequuntur. Ac rursus: filios genui & exaltaui. Ipsi autem
spreuerunt me, Deum per Esaiam prophetam dixisse cog-

nouimus

, nouimus. Verùm quamuis de hac re multa habeam dicere, *Isa.1.*
, Chariſsimi fratres, tamen ea miſſa propterea facio, quòd
, abſurdum putem doctores fidei doctrina conſentientes
, pluribus admonere: quippe cum ipſi ſitis docti à Deo, &
, non ignoretis tum Ebionis & Artemæ doctrinam, quæ non
, ita pridem veram eccleſiæ pietatem oppugnare cœpit, tum
, peſtiferum ſtudium Pauli Samoſateni epiſcopi Antiochiæ,
, qui concilio omnium vbique epiſcoporum atque adeo iu-
, dicio, eccleſia eiectus eſt. Cuius peruerſæ doctrinæ Lu-
, cianus ſucceſſor factus, multorum annorum ſpatio, hoc
, eſt tantiſper, dum tres epiſcopi alius poſt alium, eccleſi-
, am illam rexêre, excluſus ab eccleſia manſit. Iſtorum hæ-
, reticorum impietatis feces hi, qui modò in lucem editi,
, filium Dei ex nihilo ortum aſſerunt, quique ſunt velut
, ſtolones occulti ex illis naſcentes, animis hauſerunt: A-
, rium dico, Achillam, & reliquam improborum illis ad-
, hærentium turbam: quinetiam tres epiſcopos in Syria,
, neſcio quo modo ordinatos, qui quoniam iſtorum errores
, ſuo conſenſu approbarunt, videntur eorum amentiam ve-
, lut facibus nouis admotis magis incendiſſe: in quos qui-
, dem accutatè inquirendi poteſtas veſtro iudicio permiſſa
, eſt. Atque hi quemadmodum voces de Seruatoris paſsio-
, ne, de abiectione & exinanitione ſui ipſius, de eius pau-
, pertate, aliasq;, quibus tanquam aduentitiis ſe in ſacris li-
, teris noſtra cauſa deſcribi paſſus eſt, memoria ideo tenent,
, vt eas citando ſummam eius & ſempiternam diuinitatem
, deprauent: ſic verba, quæ naturalem eius gloriam, nobili-
, tatem, & æternam cum patre manſionem ſignificanter expri
, munt, penitus eorum animis exciderunt: cuius generis ſunt
, illa: Ego & pater vnum ſumus. Quam ſententiam dum pro- *Ioan.10.*
, tulit dominus, non ſe patrẽ appellauit, neque duas duarum
, perſonarum naturas vnam eſſe oſtendit, ſed quòd patris fi-
, lius paternam effigiem accurate ſeruare ſolet, quippe cum
, eius ſimilitudinem in ſe à natura impreſſam habeat, & per-
, fecta ſit patris imago, & expreſſa figura exemplaris primarij.
, Vnde Dominus Philippo quodam tempore patrem eius vi-
, dere cupienti, dicentiq;: Oſtende nobis patrẽ, aperte com-
, mõſtrat: Qui vidit me, vidit & patrẽ: quãdoquidẽ pater per
, ipſum velut per ſpeculũ puriſsimũ idẽq; animatum in quo

Dei exprimitur imago, manifestò cernitur. Filium porrò, patri similem in psalmis pronuntiatum memorant sanctissimi viri: in quibus scriptum est: In lumine tuo videbimus lumẽ. Quapropter qui honorat filium, honorat & patrem, idque planè merito. Nam omnis vox impia, quæ temere contra filium profertur, in patrem quoq; recidit. Atque nemini mirum debet videri fratres Charis. (hoc enim quoq; persequi animus est) si falsas confictasq; tum contra me, tũ contra populũ nostrum sanctissimum criminationes deinceps exposuero. Nam qui acié ad diuinitatẽ filij Dei oppugnandam instruxerint, nõ mirum, si nos cõtumelioſis maledictis lacerare nõ vereantur. Qui etiam neminẽ voluntex antiquis patribus sibi cõparari, neq; illis, quibus nos abeunte ætate vsi sumus præceptoribus, se pares existimari sinunt, imò verò ne vnum quidem collegarũ nostrorum vel ad mediocrem sapientiã peruenisse censent, sed se solos sapientes, solos egestatẽ voluntariam sectantes, solos dogmatum inuentores, & sibi solis ea doctrinæ patefacta esse mysteria, quæ in nullius vnq; sub sole cogitationẽ ac mentem venerint, arbitrantur. O impiã arrogantiã, ò insaniã immẽsam, ò inanẽ gloriam cũ furore cõiunctam, ò spiritus planè satanicos, qui impiis eorũ animis velut callum malitiæ obduxêre. Non diuina veterum scripturarum claritas vllum ipsis incussit pudorem: non consentiens collegarum & pia
Horat. de Christo doctrina eorum audaciam repressit: quorũ scelus nefarium ne dæmones quidem, quippe qui sedulo caueant, ne vllam omnino maledicã & contumelioſam vocem contra filium Dei eloquantur, omnino ferre videntur. Ista à nobis pro virili nostra parte in præsentia allata sunt ad eos coarguendos, qui in tam inepta contra Christum disputandi materia, tanquam in puluere se exercent, & nostræ erga illum pietati falso obtrectare nituntur. Nam isti ridiculorũ fabularum inuentores asserunt nos, dum blasphemiam illam impiã & à nemine vnquam literis proditam, nimirum quæ Christum filium Dei ex nihilo ortũ docet, auersamur, duo ingenita tradere: atq; quæ est eorum inscitia, dicunt necesse esse alterum è duobus hisce statuere, nempe vel eum ex nihilo creatum, vel omnino duo esse ingenita: siquidem propter inertiam ignorant prorsus quantum interſit inter

patrem,

, patrem,qui ingenitus est, & res ab eo conditas ex nihilo,
, siue rationis sunt participes illæ quidem,siue expertes. In-
, ter quæ duo,natura vnigenita media interposita, per quam
, pater Dei verbi hanc vniuersitatem ex nihilo fabricauit, ex
, ipso,qui pater est,genita fuit: sicut ipse dominus quodam
, in loco testatur his verbis:qui diligit patrem, diligit quoq; 1.Ioan.5
, filium,qui ex eo genitus est. De quibus nos sic credimus,
, vti apostolicæ placet ecclesiæ: in vnum nempe ingeni-
, tum patrem, qui nullam habet causam suæ essentiæ,qui nec
, conuerti nec mutari potest, qui similiter & eodem modo se
, habet, qui neque accessionis neque decessionis capax est,
, qui leges,prophetas,& euangelia nobis tradidit,qui deniq;
, patriarcharum, apostolorum, & omnium sanctorum do-
, minus est: Et in vnum dominum Iesum Christum, filium
, dei vnigenitum, genitum quidem non ex eo, quod non
, est, sed ex eo qui pater est,neque id quidem more corpo-
, reo,per incisionem,aut diuisionum fluxiones, vti Sabellio,
, & Valentino visum est,sed modo quodam, qui verbis ex-
, plicari exprimiue omnino non potest,secundum illam pro-
, phetæ vocem,quam supra posuimus,generationē eius quis Isa.53.
, enarrabit,cum eius subsistentia à nulla natura mortali per-
, uestigari queat: quemadmodum neque ipse pater à quo-
, quam indagari, propterea quòd natura humana rationisq;
, particeps cognitionem diuinæ à patre generationis com-
, prehendere nequit. Quas res non par est, vt viri spiritu ve-
, ritatis incitati,à me perdiscant, præsertim cum vox Christi,
, de hac re vestris auribus circumsonet & doceat, nimirum,
, quod nemo nouit, quis sit pater nisi filius, & nemo nouit, Luc.10.
, quis sit filius,nisi pater. Hūc præterea agnoscimus perinde
, atque patrem,nec conuerti,nec mutari posse,nullius rei in-
, digentem, perfectum filium similem patri, & ab eo solum,
, quia ingenitus sit, discrepantem. Nam est accurata & ex-
, pressa patris imago. Atque constat imaginem plenè com-
, plecti debere eas omnes res,quibus exemplar ipsum,quod
, maius est,perfectius exprimatur. Sicut ipse dominus do-
, cuit:Pater maior me est. Atque hac ratione inducti,filium è Ioan.24.
, patre semper existere credimus. Est enim splendor gloriæ
, & character paternæ essentiæ. At nemo hanc vocem (sem- Heb.1.
, per) sic intelligat,vt per eam filius ingenitus existimetur,

sicut isti putant, qui sensus animorũ habẽt planè occæcatos. Nã neq; cũ dicitur, ERAT SEMPER, ET ANTE SECVLA, idẽ est, quod ingenitũ. Imò verò neq; vlla vox, quã humana mẽs conetur effingere, exprimere potest, illud ingenitum, adeo vt vos quoq; ipse fretus vestro recto de omnibus rebus iudicio: eodẽ modo illud ipsum accipere cõfidam, quãdoquidẽ hæ voces, vim huius verbi ingeniti nullo modo exprimũt. Nam hæ tanq; tẽporum quidẽ productionem videntur in se cõplecti, diuinitatẽ aũt vnigeniti, &, vt ita dicã, antiquitatẽ pro dignitate explanare nequeunt. Vnde euenit vt sancti viri cũ hoc mysteriũ explicare, singuli pro viribus, enixè cõtendant, veniã petant ab auditoribus, & apud illos nõ sine causa se excusare conentur: his fere verbis: *Eatenus de his rebus instituimus, quatenus mentis nostræ vis consequi potest.* Si qui sunt, qui expectẽt vocẽ vllã perfectiorẽ ore humano efferri, quã captus fert humanus, dicantq; ea, quæ fuerant ipsis ex parte cognita iam obscurari, est sanè perspicuũ quòd illud (Erat semper & ante secula) longe abest ab eo, quod illi expectant, quæ quidẽ cuiuscunq; generis sint, non sunt idem cum ingenito. Ac propterea & dignitas, quæ est ingeniti propria, ei seruanda est, dicendumque nullam ipsi esse eius essentiæ causã, & honor filio debitus, ei tribuendus, assignãdaque illi generatio à patre initio carens. Et cũ hunc illi honorẽ quantũ in nobis est tribuimus, has voces, ERAT SEMPER, ET ANTE SECVLA piè & sanctè, cũ de eo loquimur, proferimus: nõ tamẽ vt quicq; de eius diuinitate detrahamus, sed vt exquisitã omnino imagini, & figuræ patris attribuamus similitudinem, & ingeniti vocabulũ patri, vtpote eius solum propriũ ascribendũ propterea existimemus, quòd seruator ipse dicit, Pater maior me est. Ac præter istã piã de patre & filio sententiã, vnum præterea spiritũ sanctũ, sicut nos docent sacræ literæ, confitemur, quod non modò sanctos homines veteris testamenti, sed etiã diuinos noui testamenti doctores innouauit. Ecclesiam porrò vnam solam catholicam & apostolicam agnoscimus, quæ sicut nunq; expugnari potest, etiam si totus mundus eam oppugnare instituat, sic omnem impiã hæreticorũ incursionẽ cum cit ac profligat: quandoquidẽ eius dominus nos efficit satis
Ioan. 16. animosos, dum clamat: Confidite, ego vici mundũ. Quin-

etiam

, etiam credimus,ex mortuis resurrectionem, cuius primitiæ
, fuit dominus noster Iesus Christus, qui corpus non specie
, adumbratum,sed verum ex Deipara Maria sumpsit, qui in
, fine seculorum inter homines ad delenda peccata versatus
, est, qui crucifixus est,& mortuus sine vlla ipsius diuinitatis
, imminutione,qui resurrexit à mortuis ascendit ad cœlos,
, & sedet ad dexteram maiestatis Dei. Ista quidem ex aliqua
, parte epistola cõplexus sum,quandoquidẽ singula accuratè
, literis persequi absurdum,vt dixi,ideo sum arbitratus,quòd
, eædem res vestras pias ac studiosas mentes minimè fugiant.
, Ista docemus,ista prædicamus,ista sunt apostolica ecclesiæ
, dogmata, pro quibus mortem oppetere nõ dubitamus:neq;
, quicquam moramur de illis,qui nos ad hæc eiuranda com-
, pellere student:& licet nos tormentis cogere aggrediantur,
, nõ tamen spẽ,quæ animis nostris insita est, abijciemus. Cui
, doctrinæ Arius, Achillas, & reliqui pariter veritatis hostes
, refragati,ecclesia exturbati sunt, quippe cum sint à pia no-
, stra doctrina prorsus auersi, iuxta illá beati Pauli sententiá: *Gala. 1.*
, Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis,
, anathema esto,licet angelum è cœlo se esse simulet. Quin-
, etiam si quis aliud doceat,& non accedat sanis fermonibus
, domini nostri Iesu Christi,& doctrinæ,quæ secundum pie- *1. Tim. 6.*
, tatem est,is inflatur,nihil sciens, & quæ sequuntur. Istos
, verò à fratribus anathemati addictos nemo vestrũ excipiat,
, neq; eorũ verba, vel scripta audire sustineat. Omnia enim
, nõ aliter atque præstigiatores ementiuntur:veritatem loqui
, nolunt. Nam per vrbes circumcursant,non alio quidẽ stu-
, dio adducti,quàm vt amicitiæ & pacis nomine literas per
, simulationem assentationemq; dent,accipiantque,quo per
, illas,in errorem mulierculas paucas peccatis onustas, quas *2. Tim. 3.*
, dolo deceperint,facilius inducant,& quę sequuntur. Qua-
, propter istos,qui tot scelera contra Christũ edere ausi sunt,
, qui religionem Christianam partim maledictis palàm con-
, cidere, partim in iudicijs qui tempore pacis,quantũ in illis
, est, persecutionẽ cõtra nos conscitare,qui deniq; arcanum
, Christi generationis mysteriũ eneruare impense laborarũt,
, istos inq;,fratres Charissimi & fide nobiscũ cõsentiẽtes, a-
, uersati,vnà nobiscũ cõtra insanã eorũ temeritatẽ ferte suf-
, fragia,nõ aliter atq; collegæ nostri qui rẽ ægræ ferunt, qui

epistо-

epistolas contra istos scriptas ad me miserunt, qui libello, aduersum eos edito subscripserunt: quæ omnia per filium, meum Apionem diaconum ad vos misi: atque primum epistolas collegarũ, qui sunt in AEgypto & Thebaide, deinde eorum, qui Libyam, Pentapolim, Syriam, Lyciam, Pamphiliam, Asiam, Cappadociam, & alias regiones hisce finitimas incolunt: quorum exemplum vos imitantes persuasum habeo ad nos itidem daturos literas. Et cum multæ, aliæ curationes ad eos sanandos, qui hoc errore vulnerati, sunt, suppetebant, tum istud etiam remedium ad medicinam populo ab istis decepto faciendam inuentum est, si modò obtemperare voluerint, & cum consensum collegarum, nostrorum intelligant, eorum hortatu ad pœnitentiam se seriò recipere. Salutate vos ipsos mutuò vna cum fratribus, qui vobiscum sunt. Opto vos, fratres charissimi, tũ in Domino valere plurimũ, tum fructũ ex vestro pio in Christum animo percipere. Sunt autem hæretici anathemate dãnati, ex numero presbyterorum Arius, ex diaconorũ autem Achillas, Euzoius, Aëthales, Lucius, Sarmates, Iulius, Menas, Arius alter, & Helladius. Literas etiam in eandem sententiam scripsit idem Alexander ad Philogoniũ Antiochenæ ecclesiæ antistitem, ad Eustathium, qui id temporis Berææ rexit ecclesias, & ad alios, qui erãt dogmatũ apostolicorum patroni. Quin Arius ne se continere quidé potuit, sed scripsit etiam ipse ad eos, quos suæ opinioni se censuit habere consentientes. Quòd verò nihil falsi cõtra eũ diuinus scripserit Alexander, Arius ipse literis, quas dedit ad Eusebiũ Nicomediæ Episcopũ locuples testis est. Itaq; ponã hoc in loco eius epistolã, vt impietatis eius socios velut ante oculos eorum, quibus sunt ignoti statuam.

Arij epistola ad Eusebiũ Nicomediensem Episcopum. CAPVT. V.

Arij Epistola.

Eusebio, domino suo amantissimo, homini Dei, fideli, orthodoxo, Arius quem Alexander Papa iniustè insectatur ob veritatẽ, quæ vincit omnia, & quã tu strenuè propugnas, in domino S.

Cum

, CVm pater meus Amonius Nicomediã iter faceret, offi
, cii mei ratio poſtulare videbatur, vt te p eũ cõpellarẽ,
, ſimulq; etiã amorẽ tibi inſitũ & beneuolũ animũ, quo
, fratres propter Deũ & Chriſtum eius cõplecti ſoles, tibi in
, memoriã propterea reuocarem,quòd epiſcopus Alexander
, grauiter nos oppugnare,perſequi,& omnẽ vt dicitur,rudẽ-
, tem contra nos mouere cœperit, eo quidẽ animo vt nos ve-
, lut homines impios è ciuitate ideo expellat,quòd ei mini-
, mè aſſentimur, publicè prædicanti in hunc modũ Semper
, Deus,ſemper filius:ſimul pater,ſimul filius:ſimul cũ Deo pa
, tre ingenito filius eſt: ſemper genitus eſt: ab ingenito ge-
, nitus eſt:& tamen neq; cogitatione,neq; indiuiduo aliquo
, temporis puncto Deus pater filium antegreſſus eſt:Sed ſem-
, per Deus pater,ſemper filius:ex ipſo Deo patre exiſtit filius.
, Ac quoniã Euſebius frater tuus,epiſcopus Cæſareæ, Theo-
, dotus, Paulinus, Athanaſius, Gregorius, Aëtius,& omnes
, deniq; oriẽtales affirmãt Deũ patrẽ filiũ ſine principio an-
, tegreſſũ, anathema illis denũtiatũ eſt, exceptis ſolũ Philo-
, gonio, Hellanico & Macario hæreticis, qui de fide minus
, rectè inſtituti ſunt:quorum vnus filiũ eructationẽ, alter pro-
, ductionẽ, tertius eũ vnà cũ patre ingenitũ aſſerit. Quas im-
, pietates ne audire quidẽ poſſumus,etiã ſi hęretici mille mor
, tes nobis minarẽtur. Nos autẽ quę ſit noſtra ſentẽtia ſen-
, ſuſq; & docuimus,& docemus:filiũ nimirũ neq; ingenitum
, eſſe,neq; partẽ ingenti vllo modo,neq; ex vllo ſubiecto,ſed
, voluntate & concilio ante tẽpora, & ante ſecula plenũ Deũ
, extitiſſe, vnigenitũ,immutabilem,& antè,quàm gigneretur,
, aut cõderetur, aut pręfiniretur,aut fundaretur,nõ fuiſſe. Nã
, ingenitus non erat. Exagitamur igitur, quod filiũ principiũ
, habere,Deũ patrẽ carere principio dicimus. Atq; tũ hac de
, cauſa,tũ quòd dicim⁹ eũ ex nihilo cõſtare nos perſequũtur
, aduerſarij. Iſtud verò ſic ideo aſſeruim⁹,quòd nõ ſit pars Dei
, patris,neq; ex vllo ſubiecto exiſtat. Hac de re nos inſectan-
tur:noſti tu ipſe cætera. Te Euſebi qui nõ immemor es no-
ſtrarũ afflictationũ,quiq; veræ Collucianiſta es,opto in do-
mino valere plurimũ. In numero eorũ,quos iſte recẽſuit,erat
Euſebius epiſcopus Cęſariæ,Laodiceę Theodotus, Paulinus Tyri, Anazarbi Anathaſius, Gregorius Beryti,& Aëtius Lydę epiſcopus. Eſt autẽ Lyda ciuitas, quæ iam vocatur

Dioſpo-

Dioſpolis. Iſtos quidē ſolos ſe ſuo errori habere aſſentiētes admodū gloriabatur Arius. Aduerſarios aūt vocauit Philogoniū Antiochiæ prę̄ſidē, & Hellanicū Tripolis, & Hieroſolymorū Macariū: hosq; falſò in crimē adducere propterea laborauit, quòd filiū Dei cū æternū & ante ſecula eſſe dixerūt, tū eiuſdē cū patre honoris participē & ei conſubſtantialem eſſe. Hanc eius epiſtolam cum accepiſſet Euſebius, cœpit ipſe quoq; virus ſuæ impietatis euomere. Itaq; ad Paulinum Tyri antiſtitem ſcribit ad hunc modum.

Euſebii epiſcopi Nicomedienſis ad Paulum epiſcopum Tyri epiſtola. CAP. VI.

Domino ſuo Paulino Euſebius in domino S.

NEq; ſtudiū Domini mei Euſebij pro veritatis defenſione ſuſceptū, neq; tua de eadē re, Domine mi Paline, reticentia, in ſilentio quidem iacet, ſed ad noſtras vſq; aures vtrunq; perlatū eſt, Atq; vti erat planè cōſentaneū, de Euſebio quidē domino meo, magnā lætitiā, de te autem doloré nō mediocré cepimus, præſertim cum cōiectura auguraremur eiuſmodi viri ſilentio nos prorſus cauſa caſuros eſſe. Quapropter obſecro te, vt cū ſcias, quā virum prudentē dedeceat, ea quæ ſunt à veritate aliena tueri, quæ aūt vera ea reticere, ad ſcribendum, vbi rationē ſpiritu diuino ad eā rē præparaueris, te ponas de hac quidē materia, quę & tibi poſſit eſſe & tuis auditoribus emolumento: præſertim ſi ſacrā ſcripturā & verborū illius & ſententiarū quaſi veſtigia ſedulo ſequēs, ad ſcribendū animū induxeris. Neq; enim de duobus ingenitis nos audiuimus, neq; vnū in duo diuiſum, neq; illud vllā corporeā affectionē ſubiiſſe didicimus credidimúſve, Domine mi Pauline, ſed vnū ingenitū, vnum ex eo vere, ſed non ex ſubſtantia eius genitum, naturæ ingeniti omnino & eius eſſentiæ expers: atq; quod genitū erat, natura & facultate prorſus diuerſū, factū tamen ad perfectā affectionis & facultatis procreatoris ſimilitudinē: cuius principium nō modo nō poſſe verbis exprimi, ſed ne cogitatione quidē nō dicā, humana, ſed ne eorū quidē omniū, qui lōgè ſupra hominē putandi ſunt, cōprehendi credimus, Atq; iſta ſanè nō è noſtris rationibus deprōpta eſſe, ſed ex ſacris literis nos didiciſſe affirmamus, indeq; cognouiſſe

, uisse filiũ essentia sua cõditum, fundatũ, genitũ, natura esse
, immutabili inexplicabiliq;, & similitudine procreatoris sui,
, vt ipse dominus ait: Deus cõdidit me in initio viarũ suarũ,
, & ante secula fundauit me, & ante omnes colles genuit me. *Prou. 8.*
, Quod si filius ex patre est, hoc est, vel vt pars ipsius, vel vt
, ex fluxione essentiæ: quòd si ita esset, neq; cõditus neq; fun
, datus amplius diceretur, quod te reuera domine Pauline
, minimè fugit. Nam illud, quod existit ab ingenito, nõ am-
, plius vel ab alio, vel ab eodẽ cõdi, aut fundari potest, cũ sit
, ab initio ingenitum. Quod si quia genitus dicitur, iudicio
, vlli sit, quòd ex paterna essentia genitus est, & quod ex eo
, habet eandẽ cũ eo naturã, pro certo scimus scripturã nõ de
, eo solo, sed de alijs rebus omnino natura disparibus hanc *Isa. 1.*
, vocẽ, genitũ vsurpare solere. Nam de hominibus quoq; sic
, loquitur: Filios genui & exaltaui, & ipsi spreuerunt me: &
, rursum. Deũ, qui te genuit dereliquisti. Alio itẽ in loco sic *Deut. 32.*
, ait: Quis est, qui genuit stillas roris? quibus in locis nõ na- *Iob. 38.*
, turã ex natura procreatã ostẽdit, sed singulas res genitas ex
, voluntate illius ortũ habuisse. Nam nihil ex eius substãtia
, gignitur, sed vnũquodq; volũtate eius gignitũ, sicut genitũ
, est, existit. Ipse enim Deus est: illa aũt, quæ sunt ad similitu-
, dinẽ eius creata, verbo illius similia futura sũt: & ipsius vo-
, lũtate genita, omniaq; per ipsum à Deo patre facta sunt: om-
, nia deniq; ex Deo. Quas rationes cũ acceperis, easq; pro
, gratia, quæ tibi diuinitus suppetit, expoliueris, fac vt domi
, no meo Alexandro scribas. Nã persuasum habeo, si ad illũ
, scripseris, te eũ de sententia deducturũ. Saluta oẽs fratres
, in domino. Diuina gratia te, vt pro nobis ores, Domine
, mi, diu valentẽ seruet. Literis eiusmodi vltro citroq; datis
, acceptisq;, isti se ad bellũ cõtra veritatẽ armarunt. Proinde
, cũ semina blasphemiæ in ecclesijs AEgypti, & Orientis ad
, hũc modũ sparsa essent, in singulis quoq; vrbibus & pagis
, discordiæ & pugnæ de sacris ac diuinis dogmatib⁹ excitatę.
, Imperita autẽ multitudo tũ spectatrix factorũ, tũ verborum
, iudex fuit. Ac pars horũ, pars illorũ approbauêre sententiã.
, Res aũt gestę nõ tragœdia solũ, sed lugubri etiã fletu dignę
, visæ sunt. Nã nõ peregrini & hostes, sicut olim, ecclesias op
, pugnare, sed eiusdẽ tribus homines, eiusdẽ tecti, atq; adeo
, eiusdem mensæ participes contra se ipsi linguas, hastarum

loco,

loco exacuere:imo verò etiã cũ membra essent in vnũ corpus coagmentata,arma aduersum se mutuò ferre cœperunt.

Quæ res in celebri Nicæno cõcilio gerebãtur. CA. VII.

QVibus rebus cognitis,Imperator sapientissimus primũ ipsum malorum fontẽ obstruere laborat:& ob eã causam mittit quendam hominem ingenio præstantẽ cum literis Alexandriam :atque eo pacto tum contentionis incendium extinguere nititur, tum spem animo capit se fratres seditione exæstuantes ad concordiam posse reducere. Verùm vbi spes eũ fefellerat, celebre illud Nicænũ cõciliũ cogit,& publicos asinos, mulas,& mulos,quinetiam equos episcopis & comitibus suis ad iter faciendum vtendos dat. Simulatq; autem in vnum fuêre congregati omnes, qui itineris molestias ferre poterant, Imperator quoq; venit Nicæam tũ quòd episcoporũ cupiebat videre multitudinẽ,tũ quòd inter eos cõcordiã instituere desyderabat,atq; statim res oẽs necessarias illis suppeditari iubet. Trecẽti decem & octo episcopi ibi in vnũ cõuenerãt: episcopus aũt Romanus propter ętatẽ admodũ ingrauescentẽ abfuit. Verũ duos illò misit presbyteros,potestate illis cõcessa actis illius cõcilij assentiendi. Erãt eo tẽpore multi viri , quos dona planè apostolica magnopere cõmendabãt:multi etiã qui stigmata
Gal. 6. domini Iesu,vt diuus ait apostolus,in corpore gestabãt. Nã Iacob⁹episcopus Antiochiæ vrbis Mygdonię(hãc aũt Syri & Assyrij Nisibin appellãt)vixit id tẽporis:qui & excitauit mortuos inq; numerũ viuorũ restituit,& infinita alia edidit miracula,quę in hoc rursus opere inserere superuacaneum arbitror,præsertim cũ sint à me in historia,quæ Philotheus inscribitur,cõmemorata. Paulũ præterea episcopũ Neocæsareę (est hoc qdẽ castellũ ad Euphratis littora situ)Licinij rabies tũc acerbe torserat. Nã primũ ambæ manus ei colligatæ erãt:deinde ferrũ candẽs illis admotũ,quo nerui,quibus articuli cõmoueri solẽt, cõtracti labefactatiq; fuerunt. Alij erant,quibus oculi dextri fuere effossi. Alij , quibus dextrorum pedum flexiones debilitatæ. Ex quorum numero fuit Paphnutius Aegyptius. Ad summam ibi videre licebat multitudinem martyrum in vnum coactum. Neque tamẽ diuinus iste & venerãdus cœtus hostibus Dei caruit,

sed

sed aderant quidam, licet pauci numero, iique veteratores: qui maris breuia imitati, calliditatem suam occultarunt, & Arii blasphemiis, quamuis non palam & aperte, occulte tamen patrocinati sunt. Itaque cum omnes Niceæ conuenissent, Imperator aulam illis in palatio præparauit maximam, iussitq; tot scamna atque sedes in ea locari, quot Episcoporum conuentui satis esse possent. Loco igitur ad hunc modum ipsis honorificè parato, intrare permisit, & de rebus propositis consultare. Ille ipse Imperator postremus cum paucis se comitantibus ingressus est: cuius corporis proceritas summè laudanda fuit, cuius pulchritudo excellens maximè, cuius pudor, qui in vultu insidebat, planè admirabilis. Deinde sella parua in medio posita, (istud enim sibi permitti ab Episcopis postulauerat) concedit: & omnis diuinus ille cœtus se pariter in sedibus collocauit. Statim vt cessum est, Eustathius ille magnus (qui Philogonio, cuius supra mentionem feci, ex hac vita ad aliam meliorem translato, episcopatum ecclesiæ Antiochenæ obtinuit: quippe hunc Episcopi & sacerdotes & vniuersus populus Christo deditus communibus suffragiis inuitum ecclesiam illâ pro Philogonio pascere coegerunt) ille inquam Eustathius Imperatorẽ laudis insignibus ornare, & ei pro singulari suo studio erga res sacras eximia gloriæ præconia tribuere cœpit. A quo cum esset peroratum, Imperator omni genere laudis illustrissimus, verba facere de cõcordia & consensu animorum, in memoriam eos redigere tum crudelitatis tyrannorum, tum præclarissimę pacis suis temporibus diuinitus ecclesiæ donatæ: ostendere etiam quàm graue esset, imò verò quàm acerbum, hostibus iam profligatis & nemine ex aduerso se opponere audente, vt ipsi se oppugnarent mutuo, & lætitiam inimicis atque adeo risum præberent: præsertim cum de rebus diuinis disputarent, haberentq; doctrinam sacratissimi spiritus literarum monumentis proditam. Nam libri, inquit, euangelistarum & Apostolorum, quinetiam veterum Prophetarum oracula nos euidenter docent, quid de diuino numine sentiendum sit. Omni igitur seditiosa contentione depulsa, literarum diuinitus inspiratarum testimoniis res in quæstionem adductas dissoluamus. Ista, aliaque de genere eodem, dum doctrinæ Apostolicæ consensum

vel raucedinem simulati one imitantes.

Nã quædã exemplaria habent ἐξάγχη

stabilire moliretur, tanquam filius patris amantissimus Episcopis & sacerdotibus, velut patribus proposuit. At quanquam maxima pars concilii verbis eius obtemperauit, & mutuam concordiam, doctrinamque sanam amplexata est, tamen pauci quidam, quorum suprà feci mentionem, & præter eos Menophantus Ephesius, Patrophilus Scythopolitanus, Theogonius ipsius Nicææ Episcopus, Narcisscus Episcopus Neroniadis (est autem Neronias minoris Ciliciæ vrbs, quam Irenopolim iam vocamus) & cum his vnà Theonas Marmaritanus, & Ptolemaidis AEgyptiorum secundus, Arij patrocinio suscepto, doctrinæ apostolicæ contradixerunt. Quinetiam fidei formulam, quam composuerant, concilio proposuerunt: quæ, vt primum perlecta fuit, quoniam omnes eam adulterinam & commentitiam esse vociferabantur, illico discerpta est. Ac cum ingens tumultus esset contra eos concitatus, & omnes eos vt pietatis proditores insimularent, metu perculsi exurrexêre: atque ipsi primi omnes vnà, solis Secundo & Theona exceptis, sententiam excommunicationis contra Arium pronuntiauere. Quocirca impio illo ecclesia exturbato, fidei formula, quæ adhuc in ecclesiis seruatur, communi consensu composita, & subscriptionibus omnium confirmata, concilium dimissum est.

Eorum qui Ario fauebant ex Eustathij & Athanasii commentariis reprehensio.

CAP. VIII.

VErùm enimvero Episcopi, quorum nomina supra citauimus, veteratoriè & parum syncerè huic fidei formulæ consenserunt. Quod quidem ita se habere testimonio esse possunt cum insidiæ, quas ipsi postea contra pietatis propugnatores struebant, tum libri, quos hi contra eos ipsos ediderunt. Nam Eustathius ille ecclesiæ Antiochenæ Episcopus, cuius ante facta est mentio, vbi res ab illis gestas docuit, & blasphemiam in Deum refutauit, & interpretatus est denique sententiam illam Prouerbiorum, quæ ita habet: Dominus condidit me in initio viarum

Prouer. 8

suarum

, suarum ad opera sua, ista, quæ sequuntur scribit. Abeo, in-
, quit, ab his, & ad acta concilij venio. Quid ergo? Vbi his
, de causis Nicæam aduentauit maximus episcoporũ cœtus,
, numero ducentorum & septuaginta minimum in vnum co
, actorum (nam propter ingentem eorum multitudinem ni-
, hil certi de numero scribere possum: quandoquidem in eo
, curiose vestigãdo minimè laboraui) vbi etiam de fidei mo-
, do quæri cœptum est, Eusebij blasphemia per suas ipsius li
, teras satis perspicua deprehensa fuit: quæ quidem literæ, v-
, bi fuêre perlectæ, sicut auditoribus immensum doloré pro-
, pter eius de ecclesia decessionem, sic earum authori insana-
, bile dedecoris vulnus intulerunt. Ac tametsi iam impia Eu
, sebij officina patefacta erat, & nefariæ eius literæ in omniũ
, conspectu discerptæ, tamen quidam fraudulenter nomine
, pacis simulato, omnes qui præclarissimè concionari sole-
, bant, silere compulerunt. Qui autem apertè Arij insaniam
, sectabantur, ij veriti, ne authoritate tanti concilij in vnum
, coacti in exilium eijcerentur, procedentes in medium, ipsi
, vetitum Arij dogma damnant anathemate, & literis de fi-
, de omnium consensu compositis sua manu subscribunt.
, Verùm vbi Episcopatus huc illucq; quantum fieri poterat
, circumcursando adepti sunt, cum iam ob errorem suum se
, acerbè afflictare & humi abijcere debuissent, opiniones,
, quas damnauerant, primum ex occulto, deinde palam pro-
, pugnare variisq; argumentis eas fallaciter roborare cœpe-
, runt. At verò constituerent zizaniorum plantas altius in
, animis hominum & firmius inserere, tamen metuebant ex-
, ploratores, & eos, à quibus suum errorem deprehendi pos-
, se putauerant, sedulo vitabant. Qua causa inducti, pieta-
, tis præcones expugnare conabantur. Cæterùm nos longe
, ab eo absumus, vt credamus diuinum numen ab impiis ho
, minibus posse superari. Nam vt denuo vires recuperent,
, denuo tamen profligabuntur, vt pręclarè apud Esaiam pro-
, phetam scriptum legimus. Hactenus magnus ille & illu-
, stris Eustathius. Athanasius autem eiusdem cum eo cer-
, taminis particeps, & strenuus veritatis propugnator, qui
, Alexandro illi nunquam satis laudato in Episcopatu
, Alexandrino successit, in literis, quas scripsit ad Afros,
, ista memorat.

Cum Episcopi, qui in vnum conuenerant, haberent in animo impias voces ab Arianis inuentas tollere, nimirum, filium Dei ex nihilo genitum, creatum esse, factum esse, & tempus fuisse, quando non erat, & natura esse mutabili, & voces scripturarum omnium consensu approbatas in earum locum reponere, nempe filium ex Deo natura vnigenitum esse, verbum, virtutem, sapientiam solam patris, Deum verum, vti loquitur Ioannes, & sicut Paulus scribit, splendorem gloriæ, & formam paternæ essentiæ, Eusebius eiusque fautores peruersa sua opinione à vero abducti, dixêre inter se: hisce consentiamus. Etenim nos quoque ex Deo sumus. Vnus namque Deus, ex quo omnia, & rursus: Vetera præterierunt, ecce noua facta sunt omnia: Omnia autem ex Deo. Quinetiam pro se citarunt sententiam libri, qui Pastor inscribitur, quæ ita se habet: Primum omnium credito vnum esse Deum, qui omnia condidit, & absoluit, & ex eo quod non est, effecit vt essent. At verò alii Episcopi, astutia eorum, & perdito impietatis ac fraudulento conatu exploratè cognito, planius explicarunt illud, EX DEO ESSE, scripseruntq; filium ex Dei essentia esse, vt tum creaturæ, propterea quòd nõ ipsæ ex se, aut sine causa ortæ sint, sed principium ortus sui habeant, ex Deo esse dicantur, tum filius solus existimetur propriè ex patris essentia constare. Hoc enim vnigeniti, & veri verbi Dei patris proprium est. Quod autem ab Episcopis scriptum est, EX PATRIS ESSENTIA, hæc causa fuit. Rursus cum pauci, qui Ariani putabantur, rogarentur ab Episcopis, vtrùm dicerent filiũ non creaturam esse, sed virtutem, sapientiamq; solam patris, & æternam atque adeo cumulatè perfectam patris imaginem, & Deum verum, manifestò tenebantur Eusebiani nutu sibi inuicem significasse, hæc etiam in nos cadere. Etenim nos imago & gloria Dei dicimur: Et de nobis dictum esse: semper & nos, qui viuimus: & multæ virtutes sunt. Quinetiam illud. Exiit omnis virtus Dei è terra Aegypti. Itemq; brucus & locusta dicitur potentia magna. Alio quoq; in loco. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster, Deus Iacob. Quinetiam nos prope ex Deo esse, non possumus, inquiunt, simpliciter dicere: sed quòd fratres etiam vocauit. Quod si filium verum Deum dicant, illud nos minimè

Hebr.1.

2.Cor.5.

ἀΐδιος ἢ ἴδιος *æternus* ἢ *proprie legit Niceph.li.8 ca.21.*

Psal.45.

contur-

» conturbat. Nam qui verè factus sit, verus est. Atq; ista quidem est deprauata Arianorum sententia. Verùm Episcopi, cum eorum fraudes perspectas haberent, has voces, SPLENDOR, FONS, FLVVIVS, FORMA ESSENTIAE, &, IN LVMINE TVO VIDEBIMVS LVMEN, &, EGO ET PATER VNVM SVMVS, ex scripturis collegêre, atq; de reliquo scripsere apertius & breuius, filium patri consubstantialem esse. Nam voces supra positæ hanc eandem habent vim. Quòd autê obstrepunt, has voces in scripturis non reperiri, frustrà sane ac temerè obstrepunt. Nam illi ipsi ex vocibus nõ scriptis in impietatê delapsi, voces quoq; non scriptas, nimirũ, FILIVM EX NIHILO CREATVM, &, TEMPVS FVISSE, QVANDO NON ERAT, ad suum errorem confirmandum afferunt. Quapropter ex non scriptis vocibus, piè tamen excogitatis condemnati sunt. Ipsi enim voces sui erroris ex stercore eruentes, vti verè terrenos decebat, locuti sunt. Episcopi autem non suopte ingenio verba excogitantes, sed à patribus petentes testimonia, sic scripserunt. Nã erant Episcopi veteres ante annos ferè centum & triginta tum Romæ vrbis præpotentis, tum in nostra ciuitate, qui criminabantur eos, à quibus filius factus dicebatur, & non consubstantialis patri. Quod quidem intellexerat Eusebius episcopus Cæsareæ, qui quanquam antè deflexerat ad hæresin Arianam, postea tamen cõcilio Nicæno subscripsit: atq; adeo suæ ecclesiæ per literas confirmauit, se plane animaduertisse hoc verbum ὁμοούσιον, id est consubstantiale à veteribus Episcopis & scriptoribus, iisque disertis & illustribus in diuinitate patris & filii explicanda vsurpatum esse. Hæc Athanasius. At verò isti, erroris sui morbo occultato, (Episcoporum namque multitudinem extimescebant) decretis in concilio editis assensi sunt: sicq; reprehensionem prophetæ in se ipsi deriuarunt. Ita namq; contra eos auctorem vniuersarum Deus vociferatur: Populus iste labiis me honorat, cor eorum longe est à me. Theonas autem & Secundus, quoniam illud ipsum facere recusabant, communi omnium consensu abdicati sunt, vtpote Arii blasphemiam euangelicæ doctrinæ præferentes. Episcopi rursus in concilium conuenientes, de administratione ecclesiastica leges seu Canones viginti conscripsêre.

Psal. 35. *Ioan. 10.*

Marc. 7. *Isai. 29.*

Quæ contra Meletium AEgyptium acta fuerunt, à quo Meletiani schismatici qui ad hunc vsque diẽ permanent, emanarunt, & synodica de illo epistola. CAP. IX.

QVoniam autem Meletius, qui non multò antè tempus, quo insanus Arii error cœptus est, episcopus delectus fuerat, quique postea ob quasdam nefarias opiniones à sanctissimo Petro Episcopo Alexandrino, cui corona fuit donata martyrii, refutatus erat, & episcopatu abdicatus, quoniam, inquam, abdicationis non acquieuit sententiæ, sed Thebaidem & AEgyptum ei finitimam tumultu ac procellis contentionis refersit, & tyrannidem contra primatem Alexandrinum exercuit, idcirco Episcopi scripsere epistolam ad ecclesiam Alexandrinã, qua planè quid de isto Meletio nouas res moliente statuissent, significarunt: cuius exemplar infra posuimus.

Epistola Concilij Nicæni.

Sanctæ eximiæq; Dei gratia Ecclesiæ Alexandrinæ, & dilectis fratribus AEgyptum, Libyam & Pentapolim incolentibus, Episcopi Nicææ coacti, & ad amplum sanctumq; concilium conuocati in Domino salutem.

QVoniam Dei gratia, & mandato sanctissimi Imperatoris Constantini, qui nos ex variis prouinciis & ciuitatibus in vnum congregauit, magnum & sanctũ concilium Nicænum coactũ est, necessarium videtur, vt à toto sacro concilio literæ ad vos mittãtur, ex quibus positis intelligere, cum ea, quæ in controuersiam adducta, & exquisite disceptata sunt, tum quæ decreta, & constabilita. Primum impia, & peruersa dogmata Arij, eorumq;, qui eius sectã sequuntur, coram sanctissimo Imperatore Constantino perquisita sunt: vnde placuit concilio communibus suffragiis anathema denuntiare eius nefariæ opinioni, & verbis sententiisq; execrabilibus, quibus vsus est ad filium Dei blasphemiis afficiendum: nimirum, Eum ex nihilo ortum esse: nec fuisse, antequam natus esset: fuisse tempus aliquando,

cum

» cum non esset: filium Dei libera voluntate & arbitrio, vitij
» & virtutis capacem esse: creaturam esse: factum esse. Qui-
» bus omnibus sanctum concilium indicit anathema: imò ve
» rò ne pati quidem potest, vt vel impia eius opinio, vel inso-
» lens ipsius amentia, vel verba plena blasphemiæ ad aures
» perueniant. Quinetiam ea, quæ ad istum pertinent, quem
» sint exitum consecuta, omnino vos vel audiuistis, vel saltem
» à nobis audietis, ne nos hominẽ, qui debitam mercedẽ suæ
» culpæ acceperit, temere & sine causa insectari videamur.
» Eousque certe eius protupit impietas, vt Theonam Marma
» ricæ Episcopum, & Secundum Ptolemaidis ad exitium se-
» cum perduceret. Nam easdem cum illo pœnas ipsi luebãt.
» Verùm cum AEgyptus non modò illa opinionis peruersi-
» tate, impietate, & blasphemia, sed etiam certis hominibus,
» qui in populo vitam ante illud tempus pacatè & tranquillè
» degente seditionem & discordiam concitare non veriti es-
» sent, Dei gratia penitus liberata esset, tamen adhuc pertinax
» inscitia tum Meletij, tum eorum, quibus honores eccleśia-
» sticos detulerat, restabat: de qua re quid concilium decre-
» uerit, fratres charissimi, sic habetote. Concilium clemẽtius
» aliquanto in Meletium animatum (nam si accuratè in eum
» inquisitum fuisset, nihil certe commeruisset veniæ) decer-
» nit, vt in propria ac sua ciuitate remaneat, nullamq; habeat
» potestatem vel cuiquam manus imponendi, vel quenquam
» ad aliquod munus ecclesiasticum deligendi, vel in alienam
» regionem, ciuitatémve eius rei gratia commeandi, sed vt so
» lum dignitatis & officii nomen retineat: illi autem, qui ab
» eo presbyteri designati sunt, simul atque sanctiore ordina-
» tione confirmati fuerint, hac conditione in ecclesiæ com-
» munionem admittantur: nimirum, vt ecclesiasticæ dignita-
» tis & ministerij gradum habeant illi quidem, sed tamen om
» nibus presbyteris in singulis prouinciis & ecclesiis versan-
» tibus, qui sunt ab honoratissimo viro & collega nostro A-
» lexandro ordinati, sint omnino inferiores. Quinetiam vt
» nulla illis potestas sit, eos ministros ecclesiæ designandi, qui
» ipsorũ probẽtur arbitrio, neq; nominationẽ penes se habeãt
» eorũ, qui sint ad ecclesiæ munera obeunda deligendi, neq;
» quicquã absq; consensu episcoporũ catholicę & apostolicæ
» ecclesiæ qui sub ipso Alexandro sunt, omnino transigant.

Hi autem qui Dei gratia & vestris precibus adiuti, ad nul-
lum schisma deflexisse comperti sint, sed se intra catholicæ
& apostolicæ ecclesiæ fines ab erroris labe vacuos conti-
nuerint, authoritatem habeant tum ministros ordinandi, tũ
eos, qui clero digni fuerint, nominandi, tum denique om-
nia ex lege & instituto ecclesiastico liberè exequendi.
Quod si qui fortè eorum, qui ecclesiæ fungantur muneri-
bus, diem suum obibit, tum vnus ex illis, qui nuper in ec-
clesiam asciti sunt, modò idoneus videatur, & populus il-
lum eligat, Episcopusque Alexandriæ ei suffragetur, atque
adeo populi electionem confirmet, in locum succedat de-
mortui. Atque sit istud aliis quidem omnibus concessum,
de Meletio autem nominatim aliter decisum est, vt videli-
cet cum propter insolentem audaciam, qua antea ecclesiæ
statum perturbauerit, tum propter temeritatem & mentis
inscitiam, quam palam ostenderit, nulla potestas, authori-
tásve ei tribuatur: quippe cum homo is sit, qui eandem per-
turbationem in ecclesiam denuò possit inducere. Atq; ista
decreta ad AEgyptum, & sanctissimam ecclesiam Alexan-
drinam propriè ac separatim referuntur. Quod si aliud præ
terea quippiam, dum honoratiss. Dominus, collega & frater
noster Alexãder vnà adest, sancitum & statutum fuerit, ipse
vtpote qui rebus decisis cum præfuerit, tum communicarit
vobis accuratius renuntiabit. Quod autem ad omnium
consensum de sacratissimo festo Paschatis celebrando at-
tinet, scitote quòd vestris precibus controuersia de ea re su
scepta, prudenter & commode sedata est: ita vt omnes fra-
tres, qui orientem incolunt, quique Iudæorum consuetu-
dinem ante in eo festo obseruando imitari solent, iam Ro-
manos, nos, & omnes vos, qui eũdem morem, quem nos, in
illo recollendo à primis temporibus tenuistis, sunt consen-
tientibus animis in eodem celebrando deinceps sedulò se-
cuturi. Quocirca vos cum ex his rebus tam prosperè gestis,
tum ex pace & concordia communiter inter omnes consti-
tuta, tum denique quòd omnes hæresis quasi fibræ radici-
citus exstirpatæ sunt, lætitiam capientes, maiore honore, &
amore ardentiore Alexandrum collegam nostrum, & vestrũ
Episcopum complectimini. Qui dum aderat, nobis perma-
gnæ voluptati fuit, permultumq; laboris, vt in ea ætate su-

scepit

» ſcepit,quò eccleſiæ veſtræ ſtatum ad tranquillitatem tradu-
» ceret. Pro nobis omnibus etiam preces ad Deum fundite,
» vt quæ ritè conſtituta & decreta ſint, ea rata ſtabiliaq; per-
» maneant, Dei patris omnipotentis, & Domini noſtri Ieſu
» Chriſti auxilio,vnà cum Spiritus ſancti gratia,cui gloria in
» ſecula ſeculorum, Amen.

Trinitas Conſubſtantialis & æterna.

At quanquam diuinus ille Epiſcoporum cœtus morbo, quo Meletius laborabat,hanc adhibuit curationem,tamen ad hodiernum diem illius ſtupiditatis reliquiæ remanent: ſuntq; in illis locis quædam Monachorũ turbæ, quæ non ſanæ aſſentiuntur doctrinæ,ſed vitę rationem inanibus quibuſdam inſtitutis informatam ſequuntur,& inſanæ Samaritanorum & Iudæorum dementiæ ſe addicunt.

Imperatoris Conſtantini ad Epiſcopos abſentes de iis quæ in concilio ſtatuta erant epiſtola.

CAPVT X.

PORrò autem præpotens ipſe Imperator ſcripſit epiſtolam,qua Epiſcopos,qui ad concilium accedere nõ poterant, de rebus in eo geſtis certiores faceret. Quam quidem duxi operæ preciũ in hiſtoria noſtra intexere, propterea quòd pius ſcribentis animus in ea planiſsimè oſtenditur.

Epiſtola Conſtantini.

Conſtantinus Auguſtus Eccleſiis, S.

» CVM ex florenti & proſpero Reip.ſtatu quanta ſit di-
» uinæ virtutis erga nos benignitas,compertum haberé,
» iſtud omnium maximè mihi propoſitum putaui, vt in
» ſanctiſsima catholicæ eccleſiæ multitudine, vna fides, ſin-
» cera charitas,& conſentiens erga Deum omnipotentem re-
» ligionis cultus ſeruaretur. Verùm quoniam iſtud non po-
» terat in loco tuto firmoq; collocari, niſi vel omnes epiſco-
» pi, vel maxima eorum pars in vnum conueniſſet,ſinguliq́ue
» ſuum iudicium de rebus ad ſacratiſsimam religionem per-
» tinẽtibus interpoſuiſſent,eam ob cauſam,cũ cœtus,quantũ

fieri poterat, maximus coactus esset, ipse tanquam vnus è vestrûm numero vnà adfui. Neq; enim recusabam (ex qua re iam maximam capio lætitiam) me vobiscum in eo ministerio coniungere. Atq; vsq; eo de omnibus rebus accuratè quæsitum est, quoad sententia Deo omnium contemplatori grata acceptaque propter concordiam & animorum consensum palam pronunciata esset: sic vt nihil, quod vel ad discordiam, vel ad fidei controuersiam spectaret, omnino in posterum reliquum fieret. Ibi cum de sanctissimo festo die Paschatis disceptaretur, communi omnium sententia rectum esse videbatur, vt omnes vbiq; vno eodemq; die illud celebrarent. Quid enim præstabilius, quídve augustius esse poterat, quàm vt hoc festum, per quod spem immortalitatis nobis ostentatam habemus, vno modo & ratione apud omnes continenter obseruaretur. Ac primum, omnium indignum planè videbatur, vt sacratissimum istud festum, Iudæorum ritum & consuetudinem imitantes ageremus: qui quidem quoniam suas ipsorum manus detestabili scelere polluerunt, cœco animorum errore irretiti merito tenentur. In nostra enim situm est potestate, vt illorum more reiecto, veriore ac magis sincero instituto (quod quidem vsque à prima passionis die hactenus recoluimus) huius festi celebrationẽ ad posterorum seculorum memoriam propagemus. Nihil igitur sit nobis commune cum Iudæorum turba omnium odiosa maximè. Aliam enim viam, quam insistamus, à seruatore didicimus. Proponitur namq; sanctissimæ nostræ religioni cursus quidam & legitimus & decorus. Hunc igitur consentientibus animis mordicus tenentes, Fratres honoratissimi, ab illa nefaria Iudæorum opinione nos ipsos remoueamus. Est enim reuera absurdissimum, vt illi insolenter se iactent, nos absque ipsorum disciplinæ subsidio, istas res nullo modo posse obseruare. Quid tandem est, de quo illi rectè sentire queant, qui post necem domino illatam, post parricidium illud nefandũ ex mentis statu deturbati, non ratione vlla, sed temerario animorum impetu, quocunq; insita ipsis & innata insania rapiat, feruntur? Hinc etiam existit, quòd ne in hac quidem parte veritatẽ perspiciant: quippe cum præ errore lõgissimè euagantur, pro conuenienti emendatione eodẽ anno alterũ

Pascha

, Paſcha celebrãt. Proinde quid eſt cur iſtos imitemur, quos
, graui erroris morbo laborare conſtat? Eodem namq; anno
, idem feſtum denuo recolendo renouari non permittemus.
, Verùm quamuis iſta non à me fuiſſent propoſita, tamen ve-
, ſtræ ſolertiæ eſſet, cum diligentiam adhibere, tum precibus
, ſemper optare, vt nulla de cauſa veſtrorum animorum inte-
, gritatem nequam hominum moribus admiſcere cogamini.
, Porrò illud etiam facile poteſt intelligi, maximum nefas
, eſſe, vti in tanto & tam ſolenni religionis noſtræ feſto re-
, gnet diſſenſio. Vnum enim libertatis noſtræ diem feſtum,
, hoc eſt, ſanctiſsimæ paſsionis, Seruator noſter nobis tradi-
, dit, namque eccleſiam catholicam eſſe voluit. Cuius qui-
, dem membra, tametſi in multa & varia loca diſperſa ſint,
, tamen vno ſpiritu, hoc eſt diuina voluntate & nutu coa-
, leſcunt. Veſtræ igitur ſanctitatis prudentia accuratè ſe-
, cum conſideret, quàm graue, imò verò quàm indecorum
, ſit, vt iiſdem diebus alij ieiunijs vacent, alij agitent conui-
, uia: ac poſt dies Paſchatis, alij in feſtis & animorum remiſ-
, ſione verſentur, alij præſcriptis ieiuniis ſe dedant. Qua-
, propter iſtud rectius inſtituendum eſt, & ad vnam formam
, ac modum redigendum. Hoc enim (ſicut omnes vos ſatis
, animaduertere exiſtimo) diuina prouidentia vult. Et quo-
, niam iſtud ita via & ratione gerendum erat, vt nihil nobis
, cum conſuetudine parricidarum, & illorum, qui necis do-
, mini authores extiterunt, eſſet commune, & modus ille exi-
, mius decorusque ſeruandus eſſet, quem omnes eccleſiæ, to-
, tius orbis partes vel verſus occidentem, vel verſus me-
, ridiem, vel verſus ſeptentriones incolentes ſeruant, ac
, nonnullæ quoque, quæ in locis ad orientem ſpectanti-
, bus habitant, idcirco omnes in præſentia hoc rectè ſe ha-
, bere arbitrati ſunt. Ipſeque etiam in me recepi veſtram
, ſapientiam facilè aſſenſuram, vt quod vrbe Roma, in I-
, talia, in tota Affrica, in AEgypto, Hiſpania, Gallia, &
, Britannia, in Lybia & vniuerſa Græcia, in diœceſi A-
, ſiatica & Pontica, in Cilicia denique, vna & conſentiente
, ſententia conſeruatur, hoc à vobis quoque lubentibus a-
, nimis approbaretur: illud ſedulo reputantibus, non ſo-
, lum in locis, quæ modò citaui, maiorem eccleſiarum nu-
, merum exiſtere, ſed etiam ſanctiſsimum inſtitutum eſſe,

vt omnes

vt ōmnes communi consilio id ratum cupiant, quod accurata & recta ratio postulare videtur, quodq; nihil cum Iudæorum periurio habet commercii. Verùm vt summam rei breuiter complectar, visum est communi omnium iudicio sacratissimum Paschatis festum vno eodemq; die celebrandum esse. Neque enim in re tam sancta ac solemni vlla dissensio debet existere: imò verò hanc sequi sententiam, cui nullus à fide alienus error, nullum vitium admistum sit, multò maximam habet commendationem. Quæ cum ita se habeant, lubentes hoc decretum, tanquam donum Dei, & mãdatum reuera cœlitus demissum amplexamini. Nam quicquid in sanctis episcoporum conciliis decernitur, id vniuersum diuinæ voluntati debet attribui. Quamobrem vos, vbi omnibus dilectis nostris fratribus res in hoc concilio gestas, sententiam iam decretam, & sanctissimi festi obseruandi modum denunciaueritis, eadem ipsi approbare, riteque disponere debetis, vt simulatq; vestram rectam omnium rerum dispensationem iam pridem à me desideratam, me plane perspicere contigerit, vno eodemq; die vobiscum vnà sacrosanctum festum recolere possim, & simul omnium causa permagnam animo capiam voluptatem: quod quidem fiet, cum intellexero non solum diabolicam crudelitatem, per vestra rectè facta diuina virtute opem ferente penitus profligatam esse, verùm etiam fidem nostram, pace & concordia conciliata, vbique egregiè florere. Deus vos, fratres charissimi, seruet incolumes.

De Annona quæ illis qui ecclesiis inseruiebant, suppeditabatur, & cæteris Imperatoris virtutibus.

CAPVT XI.

HAEC quidem ad eos, qui abierant à concilio, scripsit Imperator. Episcopos autem, qui ibi in vnum conuenerant, (erant, vt supra dixi, numero trecẽti decem & octo) permultis tum sermonibus benignis, tum amplis muneribus perhumanitus excepit: iussitq; vt sedes multæ pararentur, quò illis pariter omnibus epulum daret. Qui autem erant illustriores, eos suæ ipsius mensæ fecit participes: alios verò ad alias dimisit mensas. Ac cum videret dextros oculos quibusdam effossos, intellexissetque quòd constantia pro pieta-

pietate,eam cladem illis attuliſſet, labra vulneribus admouit,pro certo perſuaſus oſculo ſe benedictionem inde hauſturum eſſe. Conuiuio tandem peracto,alia dona rurſus illis diſtribuit: quinetiam literas ad prouinciarum præfectos dedit,mandauitq; vt certus frumẽti numerus viduis & his, quæ perpetuam ſeruant virginitatem,quinetiam illis,qui diuinis miniſteriis obeundis conſecrati ſunt,in ſingulis ciuitatibus quotannis ſuppeditaretur: eumque non tam egentium neceſsitate,quàm ſua ipſius magnificentia menſus eſt. Huius congiarij tertia pars adhuc ſuppeditatur:quippe impius tyrannus Iulianus totum penitus abſtulerat ille quidem, ſed qui ei ſucceſsit in imperio, hoc quod iam ſuppeditatur, donari mandauit. Fames enim,quæ tum graſſabatur, ſubſidia,quæ talibus tribui conſueuerant,exigua admodum effecerat. Quod ſi congiariũ,quod id temporis à Cõſtantino donatum erat,triplo maius fuit, quàm quod iam datur,facilè inde quiſq;,ſi modò voluerit,Imperatoris magnificentiam poterit perſpicere. Porro autem illud minimè ſilentio prætermittendum arbitror. Erant quidem calumniandi ſtudio flagrantes,qui quoſdam epiſcopos accuſabant, & criminationis libellos Imperatori offerebant. Ille iſtis ante concordiam conſtitutam acceptis, primum cum eos vinculo conſtrinxiſſet, annuloq; ſuo obſignaſſet, ſeruari iuſsit. Deinde cum concordiam inter eos conciliaſſet, libellos in medium adductos illis ipſis præſentibus, igne abſumendos curauit,iureiurando adiecto, ſe ne verbũ quidem in illis ſcriptum perlegiſſe. Nam ſacerdotum,inquit,vitia non ſunt populo aperienda,ne ille inde cauſa offendiculi arrepta,licenter peccare aggrediatur. Quinetiam eum hoc quoque adieciſſe memorant. Si ſuis oculis epiſcopum alienæ vxori ſtuprum inferre forte videret, facinus illud nefandum ſuo paludamento ſe obtecturum,ne facinoris aſpectus,eos qui idem ipſum cernerent, vlla ex parte læderet. Cum igitur Epiſcopos ad hunc modum hortatus eſſet,& ſacerdotes Dei tam amplo affeciſſet honore,ſingulos ad ſuum gregem redire mandauit.

Euſebij Cæſarienſis de fide Niceæ expoſita epiſtola.

CAPVT XII.

Hoc

HOC loco equidé propter deteſtabilem nequitiã Arianorum, qui nõ modò cõmunes patres aſpernantur, ſed ſuos ipſorũ pernegãt. Epiſtolã Euſebij Cæſariéſis, quã de fide cõſcripſit, in hiſtoria ponere decreui: vtpote qua eorũ rabies perſpicuè refutatur. Nã quanq; iſtũ velut eiuſdem cum ipſis doctrinæ fautorẽ veneratur, tamẽ eius ſcriptis manifeſtò cõtradicunt. Scripſit quidẽ hãc epiſtolã ad Arianos quoſdã, qui proditionem ſuæ doctrinæ, vti eſt veriſimile, ei obiectauerant. Cęterũ ipſa epiſtola multò melius ſcriptoris inſtitutum declarabit.

Euſebij Epiſcopi Cæſareæ Palæſtinæ epiſtola, quã ab vrbe Nicæa id temporis ad ſuos miſit, cum magnum & celebre illud Conciliũ Nicænum habitũ fuit.

ETſi veriſimile eſt, fratres chariſſimi, ea, quæ de fide eccleſiaſtica in amplo & frequenti concilio Niceæ coacto, tractata ſunt, ad vos antehac perlata eſſe, præſertim cum fama ipſa accuratam rerum geſtarum narrationem ſua celeritate ſuperare ſoleat, tamen ne veritas, ſi auditione ſolũ ea acceperitis, contrà ac ſe habeat, vobis nuntietur, primum eam fidei formulam, quæ à vobis concilio propoſita eſt, deinde alteram, quam Epiſcopi, vbi noſtris verbis pauca adiecerant, ediderunt, ad vos mittere neceſſe putauimus. Noſtra verò formula, quæ tum coram Imperatore noſtro ſanctiſſimo perlecta eſt, tum recte ſe habere pro certo explorata, ad hunc modum ſe habet: FIDES A NOBIS EXPOSITA. Sicut ab Epiſcopis, qui nos antegreſsi ſunt, accepimus, ſicut cum fidei fundamenta in noſtris animis primum iacta eſſent, cumq; lauacro baptiſmatis abluti eſſemus, audiuimus, ſicut à diuinis ſcripturis didicimus, & ſicut cum fungeremur presbyterio, & cum epiſcopatum obtineremus, credidimus & docuimus, ſic etiam iam credentes, noſtram fidem vobis patefacimus: quæ eiuſmodi eſt. Ea eſt talis. Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, viſibilium omnium & inuiſibilium creatorem: & in vnum dominũ Ieſum Chriſtum, Dei verbum: Deum de Deo, lumen de lumine, vitã de vita, filium vnigenitum, primogenitũ omnis creaturæ, ante omnia ſecula ex Deo patre genitũ, per quem etiam omnia facta ſunt: qui propter noſtram ſalutem incarnatus eſt, & inter homines verſatus: qui paſſus eſt, & reſurrexit tertia die: & aſcen-

» & ascendit ad patrem, & iterum venturus est in gloria iudi-
» care viuos & mortuos. Credimus etiam in vnum Spiritum
» sanctum. Et istorum quemq; esse, & existere credimus: pa-
» trem, verè patrem esse: filium verè filium: & spiritum sanctũ,
» verè spiritum sanctum: sicut Dominus noster, cum discipu-
» los suos ad prædicandum mitteret, locutus est: Euntes, do- *Matt. 28*
» cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij,
» & spiritus sancti. De quibus confirmamus nos hoc animo
» esse, sicq; sentire, & sic etiam sensisse, & ad mortem vsque sic
» sensuros esse, in hac perseueraturos fide, anathemate impiæ
» cuiq; hæresi denunciato. Atque de istis rebus omnibus nos
» sincerè & ex animo ita sensisse, ex quo nosmet noscere pote
» ramus, & iam etiam verè, tum sentire, tum dicere, Deum om
» nipotentem, & dominum nostrum Iesum Christum coram
» testamur: certaq; demonstratione ostendere possumus, vo-
» bisq; ratione persuadere, nos temporibus præteritis ita cre-
» didisse: & huic fidei à nobis expositæ congruentia prædi-
» casse, cũ hanc fidem exposuissemus, nullus erat contradicen
» di locus. Quinetiã Imperator ipse noster sanctissimus hanc
» nostram fidem, veritatẽ in se cõplecti primus omnium testi-
» ficatus est: seq; eodem animo esse constanter asseruit: præce
» pitq;, vt omnes eidem assentirentur, decretis eiusdẽ subscri-
» berent, congruerent cũ eisdem, dummodo vna vox, Cõsub-
» stantiale videlicet, ascriberetur: quam quidẽ ille ipse expli-
» cauit ad hunc modũ: Consubstantiale de corporis affectio-
» nibus nõ posse intelligi: neq; filium Dei vel diuisione, vel
» desectione, vt ita dicam, ex patre subsistere. Nam non posse
» fieri, vt natura, quæ materiæ expers est, quæ sola intelligẽtia
» percipitur, quæ corpore vacat, corporeã vllã affectionẽ in se
» excipiat: sed eiusmodi res nos diuinis & arcanis verbis de-
» bere cõplecti. Sapientissimus quidẽ & pius noster Impera-
» tor de his isto modo philosophatus est. Episcopi autẽ pro-
» pter hãc vocẽ Consubstantiale istã fidei formulã ediderũt.

» *Fidei formula in cõcilio edita.* Credimus in vnũ Deũ,
» patrẽ omnipotentem, omniũ visibilium & inuisibiliũ crea-
» torẽ: & in vnum dominũ Iesum Christum, filium Dei, geni-
» tum ex patre vnigenitũ, hoc est ex substantia patris: Deũ de
» Deo, lumen de lumine, Deũ verum de Deo vero: genitum,
» non factũ, consubstantialẽ patri, per quẽ omnia facta sunt,

& quæ

& quæ in cælo, & quæ in terra sunt: qui propter nos, & propter nostram salutem descendit: & incarnatus est: homo factus est: passus est: resurrexit tertia die: ascendit ad cælos: venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui verò dicunt, quòd erat aliquando tempus, cum non esset, & antequam genitus erat, non esset, vel quòd ex nihilo ortus est, vel quòd ex altera subsistentia substátiáve quàm ex patris genitus, vel quòd conuerti & mutari potest, istis catholica & apostolica Dei ecclesia anathema denunciat. Cum ista formula ab illis præscripta esset, illud ex substantia patris esse: & illud, patri consubstantialem esse, quo modo essent intelligenda, ab eis diligenter quærere cœpimus. Vnde quæstiones & responsa nata sunt, rationeq; accuratè peruestigatum, quæ illis verbis subiecta esset sententia. Fatebantur illi ex substantia esse, idem significare, quod ex patre esse, non tamen partem patris esse. Nobis sane videbatur pulchrum consentire cum piæ illius doctrinæ sententia, quæ docet, filium ex patre esse, non tamen partem substantiæ illius esse. Quapropter huic sententiæ etiam à nobis assensum est: neque vocem Consubstantiale reiecimus, propterea quòd pax, tanquam scopus ad intuendum, ante oculos nostros versabatur, & cautio erat à nobis adhibita, ne recta fidei sententia excideremus, Pari ratione, genitum non factum approbauimus. Nam factum, verbum cum cæteris creaturis, quæ per filium factæ sunt, commune esse dixerunt: nec filium earum simile quicquam habere: ac propterea eum non esse creaturam illarum similem, quæ ab ipso factæ sunt, sed præstantioris esse substantiæ, quàm qua vlla creatura prædita sit: quam quidem ex patre genitam esse, sacræ literæ perdocent: quippe cum modus eius generationis, à nulla mortali natura, vel verbis exprimi, vel cogitatione comprehendi possit. Eodem modo etiam illud, Filium patri consubstantialem esse, ratione & exquisitum est, & probatum, non more corporeo debere intelligi, neque quicquam habere simile cum mortalibus animantibus. Nam neque diuisione substantiæ, neque defectione, sed nec affectione vlla mutationéve paternæ essentię & facultatis posse constare. Ingenitam enim patris naturam ab his omnibus prorsus alienam esse: & hoc, patri consubstantialem esse,

nihil

, nihil aliud ostendere, quàm filium Dei ad reliquas creatu-
, ras nullam habere similitudinem: sed patris solum qui eum
, genuit, omnino similem esse: neque ex alia, quàm ex patris
, substistentia & essentia genitum. Quod quidem sic exposi-
, tum, rectum videbatur assensione approbare. Nam nonnul-
, los veteres Episcopos, & scriptores, viros sanè disertos &
, illustres, in patris & filii diuinitate explicanda hoc verbo
, Consubstantiali vsos fuisse cognouimus. Sed de fide in cō
, cilio Nicæno exposita diuulgataq; hæc hactenus: cui quidē
, omnes ad vnum assensi sumus non temerè & inconsulto,
, sed secūdum sententias coram ipso sanctissimo Imperatore
, propositas discussasq;, & communi omnium consensu pro-
, pter causas, quæ supra commemoratæ sunt approbatas.
, Quinetiam anathematis formulam, quæ post fidem expla-
, natam ab illis proposita est, approbandam quoque putaui-
, mus, propterea quòd vetet ne quisquam vocibus à scriptu-
, ris abhorrentibus (ex quibus in ecclesias omnis fere confu
, sio & discordia inuecta est) omnino vtatur. Etenim cum
, nulla scriptura diuinitus inspirata his vocibus vsa sit, Filiū
, Dei ex nihilo ortum esse, & tempus fuisse aliquando, cum
, non esset, & quæ sequuntur in eandem sententiam, minimè
, consentaneum videbatur, eas vel proferre, vel docere. Cui
, sententiæ tam præclarè decretæ constitutæque nos consen-
, simus: quandoquidem nunquam antehac eiusmodi verba
, vsurpare consueuimus. Ista ad vos, fratres charissimi, neces-
, sitate coacti misimus, non solum vti vobis decretum, quod
, nostram disquisitionem & assensionem secutum est, planum
, faceremus, verùm etiam vt intelligeretis, quòd primo, dum
, ea, quæ aliter ab aliis scripta erant, animum nostrum offen-
, dere videbantur, in vna eademq; sententia (sicut ratio po-
, stulabat) ad extremam vsque horam perstitimus. Verùm
, postea facilè sanè & sine vlla contentione ea, quę nullam ha
, bebant offensionem, tum demum amplexati sumus. Cū no-
, bis verborum sensum & sententiam æquis animis disqui-
, rentibus illa, quæ exposita erant, consentire viderentur cum
, his, quæ in fidei formula ante proposita à nobis concessa &
, probata fuerant.

Præsentis Arianorum maledicentiæ, ex Eusebij Cæsariensis Episcopi libris increpatio.

CAP. XIII.

QVòd autem vox Consubstantiale non sit noua, neque à patribus id temporis Nicææ congregatis inuenta, sed antiquitus à maioribus ad posteros deducta, Eusebius locuples testis est. Quinetiam quòd omnes tum in vnum coacti communi consensu fidem illic expositam approbarint, idem author non in eadem solum epistola, verùm etiam alio in opere, in quo vitam Constantini magni summis laudibus effert, manifestò ostendit. Sic enim scribit. Hic ista latino sermone, altero eadem interpretante, locutus, sermonem omnem deinceps concilii præsidibus tradidit. Ibi tum alii vicinos accusare cœperunt: alii & pro se respondere, & crimen in aduersarios deriuare. Cum igitur multa essent ex vtraque parte proposita, magnaque controuersia in ipso disputationis ingressu concitata, Imperator toleranter ac placidè omnibus animum attendere: studio acri prolatas sententias sensim excipere: vicissim ferre opem vtrique disceptantium parti: eos magna cum contentione digladiantes, paulatim reconciliare: conferre cum singulis comiter & benignè sermonem: Græcoque vtens sermone, (nam ne huius quidem linguæ ignarus fuit) suauis & dulcis erat: aliis persuadere, alios sermone lenire, alios, qui diserte dixissent, collaudare, omnes denique ad concordiam reducere contendebat: vsque eo, vti tandem eos in omnibus rebus, quæ in quæstionem aliquando veniissent, tũ conspirantes animis, tum opinionibus adeo consentientes redderet, vt non modò concors fides inter eos vigeret, sed etiã vnum idemq; tempus in salutari festo Paschatis celebrãdo obseruandum ab omnibus concederetur. Iam verò, quæ erant communi omnium sententia decreta, cuiusque manu subscripta fuerunt, & in commentarios relata. Ac paulo infra, ista quoque addit. Cum hæc ad hunc modum essent cõstituta, omnibus fecit potestatem ad sua domicilia reuertendi. Illi lætitia gestientes, redierunt. Cum illi, hoc modo qui propter dissentientes opiniones longo quasi interuallo ab se

, ab se mutuò diuulsi erant, tanquam in vnum corpus essent
, denuò coagmentati, deinceps vna apud omnes viguit sen-
, tentia, ipsius Imperatoris consensu confirmata. Proinde Im
, perator de prospero rei euentu lætus, illis, qui concilio neu
, tiquam interfuissent, per literas fructum eiusdem vberem
, præbuit: populoq; vniuerso cum per agros, tum per ciuita-
, tes dispersо, ingentem pecuniæ vim distribui mandauit: sic
, festum diem ad recolendam vigesimi anni regni sui memo-
riam celebratum cohonestauit. Quocirca Ariani, quamuis aliis patribus contradicere haud impium esse censeant, huic tamen, quem admirari ac suspicere solét, cum fidem Nicææ expositam omnium cõsensu approbatam doceat, fidem adhibere debent. Quinetiam cum suorum ipsorum patrum quoque opiniones impugnent, deberent tamen, vbi turpissimam Arij mortem & plane horribilem intellexerint, omnibus viribus, vt dicitur, impiam doctrinam ab eo in lucem editam fugere. Verùm quoniam verisimile est modum eius mortis non omnibus cognitum esse, idcirco ipse equidem, qualis fuerit, explicabo.

De Arij morte ex Athanasij Epistola.

CAP. XIIII.

ISTE Arius diu Alexandriæ commoratus, tametsi denuò conuétus ecclesiasticos petulanter insectari studuit, tamen simulauit se impiam suam doctrinam abijcere, & fidei formulam à patribus editam amplexaturum pollicitus est. Verum vbi neque diuino illi Alexandro, neque Athanasio, qui eiusdem cum in episcopatu, tum in officiis pietatis exequendis successor fuit, persuadere non potuit, rursus opera ac studio Eusebij Nicomedensis adiutus, Constantinopolim propere contendit. Quas autem res, cum eò veniisset, molitus fuerit, & quam sententiam à Deo iusto iudice exceperit, illustrissimus Athanasius in literis, quas scripsit ad Apionem disertè exponit: quarum literarum eam partem, quæ ad has res pertinet, in historiam includam,
, quæ ita habet. Quanquam ipse non eram tum Con-
, stantinopoli, cum Arius mortem oppetebat, Macarius ta-
, men presbyter, rem, vt gesta est, mihi accuratè narrauit.

Arius Eusebianæ factionis labore à Constantino Imperatore accersitur Constantinopolim. Qui cum eo veniſſet, rogatus ab Imperatore, vtrùm fidem catholicæ eccleſiæ teneret, iurat ſe recte credere, libellumque ſcriptum de ſua fide ei dat. Cauſas autem, pro quibus ab Epiſcopo Alexandro eiectus fuerat, occultat, ſimulat tamen ſe propter voces quaſdam ab ipſis ſacris literis depromptas eccleſia exturbatum. Eum igitur Imperator, cum iuraſſet ſe illas non tutatum opiniones, pro quibus Alexander eum eccleſia expulerat, liberum dimiſit cum his fere verbis: ſi recta eſt fides tua, bene iuraſti, ſin autem impia eſt fides tua, & tamen iuraſti, Deus de cœlo de te ferat iudicium. Quapropter cum ab Imperatore ſic dimiſſus eſſet, factio Euſebiana per vim, qua vti conſueuerat, eum in eccleſiam voluit introducere. Verùm beatæ memoriæ Alexander Epiſcopus Conſtantinopolitanus ei reſtitit, dixitque nullum hæreſeos inuentorem in communionem recipiendum eſſe. De reliquo autem Euſebiani minari. Quemadmodum, inquiunt, contra tuam voluntatem Arium curauimus ab Imperatore accerſendum, ſic te inuito (erat tum quidem dies ſabbati) cras in hac ipſa eccleſia conuentus nobiſcum aget. Quibus auditis, Epiſcopus Alexander dolore ingenti cruciatus, ingreditur in eccleſiam, & manibus ad Deum ſublatis, lamentari, conqueri, & in ſanctuario in faciem procidere, & humi proſtratus, preces fundere cœpit. Aderat vnà Macarius, & cum eo ſimul orauit: eiusq; precantis vocem audiuit. Iſta duo à Deo poſtulauit, ſic locutus: Si Arius cras in eccleſia conuentus aget, dimitte me ſeruum tuum, & ne ſimul perdas pium cum impio: ſin clemens parces eccleſiæ tuæ (te quidem ei velle parcere certo ſcio) conſidera verba Euſebianorum, & ne des in ruinam & contumeliam hæreditatem tuam. Tolle Arium è medio, ne illo in eccleſiam ingreſſo, tum hæreſis vnà cum eo ingreſſa videatur, tum deinceps impietas pietatis locum occupet. Hæc precatus Epiſcopus, deceſſit, valde anxius. Deinde res accidit horrenda & plane incredibilis. Nam poſt minas Euſebianorum, Epiſcopus Alexander ſe defixit in precibus: Arius autem fretus præſidio Euſebianorum petulanter admodum ſe geſſit: & ingreſſus latrinas, illud ipſum ventris poſcente neceſſitate,

de re-

, de repente pronus, vt scriptum est, factus, crepuit medius: , atque collapsus illico animam efflauit, non modò commu- , nione, sed etiam vita priuatus. Talem igitur fuisse Arii mortem constat. Eusebiani autem, etsi casum eum vehementer erubuerunt, tamen Arium, vtpote suæ sectæ fautorem tumulo condiderunt. Beatæ verò memoriæ Alexãder, ecclesia lætante, conuentum vt pietas & sacra doctrina postulat, cum omnibus fratribus celebrare, preces fundere, & Deum gloria vehementer efferre cœpit, non quod ex morte Arij lætitiam capiebat, absit illud quidem (extat namque mortali cuiq; sancita lex, vt semel moriatur) sed quòd hoc mortis genus non hominum iudiciis constitutum fuit, sed Dominus ipse, vbi inter minas Eusebianorum, & Alexandri preces diiudicarat, Arianam hæresim prorsus condemnauit, ostenditq; eam communione indignam esse ecclesiastica, atque adeo omnibus planum fecit, quòd quamuis tum Imperatoris, tum omnium hominum testimonio & approbatione confirmata fuisset, tamen erat ab ipsa veritate penitus condemnata. Tales manipulos ex pernicios ac pestiferis seminibus collegit Arius, inq; hac vita pœnarum sibi in futura infligendarum vidit quasi præludia, & supplicio isto præsenti, quod subibat, suam ipsius perspicuè coarguit impietatem. Verùm iam ad pietatem Imperatoris explicãdam sermonem transferam. Nam ad omnes populos Imperio Romano subiectos dedit literas, quibus tum eos hortabatur, vt priorem errorem deponerent, tum suadebat, vt Seruatoris nostri doctrinam perdiscerent, tum denique omnes ad hanc veritatem amplexandam inuitabat. Quinetiam Episcopos cuiusque ciuitatis exuscitabat ad ecclesias ædificandas, non literis solum impellendo, verùm etiam pecuniam prolixè & liberaliter largiendo, & impensas ad earum ædificationem suppeditando. Sed literæ ipsæ melius rem declarabunt, quæ se habent ad hunc modum.

Imperatoris Constantini de ecclesiarum ædificatione epistola.

CAP. XV.

Victor Constantinus, Max. Augustus, Eusebio, S.

QVemadmodum ad hoc vsq; tempus ob impiæ voluntatis institutum, & grauem tyrannidem seruos Dei ac seruatoris persequentem pro certo cognoui, & satis persuasum habui, omnium ecclesiarum ædificia, vel negligentia corruisse, vel impendentis periculi metu, multo minus, quàm debuerant, refecta fuisse, Frater charissime: Sic nunc cum libertas omnibus restituta sit, & draco ille Dei Opt. Max. prouidentia, nostroque ministerio de communi Reip. administratione depulsus, arbitror equidem & virtutem ac potentiam diuinam omnibus satis constare, & eos, qui vel timore, vel infidelitate, vel aliis quibusdam peccatis lapsi sunt, cum illum, qui reuera Deus est, iam agnoscant, in veram & rectam viuendi viam redituros. Quibuscunq; igitur ecclesiis, vel ipse præsis, vel aliis in locis alij Episcopi, presbyteri, & diaconi, quos nosti, præficiantur, per te admoneantur, vt earum ædificia sedulo accurentur: quò vel ea, quæ remanent, reficiantur, laxioraq; fiant, vel vbi necessitas postulauerit, noua de integro extruantur. Quæ verò res ad ædificationem necessariò requiruntur, eas quidem cum ipse, tum alii tuo nomine à prefectis, & rectoribus prouinciarum petent. Hisce enim per literas à me significatum est, vt omni studio & propensione animi ea, quæ fuerint à tua sanctitate præscripta, subministrent. Deus te, Frater chariss. diu florentem seruet. Ista de ecclesiis ædificandis episcopis cuiusq; prouinciæ per literas significauit. Quæ autem de sacris libris comparandis scripserit ad Eusebium Palæstinum, ex ipsis literis facile est cognoscere.

Altera eiusdem epistola de sacris codicibus parandis. CAP. XVI.

Victor Constantinus Maximus, Augustus, Eusebio, S.

CVM in vrbe, quæ nomen suum ex nostro nomine traxit, Dei patris, ac seruatoris nostri prouidentia iuante, maxima sit hominum multitudo, quæ se sanctissimæ ecclesiæ adiunxerit, quò omnia, quæ ad religio-

, ligionem pertinent, indies in eo loco magis magisque cre-
, scant, videtur operæ precium, vt plures ibi eccleſiæ extruan
, tur. Proinde tu, quod noſtræ voluntati viſum eſt, alacri ani
, mo capeſſe. Tuæ enim prudentiæ ſignificare conſentaneum
, duximus, vt quinquaginta volumina in membranis parares,
, quæ ſint tum ad legendum facilia, tum idonea ad vtendum,
, tum denique ad portandum accommodata: eaque à libra-
, riis, qui & ſcite norint ſcribere, & eam artem accuratè tene-
, ant, deſcribi præcipias. Atq; eos ſacræ ſcripturæ libros com
, plectantur, quorum præparationem & vſum ad eccleſiam e-
, rudiendam maximè neceſſarium eſſe ſcis. Literæ verò à no-
, ſtra clementia ad generalem Quæſtorem datæ ſunt, vti om-
, nia, quæ ad iſtos libros parandos requiruntur, ſuppeditan-
, da curet. Vt autem quam primum hæc deſcripta volumina
, comparentur, tuarum partium erit ſedulò prouidere. Ete-
, nim duos publicos currus accipiendi, quibus eò conuehan
, tur, ex iſtarum noſtrarum literarum authoritate, tibi, vt par
, erat, poteſtatem fecimus. Ita enim & ea, quæ concinne de-
, ſcripta ſunt maximè, ad nos facillimè comportabuntur, &
, eò certe facilius commodiusq;, ſi vnus ex eccleſiæ tuæ dia-
, conis iſtud munus exequatur. Qui, vbi ad nos acceſſerit,
, noſtram benignitatem probè experietur. Deus te, Frater
, chariſsime, ſeruet incolumem. Tametſi quidem ex his li-
teris ſatis magnam coniecturam capere, imò verò ſatis ma-
nifeſtò intelligere poſſumus, omni laude cumulatum Im-
peratorem, totum ſuum ſtudium ad ſacroſanctum Dei cul-
tum amplificandum conuertiſſe: tamen præter ea, quæ ſuprà
dicta ſunt, ponam in medio præclaram eius operam in ſepul
chro ſeruatoris ædificiis exornando ſuſceptam. Cum enim
certior factus eſſet, eos, qui in ſimulachris colendis more
Corybantum inſanirent & baccharentur, ſepulchrum do-
mini mole terræ obruiſſe, eo quidem conſilio, vt memo-
riam ſalutis noſtræ obliuione delerent, (quippe ſuprà il-
lum locum, fanum laſciuæ deæ Veneris, quò virginalem
diuæ Mariæ partum ludibrio exponerent, extruxerant) mā-
dauit, vt primũ execrabile illud ædificium dirueretur: dein-
de vt deturbaretur agger ille impuris & ſceleratis victimis
contaminatus, & longe extra vrbem eijceretur: tum vt tem
plum ampliſsimum pulcherrimumque ibi fabricaretur.

Verùm ex epistola Imperatoris, quam ad Ecclesiæ Hierosolymitanæ præsulem scripsit, hæc res multo euidentius cognosci poterit. Præsul autem illius ecclesiæ fuit Macarius, cuius supra mentionem fecimus: qui & magno concilio Nicæno interfuerat, & vnà cum aliis Episcopis contra nefariam Arij blasphemiam strenuè decertauerat. Epistola hęc quidem est.

Alia eiusdem epistola ad Macarium Hierosolymitanum Episcopum de Dei templo extruendo.

CAP. XVII.

Victor Constantinus, Max. Macario, S.

TAnta seruatoris nostri erga nos benignitas declarata est, vt nulla tam accurata dicendi ratio & vis sit, quæ præsens miraculum pro dignitate explicare posse videatur. Nam vt insigne illud sanctissimæ illius passionis monimentum quod terræ visceribus iam pridem abditum, tot tamq; multis annorum conuersionibus delituisset, tum illucescceret seruis Dei, cum illi, communi omnium hoste deuicto, in libertatem essent vindicati, omnem profectò hominum admirationem longe superat. Etenim si omnes, qui in vniuersi orbis terrarum ambitu sapientes videantur, in vnum locum congregati, aliquid pro rei dignitate dicere aggrederentur, ne minimæ eius parti oratione ex æquo satisfacere possent. Miraculi namque fides tanto plus vniuersum humanæ rationis & naturæ captum vincit, quantò res cælestes & diuinæ humanis sunt valentiores. Quapropter hoc vnum mihi semper in primis propositum sit ad dicendum, quòd sicut vera fides se ipsa quotidie nouis miraculis patefacit, sic nostri omnium animi omni modestia & concordi alacritate ad sanctas euangelij leges colendas attentiores fieri debent. Præterea illud, quod cuique perspicuum esse arbitror, pro certo tibi cum primis persuasum velimus, hoc nobis præ cæteris rebus omnibus maximæ curæ esse, vt locus ille sacer, quem Dei iussu, turpissima simulachrorum mole, tanquam graui quodam onere impositò, purgauimus, quemq; & primis mundi temporibus ipsius Dei iudicio sanctum habitum esse; & postea etiam, quia fidem passionis seruatoris

, uatoris tanquam è tenebris in lucem euocarit, multò clari-
, orem ſuæ ſanctitatis ſignificationem dediſſe cognouimus,
, præclara ædificiorum ſtructura exornetur. Par eſt igitur, vt
, tua prudentia ita opus diſponat, & proinde res quaſque
, accuret neceſſarias, quò non modo ſanctuarium templi reli
, quis omnibus, quæ vbique ſunt, pulchritudine antecellat,
, ſed etiam cæteræ eius partes tales ſint, vt omnia templa, quę
, in ſingulis ciuitatibus primas tenent, huius ædificii digni-
, tate longe ſuperentur. Ac de erigendis parietibus, exquiſi-
, toq; artificio perpoliendis, tum Draciliano, amico noſtro,
, qui nonnullas aliarum prouinciarum partes adminiſtrat,
, tum veſtræ etiam prouinciæ præfecto, ſcito curam à nobis
, eſſe impoſitam. A noſtra enim benignitate illis imperatum
, eſt, vt qui arrifices, qui operarij, quęve res aliæ fuerint ad il-
, lud ædificium neceſſariæ à tua prudentia diſcant, ac ſtatim
, ipſorum prouiſione eò mittantur. Quod autem attinet ad
, columnas ex marmore conficiendas, quas ipſe exiſtimaue-
, ris vel ad decus illuſtriores, vel accommodatiores ad diu-
, turnitatem fore, cum eas quaſi ſummatim tecum conſide-
, raueris, fac ad nos diligenter perſcribas: vt cum ex literis
, tuis, quibus rebus opus fuerit, intellexerimus, vndique eæ-
, dem illo comportari poſsint. Nam locus ille, qui totius
, orbis terrarum facilè primas fert, omnibus ornamentis me-
, ritò illuſtrandus eſt. Teſtudinem verò ſanctuarii laque-
, atam ne facere, an alio quodam fabricæ genere extruere
, placeat, abs te certior fieri velim. Quòd ſi fiat laqueata,
, ſcite quoque inaurari poterit. Reſtat igitur, vt tua ſancti-
, tas illis, quorum iudicio, vt ſuprà dictum eſt, rem permi-
, ſimus, quot operariis, artificibusque, quantis denique ſum-
, ptibus opus fuerit, quàm celerrimè ſignificet: quinetiam
, nos non ſolum de columnis ex marmore conficiendis, ve-
, rùm etiam de teſtudinis laquearibus (ſi modò illud fabri-
, cæ genus pulchrius eſſe cenſeas) quàm primum facias cer-
, tiores. Deus te, frater chariſsime, diu ſeruet incolu-
mem.

De Helena Conſtantini Imperatoris matre, & diligentia, quam circa ſacri templi fabricationem impendit. CAP. XVIII.

HVius Epistolæ perferendæ negocium non alius quispiam, quàm ipsa Imperatoris mater, tam præclari filij procreatrix, cuius laus omnium piorum ore ac sermone prædicata est, susceptit: quæ & hoc eximium mundi luminare peperit, & pietatis alimenta ei suppeditauit. Hæc itineris labores subire non recusauit, neq; senectutis inualitudinem (nam paulò ante mortem, quam octogesimũ annum ætatis agens oppetebat, istud iter fecit) omnino animo complexa est: sed postquam vidit locum illum, qui particeps fuit afflictationum pro communi omnium salute susceptarum, confestim execrabile illud veneris fanum deturbari, & aggerem ex vrbe exportari iussit. Qua re confecta, sepulchrum, quod diu abstrusum iacuisset, emersit, & simul tres cruces, quæ propè illud domini monumentum erant reconditæ, repertæ sunt. Quod autem vna ex his domini nostri, & seruatoris Iesu Christi crux fuit, reliquæ verò duæ latronum, qui pariter cum eo crucibus suffixi fuerant, extiterũt, ad vnum omnes sine controuersia crediderunt: Sed tamen ignorarunt prorsus, quæ illarum corpus domini sustinuisset, & guttis precioſi eius sanguinis aspersa fuisset. Cæterũ sapientissimus ille & plane diuinus Macarius, vrbis illius antistes, tali via illorum animos dubitatione liberare aggressus est. Mulieri cuidam nobili morbo diuturno oppressæ vnamquanque crucem sigillatim, precibus ad Deum simul ardenter fusis, admouens, crucis seruatoris virtutem facilè perspexit. Nam vt primum ea mulieri adhibita fuit, illico grauis ille morbus depulsus est, & homo ipsa ad integram valetudinem restituta. Itaque Imperatoris mater, cum id, quod erat in optatis, ad hunc modum didicisset, clauorũ partem in Imperatoris galeam artificioſè includendam curauit, quò capiti filii consuleret, & hostium tela depellerentur, partem equi illius freno admiscuit, quo tum Imperatorem tutum ac securum redderet, tum veterem prophetiã explere posset. Nam olim prædixerat Zacharias propheta: quod est in freno equi, erit sanctum Domino omnipotenti. Quod aũt ad crucem seruatoris attinet, partẽ illius in Imperatoris palatio locandam, reliquum autem in capsa argẽtea reponẽdam curauit, illudq; dedit Episcopo illius ciuitatis, hortataq; illum est, vt ad posteritatẽ velut monimentum salutis

Cap. 14.

lutis noſtræ reſeruaretur. His rebus conſtitutis,artifices materię cuiusq; generis vndiq; cogere,templaq; & ob magnitudinem ampliſsima, & illuſtriſsima ob ſplẽdorem extruere cœpit: quorum pulchritudinem amplitudinemq; oratione deſcribere,valde ſuperuacaneum arbitror,pręſertim cum omnes pij, prope dixerim,illo procurrant, operumq; magnificentiam ſuis ipſorum oculis aſpiciant. Porrò aũt illuſtriſſima illa, & maxima digna admiratione imperatrix,aliud facinus,quod poſterorum memoriæ merito commendari debet,obiit. Nam mulieres,quæ toto vitæ tempore virginitatem excolebant,primũ omnes in vnum congregari, & ſedibus præparatis accumbere iuſsit:deinde illa ipſa ancillæ munus exequi,apponere cibaria,pocula illis porrigere, fundere vinum,& gutturnium cum malluuio afferre,aquá deniq; earum manibus,dum lauant, miniſtrare non dedignata eſt. Quas res,atq; alias ſimiles hiſce cum confeciſſet, rediit ad filium. Atq; non multò poſt,læto animo ac tranquillo, vbi filio de pia viuendi ratione plurima præceperat,& eum benedictionibus,quæ ab exeuntibus è vita dari ſolent, muniuerat,hinc ad alteram vitam demigrauit. Cui poſt mortem tali tributus eſt honos,qualis ei, quæ Deum omnium moderatorem tam aſsiduo atque adeo ardenti ſtudio coluerat, meritò tribuendus erat.

De Euſebij Nicomedenſis iniqua ac præter eccleſiæ leges ad ſedem Conſtantinopolitanam tranſlatione. CAP. XIX.

INterea temporis factio Ariana à ſuis perditis non deſtitit conſiliis. Nam hanc ob cauſam ſuarum manuum ſubſcriptionibus formulam fidei communi totius concilij Nicæni conſenſu editam approbauêre,ad eum plane finem, vt ouium pellibus induti, rapacium agerent partes luporum. Simulatque enim diuinus ille Alexander, Epiſcopum dico Byzantij (ſic namque Conſtantinopolis id temporis appellabatur) qui precibus, tanquam telis quibuſdam Arium confoderat, ex hoc corporis ergaſtulo ad præclarius vitæ domicilium migrauerat, Euſebius propugnator impietatis, parua habita ratione deciſionũm earum

earum, quarum conscribendarum paulò antè vnà cum aliis Episcopis author fuerat, confestim relicta Nicomedia, ad sedem Episcopatus Constantinopolitani per ambitum arrepsit, idq; contra ecclesiæ canonem, qui vetat tum Episcopos, tum etiam presbyteros de vnius ciuitatis sede, ad alterius se sedem transferre. At mirum non est, eos, qui velut furiarum tedis agitati, diuinitatem vnigeniti filij insectari nô sunt veriti, etiam audacter libereque alias leges violasse. Neq; Eusebius istud facinus nunc primò tentare, sed idem ipsum iam pridem admittere non dubitauerat. Nam cum ecclesiæ Berytensis administratio ei esset concredita, inde ad Episcopatum Nicomediæ gerendum se transtulit. Ex quo Episcopatu etiam post concilium ob impietatem, quam palam commiserat, et Theognis Episcopus Nicææ vnà, exturbatus est. Quam rem planam facit Imperatoris Constantini epistola, quam secundo scripsit ad Nicomedenses. Cuius epistolæ finem in historiam nostram includam. Sic enim scribit ad Nicomedenses.

Imperatoris Constantini aduersus Eusebium Nicomedensem & Theognium ad Nicomedenses epistola. CAP. XX.

QVis innocentem multitudinem ista docuit? Eusebius, videlicet, tyrannicæ crudelitatis administer. Nã quòd tyranni partibus penitus adhæserat, ex multis illius rebus gestis facile potest intelligi: Siquidem istud partim episcoporum, eorumq; verè episcoporum cædes testantur, partim crudelissima Christianorum persecutio palam clamat. Neque certe de iniuriis illius, quibus me affecerit hoc loco verba faciam: per quem aduersariorum contra me concursus, quantum fieri poterat maxime procurabantur, qui & oculis tanquam speculatoribus me obseruauit: quinetiã ministerio prope militari, quò tyranno opem ferret, perfunctus est. Ac nemo existimet me imparatum minusq; instructum esse, etiam ad istas res si opus fuerit, certissimis argumentis confirmandas. Verisimè enim ostendi potest, tum presbyteros, tum diaconos à me manifestò deprehensos, qui Eusebium assiduè stipabant. Sed hæc missa facio, quæ non dicuntur à me, quòd ipse ea grauiter & iniquo animo feram,

, feram, sed quò eos suæ ipsorum pudeat inscitiæ. Illud so-
, lum metuo, illudque animum cura implicatum tenet, quòd
, vos video in huius criminis societatem vocari. Nam im-
, proba Eusebij institutione, & peruersa doctrina, conscien-
, tia vestra à veritate deflexit. Verùm huius rei expedita est
, & facilis curatio, si modò Episcopum fidelem & animo sim
, plici ac sincero nacti, oculos ad Deum denuò conuertere
, volueritis. Quod quidem in præsentia est in vestra situm
, potestate, quodque etiam dudum pœnes vestrum iudicium
, fuerat, nisi aut Eusebius ipse, de quo dixi, aut alius quidam
, eorũ, quibus cũ conuentus agere solet, huc præceps ruisset,
, & rectum eligendi ordinem impudenter conturbasset. Sed
, quoniam mihi de hoc ipso Eusebio pauca apud vos dicen-
, da sunt, non vos præterit concilium Nicææ celebratum,
, cui ipse, sicut conscientiæ meæ munus postulabat, interfui:
, non alio sane animo, quàm vt tum concordiam inter om-
, nes constituerem, tum maximè omnium eam ecclesiæ per-
, turbationem, quæ ex Arii Alexandrini amentia orta est, re-
, primerem, penitusq; inde summouerem. Quæ quidem per-
, turbatio illico ex absurdo & pernicioso conatu Eusebii vi-
, res collegit. Nam quanta concursione, amantiss. honora-
, tissimiq; fratres, iste Eusebius, vtpote ipsa conscientia con-
, uictus, quanta cum ignominia, mendaciis vndique depre-
, hensis aggressus est, primum certos quosdam homines sub-
, ornare, qui pro eo deprecarentur, deinde à me auxilium pe-
, tere, ne tanti sceleris damnatus, honoris sui gradu deijcere-
, tur. Huius rei testis est mihi Deus, qui tum mihi, tum vo-
, bis benignus perpetuò adsit, quod & meum peruertit iudi-
, cium, & turpiter à veritate abduxit, quod vobis etiam pla-
, num faciam. Nam tum omnia gesta sunt ex eius sen-
, tentia, qui perniciem plane pestiferam adhuc intra cogita-
, tionis suæ domicilium occultam tenuit. Ac primum vt cæ
, tera illius nequitiæ facinora taceam, audite, quæso, quid sce
, leris cum Theognide, quem suæ socium habebat amentiæ,
, conscíuerit. Ipse forte quosdam Alexandrinos, qui à fide
, nostra defecerant huc mitti iusserat: quandoquidem eorũ
, opera disidii flamma incensa erat. Sed isti honesti boniq;
, scilicet Episcopi, qui vera concilii diiudicatione ad pœni-
, tentiam agendam reseruati sunt, non solum eos admiserũt

ad se,

ad se,& secum in tuto collocarunt,verũ etiam illorũ depra-
uatis moribus communicarunt. Quamobrẽ erga istos ingra
tos aliquod suppliciũ censui statuendum:& propterea man
datum dedi,vt à suis abrepti sedibus,quàm longissimè rele
garentur. Iam vestrũ est ea fide in Deum aciem mẽtis vestræ
intendere,in qua vos semper mansisse constat, & in qua ma
nere, omniaq; pietatis officia exequi consentaneum est.
Quod si ita fiat,vt episcopos tum vitæ integritate,tum sana
doctrina,tum benignitate in omnes eximios habeamus,iure
lætari debemus. Sin autẽ quisquã temeritate & audacia ac-
census,eas ecclesiæ pestes vel memoria,vel laudibus celebra
re aggrediatur, confestim opera ac diligentia famuli Dei,
(meipsum dico) pœnas suæ insciticæ dabit. Deus vos, fra-
tres charissimi incolumes seruet. Isti igitur quanquam tũ &
honorũ gradibus abdicati,& ciuitatibus eiecti erãt,et Nico
mediæ episcopatũ Amphiõ, Nicææ aut Chrestus obtinuit,
tamẽ rursus machinis,quibus antè vti cõsueuerãt,vsi,& Im
peratoris facilitatẽ,velut subsidiũ ad fraudẽ faciendã nacti,
certamine redintegrato,priorẽ suã recuperauêre potestatẽ.

De veteratoria fraude ab Eusebio & complicibus suis contra sanctum Eustathium Antiochenum episcopum excogitata. CAP. XXI.

EVsebius,postquam,vt dixi modò,ad Episcopatus Cõ-
stantinopolitani honorem per vim planè tyrannicam
ascendit,maiore comparata potentia,tum quòd Impe-
ratori in proximo habitans,eum frequenter adiret,tũ quòd
ex crebra eius consuetudine authoritatem nactus esset,insi-
dias iam veritatis propugnatoribus struere cœpit. Ac pri-
mum se magno flagrare desiderio visendi Hierosolymam
simulauit : & cum Imperatorem hoc pacto fefellisset (præ-
texuerat enim se templum ab imperatore ibi extructũ,quod
omnium sermone celebratum fuit,velle visere) cum maxi-
mo honore Constantinopoli decessit: quippe Imperator ei
rhedas,& alias res,quibus eum ornaret,suppeditauit. Eum
comitatus est Theognis Episcopus Nicææ, suorum perdi-
torum consiliorum,vt suprà dictum est,particeps ac socius.
Qui cum aduentarent Antiochiam, amicitia erga Eusta-
thium vultu ac fronte simulata, honorificentissimè excepti
sunt.

sunt. Nam magnus ille Eustathius, defensor veritatis, fraternam plane illis præstitit beneuolentiam. Illi autem, vbi venêre ad sacra Hierosolymorum loca, & Eusebium episcopum Cæsareæ, Patrophilum Scythopolitanum, Aëtiũ Lyddæ episcopum, & Laodiceæ Theodotum suæ opinionis fautores, aliosque, quos labes Ariana infecerat, viderunt, facinus, quod per insidias molirentur, illis aperuerunt: quibus comitati, rediére Antiochiam. Quòd autem cæteri episcopi, quos modo nominaui, eò vnà aduentarunt, honoris maioris causa factum esse prætendebatur illud quidem, sed re ipsa fraus ad veram pietaté oppugnandam parabatur. Nam cum meretricem, cuius formę pulchritudo venalis erat, mercede conduxissent, & linguæ suæ operam vt ipsis locaret, ei persuasissent, primũ ad conciliũ vnà veniunt: deinde aliis omnibus inde exire iussis, misellam illam introducunt mulierculam. Illa puero, qui etiamnũ eius sugebat vbera, ostenso, dixit se ex concubitu Eustathij eum concepisse & peperisse, & ore impudenti vociferata est, illum pueri patré esse. Itaq; Eustathius, cum criminationé istam perspicuè falsam esse pro certo cognosceret, iubet mulierculam, si qué huius facinoris consciũ haberet, in medium adducere. Quæ cum responderet se nullũ obiecti criminis habere testé, æquissimi illi iudices postulant ab ea iusiurandũ. Et quáquam lex palam clamat: In ore duorũ aut trium testiũ ratum sit omne verbum. & Apostolus manifestò præcipit, nullum crimen presbytero illatũ sine duobus, aut tribus testibus admittendum, isti tamen spretis diuinis legibus accusationem cõtra tam illustrem episcopum, nullo omnino teste adducto, admittere nõ dubitarunt. Simul atq; igitur muliercula ea, quę dixerat antea, iureiurãdo cõfirmauerat, impudéterq; clamaret, puerum reuera Eustathij esse, illico iudices illi, veritatis scilicet fautores, sententiã contra eũ tanquã adulterũ pronũciauêre. Cũ aũt alii Episcopi (aderãt enim nõ pauci, doctrinę apostolicę propugnatores, quibus fraudulẽti Eusebij conat⁹ nõ erãt omnino incogniti) apertè cõtradicerẽt, obstarétq; quò minus magn⁹ Eustathius iniquã illã sentẽtiã exciperet, facinoris authores maxima cũ celeritate ad Imperatorẽ cõtendũt. Cui cũ persuasissẽt crimẽ Eustathio intẽtatũ verũ esse, et æquã abdicatiõis sentẽtiã, pfecerũt, vt Eustathi⁹

Matth. 18
2. Cor. 13.
1. Tim. 6

pietatis

pietatis & castitatis athleta, velut adulter simul & tyrannus in exilium pelleretur. Ille igitur per Thraciam profectus, vrbem quandam Illyriæ petiuit.

De Episcopis hæreticis Antiochiæ post sancti Eustathij mortem constitutis. CAP. XXII.

POst discessum Eustathii, Eulalius episcopus Antiochię pro illo deligitur. Quo paulo post mortuo, Antiocheni habebant in animo Eusebium Episcopum Cæsareæ ad se transferre. Verùm cum & Eusebius ab vno episcopatu ad alterum transferri recusasset, & Imperator illud ipsum fieri vetuisset, Euphronium elegerunt. Quo etiam vita defuncto (annum enim & menses aliquot postquam electus erat, vixit) ecclesiæ illius episcopatus Placętio delatus est. In horum omnium animis similiter delituit Ariana labes. Quapropter quàm plurimi tum ex clero, tum ex populo, quibus propositum erat Deum sanctè & sincerè colere, relictis publicis ecclesiæ conuentibus, separatim per se conuentus agere cœperũt. Quos quidem Eustathianos omnes propterea nuncupauêre, quod post abitum Eustathii in vnum coiuissent. Sed vt ad miseram illam meretricem redeã, ea in morbum grauissimum maximeq; diuturnum delapsa, insidias atq; adeo tragœdiam factionis Eusebianæ aperuit, & non duos trésve sacerdotes, sed quàm plurimos de fraudulentis Eusebii conatibus certiores fecit: seq; mercede cõductam illud fictum crimen Eustathio intendisse: & tamen iusiurandũ, quo se obstrinxerat, non prorsus falsum esse: Nã Eustathium quendam fabrum ærarium pueri patrem fuisse. Atq; hæc quidem ab optima illa scilicet factione Eusebiana Antiochiæ patrata sunt.

De Indorum fide. CAP. XXIII.

PER idem tempus diuinæ cognitionis lux apud Indos orta est. Nam cum eximia Imperatoris Constantini fortitudo & pietas singularis per omnium ora volitaret, & Barbari vndique vsu experientiaque didicissent pacem bello longe anteponendam esse, liberè ac fidenter omnes mutuam inter ipsos societatem inierunt. Ac multi visendi causa, non pauci mercaturæ faciendæ, per longa susceperunt itinera. Quo quidem tẽpore Tyrius quidam philosophiæ

losophię peritus, desiderio extremæ Indiæ visendæ incensus, duobus comitatus adolescētibus, fratris sui filiis, eò profectus est. Qui simul atq; animi sui desyderiū expleuerat, conscensa naue in patriam redire maturat. Inter vias naui aquationis gratia ad littus appulsa, Barbari forte in eos incursione facta, nonnullos demersêre, alios abduxêre captiuos. Ille autem Tyrius in mortuorum numerum ascriptus est: adolescentes verò ad regem Indorum deducti: quorum alteri AEdesius, Frumentius alteri nomen fuit. Cum longo tempore iam illius regionis Rex periculum istorum fecisset, & ingeniosos esse perspiceret, suæ ipsius familiæ curam illis imposuit. Quod si quisquā sit, qui verbis meis, minime fidē adhibeat, secum consyderet, res à Iosepho gestas, & regnum AEgypti ab eo administratum. Reuocet porro in memoriam prophetam Danielem, & tres illos athletas, qui tā strenue pro pietate decertarunt. Etenim illi in bello capti, regni Babyloniorum administrationē obtinuêre. Mortuo autem Indorum Rege, vixêre cum filio suo permagno honore affecti. Ac quoniam in vero Dei cultu educati erant, mercatores, qui eo cōmeabant, cohortati sunt, vt in vnum congregati (vti fert mos Romanorum) diuina ministeria obirent. Longo verò iam tempore dilapso, veniunt ad regem, & mercedem suæ erga illum beneuolentiæ postulant non aliam quidem, quàm vt ipsis faciat potestatem in patriam reuertendi. Qua re impetrata, in fines Romanorum aduentant: atque Aedesius rectà Tyrum proficiscitur: Frumentius autem studium erga pietatem pluris faciens, quàm aspectum parentum, Alexandriam contendit: docetq; illius ecclesiæ episcopum, Indos maxima duci cupiditate luminis diuinæ cognitionis percipiendi. Tenuit quidem id temporis ecclesiæ illius gubernacula Athanasius. Qui cum has res audiuisset, quis, inquit, melius, quàm tu, vel ignorantiæ caliginem ab oculis animorum huius gentis dispellere, vel splendorem diuinæ prædicationis illis porrigere poterit? Quæ cum dixisset, ei sacro sanctum episcopatus munus impertit: mittitq; ad animos illius gentis pietatis doctrina excolendos. Ille igitur tum patria relicta, tum longissimi pelagi traiectu neglecto, ad gentem contendit culturæ diuinæ penitus expertem. Quam quidem, diuina gratia iu-

Danie. 3.

uante, ſumma cum animi alacritate excoluit. Nam miraculis, quæ more apoſtolorum edebat, eos qui verbis & doctrinæ ſuæ contradicere conabãtur, in ſuam pertraxit ſententiam: & prodigiis, quæ faciebat, ſua dicta confirmans, quàm plurimos in dies ſingulos fidei Chriſti adiunxit.

De Iberorum ad pietatem traductione.
CAPVT XXIIII.

QVemadmodum Frumentius viam Indis ad Dei monſtrauit cognitionem: ſic eodem tempore mulier quædam capta in bello, Iberes ad veritatem traduxit. Hęc enim aſsiduis in precibus ſe defixit: ei lectus fuit & molle ſtragulum, ſaccus humi explicatus: ieiunium ſummarum delitiarum numerauit loco: hac laborioſa viuendi ratione dona aſſecuta eſt planè apoſtolica. Nam quoniam Barbaris propter artis medendi inopiam in more poſitum erat, vt ſi quando in morbum inciderent, alius alium adiret, & ab ijs, qui modò ægrotauerant, atq; ad integram erant reſtituti valetudinem, diligenter perdiſceret curationis modum, mulier quædam ad hominem illam quam dixi modo, ſumma laude ornandam, cum puero morbo vexato recta accedit: orat vt quid agendum ſit, ab ea doceatur. Illa acceptum puerum in lecto ſuo collocat: Deum vniuerſitatis architectum ſupplex precatur, vt benignus puerum morbo liberet. Qui eius precem amplexus, puerum ſanauit. Inde admirabilis illa mulier in omnium ore ac ſermone verſari cœpit. Quod eius factum etiam ad reginæ aures perlatum eſt. Itaque ſtatim illam accerſit ad ſe. Nam ipſa fortè graui morbo afflictata iacuit. Mulier ne quid ſuprà quã ſexus muliebris fert, tentare videretur, reginæ poſtulatum denegauit. At regina neceſsitate compulſa, minimè quid regia ſua dignitas poſtularet, animo complexa eſt, ſed propere ad captiuam ipſa contendit. Mulier eam itidem in ſuo abiecto ac vili reponit lecto, preceſq;, medicamentum planè ſalutare, morbo adhibet. Regina igitur è morbo recreata, mercedem curationis longe ampliſsimam, aurum nempe, argentum, induſia, pallas, & id genus alia dona, quæ regalis poſcit magnificentia, mulieri apportat. Sancta autem & diuina planè mulier dixit his ſibi minime opus eſſe: ſeq; veri dei cultus cognitionẽm

Vide Ruff. & nota.

gnitionem magnæ mercedis loco ducere. Et quoad eius fieri poterat, diuinis præceptis reginam erudiuit: hortatur vt sacrosanctum templum ad honorē Christi, qui eam morbo eripuerat, exædificaret. His rebus auditis, regina rediit ad palatium. Quam tam breui curatam esse supra modum admiratur Rex. Deinde potentiam Dei, quem captiua colebat, ei aperit: orat, vt eum solum Deum agnoscat, tēplum ei extruat, & vniuersam suam gentem ad eius cultum traducat. Rex autem miraculum in sananda coniuge editū laudat ille quidem plurimum, sed tamen templū fabricare noluit. Aliquanto igitur temporis spatio interposito, ipse forte confert se venatum: quem benignus Dominus non aliter atque olim Paulum, inter venandum cepit. Nam caligo ei Act. 9.
de repente offusa, impedimento fuit, quo minus longius progrederetur. Atque cæteri venatores claris lucis radiis, vt assolet, vsi sunt: ille autem solus relictus, cæcitatis vinculis tenebatur irretitus. Qui licet in tam ancipiti loco vita eius posita esset, viam tamen salutis cito inuenit. Nam simul vt incredulitatem suam in memoriam redegerat, & Deum captiuæ sibi inuocarat adiutorem, caligo ab oculis depulsa est. Itaque profectus ad captiuam illam mulierem sane admirabilem, rogat, vt templi extruendi modū ipsi ostendat. Eam aūt ille, qui Besilielem singulari architectandi peritia imbuebat, tanta gratia donauit, vt sacrosancti templi formam exquisitè describeret. Quam cum Iberes ab ea haberent descriptam, fodere & exædificare cœperunt. Postquam ædificium perfectum absolutumque fuit, & tectum ei impositum, & soli sacerdotes desiderabantur, præstabilis illa mulier hanc rem facile expediuit. Nam persuasit Regi, vt legatos ad Imperatorem Romanum mitteret, postularetque vt sibi doctor aliquis veræ in Deum pietatis mitteretur. Rex igitur consilium eius amplexatus, legatos mittit. Imperator Constantinus amator pietatis ardentissimus, petitionis causa intellecta, cum legatos summa humanitare & beneuolentia complexus est, tum virum fidei, doctrinæ, & piæ vitæ ornamentis eximiè decoratum, atque adeo ad episcopatus gradum euectum, præconem diuinæ cognitionis Iberum genti cum donis quàm plurimis misit. Atque sicut istorum

postulationi ab eo benigne prospectum est: Sic illorum, qui in Persida pietatis alumni erant, sua sponte curam suscepit ac prouidentiam. Nam cum certior factus esset eos ab impiis exagitari, & eorum regem errori deditum varios insidiarum modos cõtra eos moliri, literas ad eum scripsit, quibus & ad pietatem sectandam eum cohortatus est, & vt pij homines suum honorem retinerent, postulauit. Verùm ipsa epistola singulare scriptoris studium multò commodius declarabit.

Imperatoris Constantini ad Saporam Persarum regẽ pro Christianis epistola. CAP. XXV.

Epistola Cõstantini Imperatoris ad Saporam Persarum regem de prouidentia Dei, qua populi sui saluti consulit.

QVemadmodum fidem sacratam cõseruando, lucis veritatis particeps fio, sic lucem veritatis, tanquam ducẽ sequendo, ad sacratæ fidei cognitionem recta perueni o. Idcirco per ista (Sicut rerum euentus confirmant) sanctissimam religionem agnosco: huncq; cultum, magistrum cognitionis illius, qua Deus Opt. Max. intelligitur, me habere profiteor. Atq; huius Dei virtutẽ, adiutricem assecutus, ab extremis Oceani oris exorsus, vniuersum inde orbem terrarum, ad firmam salutis spem excitaui. Nam regiones, quotquot erant crudelibus admodum tyrannis redactæ in seruitutem, atque adeo quotidianis calamitatibus oppressæ, propeque labefactatæ, omnes mea opera ac subsidio meliorem vitæ conditionem recipientes, quasi curatione quadam refocillati sunt. Hunc ego Deum veneror, cuius signũ exercitus meus Deo dicatus, suis humeris portans, eò quo æqui iustiq; ratio vocat, rectà proficiscitur, nobisque per illorum clarissimos triumphos continuo gratia rependitur. Hunc Deum memoria sempiterna me recolere confiteor. in hunc altissima loca incolentem pura & syncera mente assidue contemplor: hunc genibus flexis inuoco: omnem detestabilem cruorem ac cædem victimarum fugio: odores in eisdem nefarios & execrandos vito: omnem terrestrem declino splendorem. Quibus rebus omnibus sceleratus & infandus error gentilium contaminatus,

, tus, complures nationes, atque adeo vniuersa fere hominũ
, genera deiecit de sublimi, inque ima barathri loca detru-
, sit. Quæ enim Deus, rerum omnium moderator, quo ho-
, minibus prouideat, propter clementiam suam in lucem ad
, vsum vitæ necessarium protulerit, ea ad cuiusque libidinẽ
, rapi conuertique neutiquam permittit: Sed puram solum
, mentem & animum labe vacuum ab hominibus requirit,
, hisque virtutis & pietatis actiones ponderat. Nam mode-
, stiæ & mansuetudinis lætatur officijs: mites diligit, autho-
, res seditionis odit: fidem amat: infidelitatem coercet sup-
, plicio: omnem potentiam superbia inflatã, perfringit: pœ-
, na mulctat insolentium contumeliam: fastu elatos radicitus
, extirpat: humilibus & patientibus iniuriarum ea, quę ad di-
, gnitatem pertinent, tribuit. Sic etiam imperium iustũ ma-
, gno æstimat & auxilio suo confirmat: conscientiamque ve-
, rè regiam tranquilla pace munit. Neque sanè videor mihi
, errare, frater mi, dum istum vnum solumque Deum esse, qui
, est omnium dux & parens, ingenuè confiteor: quem ple-
, rique eorum, qui huius imperij clauum tenuerunt, insano
, errore & amentia adducti, dedita opera penitus perne-
, garunt. Verùm illos omnes eiusmodi exitus, velut scelerũ
, vindex, oppressit, vt vniuersum posterorum hominum ge-
, nus eorum calamitates exempli loco his, qui similia cum
, illis facta imitari voluerint, ante oculos ad contemplandũ
, proponat. Ex quorum numero illum, quem ira Dei, tanq;
, fulmen quoddam è nostris finibus extruserit, inque vestros
, transportarit, vnum fuisse arbitror: qui quidem turpitudi-
, nis suæ quasi trophæum apud nos multorum sermone no-
, bilitatum, apud vos in omnium conspectu statuit. Quine-
, tiam illud præclarè cecidit, vt nostra ætate, supplicium de
, eiusmodi hominibus sumptum ob oculos omniũ euiden-
, ter poneretur. Nam quibusdam illorum, qui nuper popu-
, lum Deo consecratum nefariis edictis exagitauissent, ipse
, equidem oculis aspexi pœnas inflictas esse. Quapropter
, magna Deo habeatur gratia, quòd summa illius prouiden-
, tia factũ est, vt vniuersum hominum genus, quod legi diui-
, næ colendæ se addixerit, pace ipsi reddita restitutaq; exul-
, tet & glorietur. Hinc persuasum habeo, res tum singulas,
, tum vniuersas, in optimo & tranquillissimo statu locatas

esse,quòd Deus omnes homines per sinceram & spectatam, ipsorum religionem ex cócordi consensu in sacro eius nu-, mine venerando natam,ad se aggregare dignatus sit. Isto, verò hominum genere, Christianos dico(de his enim om-, nis mihi sermo institutus est) cũ audio prouincias eas, quæ, in Perside facile primas tenent,quàm maxime, sicut mihi in, optatis erat,refertas,quanta me voluptate affectum esse ex-, istimas?Sicut igitur tibi pulcherrime, Sic illis non minus, plæclare contingit,quod propterea Deum patrem,omnium, rerum dominum ita tum tibi ipsi, tum illis clementem ac, propitium habiturus es. Quocirca quoniam tantus es &, tam eximius princeps, istos ipsos tibi commendo: & quo-, niam pietate tam insignis es,tuæ concredo fidei.istos,ama-, bo te,vti tuam benignitatem decet,amplectere,Nam per fi-, dem & tibi ipsi es, & nobis immensum quoddam benefi-, cium præstaturus. Tantam curam imperator facilè præ-stantissimus de viris pietate eximiis suscepit: atque non suis solum subiectis studiosè prospexit, verumetiam illis, qui alienæ parebant ditioni pro virili consuluit. Quam ob causam Deo ipse curæ fuit: Vnde & Europæ totius, & Af-fricæ, quinetiam maximæ partis Asiæ imperio potitus est, & suos subiectos sibi beneuolos habuit, & freno guberna-tionis suæ libentibus animis obsequentes. Porrò autem barbarorum, alij sua sponte ei inseruire in animum indu-xerunt:alij idem præstiterunt bello deuicti. Vbiq; trophæa ab eo erecta: Vbique ille ipse victor,imperator declaratus. Sed quoniam hæ res ab aliis pluribus verbis prædicatæ sunt, idcirco illis relictis ad historiam veniamus. Quem-admodum omnium ore celebratus imperator curas ac stu-dia plane apostolica versabat animo: Sic sacerdotes non modò non in ecclesia ædificanda, sed in eius fundamentis penitus disturbandis operam suam posuerunt. Nam qui istis stabiliendis per doctrinam apostolicam animum adii-ciebant,hos falsis cuiusque generis calumnijs confictis,suis honorum gradibus abdicarunt. Etenim qui facinus illud memorabile contra magnum illum Eustathium conscius-sent, horum inuidia hactenus minimè exaturata fuit: sed in alia firmissima pietatis arce cuniculis oppugnanda ma-gnopere laborare,variasque machinas ei admouere aggressi sunt.

sunt. Quam quidem tragœdiam, quantum fieri potest, breuissimè hoc loco explicabo.

De paratis contra sanctum Athanasium insidijs.

CAP. XXVI.

CVM episcopus ille egregius Alexander, qui tam strenue contra Arij blasphemiam decertauerat, quinque menses post concilium Nicææ celebratum finem vivendi fecisset, ecclesiæ Alexandrinæ episcopatum capessit Athanasius: vir à puero diuinis & sacris literis institutus, & singulis ordinum ecclesiasticorum muneribus cum summa omnium admiratione perfunctus. Iste in magno illo ac celebri concilio Nicæno egregiè ac virili animo pro doctrina apostolica luctatus, quemadmodum à veritatis defensoribus magnam laudem adeptus est, sic apud eius oppugnatores, velut aduersarius in graue odium & plane capitale incurrit. Qui cum adolescens esset, consuetudine illius excellentis Alexandri assiduè vsus est, choroq; diaconorum præfuit. Vbi verò Ariani, qui vnigenitum Dei filium oppugnare secum decreuerant, experientia docti intellexêre propensum atq; alacre eius in tuenda veritate studiũ, & iam ad ecclesiæ Alexandrinę gubernacula suscipiẽda designatum cognouêre, eius administratione suam potentiam labefactatum iri existimarunt. Qua de causa tale quoddam facinus moliri cœperunt. Cum Meletius ille, quem concilium Nicænum abdicauerat, tumultus ac turbas tum in Thebaide, tum in AEgypto, quæ ei finitima est ciere non desisteret, Ariani militibus quibusdam mercede conductis (sic enim fore putabant, vt crimen simulatum confictumque suspicione careret) persuadent, vt propere contenderent ad imperatorem, Athanasium per calumniam insimularent, quòd tributa AEgypto imposuerat, & aurum inde collectum homini tyrannidem exercere molienti suppeditarat. Qui cum imperatorem hoc modo essent ludificati, effecerunt vt Athanasius Constantinopolim duceretur. Ille vt primum eo venit, tum falsam accusatorũ criminationem refutauit, tum ad ecclesiæ administrationẽ, quæ ei diuinitus delata erat, restitutus est.

Imperatoris Constantini ad Alexandrinos epistola.
CAPVT. XXVII

ISTas quidé res aperte declarat Imperatoris epistola, quam scripsit ad ecclesiam Alexandrinam: cuius partem extremam in hanc nostram historiam includere non incommodum existimaui. Improborum hominum male uoletia vestro episcopo, mihi credite fratres, nihil omnino nocere potuit: quorum studium huc solum spectabat toto vt ætatis tépore in eiusmodi maleficiis, consumpto cõtritoq;, nullus ipsis in hac vita relinqueretur pœnitentiæ locus. Itaque vobis ipsi sitis adiumento: illud amplexamini, quod amorem possit inter vos conciliare: omnibus viribus eos insectamini, quibus in optatis est mutuã inter vos concordiam extinguere. Atque ad Deum oculis mentis vestræ coniectis, vos vestramq; salutem amate. Ipse equidem vestrum episcopum Athanasium lubens ad me admisi: sicq; eum affatus sum, vt hominem (quemadmodũ mihi persuadeo) qui Deum sancte religioseq; colit.

Altera aduersus Athanasium structa fraus.
CAPVT XXVIII.

AT ne sic quidem impios Arianos puduit, sed aliam talem deintegro texere fabulam aggressi sunt, qualem nemo veterum tragicorum comicorumúe aliquando effinxerit. Nam accusatoribus ex sua ipsorum factione conductis, eos deducunt ad imperatorem. Illi clamant Athanasium virtutis athletam multa infanda scelera conscisse. Horum causam tutatus est Eusebius Theognis, & Theodorus Perinthius (Perinthus autem hoc tempore Heraclea nominatur) dicunt istas res adeo indignas intollerabileq;, vt hominum aures eas audire refugiant. Proinde persuadent Imperatori, vt Cæsariæ Palęstinæ (ibi enim complures erant Athanasio infesti) concilium conuocetur, iuberetq; in ea vrbe iudicium de Athanasio exerceri. Imperator autem illis, vtpote sacerdotibus obsecutus (siquidem ignorabat penitus fraudulentos eorum conatus) quod postulauerãt, fieri mandauit. Verùm sanctus Athanasius, intellecto iudicum odio, ad concilium non venit. Ariani igitur, ansa

inde ad calumniandum arrepta, & bello contra veritatem susceptо, præter alia nefanda facinora, tyrannidis præterea & contumacię eum coram Imperatore insimulant. Neq; certe spes eos frustrata est. Nam Imperator alioqui mansuetissimus, eorum verbis ad iracundiam prouocatus, scripsit ad Athanasium epistolam, qua & bilem suam aperuit, & ei, vt Tyrum peteret, mandauit. Etenim quoniam suspicabatur (quemadmodum ego censeo) Athanasium Cæsareæ, propter illius vrbis antistitem, minime velle comparere, idcirco iussit, vt conciliū Tyri cogeretur. Itaq; scripsit ad cōcilium epistolam, dignā sane homine pietatis insignibus eximiè decorato: quæ se habet ad hunc modum.

Imperatoris Constantini ad Concilium epistola.
CAPVT. XXIX.

Constantinus Augustus Sancto Concilio Tyri cōuocato.

» FVisset planè consentanium, & his tam prosperis tempo-
» ribus maxime accommodatum, vt ecclesia catholica à
» seditionibus libera & vacua fuisset, & famuli Christi
» omni nota iam penitus caruissent infamiæ. Sed quoniam
» quidam, velut insanæ contentionis furore agitati (tantum
» enim abest, vt eos vitam ipsis dignam traducere dicam) om-
» nia perturbare permiscereq; nituntur (quæ res sanè omnem
» calamitatem videtur longe superare) propterea vos vestra
» sponte, vt dicitur, currentes hortor, vt abiecta omni cuncta-
» tione in vnum conueniatis, ad concilium frequentes acce-
» datis, his qui auxilij indigent, subsidio sitis, fratres in peri-
» culo versantes liberetis, membra seditione distracta redu-
» catis ad concordiam, ea denique in quibus erratum est, dum
» tempus ad eam rem fert, corrigatis: vt tot tantisq; prouinciis
» animorum consensum, quem (proh nefas) paucissimorum
» hominum insolentia dissipauerit, de integro restituatis.
» Atque quod ista res Deo omnium rectori pergrata, quodq;
» & nobis optatissima, & vobis ipsis, si pacem inter eos con-
» cilietis, non adumbratæ sed veræ gloriæ materia futura sit,
» arbitror omnes iuxtà mecum velle libenter confiteri. No-
» lite igitur morā facere, sed omnes animi neruos huc inten-
» dentes, de propositis controuersiis ritè & conuenienter de-
» cidere laborate, & cum omni videlicet alacritate ac fide vn-

dique conuenite: quam Seruator ille, quem nos sanctè colimus, prope voce emissa, à nobis maximè semper flagitat. Nec quicquam eorum, quæ ad meam diligentem curã pertinent, desiderabitur. Quæ autem per literas mihi significastis, omnia à me confecta sunt. Misi igitur ad eos, quos volebatis, episcopos, vt ad vos aduentantes, vobiscum sua sensa & cogitationes communicẽt. Misi etiam Dionysium, virum consularem, qui eos, quos ad concilium oportet vobis vna accedere admoneat, & tum quæ gerantur, tum maxime vt omnia ordine & ratione fiãt, accurate videat. Quòd si quis (sicut minime suspicor) nostrum mandatum etiã iam callidè reijcere studens, recuset ad conciliũ aduentare, hinc à nobis aliquis mittetur, qui eum regio mandato de dignitate sua deiiciat, doceatq; non decere quenquam decisionibus Imperatoris pro veritate editis aduersari. Erit igitur vestræ sanctitatis officium, vt de cætero summo animorum consensu & iudicio his in quibus vel dedita opera peccatũ est, vel per errorem delictum, conuenientem curationẽ non ad odium alicuius, vel ad gratiam, sed vt canon ecclesiasticus apostolicusq; flagitat, excogitetis: vti tum ecclesiam omni liberetis blasphemia, tum meas curas ac solicitudines releuetis, tum denique pacis beneficium his, qui iam seditionibus perturbãtur, præstantes, maximum gloriæ decus vobis ipsis colligatis. Deus vos, fratres charissimi seruet incolumes. Quare cum ipsi hac de causa Tyri essent cõgregati, aduentarunt eò etiam alii nonnulli, qui ob doctrinæ prauitatem accusabantur: in quorum numero fuit Asclepas episcopus Gazæ. Illo quoque aduentauit Athanasius. Sed primum accusationis Athanasio intentatæ velut tragœdiam exponere, deinde ea, quæ ad iudicium de eo latum, quod tam multis in ore est, literis persequi constitui.

De Concilio Tyri celebrato. CAP. XXX.

ARsenium quendã cõmunionis Meletianæ episcopum quidã ex eius factione eo quidẽ concilio occultant, vt diu ab hominũ oculis remotus latitet. Interea tẽporis, manu cuiusdã hominis mortui abscissa, eã sale cõditã, in capsa lignea reponũt, circumferũt vndiq;, manum esse prędicant Arsenii, eãq; ab Athanasio excisam prędicãt, & propterea

rea illũ vocant homicidam. Verùm ſummi numinis oculus, qui omnia contemplatur, non diu Arſenium latitare paſſus eſt: ſed primum in AEgypto, Thebaide compertũ eſt eum adhuc viuere. Deinde Tyrum vſque diuina prouidentia deductus eſt. Ibi tum manus illa ad hanc tragœdiam comparata, coram iudicibus proferebatur. Iſtum Arſenium Athanaſii neceſſarii conquirunt, adducũt, cogunt in diuerſorio parumper latere. Interim illuſtris ille Athanaſius primo mane venit ad cõcilium. Ad quem accuſandum introducta eſt muliercula libidinoſa ac petulans: clamat impudenter ſe profeſſam eſſe virginitatem, ſed ab Athanaſio, quem hoſpitio exceperat, per vim compreſſam, & inuitam ſtrupratam fuiſſe. Quæ cum dixiſſet, ingreditur Athanaſius, quem accuſauerat, presbytero perquã laudato, cui Timotheus nomen erat, comitatus. Vbi vero à iudicibus imperatum Athanaſio fuit, vt crimini reſponderet, ipſe obticuit, perinde ac ſi Athanaſius non eſſet, atq; Timotheus ſic mulierculã alloquitur: Egóne tecũ aliquãdo rem habui, egóne in tuas ædes ingreſſus ſum? Tum illa impudentius petulantiusq; clamare, digladiari cum Timotheo: manum educere: oſtendere annulum ac dicere: Tu mihi abſtuliſti virginitatem: tu caſtitate me ſpoliaſti: aliaque, quæ impudentes meretrices propter intemperantiæ exuberantiam loqui ſolent. Ad hunc modum igitur tũ his, qui fabulã texuerant, ignominiæ, tum iudicibus, qui facinoris conſcij erant, pudoris inuſta nota, muliercula educta eſt è concilio. Tum magnus ille Athanaſius, non eſt dimittenda mulier, ſed inquirendũ in eam, cognoſcendumque quis hæc crimina confinxerit. At Ariani vociferari, alia contra eum multò grauiora reſtare crimina, quæ nulla dicendi arte acuminéve dilui poſſent. De quibus cum proferrentur, non audiendi, ſed cernendi ſenſus iudicium faceret. Quæ cum dixiſſent, capſam, de qua tam creber ſermo fuit, oſtendunt, & manum ſale cõditam detegunt. Tum ſinguli, qui eam cõſpicabantur, clamorem tollere: ac pars eorum ſcelus verè admiſſum eſſe putabant, pars rem fictam falſamq; eſſe ſciebant, & Arſenium adhuc occultatum latitare arbitrabantur. Atque vix momento temporis ſilentium fuit, cũ Athanaſius cui crimẽ intẽdebatur, ſciſcitatus eſt à iudicibus, ecquis inter eos Arſenium

senium noscere. Cum à multis responsum esset se accuratè hominem noscere, eum introduci iubet: ac rursus sic percontatur: hiccine est Arsenius à me quidem interfectus, ab istis autem quæsitus, post cædem affectus contumelia, & dextra manu priuatus? Vbi verò assensum est illum ipsum esse, Athanasius exuit eum pallio, & vtranque manum tum dextram, tum sinistram ostendit, aitque: Aliam manum nemo, opinor, quæret. Nam amplius quàm duas manus ab vniuersitatis conditore accepit nemo. Quibus rebus ad hûc mobum patefactis, cum oporteret & accusatores, & iudices, qui facinoris erant conscii, præ pudore se in latebras abdere, optaréque vt tellus sibi dehiscceret, concilium tumultu ac seditione complere, veneficum appellare Athanasiũ, eum hominum oculos præstigiis fefelliſſe affirmare cœperunt, quinetiam, qui eum paulò antè cædis reum egerant, ijdé ipsi hominem discerpere mactareq; aggrediuntur. Verùm quibus negociũ ab Imperatore dabatur vt paci ac tranquillitati prouiderent, cædem prohibuerunt. Nam Athanasium, qui in causæ disceptatione superior discesserat, hostium manibus ereptum, in scapham curauerunt imponendum, sicque eius saluti consuluerunt. Qui rectà ad Imperatorem profectus, totam tragœdiam, vt gesta est, ei narrat. Aduersarij autem quosdam suæ opinionis episcopos, Theognidem dico, episcopum Nicææ, Theodorum Perinthiũ, Marim Chalcedonium, Narcissum Cilicem, & alios eiusdé doctrinæ fautores ad Mareotem, quæ est regio Alexandriæ ditioni subiecta, quæq; nomen ex Lacu Mario inuenit, miserunt. Qui cum in eo loco mendacia quædam contra Athanasium confinxissent, quosdamque commentarios de eisdé falsò cõposuissent, & calumnias antè patefactas tanq; veras criminationes contexissent, ad Imperatoré hæc omnia deferenda curauerunt.

De ecclesiæ dedicatione Hierosolymis, ac sancti Athanasii proscriptione. CAP. XXXI.

HIS rebus gestis, illi Hierosolymam proficiscuntur. Nam eo totum concilium Tyri conuocatum petere mandauerat Imperator. Quinetiam alios omnes episcopos vndique ad eam ciuitatem commeare iusserat, quo templa

templa ab ipso ædificata consecrarent. Misit etiam illo vnà nonnullos principes, viros sibi familiaritate & beneuolentia coniunctissimos, pietatis & fidei ornamentis eximiè decoratos, quibus mandatum dedit, vt non episcopis solum & eorum comitibus, verũ etiam omnibus egentibus, qui illuc confluerent, omnia necessaria largè & liberaliter suppeditarent. Porrò sacrosanctum altare aulæis planè regalibus, & monimentis lapidibus preciosis auroque collustratis, adornabatur. Ad hunc modum igitur festo splendidissimo celebrato, episcoporum singuli domũ rediere: imperator autem, cum de celebris festi splendore & magnificentia certior factus esset, incredibilem animo cepit lætitiam, & omnium bonorum largitorem Deum propterea laudibus extulit, quòd istud postulatum benignus ipsi concesserat. Postquam verò Athanasius ad eum venit de iniquo iudicio conquesturus, episcopos quos ea de re accusabat, ad se aduentare iubet Imperator. Qui simul vt accesserunt, calumniasque suas manifestò deprehensas animaduerterunt, illis, quas iam ante confixerant relictis, referunt Imperatori, Athanasium minatum esse se prohibiturum, quo minus frumentum, vt solet, Alexandria Constantinopolim aduehere-tur. Quibus verbis fidem adiungens Imperator, Athanasiũ mittit in exilium, iubetque vt Treuerim vrbèm Galliæ se conferat. Iam trigesimus regni sui annus agebatur.

De beati Constantini Imperatoris testamento.
CAP. XXXII.

ANno & paucis mensibus dilapsis, cũ Imperator esset Nicomediæ, grauiter ægrotare cœpit. Cumque secũ consyderaret, quàm incertus sit humanæ vitæ exitus, donum sacrosancti baptismatis accepit. Ad hoc namque tempus istud ideo distulerat, quòd magno tenebatur desyderio hoc salutare lauacrum in Iordane fluuio percipiendi. Tres filios imperij reliquit hęredes, Cõstãtinũ, Cõstantiũ, & Constantem natu omnium minimũ. Athanasium magnũ Alexandriam redire iussit, idque præsente Eusebio episcopo Nicomediæ, & contraria ei suadere laborante.

Pro eo-

Pro eodem Imperatore defensio. CAP. XXXIII.

NEmini certè mirum videri debet, quod imperator in fraudem illectus, tam illustres viros solum vertere coegit. Nam fidem adhibuit episcopis, qui occultare illu debant veritatem, illustrem quandã vitæ speciem præ se ferentes, qua imperatorem dolo deluserunt. Neque sanè eos fugit, qui sunt in sacris literis eruditi, Dauidem prophetam reuera deceptum fuisse. Quem non pontifex, sed verna & verbero (Sibam dico, qui falsum crimen contra Miphiboseth detulit ad regem illiusq; agrum, suum ita reddidit) veteratoriè circumuenit. Atque ista quidem dico, non quò prophetam insimulem, sed quo pro imperatore respondeã: ostendamq; humanæ naturæ imbecillitatem, & doceam simul non solis accusatoribus credendum, quamuis digni videantur, quibus sit habenda fides, sed alteram aurem integram seruandam reo.

Reg. 2. c. 16.

De sancti Constantini Imperatoris obitu.

CAP. XXXIIII.

POstea verò quàm Imperator ex hoc terrestri regno ad alterum multo præstabilius translatus fuit, præfecti, duces, & reliqui omnes illustres viri, eius corpus in loculo aureo repositum Constantinopolim deportant: quod quidem milites omnes comitantur, partim antecendentes, partim subsequentes, seque tam præclaro imperatore orbatos grauiter lamentantur. Nam eum sibi patris benignissimi loco fuisse pro certo compererant. Quod autẽ ad corpus eius attinet, quantum honoris interim illi delatum sit, quanto temporis spatio, dum principes viri filij reditũ expectarent, in palatio manserit, literis persequi nõ necesse arbitror, præsertim cum alij eadem scriptis mandarint: quorũ libros quisq; pro arbitratu legere poterit, indeq; cognoscere, quibus præmijs quamque honorificis rerũ vniuersarum moderator Deus famulos sibi beneuolos remuneretur. Quibus si quisquã minime fidẽ habeat, cũ magnifica illa opera, quæ circa eius sepulchrum, & statuam hodie cernuntur, oculis aspexerit, credat saltem sacris literis, & domino dicenti: glorificantes me glorifico, & qui me spernunt, ipsi quoq; spernentur.

1. Reg. c. 2.

Finis primi libri.

THEODORITI EPISCOPI CYRI ECCLESIASTICAE HISTORIAE Liber Secundus.

De sancti Athanasii reditu. CAP. I.

Iuinus ille Athanasius biennio integro & mensibus quatuor Triueri cõmoratus, reuertit Alexandriam. Quo quidem tempore Constantinus filius Constantini Magni natu maximus, qui Galliæ versus occidentem imperiũ obtinuit, literas ad ecclesiã scripsit Alexãdrinam, quæ ita se habent.

Imperatoris Constantini, Constantini filij, ad Alexandrinos epistola. CAP. II.

Constantinus Cæsar populo catholicæ ecclesiæ, quæ est Alexandriæ S.

VEstræ prudentiæ minimè obscurum esse arbitror, quid causæ fuerit, cur sacrosanctæ legis, & doctrinæ euangelicæ interpres Athanasius à patre meo in Galliam relegatus sit: ne scilicet per nefariam improborum quorundam peruersitatem (nam agrestis infestorum & crudelium hostium immanitas eius capiti periculum intenderat) vulnera planè insanabilia sustinere coactus fuisset. Quocirca vt hanc nequam hominum malitiam effugeret, ex illorum quasi faucibus, qui ei struebant insidias, ereptus est, iussusq; vt sub mea ditione vitã degat, quo nõ aliter ac si in ea ciuitate versaretur, in qua antehac vixerit, omnibus rebus ad vitã necessariis (licet eius eximia virtus diuina ope freta graues asperioris fortunæ ærũnas pro nihilo putet) abundare circumfluereque possit. Quamobrem cum pater meus Constantinus Augustus, dignus sanè ob res præclare

gestas

gestas, qui sempiternæ memoriæ commendetur, haberet in animo, episcopum illum ad propriam sedem locumq; vestræ cum primis sanctimoniæ gratia restituere, & morte, vt sors humana fert, antè occupatus occumberet, quàm id, quod erat sibi in optatis, explere posset, consentaneum certe existimaui, vt ipse institutum tam pij Imperatoris mihi exequendum susciperem. Quãta autem obseruantia & honore hominem complexus fuerim, ab eo ipso, simul atque in vestrum conspectum venerit, facile intelligetis. Nec mirum sanè, me istud humanitatis officium erga illum declarasse. nam tum quædam vestri desiderii, quasi effigies, tum grauis hominis persona ante oculos mentis obuersata, animũ meum ad hoc ipsum commouit, vehementerq; cohortata est. Deus vos, fratres mei charissimi, sua prouidentia diu seruet incolumes. Cum istis Constantini literis sanctus Athanasius redit Alexandriam. Quem omnes tum ciues, tum rustici, tum nobiles, tum plebei, cupidè libenterque excipiunt, exceptis solum Arianis, quibus eius reditus molestiæ & angori fuit. Quapropter Eusebius, Theognis, & quotquot eorum factioni adhærebant, suas machinas ad Athanasium oppugnandum de integro admouere, & calumnias in aures Constantii Imperatoris, qui filius Constantini minor natu fuit, contra eum callide infundere cœperunt. Sed qua ratione hoc factum sit, & quemadmodum iste Imperator à vera doctrinæ apostolicæ regula deflexerit, deinceps commemorabo.

Quomodo Constantius Imperator à recta fide abductus fuerit. CAP. III.

COnstantiæ Licinij coniugi, & sorori Constantini, magna intercesit familiaritas cum presbytero quodam Ariana labe infecto: qui tametsi erroris morbum, quo laborabat, non palam ostendit, tamen assiduè, dum cum illa sermonem conferebat, dixit Arium falso accusatum esse. Huic Constantiæ frater eius Constãtinus Imperator multo omnium illustrissimus, post mortem Licinij, viri sui impij, omni cura ac studio prospexit, eamque ex viduitate nihil incommodi capere passus est. Quinetiam cum mortem iam esset obitura, ei præsto fuit, neque vllum officij genus, quod

quod ad eam curandam spectabat, prætermisit. Quo quidem tempore illa presbyterum illum accersi iubet, Imperatoremq; supplex orat, vt ei prouidere velit. Quod Constantinus & tum se facturum pollicitus est, & postea promissum re ipsa præstitit: quippe concesit presbytero, vt eius consuetudine atque adeo ope pro arbitratu suo vteretur. At presbyter, licet in maximo honore apud Imperatorem esset, tamen cum videret imperatoris animum de religionis doctrina confirmatum, suæ prauitatis morbum neutiquam ei aperire ausus est. Sed postquam Constantinus ad regnũ immortale migrarat, & regnum imperiumque hoc caducum filiis testamento distribuerat, cum nemo illorum ei morienti adesset, isti soli presbytero testamentum concredidit, iussitque vt illud Constantio traderetur. Nam verisimile erat hunc, quoniam propius aberat Nicomedia, citius quàm reliquos duos eò peruẽturum. Hac de causa igitur presbyter & notus Constantio (dedit namque ei testamentum, sicut Constantinus imperauerat) & perfamiliaris factus est: iussusq; vt crebro ipsum adiret. Qui vbi inconstantem Constantij mentem, eamque non aliter atque arundinem à contrarijs ventis huc illucque agitatam facilè flecti vidit, confidenti animo bellum contra doctrinam euangelicam ciere cœpit. Atque tempestatem, qua ecclesiæ iactabantur, simulatè lamẽtatus, illius authores esse dixit eos, qui vocem ὁμοούσιον, id est consubstantiale, minimè in scripturis repertam doctrinæ fidei adiecissent: hancq; rẽ vnam tum inter sacerdotes, tum inter laicos non parũ discordiæ proseminasse. Deinde Athanasium & eius doctrinæ fautores insimulare, parareq; contra eos insidias aggreditur. Hoc adiutore vsi Eusebius, Theognis, & Theodorus Perinthius (erat quidem Theodorus vir doctrina præter cæteros exquisita, scripsitq; commentarios in sacra euangelia: vulgò Heracleotes nominatur) frequenter admodum, quoniam habitabant in proximo, in imperatoris venere conspectũ, reditumq; Athanasij ab exilio multorum malorum causam extitisse dixere: & nõ AEgyptũ solum, verùm etiam Palæstinam, Phœniciam, & alias finitimas gentes turbulentis illorum fluctibus grauiter agitare.

De secunda Beati Athanasii relegatione, & Gregorij tum ordinatione tum morte. CAP. IIII.

HIS & similibus rationibus cum leuem in primis & flexibilem Constantij animum oppugnassent, persuasere vt Athanasius ecclesia pelleretur. Athanasius autem, intellectis eorum insidiis, clam se subduxit Alexádria, & recta in Occidentem contendit. Etenim Iulium episcopum, qui tum Romanam rexit ecclesiam, Eusebiani de criminibus, quæ falso contra Athanasium confinxerant, per literas certiorem fecerant. Ille ecclesiæ canonem secutus, & eos iussit Romam venire, & diuinum Athanasiũ, quo pro se in iudicio ipse responderet, vocauit. Qui vt primum fuit accersitus, eò maturè contendit. Tragœdiæ autem authores Romam ideo non sunt profecti, quòd intellexerũt sua mendacia manifestò fore deprehensa. Qui vbi oues gregis Alexandrini pastore destitutas vident, quendã nomine Gregorium, lupum videlicet in locum pastoris, substituunt. Qui ad sex annos multo maiore crudelitate, quã agrestes belluæ, in gregem vsus tandem à suis ipsius ouibus misere extinctus fuit, debitasq; suæ improbitatis pœnas persoluit.

De Paulo Constantinopolitano episcopo. CAP. V.

ATHanasius vero ad Constantem accedens (Constantinus enim filius Constantini natu maximus, in bello interemptus erat) de factionis Arianæ insidiis conqueri, bellum contra fidem apostolicam excitatum lamentari, & tum patris, tum magni concilij Nicæni, quod ille conuocauerat, eum in memoriam reducere cœpit: quinetiã decreta patrum, quibus ille vna interfuerat, ab eo lege confirmata fuisse. Talia cum gemitu & lachrymis apud Constantem Imperatorem elocutus, eum ad patrem æmulandũ excitauit. Nam simul atque ista audiuit, literas scripsit ad fratrem, quibus eum hortabatur, vti hæreditatem pietatis paternæ integram inuiolatamque seruaret. Illum enim imperium pietate stabiliuisse, tyrannos, qui Romanos oppressérant, profligasse, & Barbaros vndique in suam potestatem redegisse. Quibus literis persuasus Constantius, mandatum

dedit

dedit,vt episcopi tum Orientis, tum Occidentis Sardicá, quæ est in Illyria vrbs gentis Daciæ primaria, aduentarent. Nam aliis multis morbis vexabatur ecclesia,ad quos curádos concilium necessario requirebatur. Etenim Paulũ,episcopum Constantinopolitanum, qui pro Sana doctrina se periculis offerebat, Ariani, tanquam seditionis authorẽ ac ducem accusabant:aliaq; nonnulla ei obiectabant crimina, quæ per calumniam pietatis præconibus inferre solebant. Verùm populus veritus aduersariorum insidias, hunc Paulum Sardicam id temporis proficisci non sinit. Paulo autẽ post Constantius Imperator, cuius animus facillimè huc illuc impellebatur, Arianorum suasu Paulum Constantinopoli exturbauit,& ad Cucusum,paruũ oppidũ olim ditioni gentis Cappadociæ subiectum, nunc autẽ Armeniæ minori adiunctum,relegandum curauit. At ne hac quidem Pauli in solitudine commoratione contenti erant rerum omnium perturbatores Ariani, Sed missis eò quibusdam suæ cruentæ voluntatis administris, eum violenta morte affecerunt. Quod etiam Diuus Athanasius in Apologia, quam pro suæ fugæ defensione conscripsit docet, his fere verbis. Ariani, vbi Paulum episcopum Constantinopolitanum persecuti, in oppido Cucuso Cappadociæ reppererunt,palam curauêre strangulandum, Philippo præfecto, qui illorum hæreseos præses fuit, & perditorum consiliorum minister, carnifice ad eam rem vsi. Eiusmodi cædibus nobilitata est Ariana blasphemia. Nam talia scelera contra Dei famulos admissa, furori eorum aduersus vnigenitum Dei filium accenso pulchrè responderunt.

De Macedonio & hæresi ab eo introducta.
CAP. VI.

VBI autem Paulum hoc modo ad mortem, imò vero ad regnum cœlorum miserant, Macedonium in eius locum sufficiunt: quẽ quoniam pari ratione cum ipsis blasphemiã contra spiritũ sanctũ vsurpabat, suæ opinionis & doctrinę fautorẽ existimarũt. Verũ nõ ita multò post,istũ quoq; de episcopat⁹illi⁹gradu,pterea deiecerũt,quòd quẽ sacra scriptura filiũ Dei nominat,creaturã vocare recusauit.

Qua de causa hic ab Arianis segregatus, propriæ cuiusdam ac separatæ sectæ author & patronus factus est: quippe filiũ patri consubstantialem dicere noluit. Sed docuit eum genitori in omnibus similem esse, & spiritum sanctum creatum aperte asseruit. Atque has quidem res non longo tempore post, ita vt diximus, gestas esse constat.

De Sardicensi concilio. CAP. VII.

DVcenti & quinquaginta episcopi, Sicut est à veteribus memoriæ proditũ, Sardicæ in vnũ cõuenêre: quo etiã accessit magnus ille Athanasius, Asclepas episcopus Gazę, cuius supra facta est mentio, & Marcellus Ancyræ, quæ est vrbs Galatiæ primaria, qui tempore magni cõcilij Nicæni episcopus fuerat. Aduentarunt illo præterea horũ accusatores, & præfecti phalangis hæreticorũ, qui dudum de Athanasio iudicium exercuerant. Verùm quoniam concilij cõstantiam, & sanam de decretis diuinis Sententiã exploratè cognitam habebant, cum essent vocati, minimè ingredi voluerũt: Sed accusatores vnà cum iniquis Athanasij iudicibus se inde subduxerunt. Quam rem commodius docebit concilij epistola: eamq; quo eorum facta euidentius appareant, in historia intexere constitui.

Literæ Synodicæ ab Episcopis qui illic conuenerant ad vniuersos orbis Episcopos conscriptæ. CAPVT VIII.

Sanctum Concilium ab episcopis Romæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Campaniæ, Calabriæ, Aphricæ, Sardiniæ, Pannoniæ, Mysiæ, Daciæ, Dardaniæ, & Daciæ inferioris, Macedoniæ, Thessaliæ, Achaiæ, Epiri, Thraciæ, Rhodopæ, Asiæ, Cariæ, Bithyniæ, Hellespõti, Phrygiæ, Pisidiæ, Cappadociæ, Ponti, Phrygiæ minoris, Ciliciæ, Pamphyliæ, Lydiæ, insularum Cycladum, AEgypti, Thebaidis, Libyæ, Galatiæ, Palæstinæ, Arabiæ, per Dei gratiam Sardicæ celebratum, omnibus vbique episcopis, & ministris catholicæ & apostolicæ ecclesiæ, dilectis fratribus in domino S.

Etsi

ETsi ab Arianis multa scelera, idq; non raro, contra Dei seruos rectam fidem conseruantes iam pridē edita sunt (nam adulterina & falsa doctrina supposita, veræ synceræq; doctrinæ patronos de suis honoris gradibus deturbare moliebantur) tamen nuper tantus impetus ab illis aduersus fidem factus est, vt fama eius ad aures vsque sanctissimorum Imperatorum permanarit. Quocirca diuinissimi illi Imperatores, iuuante Dei gratia, nos ex variis prouincijs & ciuitatibus congregarunt, & hoc sanctum concilium Sardicæ cogi statuerunt, vt non modo omnis tolleretur dissentio, verùm etiam deprauata de fide doctrina reiecta, vera pietas in Christum sola apud omnes conseruaretur. Venêre enim episcopi de oriente Imperatorum religiosissimorum impulsu, potissimum quidem propter crebros rumores de Charis. fratribus & collegis nostris, Athanasio episcopo Alexādrino, Marcello episcopo Ancyrę, quæ est in Galatia, & Asclepa Gazæ episcopo disipatos. Fortasis etiā tales de illis calumniæ ad vos perlatæ sunt, quòd vestras quoq; aures eisdem conturbare instituebant: eo quidem concilio, vt tum criminibus ab ipsis aduersum innocentes cōfictis haberetur fides, tū improba ipsorum hæresis in nullā omnino suspicionē vocaretur. Cæterū nō diu permissa fuit illis potestas talia scelera admittēdi. Dominus enim est, qui ecclesiis præest, quiq; pro his omnibus morte oppetijt, & per easdem nobis omnibus in cœlum aditum patefecit. Nā quēadmodum Eusebius, Maris, Theodorus, Theognis, Vrsacius, Valens, Menophantus & Stephanus literas cōtra collegas nostros, de quibus modo dictum est, Athanasium nempe episcopum Alexandrinū, Marcellum episcopum Ancyrę, vrbis Galaciæ, & Asclepam episcopum Gazæ ad collegam nostrum Iuliū, ecclesiæ Romanæ episcopum scripsēre, sic scripsere quoque aduersarū partiū episcopi, quò tū integritatē & innocētiā Athanasij collegę nostri verè tēstificarētur, tum Eusebianorū facta, nihil aliud in se complecti, quàm mendacia & calumnias pene innumerabiles ostenderent. Et quāuis falsę eorum criminationes tū ex eo in primis, quod accersiti à charissimo fratre & collega nostro Iulio non aduentarūt, tum ex literis ab eodē ipso Iulio scriptis omnibus cōstare possint (nam venissent certè, si modo ea facinora, quæ cōtra

collegas nostros commiserant, se Iulio posse probare, non dubitassent) tamẽ suos fraudulentos conatus ex rebus, quas in hoc sancto ac celebri concilio gesserint, multo clarius apertiusq; patefecerũt, Vbi enim venêre Sardicam, & fratres nostros Athanasium, Marcellum, Asclepam & alios adesse vidêre, in iudiciũ venire metuebant. Ac licet semel, iterum, ac sæpius essent vocati, minime tamen morem gesserunt. Et tametsi cum alij episcopi, qui in vnum conuenerant, tum Osius in primis, senex certe admodum venerandus, qui propter prolixum ætatis tempus, propter fidei confessionem, propter grauissimos denique exantlatos labores summo honore & reuerentia prosequendus erat, expectarent eos, rogarentque, vt venirent in iudicium, quo quæ de collegis absentibus diuulgauerant, & aduersus illos scripserant, ea præsentes ipsi vera esse conuincere possent, tamẽ vocati, vti diximus, non venerunt. Vnde sanè declararunt manifesto suas ipsorum calumnias, & tergiuersatione velut voce emissa, suas insidias & molitiones veteratorias palam prædicarunt. Nam qui suis dictis confidunt, ij ea coram asseuerare non recusant. Sed, quoniam isti in iudicio comparere nolebant, arbitramur profecto iam memini obscurũ esse (quamuis illi rursus omnia per dolum eludere in animum induxerint) quòd cũ nihil habeant, quo de collegas nostros plane conuincant, illis tamen & obtrectare absentibus, & præsentes vitare studeant. Siquidem, fratres chariss. iudicio interesse detrectabant, non solum propter calumnias, quas ipsi contra istos excogitarint, sed etiam quòd videbant ibi præsto futuros alios, qui eos erant varijs de criminibus accusaturi. Nam proferebantur in medium vincula, ferrum, homines ab exilio reuersi: venerũt etiam in iudicium collegæ nostri, qui ab alijs in exilio detentis redierant: adfuerunt præterea cognati & necessarij eorum, qui istorum maleficijs interibant. Et quod omnium maximum est, præsto erant episcopi: quorum vnus vincula & catenas, quibus istorum opera constrictus fuisset, protulit: alij mortem ab eisdem non paucis per calumniam illatam testabantur. Etenim vsque eo istorum prorumpebat amentia, vt episcopum trucidare aggrederétur: & certe eum trucidassent, nisi ex eorum manibus elapsus fuisset. Porro comparuit in concilio beatæ memoriæ The-

, riæ Theodolus, collega noſter, qui eorundem effugiſſet ca-
, lumnias: ſiquidem per calumniam eorum mors ei decreta
, fuit. Quinetiam alij oſtendere plagas gladijs inflictas, alij
, fame ab illis ſe penè extinctos conqueri cœperũt. Atq; hæc
, teſtimoniis confirmare non plebei homines, ſed integrę ec-
, cleſiæ: quarum gratia qui eò venerant, & earum legatione
, fungebantur, docebant milites gladijs cinctos, & turbas ho-
, minum clauis inſtructos ab iſtis comparatas eſſe: iudicum
, item minas, literas fictas ab eiſdem ſuppoſitas oſtendebant.
, Nam perlegebantur in concilio literæ Theognidis, quas
, contra collegas noſtros Athanaſium, & Aſclepam, quò Im-
, peratoris animum aduerſum eos incenderet, conſcripſit.
, Quæ literæ fuere diaconorum Theognidis iudicio depræ-
, henſæ. Adde his virgines nudatas ſtatutaſque in publico,
, incendia eccleſiarum, collegas denique in cuſtodias inclu-
, ſos. Quæ mala omnia non aliam ob cauſam, quàm ob im-
, piam Arianorũm hæreſim factitata ſunt. Nam quicumque
, eorum doctrinæ conſentire renuebant, hi eiuſmodi cruci-
, atus effugere nullo modo potuerunt. Ariani igitur cùm iſta
, animis antè agitaſſent, videbãtur ſibi in eiuſmodi adducti
, anguſtias, vt quid libere agerent, non haberent. Nã cum
, puderet eos propterea facinorum ſuorum, quod ea amplius
, tegere non poterant, veniunt Sardicam, vti opinionem ho-
, minibus afferrent, ſe nihil omnino deliquiſſe. Verum vbi ἀποφεύγεσθαι.
, vident eos, quos falſò inſimulaſſent, quos ſuppliciis affeciſ
, ſent, adeſſe, quinetiam vbi tum accuſatores tum iudices
, ſuorum ſcelerum ante oculos poſitos cernũt, in concilium
, etiam vocati, intrare noluerunt. Porro autem cum collegæ
, noſtri Athanaſius, Marcellus, & Aſclepas magna libertate
, contra eos loquendi vterentur, grauiter conquererẽtur, po-
, ſtularent, vti adeſſe vellẽt, pollicerentur denique ſe non ſo-
, lum calumniam eorum refutaturos, verum etiam plane de-
, monſtraturos, quæ ſcelera contra eccleſias edidiſſent, iſti
, ſuorũ improbe factorum conſcientia erant tantopere perter
, riti, vt tũ inde aufugerent, tũ per fugã calumniã ſuã aperirẽt,
, tũ clã ſe ſubducẽdo maleficia ab ſe cõmiſſa manifeſtò fateri
, viderẽtur. Et quanquã eorũ improbitas, & calumnia non ex
, rebus ſolũ antè ab ipſis geſtis, verùm etiam ex his vel max-
, ime, oculis cuiuſque ſubijcitur, tamen ne ex fuga ſua

velut ansam ad noua maleficia arripiant, consultum duce-
bamus facinora ab illis designata verbo veritatis accurate
expendere. Qua re quidem ita constituta confectaque,
comperimus ex ipsorum factis, eos verè calumniatores esse,
& nihil aliud molitos, quàm vt insidias collegis nostris tè-
derent. Nam Arsenius, quem ab Athanasio interfectum
prædicabant, adhuc superstes est, & in numero viuentium
cernitur. Ex qua re vna certe, commèta de criminibus, quæ,
passim contra pios diuulgassent, perspicuè deprehendun-
tur. Quinetiam cum rumorem de calice tanquam à Maca-
rio presbytero Athanasio cõfracto sparsissent, nonnulli, qui
Alexandria, Mareote, & ab alijs locis Sardicam venerant,
apertè testabantur, nihil eiusmodi à Macario admisum esse.
Episcopi item AEgypti per literas scriptas ad Iulium col-
legam nostrum satis confirmabant, nullam omnino fuisse de
ea re suspicionem. At prædicant porrò se cõmentarios cõ-
tra eum scriptos habere: quos profecto licet ex vna parte
confectos constet, tamen cum per eosdé & de gentilibus, &
de catechuminis haberetur quæstio, vnus ex cathecuminis
interrogatus, respondebat se intus fuisse, cum Macarius in
eo loco præsto esset. Alius quoq; de eisdem rogatus, dixit,
Ischyrã, de quo tam crebros rumores isti disipassent, mor-
bo vexatum in cellula decubuisse. Ex quo perspicuum est,
tum nulla prorsus mysteria id temporis ideo celebrata fu-
isse, quod Catechumeni intus erant, tum Ischyram non ad-
fuisse, sed iacuisse in cellula morbo oppressum. Etenim idé
ipse Ischyras totus ex nequitia & fraude factus, tametsi fal-
so mentitus esset, affirmando Athanasium librum quendam
ex sacra scriptura cremasse, tamen se eodem tempore, quo
Macarius ibi adfuerat, confessus est in lecto ægrotum decu-
buisse: adeo vt inde se calumniatorem esse planè proderet.
Denique calumniæ merces Ischyræ data est, nimirũ vt epi-
scopus nuncuparetur, cum nondum presbyter factus erat.
Nam venere ad concilium duo presbyteri, qui antè cũ Me
letio communicarant, postea autem à beato Alexandro epi-
scopo Alexandriæ in ecclesiam recepti erant, hique præsen-
tes cum Athanasio testimonium dixêre Ischyram nunquã
fuisse ordinatum presbyterũ, neq; Meletiũ in Mareote, vel
ecclesiã omnino habuisse, vel ministrum. Et tamen isti eum,
qui

, qui nunq̃ fuisset presbyter,iam tamen est factus episcopus
, pro se testem adducunt,quo possint,dũ struunt calumnias,
, hoc episcopi nomine auditores obstupefacere. His accedit,
, quòd liber collegæ nostri Marcelli legebatur,indeq̃; Euse-
, bianorũ fraus erat manifesto deprehensa. Nam quæ ille
, quærendo disceptandoq; posuerat,isti ex eis,vtpote cõces-
, sis & affirmatis ansam calũniandi cœperunt. Itaq; legeban-
, tur & ea ipsa,& alia,quæ deinceps sequebantur,quæq̃; ante
easdem quæstiones posita erãt:ex quibus cõpertum est fidẽ
, Marcelli sanã syncerãq̃; esse. Neq; enim Deum verbum ex
, sancta Maria initium cepisse,sicut isti affirmant, neq; regnũ
, eius finem habiturum sed ipsum tũ principij,tum finis pe-
, nitus expers esse scripsit. Asclepas quoq; collega noster cõ-
, mentarios proferebat, qui Antiochiæ præsentibus suis ac-
, cusatoribus,& Eusebio episcopo Cæsareæ confecti erant.
, Atque ex iudicum sententijs in eisdem contentis,se inson-
, tem declarauit. Non sine causa igitur,fratres charis. isti ac-
, cersiti ad concilium,nõ obtemperarunt:non sine causa iu-
, dicium effugerunt. Nam scelerum conscientia exagitati,
, fuga suas calumnias confirmarunt:perfeceruntq̃; vt crimi-
, nibus,quæ accusatores coram aduersum eos citabant ostẽ-
, debantq̃;,fides adhiberetur:Quibus omnibus illud præte-
, rea adiungendum est,quòd eos, qui ob Arij hæresim in cri
, men vocati,& ab ecclesia electi erant,non modo ad se re-
, ceperunt,verumetiam ad altiorem dignitatis gradum extu-
, lerunt. Nam & diaconos ad presbyterij honorẽ,& presby-
, teros ad episcopatum euexêre non aliam ob causam, quàm
, vt tum impiã doctrinã dispergerent lateq̃; propagarent, tũ
, piam ac synceram fidem funditus delerent labefactarentq̃;.
, Istorum autem proximè & secundum Eusebianos princi-
, pem locum obtinent Theodorus Heracleæ,Narcissus Ne-
, roniadis Ciliciæ,Stephanus Antiochiæ, Laodiceæ Geor-
, gius,Acacius Cæsareæ Palæstinæ,Ephesi,quæ est vrbs Asiç,
, Menophantus,Vrsacius Singidonis Mysiæ,Valens deniq;
, Mursi Pãnoniæ episcopus. Etenim isti illis, qui secum ex
, Oriente venerãt,nõ dedêre potestatẽ vel veniẽdi in sanctũ
, cõcilium,vel ecclesiã Dei omnino adeundi. Qui dũ iter fa
, ciũt versus Sardicã,cogunt inter ipsos separatim conciliũ,
, atq; paciscũtur cũ minis adiectis,se cum venirẽt Sardicam,

nequaquam vel ad iudiciũ acceſſuros, vel intraturos in ſanctũ ac celebre conciliũ, Sed ſimul vt eò peruenirẽt, & ſe accedendo ad eam vrbem, ſuo perfunctos officio oſtenderẽt, quã primũ inde fugituros. Quas res poſſumus cognoſcere ex collegis noſtris, Macario Palæſtinæ, & Aſterio Arabiæ, qui tametſi cũ eis vnà venerant, iam tamen ab eorum infidelitate ſe ſeparárunt. Iſti enim ad ſanctum concilium aduentantes, aiebant ſe omnia, quæ geſsiſſent, per vim ſibi illatã coactos geſsiſſe: adiungebantq; etiam illud, nẽpẽ quòd rectę veræq; fidei cupiditate incenſi, huc venire ab illis fuiſſent prohibiti: quandoquidẽ aduerſum ipſos ab eorũ opinione diſcedere cupientes minas iactare, multaque imperare cœpiſſe. Quam ob cauſam omnes in vnis ædibus manere volebant, neq; ſibi ipſi fecere poteſtatem vt vnus ab alio vel ad minimum temporis ſpatium ſe ſepararet. Sed vt ſummatim dicamus, Sicut minimè conſentaneũ erat calumnias, ab iſtis excogitatas, vincula, cędes, verbera, literas fraudulentas falſoq; confictas, virgines nudatas ſtatutasque in publico, eccleſiarum euerſiones, incendia, deceſsiones à minorum ciuitatum & eccleſiarum gubernatione, ad maiorũ, & quod eſt omnium maximũ, impiam Arij hæreſim per eos contra veram fidem excitatã ſilentio præterire in obſcuroq; relinquere: Sic æquum videbatur, vt chariſsimos fratres noſtros & collegas, Athanaſium epiſcopũ Alexãdriæ, Marcellũ Ancyræ Galatiæ, & Aſclepam Gazæ epiſcopũ, & cæteros, qui cum illis domino miniſtrant, innocentes & ſceleris puros declararemus, ſcriberemusq; ad cuiuſq; eorũ diœceſin, quo populus eccleſiæ, quæ eſt ipſorũ cuiuſq; propria, de ſui epiſcopi integritate certior fiat, huncq; habeat pro epiſcopo, eiusq; aduentum expectet: eos autẽ, qui inſtar luporum in eccleſias ipſorum irruiſſent, Gregorium dico, qui in Alexandrinã eccleſiã, Baſiliũ, qui in Ancyram, & Quintianũ, qui in eccleſiam Gazæ irrupit, neq; nominet epiſcopos, neq, Chriſtianos putet, neq; vllã cũ illis omnino habeat cõmunionẽ, neq; vllas ab ijs recipiat literas, neque ad eos ſcribat. Quod verò attinet ad Theodorum epiſcopum Heracleæ, quæ eſt ciuitas Europæ, ad Narciſſum Neroniadis Ciliciæ, ad Acaciũ Cæſareæ Palæſtinæ, ad Stephanum antiochiæ, ad Vrſaciũ Singidonis Myſiæ, ad Valentẽ Myr-

ſorum

sorum Pannoniæ,ad Menophantum Ephesi,& ad Georgiũ
' Laodiceæ episcopũ, quanq̃ metu perculsi,ab Oriente Sar-
' dicam non aduentarunt,tamen quia sunt non solũ à Beato
' Alexandro episcopo Alexandriæ abdicati,verùm etiam nõ
' minus,quàm eos,quos supra posui,dementi Arij hæresi in-
' fecti,& in grauia etiam crimina vocati, eos sacrosanctũ cõ-
' cilium cõmunibus suffragiis de episcopatus gradu dimo-
' uit:& nõ modo nõ esse episcopos,sed ne cõmunione fide-
' lium dignos iudicauit.Nam qui filium à patris substantia &
' diuinitate separant,qui verbum à patre alienum arbitran-
' tur, hi meritò & excludendi sunt ecclesia catholica,& Chri
' stianorum nomine penitus priuandi.Itaq; vobis omnibus
' anathema sunto,propterea,quod sunt verbũ veritatis cau-
' ponati.Nam idem ipsum præcipit apostolus: Si quis vobis *Gal.1.*
' euangelizauerit,præterq̃ quod accepistis, anathema sit. Iu-
' bete igitur vt nemo cũ his cõmunicet. Non est enim com-
' merciũ vllũ luci cũ tenebris hos oẽs à vobis q̃ longissimè
' ablegate.Neq; enim est vlla cõsensio Christo cũ Belial.Ca *1.Cor.6.*
' uete,fratres Charis.ne vel scribatis ad eos, vel literas ab eis
' recipiatis.Vobis enitendũ est,fratres & collegæ, vt spiritu
' præsentes,cõcilio nostro cõsentiatis,eiq; vestra subscripti-
' one suffragemini,quo cõcordia ab omnibus collegis nostris
' vbiq; integra cõseruetur.Illos autẽ tũ excludim⁹ cõmunio-
' ne,tũ ecclesię catholicę finibus expellimus,qui asserũt Chri
' stũ Deum quidẽ esse,sed non verũ Deum: filiũ esse,sed non
' verum filium:genitũ esse simul & ingenitum. Ita se, GENI-
' TVM,intelligere fatentur (his enim verbis vtuntur) quod
' genitum est,existit.Quinetiam Christo,qui est ante secula,
' finẽ tribuunt & initium:qui non in tẽpore, sed ante omne
' tempus generationem habet. Itemque nuper duæ viperæ
' ex aspide Ariana editæ sunt, Valens & Vrsacius:qui qui-
' dem insolenter se efferunt, nec dubitant se Christianos
' dicere, cum tamen & verbum Dei, & spiritum sanctũ,cru-
' cifixum esse,occisum,mortuum,& à mortuis excitatum, cõ-
' stanter asseuerent. Porrò ista coniurata hæreticorum
' turba contendit varias patris, & filij, & spiritus sancti
' subsistentias esse,easque separatas.Nos autem hanc accepi-
' mus doctrinam,sic didicimus, hanc habemus catholicã tra-
' ditionẽ,fidẽ,confessionẽ,videlicet quòd vna sit hypostasis

(quam

(quam vocem hæretici vsurpant pro substantia) patris, filij, & spiritus sancti. Quod si percontentur à nobis quæ sit filij (vt ipsi intelligũt) substantia, respõdemus eam vnam eandemq; esse cum ea, quæ est verè patris substantia, neque patrem vnquam sine filio fuisse, neque filium sine patre, neque posse esse verbum, quod spiritu caret. Est enim absurdissimum affirmare patrem aliquando fuisse sine filio: imo vero nec patrem nominandum, nec posse esse absque
Ioan. 14. filio, ipse filius locuples testis est, cum dicat: Ego in patre,
Ioan. 10. & pater in me est: & rursus: Ego & pater vnũ sumus. Neq; quisquam nostrum negat eum genitum esse, sed genitum ante omnia dicimus, quæ visibilia, inuisibiliaq; vocant: fabricatorem, & opificem archangelorum, angelorum, mundi, humani generis. Nam ait scriptura: Sapientia omnium
Sap. 7. artifex me docuit. Et alio in loco: omnia per ipsum facta
Ioan. 1. sunt. Quod si initiũ habuerit, semper esse nõ poterat: quandoquidem verbum Dei, cum semper extiterit, principium nõ habebat, neq; Deus finem habiturus est. Porrò nõ dicimus patrem filium esse, neque rursus filium patrem esse: sed pater, pater est, & filius, patris filius est. Confitemur item filium potentiam patris esse: confitemur verbum Dei patris esse, præter quod non est aliud. Quinetiam, verbũ, verbum Dei esse, sapientiam, potentiam, & verum filium esse affirmamus. Sed non sicut cæteri filij appellantur, filium dicimus: siquidem illi, aut propter hunc dij sunt per regenerationem, aut propterea quòd digni habiti sunt, filij appellantur: non autem propter vnam cum Deo substantiam, quę est patris & filij. Confitemur etiam eum & vnigenitum esse & primogenitum: sed vnigenitum verbũ, quod semper erat, & est in patre: primogenitum autem propter naturam, quam habet cum homine communem. Differt tamẽ à creatura communi, propterea quòd est primogenitus ex mortuis. Confitemur præterea illum Deum esse: confitemur vnam esse patris & filij diuinitatem. Neque tamen quisquam est, qui aliquando neget patrem filio maiorem, non quod aliam habet essentiam, aut quod ab eo differt, sed quia ipsum nomen patris maius est, quã filij. Et propterea deprauata & execrabilis est Arianorum interpretatio, qui cõtendũt seruatorem
Ioan. 10. ideo dixisse, Ego & pater vnum sumus, quod sit inter eos consensus

consensus & concordia. Porro autem omnes ad vnum, qui
» sumus catholici, stultam atque adeo deplorandam eorum
» sententiam condemnauimus, qui dicunt, quod quemadmo-
» dum mortales homines, vbi decidere cœperint, mutuis iur-
» gijs odium contrahunt, & tamen postea redeunt in gratiam,
» eodem modo Deus omnipotens pater, & filius inter se dis-
» sentire discordareq; possunt: quod quidem nedum ad co-
» gitandum, verum etiam ad existimandum est omnium sce-
» lestissimum. Nos verò & credimus, & affirmamus, & intel-
» ligimus sacram illam seruatoris sententiam, quę ita se habet:
» Ego & pater vnũ sumus, de æternitate essentiæ, quæ est vna
» eademq; in patre & in filio, capiendã esse. Itemq; illud per-
» petuò credimus hunc sine principio, & sine fine cum patre
» regnare, & eius regnũ nec tempus habere, quo terminetur,
» nec qua consumatur, defectionem. Nam quod semper est,
» nunquam cœpit esse, nec aliquando deficere potest. Postre-
» mò credimus & mente complectimur esse paracletum, spi-
» ritum sanctũ, quem nobis ipse Dominus & pollicitus est, &
» misit: atque hunc missum, non autem passum credimus: sed
» hominem, quem filius induit, quem assumpsit ex Maria vir-
» gine, passum esse, quia homo pati potest. Est enim homo,
» mortalis: Deus autẽ immortalis. Credimus quoque, quod
» resurrexit tertia die: non tamen quòd Deus in homine, sed
» homo in Deo excitatus est, quem patri suo obtulit pro do-
» no, quemq; à peccato & internecione liberauit. Credimus
» denique quòd oportuno præfinitoque tempore sit omnes
» & de omnibus iudicaturus. At verò tanta est Ariano-
» rum inscitia, & tam crassa caligine cæcata est eorum mens,
» vt lucem veritatis videre nequeant, neque intelligant sen-
» sum huius sententiæ: vt & illi in nobis vnum sint. Planum
» certe est, cur vnum dixerit: quòd scilicet apostoli, tametsi
» spiritum sanctum Dei acciperent, tamen non idcirco spiri-
» tus erãt, neque quisquam eorum vel verbum, vel sapientia, *Ioan. 17.*
» vel potentia Dei, vel vnigenitus erat (sic autem loquitur
» scriptura: quemadmodum ego & tu vnũ sumus, sic & isti in
» nobis vnum sint) sed hęc Domini sententia has res accurate
» distinxit. Non enim in eo sensu dixit, In nobis vnum sint,
» quo dixit, sicut nos vnum sumus, Ego & pater, sed vt disci-
» puli inter se coniuncti copulatique, vnũ essent fide, & con-

fessione;

feſsione,& per gratiã,ac verum cultum Dei patris, quinetiã per Domini Seruatoris noſtri benignitatem & amorem vnum eſſe poſſent. Ex hac epiſtola & accuſatorum calumniã, & iniquitas eorum, qui iam pridem de Athanaſio & reliquis epiſcopis iudicarant, & ſincera ac ſana patrum in hoc concilio doctrina manifeſtò poteſt intelligi. Nam beati illi patres non ſolum nos ea docuerunt quæ ad diuinam trinitatis naturam pertinent, verumetiam quid de myſterio incarnationis dominicæ ſentiendum ſit, enucleatè tradiderunt. De quibus rebus cum Conſtans Imperator certior factus eſſet, videretq; fratris ſui Conſtantij lenitatem, ægre admodum tulit. Succenſuit etiam grauiter illis, qui iſta tam ſubdole moliti fuiſſent, quique flexibilem Imperatoris animum illexiſſent in fraudem. Itaque duos epiſcopos, quos ex eorum numero, qui Sardicæ conuenerant, ad eam rem delegerat, cum literis ad fratrem vnà cum Saliano prætore, viro & pietatis & iuſtitiæ inſignibus eximie ornato, miſit. Quæ literæ non hortationẽ ſolum, & conſiliũ, verum etiam minas dignas ſane pio Imperatore cõplexæ ſunt. Nam ſcripſit primum, vt duobus illis epiſcopis aures attentas præberet, & iniqua facinora à Stephano, & aliis admiſſa diligenter cognoſceret: deinde gregi ſuo reſtitueret Athanaſium, quippe cum & calumnia accuſatorum, & iniqua eorum, qui dudum de eo iudicarant, ſententia, atque adeo acerbum in eum odium perſpicue deprehenſum eſſet. Poſtremò iſta adiecit, ſe niſi his conditionibus obtemperaret, & quod æquitas poſtulat, exequeretur, Alexandriam profecturum, ouibus, à quibus tantopere expetebatur, reſtituturum Athanaſium, & hoſtium turbam inde exturbaturum. Conſtãtius igitur his literis Antiochię, vbi tũ commorabatur, acceptis, pollicetur ſe facturũ, quod ſocius imperij & cõmunis de rep. curę particeps ipſi per literas ſignificarat.

ΣΡΑΤΗΓΟΥ.

De Euphrata & Vincentio Epiſcopis, & dolis qui in illos intendebantur. CAP. IX.

VErùm Ariani, veritatis oppugnatores his rebus grauiter commoti, perditũ atque impium plane facinus edere moliuntur. Interim duo illi epiſcopi ad domum quan-

quandam in cliuo positam diuertunt: Prætor autē aliud capessit diuersoriū. Stephanus, qui id temporis susceptis ecclesiæ Antiochenæ guberuaculis, naufragium in ea facere constituebat, cum alios habuit suorum tyranicorum scelerum adiutores, quorum vsus opera, veræ doctrinæ potronos variis affecit incommodis, tum iuuenem quendam, animo ad audaciā proiecto, vita impia ac scelerata, qui istorū dux fuit, quique non homines solūè foro abducere, contumelijs vexare, verberibus cædere, verum etiam facta in ædes irruptione, tum homines, tum mulieres grauitate insignes impudenter extrahere non veritus est. Sed ne longius sim in istius nequitia describenda, vnum solum facinus ab eo contra viros facile præstantissimos admissum exponam, ex quo de reliquis eius nepharijs maleficijs aduersus optimos viros patratis satis coniecturæ capere poterimus. Iste primum ad quandam meretricem accedens, dixit peregrinos quosdam nuper venisse, qui noctu eius operam requirebant: deinde quindecim hominibus seditiosis collectis, hos circa sepes cliuum ambientes occultat: venit eò cum meretrice, & signo seditiosis, quod præscripserat, dato, vbi intellexit facinoris concios adesse, pergit ad atrienſem ianuam diuersorij, in quo duo episcopi pernoctabant. Quam apertam offendens (vnum namque è seruis ad id faciendum pecunia conduxerat) introducit meretricem: cui ostio ostenso cubiculi, in quo alter episcopus forte dormiebat, ingredi iubet ipse it interea seditiosos suos accersitum. Euphrates vero (hoc enim episcopo ætate prouectiori momen fuit) in cubiculo exteriore dormiuit. Vincentius autem (sic namque alter appellabatur) in interiore cubiculo quieti se dederat. Dū meretrix intrat cubiculi limen, Euphrates sentiens pedum strepitum, percuntatur quis sit, qui introiret. Respondente autem meretrice, Euphrates grauiter animo conturbatur, ratus sane dæmonem esse, qui vocē muliebrē effinxerat. Ac statim Christi Seruatoris implorat auxiliū. Onager vero (ita enim dux illius improbę & seditiosæ turbæ vocabatur) qui præter manuū pedūq; vim, armis præterea ad pios oppugnādos vsus est, cū factiosorum turba in domū ingreditur: episcopos iniquos appellat, propterea quòd ipsis in animo esset iniquū exercere iudicium

Multo,

Multo igitur sublato clamore, serui accurrunt: surgit è lecto Vincentius atque occlusa atrij ianua, septem ex seditiosis illis præhenduntur. Onager cum reliquis aufugebat. Cum illis autem vnà, qui præhensi erant, custoditur meretrix. vbi illuxit dies, episcopi prætorem qui cum ipsis venerat, excitant: vnà adeunt palatium: grauiter contra audacia Stephani facinora vociferantur: dicunt istius scelera non iudicium neque quęstionem requirere. Prætor autem maxime omnium cœpit aduersus Stephanum clamare: orare Imperatorem, vt de iniquo indignoq; eius facinore non in episcoporum concilio, sed pro tribunali iudicium quęratur. Seq; pollicetur primum episcoporum clericos, qui facinoris conscij erant, supplicio coercendos traditurum. Stephani quoque ministros ait eodem modo puniendos esse. At cum Stephanus petulãti ore illis cõtradiceret, affirmaretq; plagas clericis non infligendas esse, placuit Imperatori & magistratibus, vt quæstio de facto in regia haberetur. Itaq; primum interrogatur meretrix, quis eam ad episcoporũ diuersorium deduxisset. Tum illa, iuuenis quidam, inquit, ad me accedens, dixit & peregrinos venisse in vrbem, & meam operam postulare. Sub vesperum igitur redit ad me, & ad diuersorium rectà deducit: deinde cũ turba hominũ, quam quæsiuerat, paratam offendisset, eã per ianuam atrij in ædes introducit: & in cubiculũ exterius intrare iubet. Narrabat præterea meretrix, quid episcopus rogasset, quo pacto metu perculsus, Dei opem precibus imploràsset, & quemadmodum denique seditioli illi in ædes irruissent.

De Stephani abdicatione. CAP. X.

HIS rebus cognitis, iudices minimum natu eorum, qui comprehensi erãt, in mediũ adduci iubẽt, qui nõ vsq; eo expectabat, quoad verberibus rem fateri cogeretur, sed facinus factũ illico aperit, & Onagrũ illius authorẽ fuisse plane fatetur: qui corã adductus impellẽte atq; adeo iubẽte Stephano, illud ipsum se fuisse affirmat aggressum. Ad hũc modũ ergo intellecta Stephani improbitate, primũ episcopis, qui tum aderant, mandatũ dant, vt hominem abdicent episcopatu: deinde illi ipsi eũ ecclesia penitus expellãt. Nõ tamẽ propterea ecclesia labe Ariana omninò liberata est. Nã ei successit in episcopat' illius administrationẽ Leõtius genere

genere Phryx,animo versutus,& saxis in vndis maris latentibus similis.Sed de isto quidem paulo post dicã plura. Per id temporis Constantius,cum pro certo cõperisset fraudulentos aduersum episcopos conatus,scripsit ad magnum Athanasium,semel, iterum, ac tertiò , quò illum , vt de occidente reuerteretur Alexandriam impelleret. Vnam autem eius epistolam breuem illam quidem historiæ hoc loco adnectam .

Constantij ad Athanasium Epistola .

CAP. XI.

Constantius Victor, Augustus, Athanasio S.

QVanquam per superiores literas tibi significabamus, vt animo securo ad nostrã aulam accederes,propterea quòd in animo erat te ad tuam sedem mittere , tamen has literas etiam tuæ grauitati dedimus, vti publico vehiculo conscenso,ad nos absq; omni diffidentia ac timore aduentare properes,quò rebus,quarum cupiditate duceris,maturè potiri queas .

Sancti Athanasii reditus secundus .

CAP. XII.

ISTarum literarum impulsione redeuntem Athanasium benignè excepit Constantius , & ecclesiam Alexandrinam denuo capessere iussit . Verùm qui tum apud Imperatorem authoritate & gratia plurimum poterant, iiq; erroris Ariani contagione infecti,aiebant Athanasium debere vnam præbere ecclesiam illis , qui cum eo communicare nollent. Quæ cum dixissent Imperatori , & Imperator Athanasio,respondet Athanasius se debere quidem Imperatoris mandatis obsequi,se tamen velle alia quædam ad eum referre,eaq; postulare sibi itidem concedi. Imperatori autem pollicenti libenter ei concessurum , quicquid peteret,ait eos, qui Antiochiæ communicare recusarent cũ his, qui obtinent ecclesias,opus habere ecclesia,& propterea vnam ædem sacram illis similiter iure tribuendam esse . Vbi verò annuit Imperator, & postulationem vtpote rectam æquamq; approbauit,hæreticæ phalãgis præfecti,neutri parti ecclesias tribuendas esse censebant. Ob hanc causam Con-

stantius admiratus Athanasium, Alexandriam dimisit. Iam tum occubuerat Gregorius, ab ipsis Alexandrinis cæsus. Quocirca Alexandrini suo viso pastore, publica conuiuia celebrare, festos dies agere splendidissimos, eum magno honore afficere, & Deum denique laudibus extollere cœperunt.

De tertio eiusdem exilio & fuga.
CAP. XIII.

VErùm non longo temporis spatio interposito, vbi Constans extremum vitæ diem obiit, rursus hi, qui Constantii animum, quo volebant, impellere potuerunt, reuocant eum in memoriam tum dissensionis cum fratre propter Athanasium susceptæ, tũ quòd parum aberat, quin ruptis naturæ vinculis, bellum inter ipsos mutuò ea de re concitassent. Quibus rationibus impulsus Constantius, iubet D. Athanasium non exilio solum, sed morte mulctari. Itaque Sebastiano quodam duce cum ingentibus copiis ad eam rem misso, dat mandatum, vt Athanasium, velut sceleratum & impium è medio tollat. Cæterùm quo pacto & dux Athanasium adortus sit, & ille eius manus effugerit, nemo melius, quàm ille ipse, qui in hoc discrimen venerit, & mirandum in modum inde ereptus sit, explicare poterit. Sic enim in Apologia, quam scripsit pro fugę suæ defensione, narrat. Exquirant sedulò modum decessionis meæ, eamq; à suis cognoscant. Quippe erant quidam Ariani, qui comitabantur milites, quò tum eorum incitarent animos, tum nos illis vtpote ignotos ostenderent. Quod si hoc modo eorum animi minimè omnino commoueantur, tamen vbi quod deinceps dicam, audiuerint, pudore affecti, conquiescant. Iam quidem nox aduentauerat, & nonnulli è populo totam noctem in vigiliis contriuit, propterea quod sequenti die sacra expectabatur communio. Dux autem repente cum militibus amplius quinque millibus, qui tum aliis armis, tum strictis gladiis, arcubus, telis, & clauis instructi erant, vti antè dictum est, accedit. Atq; militibus in proximo collocatis circũdat ecclesiam, ne vllus inde egressi, eorum manus effugerent. Ego verò, quoniam neutiquam consentaneum existimaui populum in tanta perturbatione deserere,

ferete,sed potius eorum salutis causa subeundum esse periculum,assidens in solio,diacono mandaui, vt psalmum legeret,populusq; attente auscultaret,cum recitaret hanc particulã,Quoniam in seculum misericordia eius:sicq; omnes pariter de ecclesia decederent,domumque abirent. Verùm cum dux deinceps vi irrupisset in templum,& milites vt nos comprehenderent,sanctuarium circumsedissent,non clerici solum,verùm etiam nonnulli è populo,qui in eo loco erãt, vociferari cœperunt, orareque vt nos iam discederemus. At ego acrius negare,me non antè discessurum, quàm omnes sigillatim egressi essent. Itaque consurgens, orationem fieri imperaui, omnesque dum fieret, abire rogaui. Nam satius esse dicebam,vt ipse in periculum venirem, quàm vt vlli è nostris aliquid acciperent incommodi. Proinde egressis quàm plurimis,& cæteris subsequentibus, monachi quidam, & clerici, qui vna nobiscum erant, pariter ad solium nostrum accedentes,nos extraxêre è sanctuario. Ad hunc modum igitur (veritatem testem cito) cum militum pars obsiderent sanctuarium,pars ecclesiam circuibant, domino duce itineris, & conseruatore, per mediam turbam transiuimus, & clam illis decessimus: Deum magnis efferentes laudibus,quòd non populum prodideramus, sed illo saluo præmisso,nos etiam euaseramus incolumes,& insidiatorum manus effugeramus. *Psal. 106*

De Georgio ac nepharijs eius Alexãdriæ facinoribus. CAP. XIIII.

VBI Athanasius ex cruẽtis eorum manibus hoc modo elapsus esset, Georgio lupo alteri illarum ouium grex commissa est,qui maiorem in eas crudelitatem, quàm quisquã lupus, aut vrsus,aut pardus in oues exercere solet, exercuit. Nã virgines,qui perpetuæ castitati se addixissent, coegit non modo Athanasii denegare communionem,verùm etiam fidei patrum anathema denuntiare. Suæ verò crudelitatis socium atque adiutorem habuit Sebastianum quendam ordinum militarium præfectum: qui in media vrbe, accenso rogo, virginibusque nudis propter eum collocatis,fidem negare iubet. Quæ sanè spectaculum acerbum & miserum fidelibus pariter & infidelibus constitutæ,

ignominiam illam pro magno honore duxêre, & verbera cupide ac libenter pro fide sustinuere. Sed audiamus istarũ pastorem Athanasium, à quo ista multò apertius ac planius exponuntur. Sic enim scribit. Tum Georgius, qui ab illis ex Cappadocia missus erat, tempore quadragesimæ accedens, perditos illos conatus, quos ab eis didicerat, ipse adauxit. Nam post septimanam Paschatis transactam, virgines in carcerem conijci cœptæ sunt: Episcopi constricti vinculis, à militibus abduci: ædes à viduis & orphanis abripi: direptiones fieri, in familias irrumpi: noctu ex ædibus vi deportari Christiani: ædes obsignari: fratres clericorum, pro clericis in vitæ periculum vocari. Permultum acerbitatis habuere ista quidem, sed multo plus ea, quæ sunt postea tentata. Septimana namque sacrosanctam Pentecosten subsequenti, populus, vbi ieiunauerat, in cœmiteriũ propterea ad orationem egreditur, quòd omnes Georgij detestarentur communionem. Verùm vt primum ille insignitè improbus hoc intellexit, præfectum ordinum militarium Sebastianum, qui Manichæus fuit, cõtra illos incitat. Ille deinceps cum militum turba, qui arma, gladios districtos, arcus & tela gestabant, ipso die dominico in populum impetum facit. Cum verò paucos admodum orantes offenderet (nam maxima pars, quia hora præteriisset, decesserat) talia admisit facinora, qualia ab illo admitti consentaneum erat. Rogum enim incendere: virgines propter ignem statuere: eas vt fidem Arianam profiteri se dicerent, cogere cœpit. Vbi eas non posse vinci animaduertit, ignisq́, flammas prorsus contemnere, detractis vestibus, sic eas in ora ac vultus verberare, vt diu post ægrè à suis noscerentur. Quinetiam viros quadraginta prehendere: eos nouo more ac modo verberibus cædere. Nam palmarum viminibus recens ex arboribus excisis, quæ suos adhuc habebant aculeos, ita terga illorum dilacerauit, vt nonnulli propter aculeos in ipsorum dorsa penitus infixos, sæpius chirurgos adire cogerentur: alii, qui tam acerba cruciamenta ferre nequibant, mortem oppeterent. Omnes autem viri, quibus adhuc suppetebat vita, vnà cum virginibus ad magnam Oasin à militibus relegati. Corpora mortuorum, facinore iam recens edito, suis reddi minimè permissa: sed illa proiecta inhumataque (sic

ipsis

, ipsis libitum est) occultabant iidem ipsi milites, quò populo afferrent opinionem, se tam crudelis facinoris minimè , conscios fuisse (istud insani illi errore mentis occæcati, patrarunt) sed cum mortuorum necessarij & familiares propter confessionem suorum lætitiam animis caperent, propter corpora autem in mœrore & luctu versarentur, eorum , impietas crudelitasque maiore cum infamia & turpitudine , patefacta est. Porrò autem Episcopos AEgypti, & Libyæ, , Ammonium videlicet, Muium, Caium, Philonem, Hermē, , Plenium, Psenosirin, Nilammonem, Agathonam, Anagam- , phum, Marcum, Dracontium, Adelphium, Ammonium al- , terum, alterū etiam Marcū, Athenodorum: presbyteros au- , tem Hieracem & Dioscorum, actutum in exilium misere. , Atq; istos è patriis sedibus exturbantes, adeo acerbè & cru- , deliter tractauere, vt nonnulli eorum, inter vias, alii in exi- , lio morte occumberēt. Nam triginta & amplius episcopos , interfecerunt, & exemplum Achaab imitati, ad veritatem è , medio tollendam omni cura & cogitatione incubuerunt. , Idem Athanasius ad virgines illas, qui acerbos illos cruciatus pertulissent, orationes quibus eas consolaretur, scripsit, , in quibus quidem inseruit ista, ob hanc causam nulla ve- , strum in mœstitia sit. Quamuis isti impij vobis inuideant , sepulturam, & funera ducere prohibeant: (nam hactenus , quidem Arianæ tragœdiæ exitus) & portas occludant, & , propter monumenta, tanquam laruæ assideant, obseruantes , ne mortuorum quisquam tumulo condatur. Ista quidem facinora, aliaq; his similia à Georgio fuēre Alexandrię patrata. Diuus autem Athanasius nullum locum tam munitum esse censuit, vti in eo tutus esse posset, præsertim cum Imperator mandatum dedisset, vt vel viuus adduceretur ad se, vel caput illius mortui apportaretur: essetq; pollicitus amplissimam mercedem ei, qui hoc præstare vellet.

De Concilio Mediolanensi. CAP. XV.

QVanquam autem ipse Constantius, cum Magnentius post Constantis mortem imperio versus occidentem potitus esset, ad istius tyrannidem expugnandam in Europam cum exercitu profectus est: tamen ne istud quidem graue bellum, quod contra ecclesias susceptum erat,

sedauit. Nam Ariani Constantio, cuius animus tum facilè ad omnia impelli poterat, tum erroris Ariani contagione infectus erat, persuadent, vt Mediolani, quod est oppidum Italiæ, concilium cõuocaret: ac primum omnes, qui eo conuenirent, abdicationi, quæ Tyri ab iniquis illis iudicibus sigillatim aduersus quosdam episcopos facta est, assentiri cogeret: deinde vt Athanasio ecclesiis eiecto, aliam fidei doctrinam componerent. Itaque episcopi literis Imperatoris acceptis eò conuenerunt quidem, sed tamẽ neutram earum rerum fieri permiserunt: imò verò coràm ipsum aperte coarguerunt Imperatorem, vtpote iniqua & planè impia iubentem: & propterea fuerunt tum ecclesiis expulsi, tum ad vltimas orbis terrę oras incolendas condemnati. De qua re etiam diuinus ille & admirabilis vir Athanasius scribit in Apologia sua his ferè verbis. Quis tantum sceleris dicendo poterit exprimere, quantum isti conscíuerint? Nam nuper cum ecclesiæ pace fruerentur tranquilla, & populus in conuentibus preces faceret. Episcopus Romæ Liberius, & Paulinus primariæ vrbis Galliarum, & Dionysius primariæ vrbis Italiæ, & Lucifer primariæ vrbis insulæ Sardiniæ Episcopus, & Eusebius Episcopus etiam Italiæ: qui omnes, quoniam boni episcopi erant, & veritatis prædones, sedibus patriis abrepti sunt, inq; exilium acti, nulla alia causa culpáve contra illos allata, quàm quòd hæresi Arianæ consentire, & calumniis eorum ac falsis criminibus, quæ contra nos confinxerant, subscribere noluerunt. Quod autem ad magnum Osium, senem in primis venerandum, & vere confessorem attinet, de eo certè orationem instituere superuacaneum arbitror. Nam neminem fortasse præterit, hunc quoque ab istis exilio mulctatum: qui profecto senex est non obscurus, sed omnium facile illustrissimus. Nam in quo consilio non ille primas tulit? Cui non persuasit eius de recta fide instituta oratio? In qua ecclesia non præclarissima extant illius gubernationis monimenta? Quis mœrore afflictus accesit vnquam ad eum, qui non lætus ab eo discesserit? Quis egens ab eo opem petiit: qui non voti compos abierit? Et tamen in hunc suam exercere maleuolentiam non dubitarunt, propterea quòd cũ calumnias, quas impietate adducti cõtexuerant, exploratè cognitas haberet, crimi-

criminibus contra nos doloſe comparatis ſubſcribere recuſauit. Quocirca quæ ſcelera aduerſus illos ſanctos viros edita fuerint, ex his quæ citauimus, facile cognoſci poteſt. Quæ autem contra alios etiam quàm plurimos Arianæ phalangis præfecti per inſidias machinati fuerint, idem vir diuinus in eodem opere itidem perſequitur. Quem, inquit, Ariani inſectati ſunt, cui comprehenſo non pro arbitratu contumelias impoſuerint? Quis ab illis conquiſitus, quem cum inuenerint, non ita tractarint, vt vel mortem miſerandum in modum oppeteret, vel membra corporis cruciamentis haberet prorſus labefactata? Nam quæcunque iudices ſtatuunt, ea iſtorum impulſione ſtatuunt: imò verò iſti eorum voluntatis & nefarij conatus adminiſtri ſunt. In quo tandem loco non exiſtit aliquod eorum improbitatis monimentum? In quem ſuæ ſectæ & opinionis aduerſarium non falſas criminationes veteratorie, more Iezabel, non confinxerunt? Cui eccleſiæ luctum, illorum non attulerunt inſidiæ? Nam in magno mœrore eſt Antiochena propter Euſtathium confeſſorem & verè orthodoxum. Balanæenſis pro Euphratione lamentatur. Eccleſiæ Ponti & Antaradi ob Quintianum & Carterium lugent. Adrianopolitana flet ſe orbatum pio Eutropio & Lucio eius ſucceſſore, quem iſti vinculis & catenis ſic excruciarunt, vt mortem inde obiret. Ancyrenſi porro eccleſiæ priuari Marcello, Berœenſi Cyro, & Gazenſi Aſclepa, maximo plane dolori fuit. Hos namque iam pridem contumelia affectos iſti veteratores exilio mulctandos curauerant. At Theodulum, & Olympium epiſcopos Thraciæ, nos præterea & presbyteros noſtros propterea vndiq; conquiri effecerunt, vt ſi eſſemus vſquam reperti, capitis ſupplicio afficeremur. Itaque ſic fortaſſe morte occubuiſſemus, niſi præter eorum voluntatem etiam tum ipſorum manus effugiſſemus. Nam literas ea de re, contra Olympium quidem ad Donatum Proconſulem, contra nos autem ad Philagrium dederant. Eiuſmodi fuêre ſcelera, quæ iſta impia factio contra ſanctos viros admiſit. Oſius, de quo dixi, Cordubæ fuit Epiſcopus: qui ſicut in celebri illo Concilio Nicæno magnam laudem adeptus eſt, ſic in Sardicenſi omnium, qui eo conueniebant, facile primas obtinuit.

Porrò Liberij Episcopi longe excellentissimi liberam pro veritate disputationem, & sermonem plane admirabilem, quem habuit cum Constantio Imperatore hoc in loco ponere consilium est. Nam hæc à piis viris, qui id temporis vixerunt, sunt propterea scriptis prodita, quòd ad acuendum excitandumq; rerum diuinarum studiosos plurimum momenti habere putabantur. Iste Liberius, Iulio Syluestri successore mortuo, Romanam gubernauit ecclesiam.

Liberij Episcopi Romani & Constantij Imperatoris Dialogus.

CAP. XVI.

Dialogus Constãtij Imperatoris et Liberij Papæ Romæ.

IMPERATOR CONST. Nos quoniam Christianus es, & nostræ ciuitatis episcopus, idcirco duximus operæ precium te accersere: hortariq; vt communionem nefariæ impii Athanasii dementiæ repudies. Nam hoc recte se habere censet totus terrarum orbis: & eum sententia cõcilii ab ecclesiastica communione segregandũ iudicauit. LIBERIVS EPISC. Iudicia quidem ecclesiastica, ô Imperator, summa cum æquitate fieri debent. Quapropter, si tuæ clementiæ ita visum sit, iudicium haberi iubeto. Et si Athanasius videatur damnationem commeruisse, tum sententia provt ordinis ecclesiastici formula postulat, contra eũ pronunciabitur. Nam fieri non potest, vt quemquam condemnemus, de quo non factum sit iudiciũ. CONST. Totus terrarum orbis non de eius impietate solum, verùm etiã quòd semper tempus ludere conatus est, sententiam tulit. LIB. EPISC. Qui eius damnationi subscripserunt, non res gestas ipsi oculis aspexerant, sed hoc est ab illis factitatum, vel quòd gloriã abs te assequi, vel quòd metu perculsi, vel deniq; quòd infamiam extimescere viderentur. CONST. Quid est, quæso, gloria, quid metus, quid infamia? LIBER. Qui gloriã Dei non amplexãtur, sed tua munera ei prætulerunt, hi hominem absque iudicio condemnabant, quẽ nunquam oculis vidissent: quod est à Christianorum officio plane alienissimum. CONST. Atqui in Concilio Tyri celebrato de Athanasio, cum ipse præsto adesset, iudicium

factum

, factum est,& omnes orbis terrarum Episcopi, qui in eo con
, cilio aderant,eum condemnarunt. LIBER. EPIS. Nun-
, quam sane de eo præsente iudicium exercebatur. Nam
, episcopi, qui ibi conuenerant, illum tum condemnabant,
, cum è consessu egressus fuerat: & certe temere atq; incon-
, sulto condemnabant. Hoc loco EVSEBIVS Eunuchus, A-
, thanasius,inquit,alienus à fide catholica in concilio Nicæ-
, no declaratus est. LIB. Quinque tantummodo, qui cum
, eo vnà nauigarant,in Mariote iudicium de eo fecerũt:quos
, quidem aduersarij eius eò miserant, vt contra eum reum fa-
, ctum commentarios contexerent. Atq; ex istis,qui missi e-
, rant,duo exierunt è vita, Theognis nimirum & Theodo-
, rus: reliqui tres, hoc est Mares, Valens,& Vrsacius, etiam-
, num supersunt. A quibus ad eam rem missis,in cõcilio Sar
, dicensi sententia de hac controuersia lata est: qui etiam in
, eodem concilio libellos supplices dederunt: postularuntq;
, veniam pro eo,quòd commentarios, vnius partis suffragiis
, per calumniam contra Athanasium in Mareote confecerãt:
, quos libellos iam habemus in manibus. Vtris istorum, Im-
, perator, nobis credendum communicandumq; est? illísve
, qui primo eos condemnarint, secundò autẽ veniam petie-
, rint,an his,quorum iam sint condemnati sententiis? Hic
, tum EPICTETVS episcopus,non fidei inquit causa,Impe-
, rator,hodie,neque iudiciorum ecclesiasticorum faciendo-
, rum studio adductus Liberius hunc instituit sermonem,sed
, quo possit apud senatores Romanos gloriari se rationibus
, Imperatorem superasse. CONST. Tantáne orbis terrę pars
, Liberi,in te residet, vt tu solus homini impio subsidio ve-
, nire,& pacem orbis ac mundi totius dirimere audeas? LIB.
, Esto quod ego solus sim: non tamen propterea causa fidei
, sit inferior. Nam olim tres solum erant reperti, qui regis
, mandato resisterent. Tum EVSEBIVS Eunuchus,Tu,in-
, quis, Imperatorem nostrum facis alterum Nabuchodo-
, nozor. LIB. Minimè sane, sed non minus temerè tu ho-
, minem condemnas, de quo nullum factum sit iudicium,
, quàm ille olim. At ego æquum censeo, vt primum genera-
, lis proponatur episcoporum subscriptio, qua fides in con-
, cilio Nicæno exposita confirmatur: deinde vt fratribus no
, stris ab exilio reuocatis,& ad suas ipsorum sedes restitutis,

si isti, qui nunc tumultus cient, fidei apostolicæ assentire, comperiantur, tunc omnes contendamus Alexandriam, vbi reus, vbi accusatores & causæ eorũ patronus sunt: atq; litigãtium causa diligenter cognita, sententiam de ea pariter feramus. EPICT. At ad episcopos eò cõuehendos equi, iumẽta & rhedæ, quibus cursus publicus confici solet, non satis erunt. LIBER. Negocia ecclesiastica publicam vecturam non desiderant: quandoquidem ecclesiæ ad Episcopos suos ad mare vsque deducendos satis habent facultatum. CONST. IMPER. Res, de quibus constituta est formula, refringi nequeunt: siquidem plurium episcoporum rata debet esse sententia. Tu solus impij illius amicitiam amplexaris. LIBER. Nunquam auditum est, Imperator, reo absente, iudicem de impietate ac scelere sententiam pronunciasse, quasi priuatum odium in hominẽ exerceat. CONST. Etsi omnes communiter, me tamen maiori quàm cæteros, affecit iniuria. Nam non contentus est post fratris nostri maiotis natu Constantini internecionem, sed beatæ memoriæ Constantem minorem natu fratrem: nunquam cessauit ad inimicitias nobiscum suscipiendas incitare: quod sane factum fuisset, nisi nos æquiore animo & incitantis & incitati bilem tulissemus. Quare præclaram illam victoriam à Magnentio & Siluano partam, non tanti facerem, quanti istius ab ecclesiasticarum rerum administratione abdicationem. LIBER. Noli per episcopos tuas vlcisci inimicitias. Nam virorum ecclesiasticorum manus sanctificationi vacare debent. Quapropter si placet, iube episcopos ad proprias sedes restitui. Atque si videantur cum eo, qui etiam iam rectam veramq; fidem in Concilio Nicæno expositam tuetur, consentire, tum in vnum conuenientes, paci orbis terræ prouideant: perficiantq;, vt non cõpertum sit aliquando hominem, qui non deliquerit, damnatum esse. CONST. Vnũ est, quod quęritur. Volo, vt tu ecclesiarũ cõmunionem amplectaris, & deinde Romã redeas. Proinde consule paci, subscribe, vt Romam reuertaris. LIB. Iam fratres, qui sunt Romæ, valere iussi. Nam leges ecclesiasticas obseruare, pluris faciendum censeo, quàm habere Romæ domicilium. CONST. Itaq; trium dierũ spacium tibi concedimus ad deliberandum, vtrũ subscribere volueris, & ita Romã redire, an tecum

Vide Epiph. interpre. et li. de imag. Magistratuã Rom.

» an tecum constitueris,quẽ ad locũ transferri placeat. LIB.
» Spatium triũ dierũ,aut mensium rationẽ non mutat. Quare
» mitte me,quo lubet. CONST. Post biduum,cũ iudiciũ ha-
» bitũ fuerit de Liberio,si consilium nõ mutet, exulet velim
» vsq; Berœam Thraciæ. Liberio inde decedenti Imperator
» misit in sumptũ quingentos aureos. Liberius aũt ei,qui at-
» tulerat,dixit: Abi domũ,& istos ipsos aureos redde Impe-
» ratori. Siquidem eis opus habet ad militũ stipendia. Impe
» ratrix itidem misit ei totidẽ. Quos eum,qui apportauerat,
» iubet quoq; Imperatori tribuere. Sunt enim,inquit,illi ad
» militarẽ expeditionem necessarii. Quod si is eorũ non in-
» digeat,det Auxentio & Epicteto. Nam illi eisdẽ egent. Po
» stea verò quàm istos recusauerat aureos accipere, Eusebius
» Eunuchus,alios ei affert. Ad quẽ Liberius: tu, inquit,eccle
» sias orbis terræ expilasti,& iam mihi vt damnato, egentiq;
» affers eleemosynam. Abi primum,& Christianus ipse fias.
Ac triduo cõfecto, Liberius nulla accepta pecunia,in exi-
lium mittitur.

De exilio & reditu sancti Liberij. CAP. XVII.

ISTE strenuus veritatis propugnaror & victor illustris Liberius, Thraciam, sicut erat ei imperatum, rectà cõten dit. Biẽnio dilapso, Cõstantius proficiscitur Romã. Ma gistratuum aũt & nobiliũ coniuges,orãt maritos,vt à Con stantio supplices petant, vti pastor Liberius suo gregi red-datur: seq; nisi eũ exorarẽt, deserturas eos, & ad egregiũ illũ pastorẽ conuolaturas. Quibus responderunt mariti, se non parũ Imperatoris irã extimescere: & cũ viri sint, nullam for tasse veniã ab eo impetraturos. Quod si vos ipsæ Imperato rem pro Liberio deprecari volueritis, est vobis plane con-donaturus: atq; è duobus alterũ eueniet, vt vel vestrã vo-bis sit concessurus postulationẽ, vel si minus ad id faciendũ adduci possit, vos illesas dimissurus. Quo cõsilio audito, præstantes illæ fœminæ, splendide, vt solent, & magnifice amictæ, accedunt ad Imperatorem, vt eas ex vestitus splen-dore nobiles illustresq; esse arbitratus, tum reuerentia erga ipsas, tum clementia vtendum existimaret. Quæ cum hoc modo ornatæ ad eum aduentassent, orant, vt viris pastore orbatæ, & luporum expositæ insidiis misereatur.

Quibus

Quibus respondet Imperator, altero pastore ciuitati non opus esse, quippe cum haberet vnum, qui ei posset prouidere. Etenim successum est Liberio à fideli quodam illius diacono, nomine Felice: qui tametsi fidem in concilio Nicæno expositam ipse seruauit integram, tamen cum illis, qui eandem labefactare studebant, liberè communicauit. Ac propterea nemo ex Romæ habitatoribus in ecclesiam, dũ ille intus erat, ingredi voluit. Quam rem etiam mulieres Impetatori significarunt. Qua causa sic inflectebatur Imperatoris animus, vt pastorem illum longè præstantissimum Romam redire, vtrosque communiter inter se ecclesiam illam regere iuberet. Itaque lectis Imperatoris in circo literis, plebs clamat, æquam esse Imperatoris sententiam. Nam bifariam diuisos esse spectatores, quibus nomẽ impositum est ex colorum varietate: & propterea alterum episcopum his, illis alterum præesse debere. Itaque cum hoc modo Imperatoris literas irrisione lusissent, omnes vno ore vociferantur: Vnus Deus, vnus Christus, vnus episcopus. Has enim voces emittere rectum esse censebant. Quibus vocibus cum pietate & iustitia à pia plebe profusis, rediit Episcopus Liberius. Felix autem clam Roma se subducens, ad aliam vrbem migrauit. Ista quidem historiæ de concilio episcoporum Mediolani celebrato, narrandi serie seruata, attexui. Iam igitur ad rerum gestarum ordinem reuertor.

De Ariminensi Concilio. CAP. XVIII.

FIdei igitur propugnatoribus expulsis, illi, qui Imperatoris animum, quo vellent, impellere potuerunt, quoniam fidem sibi suæq; sectæ aduersariam se perfacile labefactare posse censebant, & doctrinam Arij confirmare, persuadent Constantio, vt concilium episcoporum tum orientis, tum occidentis Arimini cogeret: mandaretque vt hæ voces, SVBSTANTIA, & CONSVBSTANTIALIS (quæ tanquam machinæ quædam ad pernicioſam Arii & fraudulentam sectam expugnandam à patribus erant excogitatæ) ex fidei formula tollerentur. Ex his enim dissensionem in ecclesias inuectam dicebant. Posteaquam autem episcopi Arimini conuenerunt, illi qui macula Ariani erroris erant

aspersi,

aſperſi,reliquam epiſcoporum in vnum coactorum multitudinem ſuis præſtigiis in fraudem inducere moliebantur, & maxime epiſcopos occidentis, quorum mores ſimplices erant,& ſinceri. Dicunt enim corpus eccleſiæ minimè diſtrahi debere ob duas voculas,easque in ſacris literis neutiquam ſcriptas, ſed dicendum eſſe filium patri per omnia ſimilem:vocem autem, SVBSTANTIAM, vtpote in ſcriptura non repertam miſſam faciendam eſſe. Verùm Epiſcopi, fraude iſtorum intellecta,eis,qui hæc dicebant, interdixerunt eccleſia,ſuamq; mentem per literas Imperatori ſignificarunt:dixeruntq; ſe patrum,qui in concilio Nicæno conuenerant,filios & hæredes eſſe. Quòd ſi quicquam eorum decretis præclariſsimè conſtitutis vel adijciant, vel detrahant,ſe ipſos plane ſpurios declaraturos, quippe cum patres ſuos inſimulare viderentur. Verùm epiſtola ab ipſis ad Conſtantium ſcripta,exquiſitam eorum fidei regulã apertius planiusq; explicabit.

Epiſtola Synodica ab Epiſcopis qui eo conuenerant, ad Imperatorem Conſtantium conſcripta.

CAP. XIX.

Concilij Arimini congregati epiſtola ad Conſtantium Imperatorem conſcripta.

QVoniam tum mãdatum Dei,tum tuæ pietatis edictum ita poſtulat,idcirco ea, quæ olim de fide fuerint decreta,noſtris ſuffragiis ſtabilienda iudicamus. Nam cuncti epiſcopi ex omnibus ciuitatibus ad occidentem ſitis, Arimini in vnum conuenimus, vt & fides eccleſiæ catholicæ fieret illuſtrior, & illius aduerſarii perſpicuè deprehenderentur. Poſtquam igitur diu deliberatum eſt,placuit eam fidem, quæ ex antiquis ducta temporibus hactenus permãſerit,quæq; à prophetis,ab euangeliſtis, ab Apoſtolis denique per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti,tui imperij defenſoris,conſeruatorisque valetudinis prædicata ſit, firmè retinere,retentam perpetuò defendere. Abſurdum enim, imò nefas certè videbatur, quicquam commutare in illis, quæ rectè vereq; definita eſſent,quæq; fuiſſent ab omnibus in Concilio Nicæno coactis,tui patris Conſtantini Imperatoris illuſtriſsimi ſubſidio accuratè exquiſita excuſſaque,

quorum

quorum denique doctrina & sententia per omnium homi-
num aures mentesq; peruasisset, palamq; esset prædicata.
Cuius vnius doctrinæ vi Arij hæresis expugnata, prorsusq;
extincta: cuius etiam adiumẽto, non ea solũ, sed aliæ quoq;
hæreses extirpatæ. Cui profecto aliquid adijcere tutum nõ
est, & ab ea quicquam detrahere, periculosum. Quòd si al-
terutrum istorum eueniat, erit tanta aduersariis impunitas
proposita, vt quod libeat, licenter exequantur. Itaque Vrsa
cius & Valens, quoniam iam pridem animos suos Ariano
dogmate implicauerant, & nostra erant propterea commu-
nione segregati, non modò illos, vt eiusdem communionis
denuo fierent participes, pœnituit delictorum, quæ se ad-
misisse sua ipsorum conscientia plane arguebat, verũ etiam
vt ipsorum scripta testantur, veniam obnixè postulauere.
Quibus de causis omnia eis crimina remissa fuerunt, atq;
condonata. Ista quidem eo tempore gerebantur, quo con-
cilium Mediolani habitum est, præsentibus ecclesiæ Roma-
næ presbyteris. Cum igitur intelligamus Constantinum,
principem certe omnium posterorum memoria post mortẽ
celebrandum, diligenter elaborasse, vt fides illa Nicææ lite
ris prodita, accuratissime perquisita exploratáq; esset, absur
dum sanè videretur, eo iam post acceptum baptismum vita
defuncto, & ad tranquillitatem sibi debitam profecto, ali-
quid in ea nouare, & tot sanctos confessores ac martyres,
qui huius doctrinæ authores inuentoresq; fuerunt, quiq;
vt vetus ecclesiæ catholicæ poscebat institutũ, omnino sen
serunt, inq; eo perstiterunt perpetuo, prorsus contemnere.
Quorũ fidem ad tui imperii tempora Deus per dominum
nostrum Iesum Christum perduxit: cuius auxilio sic tuum
creuit imperiũ, vt vniuersi orbis terrarum gubernacula te-
neas. At contrà, miserabiles illi & animo præditi planè de-
plorato, nefario impetu incitati, se impiæ doctrinæ præco-
nes denũciare, & totũ veritatis institutum euertere studue-
runt. Nam vt primũ conciliũ ex tuo edicto in vnũ coibat,
ij suæ fraudis inuolucrũ retexerũt: & simul atq; Germaniũ,
Auxentiũ, & Caiũ, qui seditionẽ ac discordiã induxissent,
pari opinionũ varietate irretitos animaduertebãt, tentaue-
runt per dolũ & tumultũ aliquid noui decidere. Quorum
doctrina, quanquã vna erat, tamen totã blasphemiarũ turbã,

longe

, longe ſuperauit. Verũ vbi intellexere eos, neq; eiuſdẽ opi-
, nionis eſſe, neq; in perditis eorũ conatibus cũ illis conſpi-
, rare, ad noſtrũ conſeſſum ſe tranſtulerunt: perinde ac ſi iam
, contrariã doctrinã ſcriptis mandare in animo heberent. At
, non longo tẽpore pòſt, eorum mẽtes ſunt facile patefactæ.
, Quocirca vt ſtatus eccleſiæ non eiuſmodi iactaretur fluctí-
, bus, & omnia turba ac tumultu volutata miſcerentur, per-
, cõmodum videbatur, vt tũ vetera decreta firma ſtabiliaque
, manerent, tũ iſti à noſtra cõmunione excluderentur. Atq;
, ob hanc cauſam legatos ad tuã clementiã cũ literis miſimus
, qui te doceant, mentẽ ac ſententiã concilii: quibus quoq;
, dedimus mandatum, vt authoritate in primis teſtimonioq;
, legum olim rectè ſancitarũ veritatẽ confirmarent, atq; adeo
, tuæ ſignificarent æquitati, nõ vt Vrſacius, & Valens dixe-
, runt, pacẽ fururã eſſe, ſi inſtituta ritè & legitime facta euer-
, tantur (qui enim fieri poteſt, vt pacis authores ſint hi, qui
, pacis vincula ruperint?) ſed diſsidium & ſeditionem inde
, cum in aliis ciuitatibus, tum in ipſa eccleſia Romana exci-
, tatam fore. Quamobrem tuam clementiam obteſtamur, vt
, benignis auribus, ac vultu placido noſtram legationẽ exci-
, pias: neq; permittas quicquam nouari ad cõtumeliam eorũ,
, qui vita exceſſerint, ſed nobis facias poteſtatem in his, quæ
, ſunt à maioribus (quos quidem ingenioſe & prudenter, ſpi
, ritu ſancto illis opem ferente, omnia tranſegiſſe cõſtat) de-
, creta ſancitaq;, firmè perſeuerandi. Nam ea, quæ ab iſtis no-
, uata ſunt, in credentium animis incredulitatem inferũt: in
, infideliũ autem, crudelitatẽ. Obſecramus etiã, vt epiſcopis,
, qui in exteris regionibus vitã degũt, quiq; & ætatis ingraue
, ſcẽtis moleſtia, & paupertatis onere grauiter afflictãtur, tuo
, mandato copia fiat domũ tuto reuertendi, quò eccleſiæ epi
, ſcopis ſuis minimè deſtitutę maneãt. Porrò aũt iſtud prẽter
, cætera flagitam⁹, ne quid vel detrahatur veteribus decretis,
, vel omnino adijciatur, ſed oĩa, quæ à pia patris tui memoria
, ad hoc vſq; tẽpus obſeruata fuerũt, rata firmaq; permaneãt:
, neq; de cętero nobis quicq̃ de iis rebus faceſſas negocij, aut
, à noſtris ipſorũ eccleſijs nos abeſſe ſinas, ſed epiſcopi verſen
, tur cũ ſuis ipſorũ gregib⁹, vti precib⁹, & Deo ſancte colẽdo
, tráquillis animis vacẽt, orentq; ſedulo pro tua ſalute, impe-
, rio, & pace, quam Deus tibi ſempiternã benignus largiatur.

Legati

Legati noſtri tum ſubſcriptiones, tum nomina epiſcoporũ ad te perferunt: qui etiam ſacrarum literarum teſtimoniis tuam benignitatem ea, quæ ad decreta pertinent, ſatis accuratè docere poſsint. Hac epiſtola ad Conſtantium perſcripta, & legatis cum eadem miſsis, qui multum apud Imperatorem authoritate & gratia poterant, quique Arianæ ſectæ principes erant, epiſtolam quidem acceptam Imperatori reddiderunt, ſed legatos ipſos intromittere noluerũt: quippe Imperatoris animus, inquiunt, curis de Rep. ſuſceptis diſtrictus tenetur. Quod propterea ab iſtis factum eſt, quòd putabant epiſcopos, quia longam moram ægrè eſſent laturi, deſideraturiq; ad vrbes ſibi commiſſas redire, coactos fore, vallum, quod contra hæreſin ſtruxerant, ſubruere diſturbareq;. Sed fruſtrà hic conatus ab ipſis ſuſceptus eſt. Nam generoſi illi fidei propugnatores aliam denuò ſcripſere ad Imperatorem epiſtolam, orauereque vt tum reciperet legatos, tum ipſos à concilio dimitteret. Quam epiſtolam in hiſtoriam etiam inſeram.

Altera ad Conſtantium epiſtola.

CAP. XX.

Victori Conſtantio Imperatori Epiſcopi Arimini congregati S.

TVAE Clementiæ literas accepimus, Imperator ſanctiſsime, ex quibus didicimus, tibi propter neceſſaria Reip. negocia, eo tempore non ſatis ſuppetiuiſſe ocij cum legatis noſtris colloquendi: nobisq; in mandatis dare, vt eorum reditum vſque eo expectemus, quoad tua prudentia intellexerit ea, quę ſunt a nobis cõuenienter maiorũ noſtrorum inſtitutis deciſa decretaq;. Cæterum iam per haſce literas confitemur, tibiq; confirmamus nos à noſtro propoſito & ſententia nequaquam diſceſſuros. Legatis etiam noſtris, vt idem præſtarent, imperauimus. Quamobrem rogamus te, vt placido vultu, literas haſce à noſtra modeſtia ad te perſcriptas legendas cures: quinetiam ea, quæ noſtris legatis obeunda impoſuimus, æqui bonique conſulas. Illud præterea tua benignitas iuxta nobiſcum intelligit, quàm triſtis & acerba res ſit, tot eccleſias in tuis iſtis beatiſsimis temporibus

poribus Episcopis suis destitutas esse. Et propterea tuam clementiam iterum atq; iterum obtestamur, Imperator augustissime, vt ante hyemis asperitatem, modò tuæ pietati ita visum fuerit, nobis ad nostras ecclesias reuertendi facias potestatem, quò possimus Deo patri omnipotenti, & domino ac seruatori nostro Christo, filio eius vnigenito, pro tuo regno consuetas preces cum populo fundere, sicut & ante semper fecimus, & adhuc facere non desistimus.

De Concilio apud Nicæam vrbem Thraciæ habito, & fidei expositione ab illo descripta.

CAPVT XXI.

HAC epistola ad Imperatorem allata, Ariani cum eius animum ad iracundiam incitassent, perficiunt vt plurimi Episcopi Nicæam vrbem Thraciæ inuiti traducerentur. Quorum partem propter animorum simplicitatem callidè circumueniendo, partem minis perterrendo impellunt, vt eadem machina ad pietatem oppugnandam vtantur quam ipsi iam pridem excogitarant: nimirum vt has voces, SVBSTANTIA & CONSVBSTANTIALIS, ex fidei formula eximant, inq; earum loco SIMILIS ponant. Fidei autē formulam ab istis factam, non vt quę recte se habeat, sed vt quę factionem Arianam manifestò coarguat, hoc loco citare est animus. Qua tamen impii huius nostræ ætatis hæretici non contenti sunt, sed pro hac voce SIMILIS, vocem DISSIMILIS vsurpare non verentur.

Peruersa fidei formula Nicææ Thraciæ edita.

Credimus in vnum & solum verum Deum, patrem omnipotentem, ex quo omnia. Et in vnigenitum filium Dei, ante omnia secula, & ante omne principium ex Deo genitum: per quem omnia facta sunt, visibilia & inuisibilia: vnigenitum solum ex solo patre. Deum de Deo, similem patri, qui eum genuit, secundum scripturas: cuius generationem nemo nouit, nisi solus pater, qui genuit illum. Hunc nouimus vnigenitum Dei filium à patre missum: descēdisse de cælis, sicut scriptum est, in destructionem peccati & mortis, & genitum ex spiritu sancto & Maria virgine secundum carnem sicut scriptum est, & cum discipulis versatum esse,

& vniuersa œconomia plene iuxta patris voluntaté expleta, crucifixum, mortuum & sepultum. Descendisse ad inferos, quem infernus ipse exhorruit: resurrexisse à mortuis tertia die, versatum denuo cum discipulis: & diebus quadraginta completis, assumptum ad cælos: sedere ad dexterá patris: venturum in extremo resurrectionis die, cum gloria patris, vt reddat vnicuiq; iuxta opera sua. Et in spiritum sanctum, quem ipse vnigenitus Dei filius, Christus, dominus & deus noster, promisit se missurum generi humano paracletum, sicut scriptum est, spiritum veritatis, quem ipse misit, quando assumptus erat ad cælos, & sedebat ad dexteram patris, vnde venturus est iudicare viuos & mortuos. Nomen autem substantiæ, quod à patribus simpliciter ponebatur, quodq; ignoratũ à populo, offendiculum peperit, Visum est, quoniam in scripturis nusquam profertur, illud omnino tollere: & quia diuina eloquia de patris & filii substantia non meminerunt, nullá prorsus deinceps illius facere mentionem. Atq; certe in persona patris, & filii, & spiritus sancti vna subsistétia, id est, substantia, ne nominari quidem debet. Nos ergo, sicut literæ sacræ nos docent, filium similem patri dicimus. Omnes autem hæreses, & quæ iam antea condemnatæ sunt, & quæ nuper exortæ, si huic fidei formulæ modò expositæ repugnent, anathema sunto. Huic formulæ nonnulli metu perterriti, alii dolo delusi subscripserunt. Qui autẽ ei consentire noluerunt, hi erant ad vltimas orbis terræ oras relegati.

Commẽtarius Synodicus ad Illyricos Episcopos de Concilio Ariminensi à Damaso, & occidentalibus Episcopis scriptus. CA. XXII.

QVod autem ista fidei formula ab omnibus veritatis athletis, & ab his potissimum, qui versus occidẽtem habitabant, reprehensa sit, ex literis ab eisdẽ ad Illyrios cõscriptis satis constare potest. Inter eos vero, qui istarum literarum authores erant, principem locum obtinuit Damasus, in Ecclesiæ Romanæ primatu successor Liberii, vir plurimis virtutis insignibus eximiè ornatus. Nonaginta habuit episcopos, ex Italia & gallia Romę in vnũ coactos, qui his literis cõsenserũt. Quorũ nomina hoc loco citaré, nisi quòd superuacaneũ esse arbitror. Eorũ literę scriptæ sunt adhunc modum.

Episcopi

Episcopi ad sanctũ Concilĩ Romæ conuocati, Damasus, Valerianus, & cęteri, dilectis fratribus Episcopis, qui sunt in Illyrico, in domino Salutem.

ETsi nobis pro certo persuasum est, sacerdotes Dei sanctissimi, vos sacrosanctam fidem nostrã, quæ doctrina apostolorum fundata est, firmè retinere, eamq; populo prædicare, quæ certè à decretis patrum, à quibus par est reliquos erudiri, nulla ex parte discrepat, tamẽ significatũ est nobis à fratribus, qui in Gallia, & in agro Venetorum habitãt, nonnullos ad hęresin amplexandam omni studio incũbere. Quod quidem malum, ne existat, non modo præcauere debent Episcopi, verumetiam quicunq; errores, vel quorundam insciția, vel simplicitate eorum, qui peruersas interpretationes secuti sunt, in Ecclesiam inuecti videantur, his se opponere, cõcilioq; prouidere, ne deinceps in varias discrepantesq; doctrinas denuo prolabantur imperiti, sed quoties dissentiẽtes opiniones ipsorum auribus inculcatæ fuerint, firmè patrum sententiis adhęrescant. Hac de causa à nobis decisum est, vt Auxentius nominatim condemnetur. Quare omnes legis diuinæ doctores, qui ditioni Romanæ subiiciuntur, ea quæ legis sunt, sapere, & fidem variis doctrinis nequaquam contaminare debent. Etenim vbi primum vitiosa Arianorũ doctrina & blasphemia vigere inciper (quę etiam hoc tempore latissimè serpit) trecenti decem & octo Episcopi, patres nostri, habito Nicææ concilio, hoc muro ad arma diaboli arcenda, fidem nostram cinxere, & hac antitodo venena depulere mortifera, sic vt crederetur, vnam esse patris & filii substantiam, vnam deitatem, virtutẽ vnam, vnam potentiam, vnam figuram, quinetiam spiritum sanctũ vnam eandẽq; cum illis substantiam habere & subsistentiã. Eum autẽ, qui aliter sentiret, à nostra cõmunione iudicarũt alienũ. Quã salutarẽ decisionẽ, & decretũ planè venerãdũ, nõnulli postea alijs nouis decretis violare labefactareq; studuerũt. At verò initio, qđ peccatũ erat ab illis, qui Arimini formulã fidei cõcilii Nicęni nouare retractareue coacti sũt, aliqua ex parte ꝓpterea sarciebaṫ, ꝙ se disputatiõe alio tẽpore habita fatebant à veritate abductos, quodq; suã fidei formulã nequaq; sententię cõcilii Nicæni aduersari cogitabãt.

Siquidem numerus episcoporum, qui erant Arimini in vnũ congregati, præiudicij vim habere non debet, præsertim cũ formula illa compositа sit, neque episcopo Romano, cuius sententia præ cæteris omnibus expectanda erat, neque Vincentio, qui tot annis episcopatum integre gesserat, neque aliis eidem consentientibus: cumq; etiam quod est omnium maximum, illi ipsi, vti antè diximus, qui in fraudem illecti, à veritate deflexisse visi sunt, & post ad meliorem mẽtem denuo traducti, planè testentur, hanc formulam sibi magnopere displicere. Itaq; vestra integritas manifestò videt, hanc fidem solam, quę authoritate apostolica Nicęæ stabilita est, firmè perpetuo tenendam esse. Atque de hac ipsa fide tum episcopos orientis, qui se de ecclesia catholica esse profitentur, tum occidentis etiam episcopos, nobiscum vnà gloriari constat. Porrò autem pro certo credimus eos, qui alia opinione tenentur irretiti, propter suum conatum breui fore & à nostra segregatos cõmunione, & nomine episcoporum priuatos, vt tandem populo errore ipsorum liberato detur respirandi locus. Nam multitudinis error tamdiu nullo modo corrigi poterit, quamdiu episcopi eodem tenentur implicati. Quocirca facite, vt vestrę reuerentiæ iudicium cum omnium Dei sacerdotum iudicio, cui vos firme & constanter adhærere credimus, omnino consentiat. Quod si fiat, eandem vobiscum rectam credendi viam nos quoque debemus insistere. Vestra charitas, quæso, ad nos rescribat, vt inde lætitiam capiamus. Valete fratres honoratissimi.

Athanasii Alexandrini episcopi de eodem concilio epistola. CAP. XXIII.

QVinetiam magnus ille Athanasius in epistola scripta ad Afros eadem ferè de concilio Arimini habito commemorat. Quas res, inquit, cum ita se habere constet, quis est eorum approbaturus sententiam, qui vel de concilio Ariminensi, vel vllum aliud præter Nicænum, allegant. Imò verò quis non oderit eos, qui patrum abrogant decreta, & quæ recentiore memoria Arimini per contentionem & vim constituta sunt, illis præferunt. Quis porrò istorum sententiæ velit accedere, qui ne sua quidem instituta ipsi approbant? Nam qui, vti suprà diximus, amplius decem

» cem fidei formulas (alio namque tempore aliam ac no-
» uam semper componebant) in suis conciliis conscripse-
» runt, apertè demonstrant se ipsos singula sua reprehendere
» concilia: idemq; istis, quod olim Iudæis proditoribus ac-
» cidit. Vt enim illi solo fonte aquæ viuentis relicto, vti scri-
» bit Hieremias propheta, lacus sibi foderunt, qui non pos-
» sunt aquam continere: ita isti pugna contra generale con-
» cilium susceptа, sibi multa constituerunt concilia, omniaq;
» inania atque adeo fabulis similia. Itaq; ne aures quidem pa-
» tefaciamus his, qui vel Ariminense, vel vllum aliud conci-
» lium allegant, quàm Nicænum. Qui enim Ariminense lau-
» dant, videntur sanè rerum in eo gestarum penitus ignaros
» esse. Siquidem si eas cognoscerent, non dubium est, quin
» de ipso concilio ne verbum quidem facerent. Nam vos nō
» præterit, Fratres, certiores videlicet factos ab his, qui à vo-
» bis profecti sunt, Ariminum, Vrsacium, Valentem, Eudo-
» xium, & Auxentium, quibus cum vnà erat etiam Demophi-
» lus, propterea in eo abdicatos esse, quòd alia decreta præter
» ea, quæ fuerant in concilio Nicæno sancita, conscribere vo
» luerunt. Et cum esset ab illis postulatum, vt hæresi Arianæ
» anathema denunciarent, non solum illud facere renuerunt,
» verùm etiam eam vehementius acriusq; propugnare studu-
» erunt. Attamen ab episcopis, qui veri serui domini erant,
» rectamq; fidem amplexabantur, ad ducentos ferè numero,
» decisum est, vt omnes concilio Nicæno acquiescerent, ac
» præter illud amplius nihil vel quærendum, vel sentiendum.
» Quod quidem Constantio, qui concilium illud cogi man-
» dauerat, etiam per literas significarunt. Verùm qui Arimini
» erant abdicati, rectà profecti ad Constantium, perfecerunt,
» vt qui contra eos sententiam abdicationis pronunciauerāt,
» tum afficerentur contumeliis, tum minis deterrerentur, ne
» ad suas ipsorum ecclesias redirent, sed hyemis asperitate in
» Thracia afflictarentur, quo rebus ab istis nouatis consen-
» tirent. Quòd si qui sunt, qui concilium Ariminense
» prædicatione efferant, primum ostendant abdicationem
» eorum, quos suprà diximus, deinde quæ deciderunt Epi-
» scopi: videlicet præter ea, quæ patres in concilio Ni-
» cæno suis sententiis confirmauerant, nihil omnino quæ-
» rendum, neq; vllum aliud concilium ei anteponendū esse.

Cæterùm de his quidem rebus apud eos silentium est: illas autem pro se afferunt quæ in Thracia per vim gerebantur. Ex quibus perspicuè declarant sese, tum fautores esse sectæ Arianæ, tum à sana sinceraq; fide prorsus alienos. Quòd si quis voluerit celebre istud concilium episcoporum Niceæ coactorum, cum istorum conciliis accuratè comparare, vt synceram pietatem illorum, ita istorum stultam temeritatem facile animaduertet. Nam qui Nicææ in vnum conuenerunt, non vt abdicati, illic conuenerunt, sed vt hi, qui Filium Dei eandem habere cum Patre substantiam confessi sunt. At isti semel, & iterum antea, atque in ipso concilio Ariminensi iam tertiò abdicati, non dubitarunt etiam scriptis statuere, neminem debere dicere deum vel substantiam habere, vel subsistentiam. Hactenus Athanasius. Eiusmodi sunt fraudes & machinæ, quas Arianismi professores in Occidente contra veritatis dogmata comparauêre.

De *Leontij Antiocheni episcopi versutia, & quomodo eum liberè Flauianus & Diodorus reprehenderint. CA. XXIIII.*

Lacitum vocat Epiphanius.

ANtiochiæ verò post Stephanum, qui in Placidi locum suffectus, conuentibus ecclesiasticis eiectus fuit, Leõtius primatum capessit: quem dignitatis gradum contra cõcilij Nicæni decreta adeptus est. Nam sua ipsius manu sibi execuerat testiculos. Cuius facinoris causa, etiam à B. Athanasiõ tradita est. Leontius, inquit, cum crimini ei daretur, quod cum muliere adolescentula, nomine Eustolia versaba tur, prohibereturq; illius vti consuetudine, sibi ob eã causam excidit testiculos, vti cum ea liberè versari posset. Verùm suspicionem in quam vocatus erat, eo pacto ab se minimè amouit. Sed hoc factum, quoniam presbyter erat, grauiorem causam cur abdicaretur, attulit. Porro de reliqua eius vitæ institutione, ista etiam scribit. Quòd, inquit, ad improbos eius mores, & astutiam attinet, breuiter quoq; perstringam. Primum tametsi sordibus erat Arianæ blasphemiæ inquinatus, tamen eas callidè admodũ occultare studuit. Etenim cum clerum & laicam etiam multitudinem in duas partes diuisam cerneret, & alteram quo laudes Filij magis celebrarent, hanc coniunctionem, Et, adhibere, alteram autem

Gloria Patri & Filio.

autem hanc præpositionem, PER, in eodem ponere, & cum ad Spiritum sanctũ ventũ esset, præpositioné, IN, adijcere, ipse totam glorificationem tacitus secum recitauit, adeo vt qui propeeũ erant, solum hanc particulã, IN SECVLA SECVLORVM audirent. Quod si non alia eius facinora extarent, quę possent sceleratam animi eius nequitiam in oculis omnium collocare, non sine causa diceret aliquis hæc ab eo excogitata esse, quo populi concordiæ prouideret. Verùm cum multa & grauia scelera contra ecclesiæ patronos machinatus sit, & homines impietate refertos, summa cura ac studio complectendos consuerit, apertè declarauit se labem illam Arianam occultasse, tum quòd extimesceret multitudinem, tum quòd graues minas Constantij contra eos, qui audebant filium patri dissimilem dicere, iactatas formidaret. Quem eius animum rerum gestarum euentus planè aperuerunt. Nam qui doctrinam sequebãtur apostolicam, illis iste neque prospexit, neque vllum omnino honorem detulit ecclesiasticum. At qui insano Arrij cæcati erant errore, eius opera maximam sunt authoritatem consecuti, & ad sacrosanctos ecclesiæ ordines elati. Per idem tempus Aetius magister Eunomij, qui suis conatibus blasphemiam Arrianam auxerat, in numerum diaconorum ascriptus est. Itaque Flauianus & Diodorus, qui tum seuerum viuendi genus pietatis ergo colebant, tum apertè doctrinam propugnabãt apostolicam, insidias Leontii contra pietatem comparatas palam coarguerunt: dixeruntq; Aetium malis viuendi institutis educatum, qui nihil aliud moliebatur, quàm vt ex impietate viam sibi ad honorẽ muniret, & per ecclesiæ perniciem diaconi nomine dignaretur. Ob quam causam minantur se tum ecclesiæ illius communionem derelicturos, tum profecturos in occidentem, vti fraudulentos eius conatus ibi declararent. Quibus rebus perterritus Leontius, eo quidem ministerio abdicauit Aetium, interim tamẽ reuerebatur. Isti duo admirabiles viri, Flauianus & Diodorus, quanq̃ sacerdotii administrationẽ nondũ sunt cõsecuti, sed annumerati laicis, tamen noctu & interdiu ad pietatis studiũ oẽs sedulò excitarũt. Hi primi, psallentiũ choro in duas partes diuiso, hymnos Dauidicos alternis canẽdos tradiderũt. Quę res primũ ĩcepta Antiochiæ, vbiq; puasit,

Gloria patri per Filium in Spiritu sancto.

& ad vltimas orbis terræ oras peruagata est. Hi etiam, rerũ
diuinarum studiosis ad martyrum monimenta in vnam con
gregatis, totam noctem vnà cum illis Deum hymnis cele-
brando contriuerunt. Quas res cum videret Leontius, eos
prohibere non propterea censuit tutum esse, quòd animad-
uertebat multitudinem illos optimos viros summa comple
cti beneuolentia, sed oratione, lenitate quadam & blandi-
loquentia colorata, postulat ab illis, vt hoc ministerium in
ecclesiis obire vellent. Hi igitur, licet eius nequitiam explo
rate cognitam haberent, nihilominus tamen eius postulati-
oni morem gerunt, & omnes consueti sui ministerii partici-
pes alacri admodum animo in ecclesias conuocant, hortan-
turq; vt ibi sanctissimum dominum nostrum hymnis cele-
brent. Attamen Leontius haudquaquam inde adduci pote-
rat, vt suam coerceret improbitatem, sed modestiæ suscepta
persona, detestabilia Stephani & Placiti scelera occultauit.
Nam istos peruersa & pestifera doctrina infectos, licet vitá
libidinosam & intemperantem consectarentur, in numerum
tamen presbyterorum atque diaconorum asciuit. At, qui o-
mnibus virtutum generibus erant exornati, quiq; firmæ do
ctrinæ apostolicæ adhæresceba̅t, eos permisit honoris peni-
tus expertes esse. Ob quã causam clerus cõplures habuit hæ
retica labe contaminatos: sed tamen maxima pars populi
veram sanamq; doctrinam tuebatur: & propterea doctrinæ
deprauatæ authores, suam blasphemiam palam proferre nõ
audebant. Verùm impia & conscelerata facinora à Placito
& Stephano Antiochiæ designata propter multitudinẽ se-
parata tractatione, propter magnitudinẽ autem lugubri illa
Psal. 82. Dauidis querela egent. Etenim de his non inscite dici po-
test, quòd Ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te ex-
tulerunt caput. In populum tuum malitioso animo egerũt,
& consiliũ inierunt cõtra sanctos tuos. Dixerunt, venite, &
disperdamus eos de gente, & non memoretur nomen Israël
vltrà. Sed nos iam, quod reliquum est historiæ scribere ipsi
aggrediamur.

De ijs quæ Eudoxius Germanicensis nouabat, & de Basilij Ancyræ Episcopi & Eustathij Sebastiæ contra illum dimicatione. CAP. XXV.

Germa-

GErmanicia est vrbs in loco, quo Cilicum, Syrorum & Cappadocum fines terminantur, sita: subiecta autem ditioni Euphratesiæ prouinciæ. Cuius ecclesiæ antistes Eudoxius, simul vt Leontium mortuum intellexit, contendit Antiochiam, illiusq; vrbis episcopatum per ambitū arripit, vineamq; Domini tanquam aper syluestris vastat. Nam non suam improbitatem more Leontii velut inuolucris obtexit, sed palam contra doctrinam apostolicam rabiē suam exercuit, eosq; qui ei contradicere audebant, incommodis cuiusque generis implicauit. Eodem tempore Basilius post Marcellum ecclesiæ Ancyræ, vrbis primariæ Galatiæ susceptit gubernacula, Sebastiæ autem primariæ vrbis Armenię antistes fuit Eustathius. Isti iniquitate & rabie Eudoxij intellecta, audacia eius facinora Imperatori Constantio per literas significarunt. Id temporis Constantius, quò vulnera à tyrannis Reip. inflicta illis iam è medio sublatis, sanaret, in occidente commorabatur. Hi duo episcopi, magna cum Imperatore familiaritate iuncti, propter præstabilem viuendi rationem summam apud eum authoritatem cō secuti sunt.

De Concilio rursus Nicææ coacto.
CAP. XXVI.

HIS rebus cognitis, Constantius scripsit literas ad Antiochenos nunquam Eudoxio factam à se potestatem illius ecclesię episcopatū obtinendi (istud enim idem ille Eudoxius prædicauerat) & propterea mādauit, vti tum vrbe expelleretur, tum pro rebus Nicææ, vrbis Bythiniæ gestis concilioq; illuc conuocato pœnas daret. Siquidem idē ipse Eudoxius perfecerat per illos quibus rerum in palatio administrandarum cura erat imposita, vt Nicæa concilio celebrando assignaretur. Cæterùm huius vniuersitatis moderator Deus, qui res futuras perinde atque præteritas intelligit, admirabili quodam terræmotu concilium impediuit. Nam maximam vrbis partem deturbauit terræmotus ille, & quàm plurimos eius habitatores è medio sustulit. Quare intellecta episcopi, qui ibi in vnum conuenerant, maximo timore perculsi, ad suas ecclesias reuerterūt. Quod quidem factum diuinæ planè sapientiæ ascribendum arbitror.

Nam cum in illa vrbe fidei apostolicæ doctrina à sanctis patribus descripta esset,& alii postea ibi congregati,contrariá doctrinam describere in animo haberét,Deus,qui ecclesiis prouidere non desinit,cõcilium illud propterea prohibuit, ne ex similitudine nominis ansam Ariani arriperét ad fraudem,neue concilium illud,Nicęnũ quoq; appellando,simplicium animos circumuenirent.

De Concilio Seleusiæ quæ est vrbs Thraciæ habito,& quæres orthodoxis Episcopis Constantinopoli contigerunt. CAP. XXVII.

ALiquanto temporis spatio interiecto, Constantius ab Eudoxii accusatoribus impulsus,Seleuciæ cõciliũ cõ uocari mandat. Est quidem Seleucia, vrbs Isauriæ ad mare sita, quæ inter vrbes illius gentis facilè primas tenet. Ad hanc vrbem Episcopos oriẽtis, quin etiam Ponticos & Asianos frequentes accedere iubet. Per idem tempus Acacius Cęsareæ,vrbis primariæ Palestinæ,Eusebio mortuo,episcopatum gessit: quem quidem Conciliũ Sardicense abdicauerat, sed ille contempta tanta Episcoporum multitudine,sententiæ contra se latæ restitit.Primatum autẽ Hierosolymorum post Macarium illum, cuius sæpe à me facta est mentio,obtinuit Maximus:vir ob certamina pro pietate susceptа egregiè nobilitatus. Cuius & oculus dexter erutus fuit, & dextri pedis flexus prorsus labefactatus. Isto ad vitam immortalem translato, Cyrillus alacris & promptus doctrinæ apostolicæ propugnator,in episcopatus gradu locatur. Isti duo, Cyrillum dico & Acacium, inter se deprimatu digladiantes, populum suarum ecclesiarum grauissimis affecerunt incommodis.Nã Acacius leui arrepta occasione,abdicauit Cyrillum, Hierosolymisque expulit. Cyryllus autem proficiscitur Antiochiam, quam pastore orbatam repperit. Inde Tarsum petens, cum Siluano, viro plane admirabili, & Ecclesiæ illius id tẽporis antistite, ætatem degit. Quam rem vt accepit Acacius, literas dedit ad Siluanum, eumque de Cyrilli abdicatione certiorẽ fecit. At Siluanus, quoniam & reuerebatur Cyrillũ, & multitudiné,quę Cyrilli doctrinã cupidissime amplexata est,nõnihil pertimescebat,à ministerio ecclesiastico illum minime

pro-

prohibuit. Vbi episcopi cõuenerũt Seleuciam, Cyrillus, cũ Basilio, Eustatio, Siluano, & reliquis sit concilij particeps. Accedit etiam Acacius ad conuentum episcoporum, qui erãt centũ quinquaginta numero, dicitq; se nõ prius cũ illis de rebus in deliberationẽ vocatis cõmunicaturũ, q̃ Cyrillus, vtpote episcopatu abdicatus, è Concilio excluderetur. Itaque nonnulli pacis studiosi orant Cyrillũ, vt è Concilio egrediatur, pollicenturq;, post factã de doctrina fidei dijudicationẽ, de eius causa disceptatum iri. Quorum consilio cũ minime obtemperaret Cyrillus, Acacius, illis relictis, abijt: atque profectus ad Eudoxium, eum metu liberauit, animumque reddidit, propterea, quòd Eudoxio promisit se tum patronum causæ suæ, tum adiutorem fore. Atque cum vetuisset illum in Concilium intrare, cum eo vnà petit Constantinopolim. Nam Constantius ab occidente reuersus, ibi tum cõmorabatur. Acacius imperatoris animũ, cum conuentum Episcoporum coram imperatore accusasset, vocassetq; illum cętum perditorum hominum ad perniciem & exitium ecclesiarum collectũ, magnopere ad iracundiam incendit, præcipue tamen criminibus, quæ aduersus Cyrillũ contexuerat, bilẽ ei commouit. Nam aiebat sacram stolã ex aureis filis contextã, quã excellentissimus Imperator Constantinus ad Ecclesiã Hierosolymitanã cohonestandã Macario illius vrbis Episcopo donauerat, vt ea amictus, Sacrosancti baptismatis ministeriũ obiret, Cyrillũ vendidisse, hãcque mercatũ esse quendã eorũ, qui in pulpito scenæ cãtare solent: eã induisse, inter saltandũ lapsum esse, & casu obtritũ interijsse. Hunc Episcopos habẽtes Cõcilii sociũ, de rebus controuersis iudicare, & de aliorũ causis disceptare aggressos. Ista arrepta occasione, qui primas in palatio obtinuerũt, persuadẽt imperatori, vt nõ vniuersum episcoporũ cętũ (multitudinis enim cõsensum admodũ extimescebãt) sed decẽ primarios solũ ad se cõuocaret. Atq; in istorũ numero fuere Eustathi⁹, Armeni⁹, Basilius Ancyrę Galatię, Tarsi Siluanus, & Eleusius Cyzici episcopus. Hi accedẽtes ad Imperatorẽ, obsecrabãt, vti Eudoxij blasphemia & nequitia coerceret. At Impator doct⁹ ex aduersarię factionis sectatorib⁹, dicebat de illis rebus primum disceptandum, quę fidem attingunt: deinde eius causam accurate cognoscendam esse.

Cum au-

Cum autem Basilius superiore sua consuetudine confidens, Constantium imperatorem, vtpote doctrinæ Apostolicæ insidias tendentem, liberè coargueret, Constantius iniquo tulit animo,& Basilium, tanquam procellæ in ecclesijs obortæ autorem tacere mandauit. Vbi verò Basilius dicendi finẽ fecerat, Eustathius, ò Imperator, inquit,quoniam placet de rebus fidei disceptari, considera quæso, blasphemias ab Eudoxio in vnigenitum dei filium impudenter iactatas. Ac statim vt ista dixerat, formulam fidei ab Eudoxio scriptam tradidit Imperatori, in qua præter alia multa impia verba, hæc præterea fuere posita: Quæ dissimili ratione proferuntur, ea sunt essentia dissimilia: At vnus deus pater ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia,dissimilẽ habent prolationem,nimirum Ex quo,& per quem,proinde filius patri dissimilis est. Quam fidei formulam eum recitari iussisset Constantius,& impietate in ea comprehensa grauiter commotus esset,percontatur ab Eudoxio,vtrum ipse illã scripsisset. Qui extemplo negauit se eam scripsisse:nam Aetius,inquit,scripsit. Hic est idem ipse Aetius,quem Leontius olim, veritus accusationem Flauiani & Diodori, abdicauit diaconatu,quemq; Georgius,qui Alexandrinis tendebat insidias, & socium impie dictorum,& scelerate factorum adiutorem habuit: qui tamen id temporis apud Eudoxium vnà cum Eunomio ętatem degit. Nam mortuo Leontio,& Eudoxio Ecclesiæ Antiochenæ præsulatum per ambitum nacto, redijt Aetius ab Aegypto, secumque Eunomium deduxit. Ac cum doctrina secum consentientem reperiret Eudoxiũ, & præter impietatem, sibariticam etiam mollitiem ac delitias consectantem, nullum locum Antiochia sibi commodiorem ad habitandum existimauit. Itaque simul cum Eunomio Eudoxij toris velut clauo affixus adhærescens,vitæ modum, qui est assentatorum proprius,studiose excolere,& modò huius,modò illius consuetudine vti,ventri denique & abdomini sedulò inseruire cœpit. Tum Imperator, hac re cognita, iubet Aetium introduci. Cui ingresso illam fidei formulam ostendit:sciscitatur num ipse esset eiusmodi verborũ parens. Aetius rerum, quæ gerebantur, prorsus inscius, & quorsum eius rogatum spectaret,ignarus, ratus tamen se ex confessione non parum laudis adepturum,se illorum verborum parẽtem esse

rem esse dixit. Imperator igitur, immani eius impietate perspecta, confestim mittit in exilium, & ad locum quendam Phrygiæ duci iubet. Atque iste quidem ignominiam, fructum suæ blasphemiæ accipiens, regia exturbatus est. Eustathius autem Eudoxium quoque eadem sentire affirmat. Nã Aetium eiusdem cum eo & domus, & mensę fuisse participẽ: & quo eius inseruiret voluntati, blasphemiæ scribendæ se socium præbuisse: satisque argumenti esse eum illius formulæ perscriptæ conscium esse, quòd Aetium dixerat eius authorẽ fuisse. Tum Imperator, at in iudicando, inquit, non est nitẽdum coniecturis, sed res gestæ sunt accurate perueſtigandæ. Cui Eustathius, proinde, inquit, fac Eudoxius nobis omnibus persuadeat, se non opinione cum Aetio consentire, sed formulæ ab eo scriptæ anathema indicere. Quam postulationem Imperator lubens amplexatus, ita fieri mandat. At Eudoxius tergiuersari, multas etiam quærere vias, quibus postulatum illud effugeret. Vbi verò Imperatorem illud grauiter ferentem, & minantem se eum, vtpote impiæ opinionis cum Aetio participem, in exilium itidem eiecturum videt, suã doctrinam, quam necdum id temporis, verùm etiam postea defendebat, omnino inficiatus est. Atqui contra vrgebat, Eustathium cum suis debere verbo ὁμουσίῳ quia in scriptura minimè extaret, anathema denunciare. Imo verò, inquit Siluanus, voces, *Ex nihilo*, & *Creatura*, & ἑτεροούσιον id est, *Alterius Substantiæ*, quæ neque in sacris literis repertæ sunt, neque oraculis prophetarum, neque apostolorum doctrinæ consentientes, reijciendæ sunt, & ex omnibus diuinis conuẽtibus excludendæ. Cui assensit Imperator, & illos his vocibus anathema indicere iussit. Illi etsi primò cõtradicere instituerunt, postea tamen, perspecta Imperatoris ira, eas ipsas voces, quas Siluanus ipsis proposuerat, licet ægrè, penitus eiurarunt. Ac deinceps acrius instare cœperunt, vt verbum quoque ὁμοούσιον anathemate damnaretur. Cæterùm Siluanus ratiocinatione ritè vereque concluſa, cum illis, tum Imperatori respondit. Si deus Filius neq; ex nihilo, neque creatura, neq; ex vlla alia essentia existat, idcirco deo Patri consubstantialis est, & deus de deo, & lumen de lumine, & eandẽ habet cum genitore naturam. At verò quãquam ista & firma

ratione

ratione,& vera concludebat, tamẽ nemo eorum,qui aderãt, ei obtẽperauit: imo verò factio Acaciana Eudoxianaq; contra Siluanum crebros clamores tollere, imperator etiã adeo ira exardescere cœpit,vt eũ cum suis fautoribus in exiliũ pellere minaretur. Tũ Eleusius & Siluanus cum aliis nõnullis, dicunt in eius situm potestate, suppliciũ de ipsis sumere,sed pietatẽ sectari, vel impietatẽ penes se ipsos esse, & propterea nunq; patrũ doctrinam prodituros. Ibi Constantius,qui eorũ sapiẽtiam, fortitudinem, & in tuenda doctrina apostolica loquendi libertatem admirari debuerat, eos eiecit ecclesijs, & alios in eorum loca substitui mandauit. Eo tẽpore Eudoxius sedem ecclesiæ Constãtinop. per tyrannidẽ occupauit. Eleusio etiam episcopatu Cyzici exturbato, eius locũ obtinuit Eunomius. His rebus ad hunc modũ gestis, imperator per literas iubet Aetiũ abdicari. Vnde ipsi Aetij impietatis consortes inducti, suæ ipsorum doctrinæ sectatorem abdicarunt:scripseruntq; etiam ad Georgium ecclesiæ Alexãdrinę Antistitem epistolã, qua quid Aetio factum esset, significarunt. Quam quidem epistolam ideo historiæ adnectam, vt eorum improbitas (quippe & fautores suæ doctrinæ, & eiusdem aduersarios eodem ferẽ modo tractarunt) omnium oculis manifestò subijciatur.

Epistola Synodica contra Aetium scripta.

CAPVT XXVIII.

Exemplar Epistolæ à toto Concilio ad Georgium, contra Aetium ipsius diaconum obnefariam suam blasphemiam scriptæ.

Sanctum Concilium Constantinopoli conuocatum Domino honoratissimo Episcopo Alexandriæ Georgio, S.

QVòd Aetius ob nefaria sua scripta, eaque σκανδάλων, i. offẽdiculis referta,à cõcilio cõdẽnatus sit,in eo certè episcopi aliud nihil, quàm quod canones Ecclesiæ postulabant, effecerũt. Nã primum abdicatus est diaconatu, deinde ecclesia excluſus: postremò hortationes adhibitæ,ne quisq; sceleratas eius legeret epistolas, sed ab oĩbus propterea abijcerentur,quod inanitatis nonnihil & dãni complexę sunt.His accedit,quòd illi, & iis qui in eadem opinione ac sen-

sen-

, sententia cũ eo perseuerent,anathema denũciauimus. Atq; , cõsentaneum sanè erat,vt omnes Episcopi,qui in hoc Con- , cilio conuenerant cõmuni consensu eũ,vt autorem offen- , diculorum, turbarum, schismatum, tumultuosi sermonis , per orbem terræ grassantis, & mutuæ deniq; in ecclesiis , seditionis execrarentur, vnoque ore de sententia contra e- , um pronunciata concordarẽt. Attamen contra vota nostra, , contraq; omnem expectationẽ Seras, Stephanus, Heliodo- , rus, Theophilus,& eorum socii, neq; sunt nostris suffragati , sententiis, neq; suffragiis de eo latis subscribere voluerunt, , idq; cũ Seras ipse aliud etiã arrogãs facinus,& plenũ insanię , prædicto Aetio criminis loco obiectaret:eum nimirũ teme- , raria audacia elatum affirmasse, deum sibi reuelasse ea, quæ , vsque ab Apostolorum temporibus hactenus occultauerat. , Post quæ insana & insolentia verba, à Sera de Aetio pro te- , stimonio citata,illi,quos supra posuimus,ne precibus quidẽ , adduci persuaderiq; poterant, vt in iudicio de illo ferendo , nobis suffragarentur. Nos tamen patientibus animis eorum , causa ad prolixum temporis spatium ferre sententiam distuli , mus,nunc indignando,nunc adhortando,increpando inter- , dum,aliquãdo obnixè orando,vt nobiscũ conuenirẽt,cõsen , tientẽq; toti concilio sententiã pronunciarent. Itaq; expecta , mus diu,si forte nos audire,si intelligere,si deniq; cedere vel , lẽt. Verũ vbi longo tẽpore expectando, nullo modo eos ad , nostris de Aetio sententiis obsequendũ inducere poteramus, , canonẽ Ecclesiæ eorũ amicitiæ anteponendã arbitrati, eos à , cõmunione Ecclesiæ excludẽdos decernimus, dato illis ad , sententiã mutandã ad resipiscendũ,& ad alacri animo cũ cõ- , cilio cõcordandũ consentiendumq;, sex integrorum mensi- , um spatio. Quod si intra præstitutum diem, mutato cõsilio, , amplecterentur cum fratribus cõcordiam, & decretis ab illis , de Aetio sententiis assentirentur, tum non solum vt reci- , perẽtur in ecclesiam, verùm etiam vt suam in conciliis lo- , quendi libertatem, & mutuam nobiscum charitatem re- , cuperarent, statuimus: Sin autem in proposito susceptoque , consilio per hominum facilitatem pertinaciter manerent, , & canones ecclesiasticos contemnerent, episcopatus di- , gnitate dimouendos esse: quòd si depositionem expecta- , uerint, alios in eorum loca episcopos substituendos,

vti sa-

vti sacrosancta ecclesia ad ordinem sibi cõuenientẽ redacta, secum ipsa cõsentiat, vinculo charitatis ab omnibus omniũ gentium episcopis, eadem dicendo, eadẽq; mente & sententia in vnum cohæresçendo, firmè conseruato. Quare ista ad tuam reuerentiam scripsimus, vt intelligas decreta concilij: quæ te obseruantem optamus, per gratiam Christi tuas ecclesias tranquillè legittimeq; moderari.

Quæ causa Eunomianos & Arrianos diremerit.

CAPVT XXIX.

EVnomius verò tametsi in suis libris istum Aetium extollit, hominem dei vocat, & multis varijsque laudibus exornat, tamen in eo concilio eorum sententijs qui eum abdicabant, assensit, & ab eisdem Episcopus ordinatus est. Eudoxius autem, Acacius, & eorum socij, decretis Nicææ Thraciæ editis, quorum supra mentionem fecimus, assensi, ecclesijs Basilii & Eleusij regẽdis alios delegerunt. De quibus singillatim disserere superuacaneum arbitror. Itaq; res duntaxat ab Eunomio gestas explanabo. Vbi Eunomius Eleusio adhuc viuente, ecclesiæ Cyzicensis moderationẽ nactus est, Eudoxius, sana & syncera fide plebis perspecta, intellectoq; Imperatoris odio contra eos, qui dicebant vnigenitum dei filium conditum esse, admonuit Eunomium, vt suam occultaret opinionem, eamq; minimè aperiret illis, qui causam ad eum accusandum sedulò aucupabãtur. Nam tempus, inquit, oportunũ nacti, prædicabimus ea, quæ nũc silentio tegimus, eorumque ignaros docebimus, & contradicentes aut oratione persuadendo, aut cogendo vi, aut supplicijs afficiendo, in nostram sententiam pertrahemus. Cui admonitioni morẽ gerens Eunomius, suam ex occulto promit impietatem. At verò qui sacris literis educati institutiq; erant, cum animaduerterent latentem istorum fraudem, iniquo animo tulerunt illi quidem, sed tamen palam illis contradice, temeritatis potius, quàm prudentiæ existimarunt. Itaque persona hæreticæ prauitatis induta, domum ad eos veniunt, orantque vt verè suam doctrinam ipsis exponere velint, & non permittant eos varijs doctrinis huc illucq; ferri. Tum demum Eunomius fidenti animõ, aperuit suam quam celauerat opinionem.

Addunt

Addunt porrò illi iniquè, imò verò impiè ab eo factum fore, si nõ omnes eius moderationi commissi, veritatis fierét participes. Iste hisce ratiõibus & aliis eiusmodi adductus, in publicis ecclesiæ conuétibus deinceps suam blasphemiã patefecit. Illi igitur studio ardẽti incitati, Constantinopolim properè cõtendunt. Ac primum nomen Eunomii deferunt apud Eudoxium. A quo reiecti, veniũt ad imperatorẽ, apud eum de pernicioſa Eunomii doctrina cõquesturi: eius dicta Arii blasphemiam impietate longe superare prædicant. Vnde imperator ira accensus, mãdatũ dat Eudoxio, vt curet Eunomium adducendum: & si criminis conuictus foret, Sacerdotii dignitate priuet. At cum sæpenumero accusatores Eudoxium ad id impellerent, ipseque tergiuersaretur, accedunt denuo ad imperatorem, queruntur, clamãt nihil factum ab Eudoxio, quod erat imperatum, sed permissum ab eo, vt illustris ciuitas impiis Eunomii blasphemiis exposita labefactetur. Tandem Constantius minatur se Eudoxium in exilium eiecturũ, nisi accersat ad se Eunomiũ, & de criminibus ei intentatis cõuictũ, supplicio coerceret. His minis perterritus Eudoxius, significat per literas Eunomio, vt fugiat Cyzico, eiq; crimini dat, quòd suæ admonitioni & consilio non paruisset. Eunomius igitur metu perculsus, se inde subduxit ille quidẽ, sed hãc ignominiæ notã non tacitus ferens, proditionis accusat Eudoxium, & tũ sibi tum Aetio factam ab eo iniuriã dicit. De cætero igitur conuentum separatum sibi constituit. Nam quicunq; conscii erant eorum in doctrina consensionis, ab Eudoxio, vt proditionis conuicto deficiunt: seq; coniungunt cum Eunomio, nomẽq; ab eo sumptũ ad hodiernum diem retinẽt. Inde Eunomius sectæ cuiusdam princeps factus, Arii blasphemiam accessione quadam impietatis adauxit. Quòd autem ambitioni inseruiens, separatum conuentum cõstituit, rerum euentus loquitur. Etenim cum Aetius abdicatus, ecclesia pelleretur, non vnà cum eo abiit, licet magistrum eum & hominem dei nuncupet, sed mansit firmè Eudoxio coniunctus. Vbi autem impietatis pœnas luisset, non concilii acquieuit sententiæ, sed iam episcopali dignitate spoliatus, episcopos & presbyteros ordinauit. Atque hæc gesta sunt Constantinopoli.

De vrbis Nisibis obsidione, & apostolica Iacobi Episcopi vita. CAP. XXX.

CVm Sapores rex Persarum contra Romanos bellum gereret, Constantius, collecto exercitu, venit Antiochiam. Quo quidem tempore hostes erant profligati non exercitus Romani viribus, sed virtute Dei, quę pij viri inter Romanos sanctè coluerunt. Victoriæ autę rationę ac modum hoc loco exponere decreui. Nisibis brbs, quam nonnulli Antiochiam Mygdonię appellant, in finibus, quibus Romanorum & Persarum terminatur imperium, posita est: cuius Episcopus, moderator, & dux fuit Iacobus, de quo supra mentio facta est. In isto clari gratiæ apostolicę radii elucebant. Cuius admirabilia & multorũ celebrata sermonibus miracula, quoniã in historia, quę inscribitur Philotheus, complexus sum, ea rursus enumerare, vt superuacaneum, sic alienum ab instituto arbitror. Itaque vnũ duntaxat narrationis propositæ causa commemorabo. Vrbem cui iste Episcopus prefuit, Romanorum ditioni subiectam, fortè Persarum exercitus obsidebat. Quam ad septuaginta dies obsessam, tametsi multas machinas mœnibus admouebat, & ea vndiq; variis bellicis tentabat instrumentis, atque adeo vallo & fossa circundabat, capere tamen omnino non potuit. Postea alueo fluuij p mediã vrbẽ labentis, qui Mygdonius vocatur, satis longo interuallo supra vrbem obstructo, & ripis ad ingentem altitudinem, vti impetũ aquæ inhiberent, exaggeratis, vbi videt tantam aquæ copiam, vt de cætero aggerem inundaret, subito eam, velut machinam, in murum præcipiti cursu ferri permittit. Cuius impetus tam vehemens fuit, vt murus eum non potuerit sustinere, sed in alteram partem inclinatus, ad terrã ruerit. Eandem calamitatem altera muri pars, per quam erumpebat fluuius etiam passa est: quandoquidem, cum aquæ violentiã non posset ferre, disturbata concidit. Quod vbi vidit Sapores, spẽ cõcepit animo, se nullo negotio reliquã vrbẽ expugnaturum. Atque ille quidem ideo quieuit, vt cœnosa aquæ inundatio aresceret, & flumen vado transiri posset. Postridie autem, vbi cum omnibus copiis vrbi appropinquabat, expectabatque per dissectas muri partes in eam ingredi, tũ

mu

murum vtrinque de integro ædificatum, tum laborem à se frustra susceptum videt. Nam diuinus ille vir, Iacobus, suæ precationis virtute non solum militum, aliorũque incolarũ confirmauit animos, verũ etiã murũ denuo extruxit, & machinis oppositis, hostes irruẽtes repulit. Quas res perfecit nõ accedẽdo ad mœnia. Sed intus in sacrosancto templo Deũ præcibus enixè sollicitãdo. Sapores aũt nõ modo ædificandi celeritate obstupefactus est, verumetiã visione quadã perterritus. Etenim vidit in ipso muro quendã regali planè vestitu amictũ: cuius purpura & diadema mirè resplẽdescebãt. Quẽ imperatorẽ Romanũ esse suspicatus, minabatur illi smortẽ, qui nuntiarãt eũ minimè adesse. Qui cũ cõstanter affirmarẽt, vera esse, quę dixerãt, & Constantiũ imperatorem esse Antiochiæ, intellexit cum visionis significationem, tum Deum pro Romanis (sic enim aiebat) bellũ gerere. Itaque miser rem indignatus, telum cõiecit in aerẽ, non quòd putabat Deum se posse ferire, quẽ sciebat corporis expertem, sed quòd impetum insaniæ suæ sustinere non potuit. Eodem tempore Ephraim, vir sanè admirabilis, & scriptor inter Syros facile excellentissimus, orat Iacobum vt conscendat mœnia, Barbaros conspicetur, & execrationis tela in eos coniiciat. Cuius postulationi obsecutus sanctus vir, in quandam turrim ascendit. Ac cum videret ingentem eorũ multitudinẽ, non aliud est illis imprecatus, q̃ vt Ciniphes ac culices in eos immitterentur, vti minutarũ bestiolarum morsu potentiã eius, qui ipsis Romanis auxilium tulerat, agnoscerẽt. Qua re à Deo postulata, statim cinyphum & culicum examina tanq̃ nubes Persarum copiis circunfunduntur. Atq; tum elephantorũ proboscidas, quę sunt instar fistulæ, tum equorũ & aliorum iumentorũ aures naresq; compleuerunt. Qui cũ bestiolarũ morsum ferre nõ possent, frena rumpere, sessores deiicere, & acie disturbare cœperunt. Ac tandem relicto exercitu, fugiunt, quantũ possunt. Itaque miserrimus ille rex, cum ex hac leui & clemẽti castigatione potentiam Dei, curam piorum gerentis, perspexisset, inde domum reuertitur, ex ea obsidione non victoriam, sed ignominiam consecutus.

De Antiocheno Concilio, & quæ illic contra sanctũ Meletium statuta fuerunt. CAP. XXXI.

PER idem tempus Constantius Antiochiæ commoratus, cum iam pax erat & tranquillitas reipub. allata, & bellum Persicum confectum, episcopos denuo in vnum conuocat, cogitque eos omnes & vocem ὁμοούσιον id est, eiusdem substantiæ, & vocem etiam ἑτεροούσιον id est, diuersæ vel alterius substantiæ, penitus negare. Id tẽporis ecclesia Antiochena propterea erat pastore destituta, quòd Eudoxius, qui post Leontium illam sedem per vim occupauerat, ex ea expulsus fuit, & post multa concilia celebrata Constantinopolitanam ecclesiam contra leges & æquitatem obtinuit. Quare ipsi tum in vnum coacti (siquidem permulti erant, & ab omnibus locis collecti) dixerũt pastorem gregi assignandum: deinde communiter cum eo de doctrina fidei veniendum in deliberationem. Illo ipso tempore Meletius, vir plane diuinus, vtbis cuiusdam Armeniæ antistes, quoniam difficiles & pertinaces sui gregis mores ferre non poterat, alium ad locum se transtulit ad vitam quiete tranquilleque degendam. Istum Ariani fautorẽ esse suæ sectæ, & doctrinæ socium suspicati, postulant à Cõstantio, vt ei committatur ecclesiæ Antiochenę moderatio. Nam nullam non legem audacter & liberè perfringebant, dum suam impietatem stabilire molirentur. Atque fundamentum, quo eorum nitebatur blasphemia, erat sanctarum legum violatio. Siquidem multas eiusmodi res in multis locis nouabant. Qui autem doctrinæ adhærescebant apostolicæ, quoniam sanam illustris illius Meletii doctrinam, & præstabilem vitæ rationem, & virtutis denique diuitias pro certo cognoscebant, ei deligendo ipsi quoque suffragantur, & decretum de ea edendum, & ei ab omnibus subscribendum studio, quantum fieri potest maximo, curant. Quod quidem decretum tanquam commune quoddam pactum Eusebio episcopo Samosateno, egregio sane & generoso veritatis athletæ, ab vtrisque traditur asseruandum. Vbi verò magnus ille Meletius erat ab imperatore accersitus, illico venit Antiochiam. Cui procedunt obuiam omnes sacerdotes, & cætera etiam ministrorum ecclesiasticorum caterua, & tota denique ciuium multitudo. Aderant e-
Genes. 19. tiam Iudæi & Gentiles cupiditate celebrem illum Meletiũ

visendi

viſendi inflammati. Imperator autem dat mandatum tum illi, tum cæteris, qui dicendi facultate valebant, vt hãc ſententiam. Dominus cõdidit me initio viarũ ſuarum ad opera ſua, populo explicarent: iubetq; notariis, qui ad celeriter ſcribendum erant axercitati, vt verba cuiuſque excíperent, ratus ſane eo pacto doctrinam eorum multo accuratiorem fore. Itaque primus Georgius Epiſcopus Laodiceæ, inſuaue erroris ſui virus euomuit. Secundo loco Acacius Epiſcopus Cæſareæ doctrinam quaſi mediam interiectam, quippe quę ſicut ab illorum blaſphemia abfuit longiſsimè, ſic non integram & ſinceram doctrinæ apoſtolicæ formam habuit. Tertius ſurrexit magnus ille Meletius, qui quæ ſit recta verbi Dei prædicandi regula oſtendit. Nam ad veritatem, velut ad amuſsim omnia dirigens, nimium & parum facilè deuitauit. Quare cum ei à multitudine tribueretur permagna laus, & omnes illum orarent, vt breuem quandá & compendiariam de fide doctrinam ipſis traderet, primũ tres oſtendit digitos: deinde duobus compreſsis & vno extenſo relicto, iſtam inſignem protulit ſententiam. Tria quidem ſunt, quæ intelliguntur, ſed tanquam de vno loquimur. Aduerſus hanc doctrinam, illi quorum animos morbi Ariani contagio infecerat, cœperunt acuere linguas, calumniam contexere, dicere diuinum Meletium Sabellianum eſſe. Proinde ſuadent Conſtantio, qui non aliter atque Euripus facilè huc illucq; ferebatur, vt Meletiũ patriis ſedibus expelleret. Quod quidem perficiunt: atque ad eius locum capeſſendum deligunt Euzoium, egregium doctrinæ Arianæ patronum. Nam iſtum ipſum magnus ille Alexander, Epiſcopus Alexandriç, vnà cum Ario diaconatu abdicauerat. Populi autem pars, quæ ſanam amplexabatur doctrinam, quæq; ab Ariana factione ſe ſeparauerat, ad eccleſiam apoſtolorum in Palæa (ſic enim locus ille dicitur) ſitam, frequens cõfluit. Nam triginta annos poſt inſidias Euſtathio, viro ſane omni genere laudis excellenti collocatas, doctrinæ Arianæ impietatẽ pertulerãt, ſpe tẽporum ſuſtentati meliorũ. Verũ vbi apud ipſos impietatem inuale ſcere vident, & doctrinæ apoſtolicæ fautores tũ palã bello oppugnatos, clã appetitos inſidiis, & diuinum Meletiũ patrio ſolo eiectum, & Euzoium hæreſis patronum pro eo in

PROV. 8.

Episcopatus gradu locatũ, venit illis in mentem non verborum solum, quæ olim dicebantur ad Loth, nempe, saluans salua animam tuã, sed etiam legum euangelicarũ, quæ manifestò sic præcipiunt: Si oculus tuus dexter scanda-
Matt. 5. lizet te, erue eum, & proijce abs te. Eadem quoque dominus de manu & pede sanciuit, adiecitque: bonum est tibi vt pereat vnum ex membris tuis, & nõ totum corpus tuum mittatur in gehennam. Ad hunc modum igitur constat ecclesiam dissensione diuisam esse.

De Eusebio Episcopo Samosatensi.
CAP. XXXII.

EVsebius vero ille admirabilis, cuius supra feci mentionem, cuique commune de Meletio decretum commissum fuit, cum videret pacta violata, ad vrbem sibi concreditam abiit. Arianiautem veriti, ne decreti illius conscripti testimonio plane coarguerentur, persuadẽt Cõstantio, vt nuncium mitteret decretum ab Eusebio petiturum. Imperator ergo eorum impulsu, mittit nuntium, qui equis in itinere crebro mutatis, quam celerrimè tum aliquo proficisci, tum responsa referre consueuerat. Vbi venit ad Eusebium, & mandata imperatoris ei exponit, Eusebius, vir sane nunquam satis laudatus, non possum, inquit, commune decretum apud me depositum reddere, nisi omnes qui meæ fidei illud commiserunt, in vnum conueniant. Quod responsum nuntius refert ad Imperatorem. Ille ardens iracundia, nuntium mittit denuò, iubet decretum reddi: additque in literis se mandasse nuntio, vt nisi redderet illud, dexteram eius amputaret, cum tamen hæc ad eum perterrefaciendum solum scripsisset: siquidem vetuerat tabellarium illud facere, quod per literas Eusebio minatus fuerat. Simul atque vero diuinus ille vir, resignatis literis, intellexit supplicium, quod Imperator ei minatus fuerat, non dexteram modò, sed leuam etiam extendit, iubetque vtranque abscindere. Nam decretum, inquit, non reddam, quod Arianæ improbitatis tam clarum indicium dat. Itaque imperator, intellecta eius animi magnitudine & constantia, & tum eũ plurimum admiratus est, & postea laudibus efferre non destitit. Etenim inimici præ

stantes

stantes aduersariorum virtutes magnitudine rerum gestarum ad id compulsi, etiam admirari solent. Per id temporis Constantius cum accepisset Iulianum, quem Cæsarem totius Europæ declarauerat, res magnas per seditionē moliri, & contra eum qui illi tantum honoris detulerat, exercitum cogere, decedit de Syria, & in Cilicia supremum vitæ diem obiit. Nam quoniam paternæ pietatis hæreditatem neutiquā seruabat integram, idcirco adiutore, quem pater ei reliquerat, omnino destitutus fuit: & ob eam causam se fidē mutasse grauiter & acerbè lamentatus est.

SECVNDI LIBRI FINIS.

THEODORITI EPISCOPI CYRI ECCLESIASTICAE HISTORIAE Liber Tertius.

De Iuliani imperio. CAP. I.

COnstantinus quidem, quoniam à fide paterna deflexerat, tristitia & mœrore oppressus, abiit è vita. Iulianus autem ex Europa traiiciẽs in Asiã, certior de morte Cõstantini factus est: & ꝓpterea fidẽti animo, vtpote qui nullũ iã haberet aduersariũ, imperium capessit.

Quòd à puero in pietate educatus, postea in impietatem deuenit. CAP. II.

ISte Iulianus, cum adhuc tenera esset ætate, necdum ex pueris excessisset, lac succit piæ synceræque doctrinæ. Quinetiã cum pubesceret, & ipsam attingeret adolescẽtiã, eandẽ doctrinam tenuit. Nam veritus Constantiũ, qui dum extimesceret tyrannidẽ, cognatos è medio sustulerat, in lectorum numerum ascriptus est, & sacros libros in Ecclesiasticis conuentibus perlegit. Sacram item ædẽ Martyrum cõstruxit ille quidẽ, sed martyres eã non æqui boniq; cõsuluerunt, propterea quòd præuiderant illũ à vero dei cultu ad impietatẽ deflexurum. Nã fundamentis eius ad similitudinem inconstantis & leuis mentis Iuliani agitatis, ædes prius, quàm consecraretur, disiecta corruit. Itaq; hic primæ & secundæ ætatis Iuliani modus fuit.

Quomodo primum impietatem supprimẽs, eam postea patefecerit. CAP. III.

POstea verò quàm Constantius venit in Occidentem, quo bellum aduersus Magnentium gerendum eum pertraxerat, & Gallum Cęsarem Orientis renuntiauit, qui & vir pius fuit, & ad extremum vitæ diem pietatem excolere non destitit, Iulianus metum, qui ei perutilis & necessarius fuerat, eiecit ex animo, & iam armare se audacia, &

cia & contra quàm debuerat imperii cupiditate exardescere cœpit. Proinde perlustrare Græciam, conquirere vates & ariolos, scisciturus ab illis, votine compos futurus esset. Atque incidit fortè in hominem, qui hoc ei prædicere pollicitus sit: qui quidem deducto eo in fanum simulachrorum, & intra eius adyta collocato, fraudulentos dæmones inuocat. Quibus specie, qua solent, apparentibus, metus coegit Iulianum signo Crucis frontem suam signare. Dæmones igitur dominici trophęi conspicati figuram, & suæ ipsorum cladis recordati, confestim euanuerunt. Tum præstigiator, causa cur fugerent intellecta, Iulianum obiurgat: qui tum timorem, in quo erat, declarauit, & se virtutem Crucis vehementer admirari dixit. Nam dæmones, quoniam eius figuram ferre non poterant, aufugisse. Cui præstigiator, ne inquit, amabo te, sic existimes. Siquidem non ob eam causam, quam tu affers, formidabant, sed tuum factum detestati, se ab oculis nostris remouerunt. Ita miser ab eo in fraudem impulsus, tum impiis initiatur mysteriis, tum pectus eius scelere completur, & infelix propter imperij cupiditatem pietate omnino spoliatur. Attamen imperium nactus, diu suam occultat impietatem. Nam milites disciplina veræ pietatis imbutos præter cæteros extimuit. Siquidem primum nunquam satis laudatus ille Constantinus & eorum animos vetere liberauerat errore, & doctrina veritatis accurate erudierat: deinde eius filii disciplinam, quam pater in eorum animis inseuerat, multò magis confirmabant. Etenim tametsi Constantius quorundam suasu in fraudẽ inductus, verbum ὁμοούσιον nõ approbauit, tamen ipsam rem, quæ verbo significabatur, syncere & ex animo confessus est. Quippe ingenuum filium, ante secula à patre genitum, deum verbum nominauit, eosque honore penitus abdicauit ecclesiastico, qui auderent eum creaturam nuncupare: cultumque simulachrorum prorsus vetuit. Aliã præterea rem ab eo gestam digna sane prædicatione cõmemorabo, ex qua vna eius erga pietatem studium satis cognosci poterit. In bello nanque contra Magnentium suscepto, toto suo exercitu coacto in vnum, omnes cohortatus, vt diuina percipiãt mysteria: quippe exitũ vitæ tũ alias semper,

tum in bello potissimum incertum esse, præsertim cum in eo infinita tela, iacula, hastæ vtrinq; mittantur: quinetiã intententur gladii, sicæ, & alia instrumenta bellica, quibus violenta infertur mors. Proinde oportere singulos stolam illam preciosam induere, quæ in illa altera vita nobis omnibus cum primis necessaria est. Quòd si quisquam eam veste accipere recuset, eũ inde iã domũ abire iubet. Nã se nolle cũ hominibus mysteriis minimè initiatis bellum gerere.

De Episcoporum reditu. CAP. IIII.

IVlianus autem, quoniam has res pro certo cognoscebat, idcirco impietatẽ, quam cõtinebat animo, neuti q̃ patefecit: sed quo omniũ sibi conciliaret beneuolentiã, episcopos à Constãtio ecclesiis eiectos, & ad vltimas orbis terræ oras relegatos, ad suas ecclesias redire iussit. Itaq; hoc edicto promulgato, Antiochiam diuinus reuertit Meletius: Athanasius multorum sermone celebratus Alexandriam rediit. Eusebius item & Hilarius episcopi Italiæ, & Lucifer Sardiniæ insulæ pastor, qui in Thebaide Aegypto finitima (illò enim Constantius eos relegauerat) vitam degerant, domum reuenêre. Isti duo cum aliis nonnullis eiusdem doctrinæ fautoribus in vnum coacti, dixêre ecclesias ad concordiam reducendas esse. Nam cõstabat non solum aduersariæ doctrinæ patronos eas oppugnare, sed ipsas mutua inter se dissensione distrahi. Etenim Antiochiæ, corpus ecclesiæ, quod sanam sectabatur doctrinam, in duas partes dirempta fuit: quandoquidẽ omnes, qui propter excellentissimum virum, Eustathium, ab aliis se separauerãt, seorsum perpetuò conuẽtus agebãt: qui autẽ stabant à Meletio illo admirabili, hi à factione Ariana segregati, in Palæa (sic enim locus dicebatur) sacrosancta mysteria celebrabãt. Et tamẽ tum horũ tum illorũ vna erat eademq; fidei cõfessio. Nam cœtus vterq; doctrinam fidei in concilio Nicæno editam propugnauit: solaque contentione de alia re suscepta, & amore quo suos complectebantur antistites, dissensere. Neq; alterius mors discordiã dirimere poterat. Siqui dẽ ante electionem Meletii, mortuo iam Eustathio, cũ veræ pietatis fautores post Meletii exilium, & ordinationem Euzoii se ab impiorum communione seiũxissent, separatimq;

con-

conuentus facerent, nullo modo induci poterant Eustatiani, vt cũ illis concordia colligarentur. Attamẽ Eusebius & Lucifer viam sedulo perquirebant, qua eos ad concordiã adducerent. Atq; Eusebius orabat Luciferũ, vti Alexandriam peteret, vt cũ magno Athanasio de hac re cõmunicaret: pollicebaturq; se laborem de illis recõciliãdis suscepturũ.

De Paulini ordinatione. CAP. V.

AT Lucifer non est Alexandriam profectus, sed rectà contẽdit Antiochiã. Ac multis verbis tum apud hos, tum apud illos de concordia habitis, cum Eustatianã factionem, cuius princeps ac dux fuit Paulinus presbiter, ei rei contradicere animaduerteret, inconsideratè sane Paulinum eorum creauit episcopũ. Quæ res dissensionem illam multo diuturniorem reddidit. Nam durauit octoginta quinq; annos, ad præsulatũ videlicet Alexandri, omnibus laudis insignibus meritò exornandi: qui ecclesiæ Antiochenæ clauum obtinens, omnes indagare vias, & omne studium alacritatemq; animi conferre non destitit, quo concordiã constitueret, & membrũ segregatum cum reliquo ecclesiæ corpore conglutinaret. Lucifer igitur diu Antiochiæ cõmoratus, discordiã adauxit. Eusebius autem aduentans Antiochiam, simul ac morbum, mala iam adhibita curatione, vix aut ne vix quidem posse sanari intellexit, cõscẽsa naue, in occidentem reuertitur. Lucifer quoq; redit Sardiniã: cœpitq; nouam quandam doctrinam doctrinæ ecclesiasticæ adiicere. Vnde qui eam sint amplexati, ex eius nomine nomen traxerunt, suntque ad longinquum temporis spatiũ Luciferiani appellati. Verùm extincta est post hæc doctrina, & obliuione penitus deleta. Ista post reditum episcoporum gesta accepimus.

Quot & quàm nefanda gentiles, impetrata ab eo potestate, in Christianos ausi fuerint.

CAPVT VI.

PORro dum Iulianus suã obtexit impietatẽ, vrbes seditionibus redundare cœperunt. Nam gentiles errori colẽdorũ simulachrorũ addicti, magna cũ confidẽtia aperire illorum fana, celebrare nefanda, & obliuione cõterenda mysteria,

mysteria,in aris ignem accendere, contaminare terram victimarum cruore, aerem nidore & fumo inficere aggrediuntur:& à dæmonibus,quos colebant, ad insaniam adacti, circumcursitare per plateas, scurrarum more petulanter & contumelioſe sanctos insectari,nullum deniq́ue genus cõuitii & probri prætermittere. Quare veræ pietatis professores, cum istorum blasphemiam ferre nullo modo possent, vicissim conuitia in eos intorquere,& errorem ab illis defensum acriter refutare. Vnde impietatis architecti iracundia exardescere, & licentiam ab Imperatore concessam,velut subsidium ad audaciam nacti, plagas illis planè insanabiles infligere. Nam Imperator sceleſtissimus,cũ illius partes fuissent, paci subiectorum prouidere, ipse populum ad mutuo inter se dissidendum odio,incitauit. Nam in audacissimorum sceleribus contra modestissimos viros editis conueniebat, & Vrbanos militaresq́ue magistratus,hominibus crudelissimis & maxime impiis(qui tametsi veræ pietatis amatores palam hostias simulachris immolare minime cogebant, tamen omni genere contumeliæ eos affecerunt)concredebat. Abstulit præterea congiaria sacerdotibus à Constantino magno donata. Quæ autẽ maleficia hi, qui falso simulachrorum cultu tenebantur obstricti, id temporis admiserint,quanquam permulta sunt,& opus separatum postulant, ego tamen ex multis pauca sumam mihi ad commemorandum. Ascaloni & Gazæ,quæ sunt vrbes Palæstinæ, primum virorum sacerdotii dignitate exornatorũ, & mulierum perpetuam virginitatem professarum ventres discindunt:deinde farciunt hordeo:ad extremum eos porcis deuorandos obiiciunt. Sebastæ item, quæ est vrbs ditioni gentis,de qua supra dixi, subiecta, Ioannis Baptistæ tumulum aperiunt:ossa tradunt igni absumenda,& eorũ cineres passim dispergunt. Scelus autẽ ab illis in Phœnicia patratum, quis est quæso, qui sine lachrymis possit commemorare? Nam Heliopoli,quæ est vrbs Libano finitima,execrabiles isti gentiles recordati facinoris Cyrilli diaconi, qui regnante Constantino diuino quodam zelo accensus, multa simulachra, quæ in ea vrbe colebantur, confregerat, non modò eum interfecerunt, verumetiam dissecto ventre iecur eius degustare non sunt veriti. Verum Deum omnia contem-

contemplanté hoc celare non poterant, sed debitas sui maleficii pœnas ei dederunt. Nam quotquot illius sceleris labe inquinati sunt, primum amiserunt dentes, qui pariter omnes ad vnum excidebant: deinde linguas perdiderũt, quę putredine tabefactæ, ex ore effluebant: postremo oculis orbati sunt: quorum calamitatibus veræ pietatis vis clarè prędicata est. Emesæ item, vrbis vicinæ, Baccho mulieroso Ecclesiam à Christianis nuper ædificatam dedicauerunt, statuamque planè ridiculam sexum vtrunque, virilem scilicet & muliebrem representantem, in ea collocarunt. Præterea Dorystoli, quæ est insignis vrbs Thraciæ, Aemilianus, inuictus Christi athleta, à Capitolino totius Thraciæ præfecto in rogum coniectus est. Adde his facinus planè tragicũ contra Marcum Episcopum Arethusæ gestum, quod profecto Aeschyli & Sophoclis in oratione maiestatem requirit, vti immanis illius crudelitas tragicè explicetur. Iste temporibus Constantini delubro simulachrorum disiecto, Ecclesiam Christi in eius loco extruxit. Arethusij igitur intellecto Iuliani proposito, odium, quod aduersus eum conceperant, expromũt. Qua re cognita, Marcus primũ legi euãgelicæ obsecutus, fuga salutem petere conatur. Verũ vbi certior factus est quosdam ex suis pro se comprehensos, redit domum, & se genti crudeli tradit. Itaque Arethusij cum eum cepissent, non miserati vt senem, non vt virtutis cultorem reueriti sunt, sed virum eximiæ vitæ & singularis doctrinæ ornamentis decoratum torquere aggrediuntur. Ac primum corpus exutum vestibus, verberibus cædere, & mẽbris omnibus infligere plagas: tum in fœtidas cloacas cõiicere: inde rursũ eductum gregi adolescentulorũ tradere, quibus dant mandatum, vt eum stylis confodiant. Deinceps inuoluere retí, & oleo piscium & melle vngentes, sublimem in æstu ardentissimo sub dio suspendere, quo vespas & apes ad epulandum inuitarent. Quibus rebus confectis, ad alterum è duobus faciendum compellere, vel vt delubrum, quod diruerat, denuo extruat, vel vt sumptum ad illud extruendum suppeditet. At ille cruciatus illos toleranter ac placidè perpessus, negat se quicquam eorũ, quæ proposuerant, facturum. Isti verò quoniam arbitrabantur eum præ inopia tantam pecuniæ vim non posse numerare, dimi-

dimidiam summam ei condonare, iubereque reliquam dissoluere. Ille suspensus in sublimi, & stylis confossus, à vespis & apibus ambesus, non modo nullam dedit doloris significationem. verum etiam impios lepide irrisit, dixitq; eos abiectos esse, & humi repere, se autem erectum & in sublimi positum. Ad extremum isti exiguam pecuniæ portionem petere. Quibus ille, perinde impium esse obolum in impium opus impendere, atque summam pecuniæ vniuersam. Proinde sic tandem euicti, eum dimittunt, cum eius admirati fortitudinem & constantiam, tum mutata sententia, ad rationem vitæ penitus cõtrariam traducti: siquidé ex eius ore verâ pietaté postea didicerunt.

Quas aduersus Christianos leges tulerit.
CAP. VII.

ALia præterea infinita maleficia, illo tempore, terra mariqúe ab impiis contra pios fuere commissa. Etenim deo infestus tyrannus Iulianus de reliquo leges aduersus verum dei cultum aperte promulgare cœpit. Ac primum vetuit, ne Galilæi (sic enim fidei seruatoris nostri cõsecratos nuncupabat) poeticam, rhetoricam, aut philosophiam discerent. Nam nostris ipsorum, inquit, pennis, vt est in prouerbio, percellimur: Siquidé nostrorũ scriptorũ præsidiis muniti, contra nos bellũ susscipiunt. Postea etiam aliã tulit legẽ, qua mandauit, vt omnes Galilæi, id est Christiani, è militia pellerentur.

De sancti Athanasii relegatione & fuga.
CAP. VIII.

PER idem tẽpus Athanasius, athleta veritatis in omni certaminum genere exercitatus, in aliud rursus discrimen adducitur. Ná dæmones eius, tũ in concionãdo, tum in præcando, vim non ferentes, suos ministros ad eum conuiciis lacerandũ armant. Qui vt alias multas voces, dũ ab impietatis patrono contendebant, vt Athanasium in exilium eiicerẽt, sic hanc apposuerunt, si Athanasius Alexdriæ maneat, neminem gentilem mansurum. Eum enim omnes ad suũ cœtũ suasu adducturũ. Cui postulationi assensus

sensus Iulianus, dedit mandatum, vt Athanasius nō patria solum, verum etiam vita spoliaretur. Cum autem discipuli eius ei metuerent, eum prædixisse fertur, tumultum eū breui compressum fore. Nam nubem appellauit, quę celerime dissiparetur. Verūtamen vbi intellexit quosdam ad se cōquirendum missos, se clam inde subduxit, & reperto ad ripam fluminis nauigio, recta in Thebaidē traiecit. Qui aūt iussus erat, vt eum occideret, factus de eius fuga certior, quantum potest, persequitur. Ac cum quidam ex familiaribus Athanasij anteuertisset, diceretque hominem eū propere persequi, nonnulli, qui comitabantur Athanasium, orabant, vt de via in solitudinem deflecteret. At ipse dat mā datum gubernatori, vt nauigium versus Alexandriam dirigat. Sic igitur illis ei, qui persequebatur, obuiam factis, venit homo ille, qui mandatum de Athanasio interficiēdo acceperat, sciscitaturq;, quantum inde abesset Athanasius: Cui Athanasius respondet, eum non longe abesse, sicque dimittit: ipse autem redit Alexandriam, atque reliquo tēpore, quo vixit Iulianus, ibi delituit.

De Apolline Daphnæo, & sancto Babyla.
CAP. IX.

IVlianus, cum in animo haberet, bellum contra Persas gerere, ad omnia oracula, quæ erant intra fines imperii Romani, consulenda homines è suis summa beneuolentia sibi coniunctos misit. Ille ipse verò supplex orat Apollinē Daphnæum, vti quæ sibi essent euētura, ostenderet. Respōdet Apollo mortuos quosdam in proximo humatos impedimento esse quo minus daret vaticinia. Eos igitur primū inde transferendos esse: deinde, quid futurum sit se prædicturum pollicetur. Nam se, nisi purgato luco, nihil posse dicere. Eodem tempore in eo loco reliquiæ inuicti martyris Babylæ & adolescentum, qui vna cum eo pro fide decertarant, repositæ iacuerunt. Atque falsus vates apertè monstrauit se gratia illius martyris à consuetis & cōmentitiis oraculis edēdis prohibitū. Quod vbi intellexit Iulianus (nō enim ignarus fuit virtutis, quæ in vetere pietate martyrū residebat) nullū quidē corp⁹ mortuū inde deportandū curauit

curauit, sed imperauit Christianis, vt reliquias duntaxat in uictorum martyrum ex eo loco trásferrent. Qui ad lucum lubentibus animis profecti, loculum in bigis collocant, omnesque ad vnum antecedentes saltare, psalmosque Dauidicos canere cœperunt: & inter singula versuum membra hæc verba interponere: Confundantur omnes qui oderãt sculptilia. Nam martyris translatione dæmonem euictum existimarunt.

De Theodoro confessore. CAP. X.

Iulianus autem dedecoris notã ex ea re sibi inustam non ferens, postridie eius diei principes illius solemnis pompæ comprehendi iubet. Salustius, qui tum præfectus erat, impietati deditus, tametsi tyranno persuadere conatur, ne Christianis gloriæ appetentibus illud præstet, quod episcopis in optatis sit, tamen cũ videret eum minime posse suam iram cohibere, primum adolescentem quendam diuino amore inflammatum, qui in foro forte ambulabat, arripi: deinde in patibulo palam suspendi: tũ loris eius tergum lacerari, lateraque testis acutis perfodi iubet. Quo cruciatus genere eum à primo diluculo ad vesperum vsque torquere non destitit. Postea catenis ferreis vinctum in custodia asseruari imperat. Postridie mane de his rebus certiorem facit Iulianum, adolescentis fortitudinem exponit, talibus factis & se profligatos fore, & Christianorum gloriam multò fieri illustriorẽ ait. Qua ratione adductus deo odiosus tyrannus, alios deinceps tormentis affligi nõ permisit, imò vero etiam Theodorum (hoc enim adolescenti illi, & generoso veritatis athletæ nomen fuit) carcere liberari iubet. Qui rogatus à quibusdam, ecquid doloris, acerba illa & crudelia tormenta passus, sensisset, respondet se initio aliquantum doloris sensisse: at postea ei apparuisse quẽdam, qui linteo molli & frigido faciem sudore manantem continenter tergebat, iubebatque bono animo esse. Et propterea cum carnifices ab eo cruciando cessarẽt, se nõ voluptatem, sed afflictationem ideo sensisse, quòd is, qui eius leuasset cruciatum vnà discesserat. Itaque dæmon ille falsus vates, tum martyris auxit gloriam, tum sua mẽdacia patefecit. Nam fulmẽ de cælo delapsum, vniuersum incen-

incendit delubrũ, & ipsam Apollinis statuam in cineres redegit: quæ intus lignea quidẽ erat, sed extrà auro obducta. Qua re cognita, Iulianus auunculus Iuliani, orientis præfectus, propere Daphnen contendit, quò deo, quem colebat, maturè subsidio veniret. Sed vbi vidit eũ, qui nomine dũtaxat deus erat, in cineres redactũ, verberibus cędit ædituos: suspicatur tamẽ delubrum ab aliquo Christiano incensum fuisse. Aeditui etiam dum vapulabant, nihil falsi dicere voluerunt, sed incendium dixerunt non humi habuisse initium, sed cœlitus demissum esse. Et rustici quidam, qui in proximo habitabant, eò aduentantes, fulmen se vidisse è cælo delatum affirmarunt.

Quomodo vasa sacra confiscauerit.
CAP. XI.

VErum impii Gentiles, quanquã hæc ita accidisse pro certo cognoscebant, tamen contra Deum vniuersarum rerum moderatorem se armare cœperunt. Tyrãnus item sacra vasa in ærarium regium inferri, & portas Ecclesiæ, quam Constantinus ædificarat, obserari mãdat, quo nullus aditus illis, qui in eo conuentus agere solent, omnino pateret. Hanc Ecclesiam id temporis occupabant Ariani. In sacrosanctum autem templum ad vasa sacra auferenda simul ingrediuntur, Iulianus præfectus Orientis, Felix regij thesauri Quæstor, & Elpidius priuatæ pecuniæ & facultatum imperatoris procurator, quem Romani comitem Priuatum appellare consueuerunt. Felicem verò & Elpidium, cũ essent Christiani, quò impio imperatori gratificarentur, à vera religione ac pietate desciuisse ferunt. Iulianus autem, cum esset in templo, aduersus sacrã mensam minxisse dicitur: atque Euzoio eum prohibere conanti colaphum infregisse, dixisseque res Christianorum diuina cura ac prouidentia prorsus destitutas esse. Felix sacrorum vasorum magnificentiam conspicatus (Constantinus enim & Constantius splendidè & amplè ea conficienda curauerant) ecce, inquit, quam sumptuosis vasis filio Mariæ ministretur.

Quas impietatis suæ pœnas dederit, tum Iulianus Imperatoris auunculus, tum impii item alij. CAP. XII.

SEd isti tyranni pro his impiis & insanis facinoribus nõ diu pòst pœnas persoluerũt. Nam Iulianus confestim in grauem morbum delapsus, visceribus putredine exesis, interiit: atque stercus non amplius per partes illas corporis, per quas naturaliter egeri solet, emisit, sed sceleratũ eius os, instrumentum blasphemiæ, partis illius ad stercus eijciendum natæ, locum obtinuit. Ferunt eius vxorem, mulierem ob fidei præstantiam egregie nobilitatam, hæc ad maritum dixisse: Debes merito, mi vir, Christum seruatorem laude prædicare, quod tibi hac castigatione suam potentiam ostenderit. Nam quem oppugnasses plane te præterijsset, nisi consueta sua lenitate vsus, has plagas diuinitus tibi inflixisset. Miser igitur partim cõiugis oratione, partim cruciatu sibi impositò morbi causam perspiciés, orat imperatorem, vt ecclesiam his quibus erat ablata, redderet. Sed neque ei hoc persuasit, & ipse extemplo migrauit è vita. Felix autem de repente flagello etiam cęlitus impacto oppressus, sanguinem dies noctesq; ex ore fudit: quippe sanguis ex omnibus vndique corporis vt ita dicam vasis, quibus continebatur, ad eam partem confluxit. Itaque vniuerso eius sanguine ad hunc modum exhausto, statim extinctus est, & æternæ morti traditus. Has quidem pœnas isti pro sua impietate dederunt.

De filio sacerdotis. CAP XIII.

PEr id temporis, adolescens quidam, filius sacerdotis, in impia educatus religione, se in numerum piorum aggregauit. Nam mulier quædam illustris ob pietatem, & diaconatus munere dignata, matri huius adolescẽtis perfamiliaris, eum cum matrem aduentanté (adhuc quidem valde adolescẽs erat) forte salutauit, magnopere est eũ ad veram pietatem cohortata. Mortua verò matre, venit ad

eam

eam adolescens, & consuetam ab ea disciplinam perdiscit. Atquè firmè in animo defigens eius consilia, percontatur magistram, qua via possit superstitionem patris deuitare, & veritatis, quam illa prædicabat, compotem fieri. Cui illa, oportet, inquit, patrem deserere, & illi tum & illius fabricatorem præponere: & alteram petere ciuitatem, in qua potes latitare, & impii tyranni manus effugere: pollicebaturque se ei rei prospecturam. Tum adolescens, at, inquit, deinceps veniam ad te, & tibi meam animam committam.

Paucis interpositis diebus, Iulianus Daphnen contendit, publicum epulum celebraturus: Cunque eo vnà proficiscitur sacerdos, adolescentis pater, qui Imperatorem comitari consueuerat. Adolescens erat cum patre, & frater vnà. Isti nanque in cibo Imperatoris aqua lustrali expiando ædituorum munere fungebantur. Septem dies festum Daphne agi solet. Primo die adolescens, vbi toro astans Imperatoris, obsonia aqua lustrali expiauerat, consuetoque scelere polluerat, curriculo currit Antiochiam, & ad eximiam illam mulierem recta profectus, ego, inquit, venio ad te, vti à me promissum est. Tu ergo saluti tam corporis, quàm animæ consulito, promissumque præstato. Quamobrem illa surgens extemplò, adolescentem deducit ad Meletium: qui eum in superiore parte ædium, in quibus habitabat, commorari iussit.

Pater autem quærere adolescentem, perlustrare vndique Daphnen, atque ad vrbem contendens, circuire plateas, & angiportus, circũferre in omnes partes oculos non cessat. Quod quidem fecit, magno illius inueniendi desiderio incensus. Vbi ventum est ad eum locum, in quo erant ædes Meletij, oculis sublatis, videt eum ex tabulato despicientem: ad quem accurrens, inde abstraxit abduxitque. Atque ei domum reducto, primum permulta inflixit verbera: deinde verucula candentia manibus, pedibus, & dorso impegit: postremo concluſit in cubiculo, ostio foris obserato, ipseque Daphnen reuertit.

Ista ille ipse cum ætate iam admodum exacta erat, mihi narrauit: addiditq; etiam, se numine afflatum, & diuina repletum gratia, omnia patris simulachra confregisse, eorumque irrisisse imbecillitatem.

Postea verò complexum animo facinus, quod conſciuerat, cœpit patris aduentum pertimeſcere, oraſſeq; Chriſtũ dominum, vt ipſi ferret auxilium, ſeras perrumperet, & oſtia patefaceret. Nam tua cauſa, inquit, hæc & perpeſſus ſum, & admiſi. Quę cum dixiſſet, excidiſſe ſeras, & oſtia aperta eſſe: Inde igitur recurriſſe ad magiſtram: quæ eum veſte induit muliebri, & poſtquã in chamera collocaſſet, iterum ad Meletium deduxit. Meletium verò Cyrillo, qui tum Hieroſolymorum fuit Epiſcopus, ipſum cõmiſiſſe, & ita noctu iuiſſe in Palæſtinam. Poſt mortem autẽ Iuliani iſte adoleſcens patrem ad veram traduxit religionem. Etenim cum iſtud, tum alia nonnulla nobis ipſe narrauit. Quare iſti hoc modo ad Dei cognitionem adducti, verã ſaluté coſecuti ſunt.

De Iouentino & Maximiano Romanis.
CAP. XIIII.

IVlianus verò liberius, imò verò impudentius aduerſus verũ Dei cultũ arma ferre: & quanq; perſonã induebat modeſtię, tamẽ retia parare, atq; tẽdere plagas cępit, quę homines errore deceptos in impietatis perniciem inducerent. Nam primum fontes, tum qui in vrbe erant, tum qui Daphne, ſceleratis victimis contaminare, quò ſinguli, qui aquam guſtarent, tetra nequitiæ labe inficerentur. Deinde quæ in foro exponebantur, eadem ſceleris macula inquinare. Nam panes, carnes, fructus, olera, & alia omnia eſculenta aqua luſtrali aſpergebãtur. Quæ cum viderent Chriſtiani, & ſi non poterant non gemere, lamentari, & ſcelera illa impenſẽ deteſtari, tamen eiſdem veſcuntur, legi apoſtoli obſecuti ita iubenti: Quicquid in macello venditur,
1. Co. 10. comedite, nihil diiudicantes propter conſcientiã. At duo tamen viri re militari præſtantes (erant nanq; ſcutati milites, & ſatellites imperatoris) in quodam conuiuio acerbius & maiore cum animorum ardore horrenda illa ſcelera deplorant, verbisque trium puerorum planè admirabilium, qui Babyloni olim ſe tam præclarè geſſerant, vtuntur: Nã, inquiunt: Tradidiſti nos regi iniquo, qui te deſeruit ſupra
Danie. 3. omnes gentes terræ. Quæ verba vnus ex conuiuarum numero indicauit Imperatori. Ille confeſtim optimos illos viros

viros ad se adduci iubet: percúctatur, quid dixerint. Illi tum occasionem ex imperatoris rogato sibi oblatam arbitrati liberè, quid sentirent eloquendi, insigni quodam zelo incitati, dixerũt ista: Nos in vera educati religione, ò imperator, & legibus in primis præclaris, quas Constantinus & eius filij tulerunt obsecùti, non possumus non grauiter & acerbè iã lamentari, cũ videamus omnia impio scelere referta, & tum esculenta, tum poculenta nefandis & execrabilibus victimis contaminata. Ista nos & domi ingentem vim lachrymarum profundere, & corã te iam flebiliter cõqueri coegerunt. Ista solum in tuo imperio nos malè habent. Quæ cum audiuisset mansuetissimus ille scilicet, & sapientiæ studio deditissimus (ita enim à sui similibus appellabatur) exuit personam modestiæ, & se impium impietatis sceleſtũ prodidit, iussitq; graues & acerbas plagas illis imponi, atq; sic hac vita priuauit, imò verò iniquo illo & calamitoso tempore eripuit, & coronas victoriæ eis conciliauit. Causam autem cur eos supplicio affecisset, non in veram pietatem, pro qua erant è medio sublati, sed in petulantiam, transtulit. Siquidẽ eos propterea multatos dixit, quòd ipsum contumeliis vexarant. Atque ista idcirco diuulgari mandauit, quòd veritatis athletis & nomen martyrum, & honorem inuideret. Istorum alter Iuuentinus, Maximinianus alter appellatus est. Istos Antiochia velut strenuos pietatis athletas venerata, magnifico tumulo mãdauit, & ad hodiernum vsque diem quotannis festo publico eos honorifice celebrat.

Vide homil. Chrisosto. de his martyr.

De Valentiniano, qui postea imperio potitus est.
CAP. XV.

ALii præterea, qui in altis honoris gradibus collocati erant, simili in Iulianum loquendi libertate vsi, similes quoque victoriæ coronas consecuti sunt. Etenim Valentinianus, qui pòst obtinebat imperium, id temporis militum hastatorum in palatio merentium tribunus, singulare studium, quo erga pietatis defensionem flagrabat,

manifestô declarauit. Nam cum amens ille ac stupidus tyrannus Iulianus in fanum fortunæ choreas ducens ingrederetur, & æditui vtrinque ad ianuas consisterent, vti intro euntes, aqua lustrali, vt ipsi opinabantur, expiarent, tribunus Valentinianus, imperatorem præcedens, qui huius rei gratia vtrunque imperium consecutus est, vbi videt guttam aquæ suæ læuæ aspersam, pugnis cædit æditui, seque inde non expiatum, sed turpi labe pollutum ait. Quod factum execrabilis tyrannus conspicatus, eum ad castellum in solitudine situm relegauit, ibique vitam degere iussit. At Valentinianus, anno & paucis mensibus interiectis, imperium tanquam mercedem suæ confessionis obtinet. Nã Deus, iustus iudex, pietatis studiosos non in illa vita beata solum honore & gloria afficit, verum etiam spem de præclaris illis præclarorum laborum remunerationibus, quæ in cælo expectantur, conceptam, etiam donis in hac vita suppeditatis planè confirmat. Erat porrò alia machina ad pietatem oppugnandam à tyranno excogitata. Nam cum aurum, vt vetus mos ferebat, militum ordinibus distribueret, primum ipse solio regali consedit, propeque locari iussit aram plenam carbonum, & thus in quadam mensa poni, Deinde mandatum dedit, vt singuli, qui aurum essent accepturi, primum thus iniicerét aræ, tũ ab ipsius dextera aurum sumerent. Istum erroris laqueum plurimi ignorabant penitus: at qui antè, quis nam esset, didicissent, morbo simulato, ne illo irretirétur, effugiebant. Nonnulli pecuniæ inducti cupiditate, suam neglexerunt salutem: alij metu fracti, veram pietatem prodiderunt.

De Confessoribus aliis.
CAP. XVI.

POst istam pernicioſam pecuniæ distributionem, nonnulli, qui aurum acceperant, in conuiuio quodã fortè vnà epulantur. Quorum vnus, sumpto in manum poculo, non antè bibebat, quàm salutare crucis signũ adhibuisset. Atque cum quidam è conuiuis eum increparet, diceretque illud rei paulò antè ab eo gestæ prorsus repugnare,

nare, sciscitatur quid sit quod in factis suis repugnantiã habere asserat. Ille tũ arę, thuris, & negatę fidei eũ in memoriã redigit: aitque ista confessioni Christianæ prorsus aduersari. Quibus auditis cõplures ex conuiuis flebiliter eiulare, lamentis se dedere, & capillũ lacerare cœperunt: surgentesque de conuiuio, per forum cursitare, se Christianos esse clara voce profiteri, imperatoris artibus impulsos esse in fraudem, palinodiam canere, & cladem inscitia fortè acceptam, pugna renouata sarcire velle. Cum eiusmodi querela & clamore contendunt ad regiam: contra tyranni fallacias vociferantur: postulant in ignem coniici, vti igne inquinati, igne denuo expientur. Hæc & alia his similia locuti, scelerati tyranni animum ad insaniam adegerunt. Itaque primum capita ceruicibus abscindi iubet. Quos ad supplicium extra vrbem subeundum abductos permagna populi multitudo secuta est: quæ quidẽ & magnitudinem animorum, & loquendi in pietate tuenda libertatem, quæ in illis elucebat, suspexit atque admirata est. Vbi autem ventum est ad locum, in quo malefici puniri solent, qui erat inter eos natu maximus, orat carnificem, vt primum minimum natu securi percutiat, ne ille aliorum cædem intuens, præ timiditate succumbat. At simul vt iste humi posuerat genua, & carnifex ensem vagina eduxerat, nuntius quidam accurrit illis veniam indicaturus, qui cum longo interuallo à loco abesset, clamore vetuit cædem fieri. Tum ille natu minimus molestè ferens se à cæde liberatum, Romanus, inquit (sic enim vocabatur) nequaquam dignus etat, qui martir Christi appellaretur. Atqui malitiosus ille tyrannus tametsi cædem athletis illis inferri idcirco prohibuit, quòd inuidia inflammatus, illos voluit martyrii gloria priuare, tamen non siuit eos suas ipsorum incolere ciuitates, sed ad extremas imperii Romani oras relegauit.

De Artemio duce & Publia diaconissa, & diuina eius in loquendo libertate, & Iudæis templum ædificare conantibus, & inflictis illis diuinitus plagis. CAP. XVII.

IDem porro tyrannus Artemium militum in Aegypto merentium ducem, propterea quòd cum illum magistratum Constantii temporibus nactus, plurima simulachra cõfregerat, non solum exuit bonis, verum etiam obtruncauit. Hæc sunt mansuetissimi illius & iræ temperantissimi (ab impiis enim his nominibus appellatur) egregia facinora. Hoc loco præterea historiam de fœmina quadam præstantissima planè memorabilem narrabo. Nam fœminæ etiam diuino pietatis amore ac studio armatæ, huius tyranni rabiem prorsus contempserunt. Publia fœmina illis temporibus nobilissima, & propter virtutis suæ præstantiam plurimorum celebrata sermonibus, matrimonii iugo aliquamdiu copulata, fructum deo, dignum sanè admiratione obtulit. Nam Ioannes, qui longo tempore presbyteris Antiochiæ præfuit, & sæpe ad primatum apostolicum suffragiis delectus, semper illum honoris gradum recusauit, ex eius ventre, tanquam ex admitabili solo editus est. Hæc mulier chorum virginum perpetuam castimoniam professarum se cum habens, deum omnium opificem ac seruatorem hymnis assiduè celebrare solet. Ac cum imperator illac prætergrederetur, virgines inter se multo clariore voce canunt, ratæ illum cõsceleratum tyrannũ cõtemnendum esse, & omnium irrisione ludendum. Canebant autem illos potissimum psalmos, quibus debilitas simulachrorum scitè deridetur, & cum Dauide dicebant: Simulachra gentium, argen
Psal. 113. tum & aurum opera manuum hominum. Ac postq; versus, qui illa sensus omnis expertia esse pronũciant, recitauerãt, istũ adiungebãt: Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui cõfidunt in eis. His Iulianus cũ maxima animi ægritudine auditis, iussit vt eo prætergrediente conticesserẽt. At Publia eius leges paruo ęstimãs, maiore cum alacritate chorum virginum in vnum coegit, & illo prætereunte denuo
Psal. 67. cãtare mandauit: Exurgat deus, & dissipentur inimici eius.

Itaque

Itaque tyrannus grauiter commotus, iubet magistram chori ad se adduci: quam cum anum propter ætatem ingrauescentem cum primis venerandam cerneret, tamen neque canicie corporis ad misericordiam illius capiendam, neq; animi virtute ad honorem ei tribuendum inducitur, sed satelliti cuidam dat mandatum, vt vtramque malam verberet, & genas cruentet manibus. Illa hanc contumeliam pro summo honore ducens, domum reuertitur, & tyrannum, vt solebat, spiritualibus cantilenis perstringit: non aliter quàm ipse cantilenarum scriptor, & magister Dauid, qui malignũ spiritum, quo Saul agitabatur, compresit. Etenim iste tyrã 1. Reg. 16
nus, vbi sceleratos dæmones sibi familiares reddiderat, Corybantum more furere, & contra verum dei cultum rabiem exercere non destitit. Nam ea ratione adductus, Iudæos cõtra verè Christianos armauit. Ac primum eos in vnum coactos interrogat, quid sit causæ, cur cum lex hostias immolare præcipiat, illi non immolent. Atque vt primum responderant, vnum locum ad cultum præscriptum esse, illico ipse dei hostis Iulianus, iubet templum dirutum deintegro extrui: qui dum existimabat (quæ eius fuit insciția) prædictionem domini se posse eludere, eius veritatem magis confirmauit. Quę verba cum Iudæi cupidè audiuissent, omnibus suis tribulibus per totum orbem terrarum dispersis mandata eius significarunt. Qui eò vndique confluentes, tum pecuniam, tum propensum studium ad templi ædificationem conferunt. Ad quod quidem opus tyrannus ipse, qui mandatum dederat, quàm plurima suppeditat, non magnificentiæ suæ declarãdæ, sed oppugnandæ veritatis cupiditate inflammatus. Mittit etiam vnà cum illis præfectum operis, idoneum sane impiorum mandatorum administrum. Ferũt autem Iudæos ligones ex materia argentea, palas etiam & sportas confeciſſe, Ac cum fodere inciperent, & aggerè exportare, tametsi multa milia hominum in hoc opere faciendo interdiu laborem suum collocabant, tamen noctu aggeré sua sponte in fossam denuo translatum fuisse. Diruisse prętera veteris ędificii reliquias, dum in spem veniunt omnia de integro construendi. Verùm postquam infinitos gypsi & calcis modios in vnum congesserant, ex improuiso ventos vehementes cœpisse spirare, turbines ingruere,

tempestates ac procellæ oriri, qui totam illam materiam penitus dissipauerunt. Ac cum pergerent porro insanire, nec diuinæ benignitatis indulgentia sapere vellent, primum terræ motum maximum factum esse, & eos qui diuinis Christi mysteriis minimè initiati erant, supra modum obstupefeciſſe. Sed vbi metum deposuerant, ex defossis fundamentis erupisse ignem, combussisse fossorum quàm plurimos, alios in fugam vertisse. Noctu item permultis in porticu quodam vicino dormientibus, subito ædificium cum tecto disiectum esse, oppressisseque omnes, qui ibi se quieti dederant. Eadem quoque nocte, & postridie rursus, fulgentem crucis salutaris formam in cœlo visam esse, ipsaque Iudæorum vestimenta crucis figuris, non fulgentibus illis quidem, sed ex nigro colore confectis signata. Quas res, illos dei aduersarios conspicatos, & plagas cœlitus inflictas admodum veritos, aufugisse inde, & rectà domum se recepisse, plane confessos esse eum verè deum, quem maiores sui cruci affixissent. Quæ tametsi ad aures Iuliani permanabant (in omnium namque ore versabantur) tamen illius cor non aliter atque Pharaonis olim, prorsus occaluit.

De expeditione eius contra Persas, & oris in loquendo libertate nobilis ciuis Beræensis, & pedagogi prædictione. CAP. XVIII.

POstea verò quàm Persæ de morte Constantii facti certiores, animos collegerant, & bello ante denunciato, in fines Romanorum inuadebant, visum est Iuliano, quanquam propugnatore Deo carebat, exercitum cogere. Sed ante quàm arma sumeret, misit nuncios ad Delphos, ad Delum ac Dodonem, ad alia deniq; oraculorum loca sciscitatum vates, vtrum bellum ei gerendum sit. Illi autem bellum suscipere jubent, pollicenturq; victoriam. Vnum verò ex oraculis, quo eorum mendacia perspicuè coarguantur, hoc loco citabo: quod ita se habet.

Ibimus in Tharem Superi, victoria certa est.
Mars ego ductor ero, diuum inuictissimus armis.

Quemadmodum hi, qui Apollinem deum disertum, & Musa-

Musarum principem vocant, ridiculos istorum carminum numeros lepidè irrideant licet : Sic ego comperto huius dei mendacio, vicem Iuliani in errorem inducti meritò deplorare possum. Iste deus Tigrim Therem fluuium nuncupauit, propterea quòd est θηρίον id est, bestia eodem nomine appellata. Hic fluuius è montibus Armeniæ erumpens, labitur per Assyriam, & tandem in sinum Persicum influit. His igitur oraculis deceptus miser, & somniabat victoriã, & post bellum Persicum Galilæos adoriri cogitabat. Nam Christianos vocauit Galileos, ratus quidem ex eo nomine notam ignominiæ illis impressurum. At debuerat, præsertim cum esset in literis educatus, secum considerasse, nominis mutationẽ ad alicuius famã lædendam momẽtum habere planè minimũ. Nam neque Socrati, si Critias nominatus fuisset, neq; Pythagoræ, si Phalaris, labes vlla ex nominum mutatione aspersa fuisset infamiæ, neque Nereus, si Thersites vocatus, pulchritudinem sibi datam à natura amisisset. Sed istorum nihil Iulianus, tametsi eorum cognitionem accuratè tenebat, mente complexus est, Sed putauit ex nomine haudquaquam nobis conueniente, nostram se posse existimationem violare. Atque oraculorum commentis fidem adiungens, minabatur se in ecclesiis Christianorum lasciuæ deæ simulachrum collocaturum. Etsi cum his minis proficiscebatur, tamen Berœæ ab vno viro deiectus est. Is tametsi ob alias res illustris fuit (quippe in Berœensi rep. gerenda principem locum obtinuit) tamen singularis pietatis amor quo flagrabat, eum multo reddidit illustriorem. Nam cum ad impietatem id temporis regnantem filium delapsum cerneret, expulit domo, & palam abdicauit. Qui ad imperatorem in diuersorio vrbi vicino commorantem accedens, ei tum quid ipse sentiret, tum quo pacto pater ipsum abdicasset, exponit. Tyrannus autem iubet adolescentem animo esse tranquillo, pollicitus se eum in gratiam cum patre reducturum.

Itaque vbi venit Berœam, principes viros ciuitatis vocat ad conuiuium: in quorum numero erat adolescentis pater. Quem cum filio suæ ipsius accumbere mensæ imperat, atque circiter medium epulum sic patrem adolescentis alloquitur. Est iniquum planè, mea quidem

senten-

sententia alicuius animum, qui ad alteram religionem deflexerit, vi cogere, & inuitum ad cõtrariam traducere. Qua propter ne cogas filium etiam nolentem tuæ assentiri opinioni, quandoquidem neq; ego tibi vim affero, licet perfacile te possim compellere, vti meæ sententiæ obsequaris. Tum pater adolescentis fide in deum animum exacuẽs, de istoccine, inquit, scelerato, o imperator, verba facis, qui & deo odiosus est, & mendacium veritati anteponit? Rursus Iulianus personam induens mãsuetudinis, heus tu, inquit, desine maledicere. Atq; ore ad adolescentem conuerso, mihi inquit, tuæ res curæ erunt, quandoquidem patri, vt istud agat persuadere non queo. Ista quidem narratio nõ est frustra à me instituta: quippe ex ea plane ostendere volui, nõ modò admirabilem diuini hominis in loquendo libertatẽ, verum etiam quòd erant quàm plurimi, qui tyranni illius potentiam penitus contemnerent. Etenim Antiochiæ itidem vir quidam facile optimus, qui adolescentibus doctrina instituẽdis operam dabat, magnam familiaritatem, vtpote multo literatior, quàm vulgus præceptorum solet, conflauit cum eo, qui id temporis inter doctores primas tenebat, Libanium dico tam crebris sermonibus apud sophistas celebratum. Qui cum impius esset, expectaretq; victoriam, & minas Iuliani ante oculos mentis statueret, à ludimagistro, quò nostræ religioni quasi per iocum irrideret, scisciatur, quid rerum gerat Fabri filius. Qui diuina completus gratia, prædixit, quod erat paulo post euenturũ. Nam huius, inquit vniuersitatis opifex deus, quem tu per risum fabri filium nominas, loculum fabricatur. Neque certe multi dies præterierant, cum nuncius allatus est de scelerati illius morte, qui in loculo reconditus, & ad sepulchrũ elatus, se frustra minas iactasse declarauit: ex qua vna re dei gloria fuit magnopere illustrata.

De sancti Iuliani monachi prophetia.

CAP. XIX.

PORro autem Iulianus cognomento Sabba (sic nanque lingua Siriaca vocabatur) cuius vitã in historia nostra, qui Philotheus inscribitur, literis mãdauimus, eorũ viuendi

tendi genus, qui sunt expertes corporis, in corpore imitatus, cum esset de Iuliani minis certior factus, longe attentius preces deo omnium moderatori adhibuit. Atque eodem ipso die, quo Iulianus interfectus est, quanquam iter viginti dierum & amplius aberat ab exercitu, cædem eius inter precandum cognouit. Nam ferunt eum dum dominũ clementem & benignum supplex oraret, de repente fletum repressisse, & effusum in lætitiam exultasse gaudio, hilariq; vultu cœpisse intueri: qua re voluptas quam capiebat animo, manifestò declarata est, Quem familiares eius cum ita mutatum cernerent, orasse vt causam lætitiæ ipsis indicaret: eum autem respondisse, aprum syluestrem, hostem vineæ domini, debitas scelerum in Christum admissorum pendisse pœnas, & mortuum iacere, ne amplius Christianis insidias struat. Quibus cognitis, omnes triumphare gaudio, & hymnum, quo deo gratias agerẽt, cantare cœperũt. Postea autem facti erant certiores ab illis, qui mortem eius nunciabant, sceleratum illum tyrannum extinctum eadem die ac hora, qua diuinus ille senex Iulianus eum cecidisse & cognouerat & prædixerat.

De Iuliani Imperatoris in Persia cæde.
CAP. XX.

IStius tyranni temeritatem mors eius apertissimè declarauit. Nam trãsmisso flumine, quod Romanorum à Persarum diuidit imperium, & exercitu traducto, cõfestim incendit naues, quò milites ad bellum gerendum non persuadendo impelleret, sed necessitate cogeret. Verum optimus quisque dux milites suos animorum alacritate cõplere, & si eos animis cadere fortè viderit, verbis confirmare, & ad spem erigere solet. At iste contrà, nauibus quibus in reditu flumen transirent, incensis, spem illico salutis præcidit. Quinetiam cum commeatus militibus necessarius vndiq́ue conquiri, & ad exercitum comportari debuisset, sapiens iste neque domo secum aduehi iusserat, neq́ue hostium agris depopulatis, satis magnam alimenti copiam illis suppeditauit. Nam relicto solo culto & habitato per in-

cultum

cultum & desertum copias traduxit. Ibi milites non modo potione & cibo, verum etiã ducibus itineris destituti, atque in loco etiam solitario oberrantes, cœpere tandẽ sui imperatoris insciti am perspicere. Deinde cum quererẽtur & ingemiscerent, ex improuiso eũ vulneratum offendunt, rabie contra conditorem suum furentem, Martem bellicosum ipsi, vti promiserat, auxilium minime tulisse: Apollinem falsa vaticinatum esse: Iouem deniq́ue fulminantem non in suum interfectorem fulmen torsisse. Itaq; qui antè minas insolenter iactauerat, iam miserè humi proiectus iacuit. Attamen qui debitam illam plagam ei imposuerit, ad hodiernum vsq́ue diem à nemine pro certo cognitum est. Nam alij à quodam sensum oculorum effugiẽte incussam, alii quendam ex Ismaelitis, qui Nomades appellantur, eam inflixisse, alii à milite, qui famis & solitudinis molestias ægrè ferebat, illatam dicunt. Verùm siue homo, siue angelus ensem in eo infixerit, constat sanè eum, qui facinus commisit, diuinæ voluntatis administrum fuisse. Ferunt porrò ipsum tyrannum, simul ac plagam acceperat, manum protinus sanguine impleuisse, illumq́ue proiecisse in aerem, ac dixisse: Vicisti Galilæe, & simul tum confessum esse victoriam, & blasphemiã (adeò enim à mẽte abalienatus erat) in Deum impudenter locutum.

De prestigijs apud Caras post interitum eius deprehensis. CAP. XXI.

POst huius tyranni cædem, fraudulentæ præstigiarum suarum machinæ manifestò deprehensæ sunt. Nam cum stolidus ille per Caras vrbem, quæ etiam adhuc multas impietatis reliquias retinet, iter faceret, relicta ad læuam Edessa, vtpote pietate & vero Dei cultu præclarè ornata, ingressus in delubrum, quod apud impios in maximo honore erat, iubet portas, postquam in eo nefanda quædã mysteria cum sceleris sui sociis obiisset, nõ obserari solum, verum etiam obsignari, & milites quosdam eas assidue obseruare, ne quisquam donec ipse reuerteretur, intraret. At postquam nuntiatum erat eum esse mortuum, & pium imperatorem impio successisse, quidam in illud delubrum introeũtes,

introeuntes, admirabilem scilicet huius imperatoris fortitudinem, sapientiam, addo etiam pietatem, perspicuè deprehendunt. Nam vident mulierculam capillo suspensam, manibus extensis, cuius ventre dissecto, sceleratus iste forsitan ex eius iecore diuinauit se victoriam à Persis reportaturum. Atque hoc quidem scelus Caris deprehensum est.

De capitibus in Antiochiæ palatio inuentis, & publicis Antiochiæ Choræis ac tripudiis. CAP. XXII.

PORRÒ Antiochiæ dicitur multas capsas in palatio refertas hominum capitibus, multosque puteos cadaueribus humanis repletos. Eiusmodi namque facinora execrabilium deorum poscebat disciplina. Vrbs verò Antiochia, vt primum tyrannum trucidatum intellexit, epula publica, crebrosque conuentus celebrare: & non in ecclesiis solum & martyrum monumentis tripudiare, verùm etiam in theatris crucis prædicare victoriam, & tyranni vaticinia irrisioni & ludibrio habere cœpit. Voces autē Antiochenorum contra eum emissas, ponam equidem hoc loco, quò earum memoria posset ad posteritatem remanere. Nam vno ore conclamarunt omnes, vbi tua ò Maxime, ò stolide, vaticinia: Vicit Deus & Christus eius. Per id enim temporis erat vir quidam nomine Maximus, qui tametsi philosophum se esse profitebatur, erat tamen reuera magus, futuraque se posse prædicere iactitabat. Antiochenos autem duorum maximorum apostolorū Petri & Pauli doctrina imbutos, & ardenti amore omnium dominum ac seruatorem complexos, Iulianum perpetuò, cuius memoria hominum animis meritò excidere debebat, detestatos esse, Iulianus ipse locuples testis est: qui ob eam causam librum aduersum eos edidit, & μισοπώγωνα, id est, Barbæ odiū, inscripsit. Sed cū isto Antiochenorū tripudio pro morte Iuliani tyranni facto finem huic libro imponam. Nam nefas planè puto impium tyrannum in eundem sermonē cum pio imperatore concludere.

FINIS TERTII LIBRI.

THEODO-

THEODORITI EPISCOPI CYRI ECCLESIASTICAE HISTORIAE

Liber Quartus.

De Iouiani imperio & pietate. CAP. I.

Ostinterfectum Iulianum, duces vnà cum præfectis in vnum coacti, iniuere cõsilium quis ad regẽdum imperiũ deligendus esset, & quis tum ad militum saluti in hostili solo sapientia & consilio prouidendum, tum ad recreandum statum reip. Rom. in acie nouaculæ, vt dicitur, ob Iuliani iam mortui temeritatem positum, maxime idoneus videretur. A quibus dum de hac re deliberatum erat, exercitus in vnum congregatus, Iouianum postulat imperatorem, qui neque dux, neque ex eorum numero, qui secundas post duces obtinebant, fuerat, sed tamen vir apprime nobilis, illustris, & multarum rerum causa insignis. Nam corpore robustissimo fuit, animoque excelso: quinetiã in bello gerẽdo solebat & in acrioribus certaminibus facilè primas ferre. Porro contra impietatem liberè loquebatur, tyranni potentiam contemnebat, animi propensione cum seruatoris martyribus coniungebatur. Itaque duces consensum exercitus, velut suffragationem diuinã arbitrati, producũt in mediũ præstantissimũ illũ virum, celerrimè primũ suggesto cõstructo, in eo collocant. Deinde cũ omnes nomina, quæ sunt imperatorum propria ei tribuissent, & Augustum ac Cæsarem appellassent, vir ille admirabilis sua consueta loquendi vsus libertate, & neque magistratus, neque milites, vt ad deteriorem partem deflecterent, omnino veritus, non possum, inquit, cum sim Christianus, eiusmodi homi nibus imperare, neque regere Iuliani exercitũ, qui tam pestiferæ doctrinæ præceptis imbutus sit. Nam qui sunt ita

instituti

instituti, hi diuina destituti prouidentia, tũ ab hostibus facilè expugnari, tum eisdem materiam ad lætitiam præbere solent. Quibus verbis auditis, milites cõclamare vno ore, ac dicere. Ne animus tibi, ò imperator, vlla æstuet dubitatione, neque nostri imperium tanquã improbum deuites. Nam & Christianis hominibus, & disciplina veræ pietatis educatis imperabis: Siquidem, qui sunt inter nos ætate prouectiore, hi à Constantino eruditi erant: qui autem adolescentiores, illi præceptis Constantii instruebantur. Tempus certè imperii Iuliani, qui iam morte occubuerit, vt perexiguũ, ita non satis ad erroris pernicié in animis eorum qui eadẽ infecti erant, altius infigendam, fuit.

De sancti Athanasii reditu. CAP. II.

HAc militum oratione vehementer delectatus imperator, concilium deinceps init de salute reip. & quo modo exercitum hostili è regione posset incolumen reducere. Verùm non tam multo egebat consilio, quippe cũ fructus ex pietatis seminibus perceptus, ei subsidio esset. Nam extemplo rerum vniuersarum gubernator Deus, se illius curam suscepisse declarauit, & dubitationẽ, in qua versari videbatur, penitus ei sustulit. Etenim rex Persarum, simul vt intellexit eum creatum imperatorẽ, primum legatos de pace ad illũ mittit: deinde imperat cibaria militibus eius deferri, & res ad victum necessarias venales in solitudinẽ exponi. Itaque pacto ad triginta annorũ spatium fœdere, Iouianus exercitum iam confirmatum & robustum hostili è regione eduxit. Vt primum autem in sui imperii fines ingressus est, primum sanciuit legem, quæ iubebat omnes episcopos ab exilio reuerti, & ecclesias illis, qui fidei formulam in concilio Nicæno æditam inuiolatam seruauerant, restitui. Scripsit porro literas ad Athanasium illum egregiũ huius doctrinæ propugnatorẽ, ab eoq; flagitauit, vt accuratã de sacrosancta fide doctrinã sibi conscriberet. Ille igitur illustrioribꝰ episcopis in vnũ cõuocatis, rescripsit ad Iouianũ, hortatusq; est, vt formulã fidei in cõcilio Niceno factã seruet, vtpote quę doctrinæ apostolicę penitus cõsentiret. Athanasii autẽ & reliquorũ episcoporũ epistolã ad lectionis vtilitatẽ hoc in loco inserere operępretiũ putaui.

Epistola Synodica de fide, à sancto Athanasio ad Iouianum Imperatorem scripta.

CAP. III.

Religiosissimo, & Clementissimo Victori, Augusto Iouiano, Athanasius, & reliqui Episcopi, qui nomine omnium Aegypti, Thebaidis, & Libyæ episcoporum in vnum conuenerunt. S.

RErum cœlestium teneri desyderio, & earum perdiscé-
darum studio duci, pium imperatoré cum primis de-
cet. Nam eo pacto cor habebis reuera in manu Dei
positum, & imperium pacatè ac tranquillè ad multorũ an-
norum curricula administrabis. Et quoniam tua pietas fidẽ
ecclesiæ catholicæ à nobis cupit discere, domino ea de re
gratiis actis, nihil consultius nobis visum est, quàm vt
te de fide in concilio Nicæno communi patrum consen-
su confirmata, in memoriam redigeremus. Nam nonnul-
li, ista reiecta, tum nobis, quòd sectam Arianam sequi
nolebamus, varias struxerunt insidias, tum hęreses & schis-
mata in ecclesiam catholicam inuexerunt. Cæterùm ve-
ra ac pia in dominum nostrum Iesum Christum fides om-
nibus patefacta est, atque ex sacris literis satis cognita re
cognitaque. Nam in ista sancti martyres mortem oppeti-
uere, & iam cum domino domicilium habent. Quæ qui-
dem fides perpetuò mansisset inuiolata, nisi quorundam hę
reticorum nequitia eam peruertere temerè laborasset. Nam
Arius, & eius fautores hãc labefactare, & impietatẽ in eius
locũ introducere studuerunt: dixerũtq; filiũ Dei ex nihilo
ortum esse, creaturam esse, factũ esse, mutabilem esse, atque
multos hoc errore cæcarunt: adeò vt hi, etiã qui in aliquo
numero habendi videbantur, eorum blasphemia à veritate
pariter abducerẽtur. Itaq; sancti patres nostri, quò huic ma-
lo obsisterent, ad concilium Nicænum, vti supra diximus,
conuenientes, hæresi Arianæ anathema denũtiarunt: fidẽq;
ecclesiæ catholicæ scriptis ratam fecerunt, ad eum planè fi-
nem, vti hac vbique diuulgata, erroris incendium ab hæ-
reticis excitatum, prorsus extingueretur. Itaque hæc fides
passim

» pasim in omnibus ecclesiis syncere & lecta & prędicata fu
» it. Verùm nonnulli, quoniam habebant in animo hæresim
» Arianam renouare, hanc fidem à patribus in concilio Ni-
» cęno confirmatam antiquare non sunt veriti: alii verò simu
» lant se eidem assentiri illi quidem, sed re ipsa pernegant,
» dum hanc vocem ὁμοούσιον peruerse interpretantur:
» iidemque isti in spiritum sanctum loquũtur blasphemiam.
» Nam eum creatum esse & factum per filium asserunt. Nos
» igitur cum ex tali blasphemia non exiguam perniciem po-
» pulo allatam fore videremus, dabamus operam necessariò,
» vti fides in concilio Nicæno roborata, tuæ pietati traderẽ,
» quò ipse intelligas, tum quàm accuratè ea descripta sit, tũ
» quanto in errore versentur hi, qui fidẽ contrariã doceant.
» Nam pro certo scias, velimus Augusť. Sanctissime, hanc
» ipsam ab omni sæculorum memoria prædicatã fuisse. Hanc
» confirmarunt sancti patres Nicææ coacti: huic omnes vbiq;
» ecclesiæ assensæ sunt, vt Hispaniæ, Britaniæ, Galliæ, Italiæ
» totius, Dalmatiæ, Mysiæ, Macedoniæ, & cunctæ Græciæ, &
» omnes ecclesiæ Africæ, Sardiniæ, Cypri, Cretę, Pamphylię
» Lyciæ, Isauriæ, & ecclesiæ Aegypti, Lybiæ, Ponti, Cappa-
» dociæ, & regionum finitimarum ecclesiæ, Orientis deniq;
» ecclesiæ, exceptis paucis, qui sectę fauent Arianæ. Nã istarũ
» omnium reipsa exploratè cognitam habemus sententiam,
» literasque ab illis accepimus, proq; certo scimus, Augusť.
» Sanctissime, quòd quamuis pauci huic fidei contradicant,
» non tamẽ præiudiciũ inde potest orbi terræ fieri vniuerso.
» Nam isti diu contagione hæresis Arianæ infecti, studio iã
» acriore veritati resistunt. Atque tametsi tua pietas fidem à
» trecentis decẽ & octo episcopis in concilio Nicęno cõfir
» matam noscat, nos tamen dedimus operam, vt à nobis eã
» accuratè intelligat, & propterea infrà subiunximus: quæ ita
» se habet. Credimus in vnum Deum patrem omnipoten-
» tem, omnium visibilium & inuisibilium effectorem: Et
» in vnum dominum Iesum Christum, filium Dei, genitum
» à patre vnigenitũ, hoc est ex patris substantia, Deũ de deo,
» lumen de lumine, Deum verũ de deo vero, genitũ nõ factũ,
» consubstantialẽ patri: per quẽ omnia facta sunt, quę in cęlo
» & quæ in terra: qui propter nos homines, & propter nostrã
» salutem descendit de cælo, incarnatus est, homo factus est,

passus est, resurrexit tertia die, ascendit ad cælos, venturus
est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Illis
autem, qui dicunt tempus fuisse, cum filius Dei non erat, &
non ante fuisse, quàm nasceretur, & ex nihilo ortum esse, &
ex alia subsistentia vel substantia, quàm patris constare vel
creatũ esse, vel posse conuerti mutariue, sancta, catholica,
& apostolica Ecclesia indicit anathema. In hac fide, sanctis.
Augustin. tanquã diuina & apostolica perseuerandum est ne-
cessariò, neq; probabilitate sermonis, pugnaciue oratione
eam inuertere cuiquã tentandũ: quod amentes Ariani sem-
per factitarunt: dixeruntq; filium Dei ex nihilo ortum esse,
tempus fuisse, cum non erat, conditum esse, factum esse, mu
tabilem esse. Nam ob hanc causam, vti antè dictum est, cõ-
cilium Nicænum eiusmodi errori denuntiauit anathema,
& veram fidem communi consensu cõfirmauit. Non enim
simpliciter patres illi filium dixere patri similem, ne simpli-
citer similis Deo, non autem de Deo Deus verus crederet,
sed scriptis asseuerarũt consubstantialẽ esse patri: quod est
propriũ ingenui & veri filii ex vero & natura patre geniti.
Quinetiam neq; spiritũ sanctum à patre & filio separarũt,
sed ei vnà cũ patre & filio in vna sanctæ trinitatis fide, pro
pterea quòd vna est in sancta trinitate diuinitas, gloriam
tribuerunt.

De restituta Ecclesiis annona, & imperatoris morte. CAP. IIII.

HAc perlecta epistola, tum cognitio imperatoris, quam de rebus diuinis imbiberat, confirmata est, tum amor eius erga easdem magis cœpit exardescere. Itaque cõ scipsit legem, quæ iubebat frumenti congiariũ, quod Constantinus magnus ecclesiis donauarat, eisdem reddi. Nam Iulianus, qui contra Deum ac seruatorem nostrum bellum susceperit, illud vetuerat dari. At quoniam fames ex Iuliana impietate in remp. illata, obstabat, quo minus totum cõgiarium, quod Constantinus largitus fuerat, in ecclesias conferretur, idcirco Iouianus tertiam partem solum id tem poris præberi mandat: pollicetur que fame sedata, integrum congiarum donatum iri. Atque primordiis imperii sui eiusmodi

eiusmodi legibus illustratis, decedit Antiochia, & ad Bosphorum cõtendit. Dadastanæ verò (is pagus est in finibus Bithyniæ & Galatiæ situs) è vita migrauit: qui tametsi ipse maximo præclarissimoque viatico instructus, iter ad cælũ ingressus est, tamen illis, qui suaues eius mores, dignos planè imperatore, degustauerant, non exiguum mœrorem reliquit. Arbitror equidem huius vniuersitatis moderatorẽ Deum, quò nostram improbitatem acrius coerceat, primũ nobis suppeditare bona, deinde nos eisdem denuò spoliare: atque altero quidem docere, quam facilè possit, ea, quæ vult, præbere, altero autem nos coarguere, velut eiusmodi beneficia parum promerentes, & eo pacto ad vitam rectius honestiusq; siue instituendam impellere.

De Valentiniani imperio, & quomodo fratrem suum Valentem in imperij societatem adsciuerit.

CAPVT V.

QVo quidem tempore milites, repentina morte imperatoris cognita, eum vita defunctum, vt patrem luxerunt: atque Valentinianum illum, qui manu ædituum percusserat, fueratque in castellum amandatus, crearunt imperatorem: virum non fortitudine solum, verum etiam prudentia, temperantia, iustitia, & corporis proceritate præstantẽ. Qui animo adeò excelso fuit & verè regio, vti cum exercitus consortẽ imperii ei conaretur adiũgere, illud, quod omnibus in ore est, fertur dixisse: In vestra manu positum erat, milites, cum imperator non eram, mihi imperii gubernacula tribuere: verùm cum iam ea susceperim, non vestrarum partium, sed mearum solum est de cętero communi reip. administrationi consilio & sapientia prouidere. Quæ eius verba tum admirati milites, tum amplexati, se ad eius nutum & voluntatem accommodarunt. Ille, fratre de Pœonia accersito, qui nõdum opinionum & doctrinæ varietate ab eo discrepabat, consortem imperii (quod vtinã nunq; feciſſet) designauit. Cui Asię & Aegypti tradidit dominatum, sibique Europæ administrationem reseruauit. Atque in occidentem profectus, illius regionis

præclaris instruxit legibus, exordiumque à veræ pietatis prædicatione cepit. Nam cum Auxentius, Ecclesiæ Mediolanensis episcopus, labe Ariana infectus, & in multis cõciliis abdicatus, è vita exiuisset, Imperator iste, accersitis ad se episcopis, sic apud eos verba facit. Est vobis, vtpote sacris & diuinis literis institutis exploratè cognitum, qualis debeat esse is, qui sit ad episcopatum gerẽdum delectus: & quòd necesse sit gregem suum non doctrina solum, verum etiam præclara viuendi ratione moderari, & se cuiusq; virtutis exemplar ei præbere, suæque disciplinæ rectam vitæ & morum institutionem testem habere. Quare hominẽ ita instructum in sede & gradu episcopali iam collocate, vti & nos, à quibus hoc gubernatur imperium, ei verè & ex animo capita inclinemus, & illius reprehensionem (nam cum simus homines, errore labi necesse est) velut medicinã animorum cupidè amplexemur.

De Ambrosii Mediolanensis Episcopi ordinatione. CAP. VI.

HAc oratione ab Imperatore habita, Conciliũ Episcoporum contendit ab eo, vti ipse, vtpote sapientiæ & pietatis insignibus præclare exornatus, episcopũ deligat. At ille, maior est, inquit, hæc prouincia, quã quæ viribus nostris sustineri possit. Proinde vos diuina repleti gratia, & illius splendore illuminati, multò melius hoc episcopi deligendi negociũ transigetis. Illi igitur egressi, separatim per se de eo deliberare cœperũt: ciuitatis autem habitatores inter ipsos dissidere, quorum alij hunc, illum alij deligere contendebant. Nam qui errore Auxentij erant imbuti, hi suæ opinionis fautoribus suffragati sunt: qui autem à partibus sanæ & synceræ doctrinæ stabant, illi rursus episcopum secum de fide consentientem habere laborarunt. Hac dissensione cognita, Ambrosius vrbis præfectus, veritus ne quid nouarum rerum molirentur, propere ad Ecclesiam contendit. Illi, seditione cõpressa, vno ore omnes postulant, vti Ambrosius, qui adhuc sacris baptismi mysterijs nõ erat initiatus, ipsis designetur episcopus. Qua re audita, Imperator iubet illum egregium virum extemplo & initiari mysterijs, & episcopum ordinari. Nouerat enim

mentem

mentem eius omni perpendiculo rectiorem esse, & sententias eius quaque regula exquisitiores. Atque coniectura ex consensu eorum, qui dissentientem sectabantur doctrinam, ducta, suffragationem illam diuinitus factitatam arbitratus est. Postea verò quàm Ambrosius diuinum sacrosancti baptismatis munus adeptus erat, & gratiam episcopalem receperat, dicitur Imperator longe præstantissimus (nam rebus his gestis intererat) hymnum ad gratias seruatori ac domino agendas recitasse, his ferè verbis. Gratia sit tibi, domine omnipotens, & seruator noster, quòd cum ipse corpora huic viro commisissem, tu etiam animas ei cõmendasti: indeque declarasti meam iustam fuisse sententiã. Paucis post diebus, cum Diuus Ambrosius valde liberè apud Imperatorem verba faceret, resq; nonnullas tanquam minus recte à magistratibus administratas coargueret, respondit Imperator: noui iam pridem tuam in loquendo libertatem. Qua exploratè cognita, non modo non tuæ in episcopum ordinationi restiti, verùm etiam suffragatus sum. Quare sicut diuina præscribit lex nostrorum animorum erratis medicinã facito. Ista sunt ab Imperatore & dicta Mediolani, & factitata. Porrò autem cum accepisset quosdam in Asia, & Phrygia doctrinam fidei in contro uersiam vocasse, Concilium in Illyrico cogi mandat: atque res decretas stabilitasque ab episcopis, qui ibi in vnum conuocati, fidem, Concilij Nicæni confirmauerant, ad eos, qui de fide inter se contendebant, misit: scripsitque ad illos quoque literas: quarum fratrem suum participem fieri voluit, eumque vti episcoporum decretis adhæresceret, cohortatus est. Citabo quoque legem, quæ & pietatem perspicuè ostendit Valentiani, & sanam itidem Valentis de religione doctrinam, quam eo tempore amplectebatur, manifesto declarat.

Imperatoris Valentiniani, & Valentis de consubstantiali, ad Asianam Diocæsim epistola.

CAP. VII.

Imperatores Max. ſemper Auguſt. Victores, Auguſt. Valentinianus, Valens, & Gratianus, Epiſcopis diœceſeos Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in Domino S.

VBi frequenti in concilio in Illirico coacto multum in vtranq; partem de ſalutari dei verbo diſceptatum erat, beatiſsimi epiſcopi, trinitatem conſubſtantialem eſſe, hoc eſt, patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, certis rationibus oſtenderunt. A qua fide ne digitum quidem, vt aiunt, deflectentes, debito cultu religionem præpotẽtis regis proſequũtur. Quam etiam noſtra celſitudo paſſim prædicari mandauit. Attamen non eſt hæc cauſa cur quidã dicant ſe religionem ſequi imperatoris, qui hunc mundũ gubernat, neglecto ſcilicet illius mandato, qui nobis de ſalute noſtra præcepta dat. Eſt enim præceptum euangelii dei noſtri, qui hanc habet velut ratam definitamq; ſententiam: Reddite, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt dei deo.
Marc. 12. Quid ergo vos dicitis epiſcopi, & verbi ſalutaris antiſti-
Luc. 20. tes? Quòd ſi vos eaedm decernatis, tum certè vos mutuò ipſi complectimini: & imperatoria celſitudine nolite abuti. Nolite perſequi veros dei miniſtros, quorum precibus & bella ſedantur in terra, & incurſiones angelorum, qui à deo deſciuerunt, arcentur. Qui etiam orando peſtiferos dæmones repellere nituntur: qui vectigalia, vti leges poſtulant, penſitare non recuſant: qui poteſtati imperatoriæ non refragantur. Sed ſanctè & ſincerè tum mandatum præpotentis regis, dei obſeruant, tum noſtris legibus obſequuntur. At conſtat vos obſtinatè his rebus reſtitiſſe. Nos patiẽtia ſemper à principio vſque ad finem vſi ſumus. Vos contra animi veſtri impotentiæ obſecuti eſtis. Sed nos à veſtra culpa volumus eſſe vacui & puri, non aliter atque Pilatus, qui
Mat. 27 cum de Chriſto iam tum inter nos vitam agente haberetur quæſtio, noluit eum interficere: & rogatus à Iudæis, vt cruci affigeretur, ſe conuertere ad Orientem, petere aquam manibus, eaſque lauare cœpit, ſimul hæc locutus: Innocens ſum à ſanguine iuſti huius. Ob quam cauſam noſtra Celſitudo ſemper iſtud imperauit, ne quis perſequatur, ne quis quem

» quem submergat, vocetve in inuidiã Christi agricolas, ne-
» ue procuratores summi regis exagitet, ne regnantibus nũc
» nobis nihil hinc emolumenti consecuti, postea vnà cum
» sceleris exhortatore in ea quæ testamenti ipsius sunt dam-
» na incurratis, id quod in Zachariæ sanguine eueniebat. Nã
» funesti illi, perinde ac pestifer dæmon, qui cædis illis soci-
» us erat, mortis supplicio traditi, adueniente cęlitus rege no
» stro Iesu Christo disrupti perierunt.
» Istud mandatum dedimus præsentibus audientibusque ea,
» quæ facta sunt, Amegetio, Ceronio, Damaso, Lampone, &
» Brintesio. Porrò ipsa acta ad vos misimus, vt intelligatis,
» quæ hoc præclarum concilium decreuerit. Nam his literis
» attexuimus decreta concilii, quæ summatim complectun-
» tur ista. Sententiam magni & orthodoxi concilii Nicæni
» sequentes, confitemur filium patri consubstantialem esse.
» Neque certe ita intelligimus consubstantialem, vti quidã
» olim exponebant, qui non syncerè & ex animo concilio
» Nicæno subscripserunt: neque vt alii, qui hoc tempore il-
» los appellant patres, & vim huius verbi, Consubstantialis
» tollunt, sequunturque opinionem eorum, qui tradiderunt
» per hanc vocem, Consubstantialem, nihil aliud significari,
» quàm Similem: per quam vocem filius nulli creaturæ per i-
» psum conditæ, sed soli patri similis ostenditur. Qui ista tra
» dunt, filium Dei nihil aliud quàm creaturam eximiam esse
» impiè plane definiunt. Nos autem non aliter sentimus
» atque duo concilia, quorum alterum iam Romæ, alte-
» rum habetur in Gallia, nimirum vnam eandemq; essenti-
» am esse patris, & filii, & spiritus sancti, in tribus personis,
» hoc est in tribus perfectis, vt Græci loquũtur. ὑποστάσεσι
» Confitemur item, vt est in fidei formula Niceæ edita, con-
» substantialem dei patris filium carnem sumpsisse ex sancta
» virgine, inter homines habitasse, impleuisse omnem pro no
» bis œconomiam, nascendo, patiendo, resurgendo, & in cœ-
» los ascendendo: venturum quoque denuo, vt in die iudi-
» cii, prout quisque se gesit in vita, reddat cuique: carni vni
» uersæ visum fore, diuinam suam demonstraturum potenti-
» am, deum, carne indutum, non hominem indutum diuini-
» tate. Illis autem, qui contraria sentiunt, anathema denunti
» amus. Pari ratione his, qui non ingenuè dicunt anathema

ei, qui asserit filium non ante fuisse, quàm nasceretur, sed tradit eum vi & facultate prius in patre fuisse, quàm re ipsa genitus esset, anathema denuntiamus. Nã istud dici potest de omnibus creaturis, quæ non semper cum deo sunt, sicut filius semper cũ patre est, æterna generatione genitus. Ista de actis concilii summatim complexus est imperator. Ego verò ipsas concilii literas historiæ adiungam.

Illyrici Concilij libellus Synodicus de fide. CAP. VIII.

Episcopi Illyrici Ecclesiæ Dei, & Episcopis Diœceseos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, & Pacacianæ, in domino S.

CVm in vnũ essemus coacti, & diu multũq; de salutari verbo disceptatum esset, tandẽ confirmauimus trinitatẽ consubstantialẽ esse, patrẽ, filium, & spiritũ sanctũ. De qua re consentaneũ videbatur literas ad vos perscribere, nõ captiosẽ & vafre ea, quæ ad cultũ trinitatis pertinẽt, tradẽdo, sed cũ humilitate animi de illis decernendo. Has nostras literas misimus per dilectũ fratrẽ nostrũ & collegã Elpidium presbyterũ. Est quidẽ literis proditũ non in epistola nostra manu scripta, sed in libris Seruatoris nostri Iesu Christi: Ego sum Pauli, ego verò Apollo, ego Cephæ, ego Christi. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Atq; nostra modestia his potuisset esse contenta, vt nullas omnino literas ad vos scriberet: quippe cum vestra prædicatione, qua spiritum sanctũ à patre & filio separatis, tantus terror omnibus prouinciis, quæ à vobis administrãtur, iniectus sit. Itaq; coacti sumus dominum & collegam nostrum Elpidium, cum literis Roma, quæ est caput imperii, ad vos mittere, vt discat, vtrũ vestra prædicatio ita se habeat, an non. Nam qui opinãtur trinitatẽ non esse consubstantialẽ, anathema sunto. Et si quis cum huiusmodi communicare deprehensus sit, anathema esto. His autem, qui prædicant trinitatẽ consubstantialem esse, regnum cœlorum paratum est. Quare obsecramus vos, fratres,

1. Cor. 2.

, fratres, ne aliud doceatis, neue aliud opinemini, sed prædi-
, cetis perpetuò trinitatem consubstantialé esse, quò posítis
, hæredes regni dei fieri. Dum hac de re scriberemus ad vos,
, commonefacti sumus vt in his nostris literis scriberemus
, etiã de episcoporũ, collegarũ scilicet nostrorũ, ístitutione,
, vt si quoquo modo fieri queat è magistratibus qui episco-
, patu functi, probata spectataq; fide fuerunt, cooptentur, sin
, autẽ tales non reperiantur, è sacerdotũ collegio. Ad eundẽ
, modum tum presbyteri tum diaconi de ordine sacerdotali
, sumantur, vt omni ex parte inculpati sint, minime verò de
, curia aut militum ductoribus. Atque propterea non erat
, animus ad vos pluribus scribere, quòd vnũ omniũ nomi-
, ne ad vos misimus, dominum & collegam nostrum Elpi-
, dium, vt accuratè discat, vtrum vestra prædicatio ita se
, habeat, vti à domino & collega nostro Eustathio accepi-
, mus. De cætero, fratres, tametsi dudum in errore ver-
, sati estis, tamen vetere homine depósito, nouum induite.
, Atque idem ipse frater & collega noster Elpidius, docebit
, vos veræ fidei prædicationem: nimirum quod sancta illa
, trinitas consubstantialis est, & Deus pater cum filio, & spi
, ritu sancto sanctificatur, glorificatur: & quòd pater in fi-
, lio exístit, & filius in patre, vnà cum spiritu sancto in om-
, nem æternitatem. Qua re perspicuè declarata, poterimus
, verè confiteri sanctam trinitatem consubstantialem esse,
, vti formula fidei olim in concilio Nicæno edita vult, quã
, etiam patres nostri confirmarunt. Itaque hac fide prædi-
, cata, poterimus scelesti dæmonis retia euitare. Quo repres
, so, copia erit cum nos per literas ad pacem conciliandã mu
, tuò salutandi, tũ vitã quietè tranquilleque degendi. Pro-
, inde scripsimus ad vos, vt Arianos, qui sunt concilii sen-
, tentia abdicati, posítis cognoscere: qui quidem neque
, filium ex patris essentia constare, neque spiritum sanctum
, confiteri volunt. Quorum nomina subiunximus: Poly-
, chronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius,
, Cleopater. Atque hęc quidem ad hunc modum acta sunt,
, ad gloriam patris, & filii, & spiritus sancti in sæcula sæcu-
, culorum, Amen. Vos ad multorum annorum curricula
, optamus in Deo patre & filio seruatore nostro Christo, cũ
sancto spiritu valere plurimum.

De

De Audianorum hæresi. CAP. IX.

ISta cura ab imperatore longe illustrissimo de doctrina apostolica susceptа fuit. Eodem tempore Audæus quidã tum genere, tum lingua Syrus, nouorum dogmatum inuentor vixit: qui iam dudum nefaria scelera parere cœperat ille quidem, sed tum oculis omniũ ea subiecit. Nam primum stultè & inconsideratè intellexit illud: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: quippe deum formam habere humanam existimauit, & membris corporis circundatum suspicatus est, neque sensum ac sententiam sacræ scripturæ omnino percepit, quæ non raro dei actionibus nomina humanorum membrorũ tribuit. Et propterea, quorum ingenia res paulo subtiliores non capiũt, ad hoc modo de diuina prouidentia sentiendum perfacilè inducuntur. Huic impietati alias nõ dissimiles opiniones adiunxit. Nam ex Manetis errore aliquid decerpens, deum omnium rerum moderatorem, neq; ignis neq; tenebrarum opificem esse asseruit. Verùm qui eius sectam sequuntur, ista aliaque, quæ sunt de genere eodem, occultant: quos fertur ab ecclesiasticis conuentibus propterea segregatos esse, quòd pars illorum execrabile exercent fœnus, pars mulierum consuetudine, non vt lex postulat coniugii, sed nefariè impieq; vtuntur. Cæterùm si qui ab istis vitiis sunt vacui, hi cum illis liberè communicant: & ob eam causam prędicant se separatim vitam degere, sicq; suorum dogmatum celant blasphemiam. Est tamen hæc simulatio plena arrogantiæ, & ex doctrina pharisaica plane nata. Nam accusant illi quidem ipsum animorum & corporum medicum, & quodammodo sic cum sanctis apostolis verba faciunt: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister
Marc. 2. vester? Etiam per prophetam de huiusmodi deus sic loquitur: Qui dicunt, mundus sum, ne me tangas: hic est fumus iræ meæ. Sed istorum refutare dementiam non est huius quidem temporis: Ad ea igitur quæ sequuntur, percurramus.

De Messalianorum hæresi. CAP. X.

Per

PEr idem tempus Messalianorum hæresis cœpit pullulascere. Hos, qui nomen eorum in Græcum vertunt. εὐχήτας, id est, precatores vocant. Habent etiam aliam appellationem ex rei effectu ductam. Nuncupantur enim ἐνθουσιασταὶ id est, spiritu aliquo afflati, propterea quòd vim dæmonis cuiusdã in animos suos admittunt, eãq; spiritus sancti præsentiam esse arbitrantur. Quorum autem mẽtes hæc contagio penitus infecerit, hi laborem manuum, velut vtiosum & improbum auersantur: atque quieti se dedẽtes, visa somniorum, prophetias nominant. Huius hæresis principes sunt, Dadoes, Sabbas, Adelphius, Hermas, Symeones, & alii præterea, qui à communione ecclesiastica minimè se seperant, propterea quòd diuinã escam, de qua Christus dominus sic loquitur: qui manducat meam carnem, & bibit meũ sanguinem, viuet in æternũ, neq; prodesse cuiq; neq; obesse affirmãt. Porrò erroris morbũ occultare nituntur, & post reprehensiones impudenter negant se eo laborare, & illis, qui in eadem sunt opinione, quam ipsi animo complectuntur, ecclesia interdicunt. Ob hanc causam Letoius ecclesiæ Melitinensis episcopus, vir singulari studio erga pietatem exardescens, cum videret multa monasteria, imo verò speluncas latronum, hunc contraxisse morbum, ea incendit, & lupos à grege abegit. Eodem modo præstantissimus ille Amphilochius, vrbis primariæ Licaoniæ pastor, & moderator totius nationis, cum intellexisset eã perniciem in illa loca inuasisse, denuò repulit, & greges, quos ipse verbo pauit, illa labe eripuit. Quinetiam Flauianus, Antiochiæ episcopus, vir multorum sermone celebratus, cum accepisset hos Edessæ ætatem agere, & suum venenum in vicinorum animos infundere, missa ad eos monachorũ turba, deduxit Antiochiam, & morbum, quem pernegabãt, extorsit ad hunc modum. Primum dixit accusatores calũniari, & mentiri testes: deinde Adelphium admodum senem, benignè vocat ad se, propè assidere iubet. Tum, quoniam, inquit, ô senex, ad longinquũ temporis spatiũ vitã pagauimus, idcirco & natura humana, & frauduléti dæmonũ aduersariorũ conatus nobis accuratius perspecti sunt & cogniti. Multoq; etiã vsu, quæ & quanta sint dona gratiæ, edocti sumus. Isti cũ sint iuuenes, & nihil istarũ rerũ exquisitè

sitè norint, sermones spirituales audire vix aut ne vix quidem ferunt. Itaq; tu,quæso,dic mihi, qua ratione affirmetis,& spiritum contrarium recedere à vobis, & sancti spiritus gratiam aduentare. His verbis senex ille delinitus,venenum occultatum exprompsit vniuersum,dixitque diuini baptismatis lauacrũ, his, qui eo tincti erant, nihil omnino prodesse, sed solas preces ardẽtes dæmonẽ in animis habitantẽ expellere. Nam singulos,qui eduntur in lucẽ,ex primo parente, vt naturã,ita dæmonũ seruitutẽ traxisse. Quibus ex animis oratione expulsis,spiritũ sanctũ deinceps accedere,suãq; præsentiã tũ sensibus, tũ visui ostẽdere,& nõ corpus solum perturbationum motibus liberare, verùm etiam animũ inclinatione ad deteriora prorsus eripere, adeo vt de cætero neque ieiunio opus sit ad corpus coercendũ, neque doctrina ad refrenandam eius libidinem, & ad danda præcepta, quibus recta viuendi via incedere discat. Et qui sit huius rei compos factus, non modò à lasciuis corporis concitationibus liberum fore, verùm etiam prẽuidere futura, & sanctam trinitatem oculis cernere. Itaque diuinus ille Flauianus,fœtido isto fonte effosso, & impiis eius riuulis patefactis, miserum senem sic affatur: O malis diebus onuste & inueterate, tuum ipsius os te coarguit, haud egò: tua labia contra te testimonium dicunt. Itaque erroris morbo retecto, Syria exacti erant illi quidem, sed in Pamphiliam profecti, eam eadem pernicie referserunt.

Quonam pacto Valens in hæresim deflexerit. CAP. XI.

IAm verò ad reliquam historiam veniam, & tempestatẽ, quæ multos fluctus, eosque turbulentissimos in ecclesiis excitauit,primum explanabo. Nam Valens potitus imperio, quanquam primò doctrinæ apostolicæ ornamentis decoratus, cum Gotthi Istrum traiecissent, & Thraciã popularentur,consilio inito de colligendo exercitu,& bello contra eos suscipiendo,non putauit sibi consentaneũ,vt nudus diuina gratia expeditionem faceret, sed se perfecta sacrosancti baptismatis armatura tegeret,idque præclarè & sapienter admodum. postea tamen & nimia animi mollitie diffluere,

diffluere, & veritatem aperte prodere cœpit: idemque ei accidit misero, quod primo nostro parenti Adam. Nã verborũ lenociniis coniugis suæ delinitus, in seruitutẽ datus est, & factus non captiuus solum, sed etiã muliebriũ verborum fallaciis obsequens. Siquidem illa erroris Ariani laqueis ante irretita, maritum in eosdem inducere laborauit: cuius hortatu in horrendum blasphemiæ barathrum præceps cũ ea deiectus est. Eudoxius autem, qui adhuc ecclesiæ Constantinopolitanæ clauum tenebat, non vt eam rite gubernaret, sed tanquam nauem vndis obrueret, hos non modò in hunc induxit errorem, verùm etiam eidem consecrauit.

Quomodo Episcopos qui virtute maximè pollebant, extorres fecerit.
CAP. XII.

EOdem tempore igitur, dum Valens sacro baptismatis initiatur mysterio, Eudoxius eum miserum obstringit iureiurando, vt in eo impio dogmate perseueret, & omnes, qui contrariæ doctrinæ adhærescunt, vbique ecclesiis exigat. Itaq; Valens relicta doctrina apostolica, hoc pacto ad partem aduersariam traductus est. Atque non longo temporis spatio interposito, cætera, quæ iusiurandum postulabat, executus est. Nam Antiochena ecclesia magnũ eiecit Meletium: Samosatena diuũ Eusebiũ: Laodicensem autẽ Pelagio, pastore sane egregio orbauit. Qui cum adolescens esset, duxit vxorem. Primoque nuptiarum die, in ipso nuptiali thalamo, sponsæ persuasit, vt castitatem pluris quàm concubitum æstimaret, & vt amorem fraternum pro coniunctione iugali teneret, edocuit. Verùm quanquam temperantiæ munus hoc pacto probe administrauit, & alias quoque habuit virtutes huic persimiles, quæ pariter cum ea velut choros ducebant, ac propterea communi omnium consensu ad præsulatum illum ascenderat, tamen splendores illos vitæ præclarè institutæ hostes veritatis minimè reueritus est, Sed tum istum in Arabiam, diuum Meletium in Armeniam, in Thraciam autẽ Eusebiũ, qui doctrina apostolica diuulgãda permultos labores collocasset, relegauit. Iste Eusebius cũ multas ecclesias pasto-

pastoribus orbatas intellexisset, habitu militari indutus, & capite tiara operto, Syriam, Phœniciam, & Palæstinâ peragrauit, quò tum præsbyteros & diaconos crearet, tum alia Ecclesiastica obiret officia. Quòd si quando in Episcopos secum doctrina consentientes incidebat, eos Ecclesiis, quæ carebant pastoribus, præfecit.

De Eusebio Episcopo Samosatensi.
CAPVT XIII.

IAM verò quantam animi magnitudinem quantamque sapientiam idem Eusebius demonstrarit, cum edictum Imperatorium, quo iubebatur in Thraciam proficisci, ad eum esset perlatum, arbitror his, qui eius rei ignari sunt, perneccessarium ad cognoscendum. Sub crepusculum enim venit nuntius, qui hoc edictum afferebat: quem Eusebius tacere, & causam aduentus occultare iubet. Nam si plebs, inquit, studio pietatis educata intellexerit, te demerget in flumen, & à me certe pœnæ tuæ mortis expetentur. Hæc locutus, & vespertino precum ministerio de more perfunctus, tempore, quo somnus solet obrepere, senex solus, fide vnius famuli fretus, ex vrbe egreditur. Sequitur famulus, ceruical tantum & librum secum deportans. Cum autem ventum est ad ripas fluminis. (Nam muros vrbis præterlabebatur Euphrates) conscensa naue, iubet remiges recta traijcere Zeugma. Vbi illuxit dies, iste Zeugma appulit: Samosata querelis & luctu redundarunt. Nam eius discessu per famulum illum qui necessariis Eusebij quædã exposuerat mandata, & quinam essent eum comitaturi, qui etiam libri vnà exportandi, indicauerat, patefacto, omnes se pastore orbatum lamentabãtur. Itaque frequentes per flumen nauigare quò eum quærant, cœperunt. Atque vt primum ad eum veniunt, videntque pastorem suum desyderatum, conqueri, gemere, & ingentem vim lachrymarũ fundere, quo persuadeant ei, vt apud ipsos maneat, & minime sinat oues lupis tradi. Verùm cum persuadere nõ possent, audiuissentque eum recitantem præceptum apostoli, quò perspicuè iubemur magistratibus & potestatibus obtemperare, pars aurum, pars argentum, vestem alij, alij famulos

mulos ei offerunt, vtpote in regionem peregrinam, & longe illinc sitam profecturo. Iste autem paucis quibusdam rebus ab his, qui erant familiaritate coniunctiores, acceptis, vbi omnes tum doctrinæ, tum precationis armis communiuerat, & magnopere co hortatus fuerat, vti dogmata apostolica viriliter propugnarent, ad Istrum contendit. Illi ad vrbem suam reuersi, se ipsi mutuò excitare, & luporum incursiones fortiter depellere nituntur.

De piissimo Samosatensium & Antiochi presbyteri & Euoicy Diaconi zelo.

CAP. XIIII.

ATque hoc loco ardentem & sincerā eorum fidem exponam, quandoquidem iniuriam me illis facturū censerem, si ea non scriptis ad memoriam sempiternā proderetur. Postea verò quàm Arriani gregem pastore longe optimo priuarant, & alterum in eius surrogarant locum, nemo ex vrbis incolis, vel presius ægestate, vel diuitiis affluens, famulus vel artifex, agricola vel consitor, vir vel mulier, iuuenis vel senex, ad conuentum ecclesiasticum, vt moris erat, accedere voluit, sed episcopus solus agebat: quippe nemo aut in eius venit conspectū, aut cū eo sermonē cōtulit, licet diceretur vitam apud eos valde modestè instituisse. Cuius rei hoc erit argumenti, quod sum iam dicturus. Cum ei in animo esset se in balneo lauare, famuli, quò ingredi cupientes prohiberent, fores balnei occluserunt: at ille, vbi videt multitudinem pro foribus stantem, fores aperiri, & omnes audacter se in balneo vnà lauare iubet. Idem quoque præstitit in interiore balneo testudineato. Nam cū sibi lauanti multos astare cerneret, mandat vt fruantur vnà aquis calidis. Illi autem taciti consistebant. At iste eos honoris causa ita stare arbitratus, surgens ocyus, egreditur è balneo. Illi verò aquam hæreticæ nequitiæ contagione infectam esse rati, eam in cloacam emittunt, nouamque sibi infundi imperant. Qua re cognita, iste vrbe relicta, abiit. quippe stultitiæ, imo verò summæ dementiæ putauit esse, vrbem infestam, & communem simultatem erga ipsum exercentē incolere. Quapropter vbi Eunomius (ita enim vocabatur) Samosata reliquerat, tametsi Lucium in eius locum

sufficiebant, lupum planè, & insidiatorem ouium, tamen oues desertæ à pastore, pastoris munus ipsæ obierunt. Nã doctrinam apostolicam integram conseruarũt. Verùm in quãtum odium etiam iste ab omnibus vocatus sit, historia, quam deinceps narrabo, docebit. Pueri in foro pilã mutuò contorsêre, quo quidem ludo se admodũ oblectabant. Ac forte fortuna, dum transibat illac Lucius, pila è manibus pueri cuiusdam elapsa, per asini eius pedes peruolueba tur. Pueri autem vociferari, quippe pilam scelere pollutam existimarũt. Qua re intellecta, dat mandatum vni ex comi tum suorũ numero, vt maneat, discatque quid factũ sit. Pueri verò igne accenso, pilã per eius flammã torquent, sicq; eã purgatũ iri arbitrati sunt. Ac tametsi nõ sum nescius hoc puerile esse, & inueteratę consuetudinis velut reliquias, tamen satis indicij inde capi potest, q̃ esset secta Arriana illi vrbi odiosa. At verò Lucius Eunomii mansuetudinẽ neutiquam est imitatus, sed sicut persuasit magistratibus, vti illi alios complures sacris initiatos in exilium mitterent, ita ipse eos potissimum, qui sanctam diuinamque propugnabant doctrinã, ad vltimas imperii Romani oras relegauit. Euolcium dico diaconũ, quem Oasin vsque, de cuius solitudine multus habetur sermo, amandauit, & Antiochũ tũ cognatione cum Eusebio coniunctũ, cuius sororis filius erat, tum multis recte factis nobilitatum, tũ sacerdotali dignitatum honore, ad extremos Armeniæ fines expulit. Quàm verò præclarè iste pro diuina doctrina decertarit, postea ostendemus. Vbi Diuus Eusebius post multa certamina, postque victorias totidem martyrii corona donatus fuit, conuentus populi, vt assolet, in vnum conuenit. Accessit etiam eo Iouianus id temporis episcopus Pergæ, qui aliquamdiu communioni Arrianæ adhæserat. Itaq; cũ omnes ad vnũ Antiocho ad Eusebio auunculo succedendum suffragati essent, & ad sacram mensam deduxissent, coegissentque genua flectere, simul ac conuersus vidit Iouianum dexteram sibi imponentem, manum eius repulit, imperauitque vt à numero eorum, qui ipsum consecrarent, segregaretur, dixitque se nullo modo posse ferre dexteram illam sibi imponi, quæ sacra mysteria per blasphemiam consecrata receperat. Verùm ista non diu post acciderunt.

derunt. Illo autem tempore in Armeniam interiorem amandatus est. Diuus Eusebius prope Istrum vitam traduxit: quo quidem tempore Gotthi, vti eius scripta declarant, Thraciã populabantur, eiusq; ciuitates obsidebãt.

De sancto Barsa Edessę episcopo, & clericis qui cum eo vna relegati erat. CAP. XV.

BArsem præterea, cuius gloria etiam hoc tempore perillustris est, non Edessæ solum, quam gubernabat, & in ciuitatibus ei finitimis, verùm etiam in Phœnicia, Aegypto, & Thebaide (per has nanque nationes vniuersas fama eius propter virtutis splendorem permanauerat) primum Valens eum Aradum insulam incolere mandauit. At vbi intellexit infinitas hominum multitudines ad eum confluere, etenim apostolica repletus gratia morbos verbo depulit, Oxyrinchum, quod est oppidum Aegypti, relegauit. Rursus postquam eius gloria omnès etiam eo frequentes pertraxit, ad castellũ misit, in extremis oris illius regionis positum, vicinumque barbaris, qui illic habitant, cuius nomen Pheno est. Valens senem illum idoneum sanè regno cœlorum incolam, abducendum curauit. Ferunt eius lectum in Arado insula ad hodiernum diem remanere, multo sanè honore decoratum. Nam multi morbis vexati, vbi in eo decubuerint, ad integram valetudinem per fidem restituuntur.

De persequutione quæ Edessæ sæuiebat, & Eulogio & Protogene Edessenis presbyteris. CAPVT XVI

VAlens autem, grege pastore orbato, Lupum in pastoris locum substituit. Et quoniam omnes, vrbe relicta, extra mœnia conuentus agebant, ipse Edessam proficiscitur. Ac Modesto, qui id temporis præfectus erat, imperat, suos milites, qui tributa solebant exigere, in vnũ cogat, & reliquas copias, qui aderant, assumat, quò multitudinem congregatam dissipent, virgis fustibusque cedant, & aliis instrumentis bellicis, si opus sit, castigent.

Itaque præfectus prima luce, imperatum facit. Qui dum per forum transibat, mulierculam infantem gestantem manibus, & admodum properantem videt. Nam militibus omnibus contemptis, primum eorũ perrupit agmen: quandoquidem animus eius diuino amore accensus, hominum violentiam nihil extimuit, sed eiusmodi terrores pro risu habuit, & ludibrio. Quam tum conspicatus præfectus, cum quid factum esset, intelligeret, eam iubet ad se adduci rogat, quo se conferre velit. Tum illa, cognoui, inquit, insidias contra famulos Dei paratas, & in animo est ad fratres fide mecum consentientes contendere, magno flagrans desyderio cædem à vobis intentatam vnà cum illis subeundi. At infantem, inquit præfectus, quorsum tandem tecum fers? Vt mecum, inquit, mortis optatissimæ particeps fiat. Quæ cum præfectus à muliere accepisset, & ex eius animo aliorum omnium alacritatem perspiceret, refert ad imperatorem, & cædem illis frustra illatam fore docet. Nã & ipsi, inquit, nihil præter dedecus inde consequemur, & eorum tamẽ propensum ac paratum studium haudquaquã extinguemus. Quæ cum dixisset, tametsi perfecit, vt multudo cruciatus expectatos minime subiret, tamen eius præsides, presbyteros dico, & diaconos iubẽtur abduci, & alterum è duobus præstare, nempe vel cõmunicare cum Lupo, vel in vltimas imperii oras relegari. Itaque vt primum omnes in vnum coegerat, leni & blanda oratione conatur persuadere, vti legibus imperatoris morem gerant. Nam est, inquit, extremæ dementiæ, vt pauci homines imperatori tam multis, tamque præpotentibus viris moderãti resistãt. Ac quoniam omnes taciti constitere, præfectus Eulogium eorum presbyterum primarium, virum sanè magna laude prædicandum sic alloquitur: Cur tandem non respondes ad ea, quæ dixi modo? Sanè inquit, non putabam me minime rogatum, quicquã debere respondere. Atqui præfectus, multa, inquit, verba feci, quò vos ad ea, quæ sint vobis emolumento futura cohortarer. Tum Eulogius, est inquit, tua ad omnes habita oratio, & propterea absurdum certè putaui, vt ipse, aliis à respondendo exclusis, solus responderem. Verum si à me libet quicquam scisciteri, nonte celabo, quid sentiam. Cui rursus præfectus, proinde

inde, inquit, communica cum imperatore. Ad quem Eulogius dissimulanter quidem, sed valdè facetè respondet; nunquid cum imperio est etiam sacerdotii dignitatem cõsecutus? Præfectus igitur, intellecta ironia cœpit grauiter succensere, conuicia in presbyterũ iacere, & hæc quoq; verba addere. Non istud dixi, ò stupide, sed vos, vti quibuscum communicet imperator, cum eisdem communicetis, adhortatus sum. Atque simul vt senex dixerat se habere pastorem, cuius nutum sequerentur, præfectus octoginta pariter comprehensos in Thraciam amandauit. Quidum abducebantur in exilium, cultu & obseruantia summa dignati sunt. Nam ciuitates & pagi processere illis obuiam, & maximum honorem, vtpote inuictis Christi athletis deferunt. Sed aduersarii inuidia armati, referunt ad imperatorem, idem ipsum, quod hisce hominibus dedecori fore putabatur, summum honorem attulisse. Quare cognita, Valens dat mandatum, vt bini duntaxat simul eant, & pars in Thraciam, pars ad extremos Arabię fines, alii in quædam Thebaidis oppidula dispergantur. Ferũt autem crudelissimorum quorundam opera tum eos, quos natura coniunxerat distractos fuisse, tum qui fratres erant, ab se mutuò segregatos. Eulogium verò, qui aliis præfuit præsbyteris, & Protogenem secundum ab eo in Antinonen, quæ est in Thebaide relegatum. Quorum virtutem obliuione obrui non sinant. Postquam enim compererunt episcopum illius vrbis eandem secum fidem amplexantem, ecclesiasticis conuentibus communicarunt illi quidem: sed cum viderent paucos admodum in vnum coeuntes, & ciuitatis habitatores gentiles esse accepissent, doluerunt certè plurimum, vt par erat, & eorum infidelitatem grauiter lamentati sunt. Attamen non satis esse cẽsuerunt dolore propterea tangi, sed quoad poterant, eorũ animos sanare laborarunt. Nam Diuus Eulogius in cella conclusus, dies noctesque totas vniuersitatis gubernatorem Deum orauit. Protogenes autem vir apprimè admirabilis, in literis educatus ab Eunomio, & in celeriter scribendo exercitatus, cum locum repperisset idoneũ, ludum aperuit, & pueris docendis operam dedit: atque eos non modo exercuit ad celeri manu scribendum, verum

etiam sacra Dei eloquia edocuit. Nam hymnos Dauidis tanquam dictata illis proposuit, & eas apostolicæ doctrinę sententias, quas eorum ingeniis accommodatas putabat, ediscendas tradidit. Ac cum vnus ex pueris in morbum esset delapsus, venit ad domum eius, & dexteram ægrotantis tangens, precibus morbum depulit. Qua re intellecta, aliorũ puerorũ patres eum ad suas quoque ædes deducunt, orantque vt liberis morbo vexatis opem ferat. At ille respondit, se non prius deum precaturum vti morbum depellat, quàm qui ægrotaret, baptismi lauacro tinctus esset. Cui rei à patribus libenter assensum est. Nam sanitatis desiderium eos ad istud faciendum impulit, & simul tum animo, tũ corpore sanati sunt. Verùm si quando quéquam ex numero ægrotantium ad diuinam spiritus sancti gratiam recipiendã induxisset, eum ad Eulogiũ deducit, pulsat ostium, orat vti tum aperiat, tum sigillum dominicum ei, quem verbo dei ad fidem traxisset, imponat. At cum Eulogius ægre ferret, velut precibus interruptis, tum Protogenes, est, inquit, errantium salus magis necessaria. Itaque mirari omnes Protogenem, cum eum eiusmodi miracula edere, & tam multis lucem diuinæ cognitionis impartire cernerent, primas Eulogio concessisse, & eos, quos verbo dei ceperat, ad illum deduxisse. Meritò igitur multò maiorem præstantioremque virtutem in eo esse suspicati sunt. Postea verò quàm tempestas persecutionis sedata fuit, & ecclesiis allata tranquillitas, istique duo iussi domum reuerterunt, omnes eos producere, lamentari eorum discessum, lachrymas fundere cœperunt, & maximè omnium ecclesiæ illius antistes, quippe qui illis in agro dominico colendo deinceps çareret. Vbi in patriam veniunt, Diuus Eulogius, Barse illo magno ad vitam nullis aspersam molestiis translato, ecclesiæ ab eo gubernatæ clauum obtinet. Protogeni autem illi admirabili dabatur in mandatis, vti Carras coleret, vrbem sane incultam & spinis Gentilium refertam, multosq; & graues requirentem labores. Atque hæc quidem, pace in ecclesiis constituta, acciderunt.

De sancto

De sancto Basilio Cæsariensi Episcopo, & quæ contra ipsum à Valente & Modesto præfecto intentata sunt.

CAP. XVII.

VAlens autem, tota propè dixerim, Christi ecclesia pastoribus nudata, Cæsaream, quam Cappadoces accolunt, proficiscitur. Quo quidem tempore Basilius, præclarum orbis terrarum luminare, illius ecclesiæ antistes fuit. Ad quem Valens mittit præfectum, iubetque vti vel ei persuadeat communionem Eudoxij amplexari, vel si minus illud posset efficere, ecclesia illum eiicere. Nam celebris viri illius fama, quæ ad eius aures permanarat, impedimento fuit, quo minus illum primum adoriretur, ne generoso animo impetum excipiens, eumque repellens, exemplum aliis præberet fortitudinis. Attamen quod moliebatur, simile visum est aranearum telæ. Nam alii episcopi cum veteribus de religione acquieuêre decisionibus, tum velut quædam turres fidei murum firmum tenuere. Cum autem præfectus Cæsaream venisset, Basilium Magnum accersitum honorificè excipit, leni & blanda oratione compellat: hortatur vt cedat tempori, & ne propter nimis curiosam dogmatum obseruationem, eamq; paruò æstimãdam, tot tantasque ecclesias prodat. Pollicetur se imperatoris amicitiam ei conciliaturum, beneficiaq; multis aliis inde euentura prædicat. Cui diuinus ille vir, pueris, inquit, hæc quidẽ oratio cõuenit: siquidẽ illi ac sui similes eiusmodi verba auidè arripiũt: at qui sunt in sacris literis educati, ne vnã quidẽ syllabã diuinorũ dogmatũ prodi sinunt, sed pro istorũ defensione si opus sit nullũ nõ mortis genus libenter amplectuntur. Quod autem ad imperatoris amicitiam attinet, eam cum pietate iunctam magni æstimo: sed si ea careat, pernicioſam esse dico. Ac cum præfectus grauiter commotus esset, diceretque eum amentem esse, tum Diuus Basilius, me inquit, hanc semper amentiam opto habere. Postea verò quàm egredi iussus erat, & quid sibi agendũ sit secum deliberare, posteroque die suam declarare sententiam, & huic orationi etiam minæ adiunctæ, fertur vir ille omni laude cumulandus respondisse:

Ego quidem certe idem, qui iam sum, cras ad te redibo: tu verò ne mutes sententiam, sed minis vtaris velim. Isto cum illo habito sermone, præfectus factus obuiã imperatori, nũtiat ei quæ dixerat Basilius, docet eius virtutem, & quàm virili & excelso animo sit, exponit. Quo quidam tempore imperator tacitus in palatium ingreditur. Vbi autem vidit in familiam suam plagas cœlitus demissas (nã & filius graui morbo afflictatus, iam iam erat è vita migraturus, & coniunx variis calamitatibus oppugnata fuit) istarumque miseriarum causam agnouit, diuinum hominem, quem minatus fuerat se supplicio affecturum, orat, vt domum ad se veniat. Duces autem imperatoris mandata conficiunt. Magnus igitur Basilius tum profectus ad regiam, & filium imperatoris morti vicinum conspicatus, pollicetur eum ad vitam reuersurum, modò sacrosancto baptismate à piis hominibus donaretur. Quæ cum dixisset, exiuit. Imperator verò iureiurãdo, more dementis Herodis obstrictus, quibusdam sectæ Arianæ, qui aderant, pueri baptizandi negocium dat. Puer extemplò obiit mortem. Itaque Valentem pœnitebat, qui mente complexus, quantum ex iureiurando suo verè obseruato accepisset incommodi, rectà ad templum sanctum se confert: fitque doctrinæ Basilii magni auditor, & consueta dona altari offert: Basilius autem eum intra sacra Aulea, vbi ipse sedebat, venire iubet: ad quem longam orationem de dogmatis diuinis instituit, eique dicenti Valens auscultauit. Aderat etiam quidam nomine Demosthenes, culinę imperatoriæ præfectus, qui more planè barbaro orbis terræ magistrum Basilium reprehendit. At diuus Basilius subridens, Demosthenem, inquit, illiteratum vidimus. Vbi verò ille maiore exardescens iracundia, minari cœpit, tuum est, inquit Basilius ille magnus, iusculorum curare condimenta. Nam cum aures habeas oppletas sordibus, sacrosancta dogmata audire non potes. Atque ita ei à Basilio responsum est. Imperator autem sic Basilium admirari cœpit, vti agros, quos ibi habuit pulcherrimos, pauperibus, quorum curã susceperat, quiq; corpore toto labefactati, maxima egebant curatione, donaret. Itaque ad hunc modum Magnus Basilius primum Valentis impetum deuitauit. Secundò autem cum eò accederet, rerũ ante gestarum oblitus (quippe

eius

eius mens à quibusdã veteratoribus expugnata fuit) hortatur Basiliũ, vt ad partem aduersariam se transferat: Deinde cum ei persuadere non posset, iubet edictum de illo in exilium mittendo conscribi. Quod cum sua manu ratum facere conaretur, ne apicem quidem vnum alicuius literæ facere potuit: Siquidem ruptus est calamus. neque id semel, sed iterum, ac tertiò accidit. Ac cum impium illud edictum cõfirmare impensius laboraret, concussa est dextera, tremorq; eam occupauit. Atque cum animo esset præ metu propemodum attonito, chartam manibus dilacerauit. Vnde rerum omniũ moderator deus satis perspicuè ostendit, tum quòd aliis eius permissu eadem ipsa obtigerunt, tum quòd Basilius ope illius insidiis ereptus fuit. Atque vt in isto Basilij negocio potentiam suam monstrauit, sic in illo altero suæ prouidentiæ genere fortitudinem præstantissimorum hominum curauit palam prædicandã. Valentẽ igitur in hunc impetũ facientem spes frustrata est.

De sancti Athanasii morte & Petri successione. CAP. XVIII.

ALexandriæ porro cum victor Athanasius post multa confecta certamina, post totidem etiam reportatas coronas ex huius vitæ laboribus ereptus esset, & ad vitã vacuam à molestiis trãslatus, Petrus, vir facilè optimus præfulatum illum obtinuit, quem primũ B. Athanasius suo suffragio designarat, eiusq; electioni ab omnibus tam sacerdotibus, quàm magistratibus assensum est. Populus quoque vniuersus acclamationibus quantum lætitiæ percepisset, demonstrauit. Nam laborum ab Athanasio susceptorum socius & particeps fuit, & cũ eo tum ibi vitam degente, tum peregrinante semper versatus est, & varios labores cum illo vnà exantlauit. Quapropter episcopi vicini eo simul ire maturant: & qui vitam seuera disciplina exigebant, ii ea relicta, ad Petrum in sede Athanasii collocãdum se cõferunt.

De exturbatione Petri, & Lucij Ariani inductione. CAP. XIX.

POstea verò quam in sede episcopali locatus erat, præfectus illius prouinciæ collecta Gentilium & Iudęorũ multitudine, Ecclesiæ parietes circumsedit, deditque Petro mandatum, vt exiret: atque adeo minatus est se eum, nisi exiret, inuitum inde exturbaturum. Atque ista egit, simulans quidem se velle imperatori gratificari, & contrariam doctrinam tuentes grauibus afficere incommodis, sed reuera, vt impiæ iræ, qua exardescebat, indulgeret. Nam colendis simulachris penitus addictus erat, & festi splendidissimi loco habuit, turbulentam Ecclesiæ iactationem. Proinde Petrus ille admirabilis, cum bellum ex inopinato ortum videret, clam Ecclesia egreditur, & conscensa naue, Romam contendit. Paucis intermissis diebus, Euzoius Antiochia Lucium secum ducens Alexandriam aduentat, eique tradit Ecclesias. De cuius impietate ac scelere Samosata satis fecissent periculi. Populus autem doctrina Athanasii educatus, cum contrarium alimentũ sibi præberi cerneret, conuentus ecclesiasticos deseruit. Quapropter Lucius subsidio satellitum qui simulachra colebant, vsus, alios verberibus cædere, includere in carcerem alios, nonnullos per vim in fugam vertere, quorundam ædes instar barbarorum vastare cœpit. Cæterum à Petro illo admirabili hæ res sunt multò accuratius in epistola explanatæ: quam epistolam ipse equidem, vbi vnum scelus à Lucio editum exposuero, in historiam inseram. Erant in Aegypto homines, qui angelicam plane viuendi rationem summo studio excolentes, à tumultu ac strepitu ciuili se remouerent, vitãq; in solitudine degere instituerent, & loca arenosa planeque sterilia redderent frugifera, & ex virtute, quam velut legem viuendi sibi proposuissent, fructum deo gratissimum pulcherrimumque efferrent. Quod vitæ genus tametsi alij complures colere inceperant, tamen Antonius ille multorum ore ac sermone celebratus se ordinum illorum qui seueram hanc & monasticam viuendi disciplinam sectati sunt, magistrũ longè præstantissimũ præbuit: atq; solitudinẽ palæstrã virtutis monachis effecit. Cuius discipulos (nam ille ipse cum maximo & præclarissimo viatico iam ad portum trãquillitatis appulerat) infelix ille & plane miser Lucius perfecu-

persecutus est. Nam principes sacrosancti illius chori, Macarium dico, illum celebrem, & gentilem eius, quinetiam Isidorum, & alios præterea è speluncis educens, quandam in insulam ab impiis hominibus habitatam, quæ nullum vnquam pietatis magistrum admiserat, relegauit. Ac cum nauigium ad littus insulæ appropinquaret, dæmõ, quẽ insulani colebant, relicto simulachro sibi dedicato, in quo iam diu suũ domicilium habuerat, filiã sacerdotis in furorẽ compulit, & bachantem ad idem ipsum littus, ad quod remiges nauem appulerant, deduxit: cuius lingua pro instrumento vsus, eadem per eam contenta voce effudit verba quæ mulier olim Philippis habens spiritum Pythonis. Omnesque tum viri, tum mulieres audiuere dæmonem illum dicentem: ò vestram potentiam: ò famuli Christi, vbique à vobis abigimur: ex ciuitatibus, & pagis, ex mõtibus & collibus, ex solitudine ab incolis deserta. Sperabamus quidẽ in hac insula ætatem agentes, vestris telis fuisse liberatos, de qua iam spe decidimus. Nam persecutores vos istuc amandarunt, non vt vos afficerent molestia, sed vti nos vestro aduentu hinc expellerent. De insula igitur decedimus: vestræ namque virtutis radiis, tanquam telis percellimur. Hæc & his similia locuti, puellam prostrauere ad terram, ipsique prorsus euanuere. Diuinus autem ille sanctorum chorus puellam precibus excitauit, & sobriam ac sanam genitori reddidit. Huius miraculi spectatores ad sanctorum illorum pedes prouoluti, orant vti per eos salutis viaticum assequãtur: delubrum simulachrorum diruunt, atque piæ doctrinæ splendore illuminati, sacrosancti baptismatis gratia donati sunt. Quibus rebus in vrbe Alexandria palam cognitis, omnes pariter cœperunt Lucium conuitiis lacerare, atque adeo dicere irã Dei ipsos oppressuram, nisi diuinus sanctorũ illorũ cœtus dimissus esset. Itaque Lucius veritus tumultum ciuium, fecit copiam sanctis viris ad speluncas suas reuertendi. Quanquã verò ex his detestabilis eius nequitia & impietas satis cognosci potest, tamen Petri illius admirabilis epistola multò accuratius scelera ab eo admissa explanabit. Sed ne nimis longus sim, ea duntaxat, quæ sunt in media epistola posita, citabo.

De iis

De ijs quæ Lucij impulsu Alexandriæ contigerunt narratio, ex Petri Alexandrini Episcopi epistola.

CAP. XX.

PRouinciæ illius præfectus Palladius, professione Gétilis,& simulachris colendis semper deditus,quoniam sepe animo instituerat bellum contra Christum gerere,tandem copiis,quas supra dixi,in vnũ coactis,Ecclesiam non aliter atque Barbaros subiugare maturat. Tum verò,tũ inquam, facinora longe improbissima admissa fuere. Quæ dum volebam solum commemorare, eorum memoria tantum mihi attulit doloris, vti immensam vim lachrimarum profuderim. Quæ sane ægritudo me diu admodũ oppressisset, nisi diuina quadam cogitatione eam lenire aggressus fuissem. Nam copiæ in Ecclesiam Theonæ (sic enim vocabatur)ingressæ, pro verbis grauibus & Ecclesia dignis,simulachrorum laudes decantare, pro diuinarum literarum lectione, plausus indecoros edere, fractasque voces cũ obscœnitate fundere, & contumelias in Christi virgines iacere non sunt veriti. Quales quidé contumelias lingua proferre reformidat,quippe cum dictu turpes sint. Nam quisnam bene sanus, cum eas tantummodo audiret, non aures penitus obstrueret? Imo vero optaret se potius surdum esse, quàm vt tantam obscœnitatẽ auribus acciperet. Sed vtinam verborum turpitudine contenti, in ea re solum deliquissent, & non improbitate factorum, verborum petulantiam longe superassent. Nam conuitium, qualecunq; illud sit,est quidem tolerabile præsertim his, in quorum animis Christi prudentia, & doctrina diuina habitat. At isti vasa iræ aptata ad interitum, nasuti,qui strepitum lasciuum, sonorum, & velut ex aquæ ductu,vt ita dicam, erumpentem,per nares effundebant,vestes sanctarum Christi virginum, quarum pius vitæ cultus exemplar viuendi sanctorum angelorum expressit, dilacerare,easque nudas, vti in lucem editi erãt, per vrbem triumphi loco ducere & pro sua libidine petulanter & obscœnè irridere cœperunt, de niq; quæ perpetrata sunt tũ crudelia erant tũ peregrina. Quod si quis his rebus ad misericordiã inductus, eos vel vi pro-

« vi prohibere, vel hortando à talibus facinoribus dissua-
« dere conaretur, non sine vulneribus discessit. Verùm proh
« dolor, multæ virgines per vim stupratæ, complures etiam
« fustibus in capite cæsæ, mutæ iacuerunt: quarũ corpora tu-
« mulis mandandi nulla omnino permissa potestas est. Et pro
« pterea complura earum corpora, quæ sunt ab illarum paré-
« tibus cum multo gemitu quæsita, nondũ reperiuntur. Sed
« quid inter res magnas, eas quæ sunt exigui momenti, per-
« sequor. Aut quid in his immoror, & non ad eas, quæ pro-
« pter acerbitatem me ad se rapiunt, properè sermonem trãs-
« fero? Quarum, certo scio, vos magna capiet admiratio, &
« velut attoniti iuxta nobiscum consistetis, obstupescentes
« admodum, quòd dominus tanta clementia vsus sit, ac non
« funditus hanc vniuersitatem deleuerit. Nam quæ neque
« facta sunt, vti scriptum est, neque audita in diebus patrum
« nostrorũ, hæc impii in ipso altari designarunt. Nã velut in
« proscenio, in quo turpis aliqua ageretur fabula, puerũ mas
« culũ, qui sextum denegauerat virilem, & muliebrem sibi af
« finxerat, quiq; tum oculos habebat, vt scriptis proditũ est,
« stibio oblitos, & vultum simulachrorum more, fuco ruben
« tem, habitu muliebri in ipso sancto altari, vbi pro spi-
« ritus sancti descensu inuocari solet, corpore in orbem a-
« cto, & manibus huc illucque cum gestu iactatis, saltare cõ-
« pulerunt: atque in risum immoderatum effusi, nefarias vo
« ces ore extulerunt. Rursus cum istud quoque ad rectum
« ordinem spectare, & præterita facinora decora potius, quã
« nefaria existimarent, vnum ex suis turpetudine insigniter
« nobilitatum, & vt pudore, ita vestibus, sicut natus erat, nu-
« datum, in summo Ecclesiæ solio collocant, turpemque cõ-
« tra Christum concionatorem appellant. Nam pro ver-
« bis diuinis turpitudinẽ, pro graui oratione petulãtiã, pro
« pietate impietatẽ, pro cõtinentia stuprũ, adulteriũ cõcu-
« bitũ cum masculis prædicauit: docuitq; cũ alia, tum furtũ,
« cibum, & potionem, vitæ hominum vtilia esse. Quæ cum
« ita se haberent, & ipse de Ecclesia decessissem (qui enim i-
« bi manere poteram, vbi incursiones à militibus factæ, v-
« bi multitudo argento conducta ad seditionem, vbi nimia
« pecuniæ cupiditas, vbi turbæ gentilium amplissimis pro-
« missis ad maleficia inuitatę?) noster scilicet successor Lu-

cius,

cius,qui partes Lupi nequitia & improbe factis agere impẽ
se studebat,quiq; episcopatũ nõ consensu episcoporũ or-
thodoxorum in vnum conuenientium,non suffragiis verè
clericorũ,nõ postulationi populi,vti sacri ecclesiæ canones
prescribũt,sed pecunia tanquã dignitatẽ quandã,vt ita di-
cam,secularem emerat,illo cum mandato aduenit. Istũ aũt
comitati sunt (solus enim in vrbem ingredi non poterat)
non episcopi vlli,non presbyteri,non diaconi,non populi
multitudo, non monachi hymnos ex sacris literis deprom
tos cantãtes,sed Euzoius,qui iam pridem in sancto & cele
bri concilio Nicæno, cum diaconus esset in vrbe nostra
Alexandria,vnà cum Ario abdicatus fuerat, nunc autẽ præ
sul ecclesiæ Antiochenæ, quam velut pestis labefactat, &
Magnus quidam, Comes prouincialium largitionum,cum
ingenti militum manu,vir nullo nõ impietatis genere sem-
per nobilitatus : qui Iuliani tẽporibus ecclesiam Beryti(ea
autem est vrbs Phœniciæ perilluſtris) incenderat, sed Ioui
ano piæ memoriæ imperatore regnante, eandem suis ipsius
impensis erat denuò ædificare coactus , parũq; aberat,quin
securi fuissent percussus, nisi multis pro eo deprecãtibus,ve
niam ab imperatore impetrauissent. Itaque vos,qui incredi-
bili pietatis studio flagratis , quorum opem ad hæc scelera
vindicanda imploro,hinc consyderare debetis,quæ & quã
ta maleficia ab isto , quem dixi, tyranno Lucio , qui in nos
impetum fecerit,contra ecclesiam Dei designata sint.Nam
non à vestra pietate solum,verum etiam ab episcopis omni
bus orthodoxis sæpenumero abdicatus , ciuitatem ei iustis
de causis admodum infensam occupauit . Quinetiam non
modo , vti insipiens ille blasphemus in Psalmis loquitur,
quòd Christus non est verè Deus, sed etiam vitæ institutis
& ipse corruptus est, & alios corrumpit,inq; maledictis cõ
tra seruatorem ab his, qui creaturam creatoris loco colunt,
iactatis plurimum delectatur . Et quid quæso causæ est, cur
cum simili cum Gentilibus opinione imbutus sit, non no-
ua quadã & inaudita impudẽtia sceleratus Deũ colere aude
at? In cuius cõspectu Gentiles has laudes prædicarunt: Gra
tus est nobis tuus,ò episcope,aduentus,qui filium Dei ne-

gas.

gas. Serapis te amplectitur, hucque adduxit. Atque isti quidem in eo excipiendo nomen simulachri sui patrii recitarunt.

Porrò autem vix momentum temporis iam præterierat, cum Magnus, quem supra nominaui, indiuiduus impietatis istius comes, satelles truculentus, satrapa crudelissimus, copiis cõmissis suæ curæ in vnũ collectis, presbyteros & diaconos numero decem & nouem, quorum non nulli octogesimum ætatis annum præteriissent, comprehendit, & de illis velut in aliquo scelere, eoque Romanorum legibus contrario deprehensis iudicium publicũ exercere, & ignarus legum, quæ sunt pro Christianæ pietatis defensione sancitæ, eos compellere cœpit, vti auitam fidem ab apostolis per patrum successionem nobis traditam proderent: affirmauitque Valentem Augustum imperatorem clementissimum hac re vehementer delectatum iri. Postremo cum maxima contentione vocis hæc verba protulit: ò miseri, obsequimini, Arianæ opinioni assentite. Nam diuinũ numen, licet illa quam colitis religio vera sit, si non vestra sponte, sed necessitate adducti, ab ea discedatis, veniam vobis daturus est. Etenim in his, quæ necessitate peccantur, relinquitur excusationi locus: sed cum sua sponte quisquam deliquerit, carere reprehensione non potest. Quocirca iis rationibus ante oculos mẽtis positis, abiecta omni cunctatione, alacri animo nostræ accedite sententiæ, & dogmati Ariano, quod iam Lucius (eum namque nominauit) palam prædicat, subscribite: pro certo persuasi, quòd si istius doctrinæ obtemperaueritis, sitis pecuniam, opes, & honores ab Imperatoribus consecuturi: sin autem restiteritis, tum carceres, tormenta, quæstiones, flagella, & carnificinæ vobis subeundæ sunt: tum pecuniis, vnà cum possessionibus orbati eritis, tum denique electi è patria, ad loca molestissima incolenda condẽnabimini. Ad hunc modũ igitur generosus iste dux, minis cũ fraude tẽperatis, omnes à pia doctrina & sententia partim cohortãdo, partim cogẽdo deducere studuit. At verò illi, quoniã pietatis proditionẽ plus habere

acce-

acerbitatis vti reuera habet, quam vllum cruciatus genus, existimabant, demum necessitate compulsi, his verbis ei responderunt, virtuteque & virili animorum celsitate, fraudem eius pariter & minas profligarunt: Desine posthac, desine his vocibus nos perterrere: à verbis inanibus profecto tu te cohibe. Nam nos neque nouitium, neque recentem colimus Deum. Ac tametsi tu velut fluctibus iactaris, spumam ore temerè fundis, & tanquam ventus violentus in nos cum impetu ruis, tamen nos ad extremũ vsq; spiritum, sumus doctrinæ pietatis firmè adhæsuri. Neque certè vnquã sensimus Deum potentiæ, sapientiæ, aut veritatis expertem esse, neque patrem interdum existere, interdũ non existere, vti impia Arianorum opinio fert, neque filiũ in tempore ortum, aut momentaneum esse opinati sumus. Nam si filius sicut Ariani somniant, creatura sit, & non sit patri consubstantialis, inde efficeretur, vt pater quoq; non sit: quippe si, vt illi sentiunt, quodam tempore non extabat filius, pater etiam quodam tempore non fuit. Verùm si pater sempe existit, filio videlicet, vero germine, & non ex seminis profluuio enascentis, existente (Deus enim impatibilis) quid est cur non demens & insanus existimetur ille, qui filium, per cuius gratiam factũ est, vt sint omnia, quodam tempore nõ fuisse sentiat? Nam patres nostri per vniuersum orbem terrarum diffusi, ex quorum fide isti excidentes, meritò sanè patre carere dicantur, Nicææ in vnum conuocati, peruersæ Arii opinioni, cuius patrocinium iste nouitius susceperit, anathema denuntiarunt, & filium non ex alia essentia, quàm patris, quod tu nos iam dicere vrges, sed ex eadem ipsa constare asseruerunt. Quod quidem præclarè & cum pia cogitatione complexi, filium ex crebra vocum è sacris literis petitarum collatione patri consubstantialem ingenuè confessi sunt. Itaque cum hæc & alia iis similia dixissent, ad multorum dierum spatium in carcerem eos cõclusit Magnus, ratus se eo pacto illos à pia sententia deducturũ. Verùm illi nõ aliter atque fortissimi in stadio athletæ, omni metu penitus depositio, se rebus præclarè à patribus diuina mẽte & cogitatione gestis quasi per ungẽtes, multò excelsiores animos ad pietatẽ propugnandã habuerũt, torminta nihil aliud, quã virtutis gymnasiũ arbitrati.

bitrati. Sic igitur cum decertarent, & spectaculum, vti scribit beatus Paulus, tum angelis tum hominibus fierent, accurrit tota ciuitas, visura Christi athletas verbera iudicis eos torquentis tolerantia vincentes, & contra impietatem per patientiam erigentes trophæa, & triumphos aduersum Arianos agentes: quos quidem per minas ac fraudem oppressos, dirus iste hostis libidini eorum, qui impietatem cõtra Christum exercebant, se dediturum censuit. Cum igitur tormentis crudeliter eis infligendis fatigatus esset, populusque vniuersus variis querelæ generibus, & multo luctu vteretur, truculentus ille dux, qui omnem exuerat humanitatem, consuetis suis copiis denuo ad tumultum ciendum collectis, Christi athletas ad iudicium, imò verò ad iniustam condemnationem vocat, eosq; ad littus maris sisti iubet: in quo loco cũ simulachrorũ cultores, & Iudæi mercè de cõducti, more suo, cõtra eos vociferarentur, & illi manifestæ insanorũ Arianorum impietati cedere nollent, sentẽtiam de illis populo vniuerso ante tribunal grauiter lamentante, pronunciat Magnus, vt Alexandria exacti, ad incolendam Heliopolim, vrbem Phœniciæ, transportarentur: in qua quidem vrbe ne vnus quidem habitabat, qui Christi nomen audire (omnes enim simulachra colebant) omnino sustineret. Itaque iussis illis actutùm nauem conscendere, ille ipse in litore stans (nam in balneis publicis, quæ prope inde aberant, eos condemnauerat) ensem districtum illis ostendit, ratus quidem se terrorem iniecturum eis, qui ancipiti gladio spiritus infestos dæmones sæpenumero vulneraſſent. Dat igitur mandatum, vt iam cum neque commeatum vllum in nauem imposuissent, neque quicquam omnino haberent, quo exilii molestias subleuarent, inde soluant. Quo quidem tempore ipsum mare, (quod planè mirandum est, & prope incredibile) vndis agitatum spumare cœpit, rei indignitatem, credo, ægrè ferens, & penitus, vt ita dicam, recusans eos viros excipere, ne eo pacto iniqui mandati exequendi particeps fieret. Quippe his, qui ignari erant, barbaram & immanem iudicis voluntatem perspicuè patefecit: adeò vt verè dici possit, hac re cœlum ipsum obstupuisse. Quinetiam tota ingemuit ciuitas, & adhuc lugere non desinit. Nam pars alternis manuum ictibus

bus pectora tundendo ingentem strepitum edere, pars manus simul & oculos ad cœlum tollere, quò Deum de vi sibi illata testarentur, & ita ferè loqui: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quàm iniqua atque adeo indigna edita sint facinora. Denique omnia luctu redundare, planctus, & eiulatus, per vniuersam vrbem peruadere, flumenque tantum lachrymarum de repente manare, vti ipsum mare sua inundatione obruere videretur. Cum autem dux iam ad litus astans, imperaret remigibus, vt vela erigant, tum fiebat fletus promiscuus virginum, fœminarum, senum & iuuenum, tum lamenta cum amaris lachrymis permista, tum clamores ab omnibus tam ingentes editi, vt maris vndosi murmur, quod tumidi fluctus mutuò collisi excitare solent, propemodum obscurarent.

Vt primum verò athletæ Christi, quos diximus, appulere Heliopolim, vbi omnes erant superstitioni dediti, vbi instituta diaboli ad voluptatem explendam comparata, vbi horrenda ferarum latibula (nam montes vndique cœlum propter altitudinem penè attingentes, vrbem illam obuallabant) & omnes deinceps in media vrbe communiter, & singuli priuatim lamentari, & lugubres voces fundere inceperunt, dabatur mandatum à Palladio, vrbis illius præfecto, homine superstitioni deditissimo, vt omnino lachrymare desinerent. Vnde multi qui plorabant, hique præ diuino zelo strenui ecclesiæ propugnatores arrepti, primum in custodiam coniiciebantur, deinde verberibus cæsi, lacerati, & tormentis affecti, ad metalla, quæ sunt in Phenneso, & Proconneso, amandabantur. Inter quos complures erant monachi, ad numerum viginti trium, qui quò sęueram disciplinam excolerent, in solitudine habitarunt: quibus cum vnà diaconus, qui literas tum consolationis, tum communionis à Damaso episcopo Romano ad nos attulerat, manibus à tergo colligatis, à lictoribus palam, tanquam maleficus insigniter improbus trahebatur. Qui acerbioribus tormentis, quàm quisquam homicida, excruciatus fuit, cuius ceruices lapidibus & plumbo crudeliter verberatæ erant. Postremò naue ad traiiciendum conscensa, eodem modo, cum eo, atque cum cæteris actum

est. Nam

« est. Nam omni ope ac subsidio destitutus erat, & pro-
« pterea frontem signo sanctæ crucis consignauit, sicque
« metallis æneis, quæ sunt in Phennesо, traditus est.
« Porrò autem cum iudex tenera puerorum corpora tor-
« queret, quidam eorum post cruciatus remanere iure se-
« pulturæ defraudati, idque cum parentes, fratres, cog-
« nati, & tota, penè dixerim, ciuitas postularet, vt v-
« num hoc, atque adeo vltimum vitæ solatium illis tribu-
« eretur. Sed ò sæuam iudicantis, imò verò condemnan-
« tis crudelitatem. Nam qui pro pietate decertarint, i-
« dem cum homicidis iudicium subeunt: corporaque eo-
« rum manent insepulta: & qui pro fide strenuè dimi-
« carint, bestiis & volucribus obiiciuntur ad vorandum:
« qui denique patres cæsorum conscientiæ causa commi-
« serati sint, tanquam impii facinoris autores, securi feri-
« untur. Quæ Romanorum lex, quæ Barbarorum sen-
« tentia vindicauit in eos, qui patribus cæsorum condo-
« luerunt? Vbinam tale scelus à quoquam veterum fuit
« vnquam patratum? Olim Pharao iusserat Hebræo-
« rum masculos trucidari. Verùm inuidia & metu addu-
« ctus hoc mandatum dedit. At quæ tum gerebantur,
« quanto sunt his, quæ modò designata suut, mitiora?
« quanto optabiliora, si in iniuria optio vlla sit? quanto
« tolerabiliora, si scelus cum scelere (licet scelera aliud
« ab alio seiungi nequeant) velimus comparare?
« Sunt ista quæ commemoro, incredibilia quidem, im-
« mania, dira, crudelia, & barbara, sine misericordia, a-
« mara: Sed tamen amentes Ariani in illis insolenter glo-
« riati sunt, atque adeo tripudiarunt. Cum enim tota
« ciuitas in luctu & mœrore esset (nulla enim domus e-
« rat, in qua, vti in Exodo scriptis proditum est, non ia-
« ceret mortuus) hi, quorum crudeles animi nullo modo
« exsaturari poterant, non conquieuerunt, sed scelus de
« integro exercere aggressi sunt. Nam voluntatem su-
« am, quæ ad deteriora inclinabat, patefacientes, suæ
« maleuolentiæ virus in illius prouinciæ episcopos effun-
« dere cœperunt. Siquidem opera Magni, quem diximus,
« Comitis largitionum, satellitis ad iniuriam satis instru-
« cti, nonnullos eorum in iudicium adducere, aliis

quo libitum erat modo insidias parare, eo concilio, vti omnes vbique impietatis laqueis irretirent, nihil intentatum relinquentes. Quin etiam omnia loca circuire non aliter atque diabolus ipsorum hæreseos parens, quærentes, quem deuorent. Atqui cum in eo, quod conabantur, ab omnibus se destitutos viderent, vndecim tamen episcopos Aegypti, viros, qui ab ineunte ætate ad summam vsque senectutem solitudinem sæueræ disciplinæ causa incoluerant, qui sanctam ac synceram fidem audacter & liberè prædicarant, qui pietatis dogmata vnà cum lacte nutricis suxerant, qui victoriam contra dæmones reportarant, qui virtute aduersarium repressérant, qui Arianam hęresim suis, vt aiunt, coloribus depinxerant, Magno illo, quem suprà nominauimus, velut instrumento crudelitatis vsi, in exilium eiecerunt, oppidumque nomine Diocesaræam à Iudæis, qui dominũ interficiebant, habitatam, incolere compulerunt. Et tamẽ non aliter, quàm Orcus, morte fratrũ minime satiati, vbiq; terrarum, velut amentes ac stupidi, suæ crudelitatis monumenta relinquere non verentur, atque adeò maleficiis se nobilitare studeant. Ecce enim rursus ecclesiæ catholicæ clericos qui Antiochię commorabantur, quiq; cum quibusdã monasticæ vitæ spectatis, tragica eorum scelera testata apud omnes relinquere constituerant, isti vocibus maledicis contra eos in aures imperatoris infusis, Neocæsaream vrbem Ponti relegandos curauerunt: qui quidem propter locorum asperitatem, vita quoque breui spoliati sunt.

Tales quidem tempora illa tulere tragœdias: quæ tametsi silentio & obliuione obruendæ sunt, tamen literarũ monumentis produntur ad eos coarguendos, qui linguis petulantibus dominum sunt insectati: qui quidem morbo blasphemiæ infecti, non modo in totius vniuersitatis dominum & moderatorem Deum conuitia iacere, verum etiam contra pios eius famulos bellum exitiale suscipere non dubitarunt.

De Mania Saracenorum regina, & Mosis monachi ordinatione.

Per

CAPVT XXI.

PEr idem tempus Ismaelitæ agros imperio Romano finitimos populati sunt: quorum dux fuit Mania, quæ non complexa mente eam, quam habuit naturam, animos viriles sibi sumpsit. Eademque post multa commissa prælia, primum fœdus cum Romanis ferit: deinde luce diuinæ cognitionis accepta, postulat episcopum genti suæ designari, Mosen quendam, qui in finibus Aegypti & Palæstinæ habitabat. Cuius postulationi assensus Valens, diuinum illum hominem Mosen Alexandriam adduci iubet, ibique gratia episcopali donari. Vbi verò adductus est, viditque Lucium sibi manũ imponere velle, abfit, inquit, vt tua manus me consecret. Nam tua inuocatione spiritus sancti gratia in neminem descendit. Cui Lucius, vndè inquit, ista coniicis? Non coniicio, inquit, sed certò equidem scio. Etenim pugnas cõtra doctrinam apostolicam, & contrariam ipse doces: atque cum verbis blasphemiæ, impiè facta coniungis. Quis namque impius non tua causa conuentus ecclesiasticos petulanter insectatus est? Quis è laudatorum virorum numero non per te exulauit? Quam immanitatem barbaram maleficia abs te in dies singulos admissa non longè superarunt? Quæ cum animo valdè fidenti dixisset, Lucius eius verbis attentè auditis, eum interficere magnopere cupiebat ille quidem, sed tamen metuebat, ne bellum extinctum de integro accenderet. Quamobrem ad alios episcopos, quos ille ipse postulauerat, deduci iussit. Postremo Moses, vbi cum fide admirabili gratiam episcopalem receperat, ad illos, qui eum requirebant, profectus est, & partim doctrina apostolica, partim miraculis eos ad veritatem traduxit. Atque Alexandriæ quidem eiusmodi scelera à Lucio admissa, & diuina prouidentia mirè compressa cognouimus.

De rebus truculenter Constantinopoli gestis. CAP. XXII.

CONstantinopoli autem, Arriani nauem piis presbyteris refertam sine armamentariis in altum propellunt.

Deinde quibusdam suæ sectæ fautoribus in aliud nauigium impositis, mandatum dant, vt nauem presbyteris refertam incendant. Qua re confecta, presbyteri cum igne & mari paulisper conflictantes, tandem in profundum demerguntur, coronamque martyrii recipiunt.

Valens vero longissimo temporis spatio Antiochiæ vitam degens, impunitatem concessit gentilibus, Iudæis, & aliis quibusque, qui nomen Christianorum sibi assumentes, doctrinam euangelio repugnantem prædicabant. Etenim qui superstitioso errore obstricti tenebantur, mysteria gentilitia obierũt: & cęca opinio à Iouiano post mortem Iuliani extincta, istius imperatoris permissu reuirescere cœpit. Atque Dialia, Dionysia, & Cereris festa non in occulto peragebant Gentiles, vti regnante pio imperatore assolent. sed per medium forum bacchantes cursitabant. Solis autem apostolicæ doctrinæ propugnatoribus tyrannus iste se hostem præbuit. Nam primum illos sacris ædibus (Iouianus enim nunquam satis laudatus imperator eis ecclesiam recens ædificatam dederat) exturbauit: qui simul atque ad montis radicem in unum conuenerunt, hymnis dominum celebrare, diuinaque recitare eloquia cœperunt: infestos aeris turbulenti impetus tolerantes perpessi sunt, interdum pluuia, nonnunquam niue & frigore, aliquando vehementissimo solis ardore afflicti. Verùm imperator ne hac quidem commoditate, licet valde laborioſa, fruendi permisit illis potestatem, sed missis ad eam rem militibus, eorum conuentum disipauit.

Quòd Flauianus & Diodorus orthodoxorum conuentum Antiochiæ congregabant.

CAPVT XXIII.

AT Flauianus & Diodorus tanquam rupes quædam fluctus irruentes fregerunt. Nam Meletio longè à suo grege vitam degere coacto, hi duo curam gregis suscipiunt: & tum lupis sua fortitudine & sapientia resistunt, tum ouibus conuenientem curationem adhibent. Itaque à radicibus montis depulsi, oues ad ripas vicini fluminis

minis pascebant. Non enim more eorum, qui Babylone olim captiui tenebantur, organa suspenderunt, sed conditorem & patronum suum in omni loco dominationis eius hymnis celebrarunt. Cæterùm ne isto quidem in loco conuentum piorum pastorum Christum dominum diuinis laudibus efferentium agi hostis ille passus est.

Proinde duo illi pastores admirabiles, diuinis ouibus velut in gymnasium bellicum coactis, spirituales herbas eis demonstrant. Atque Diodorus, vir sapientissimus fortissimusque, tanquam fluuius limpidus & ingens, tum suorum animos fortitudinis riuulis irrigauit, tum aduersariorum blasphemias synceræ doctrinæ vndis penitus obruit. Qui vt generis splendorem pro nihilo putauit: sic ærumnas pro fidei defensione lubens perpessus est. Flauianus autem optimus vir, & si ex patritiis ortus, tamen solam pietatem nobilitatis loco numerauit: & tanquam palestræ magister magnum Diodorum, velut athletam in omni certaminis genere exercitatissimum perunxit. Nam id temporis quanquam ipse in conuentibus ecclesiasticis minimè cõcionatus est, illis tamen, qui illud munus obibant, magnã copiam argumentorum & sententiarum è sacris literis petitarum suppeditauit. Atque vt illi arcus contra Arrianam blasphemiam tendebant, ita hic ex mente tanq; ex pharetra tela eis subministrabat. Quinetiam hæreticorum retia priuatim & publicè disputando, facile disrupit, & argumenta ab illis proposita aranearum telis similia esse demonstrauit. Istis duobus se in prælio socium præbuit Aphraates, cuius vitam in historia nostra, quæ inscribitur Philotheus, conscripsimus. Nam salutem ouium suæ ipsius tranquillitati anteponens, gurgustio, in quo vitam monasticam excolu erat, relicto, labores pascendi gregis dominici sibi imposuit. At licet superuacaneum putem hoc loco commemorare, quantas virtutis opes collegerit, præsertim cũ in alio opere illud ipsum literis consignarim, vnam tamen rem ab eo gestam, huic peraccommodatam historiæ percensebo.

De sancto Aphraate monacho.
CAPVT XXIIII.

ORontes fluuius palatium à Septentrionibus præterfluit. A meridie autem amplisima duarum contignationum porticus, turres vtrinque habens excelsas, in ipso vrbis muro ædificata est. Inter palatium & fluuium est via publica, quæ eos, qui per portas suas ex vrbe egrediuntur, excipit, rectaque ad agros suburbanos ducit. Hac forte trâsiens diuinus ille Aphraates, se ad bellicum gymnasiũ, quo sanctis omnibus conuenientem curationem adhiberet, cõtulit. Hunc imperator, oculis de sublimi ex porticu regia deiectis, vidit pallio vili ac sordido indutum, & cito gradu, licet confectum penè ætate, incedentem. Ac cum quidam dixisset, hic est ille Aphraates, ex cuius nutu pendet ciuitas vniuersa, ibi tum imperator, cedo, inquit, quo te conferas? Ille tum sapienter sanè & appositè, pro tuo, inquit, regno precaturus. Tum imperator, at domi, inquit, tibi manendum est, & intra cellam, vti lex monastica postulat, orandum. Cui diuinus ille vir, præclarè admodum, inquit, dicis, ô imperator: istud sane mihi faciendum est, & hactenus feci, dum oues seruatoris pace fruerentur. Verùm quoniam iam magnopere conturbantur, & multum illis impendet periculi, necesse est omnes vias persequi, non modò ne à feris capiantur, sed etiam vt conseruentur incolumes. Nam dicito mihi, quæso, o Imperator, Si filia alicuius essẽ, & sederem in conclaui, vti ædes curarem, atque deinde cernerem flammam in eas incidisse, ædesque paternas iam conflagrare, dicito mihi, inquam, quid me facere oporteret: intusne manere, & ædes incensas negligere, expectareque donec flammæ impetus longius peruaderet, an relicto conclaui sursum deorsumque cursitare, & aquam afferre, qua flammam extinguerem? Hoc certè te responsurum cõstat. Nam hæ sunt partes filiæ prudentis & prouidæ. Atque hoc ipsum nos agimus ô imperator. Etenim cum tu iam in patris nostri ædes flammam inieceris, nos circuncursitamus, quò eam maturè possimus extinguere. Quæ cum locutus esset Aphraates, imperator ei interminatus, conticuit. Verùm vnus ex eius cubicularijs grauiores contra hominẽ diuinum iactauit minas, & propterea talem plagam accepit. Forte ei cura balnei commissa fuit, qui simul vt Aphraatem verbis contumelijosis infectatus fuerat, ad balneum

imperatori

imperatori parandum se contulit. Cumque ingressus esset, repente de potestate mentis detui batus, in aquam calidissimam minimeque temperatam se precipitauit, illicoque obiit mortem. Imperator autem sedens, illum expectat, vti indicet, quando in balneum intrandum sit. Vbi verò multũ temporis præterierat, alios mittit, qui moræ causam ei significent. Hi ingressi in balneum, cum omnia intus loca oculis lustrassent, tandem offendunt hominem in aqua feruente minimeque temperata mortuum, corpusque eius ardore dissolutum. Qua re imperatori nunciata, didicere omnes quantum ponderis Aphraatis haberet oratio. Attamen de impia sua doctrina minimè destiterunt, sed more Pharaonis cor suum indurarunt: ipseque ille imperator, quamuis cognito sancti viri miraculo obstupesceret, nõ tamen eius furor contra pietatem incitatus consedit.

De sancto Iuliano, & Antonio magno.
Caput. XXV.

EOdem tempore ille famæ celebritate insignis Iulianus, cuius suprà mentionem feci, & relinquere solitudinem, & Antiochiam venire coactus est. Nam cum Ariani, educati mendaciis, & ad calumnias contexendas valde parati, magnum illũ virum suæ sectæ fauere constanter affirmarent, tria veritatis luminaria, Flauianus, Diodorus, & Aphraates, Acacium strennuum virtutis athletam, qui postea ecclesiam Berœensem valde sapienter gubernabat, Mittunt ad Iulianum, virum omni genere laudis præstantem, oratum, vti in infinitam hominum multitudinem misericordem se præbeat, aduersariorum de se confictum mendacium coarguat, doctrinam denique veritatis confirmet. Huius quidem miracula, quæ tum abeundo, tum reuertendo, tum denique in amplissima illa vrbe edidit, sunt à nobis in historia nostra, quæ Philotheos dicitur, literarum monumentis mandata: quam historiam, qui has res accuratè cognoscere desiderant, poterunt pro arbitratu perlegere. Quòd autem totam ciuitatis multitudinem ad conuentus nobiscum agendos conciliarit, neminẽ arbitror in dubiũ vocaturum, si modo humanã naturam

diligenter consyderet. Nam ros admirabiles & præter oím opinionem, omnes ad se pertrahere solent. Atque quòd iste miracula planè eximia edidit, testes sunt illi ipsi veritatis aduersarii. Idem ipsum iam pridem temporibus Constantii, ab Antonio magno Alexandrię factitatum est. Nam relicta solitudine, totam illam circuibat vrbem, quò omnes doceret, tũ Athanasiũ preconẽ veritatis, tũ Arianos veritatis hostes esse. Itaque non ignorabant illi sancti viri, quæ res cuiq; tempori essent accommodatæ, & quãdo solitudinis otium esset amplectendum, quando rursus vrbana negocia quieti solitariæ præferenda.

Quinam alij monachi hoc tempore celebres extiterint. CAP. XXVI.

ERant etiam eodem tempore alii vitæ monasticæ disciplina valde præstabiles. Nam in solitudine Chalcidensi Abitus, Martianus, Abraames, & alii præterea non pauci in corporibus perturbationibus obnoxiis vitã ab omni perturbatione vacuam traduxerunt. In Apamea item Agapetus, Symeones, Paulus, & alij in eo vitæ genere facile primas tulerunt. In solitudine porrò Zeugmatensi Publius & Paulus. In Cyrestensi quoque vir ab omnibus laudatus Acepsemas, se concluſit in cellulam, & eum vitæ modum sexaginta annos continuos transegit, neque visus à quoquam, neque cuiquam locutus.
Adde his Zeugmatiũ, virum cum primis admirabilẽ: qui tametsi luminibus orbatus erat, tamen circuibat sedulo, quo tum confirmaret oues, tum lupos dimicando profligaret. ob quam causam cellula eius monastica incensa fuit: alteram tamen Trajanus, dux fidelissimus, ei ædificauit, aliasque res ad cultum vitæ necessarias impertiit. In solitudine etiam Antiochena, Marianus, Eusebius, Ammianus, Palladius, Symeones, Abraames, & alij quoq;, qui imaginẽ dei ad cuius similitudinem cõditi erant, integrã conseruarunt. Atq; tum horũ, tum illorũ vitã scriptis prodidimus. Itéque mons, qui vrbi illi amplissimæ imminet, huiusmodi floribus pratensibus pulchrè vestitus est. Nam in eo cum magna nominis celebritate vixit Petrus Galata, & eius gentilis

tilis Aegyptius: quinetiam Romanus, Seuerus, Zeno, Moſes, Malchus, & alii quàm plurimi, vulgo quidem ignoti, Deo autem penitus perſpecti & cogniti.

De Didymo Alexandrino & Ephraim Syro. CAP. XXVII.

PEr idem tempus Edeſſæ vixit, vir planè diuinus Ephraim: Alexandriæ verò Didymus cum laude floruit.

Quorum vterque contra doctrinam veritati aduerſariam libros edidit. Atque Ephraim lingua vſus Syriaca, ea eximium ſpiritalis gratiæ ſplendorem effudit. Nam & ſi doctrinam Gentilium non deguſtauerat, multiplices tamen ac varios eorum errores refutauit, & cuiusque fraudis hæreticæ imbecillitatem ſub omnium aſpectum ſubiecit ad contẽplandum. Quinetiam cũ Harmonius Bardeſaſanis filius, cantilenas quaſdam iam olim compoſuiſſet, & impietate cum ſuaui earum concentu permiſta aures permulſiſſet audientium, eosque in laqueos exitii induxiſſet, iſte, arrepto inde eodem concentus genere, pietatem cum eo miſcuit, atque audientibus medicinam tum iucundiſsimã tum vtiliſsimam abhibuit. Iſtis cantilenis celebria martyrum inuictorum feſta multò ſplendidiora fiunt. Didymus autem à puero ſenſu orbatus oculorum, poeticã, Rhethoricam, Arithmeticam, Geometriã, Aſtronomiã, Ariſtotelis ratiocinandi modos, & eloquentiam Platonis, auriũ adiumento didicit: quibus artibus vſus eſt, non vt veritatem inde hauriret, ſed vt eam illis tanquã armis contra mendacia defenderet. Porrò ſacræ ſcripturæ non literam ſolùm, ſed ſenſus ac ſententias accuratè perdidicit. Atque inter eos qui monaſticæ & ſçueræ viuendi diſciplinæ, ſtudioq; virtutiſ operam nauarent, iſti quos diximus, id temporis præ cæteris excelluerunt.

Quinam hoc tempore in Ponto & Aſia epiſcopi claruerint, & de iis quæ à Valente de bello ad Valentinianum magnum ſcripta ſunt, & eius reſponſo, & de Terentij comitis pietate. CAPVT XXVIII.

Ex eorum

EX eorum autem numero, Gregorius vterque, Naziãzenus & Nyssenus tulere principatum: quorum hic frater Basilij magni fuit, ille socius studiorum eius, & adiutor fuit. Isti in Cappadocia pro pietate dimicantes, facile primas obtinuerunt. In eiusdem cum illis laudis societatem venit Petrus: qui Basilij & Gregorij frater germanus fuit, quique tametsi humaniore literatura non perinde vt illi, instructus erat, pio tamen viuendi genere admodum excelluit. Porro in Pisidia. Optimus, & Amphilochius in Lycaonia pro auita fide strenue decertãtes, aduersariorum impetus repulerunt. In Occidente item Damasus episcopus Romanus, & Ambrosius Mediolanẽsis episcopus eos, qui tela in ecclesiã, longo interuallo interiecto, cõ iecerant, cõtrà feriebãt. Quibus cũ vnà alii extremas orbis terrę oras incolere coacti, scriptis tum suorum confirmauere animos, tum hostes profligauere. Nam rerum omnium gubernator Deus gubernatores tẽpestatis magnitudini pares dedit: & acerbæ hostium incursioni virtutem Ducũ oppositit: & medicamenta temporis iniquitati accommodata & valde salubria tribuit. Atque non solum ad hunc modum ecclesijs prouidit benignus dominus, verum etiã alijs quibusdam rationibus eas diligenter accurauit. Nam gentem Gotthicam excitauit ad bellum, eo quidem Consilio, vti Valentem, qui cõtra pios solũ prælio decertare didicerat, in Bosphorum pertraheret. Itaque stultus ille tandẽ sua ipsius intellecta imbecillitate, literas scripsit ad fratrẽ, quibus exercitum ab eo postulauit. Ad quem rescripsit frater nefas esse homini bellum gerenti cum Deo opem ferre, cuius temeritas meritò coercenda esset. Quo responso & si miser ille grauiter diuexatus erat, non tamen destitit ab audacia, sed perrexit ad aciem contra veritatem instruendam toto animo incumbere. Nam cum Terentius, dux longè præstantissimus, & pietatis insignibus egregiè exornatus, ab Armenia, erectis victoriæ trophæis, reuertisset, Valensque ei imperasset, vti donum aliquod pro laboribus peteret, ipseq; donũ quod cupiebat, dignũ homine pietatis institutis educato Valẽti indicasset (petebat enim nõ aurũ, nõ argentũ, nõ agros, nõ domũ, sed vt vna ecclesia illis, qui p doctrina apostolica se in discrimẽ obtulisset, cõcederet)

Valens

Valés accepto libello supplici,& cognitis rebus,quæ in eo cõtinebantur,admodũ stomachatus,illum dilacerauit, iussitque vt alias res peteret. Terentius verò, collectis laceris libelli particulis, accepi,inquit, iam abs te,ò Imperator,donum,habeoque:neq; aliud petã. Nam quid ego animo instituerim,iudicet ille,qui huius vniuersitatis iudex est.

De Traiani ductoris exercitus linguæ libertate. CAP. XXIX.

VAlens, vbi traiecto Bosphoro, venit in Thraciam, primùm quoniam bellum vehementer extimescebat, longo tempore Constantinopoli ipse cõmoratus est: Traianumque ducem contra Barbaros misit cũ exercitu. At postquã Traianus ab hostibus superatus reuertit, Valés illũ conuitijs valde lacerare, & mollitiem ignauiamque ei obijcere cœpit. At ille liberè, vti virum generosum decebat,nõ ego,inquit, ò Imperator victus sum, sed tu ipse prodidisti victoriam, qui contra deum aciem instruere non desinis,& ita eius auxilium Barbaris concilias. Nã abs te oppugnatus, se illis adiungit. Atque deum semper sequitur victoria,& ad eos accedit, quibus deus se ducem præbet. Non nosti, inquit, quos viros ecclesiis expuleris, & quibus eas tradideris? Ista quidé ita se habere & Arintheus,& Victor, qui duces quoq; erant, ingenue confessi sunt:imperatoremque hortati,ne reprehensiones cum veritate cõiunctas iniquo animo ferret.

De Isaacio monacho Constantinopolitano,& Bretanionis Scythiæ episcopi in coarguendo austeritate. CAP XXX.

FErunt Isaacé,qui in eo loco cellam habebat monasticã, vbi vidit Valentem cum exercitu egredi, contenta voce ei dixisse: Quo proficiscéris,ò imperator, qui auxilio dei,quem contra bellũ gesseris,prorsus destitutus es? Nam quoniã tu multorũ linguas ad blasphemias aduersus eum loquendas acuisti, & pios laudibus illum celebrantes ecclesiis exturbasti,idcirco ille Barbaros aduersus te cõcitauit.

tauit. Desine igitur tu bellum contra eum facere, & ipse bellum contra te commotum sedabit. Redde gregibus optimos pastores, & victoriam facile reportabis. Quòd si his omnibus neglectis, bellum suscipias, rerum euentu experiere, quàm durũ sit contra stimulos calcitrare. Nam neq; ipse reuerteris, & exercitum præterea amittes. Cui admodum iratus imperator, reuertar, inquit, & te interficiam, falsęque prædictionis pœnas abs te repetam. Tum ille minas neutiquã veritus, clara voce, Eneca, inquit, si quid falsi me dixisse deprehenderis. Bretannion quoque omni genere virtutis insigniter decoratus, totius Schytiæ episcopus, animo diuino pietatis amore accensо, pestiferam dogmatum Arianorum corruptelam, & iniqua facinora Valentis cõtra sanctos edita coarguit, & cũ sanctissimo Dauide clamauit: Loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar. *Psal.118*

De Valentis exercitu contra Gothos misso, ac quomodo Valens impietatis pœnas persoluerit. CAP. XXXI.

AT Valens, optimis illis consiliariis spretis, exercitum in expeditionem præmisit: illeque ipse in pago quodam commoratus, victoriam expectauit. Cæterùm milites eius Barbarorum impetum haudquaquam sustinentes terga dant, inque fuga trucidantur: Nam Barbari eos cum celeritate fugientes, quantũ poterant, persequebãtur. Atq; ad pagum, in quo Valens de clade suorum certior factus, latitare conabatur, accedentes, igni iniecto, illum ipsum pietatis aduersarium vnà cum pago cremarunt. Hoc modo igitur impius ille tyrannus etiam in hac vita pœnas pro sceleribus luit.

Quid causæ fuerit quod Gothi in Arianorum errorem inciderint. CAP. XXXII.

HOc loco, quemadmodũ Barbari pestifera erroris Ariani pernicie infecti fuerint, arbitror operæpretiũ his, qui eius rei ignari sunt, enucleatè explanare. Vbi Istro transmis-

transmisso, cum Valente pacis fœdera iunxerant, eodem momento Eudoxius ille infamia notatus persuadet imperatori, vt Gotthos qui olim cum diuinæ cognitionis luce primùm illuminati essent, doctrina apostolica fuerant instituti, ad suam traducant communionem, Nam opinionis coniunctione & cõsensu pacem firmioré fore dixit. Qua approbata sententia, Valens eorum ducibus hanc de doctrinæ consensione conditionem proponit. Qui responderunt se nullo modo velle auitam doctrinam deserere. Eodem tempore Vlphilas eorum fuit episcopus, cui facilè obsequebantur, eiusque verba pro ratis legibus habebant. Quem cum Eudoxius & verborũ lenociniis deleniuisset, & pecuniæ inescasset illecebris, perfecit vt Barbaros illos ad communionem imperatoris amplectendam induceret. Adiecit præterea, quò facilius ei persuaderet, contentionem illam ex ambitione solum ortam, nullamque omnino doctrinæ esse differentiam. Itaque ad hodiernum diem Gotthi patrem maiorem esse filio dicunt illi quidem: sed filium creaturam appellari, licet cum his, qui illud dicant, communicent, nequaquam ferre possunt. Quinetiam ab auita doctrina non penitus destiterunt. Etenim Vlphilas, cum eis communionem Eudoxii & Valentis persuadere conaretur, dixit nullam esse in doctrina discrepantiam, sed ex inani & leui contentione eá in ecclesiam discordiam inuectá fuisse.

QVARTI LIBRI FINIS.

SIT DEO GLORIA.

THEO-

THEODORITI
EPISCOPI CYRI ECCLESIASTICAE HISTORIAE
Liber Quintus.

De Gratiani Imperatoris pietate. CAP. I.

VAm diuturnam impunitatem omnium moderator Deus his concedere, qui contra ipsum audacia furiunt, & quàm grauibus suppliciis eos, qui lõginqua eius patientia abutuntur, afficere soleat, res gestæ à Valente, & pœnæ ei irrogatæ satis illustri posteris ac testato documẽto esse poterũt. Nam clemẽs ille & benignus dominus, misericordia & iustitia velut libra & lancibus hominum facta ponderans, cũ videat aliquem magnitudine scelerũ benignitatis suæ modum superasse, debito eum coercet supplicio, ne longius ad perniciem prolabatur. Mortuo Valente, Gratianus qui patrem quidem Valentinianum, patruum autem Valentem habebat, toto imperio Romano potitus est. Nam iam pridem post mortem patris, Europæ susceperat gubernacula, illoq; etiamnum superstite consors imperii fuerat. Quare Valente mortuo absq; liberis, tum Asiam, tum partes Libyæ, quæ ditioni Romanorum parebant, obtinuit.

De episcoporum reditu. CAP. II.

ISte imperator, statim vt declaratus erat, pietatem, quam animo tenebat, multo reddidit illustriorem, & imperii quasi primitias omnium gubernatori Deo obtulit. Nam conscripsit legem, qua iubebat, tum pastores eiectos in exilium, redire, suisq; gregibus restitui, tum sanctas ecclesias tradi his, qui Damasi communionem amplexarentur. Hic Damasus episcopus Romanus fuit in illius ecclesiæ administratione

stratione successor Liberii : vir sanè propter vitæ præstabilis ornamenta insignis: qui quoad eius fieri poterat, doctrinam apostolicam assiduè tutatus est. Vt autem lex, quã dixi modò, maiorem haberet authoritatem, misit cum ea ducem Saporem, virum id temporis propter nominis & famæ celebritatem facilè præstantissimum. cui dedit in mandatis, vt tum Arianæ blasphemiæ præcones, tanquam feras quasdam agrestes ex sacrosanctis templis exigeret, tum optimos pastores sanctis eorum gregibus restitueret.

De contentione Paulini, & Apolinaris Laodicẽsis nouatione, & Meletij philosophia, & pia in Deum affectione: CAP. III.

QVanquam verò istud mandatum apud singulas gentes sine contentione conficiebatur: tamen Antiochiæ vrbis totius Orientis primariæ, discordiæ flamma de eo incensa fuit: quæ ita se habet. Doctrinæ apostolicæ propugnatores, vti ante dictum est, erant in duas partes diuisi: quarum vna statim post insidias contra Eustatium magnũ comparatas, Arrianam nequitiam detestata, conuentus sepa ratim egit, Paulinumque habuit antistitem: altera post Euzoium ordinatum episcopum, ab impiis Arrianis se vnà cũ Meletio viro insigni, segregans, & pericula illa, quę recensuimus, subiẽs, sapiẽtissima Meletii doctrina gubernata est. Porrò autem Apolinaris Laodicẽsis, alteri iã parti se ducẽ præbuit: qui tametsi pietatis personã induebat, & doctrinæ apostolicæ patrociniũ suscipere videbatur, paulò pòst tamẽ se eiusdẽ aduersarium esse palam prodidit. Etenim de natu ra diuina differens, oratione plane adulterina vsus est: quip pe in ea dignitatum gradus constituêre, & œconomię Chri sti mysterium imperfectum affirmare, & animã rationis par ticipẽ, cui corporis moderatio commissa est, salute, quæ per Christum nobis parta est, priuatam dicere non dubitauit. Nam hanc animam, vti eius ferebat opinio, dei verbum nõ sumpsit, neq; ei vel medicari, vel vllum honorem tribuere dignatum est: sed corpus terrenum à potestatibus, quæ sensum oculorum effugiunt, veneratione affici, animam autẽ, quæ est ad imaginem dei creata, infrà manere, labe peccati

aſpſam aſſeruit, Multas ité alias peſtiferas opiniones, ꝑpter mentē errore & ignoratione cæcatam docuit. Nam interdū carnem Chriſti à ſancta virgine ſumptam eſſe, nonnunq; eā ſimul cum deo verbo è cælo deſcendiſſe, aliquando ipſum verbū dei carnē factū eſſe illud quidē, ſed à nobis nihil accepiſſe confeſsus eſt. Alias quoq; fabulas & nugas diuinis adiunxit promiſsionibus, quas in præſentia perſenſere ſuperuacaneum arbitror. Iſte dum eiuſmodi opiniones docebat, non ſuos ſolum illarum contagione contaminauit, verùm etiā earundem labem in nonnullos è noſtris trāsfudit. Qui tamē poſtea cū ſuā ipſorum tenuitatem perſpicerent, oculoſq; ad eccleſiæ ſplendorē conuerterēt, omnes, paucis quibuſdā exceptis, ad eccleſiæ quidē cōmunionē ſe recepe rūt, ſed morbū, quo ante erant infecti, nō depulerunt à ſe, ſed eundē in animos nōnullorū, qui dudum fide robuſti ac valentes erant, infuderunt. Ex hac radice lethalis illa pernicies enaſcebatur, quæ aſſeuerauit vnā carnis & diuinitatis Chriſti naturam eſſe, quæq; diuinitatem vnigeniti dei filii paſſam eſse docuit: & alia quoq; nonnulla, quæ cū in populo, tum in ſacerdotibus magnā diſcordiā concitauit. Sed iſta quidem poſtea acciderunt. Id temporis autem aduentante Antiochiam Sapore duce, cum legem Gratiani oſtendiſſet, Paulinus ſe à partibus Damaſi ſtare cōſtanter affirmat. Idē quoq; affirmat, morbo erroris ſui occultato, Apollinaris. At diuinus ille Meletius, ſe & quietè geſsit, & ab eorū contentione continuit. Flauianus verò, vir ſapiētiſsimus, qui adhuc fuit ex numero presbyterorū, ad Paulinū, duce audiēte, ſic verba facit: Si Damaſi cōmunionē, ò amice, amplecteris, nobis tuæ & illius doctrinæ cōſenſum cognationemque manifeſtò cōmonſtra. Nam ille vnam trinitatis eſſentiā confitetur, treſque perſonas palam prædicat: at tu cō tra, perſonarum trinitatē penitus tollis. Quare oſtende doctrinæ cōſenſum, & eccleſias capeſse, vti lex iubet. Qui cū illi os hac refutatione obturaſſet, ita Apollinarem alloquitur: Demiror ò amice, te non ſolum tam impudenter velle veritati repugnare, cū certò ſcias, Damaſum, virū ſanè admirabilē, affirmare, perfectam noſtram naturā à Deo Verbo ſumptā eſſe, verùm etiam contrariam opinionē docere. Nā mentē noſtram ſalute priuas tu quidem. Quòd ſi nos hęc

tibi

tibi obiectando, falsa dicimus, iam ergo tute nouam doctrinam à te primum in lucem editam denega: Damasi doctrinã amplectere, & sacrosanctas ecclesias capesse. Cum autẽ sapientissimus Flauianus certis verisque rationibus eorum cõpressisset audaciã, Meletius, vir omniũ mansuetissimus, comiter admodum & benignè Paulinũ compellat his verbis: Quoniã & mihi istarũ ouiũ pcurationẽ cõmisit dominus, & tu aliarum curam suscepisti, ipsæq; oues inter ipsas veræ pietatis communione consentiunt, greges, o amice, cõcordiæ vinculis coniungamus, & contentionem de primatu diximamus. Et cum oues cõmuniter pascamus, cõmunem illis ritè moderandis curam adhibeamus. Quòd si sedes cõtentionem gignit, ego hanc contentionem à nobis repellere conabor. Nam ponamus, quæso, in ea librum euangelii, & vtrinq, nos sedeamus. Quòd si ipse prius è vita abiero, tu solus, amice, gregem moderaberis: sin autem tibi illud contigerit, ego rursus curam ouium pro virili geram. Verùm tametsi ista placidè & leniter à Meletio dicebãtur, Paulinus tamen illis minimè acquieuit. Itaque dux Sapores, eorum, quæ vtrinque dicta erant, iudex constitutus, Magno Meletio ecclesias tradidit: Paulinus autem ouiũ, quas ab initio à reliquis segregauerat, antistes permansit.

De Eusebio episcopo Samosatensi.
CAP. IIII.

APollinaris verò ab ecclesiarum gubernatione repulsus, deinceps doctrinam quam ipse recẽs excogitarat, palam prædicare, & se principem sectæ profiteri cœpit. Est quidẽ ex multo maxima parte Laodiceæ cõmoratus. Antiochiæ autẽ iam pridẽ Vitali manus imposuerat, viro ob singulare & eximium viuendi genus magnopere nobilitato, & doctrina quidem instituto apostolica, postea tamen erroris labe inquinato. Diuinus verò Meletius, Diodorum illum, cuius ante mentionem feci, qui nauem ecclesiæ in grauissima tempestate incolumem seruauerat, Tarsi pastorem designauit, Ciliciumq; gentẽ ei cõcredidit. Episcopũ autem Apameæ, Ioannem creauit, qui illustri genere ortus quidem fuit, sed suis ipsius rectè factis, multò

maiorem splendorem,quàm ex maiorum rebus præclarè gestis est consecutus. Nam non doctrinæ solum, sed præstabilis vitæ ornamentis insigniter decoratus erat. Hic turbulentis procellæ temporibus conuétum eorum, qui fide secum consentiebant, gubernauit, sociumq; habuit & adiutorem Stephanum virum cum primis laudatum. Verùm istum diuinus Meletius ad alia transtulit certamina. Nam vbi intellexit Germaniciam labe Eudoxii infectã, eum velut medicum (nam & humaniore literatura, & sacris scripturæ doctrinis ab ineunte ætate instructus fuerat)ad morbum curandum misit. Neque certè spes eum frustrata est. Siquidem spiritalis doctrinæ subsidio lupos in oues mutauit. Porrò Magnus Eusebius ab exilio reuersus, Acacium, qui in magna gloria apud omnes fuit, Berꝛꝛ episcopum ordinauit: Theodotum autem Hierapolis, cuius sꝙuera viuendi disciplina ad hodiernũ diem ab omnibus celebrata est. Eusebium Chalcedonis,& Cyri nostræ Isidorum antistitem constituit: vtrumque admirabilem, & diuino pietatis studio egregiè exornatum. Ferunt quoque eundem, Eulogium illum,qui pro doctrina apostolica strẽnuè decertauerat, quiq; in Antinone vnà cum Protogene relegatus erat,pastorẽ Edessæ (iã enim diuinus Barses è vita excesserat)creauisse: Protogenẽ autem certaminũ eorundẽ sociũ, Carris, vrbi haud sana doctrina imbutæ, tanꝙ medicum ad eius errores curandos, prꝙfecisse: postremum autem episcopum ab eodem diuino viro ordinatum,fuisse Marin,quem Dolichæ paruo oppido,& per id tẽporis morbi Ariani cõtagione admodum infecto præposuit. Quem quidẽ Marin, virum sanè præstantem, & omni virtutum genere eximiè illustratum; cum Eusebius ille magnus,in sede episcopali collocare vellet. Dolicham contendit. In quem oppidum ingredientem mulier quædã peruersæ Arrii doctrinæ peste admodum laborans, tegulã è superiore loco deiecit, qua caput eius diminutum fuit: quo quidem vulnere paulò pòst ex hac ad alteram longè præstabiliorem vitam migrauit. Qui cum iam esset moriturus,eos,qui aderant,iureiurando obstrinxit, ne vllum supplicium de ea, quæ facinus fecerat, omnino sumerẽt. Etenim in ea imitatus est tum suum dominum, qui pro his,qui eum cruci affixerant,

sic

sic orauit: Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt, *Lucæ.23.*
tum conseruum Stephanum, qui post crebros lapidũ ictus,
quibus obrutus erat, clamauit: Domine, ne statuas illis hoc *Actor.7.*
peccatum. Tali mortis genere Eusebius ille magnus post
multa pro fide confecta certamina occubuit: qui licet Bar-
barorum in Thracia effugisset crudelitatem, impiorum ta-
men hæreticorum manus haudquaquam effugit, sed per
eos coronam martyrii consequutus est. Ista post reditum
episcoporum fuere factitata. Gratianus autem de Thracia
à Barbaris, qui Valentẽ cõbusserant, vastata, certior factus,
relicta Italia, in Pannoniam proficiscitur.

De Theodosio militum duce. CAP. V.

PEr idem tempus Theodosius, vir cum ob maiorũ splẽ-
dorem, tum ob suam ipsius fortitudinem percelebris,
& propterea in inuidiam non ab illis modò, quí pares
erant dignitate, verùm etiã à tribulibus suis vocatus in Hi-
spaniam, vbi & natus fuerat, & educatus, ætatẽ degit. Itaq;
imperator incertus animi, quid ageret (quippe Barbaros
adeo insolentes effecerat victoria, vti difficiles admodum
expugnatu tum essent, tum viderentur) tandem sibi persua-
sit, si Theodosium ducem belli gerendi constitueret, impe-
rium malis, in quibus versabatur, penitus liberatũ iri. Qua-
re confestim Theodosium euocat ex Hispania, ducẽ creat,
& cum exercitu, quem in vnum collegerat, mittit. Qui fide
cõmunitus, alacri animo & erecto iter suscipit: & ingressus
in Thraciam, Barbarosque ex aduerso venientes conspi-
catus, aciem, velut prælium facturus, instruit. Facta autem
leui pugna, cum Barbari Romanorum impetum sustinere
non possent, aciem deserunt, Atque terga dantes, fugæ se
mandant: quos Romani, quantum poterant, persequũtur,
magnaq; Barbarorum fit cædes. Nam non à Romanis solũ,
sed ab se mutuò interfecti conciderunt. Quare cum quã
plurimi essent adhunc modum trucidati, & pauci, qui latere
poterant, Istrum traiecissent, dux ille longè præstãtissimus
Theodosius, copiis suis in vrbes vicinas distributis, ad
imperatorem Gratianum celerrimè, quò suæ victoriæ ipse
nuntius esset, proficiscitur. Atq; cum imperator, quæ nar-
rabat, ne credibilia quidem putaret, & factũ supra modum

miraretur, illi, quos stimuli pungebãt inuidiæ, aiunt eum & fugæ se dedisse, & exercitũ amisisse. Theodosius igitur postulat ab illis, qui contradicerẽt, vti mittant nuntios, perq; eos multitudinem Barbarorum interfectorum diligenter cognoscant: facilè namque esse ex spoliis numerum perdiscere'. Cui orationi assensus imperator, misit nũtios, qui res gestas explorarent, eique postea referrent.

De illius imperio, & quas res per quietem viderit. CAP. VI.

DVci autem optimo Theodosio interim apud Gratianum commoranti, diuina quædam visio ab ipso omnium rectore deo obiecta est. Videbatur enim videre diuinum Meletium ecclesiæ Antiochenæ præsulem, læuam sibi imperatoriam iniicere, & coronam illi honori conuenientem capiti imponere. Quę cum noctu secundum quietẽ vidisset, prima luce cuidã ex familiaribus indicauit. Ille somnium manifestum esse, & nihil obscuri ambiguiue in se complecti dixit. Ac perpauci dies iam interceserant, cum redierunt nuntii, qui ad res à Theodosio gestas exploratè cognoscendas profecti fuissent, retuleruntq; permulta Barbarorum millia trucidata esse. Itaq; imperator iam pro certo persuasum habens, se non sine summo imperii cõmodo eum ducem delegisse, imperatorem quoque designauit, & illis imperii partibus, quas Valens rexerat, ei cõmissis, ipse in Italiam contendit, Theodosiumque in imperii partes ei traditas dimittit. Qui vt primum imperium obtinuit, ecclesiis præ cæteris rebus diligenter prospicere cœpit, & vt episcopi suæ ditionis Constantinopolim ire maturent, imperat. Nam sola ea imperii pars Ariana labe passim cõmaculata fuit: pars autem versus occidentem ab ea libera vacuaque permansit. Siquidem Constantinus filius Constantini natu maximus, & Constans minimus natu, paternam fidem integram conseruabant: quinetiam Valentinianus, imperator Occidentis, veram pietatẽ synceram & incorruptã custodiebat.

Quinam insignes fuerint Arianæ factionis antistites. CAP. VII.

Impe-

IMperii verò pars, quæ spectat ad Orientẽ, ex multorũ nequitia hanc erroris labem contraxit. Nam Arius presbyter Alexandriæ, vrbis Aegypti, istam contra filiũ Dei blasphemiam primus omnium in lucem edidit. Deinde Eusebius, Patrophilus, & Aetius Palæstini: Paulinus, & Gregorius, Phœnices: Laodiceæ, Theodotus, & eius successor Georgius: post hos Athanasius, & Narcisscus Cilices, semina ab Ario per nequitiam iacta nutriuerunt. Tum Eusebius, & Theognis Bithyni: Menophantus Ephesius, Theodorus Perinthius, Maris Chalcedonius, & alii quidã ex Thracia, sola improbitate nobilitati, diu ista zizaniorum semina & rigarunt, & fouerunt. His malis agricolis subsidio fuit cum nimia Constantii facilitas, tum improba Valentis nequitia. Ob hanc causam solum Theodosius episcopos Constantinopoli in vnum conuenire mandauerat. Qui cum omnes ad centum quinquaginta numero eo aduenissent, vetuit ne quisquã ei indicaret, quis esset magnus ille Meletius. Volebat enim ex visione, quæ ei in somnio apparuisset, illum agnoscere. Vbi autem in palatiũ ingressus est, totus episcoporum cœtus, ad magnum Meletium, cæteris omnibus relictis, accurrit: & veluti filius patris amãtissimus, diu admodum paterno aspectu frui cupit: eum cũplecti, oculos, labra, pectus, caput, & dexteram, quæ coronã ei imposuerat, osculari cœpit: quinetiam, visionem quæ se ei obtulerat, exponere. Postremò cæteros omnes humanitùs excipere, & vt de rebus propositis consilium ineant, tanquam patres benignè orare.

De coacto Constantinopoli Concilio.

CAPVT VIII.

EOdem tempore Gregorius, qui nouissimè iam ecclesiam Nazianzenam rexerat, Constantinopoli vitam egit: & partim Arianæ blasphemiæ se fortiter opponẽdo, partim sancti populi animos aqua doctrinæ euãgelicæ rigãdo, partim oues à grege aberrantes cõquirendo, partim deniq; eas ab herba lethali liberãdo, gregẽ ex paruo magnũ effecit. Hunc cũvidisset diuinus Meletius, & ppositũ eorũ qui canonẽ conscripserunt, cõsideasset (nã quò ambitionis materiam præciderent vetuerũt episcopum de vna sede

ad alteram transferri) ratũ fecit, vti diuiniſsimus ille Gregorius Conſtantinopolitanum præſulatum teneret, ipſeq; non longo tempore interpoſito, ad vitam doloris & ægritudinis expertem migrauit, quem omnes, qui dicẽdo aliquid poterant, funebribus orationibus egregiè laudare aggreſſi ſunt. At Timotheus epiſcopus Alexandriæ ſucceſſor Petri illius, qui Athanaſii in eo præſulatu, velut hæres fuit, Maximum quendam Cynicum, ſtatim vt pilos Cynicos ei iam abraſerat, epiſcopum Conſtantinopolis pro Gregorio illo admirabili ordinauit. Iſte Maximus erat etiam peruerſæ doctrinæ Apollinaris præſtigiis admodum cæcatus. Cæterùm epiſcopi id temporis Conſtantinopoli in vnum coacti, facinus tam abſurdum non tulere. Erant enim viri planè admirabiles, & diuinæ pietatis ac ſapientiæ ſtudio accẽſi. Ex quorum numero fuit Helladius Baſilii Magni in epiſcopatu ſucceſſor: Gregorius item & Petrus, fratres Baſilii: Amphilochius etiam Lycaoniæ Antiſtes, ex optimis Piſidarum & Cilicũ. Aderant prẽterea Diorus Pelagius epiſcopus Laodicẽſis, & Eulogius Edeſſæ, Acacius quoq; & Iſidorus noſtræ eccleſiæ epiſcopus: Cyrillus Hieroſolymorum, & Gelaſius Cæſariæ Palæſtinæ, vir & doctrina, & moribus inſignis, & alii deniq; plurimi virtutis athletæ. Omnes hi tunc ab epiſcopis Aegypti ſe ſegregantes, diuinos conuentus cum Gregorio Magno celebrarũt. At diuinus ille Gregorius orat illos, vt cum iam de concordia conſtituenda conueniſſent, ea quæ ad concordiam mutuam ſpectent, vnius hominis iniuriæ præferre velint. Nam ego inquit, multis curis liberatus, ad tranquillitatem quę mihi pergrata eſt, memet recipiam: & vos itidem poſt longum illud & graue bellum pace optatiſsima fruimini. Valde enim abſurdum eſſet, vt iam è telis hoſtium erepti, mutuò alius alium ferire, & noſtras ipſorum vires conterere aggrederemur: quandoquidem eo pacto hoſtibus non parũ daremus lætitiæ. Quare virum conquirite præſtabilem, & ſapientem, qui prouinciam tam plenam curarum tum capeſsere, tum probè adminiſtrare poſſit, eumque epiſcopum deſignate. Quibus rationibus perſuaſi præſtantiſsimi illi paſtores, Nectarium, virũ patritium, generis ſplendore eximiũ, & virtutibus cuiuſq; modi exornatum, illius vrbis ampliſſimæ epiſcopum creauerunt:

uerunt: Maximum autem vtpote Apollinaris amentia imbutum, episcopali dignitate spoliarunt, eiq; ecclesia interdixerunt. Porrò autem cum canones pro recta ecclesię administratione conscripsissent, statuissentque, vt fidei formula in concilio Nicæno ædita, firma ac stabilis maneret, singuli domum reuerterunt. Sequenti æstate, quàm plurimi eorũ ad eandé vrbem denuò regressi (necessaria enim ecclesiæ negotia eos illò reuocauerant) epistolam à concilio episcoporum in Occidente coactorum accepere: quæ illos hortabatur, vt Romam, vbi iam maximus episcoporũ cætus congregatus erat, accederent. At tam longũ iter suscipere, cum nihil inde lucri se facturos putarent, omnino recusarunt illi quidem: sed tamen scripserunt epistolam, qua tum tempestatem contra ecclesias excitatam eis significabant, tum illorum subnotabant in ea re negligentiam, tum deniq; doctrinã apostolicã summatim perstringebant. Verùm ea ipsa epistola eorum, qui ipsam scripserint, fortitudinem & sapientiam multò apertius declarabit.

Libellus Synodicus à concilio Constantinopolitano ad episcopos missus. CAP. IX.

Dominis honoratissimis, & cùm primis reuerẽdis fratribus, ac collegis, Damaso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Acholio, Auemio, Basilio, & cæteris sanctis episcopis in celebri vrbe Roma conuocatis, sanctum concilium orthodoxorum episcoporum in ampla vrbe Constantinopoli coactorum in Domino Salutem.

, MVltitudinem calamitatũ nobis à dementis sectæ Arinæ principibus inflictarum vestræ reuerentiæ tanquá earundem ignaræ exponere narrareq; erit fortasse superuacaneum. Nam neque vestram pietatem res nostras tam paruo æstimare arbitramur, vt de his docendi sitis, pro quibus deberetis nobiscum vnà condolescere, neq; eiusmodi sunt tempestates illæ, quibus vndiquc iactamur, vti propter earum paruitatem vos latere queant. Quinetiam tempus persecutionis adeo nuper præteriit, vt nõ illi solũ,

qui in eo afflictati erant, verùm etiam eorũ amici, qui propter amorem in doloris cum illis venerat societatem, recentem eius memoriam teneant. Nam heri, prope dixerim, & nudius tertius, nonnulli exilii vinculis liberati, & infinita fere afflictationũ genera perpessi, ad ecclesias suas redierunt. Aliorum autem exilii cruciatibus extinctorum reliquiæ duntaxat in patriam sunt reportatæ. Quidam post reditum ab exilio, in furorem hæreticorum adhuc sæuientem incidentes, grauiora tormenta in sua ipsorum, q̃ in aliena regione tolerarunt, & more Beati Stephani, lapidibus obruti occubuerunt. Alii variis cruciamentis dilacerati, stigmata Christi, & vibices in corpore adhuc circunferũt. Porrò pecuniæ iacturam, amissiones ciuitatum, quas incolebant, proscriptiones singulorum, insidias, contumelias, carceres, quis poterit enumerare? Nam afflictationum genera nobis impactarum vix numero comprehendi possũt, propterea fortasse q̃ pœnæ peccatis debitę nobis persoluẽdæ erãt, fortasse autem quòd benignus deus per ingentẽ rerum aduersarum multitudinem nos exercere volebat. Pro quibus deo certè agendæ sunt gratiæ, qui per tot cruciatus suos seruos erudiuit, & secundum multitudinem miserationum suarum, rursus eduxit nos in refrigerium. Nobis quidem diuturno otio, & multo tum tempore, tum labore ad ecclesiarum emendationem opus est, vti corpus earum tanquam diuturno morbo vexatum, curationibus pedetentim adhibitis recreantes, tandem ad pristinam pietatis sanitatẽ reducamus. Nam etsi videmur persecutionis asperitate penitus liberati, & ecclesias diu ab hæreticis occupatas modò recuperasse, tamen lupi nobis permultum facessunt molestiæ: atque licet ab ouilibus abacti sint, in syluis tamen greges diripere, conuentus contrarios nobis audacter opponere, populi seditiones concitare non cessãt: deniq; nihil omnino prætermittunt, quod ecclesiis quic q̃ adferre possit incommodi. Itaque erat, vt diximus perneceſsarium, vt in his rebus ritè constituendis plus temporis collocaremus. Iam verò quoniam vos, quò fraternam vestram erga nos charitatẽ declararetis, concilio dei voluntate ac nutu Romæ coacto, nos velut membra propria per imperatoris sanctissimi literas accersiuistis, ne cum nos soli iam antea res

acerbas

‘ acerbas subire coacti essemus, nunc imperatoribus de pieta
‘ te consentientibus sine nobis vos regnaretis, sed potius, vti
‘ loquitur apostolus, vt nos vobiscum cõregnaremus, est cer 1. Cor. 4.
‘ tè nobis ĩ optatis, si posset fieri, ecclesiis penitus relictis, ve
‘ stro desyderio, aut necessario potius ecclesiæ negocio ĩser
‘ uire. Quis enim nobis dabit pennas, vt columbæ, & volabi Psal. 54.
‘ mus & requiescemus apud vos? Verùm quoniã hoc modo
‘ ecclesiæ nuper renouatæ nudarentur, & res à pleriſq; fieri
‘ omnino non queat, propterea quòd Constantinopoli man
‘ dato literarum, superiore anno à vestra reuerentia post con
‘ cilium Aquilienſe ad sanctissimum imperatorem Theodo
‘ sium missarum, ad iter duntaxat Constantinopolim vsq;
‘ faciendum nos præparauimus, atq; de hoc vno concilio ce
‘ lebrando cõsensum episcoporum, qui in prouinciis manse
‘ rant, vnà nobiscum attulimus, idcirco neq; longiore itine-
‘ re opus esse expectabamus, neque de vllo alio omnino ante
‘ acceperamus, quàm Constantinopoli in vnum conuentum
‘ esset. Huc accedit, quòd temporis præstituti angustia
‘ neque ad longius iter parandum, neque ad episcopos in
‘ singulis prouinciis, qui sunt eiusdem nobiscum communi
‘ onis, de hac re commonefaciendos, neq; ad eorum consen
‘ sus obtinendos, satis spacii dedit. Itaq; cum & hæres, & a-
‘ liæ præterea complures maiori parti episcoporum impedi-
‘ mento sint, quò minus ad vos veniant, idcirco quod secun
‘ do in loco faciendum erat, tũ ad statum rerũ ecclesiasticarũ
‘ ritè ordinandũ, tum ad ostendendũ, quanti vestrã erga nos
‘ charitatẽ æstimemus, illud certè fecimus: quippe orauimus
‘ reuerendiss. honoratissimosq; fratres & collegas nostros
‘ episcopos, Cyriacũ, Eusebiũ, & Priscianũ, vti laborẽ ad vos
‘ ꝓficiscẽdi suscipere nõ grauarẽtur. Qui quidẽ nõ solũ vo-
‘ bis exponẽt, q̃ nostra voluntas pacis studiosa sit, & quo pa-
‘ cto nihil aliud, q̃ ecclesiæ cõcordiã sibi ꝓponat, verũ etiã
‘ q̃ ardenti studio ad sanã fidẽ tuendam accẽsi simus, perspi-
‘ cue significabunt. Nam persecutionũ procellas, cruciatus,
‘ minas imperatorias, crudelem magistratuum violentiã, alia
‘ rumq; rerum incõmodarum tentationes, quas ab hæreticis
‘ sustinuimus, pro fide euangelica à CCCXVIII. sanctis pa-
tribus Niceę vrbis Bithyniæ cõfirmata sustinuimus. Etenĩ
ista fides tũ à nobis, tũ à vobis, tũ ab oĩbus, qui nõ verbum

verę

veræ fidei peruertunt, approbari debet: quippe cum & antiquissima sit, & lauacro baptismatis, quo tincti sumus, cõsentanea, & nos doceat credere in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, hoc est in diuinitatẽ, potentiã, & substantiã vnã patris, & filii, & spiritus sancti, æqualẽ dignitatem, & coæternũ regnũ in tribus perfectis ὑποστάσεσιν id est, in tribus perfectis personis: adeo vt neque quicquã loci detur pestiferæ Sabellij hæresi, qua cõfunduntur personæ, hoc est, proprietates earũ tollũtur, neq; blasphemia Eunomianorum, Arianorum, aut eorum, qui spiritum sanctum oppugnant, quicquam habeat ponderis: quæ quidem essentiam, naturam, & diuinitatem trinitatis discindit, & ei, quæ nec creata est, & consubstantialis est, & coæterna est, naturam posterius genitam, aut creatam, aut quæ sit alterius essentiæ tribuit. Nos autem doctrinam dominicæ incarnationis integram & perfectam tenemus, & neque œconomiam carnis Christi vel animæ, vel mentis expertem, vel imperfectam esse asserimus, Sed agnoscimus verbum dei antè secula omnino perfectum esse, & perfectum hominem in nouissimis diebus pro nostra salute factum esse. Atque ista de fide à nobis liberè ingenueq; prædicata summatim disseruimus: de quibus plenioré cognitionẽ animis poteritis percipere, si libellum concilio Antiochiæ cõuocato de fidei decisione editũ, & eũ etiam, qui superiore anno à concilio generali compositus est, legere placuerit: in quibus tum fidem nostram vberius exposuimus, tum hæresibus nuper excogitatis anathema scriptis proditum denuntiauimus. De administrationibus autem, quæ sunt cuiusq; ecclesiæ propriæ, cũ vetus, vti nostis, lex est, tũ sanctorũ patrum in concilio Nicæno decisio, vt videlicet singularum prouinciarũ antistites, vnà cũ finitimis, modo ipsis ita visum fuerit episcopis, ministros ad ecclesiarũ cõmodũ in suis ipsorũ prouinciis ordinent. Ex cuius legis & decisionis præscripto scitote tũ alias quoq; ecclesias apud nos administratas esse, tũ illustrissimarũ ecclesiarum sacerdotes delectos. Vnde ecclesiæ Cõstantinopolitanæ, recẽs, vt ita dicã ædificatæ, q̃q̃ ex hæreticorũ blasphemia, tanq̃ ex ore leonis p̃ misericordiã dei nuper eripuim⁹, reuerendissimum sanctissimũq; Nectariũ in cõcilio generali, cõmuni oĩm cõsensu, præ-

præsente Theodosio imperatore religiosissimo, totius deniq; cleri, totiusque ciuitatis suffragijs episcopum constituimus. Ecclesiæ autē vetustissimæ & verè apostolicæ Antiochię vrbis Syriæ, in qua primo venerandū Christianorū nomen auditū est, reuerēdiss. & Sanctissimū Flauianū, episcopi illius prouinciæ & diœceseos oriētalis in vnū cōuenientes, tota illa ecclesia, vti canō postulat, suffragāte, & velut vno ore virū illū honorifice collaudāte, episcopū ordinarūt: quæ quidē ordinatio vti legitima, communi Concilij consensu approbata est. Porrò ecclesiæ Hierosolomitanæ, quę est aliarū omniū māter, reuerendiss. & Sanctissimū Cyrillū episcopum vobis ostendimus, tū ab episcopis prouinciæ, vti canon vult, iam pridē creatum esse, tum plurima prælia aduersus Arianos varijs in locis cōfeciſſe. Quibus rebus tanquā legitimè & secundū ecclesiæ Canones cōstitutis obsecramus vestram reuerētiā, vti cōgratuletur: spiritali charitate nos mutuo deuincente, & timore domini qui omnem humanā affectionem reprimit, ecclesiarumq; ędificationē amori illi & beneuolētiæ, qua singuli singulos cōplectūtur, longè anteponit. Quod si doctrina fidei ad hunc modū cōmuni consensu stabilita sit, & charitas Christiana in nobis confirmata, posthac desinemus dicere illud, quod ab apostolis cōdēnatū est, nimirū, Ego quidē sum Pauli, ego autē Apollo, ego verò Cephę: atq; oēs cū simus Christi, qui in nobis nō est diuisus, corpus ecclesiæ, dei largiēte gratia, integrū conseruabimus, & ad tribunal dñi fidēti aīo nosmet sistemus. Isti contra Arij, Aetij, & Ennomij insaniam, quinetiā contra Sabellij, Photinj, Marcelli, Pauli Samosateni, & Macedonij amentiam scripserunt. Simili ratione & nouæ Apollinaris doctrinæ palam anathema indixerunt: quandoquidem nos inquiunt, doctrinam incarnationis dominicę integram tenemus, et neque carnis eius œconomiam animæ mentisve expertem, aut imperfectam asserimus. Cor. 12.

Synodicus libellus aduersus Apolinarem & Timotheum à Damaso episcopo Romano Conscriptus. CAP. X.

Dama-

DAmasus item vir omni genere laudis florentissimus, simul vt hanc sectam exortam accepit, non Apollinarem solum, verum etiam Timotheum eius discipulũ abdicauit: quam rem episcopis etiam Orientales ecclesias gubernantibus significauit per literas: quas literas in historiam illigare non incommodum existimaui.

Damasi Papæ epistola ad Orientales episcopos contra Apollinarẽ Antiochenũ et Timotheũ eius discipulũ hæreticos.

QVòd vestra charitas debitã sedi apostolicæ reuerentiã tribuit, filii honoratissimi, vobis ipsis quoq; maximo sanè honori est. Nã tametsi in sancta ecclesia, in qua sanctus Apostolus sedẽs nos docuit, quo pacto illius gubernacula, quę suscepimus, tractanda sint, nobis primæ partes deferũtur, tamen cõfitemur nos illo dignitatis gradu lõgè inferiores esse. Verùm ob hanc causam omnibus modis laboramus, vti ad gloriã beatitudinis eius, si qua ratione possimus, tandem aliquando perueniamus. Sciatis velim, fratres, nos Thimotheum illum profanum, Apollinaris hæretici discipulum, cum impio suo dogmate iam pridem abdicasse: & ob eam causam credimus reliquias eius nihil in posterum momenti habituras. Quòd si antiquus ille serpẽs, semel atq; iterũ ictus, ad suã ipsius pœnã augendã reuixerit, & extra ecclesiã eiectus, nõnullos etiamnũ fideles suis mortiferis venenis quibus eos tentare aggreditur, ad exitiũ trahere non cesset, vos hanc eius astutiam, velut pestẽ quandã declinate, & recordamini sedulò tum fidei ab apostolis traditæ, tum huius vel maximè, quę est à sanctis patribus in cõcilio Nicæno scriptis prodita, inq; ea gradũ firmè defigentes, immobiles perstate, & ne posthac sustinete, vt vel clerici vestri, vel laici inanes sermones, quæstioneſve obscuras audiant. Iã enim semel formulã edidimus, vt qui se christianũ profiteat, illud teneat quod ab apostolis traditum est: quippe diuinus Paulus sic loquitur: Si quis vobis euãgelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit. Nam Christus filius Dei, dominus noster, generi humano per passionẽ suã plenissimã salutẽ reddidit, vt totũ hominẽ peccatis implicatũ, ab omni peccato liberaret. Hunc si quis aut imperfectam humanitatem, aut imperfectam diuinitatem habuisse dixerit, spiritu diaboli cõpletus, se filiũ gehennæ ostendit.

Galat. 1.

Itaque

» Itaq; quid est cur abdicationem Timothei à me rursus re-
» quiratis, qui etiã hic iudicio sedis apostolicæ, Petro quoq;
» episcopo Alexandriæ præsente abdicatus est, vnà cũ magi-
» stro suo, Apollinari, qui itẽ in die iudicij debitas pœnas &
» supplicia persoluet. Quod si ille, qui veram spem in Chri
» stum vnà cum fidei confessione mutarit, velut spẽ quan-
» dam salutis retinens, alios quosdã, qui sunt leuiores, ad suã
» perducat sententiã, sciant illi se propterea cum eo similiter
» perituros, q animũ aliquando induxerint ecclesiæ canoni
» repugnare. Deus vos, filii honoratiss. Seruet incolumes.

Alia item nonnulla episcopi in amplissima vrbe Roma coacti contra varias hæreses conscripserunt, quæ necesse putaui huic historiæ attexere.

Alter eiusdem Synodicus contra diuersas sectas libellus. CAPVT XI.

Confessio fidei Catholicæ, quam Damasus Papa misit ad Paulinum episcopum Thessalonicæ, vrbis Macedoniæ.

» QVoniã post conciliũ Nicænũ eiusmodi error emersit,
» vt quidã profano ore dicere audeant, Spiritum sanctũ
» per filiũ factum esse, anathema denũtiamus omnibus,
» qui nõ liberè prædicant spiritum Sanctum vnius et eiusdẽ
» tũ essentiæ, tũ potestatis cũ patre, & filio. Pari ratione ana-
» thema indicimus Sabelliani erroris fautoribus, qui dicunt
» patrẽ & filiũ eundẽ esse. Anathemate itẽ dãnamus Ariũ, &
» Eunomiũ, qui pari impietate, licet verbis discrepent, tũ fi-
» lium, tũ spiritum sanctum creaturã esse asserunt. Sint por-
» ro Macedoniani mulctati anathemate, qui ex radice Aria-
» na exorti, non impietatem, sed nomen solum commutarũt.
» Photino quoque sit pœna anathematis irrogata, qui hære-
» sin Ebionis renouans, dominũ nostrũ Iesum Christum, ex
» Maria solũ editũ asseuerat. Illi præterea anathemati addi-
» cãtur, qui duos filios esse affirmant, vnũ ante secula, & alte
» rum post carnem ex Maria sumptam. Anathema etiam il-
» lis adiudicauimus, qui asserunt, quod in carne humana ver
» bum dei loco animæ rationis participis habitauit. Nam
» idem ipsum dei verbum non animæ rationis & mentis
» compotis locum in corpore quod sibi sumpserat, obtinu-
» it, sed nostram animam, hoc est ratione & mente præditam,

expertem

expertem tamen peccati, accepit, seruauitque. Deniquè sit illis inflictum anathema, qui dicunt verbum dei productione & contractione à patre secerni, ipsumque essentiæ expertē esse, aut morte interiturum scleratè impieque prædicāt. Eos autem, qui ab ecclesiis, in quibus vixerunt, ad alias se transtulerint, vsq; eo sint à nostra cōmunione alieni, quoad ipsas ad vrbes redierint, in quibus erant primum ad aliquem honoris ecclesiastici gradum elati. Quòd si quis in alterius locum, qui sedem mutauit, cooptatus sit, tantisper à dignitate sacerdotali vacet ille, qui ciuitatem propriam deseruerit, dum qui ei successerit, obdormierit in domino. Si quis non dixerit, patrem semper esse, semper esse filiū, & semper spiritū sanctū, anathema esto. Si quis negauerit filiū genitū à patre, hoc est, ex diuina eius essentia, anathema esto. Si quis negauerit filium Dei perinde verum Deum, vt pater verus deus est, & omnia posse, omnia scire, patrique æqualem esse, anathema esto. Si quis dixerit filium Dei, cū in carne viueret, inque terris degeret ætatem, non in cœlis etiam cum patre fuisse, anathema, esto. Si quis dixerit filiū Dei, cum passus sit in cruce, & non in carne solum & animā rationis participi, quam accepit in forma serui, vti sacris literis proditum est, sed in sua etiam diuinitate dolorem sustinuisse, anathema esto. Si quis negauerit verbum dei passum in carne, crucifixum in carne, mortem gustasse in carne, & primogenitum ex mortuis fuisse, quatenus vita est, & deus author vitæ, anathema esto. Si quis negauerit eum in carne, quam sumpsit, sedere ad dexteram patris, in qua etiā vēturus est ad iudiciū de viuis & mortuis exercēdū, anathema esto. Si quis negauerit spiritū sanctū verè & ꝓpriè ex patre esse, perinde atque filium ex diuina essentia, & deū dei verbum, anathema esto. Si quis dixerit Spiritum sanctum non perinde omnia posse, omnia scire, & vbiq; terrarū adesse, vt patrem, & filium, anathema esto. Si quis dixerit spiritum sanctum creaturam esse, aut per filium factum esse, anathema esto. Si quis negauerit patrem omnia per filiū incarnatum, & spiritum sanctū condidisse, hoc est visibilia, & inuisibilia, anathema est. Si quis negauerit vnā patris, & filii, & spiritus sancti diuinitatem, authoritatem, potestatē vnam, gloriam, dominatum vnum, vnum regnum, voluntatem,

tem, & veritaté, anathema esto. Si quis negauerit tres veras personas esse, patris, filii, & spiritus sancti, semper viuere, oía continere visibilia & inuisibilia, oía posse, omnia iudicare, omnibus vitam tribuere, omnia fabricare, omnia cõseruare, anathema esto. Si quis negauerit spiritum sanctũ ab omni creatura perinde adorãdum, vt patrem & filium, anathema esto. Si quis de patre & filio rectè sentiat, de spiritu sancto autem non item, hæreticus est: quandoquidem omnes hæretici, qui de filio Dei, & de spiritu sancto prauè sentiunt, in Iudæorũ & Gentilium infidelitate versari deprehendũtur. Si quis deitaté diuiserit, dixeritq; patré Deũ, filium Deũ & spiritum sanctũ Deum seperatim, affirmaueritq; etiã deos dici, & non Deum, propter vnam diuinitatem & potentiã, quam credimus, & agnoscimus, patris & filii, & spiritus sancti, cum sit vnus Deus in tribus personis, aut rursus ita exceperit filium & spiritum sanctum, vti patré solum, Deum dici, aut non vnum credi Deum existimet, anathema esto. Nam nomen deorum & angelis, & omnibus sanctis à Deo donatum est. In patre & filio & spiritu sancto propter vnã æqualemque diuinitatem non nomina deorum, sed nomen Dei nostri effertur & significatur: vt credamus, quòd in patrem, & filium, & spiritum sanctum baptizati sumus, & non in nomina archangelorum, aut angelorum, sicut Hæretici, Iudæi, & Gentiles delirant. Hæc igitur Christianorum salus est, vt credentes in trinitatem, id est, in patrem, & filiũ, & spiritum sanctum, & baptizati in eandé, credamus quoq; vnam in ea deitatem esse, vnam potentiam, vnam diuinitatem, & essentiam deniq; vnam.

De morte Gratiani & Maximi tyrannide.
CAPVT XII.

ISta quidem, dum vita adhuc Gratiano suppeteret, gesta sunt. Vbi autem is post res in bello præclarè gestas, post ciuitates modestia & æquitate tẽperatas, ex insidiis interiit, nullo filio, hærede imperii relicto, sed fratre solum admodum adolescente, qui patris nomine appellabatur, Maximus quidam adolescentia Valentiniani (sic enim vocabatur) cõtempta, dominatũ Occidentis per vim arripuit.

De Iustina Valentiniani coniuge, & tensis contra Ambrosium insidiis.
CAPVT XIII.

PEr idem tẽpus Iustina Valentiniani Magni cõiunx, & mater adolescẽtis, Arianæ doctrinæ semina, quæ olim exceperat, filio expromit. Nam fidei ardore mariti sui cognito, toto, quo ille vixit, tẽpore hæc occultare studuit. Verùm cum filii sui animum mollem & flexibilẽ cerneret, errorem in mente sua deliteſcentem profert audacius. Adolescens autem matris monita vsui sibi fore arbitratus (nam ad escam illecebris suis naturam delinientem, oculis mentis adiectis, lethalem hamum minime perspexit) primùm cum Ambrosio hac de re communicat: ratus, si hunc ad suã perduceret sententiam, se alios perfacilè superaturum. At verò Ambrosius reuocat eum in memoriam pietatis paternæ, & vt hæreditatem, quam ab eo acceperat, integram seruet, cohortatur. Exponit ei præterea doctrinarum differentiam, & quomodo hæ cum doctrina domini, & apostolorum prædicatione consentiant, illæ legibus ecclesiæ spiritus sancti instinctu sancitis perspicuè repugnent. Adolescens verò, vtpote adolescens, & à matre errore cęcata incitatus, tantum aberat, vt Ambrosii assentiretur orationi, vt etiam iracundia inflammatus, ecclesiæ parietes turmis peditum, tum graui, tum leui armatura tectorum, circunsideret. Vbi autẽ fortissimũ illum Christi bellatorẽ his rebus minime perterrefactum videt (eas enim pro laruis, quæ ad terrẽdos adolescentulos obiici solẽt, habebat Ambrosius) tandem bile cõmotus, palam dat ei mandatum, vt è sacris tẽpli vestibulis egrediatur. Tum Ambrosius, nõ sum istud, inquit, volens facturus, neque ouile ouium proditurus lupis, neque blasphemiæ authoribus sacrosanctum Dei templum traditurus: sed si libet me interficere, hic intus vel gladio, vel cuspide hastæ confodito. Sum enim cupidè & libenter hanc cædem excepturus.

De iis quæ Maximus tyrannus Valentiniano Iuniori significauit.

Cap.

CAPVT XIIII.

LOngo autem tempore post, vbi Maximus de facinore contra præclarissimũ veritatis præconẽ Ambrosium per Valẽtinianum admisso certior factus est, scribit ad Valentinianum literas: hortaturque vti tum à bello contra pietatem faciendo desistat, tum ne paternam pietatem prodere moliatur. Postremò minatur bellum, si non obtemperet, se contra eum susceptum. Atque quod literis significauerat, factis certè præstitit. Nam collecto exercitu, Mediolanum, vbi ætatem agebat Valentinianus, maturè contendit. Cuius aduentu cognito, Valentinianus fugit in Illyricum: iam edoctus experientia, quid commodi sibi maternum attulisset consilium.

De iis quæ eadem de re à Theodosio Imperatore scripta fuerint.

CAPVT XV.

THeodosius autem omni laude cumulatus imperator, cum certior factus esset tam de rebus ab adolescente Valentiniano imperatore gestis, quã de tyranni Maximi literis, scribit ad Valentinianum, qui in Illyricum profugerat, non debere eum mirari, quòd sibi imperatori terror incussus fuerat, & robur tyranno adiunctum. Nam imperatorem pietatem armis oppugnasse, tyrannum autem eandem defendisse. Atque illum hac prodita, inermem in fugam cõiectum: hunc ea velut armis munitũ, eum illa nudatum deuicisse, pietati enim eius legislatoré fauere. Ista quidẽ cũ longè à Valẽtiniano abesset, scripsit Theodosius. Atque simul vt accepit de fuga Valentiniani, venit ei subsidio: illumque iam è proprio imperio eiectum, & ad suam ditionem accedentem conspicatus, primùm animo eius adhibet curationẽ, impietatis morbum altius insitum euellit, & ad pietatem paternam reducit. Deinde iubet bono animo esse: contra tyrannum bellum gerit: sine sanguinis effusione adolescenti restituit imperium: & tyrannum interficit. Nam rem iniustam se facturũ putauit, & fœdera cũ

Gratiano pacta violaturum, si non pœnas de interfectoribus eius expeteret.

De Amphilochio Iconii episcopo.
CAPVT XVI.

POst Theodosii illinc reditum, Amphilochius ille admirabilis, cuius sępius à me iam facta est mentio, accessit oraturus imperatorem, vti ex vrbibus Arianorũ conuentus eiiciat. At imperator postulationem illam nimis sæueram & inhumanam arbitratus reiicit. Sapientissimus igitur Amphilochius, re ad tempus tacita, aliam rationem ad id, quod volebat obtinendum, eamq́; planè memorabilem excogitauit. Nam cum alio tempore fortè intra palatium esset, videretque astantem imperatori filium suum Arcadium, qui nuper imperator creatus fuerat, ipsum imperatorem Theodosium, vt mos est, salutauit ille quidem, sed filium sine honore dimisit. Imperator autem ratus Amphilochium oblitum officii, iubet ad filium accedere, eũq́; osculari. At Amphilochius respondit, satis esse, quod ei honorem habuerat. Itaque Theodosius rem acerbè & graiter ferens, probrum filio obiectum, iniuriæ loco sibi ipsi illatæ numerauit. Tum sapientissimus Amphilochius, declarans imperatori quòd animo instituebat, contenta voce, vides, inquit, ò imperator, quàm ægrè ignominiam filii tui patiare, imò verò illis, qui in eum insultant, vehemẽter succenses. Credas igitur mihi velim, huius vniuersitatis rectorem Deum, eos, qui contra filium suum vnigenitum loquuntur blasphemias, itidem detestari, & tanq̃ ingratos erga seruatorem & patronum suum odio prosequi. Cuius institutum cum hoc pacto intellexisset imperator, facta eius dictaq́; simul admiratus, legem protinus conscripsit, quæ vetabat conuentus ab hæreticis agi. Verùm omnes communis humani generis aduersarii tẽdiculas vitare nõ adeò facilè est. Nam qui morbum intemperãtiæ effugerit, idem auaritiæ laqueo irretitus tenetur. Quod si ab illo etiam vitio sit victoriam consecutus, ex altera parte patet inuidiæ vorago ad eum absorbendum parata: sin autẽ hanc quoq́; transilierit, reperiet rete sibi obiectum iracundiæ. Alias deniq́ue pedicas tendit diabolus hominibus propè infinitas,

quibus

quibus eos illaqueatos ad exitium perducat. Habet quoq; corporis perturbationes inseruientes machinis, quas contra animos hominum fabricatus est. Sola autem mens sua vigilantia reportat victoriam: & inclinatione, qua in rerũ diuinarum amorem propendet, impetum machinarum diabolicarum frãgit. Quapropter admirabilis iste imperator, humanæ naturæ particeps, à perturbationibus minimè vacuus fuit: quippe immoderata animi concitatione cũ iusta iracundia coniuncta impulsus, facinus crudele & nefarium commisit. Quod quidem ad legentium vtilitatem hoc loco commemorabo. Nam eiusmodi profectò est, vt imperator iste admirabilis ob id tum in crimen meritò vocari, tum contrà summa laude ac prædicatione efferri debeat.

De cede Thessalonicæ facta, & Ambrosii episcopi in iurgando libertate, & imperatoris pietate. CAP. XVII.

THessalonica vrbs est amplissima illa quidem, & multis hominibus frequentata: quæ tametsi subiecta est ditioni Macedonũ, præ cũctis tamẽ vrbibus Thessaliæ, Achaię, & aliarũ gentium plurimarũ, quas prefectus Illyrię moderatur, primas obtinet. In hac, cum fortè seditio concitata esset, magistratus aliquot obruti lapidibus fuere, & grauibus contumeliis vexati. Quibus rebus nuntiatis, imperator bile accensus, flammam neutiq; repressit iracundię, neque freno rationis eius impetum cohibuit, sed illius arbitrio permisit pronuntiandæ sententiæ de supplicio Thessalonicensibus irrogando potestatẽ. Iracundia igitur hanc authoritatem nacta, velut tyrannus omnia suo nutu gubernãs, ruptis habenis, & iugo rationis excusso, gladios iniquè contra omnes distrinxit, & insontes pariter cum sontibus trucidauit. Nam septem hominum millia, vti ferunt, interfecta fuere: in qua occisione nõ iudicium antecesserat, neq; authores tam horrendi facinoris iusta & legitima sententria condẽnati, sed omnes simul, veluti spicæ, in messe desectæ, concisi fuerunt. Hac miseranda & lugubri calamitate cognita, Ambrosius ille, de quo suprà diximus imperatori Me-

diolanum aduentanti, & in sacrum templum ingredi cupienti, extra sacra vestibula obuiam procedit, vetatque in templum intrare, & his fere verbis eum affatur:

Est verisimile, ò imperator, te ignorare cædis abs te perpetratæ magnitudinem, neque post sedatam iracundiam, ratione admissum facinus peruidere. Nam imperatorius fortasse principatus peccatum agnoscere non sinit, sed potestas offundit rationi caliginem. Verùm quę sit natura nostra, & quàm fragilis ac fluxa, considerandum est, & in auitum puluerem, ex quo orti sumus, & in quem recasuri, acies mentis intendenda, neque ipse splendore purpuræ deceptus, corporis illa operti imbecillitatem ignorare debes. Quinetiam illis imperas, qui & eiusdem sunt naturæ participes, atque adeo conserui. Vnus enim dominus omnium & rex, huius vniuersitatis fabricator Deus. Quibus igitur oculis intuebere templum illius, qui est omnium dominus, quibus pedibus sanctum illud solum calcabis? Qui, quęso, manus iniusta cede & sanguine respersas, extendere audes, & eisdē sacrosanctum corpus domini accipere. Aut quomodo venerādum eius sanguinem ori admouebis, qui furore iræ iubente tantum sanguinis tā iniquè effudisti. Recede, igitur, & ne conare nouo scelere, scelus antè editum augere: sed capesse vinculum, quo vt lideris, dominus omnium cœlitùs sententiam dat.

Quod quidem vinculum vim habet, & morbum animi depellendi, & te ad sanitatem restituendi. Huic orationi obsecutus imperator (nam diuinis educatus eloquijs, accuratè norat, tum quæ essent officia sacerdotum, tum quæ regum propria) cum gemitu & lachrymis ad palatium reuertitur. Atque longo temporis spatio dilapso, (octo enim menses iam præterierant) Seruatoris natalitia fuere celebrata. Imperator autem considet in palatio, lamē tis se dedens, & magnā vim profundēs lachrymarū. Quod cum animaduertisset Ruffinus, qui tum magister aulæ fuit, magnaque apud imperatorem authoritate, vtpote familiaritate ei coniunctior, ad illum accedit: rogat causam fletus. Tum imperator lugens acerbius, & maiorem in modum flens, tu, inquit, Ruffine, ludis. Nam quantis ipse

in ma-

in malis verser, non sentis. Ego verò gemo, & meam ipsius deploro calamitatem, dum mente complector, quã facilis aditus ad sacrum templum seruis & mẽdicis pateat, liberq́; illis ad dominum suum deprecandum detur introitus, mihi autem non modò ad illum locum, verùm etiam ad cœlum ipsum accessus præclusus sit. Nam venit mihi in mentem sententiæ à domino prolatæ, quæ palam dicit. Quemcunque ligaueritis super terram, erit ligatus & in cælis. Matt. 6. Cui Ruffinus, curram, inquit, si placet, ad episcopum, ei supplicabo, persuadeboque vt tua soluat vincula. At non est, inquit, imperator, tibi morem gesturus. Noui enim adeò iustã æquãq; Ambrosii esse sententiam, vt non metu potestatis imperatoriæ sit legem diuinam violaturus. Verùm cum instaret Ruffinus, pollicereturq́; se Ambrosio persuasurum, imperator iubet properè abire: ipseque falsa spe inductus, & Ruffini confisus promissis, paulò post sequitur. Vt primum autem Ruffinum Diuus vidit Ambrosius, videris mihi, inquit, Ruffine canum impudentiam imirari. Nam tametsi tuo suasu tam crudelis facta est cædes, tu tamen ita perfricuisti os, vt nec pudeat, nec pigeat tanta rabie contra imaginem Dei insaniuisse. Vbi verò Ruffinus obnixè eum orauerat, dixeratque imperatorem breui eò venturum, Sanctus Ambrosius diuino zelo accensus, ego, inquit, Ruffine, prædico me illum ab introitu sacri vestibuli prohibiturum. Quòd si imperium mutarit in tyrannidem, cædem lubens equidem excipiam. Quibus auditis, Ruffinus imperatori per internuntium significat, hortaturque vt maneat in palatio. Quæ cum imperator in medio foro accepisset, eo, inquit, illuc nihilominus, quò iustas debitasque contumelias sub eam. Vbi verò ad sacros templi parietes aduenit, non ingreditur in templum ille quidem, sed ad episcopum, qui in ædicula salutatoria sedebat, accedens, obsecrat, vt vincula sibi soluat. At Ambrosius eius aduentum dixit esse tyrannicum, eumque ipsum contra Deum insanire, & illius leges proterere. Tum imperator, non obstinato animo, inquit, leges sancitas impugno, neq́; sacra vestibula per nefas introire cupio, sed oro, vti mihi soluas vincula,

& proponas tibi ante oculos clementiam illius, qui est dominus omnium, & ne mihi occludas ianuam, quam ille omnibus, quos peccatorum suorum pœniteat, patefecit. Cui Ambrosius, quam tu, inquit, pœnitentiam, post tam graue scelus admissum, ostendis? Quæ medicamenta ad vulnera tam difficilia curatu sananda adhibuisti? Tuum est, inquit Imperator, medicamenta ostendere, eaq; temperare, & vulnera, quæ ægrius curantur, obligare: meum autem, quæ sunt adhibita, accipere. Tum Diuus Ambrosius, quoniam, inquit, iracundiæ permisisti iudicium, & non rectæ rationi, sed animo irato obsecutus, sententiam pronunciasti, cõscribe legem, qua deinceps sententiæ per iracundiã pronunciatæ irritæ sint & nullius momenti: cognitionesque causarũ de cæde, & publicatione bonorum ad triginta dies scriptis prodiræ maneant, vti recta ratione de illis iudicium des. Atque diebus illis confectis, qui decreta illa scripserint, mãdata tua tibi ostendant. Ac tum quidem compressa iracundia, ratione sola causam expendens, inquires in decreta, & ita perspicies iniqua ne sint, an æqua. Quòd si iniqua deprehenderis, certum est ea decreta scriptis mandata te dilaceraturum: sin æqua, confirmaturum, sicq; manifestò intellecturum, numero dierum interiectarum, nihil de authoritate decretorum rectè sancitorum omnino detractũ esse. Istud consilium imperator, quoniam prudentissimum esse censebat, libenter amplexatus, iubet extemplò legem conscribi, suaque subscriptione confirmat. Qua re confecta, Diuus Ambrosius eius vincula soluit. Itaque imperator fidelissimus in sanctum templum ingressus, non stans dominũ precatus est, neque genibus flexis, sed pronus humi abiectus, versum illum Dauidis recitauit: Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum: atque capillum manibus lacerans, frontem ferire, lachrymarum guttis solum rigare, veniamque supplex petere cœpit. Vbi autem tẽpus postulauit, vt dona sacræ mensæ offerret, surgit, atque non minorem lachrymarum vim, quàm antea, effundens, in sanctuarium ingressus est. Cum verò dona, vti solebat, obtulisset, intus prope cancellos mansit. At rursus magnus ille Ambrosius non conticuit quidem, sed locorum differentiam cum docuit. Ac primum scisciatur, ecqua re egeret. Et

Psal. 118

cum

cum respondisset imperator, se expectare diuinorũ mysteriorum perceptionẽ, significauit illi per primarium diaconum, qui ei ministrabat, ad loca interiora solis sacerdotibus aditum patere, eademque aliis omnibus inaccessa esse, nec debere tangi. Iubet igitur, vt exeat, & cum reliquis laicis consistat. Nam purpura, inquit, imperatores, non sacerdotes efficit. Quam admonitionem itidem excepit lubẽs imperator fidelissimus: respondítque se non animi confidẽtia inductum, mansisse intra cancellos, sed hanc consuetudinem Constantinopoli didicisse. Quare habeo, inquit, etiam pro hac medicina gratiam. Tantis & tam eximiis virtutis ornamentis enituit, tum episcopus, tum imperator. Vtrunq; enim admiror, alterum propter ingenuam loquendi libertatem, alterum propter facilem obedientiam, & illũ propter diuini zeli ardorem, hunc autem propter synceram fidem. Imperator autem pietatis præcepta, quæ ab illustri illo episcopo didicerat, etiam cum reuertisset Constantinopolim, obseruauit. Nam cum diuino quodam festo ad templum denuo veniret, statim vt dona sacræ mensæ obtulerat, exiuit. Atque cum Nectarius, qui id temporis illius ecclesiæ antistes fuit, rogaret, cur non maneret intus, gemens, inquit, ægrè tandem didici, quid inter imperatorem interfit, & episcopum: ægrè tandem repperi veritatis magistrum. Nã solum Ambrosium noui episcopum, dignum eo nomine. Tantum commodi reprehensio à viro virtute præstanti adhibita secum apportare solet.

De Placilla Imperatrice. CAP. XVIII.

ALia porrò causa suppetebat huic imperatori, ex qua similiter vtilitatis percepit non parum. Nam coniũx eius nunquam destitit diuinas leges ei in memoriam redigere, seque primum eisdem accuratè ipsa erudierat. Siquidem ea non imperatorio principatu se insolenter extulit, sed diuinum, quo flagrabat, desiderium augere studuit. Quippe beneficij magnitudo amorem erga dominum multò reddidit ardentiorẽ. Itaq; ad eos subleuãdos, qui mutilata corpora, membraque omnia labefactata haberent, nihil

non diligentiæ & curæ adhibuit, atque ad eam rem nõ seruorũ, sed stipatorũ opera vsa est, sed illa ipsa hoc fungi ministerio, adire eorum hospitia, & singulis necessaria suppeditare voluit. Simili quoq; ratione ecclesiarum hospitia visere, ægrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, iusculum gustare, patinam illis deferre, frãgere panem, offas porrigere, eluere pocula, omnia deniq; alia munera obire, quæ serui & ancillæ exequi solent. Atque illis, qui eã ab hoc genere ministerij auocare studerent, respondit, aurum distribuere decere imperatorem: se autem pro ipso imperio ei, qui id ipsum dederat, illam operam offerre debere. Quinetiam percrebrò solet marito dicere: semper te, mi vir, oportet cogitare, qui olim fueris, & qui iam sis. Ista assiduè animo complectens, non te ingratum ostendes erga patronum, sed imperium, quod suscepisti, iustè & legittimè gubernabis, atque eo ritè administrando eum, qui ipsum donauerit, augustè sancteq; coles. Eiusmodi sermonibus semper cum viro habitis, semina virtutum animo eius mandata, præclarissimè commodissimeque rigauit.

De seditione Antiochiæ suscitata.

CAPVT XIX.

ISta quidem ante virum migrauit è vita: post cuius mortem, non ita diu, facinus quoddam fortè fortuna commissum accepimus, quod incredibilem amorem imperatoris, quo eam complexus est, perspicuè patefecit. Imperator crebritate bellorum coactus, nouum quoddam & peregrinum tributi genus ciuitatibus imposuit: quod quidem Antiochia non tulit, sed plebs, cum videret eos, à quibus exigebatur tributum, propter inficiationem suspendi, cum alia patrat maleficia, quæ multitudo imperita occasionem seditionis nacta, patrare solet, tum statuam æneam omni genere laudis exornandæ Placillæ (id enim nomen imperatrici fuit) deturbat, & per magnam vrbis partem trahit. Quibus auditis, imperator, vt par erat, grauiter commotus, omnia priuilegia vrbi illi adimit, & principatũ Laodiceæ

diceæ vicinæ ciuitati tribuit. Quippe istud Antiochenos ægerrimè laturos (Nam Laodicenses ab antiquis iam temporibus aduersus Antiochenos graui inuidia exarserant) existimauit. Postremò se vrbem incensurum, penitusque vastaturum minatur, atque adeo in pagum redacturum. Porrò magistratus quosdam, in illo audaci facinore deprehensos, prius interfecerunt, quàm de ipsa tragica clade imperator certior factus esset. Imperator autem, quanquam omnia quæ fuerat minatus, imperauit fieri, tamen lex, quæ hortatu magni illius Ambrosii lata erat, obstabat, quo minus fierent. Vbi verò nuncij, qui vrbi imperatoris minas exponerent, eò aduenium, nempe Elebechus, id temporis dux exercitus, & Cæsarius præfectus palatij, quem Romani magistrum aulæ vocant, omnes minis illis perterriti in magno metu erant. At virtutis athletæ, qui ad montis radices habitabant, quique permulti erant, & viri optimi, hos duos & monere & hortari cœperunt. Ex quorum numero fuit sanctissimus Macedonius, vir tum rerum, quæ in communi vita geruntur, inscius, tum literarum sacrarum prorsus ignarus. Iste in montium verticibus vitam agens, noctes diesque omnium seruatori synceras preces offerre solet: qui neque imperatoris violentiam pertimescere, neque de potestate eorum, qui missi erãt, laborare visus est, sed in media vrbe, prehenso alterius pallio, ambos ex equis descendere iubet. Illi verò cum viderent senem statura exigua, pannis sordidis amictum, primò indignari quidem: Sed vt primum à quibusdam eorum, qui antecedebant, viri illius virtutem didicerant, desilire de equis, illius genua amplecti, veniam denique petere cœperunt. Macedonius diuina imbutus sapientia, tali oratione eos compellat.

Dicite, viri charissimi, imperatori hæc verba: Non solũ imperatorem esse, verùm etiã hominem. Itaq; ne oculos tantummodo ad imperium adijciat, sed suã ipsius naturam mente complectatur. Nam cum homo sit, illis imperat, qui sunt eiusdem naturæ participes. Humanam autem naturam ad imaginem & similitudinẽ dei fabricatã esse. Quare ne tam crudeliter & inhumanè imaginem Dei è medio tolli iubeat. Nam bilem mouet opifici, cum eius imaginem contu-

contumelioſe tractet. Conſyderet enim quàm iniquo animo tulerit ipſe æneam coniugis imaginem contumelia affectam eſſe, ſe tamen in imaginem dei contumelioſum eſſe non dubitare. Ac quantum interſit inter imaginem inanimam & animatam, viuam, & rationis compotem, omnibus, qui ſunt mente præditi, perſpicuum eſt. Illud præterea ſecum cogitet, nobis perfacile eſſe, pro vna ænea imagine, multas fabricari, ſed eum non omnino poſſe facere vel pilũ vnum illorum, qui interfecti ſunt. Hac audita oratione, viri illi admirabiles eam ad Imperatorem retulerunt: qua cum eius iracũdiæ flamma reſtincta eſſet, pro minis, quas iactauerat, ſcripſit literas, quibus ſe purgaret, iræque cauſam in illis expoſuit. Non oportebat, inquit, ſi quid à me peccatum eſſet, coniugem, mulierem ſummis laudibus meritò decorandam, poſt mortem tantam contumeliam ſubire, ſed ſi qui mihi ſuccenſuiſſent, in me furentis animi impetus conuertiſſe debuerant. Adiunxit etiam ſe acerbè tuliſſe, & valde animi diſcruciatum eſſe, cum intellexiſſet quoſdam à magiſtratibus trucidatos fuiſſe. Iſta quidẽ à me ſunt propterea commemorata, quòd tum iniquum putabam, vt libertas loquendi à Macedonio monacho lõgè præſtantiſsimo vſurpata, obliuione deleretur, tũ perutilẽ illam legem magni Ambroſii ſuaſu conſcriptam, omnium oculis ſubiicere cupiebam.

De Idolorum delubris vndequaq; dirutis.
Caput XX.

HIS confectis rebus, Impetator fideliſsimus omne ſuum ſtudium ad errorem Gentilium euertendũ trãſtulit, legeſque promulgauit, quibus imperatum erat, vt ſimulachrorũ fana diruerentur. Nã Cõſtantinus magnus omnib⁹ laudis ꝓconijs meritò efferẽdus, qui primus imperiũ vero dei cultu exornare ſtudebat, videſ adhuc orbẽ terrarũ cęco errore furentẽ, tametſi vetuit omnino dęmonib⁹ immolare hoſtias, non tamen eorum delubra demolitus eſt, ſed mandatũ ſolũ dedit, ne quiſquam ad ea accederet. Quinetiam iſtius filij ſunt paterna diligenter perſecuti veſtigia

vestigia. Iulianus autē impietatem renouare, & flammā veteris fraudis iam pridem extinctam de integro accēdere laborauit. At cōtra Iouianus imperio potitus, simulachrorū cultum omnino vetuit. Valētinianus quoque ille magnus, eisdem legibus Europā præclare gubernauit. Cæterùm Valens sicut alijs omnibus permisit potestatē eam quam vellēt religionem amplectendi, & eos colendi Deos, quos ipsi pro Deis haberent, ita aduersus solos doctrinę apostolicæ propugnatores bellum continenter gessit. Itaq; toto tēpore, quo ille regnabat, ignē in aris accendere, libamenta, & hostias simulachris immolare, celebrare quoque in foro epula, Gentiles non destituerunt: quinetiā mysteriis Bacchi initiati, cū scutis cursitare, dilacerare canes, furere, bacchari, alia denique agere, quæ magistri sui improbitatem satis apertè declarabant. Quæ omnia cum fidelissimus imperator pro certo comperisset, extirpauit radicitus, & sempiterna obliuione obruenda curauit.

De Marcello Apameorum episcopo & fano Iouis ab eo deiecto. CAP. XXI.

ATque ex episcoporū numero Marcellus, vir in rebus omnibus longè præstātissimus, lege, tanquā machina bellica, omnia delubra vrbis, cuius episcopatū ipse administrabat, prorsus expugnauit. Qua in re gerenda fiducia in Deū potius, q̄ multorū hominū manu adiutus est. Atq; hoc loco facinus ī primis memorabile ab eo factū narrabo. Vbi Ioānes, episcopus Apameæ, cuius antè feci mentionē, mortem obierat, in eius locum diuinus Marcellus, vir spiritu, vt apostoli præceptio vult, efferuescēs, substitutus est. Rom. 12. Venit fortè Apameam præfectus Oriētis, duobus ducibus cū duobus hominū millibus comitatus. Qui quidē, plebe propter metum sibi à militibus iniectum quiescente, delubrum Iouis, quod amplissimum fuit, & multis ac variis ornamentis illustratum, deturbare aggreditur. Verùm cum structuram eius valde solidam & firmè compactam cerneret, existimauit lapidum coagmentationē nullo modo posse dissolui. Nam lapides erant grandissimi, arctè inter se iuncti, et ferro præterea ac plumbo colligati.

Qua re

Qua re prefectũ deterritum cum videret diuus Marcellus, eum ad alias vrbes amandauit, ipseq; Deum impensè precatus est, vt viam sibi ad illius delubri euersionem aperiret. Itaque primo mane, vir quidam, qui neq; architectus, neq; lapidarius fuit, neq; vllam aliâ artẽ nouit, sed lapides & ligna humeris portare assueuerat, sua spõte eo venit. Qui vt accessit, pollicitus est se delubrum facillime demoliturum, solumque mercedem postulauit, qua duos opifices cõduceret. Quam simul atque sanctus episcopus ei daturum promiserat, eiusmodi quiddam excogitauit homo ille. Delubrum habebat porticum quadratã erectam in sublime, sibique adiunctam. Hanc sustentabant columnæ maximè pares proportione ipsi templo: ambitus autem cuiusque sedecim cubitorum fuit. Lapis, ex quo erant fabricatæ natura durissimus, nec facile lapidariorum instrumẽtis cedens. Quarum singulas cum vndique suffodisset iste, & ædificia illis innixa tignis oleagineis suffulsisset, ad aliud eodẽ modo transijt. Nam tribus columnis ad hunc modum suffossis, inijcit tignis flammam. Verum dæmon quidam ater apparens, tigna, vt eorum fert natura, igne absumi non patitur, sed impetum flammæ cohibet. Vbi vero istud sæpius egerant, videbantque machinam illam frustra admotam, episcopo sub meridiem fortè dormienti rem indicant. Ille confestim ad sanctum Dei templum properè contendit, aquam in vase afferri iubet, quam sub sacrosancto altari ponit. Ipse autem humi in faciem prostratus, dominũ benignum & clementem precatur, ne tyrannidem dæmonis longius serpere permittat, sed tum eius patefaciat imbecillitatem, tum suam ipsius potentiam ostendat, ad eum finem, vt infidelibus nulla maioris cæcitatis inde detur occasio.

Hæc & alia his similia locutus, cum aquam signo crucis signasset, Equitium, vnum ex diaconis, fide & pietatis studio egregiè munitum, aquã iubet accipere, ocyus ad delubrum currere, & cum fide eam spargere, tigniſque flammam adhibere. Qua re confecta, dæmon aquæ aspersę vim non ferens, penitus aufugit. Ignis autem aqua suæ naturæ maximè aduersaria, velut oleo fotus, tigna occupat, eaque momento temporis prorsus absumit. Itaque columnæ,

basi sub

basi sublata, corruunt, aliasq; duodecim secum deijciunt. Ipsum præterea templi latus columnis cohærens, violento illarum casu pariter deturbatum est. Cuius ingenti fragore tota adeo personabat ciuitas, vt omnes ad ipsum illud delubrum spectandum concurrerent. Atque simul vt intellexere dæmonem infestum fugatum esse, hymnorum concentu, vno ore omnes celebrarunt. Eodem modo sanctus ille episcopus, alia quoque simulachrorum fana demolitus est. Quanquam alias res ab isto viro cum maxima omnium admiratione gestas narrare possum (etenim literas tum ad inuictos Christi martyres dedit, tum recepit ab illis vicissim, tum denique corona martyrum ipse donatus est) tamen has in præsentia narratione supersedeo, ne cum nimis sim longus, afferam lectoribus fastidium. Quare ad aliam rem gestam commemorandam sermonem conuertam.

De Theophilo Alexandrino episcopo, & quæ illic in Idolorum demolitione gesta fuerunt. CAP. XXII.

ATHanasio illi multorum celebrato sermonibus Petrus, vir plane admirabilis, successit. Petro autem Timotheus: Timotheo Theophilus, vir cum summa prudentia, tum animo valde excelso præditus. Cuius opera vrbs Alexãdria errore in simulachris colẽdis liberata est. Nam non modò simulachrorum delubra, concussis eorum fundamentis, diruit, verùm etiam subdolas sacerdotũ veteratorũ machinationes eorũ oculis, quos in fraudẽ deduxerant, subiecit ad contemplandum. Etenim sacerdotes isti statuas, quarum pars æneæ, pars ligneæ fuerũt, cauas introrsus effecerant, tergaque earũ parietibus affigentes, vias quasdã latentes & obscuras per ipsos parietes ad illas diduxerant. Deinde per adyta fanorum in eas ingressi vias, se in statuas ipsi abdiderant, indeque velut ex statuarum ore, quæ libitum ipsis erat, imperarunt. Quibus auditores circumuenti, imperata fecerunt. Has igitur sapientissimus episcopus demolitus, sacerdotũ præsti-

præstigias, populo ab illis decepto aperuit. Porrò autem in fanum Serapidis, quod omnium, quę erant in toto orbe terrarum, amplisimum, vt fertur, & pulcherrimum fuit, ingressus, vidit statuam adeo immani magnitudine, vt spectatores ea vehementer perterrerentur. Et præter magnitudinem, fal sus quidam rumor affictus fuit, terræmotum, si quis ad eam propius accederet, suboriturum, exitiumq; omnibus inde allatum iri. At verò episcopus hunc rumorem nihil aliud esse, quàm anicularum ebriarum delirationem arbitratus, spreta magnitudine statuæ, vtpote inanimæ, dat mandatum cuidam, qui securim habebat, vt alacri ac prompto animo Serapidem feriat. Qui cum statuam percussisset, conclamare omnes, veriti nimirum rumorem vulgò iactatum. At Serapis, accepta plaga, neque dolere, quia ligneus, neque vocem emittere, quia inanimus fuit. Postea verò quàm caput illi abscissum est, mures ex interiore corporis parte gregatim excurrere. Quippe Aegyptiorum deus murum domicilium fuit. Trunco autem statuæ in minutas partiuulas dissecto, hæ in rogum coniiciuntur. At caput, inspectantibus illis, qui statuam illam coluerant, imbecillitatemq; dei sui deridentibus, per vniuersam vrbẽ raptatur. Hoc modo igitur dæmonũ delubra terra mariq; solo fuêre æquata.

De Flauiano Antiocheno episcopo, & Occidentalium partium propter Paulinum seditione. CAP. XXIII.

FLauianus verò, qui vnà cum Diodoro in multa atq; ardua certamina pro ouium Christi salute descenderat, in præsulatu Antiocheno Magni Meletii successor fuit. Atque cum Paulinus ecclesiæ administrationem capessere vellet, cœtus sacerdotum restitit: dixitq; eum, qui consilium Meletii repudiauerat, post mortem eius, non debere illius sedem occupare: imo verò qui multis ac præclaris nobilitatus erat laboribus, & quàm plurimis periculis se pro ouibus obtulerat, eum pastorem creandum esse. Quæ res Orienti tum à Romanis, tum ab Aegyptiis odium valde diuturnum peperit. Nam ne Paulino quidem iam mortuo, simultas compressa est, sed cum Euagrius eius sedem post illum

illum obtinuisset, non destiterunt inimicitias cum Magno Flauiano exercere, idque cum Euagrius contra legem ecclesiæ designatus esset. Quippe solus Paulinus eum ordinauerat: in qua re complures simul canones violauit. Siquidem canones neque faciunt potestatem cuiquam iam morte oppetituro, quenquam in locum suum sufficere: atque omnes prouinciæ episcopos iubent in vnũ ad eam rem cõuocari. Quinetiã vetant rursus quenq; absq; tribus episcopis, episcopum constitui. Attamen horũ nihil scire cupiẽtes, Euagrij communionem sunt illi quidem amplexati, imperatorisque animum contra Flauianum incitare obnixè studuerunt. Nam cum imperatori nimis acriter instando multum sæpe exhibuissent molestiæ, accersit eum Constãtinopolim, & Romam proficisci iubet. At Flauianus respondet hyemem iam esse. Itaque pollicitus se ineunte vere imperata facturum, in patriam reuertit. Sed episcopi Romani, non Damasus solũ ille admirabilis, verũ etiã post illũ Syricius, & Anastasius Siricij successor, vehementius in imperatorem inuecti essent, dixissentq; eum illos, qui tyrannidem contra se exercere molirentur, opprimere, sed his qui per tyrãnidem Christi leges euertere studerent, impunitatem concedere, eum accersit denuo imperator, Romamque vt contendat, cogere laborat. Tum sapientissimus Flauianus libere ei non sine maxima omnium laude respondet: Si qui me, ò imperator, vt fidem minimè synceram ac sanam profitentem insimulent, dicantve vitam me traducere indignam sacerdotio, cum illis ipsis iudicibus vtar, tum pronunciatam ab eis lubens subibo sententiam: sin autem de sede & præsulatu digladientur, neque agam cum illis iudicio, neque his, quos eam dignitatem adipiscendi studium tenet, aduersabor, sed cedam equidem volens, meque ipse præsulatu abdicabo. Quare tu, cui libitum est, sedem Antiochenam tribuito. At verò imperator hanc eius animi magnitudinem & sapientiam magnopere admiratus, in patriam reuerti, & ecclesiam sibi commissam sedulò pascere iubet. Lõgo verò iã tempore intermisso, imperator Romam denuò aduentans, in idem crimen rursus ab episcopis vocatus est, quòd scilicet tyrannidem Flauiani non repressérat. Tum imperator eos dicere iubet, quod sit tyrannidis genus.

Nã ipſe, inquit, Flauiani partes ſuſcipiã, & cauſam ejus agã in iudicio. Cum autẽ illi reſpõderent, ſe nõ poſſe cum imperatore iudicio diſceptare, hortatur, vti deinceps concordiam in eccleſia conſtituant, dirimant lites, & inanis contentionis flammam extinguant. Nam Paulinum iam pridẽ è vita exceſsiſſe, & Euagrium contra leges eccleſiæ deſignatum fuiſſe epiſcopum: quinetiam omnes eccleſias Orientis Flauiano præſuli adhæreſcere. Atque præter eas, Aſianam præterea diœceſim, Ponticam, & Threijciam cum eo communicare, eique ſe addixiſſe. Illyriam porrò vniuerſam agnoſcere eum inter epiſcopos Orientis principatum obtinere. Huic hortationi obſecuti epiſcopi occidentis, promittunt ſe ſimultatem depoſituros, & legatos, qui à Flauiano mitterentur, admiſſuros. Qua re intellecta, Diuus Flauianus epiſcopos quoſdam illuſtriſsimos, presbyteros etiam Antiochiæ, & diaconos Romam miſit. In qua legatione principem locum tenebat Acacius epiſcopus Berœæ oppidi Syriæ, vir omnium ore ac ſermone paſsim celebratus. Qui vnà cæteris Romã aduentans inimicitias ad decẽ & ſeptem annos continuatas extinxit, eccleſiisque pacem reſtituit. Qua re audita, Aegyptii quoque, odio ſedato, ſunt concordiam amplexati. Id temporis Innocentius, ſucceſſor Anaſtaſii, eccleſiæ Romanæ antiſtes fuit, vir ingenij & prudentiæ ornamentis egregiè inſtructus: Alexandrinæ autem Theophilus, de quo ſuprà meminimus.

De Eugenij tyrannide, & Theodosij Imperatoris ob fidei ipſius meritum victora.
CAPVT XXIIII.

AD hunc modum fideliſsimi imperatoris opera, pax in eccleſiis cõſtituta eſt. Ante quod tẽpus idem imperator, cognita morte Valẽtiniani, & Eugenii tyrãnide; in Europam exercitum traducit. Eodem tempore Ioannes quidam monaſticum vitæ genus excolens, vixit in Aegypto: qui gratia ſpiritus ſancti imbutus, ſciſcitantibus multas res futuras prædixit. Ad iſtum miſit imperator nũtium quæſitum, an bello (aiebat enim de eo fieri certior) cum tyrannis decertaret. Qui vti prædixerat eum in priore

ore bello victoriam sine sanguine potiturum: sic in posteriore post multam hominum cædem superiores laturum præsignificauit. Qua spe inductus imperator, complures ex hostibus acie instructa telis confixit, multosque ex Barbaris, qui ei auxilio venerant, amisit. Ibi cum duces dicerent nimis paucos ad prælium de integro ineundum superesse, hortarenturque, vt bellum aliquandiu intermitteret, quò ineunte vere, exercitu collecto, hostes multitudine deuincerent, imperator fidelissimus eorum consilium repudiauit. Nam non committendum est, inquit, vt salutaris crux tantæ arguatur imbecillitatis, Herculisque statuæ tantũ virtutis nostro testimonio tribuatur. Quippe vt crux nostrũ exercitũ, ita illa hostiũ antecedit. Qua oratione cum tanta in Deo fiducia habita, cum copiæ relictæ & paucæ admodũ essent, & animis fractæ, sacra æde in vertice montis, vbi castra fecerat, reperta, totam noctem huius vniuersitatis gubernatorem precibus solicitauit. Sub tempus autem noctis, quo galli cantare solent, somnus eum oppressit. Qui humi stratus, videre sibi visus est duos viros candido vestitu amictos equis albis vehi, qui ipsum bono animo esse, timorem abiicere, prima luce arma capere, & exercitum in aciem educere iubent. Nam se auxiliares & velut antesignanos ad eum missos esse, & alterum esse Ioannem euangelistam, Philippum apostolum alterũ. Hac oblata visione, imperator preces fundere non desistit, sed attentiore cogitatione eas Deo adhibet. Eadem quoq; visio militi secundum quietem apparuit, qui præfecto suo eam narrauit: ille eum deducit ad tribunum militum, tribunus autem ad ducem. Dux noui aliquid inde portendi ratus, imperatori significat. Tum imperator, non mea, inquit, cansa hæc oblata est visio (ipse namque illis, qui victoriam promiserant, fidem habui) sed ne quispiam existimaret me, vtpote prælii faciendi cupidum, eam confinxisse. Huic igitur militi Deus mei imperii propugnator hanc obtulit visionem, vt mihi eandem narranti certum testimonium daret. Nam mihi primum communis omniũ dominus illã ostenderat. Quare omni metu prsus amoto, antesignanos nostros, & principes belli gerendi sequamur: atq; nemo bellantiũ multitudine metiat victoriã,

sed eorum potentiam, qui se duces nobis præbent, quisq; considerret. Hac oratione militum animis vadè confirmatis, omnes de monte deducit. Tyrannus autem, cum videret milites procul à se ad prælium ineundum paratos, ornat exercitum, & aciem instruit. Ipse verò colle quodam occupato, ait militibus suis, imperatorem iam quasi mori cupientem, & desiderio ex hac vita abeundi flagrantem prælio decertare. Dat igitur mandatum ducibus, vt eum viuum ad se & vinculis cõstrictum adducerét. Postea verò quàm phalanges ordine locatæ erãt, satis animaduerti poterat, tum quàm ingentes hostium copiæ essent, tum quàm paucæ cum imperatore in acie iungerentur. Cum autem tela vtrinque coniici cœpta sunt, tum antesignani imperatoris verè promissa præstitere. Nam ventus violẽtus è regione hostibus irruens, illorum sagittas, iacula spiculaque in ipsos retorquet, adeò vt nullum teli genus eis adiumento fuerit, neque miles grauis armaturæ, neq; sagittarius, neque iaculator imperatoris exercitum lædere potuerit. Quinetiam tanta pulueris copia in eorum facies impetu ferebatur, vti palpebras occludere, & pupillas oculorum pulueris vi grauiter oppugnatas tegere ac tueri eos coegerit. Impetatoris autem exercitus, nullo damno incommodóve ex illa turbine accepto, fidentibus animis hostes trucidant. Qui quidẽ, his rebus perspectis, & diuino auxilio quod imperatoris copiis allatum erat, cognito, abiectis armis, veniam ab imperatore supplices petunt. Ille autem flexit animum, & illorum misericordiã capit: iubet deniq; tyrannum celeriter ad se adduci. Illi igitur properè collẽ ascendunt, in quo tyrannus ignarus rerum iam gestarum considebat. Qui cum eos anhelantes videret, ipsaq; anhelitus crebritate adueniendi indicantes celeritatem, victoriæ nuntios esse suspicatus est. Rogat num Theodosium, vt illis erat imperatum, vinctum adducerent. Cui illi, non eum inquiunt, adducimus ad te, sed te hinc ad eum abducimus. Hoc namque in mandatis dedit summus huius vniuersitatis moderator Deus. Quæ cũ dixissent, ei è solio erepto vincula iniiciunt, abducunt vinctum, & qui paulò antè insolenter gloriatus fuerat, captiuum ad Theodosium deducunt. Imperator autem primùm iniuriarũ in Valentinianum

& ninianũ, impiè occupatæ tyrãnidis eum in memoriã reuocat. Deinde bellorum contra imperium legitimum susceptorum causa cum irrisione reprehendit. Reprehendit etiam statuam Herculis, qua fretus tam audax temerariũq; facinus admiserat. Postremo iustã æquãq; de supplicio illi irrogando sententiam pronuntiat. Talem se Theodosius tum in pace, tum in bello præstitit: quippe semper diuinũ implorauit auxilium, semperq; illud consecutus est.

De Theodosii Imperatoris morte.

CAPVT XXV.

HAc parta victoria, Theodosius in morbum delapsus, filiis imperium distribuit: ac maiori natu eam partem, quam ipse rexerat, minori autẽ Europæ tradit gubernacula. Vtrumq; veram pietatem colere hortatur. Ea enim & pacem conseruari, bellum extingui, hostes in fugã verti, trophea erigi, & victoriam denique constare. Hac hortatione filiis adhibita, obiit mortem, cuius gloria sempiternæ memoriæ commendata est.

De Honorio Imperatore, & Telemacho monacho. CAP. XXVI.

FIlij istius Imperatoris, sicut successores paterni imperii ita pietatis illius hæredes extiterunt. Nam Honorius Europæ potitus imperio, pugnas gladiatorias quæ Romæ olim fieri consueuerant, tali inductus occasione sustulit. Telemachus quidam vitam excolens monasticam, profectus ex oriente, hac de causa Romam contendit. Ac dũ sceleratum illud edebatur spectaculum, in stadium ipse ingreditur, atque ad gladiatores descendens, mutuam inter eos dimicationem sedare nititur. Itaque crudelis cædis spectatores accẽsi iracundia, & à dæmone, qui ex illa sanguinis effusione voluptatem capiebat, ad furorem impulsi, pacis authorem lapidibus obruerunt. Qua re cognita, Imperator admirabilis Telemachum in martyrum inuictorum numerũ ascripsit, crudele autem illud spectaculi genus penitus sustulit.

De Arcadii imperatoris pietate, & Ioannis Chrysostomi ordinatione. CAP XXVII.

CONstantinopoli autem, mortuo Nectario, qui illá gubernarat ecclesiá, Arcadius, cui illa imperij pars obuenerat, cum Ioanné, eximij orbis terrarũ luminare Antiochiæ in cœtũ presbyterorũ ascitũ intellexisset, accersit ad se, & ab episcopis in vnũ cõuocatis contendit, vt eũ cõsecrent episcopũ, & præclaræ illius vrbis pastorem constituant. Hoc vno argumẽto imperatoris erga res diuinas studium satis declarari potest. Per idẽ tempus Antiochiæ antistes fuit Flauianus, Laodiceæ autẽ Elpidius, qui vixerat vna cũ magno Meletio, eiusque vitæ rationem accuratius repræsentauit, quá cera formas ab anulis in ea impressas solet. Iste magno Pelagio succesit: Diuo autẽ Marcello succesit Agapetus, vir cũ primis excellens, quẽ tempore, quo hæreticæ ingruebant procellæ, in palestra monastica magnam laudem adeptum supra demonstraui. Seleuciæ autem ad radices montis Tauri sitæ episcopus, Maximus fuit Ioannis illius illustris condiscipulus: Mopsuestiæ Theodorus. Ambo doctores erant insignes. Diuus porrò Acacius cum prudentia, tum vitæ ratione clarus, Ecclesiam Berœæ rexit. Galatiæ pastor fuit Leontius, vir multis virtutis generibus insigniter exornatus.

De diuina huius episcopi in loquendo libertate. CAPVT XXVIII.

MAgnus ille Ioannes, susceptis ecclesię Cõstãtinopolitanæ gubernaculis, cœpit iniqua quorundá facinora grauiter coarguere, imperatorẽ eiusq; coniugẽ salutariter admonere, orare sacerdotes, vt ex prescripto legũ ab ecclesia sancitarũ vitá instituãt: eos autem, qui istas temere violare aggrediebantur, aditu sanctuarij prohibere. Nã non est æquum, inquit, vt Sacerdotali honore fruantur hi, qui vitá eorũ, qui sunt verè Sacerdotes, non studiosè imitentur? Atq; hoc modo prospexit, nõ illi solũ ciuitati, verũ etiá toti Thraciæ, quæ est in sex episcopatus diuisa, & cũctæ etiã Asiæ, quæ vndecim habet antistites. Ponticá præterea ecclesiam, quæ eundem habet episcoporum numerum, quem Asia, eisdem legibus adornauit.

De

De fanis Idolorum in Phœnicia ab eo deiectis.
CAPVT XXIX.

POrro cũ certior factus eſset, Phœniciã etiamnũ ad nefaria dæmonum myſteria celebranda cæco furore ferri, monachos diuino pietatis ſtudio inflammatos, in vnũ cogit. Eoſque cum edictis imperatoriis ad ſimulachrorũ fana demolienda mittit. Opificibus autem & eorum miniſtris, qui iſta deturbarent, mercedẽ non ex imperatoris prõ pſit ærario, ſed fœminas cum diuitijs circumfluentes, tũ fide præclarè inſtructas induxit, vti ſumptus in eam rem (docuit nãq; quanta laus ex tali largitione colligi ſoleat) affatim & liberaliter ſuppeditarent. Itaque reliqua dæmonũ delubra hoc pacto ſolo æquanda curauit.

De Gotthorum eccleſia. CAP. XXX.

CVm videret præterea gentem Scyticam doctrinæ Arrianæ laqueis irretitam teneri, molitus eſt ſeduló inde eam eripere: ad quam predam capiendam hanc viã excogitauit. Complures, qui eadem lingua loquebantur, preſbyteros, diaconos, & lectores ordinauit, illiſque vnã tribu it eccleſiam: quorum opera multos errore lapſos, eccleſiæ reconciliauit. Nam ille ipſe plerunque ad eam eccleſiã profectus, cum illis locutus eſt, interprete vtriuſque linguæ perito vſus: alioſque dicendi facultate inſtructos, ad idem ipſum faciendum induxit. Iſta quidem in vrbe illa præſtitit, cõpluresque errore imbutos, veritate doctrinæ apoſtolicæ explanata, ad viam ſalutis reduxit.

De prouidentia quam pro Schythis habuerat, & quo pacto Marcioniſtas inſectatus fuerat.
CAPVT XXXI.

ITemque cum accepiſset Schythas, qui Nomadæ vocantur, quique propter Iſtrum accolabant, ſitienter quidem ſalutem appetere, ſed habere neminem, qui ſitim ſuam ſalutaris doctrinæ fluentis reſtingueret, viros laborũ

apostolicorum imitatores conquisiuit, eosq̃ue illis erudiendis præfecit, literas autem eius ad Leontium episcopũ Ancyræ perscriptas, quibus tum Scythas ad fidem cõuersos esse significabat, tum orabat, vt viros idoneos ad rectam salutis viam illis monstrandam mitteret, ipse equidem perlegi. Porrò autem vbi intellexit pestiferam Marcionis hæresin nonnullos in nostra regiõe pagos occupasse, scripsit ad eũ, qui id temporis episcopus illius ecclesiæ fuit, hortatus, vt hæresim illam inde expelleret: atque quò ei in eo negocio exequendo adiumento esset, edicta imperatoris ad illum mittenda curauit. Sed de ecclesiis, more Diui Pauli apostoli, quàm animo sollicito esset, ex his rebus gestis satis constare poterit.

De Gaïnæ postulatione, & Ioannis Chrysostomi responsione. CAP. XXXII.

SVnt autem alia ipsius facta, quæ eius loquendi libertatem perspicuè declarare queãt. Exempli gratia: Gainas quidam genere Schyta, animo barbaro, insolentia planè tyrannica per id temporis dux fuit, & non modò exercitui ex sua gente collecto, verùm etiam vnà, Romanis tum equestribus, tum pedestribus copiis præfuit. Quem quidẽ non solum alii omnes, sed etiam imperator ipse (quippe eũ tyrannidem moliri suspicabatur) magnopere extimuit. Iste labe aspersus Arriana, postulat ab imperatore vnum ex sacris templis sibi dari. Imperator autem respondet se de ea re capturum consilium, & vnum ei curaturum promittit. Itaq; diuino illo Ioanne accersito, ei postulatum Gaïnæ exponit, commemorat eius potentiam, moliri tyrannidem indicat, orat, vt templo donato furẽtem eius animum placet. Cui nobilis ille vir, ne, inquit, istud ei polliceare, neq; sanctum dare canibus mandes. Nam nunquam equidem patiar, vt qui deum verbum sanctè & augustè laudibus & hymnis celebrant, expellantur è sacro templo, idemque tribuatur his, qui contra eum loquuntur blasphemias. Atque ne barbarum illum omnino metuas, imperator, sed me & illũ in vnum locum conuoca, tuque silentio vtriusq; nostrũ sermoni ausculta. Ego certè me hominis linguam refrenaturũ spero

spero, persuasurumque ne postulet, quod ei concedi non debeat. Quibus auditis, imperator vehementer lętatur, & postridie eius diei vtrunq; accersit. Gaïnas quidē promissum exposcit: magnus autē Ioannes respōdet illi ex aduerso: non licere imperatori, qui pietatem colere instituat aliquid cōtra res sacras temere moliri. Cui quidē dicēti templū sibi dari oportere, respondet Ioannes, tēplum sacrū apertū esse, neminemque eum prohibere, quo minus in eo, si libeat, preces deo fundat. Tū Gaïnas, at ego, inquit, alterius sectæ sum, & cū hominibus eius sectæ vnū sanctū templum habere postulo. Atque istud quidem non immeritò peto, quippe qui multa bellica certamina pro Romanis cōfecerim. At præmia, inquit Ioannes tibi propterea tributa labores tuos longe superant. Nam dux es, & honore consulari dignatus: quinetiam tecum debes considerare, quis fueris olim, & qui iam sis: quæ etiam præterita tua inopia, & in qua iam abundantia vitam degas. Quibus quoq; vestimentis prius indutus esses, quàm Istrū traieceris, & quibus iam opertus. Complectere igitur animo, quàm pauci sint labores, & quàm ampla præmia: atque noli erga eos, qui tibi honorem hunc detulerint, ingratus esse. Hac oratione habita, Ioannes, celebris totius orbis terrarum doctor, os obturauit Gaïnæ, atque adeo obmutescere coegit. Temporis autē interuallo interiecto, Gaïnas tyrannidem, quam mollitus fuerat, manifestò patefecit, atque collecto in Thracia exercitu, prædas agere, & multa loca vastare cœpit. Quibus rebus cognitis, omnes cum magistrātus, tum subiecti metu exhorrescere: atque nemo erat, qui vel cum eo in acie confligere animum induxerit, vel legationem apud eum obire se tuto posse existimarit. Nam barbarum eius & crudelem animū quisque suspectum habuit.

De Chrysostomi ad Gainam legatione.
CAP. XXXIII.

ID temporis aliis omnibus velut metu perculsi relictis, itum est ad Ioannem, inuictissimum illum Christi bellatorem: suadetur ei, vt legatus ad Gaïnam proficiscatur.

Ille vero, nulla habita ratione vel disceptationis cõtra Gajnam antè susceptæ, vel simultatis inde ortæ, prompto animo in Thraciam contendit. Quare Gajnas, cognito legati aduentu, & animi eius alacritate pro pietatis defensione consyderata, lõgo interuallo ei lubens procedit obuiam, atque præhensam illius dexteram oculis suis apponit, liberosq; sacra eius genua cõplecti cogit. Sic quidẽ virtus vel infestissimos afficere pudore, & obstupefacere solet.

De iis quæ propter Chrysostomum euenerunt.
CAP. XXXIIII.

VErùm inuidia illustrem sapientiæ Ioannis splendorẽ non tulit, sed suis machinis admotis, non vrbem Cõstantinopolim solum, verum etiã vniuersum orbẽ terrarum cũ eloquentia illius, tũ sapientia orbauit. Ipse equidem ad hãc historiæ partẽ iam oratione prouectus, nescio quo animo affectus sim. Nã dũ iniurias ei illatas narrare instituo, virtutem eorum, qui illarum iniuriarum authores erant, nonnihil reuereor. Qua de causa eorum nomina silentio prætermittere animus est. Isti quoniam varias causas habere videbantur, cur cum eo Simultatem gererent, eximiam eius virtutem videre noluerunt, sed miseris quibusdam accusatoribus conquisitis, tametsi crimen perspicue falsum esse intellexerunt, tamen concilio longè extra vrbem conuocato, sententiam aduersus eũ pronuntiarunt. Itaque imperator sacerdotibus fidẽ adhibens, illum longe ab vrbe relegari mandat. Ioannes autem, cum neque accusationem audiuisset, neque ei respondisset velut crimi num sibi illatorũ conuictus, vrbẽ deserere cogitur, & Hieron oppidũ (sic enim nauale illud nominatur) in ostio Põti situm contendere. Cũ vero noctu terræmotus factus esset, & terror inde Imperatrici incussus, Cõstantinopoli vrbi Mariæ præmittuntur prima luce legati ad Ioannẽ exulẽ, oratum vt quã primũ ad vrbem redeat, periculũq; ei impendens depellat. Post quos alij mittuntur legati: post illos etiam alii, adeo vt Bosphorus refertus esset legatorum turba. Vbi vero fidelissimus populus istud intellexit, ostium Propontidis nauigijs operuere. Omnes nanque cũ cereis accensis ei obuiam fiunt. Atque pro eo quidẽ tempore

pore hostium illius coniurata manus dissipata est. Sed pauci iam interceſſerant menses, cum deintegro in vnum coiuere: pœnasque ab eo expetiuere non criminum solũ, quæ ei falsò obiecerant, verùm etiã ministerii in ecclesia, quòd post abdicationem obierat. Ad quos respondet, se neq; in iudicio egisse causam, neque crimina obiecta audiuisse, neque dedisse pro sua ipsius defensione responsum, neque præsentem condemnatum, sed absentem in exiliũ ab imperatore eiectum, & denuò ad sedem episcopalem reuocatum. Attamen aduersarii eius altero concilio non ad causam cognoscendam coacto, sed vt imperatori persuaderent, iustam & legitimam ipsorum esse sententiam, non solum eum ciuitate expellunt, verùm etiam ad paruum & desertum quoddam Armeniæ oppidum, quod Cucusus dicitur, amandauit. Inde rursus educentes, ad Pityuntẽ transferunt. Id oppidum est velut terminus, quo Pontus, & imperium Romanum distinguuntur, Barbaris crudelissimis finitimum, sed clemens dominus non permisit egregium suum athletam ad eiusmodi hominum cœtum deduci. Nam vbi venit Comana, ad vitam immortalem, & cuiusque expertem molestiæ migrauit. Corpus autem, quod tot præclara certamina confecerat, propter bustum Basilisci martyris (id enim sanctus martyr per somnium mandauerat) conditum est. Quot quidem episcopi illius causa suis exturbati fuerunt ecclesiis, & ad extremas orbis terræ oras relegati, quot etiam monachi simili supplicii genere mulctati, hoc loco percensere superuacaneum arbitror, eoque pacto longius historiam prouehere, præsertim cum mea quidem sententia, ea, quæ tristitiam afferant, contrahenda sint in angustum, & errata eorum, qui sunt fidei societate nobiscum coniuncti, silentio tegenda. Atqui complures eorum, qui erant iniuriarum authores, pœnas persoluerũt, quorũ supplicia aliis non parũ attulere cõmodi. Istud iniquũ facinus cõtra Ioannẽ admissum episcopi Europæ præter cæteros detestati sunt. Nã se à cõmunione illorũ, qui illud cõsciuerãt separauere: quib⁹ tori⁹ Illyrię cũcti se adiũxere episcopi. Porrò aũt q̃ plurimi episcopi ciuitatũ vers⁹ oriẽtẽ solẽ sitarũ, à facinoris cõmuniõe se seiũxerũt quidẽ, sed corpus ecclesię minimè distraxerũt.

Quin-

Quinetiam isto excellenti totius orbis terræ doctore mortuo, episcopi Occidentis non prius cum episcopis Aegypti & orientis, & Bosphori & Thraciæ communicare voluerunt, quàm nomen illius sanctissimi viri in tabulas, quibus nomina episcoporum mortuorum continebantur, retulissent. Atque Arsacium eius successorem ne salutare quidem dignati sunt. Atticum autem, qui succedebat Arsacio, quique sæpè legatos ad eos miserat, sæpeq; pacem postulauerat, postea tandem, cum Ioannis nomen in tabulis inscripsisset, receperunt.

De Episcoporum successione, & Alexandro Antiocheno episcopo.
CAP. XXXV.

EOdem tẽpore Cyrillus filius fororis Theophili Alexandriæ episcopus fuit, auunculi in eo prẽsulatu successor. Ecclesiæ Hierosolymitanæ episcopatum tunc gessit Ioannes, vir planè insignis, successitq; Cyrillo, de quo supra facta est mentio. Ecclesiam verò Antiochenam administrauit Alexander, cuius pia vitæ ratio pulchrè cum episcopatu consentiebat. Nam toto vitæ tempore ante susceptum episcopatum in palæstra monastica contrito, cum plurimum se exercuisset, generosum athletam se plane declarauit: quippe tum oratione docuit alios, tum vitæ consuetudine orationem confirmauit. Iste successit Porphyrio, qui post Flauianum illius ecclesiæ clauum tenens, multa suæ benignitatis monimenta post se reliquit. Cui quidẽ summa etiã animi prudentia non parum attulit splendoris. Diuinus autem Alexander, sæueta vitæ disciplina, studio sapientiæ, ægestate voluntaria, eloquentia, aliis deniq; spiritus sancti donis admodum excelluit. Idemq; factionẽ magni Eustathii causa inchoatam (quę quò minus iam pridem esset cum reliqua ecclesia denuò sociata, Paulinus impedimento fuit, & post eum Euagrius) sua persuasione & consilio, cætero ecclesiæ corpori adiunxit, & talem diem festum, qualem nemo aliquando viderit, ex insperato celebrandũ curauit. Nam omnibus eadem fide consentientibus in vnũ collectis, tam sacris initiatis, quàm laicis, ad illorum conuẽtum acce-

tum accedit. Atque assumptis sibi, qui cantare nouerant, vnoque hymnorum concentu contexto, à porta quadã parua ad occidentem spectante vsque ad maximum templũ totam plateam compleuit hominibus, & fluuium rationis participem, similitudinem fluuij præterlabentis mirè adumbrantem, effecit. Quæ cum Iudæi, Arriani, & Gentilium reliquiæ, quæ perpaucæ erant, viderent, gemere & lamentari cœperunt, quòd alios iam fluuios in ipsum ecclesiæ quasi mare illabi cernebant. Iste præterea primum Magni Ioãnis nomen in tabulis ecclesiæ inscribendum curauit.

De reliquiarum Ioannis quæ postea facta fuit, importatione, & Theodotii Iunioris ac fratrũ eius fide.

CAP. XXVI.

POstea verò ipse etiam Ioannis doctoris præstantissimi reliquiæ fuere Constantinopolim vrbem primariã tra ductæ. Itaque fidelis hominum cœtus, pelagus, nauigiorum multitudine, velut continentem efficiens, Bosphori ostium ad Propontidem situm luminaribus cooperuere. Hunc thesaurum is, qui iam imperium administrat, qui vt aui nomen fert, ita synceram eius pietatem seruat, in illã vrbem importandum curauit. Idemq; vultu & oculis in sancti illius viri loculo defixis, pro parentibus preces fudit, orauitque vt iniuriarum per ignorationem factarum veniam illis tribueret. Iam pridem autem eius parentes mortem obierant, illo iam tum valde adolescente orbo relicto. Sed vt orbitatis molestias experiretur, parentum & maiorum suorum deus neutiquam passus est. Nam & eum ipsum pietatis educauit alimentis, & imperium vacuum à seditionibus conseruauit, & animos, si qui ad tyrannidem propenderẽt, compressit. Quorum beneficiorum semper memor, patronum suum laudibus & hymnis celebrare non cessat. Atque huius hymnorum concentu dei laudandi cõsuetudinis socias habet sorores suas, toto vitæ tempore virginitatẽ excolentes: quæ & pro summis delitiis habent literarum commendationem sacrarum, & pro certo solidoq; thesauro rerum egentibus necessariarum suppeditationem. Et quan-

quam

quàm iſte imperator multis aliis virtutibus eximiè decoratus erat clementia tamen vel maximè, manſuetudine, animi tranquillitate, quæ nullis procellis agitari poterat, fide denique ſyncera & ſpectata. Cuius rei certiſsimum argumentum oſtendam. Vir quidam vitam excolens monaſticã, animo paulo audaciore præditus, ad imperatorem rei cuiuſdam petendæ gratia accedit. Quod cum ſæpius fruſtra feciſset, imperatori eccleſiaſtica interdicit communione, vinculoque eccleſiæ ei iniecto, decedit. Imperator autem fide cum primis excellens, accedens ad palatium, cum tempus inſtaret conuiuij, & omnes conuiuæ adeſsent, dixit ſe non prius capturum cibum, quàm eccleſiæ vinculo ſoluere tur. Proinde vnum ex familiariſsimis ad epiſcopum mittit, oratum, vt poteſtatem faciat ei, qui ipſum ligauerat, vinculo ſoluendi. Cum autem epiſcopus reſpondiſset, non debere cuiuſque vinculum admittere, ſignificaſsetque eum ſolutum eſse, non tamen ſolutione illa contentus eſt, donec ille qui eum ligauerat, magno cum labore conquiſitus, communioni illum reſtituiſset. Eiuſmodi namque erat imperatoris erga leges diuinas fides. qua etiam inductus, ſimulachrorũ delubra, quæ etiamnum reliqua erant, adeo funditus deturbari euertiq́ue mandauit, vt ne veſtigium quidem veteris gentilium erroris (iſtam nãq; ſententiã in edicto de illis demoliendis conſcripto inſeruit) poſteris reſtaret ad intuendum. Atque ex his pietatis ſeminibus fructum continuum percepit. Nam hac de cauſa omniũ moderator deus eius ſaluti ſedulo proſpexit. Etenim cum Rhoilus dux Scytharum, qui Nomadæ dicuntur, traiecto Iſtro cum ingentibus copijs Thraciam populari, & prædas agere incipe ret, & Conſtantinopolim vrbem primariam obſeſsurũ, momentoq́; tẽporis capturũ, atq́; adeo ſolo æquaturũ minaretur, deũ fulminũ iactu, & facibus cælitus demiſsis cum illũ cõbuſſit, tum vniuerſum eius exercitum penitus abſumpſit. Non diſſimile quiddam etiã in bello Perſico deus eius cauſa præſtitit. Nam cum Perſę, negociis Romanorum, quibus diſtricti tenebãtur cognitis, contra vicinos ſuos, ruptis fœderibus, bellũ facerent, neq́; quisq̃ illis tũ ab hoſtibus oppugnatis ſubſidiò veniret (imperator enim pace iamdudum facta confiſus, duces ſuos & milites ad alia bella geréda miſerat)

ſerat) Deus immenſo imbre & maxima copia grādinis in eo rū exercitū demiſſa, tū eos prohibuit ab itinere vlterius faciendo, tū equorum curſum impediuit: adeo vt viginti diebus viginti ſtadia vſq; eo cōficere non poſſent, quoad duces Romani collectis ſuis in vnum militibus, aduentarent. Porrò auté altero prælio antè cōmiſſo, iſtos ipſos, cū iam vrbē imperatoris nomine nuncupatā obſidione cinxiſſent, lubrio deus expoſuit. Nam cum Gororanes amplius triginta dies cum omnibus copiis vrbem hanc circunſediſſet, & multa inſtrumenta bellica ad vrbes capiendas accommodata ad murum applicaſſet, & infinitas tentaſſet machinas, & alias turres extra mœnia extruxiſſet, ſolus diuinus Eunomius illius vrbis epiſcopus ei reſtitit, & machinationū adiectarum impetū penitus repreſsit. Ac cū duces noſtri cōtra hoſtes præliari renuerēt, & obſeſsis opē ferre nō auderēt, iſte epiſcopus ſe hoſtibus opponendo, vrbem ſeruauit incolumem. Nam cum vnus ex regulis barbaris conſuetā blaſphemiā in Deum iaceret, & in morem Rhabſacis & Sennacherib verba execrabilia funderet, furoreque incitatus, minaretur ſe ſacroſanctū Dei templum incendio vaſtaturum, ſanctus iſte vir rabiem eius non ferens, baliſtā Thomæ apoſtoli nomine inſcriptam ad pinnas muri ſtatui, & ingentem lapidem in ea imponi, nomineq; illius, in quē barbari blaſphemias coniecerant, eum emitti iubet. Qui directò in illum regulum delatus, & in nefarium eius os impactus, vultū deformauit, caput cōminuit, & cerebro diſperſit humū. Quod cum vidiſſet dux Gororanes, qui ſpe vrbis capiendæ exercitum collegerat, inde deceſſit, ipſoque rerū euētu ſe victū planè declarauit. Atque ob hanc cauſam metu perculſus, fœdera cum Romanis percuſſit. Ad hunc modum ſummus omnium rector Deus fideliſſimi imperatoris ſaluti conſuluit: qui quidem & ſe famulū eius eſſe ingenuè agnoſcit, & debitum domino præſtat obſequium. 2. Paral. 32.

De Theodotio Antiocheno epiſcopo.

CAPVT XXXVII.

ISte imperator reliquias vt dixi, præclari illius mundi luminaris Ioannis Cōſtantinopolitani illarū admodū appetenti reddidit. Sed iſtud poſtea factum eſt. Innocentio illi

illi episcopo Romano viro longè præstantissimo successit Bonifacius: Bonifacio Zosimus: Zosimo Celestinus. Hierosolimis autem post Ioannem illum admirabilem mortuum, Praylius vir, qui nomini suo pulchrè respõdebat, illius ecclesiæ rectionem capessit. Antiochiæ verò, Diuo Alexandro vita defuncto, Theodotus, continentiæ velut Margarita, ecclesiæ præsulatum obtinuit: vir mansuetudine insignis, & accurata vitę institutione egregiè exornatus. Qui sectam Apollinarem oratam, vt se cum reliquo Christi grege iungeret, cæteris ecclesiæ ouibus aggregauit. Multi tamen eorum, insignem erroris labem, qua antè erant inquinati, minimè eluerunt.

De persecutione in Persia excitata, & qui illic martyrium perpessi sunt.
CAP. XXXVIII.

PEr idem tempus, Isdigerdes rex Persarum persecutionẽ cõtra ecclesias cõcitauit, occasione ex re gesta, quã sum deinceps narraturus, arrepta. Audas episcopus, vir multis virtutis generibus ornatus, zelo non opportuno illo quidem accensus, Pyreũ (templa enim in quibus πῦρ id est ignis, eorum Deus colitur Pyrea vocant Persæ) demolitus est. De qua re rex per Magos certior factus, Audã accersit. Ac primũ placidè eũ coarguit, & Pyreũ denuô ędificare iubet. Qui cum ei contradiceret, negaretq; se illud facturum, rex omnes ecclesias Christianorum se diruturũ minatur. Atque certè quod verbis minabatur, re ipsa perfecit. Nam vt primum Audam diuinum illum virum truci dari mandauerat, ecclesias deturbari iussit. Quòd autem ad Pyrei euersionem attinet, haud opportunè equidẽ illud factum fuisse existimo. Nam sanctus apostolus Athenas aduentans, & ciuitatem superstitioso simulachrorũ cultu cæcatam videns, aram quandam ab illis honoratam minimè diruit, sed verbo eorum ignorationem redarguit, & veritatem illis patefecit. Attamen quòd Audas templum simulachri deturbatũ extruere rursus noluit, sed interfici potius, quàm illud efficere, eum magnopere admiror, & corona dignum iudico. Nam par impietas est, mea quidem

sententia

sententiam,ignem adorare, atque ei ædificare delubrum. Hinc igitur persecutionis tempestas orta,grauissimos & turbulentissimos fluctus contra pietatis alumnos concitauit:quæ procella triginta annos continuos à magis velut à quibusdam turbinibus agitata durauit. Magos autem vocant Persæ,qui elementa in deos referũt. De quorũ commentitijs fabulis alio in opere, in quo eorum quæstiones dissoluebamus,satis enucleatè disseruimus. Porrò Gororanes, filius Isdigerdis,post mortem patris,vt regni paterni,sic belli contra pietatem à patre commoti successor extitit:quippe pater moriens, hæc duo coniuncta filio reliquit. Tormentorum autem genera, & noua cruciamenta pijs hominibus ab illis inflicta vix dicendo explicari poterunt. Nam quorundam manibus, aliorum autem tergis corium detrahunt. Aliorum capita, à fronte exorsi, ad barbã vsq; cute exuũt. Nonnullos primũ cœperunt arundinibus semisectis circundare,& incisiones corporibus applicare. deinde robustis vinculis à capite ad pedes vsque circumligare,& singulos calamos vi arctè constringere, vt partem cutis,ad quam admotæ erant arundines, eo pacto grauiter lacerantes, acriores doloris morsus efficerent. Quinetiam lacus effodere, eos summa cum diligentia inungere:deinde ingentem soricum numerum in eos cõcludere: postremò pietatis athletas,eorum manibus pedibusque constrictis,ne bestias abigant, soricibus velut alimentum obijciunt. Sorices autem fame oppressi,sensim carnes sanctorum absumunt, sicque diuturnum & acerbum cruciatũ illis afferunt. Itemque carnifices isti à conscelerato illo naturæ nostræ inimico, & veritatis hoste edocti, tormenta alia his quidem multò asperiora excogitare:Sed tamẽ ne eo quidem modo athletarum fortitudinem & constantiam retundere potuerunt. Nam sua sponte accurrebãt magno desiderio mortis oppetendæ per quã aditus ad vitã immortalem patefit, inflãmati. Quorũ duos tresve in memoriam reuocabo,quo per hos etiam aliorũ fortitudo cognosci queat. Hormisdam quendã, virum in Persis apprime nobilem,ex genere Achemenidarum oriundũpatre præfecto cũ Rex eũ Christianũ esse accepisset,ad se adduci & Deũ Seruatorẽ pernegare iubet. At Hormisda, quod

Barara-nes vocatur à Socrate.

Imperas, o Rex, neq; iustũ est, neq; vtile. Nam quicunque didicerit Deũ omniũ gubernatorẽ facilè contẽnere, eũq; denegare, multò facilius Regẽ, quippe cũ homo sit, mortalis naturæ particeps, contempturus est. Quod si qui tuum imperiũ pernegauerit, o Rex, grauissimo dignus sit supplicio, quanto grauius meretur ille quidẽ, qui omniũ rerũ effectorẽ pernegat. Rex autem quem oportuerat sapientissimam eius orationem admiratum esse, athletã generosum, diuitijs & honore spoliauit: deditq; ei mandatũ, vt omnibus vestibus, solo subligaculo excepto, exutus, camelos, qui erant in exercitu, duceret. Cum verò dies complures iã præterijssent, Rexq; tabulato despiciẽs, videret optimũ illũ virũ & radijs solis exustũ, & cõspersum vndiq; puluere, nobilitate ac splendore patris illius in memoriam reuocato, primum iubet eum adduci ad se, & indusio linteo vestiri: deinde arbitratus eius animũ partim cruciatu præterito, partim humanitate erga eum iã declarata mollitum esse, nunc demum, inquit, obstinatione deposita, filiũ fabri negato. At ille, diuino zelo accensus, indusium dilacerauit: quo ad Regem proiecto, sic eum affatur. Si me huius causa pietatem deserturum putas, habeas tibi donum cum impietate. Hac eius fortitudine perspecta, Rex eũ è palatio nudum exturbauit. Porrò idẽ Rex Suenẽ mille seruorum dominum, qui ei cõtradicebat, quiq; fabricatorẽ huius vniuersitatis pernegari haudquaquam sustinebat, primũ percontatur, quis ex eius seruis improbissimus esset, deinde ei tradit reliquorum dominatum, ipsumq; dominum Suenẽ illi inseruire iubet. Quinetiam Domini sui cõiugem ei in matrimonium dat, ratus eo pacto se veritatis propugnatorem Suenẽ de sententia deducturum. Verè spes eum frustrata est. Nam Suenes domũ supra petrã ædificatã habuit. Post hos Beniamin diaconũ cõprehẽdi, et in carcerẽ cõijci mãdat. Biẽnio verò pòst, legatus Romanꝰ venit ad regẽ, de alijs rebus cũ eo acturus. Qui de diacono certior factus, impetrat ei à rege liberationẽ. Rex aũt iubet Beniamin pol liceri se doctrinã Christianã cũ nullo mago cõmunicaturũ. Legatus quidẽ recipit Beniamĩ regis mãdata effecturũ. At Beniamin. cũ legatũ de hac re ipsũ admonẽtẽ audiuisset, respõdit, nõ posse fieri, vt doctrinã lucis quã à Deo accepe-

Sanně. vocat Epiph.

acceperat, nõ alijs ĩpartiret. Nã abscõdere talẽtum, quãtum mereatur supplicij historiã euangeliorum apertè docere. Verũ Rex id tẽporis hui⁹ respõsi ignarus, iubet illũ è vinculis eximi. Qui quidẽ, vt solebat, homines ignorationis tenebris obcæcatos, inde eripere, & ad lucem, quę sola intelligẽtia percipitur, adducere nõ cessauit. Anno autẽ post res ab eo gestæ regi indicãtur. Qui iubet eũ adduci, & deum, quem colebat, denegare. Tum ille sciscitatur à rege, quo supplicio mulctandus sit is, qui eius regnum deserat, & alterius ditioni se subijcere animum inducat: morte, inquit rex, & pœna grauissima. Cui rursus sapiẽtissimus vir, quo pacto igitur, inquit, coercendus est homo ille, qui effectorem & opificem omnium derelinquat, & vnum è conseruis deum consecret, eique cultum vero Deo debitum tribuat? Quibus verbis rex grauiter commotus, viginti arundines præacutas per vngues manuum ac pedum traiici iubet. Vbi autem videt eum hunc cruciatum habere pro ludó, aliam rursus arũdinem in membrum genitale intrudi mandat: quæ sæpius extracta insertaque, dolores ei incussit planè inexplicabiles. Post istud inflictum supplicium, impius ille & immanitate efferatus tyrannus, virgam robustam, crassam, & propter ramos vndique eminentes valde asperam, in imam alui sedem infigi iubet. Quo cruciatus genere generosus Christi athleta oppressus, extremum spiritum edidit. Infinita ferè id genus scelera ab illis impiis fuêre admissa. Neque cuique mirum videri debet, omnium rerum administratorem deum, eorum feritatem impietatẽque tolerasse. Etenim quot quot imperatores ante imperium Constantini Magni regnarunt, contra veritatis professores insana rabie furere non desierunt. Atque Dioclecianus ipso salutaris passionis die, cunctas ecclesias, quæ in toto Romano erant imperio, demolitus est. Verùm vix nouem iam anni intercesserant, cum & illæ ipsæ denuo florere, atque multò maiore amplitudine et splendore quàm antea enitere cœperũt, & tyrannus ille vnà cum impietate extinctus est. Atque dominus tum hæc bella contra Christianos excitata fore, tum ecclesiam inuictum iri prædixerat. Quinetiam ipsi rerum euentus nos docent, bellum plus commodi, quàm pacem nobis solere apportare. Nam hæc nos molles, mo-

Matth. cap. 25.

rosos, & timidos reddit: illud autē animos acuit, & res præsentis vitæ tanquam fluxas contemnere facit. Verùm de his alijs in libris sæpe disseruimus.

Cur Theodorus iste q̄zuis Nmachus apostata ad quē extat Epist. Chrysost. ordine 5. et Heresi Nestor. ansā dederit hic laudet? scribit Leontius Bisāting. in Appendice Biblioth. prīm pag. 1856. E Viuo quidē ipso (inquit) cum nemo cōtradixerit, factū ideo, quod pugnādi cōtra sectas maiores, necessitas eiusmōi dogmata tegeret. Nā cōtra Arrianos Macedoniū et Apollinarī (ait) egregie pugnabat.

De Theodoro Mopsuestiæ episcopo. Cap. XXXIX.

PEr id temporis, quo diuinus Theodotus Antiochenam rexit ecclesiam, Theodorus episcopus Mopsuestiæ, qui totam Christi ecclesiam sua doctrina erudierat, & contra vniuersas hæreticorum phalanges victoriam reportauerat, obiit mortem. Iste & Diodori viri excellentissimi doctrinæ particeps factus est, & sanctissimi Ioannis socius & adiutor. Nam communiter inter ipsos sapientiæ pręcepta ex spiritalibus Diodori fluentis hauserūt. Triginta sex annos præsulatum gessit Theodorus, neque vnquā cessauit tum contra Arianam & Eunomianam sectam velut in acie dimicare, tum clandestinam Apollinaris manipulum impugnare, tum optimam herbam sanctis Christi ouibus suppeditare. Cuius frater Polychronius ecclesiam Apameensem tum propter præstantiam doctrinæ, tum propter piæ vitæ splendorem præclarissimè gubernauit. Isto quidem in loco finem historiæ facere animus est: atque omnes, qui sint eam aliquando perlecturi, vehementer oratos volo, vt precibus suis meos labores compensare non grauentur. Spatium quidem centum & quinque annorum ista complectitur historia, quæ initium habet ex rabie Ariana, exitum autem à morte hominum præstantissimorum, Theodori & Theodoti.

FINIS.

SIT DEO GLORIA.

Hist: Eccl:
Part: 2a
Socrat. Theod.
S. III 25
Th
5250